

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

[illegible]

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	7:03	8:17	8:54
בני ברק	7:18	8:19	8:51
קרית ספר	7:12	8:18	8:53
בית שמש	7:02	8:17	8:53
אופקים	7:11	8:18	8:52
חיפה	7:13	8:21	8:54

"ולירשלים עירך
ברחמים תשוב"

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

שהשמה במעונם

ברכת מזל טוב לבחור היקר **דוד דיין** נ"י לרגל הכנסו לעול תורה ומצוות

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת משבתות השנה,
ותהיו שותפים בזיכוי הרבים הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

• ט' אב - דברים

• כ"ח אלול - נצבים ר"ה

• ז' אלול - שופטים

• ו' תשרי - וילך יו"כ

• י"ד אלול - כי תצא

• חג הסוכות

• כ"א אלול - כי תבא

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע. ר.

לקדוה ולחוש

אצל הקודש פנימה

עובדות נפלאות והלכות על מועדי השנה, לצד הנהגותיו הקדושות של רבינו הגדול רשכבה"ג מרן הגר"ש אלישיב זצוק"ל, שבביתו זכה המחבר להיות מקורב. עליהן נוספו שו"ת ששמע מפי קדשו של רשכבה"ג מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל על המועדים

"אני מכיר הרבה הנהגות של מו"ח (זצוק"ל), על כל ספק תשאל אותי ואני אגיד לך מה לכתוב"
מתוך דברי קדשו של מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל למחבר

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

• **ירושלים:** מלכי ישראל 17 // ירמיהו פינת ברגדיוס // צומת בר אילן 1 // נבעת שאול 28 // בית ון הפסנה 50 // בית הדפוס 32 **זרשני** **נוה יעקב:** סלני 1 פינת פרדס • **מודיעין עילית-קרית ספר:** אבני נזר 26 // שדי חמד 1 // **חדשני** הרב מפוניבז' 1 • **ברכפלד:** רבי יהודה הנשיא 14 • **בית שמש:** הפסיכיה-בן איש חי 29 // חזון איש 17 // רמח א-נחל שורק 31 מעט שוק מהדריין • **בני ברק:** רבי עקיבא 30 // אהרונביץ 19 מול מרכז רימונים // ברכנורא 3 // רבי עקיבא 43 // עזרא 45 **חדשני** המכבים 63 פרדס כץ • **אשדוד:** ענת הספרים - יסי' בן הכפא 10 רובע ז' • **פתח תקוה:** קהילות יעקב 4 בני הדר // ההסתדרות 2 פינת רוטשילד • **אנדה:** רבי יהודה הנשיא 99 • **חדשני** קוד: הרב אלישיב 8 שכונת בני אימן • **קרית גת:** האדמור מחב"ד פינת נתיבות שיום (בנין הרעשניף) • **רכסים:** סביון 39 (כנה ביתן) • **נתיבות:** האר"י 86 • **אוסקיס:** הפץ חיים מול בית הכנסת אוהל משה • **בקרוב:** סבדיה: שפע חיים 4

1-599-581-581 // YEFE.CO.IL // משלוחים בכל רחבי הארץ

אגישמאק

הספר שיכנים בילדיכם
מתיקות ונעימות בקיום המצוות

להחזק לכל

פנינים וסיפורים במצוות שבכל יום

הוצאה והפצה: "יפה נוף" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות

• ירושלים: מכבי ישראל 17 // ירמיהו פינת ברנדייס // צומת בר איכיל // נבעת שאוב 28 // בית ונו הפנסה 50 // בית הדפוס 32 חדש: נה יעקב: פכנ 1 פינת פרס • מודיעין עילית-קרית ספר: אבני נזר 26 // שדי חמד 1 // חדש: הרב מפוניבז 1 • ברסל: רבי יהודה הנשיא 14 • בית שמש: חפציבה-בן איש חי 29 // חזון איש 17 // רמה א-נחש שורק 31 מעב שוק מהדרין • בני ברק: רבי יעקבא 130 // אהרונביץ 19 מוכ מרכז רמזנים // ברטנורא 3 // רבי עקיבא 43 // עזרא 45 חדש: המכבים 63 פרס כץ • אשדוד: ענק הספרים - יוסי בן חכפתיא 10 רובע ז' • פתח תקוה: קהילות יעקב 4 בני הדר // ההסתדרות 2 פינת רוטשילד • אכעד: רבי יהודה הנשיא 90 • חדש: לוד: הרב אישיב 8 שכונת גני איילון (אחיסטק) • קרית גת: האדמור מחבי"ד פינת נתיבות שכים (בנין קרעטשניף) • רכסים: סביון 39 (בנה בית) • נתיבות: האר"י 86 • אופקים: חפץ חיים מוכ בית הכנסת אוהב משה: בקרוב • סבריה: שפע חיים 4

טלפון: 1-599-581-581 // אתר: YEFE.CO.IL חפשו: יפה נוף פלדהיים // משלוחים בכל רחבי הארץ

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 54 | אב תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות'

זה משכך כעסים

לימוד זכות משמש אף כשיטה יעילה להתמודדות עם כעס. הרבה התפרצויות רוגז ניתן למנוע והרבה טרונות ועלבונות מתמשכים ניתן לרצות – ואף לקטוע בעודם כאינם – אם נהיה נכונים להשחמש בכלי עזר זה.

כאשר אנו שרצים וקוצפים, גועשים ורתתים, אנו גורמים בכך נזק לכריאוחנו הגופנית והנפשית. רבות נכתב והוכח על אודות ההשפעות השליליות של כעס ושל שמירת טינה: לחץ דם גבוה, כיב קיבה, כאבים בגב התחתון, כאבי ראש הנובעים מלחץ – הרשימה ארוכה. הניסיון להבין את הצד האחר של הסיפור משחרר אותנו מכבלי החשכה הקודרת של ההרשעה והתעוּמָה. זהו המפתח לדלתו של חדר מוצף אור. כאשר מגיעה הכנה, חומק הכעס – כמעט מעצמו – דרך הפתח האחורי.

אני עובדת בבית חולים בירושלים במסגרת תכנית לימודים מיוחדת ומקבלת מלגה ממקום לימודי בארצות הברית, המממן מסגרת זו. יש לי מדריכה מלווה, המקבל את שכרה מאותו מוסד בארצות הברית.

באחד מימי חודש ינואר, נכנסתי כהרגלי למשרד בסביבות השעה 9 בבוקר. עפרה, המדריכה, רתחה מזעם. היא סבכה בין החדרים כשהיא ממלמלת לעצמה בכעס. לשאלתי מה קרה, השיבה שאין ברצונה לספר לי, משום שבכך תחרוג מגבול המקצועיות. הייתי בטוחה שיירדשו לעפרה דקות ספורות כדי להפוך ל'בלתי מקצועית', ואכן לאחר כחמש עשרה דקות, לא הצליחה להתאפק עוד.

היא ספרה לי שברגעים אלו הגיעה לירה המחאת התשלום תמורת הפיקוח עלי. אני משתתפת בתכנית זו החל מחודש אוקטובר 1993 ואמורה לסיים ביוני 1994. עפרה סיפרה לי, שהסיבה לכעסה הרב נובע מהעובדה,

שלאנשי המינהל הייתה החוצפה לשלוח לה המחאה, שתאריך פירעונה חל באחד בנובמבר 1994. היא מיאנה להבין כיצד העזו לשלוח לה המחאה שתאריך פירעונה באיחור של כמעט שנה. אמרי, שבאופן אישי קשה לי להאמין, משום שאני לומדת במוסד זה ומעולם לא שמעתי על דבר מעין זה. אולם, היא כבר איבדה שליטה, ובזעקות וצעקות סיפרה לכולם את הסיפור במלואו.

השעה הייתה כבר 10 בבוקר, ועפרה הכריזה כי ברעתה לפנות למשרד הראשי ולדון עימם כאשר לצעדים שעליה לנקוט. היא החליטה להגיש תלונה על אותו מוסד, על האופן בו נשלחים תלמידים להדרכה וכיצד המדריכים מקבלים את שכרם, או ליתר דיוק – אינם מקבלים אותו.

עפרה חייגה שוב ושוב את מספר הטלפון של המשרד הראשי. חשתי מבווישת מעט; שמא עלי ליצור קשר עם משהו בארצות הברית וליידע את אנשי המוסד על העומד להתרחש, לפני שעפרה תשלח תלונה בעניינם. אם תתקבל תלונה רצינית על בית ספר זה, מי יודע לאן יובילו הדברים.

כך היא ישבה וחייגה, אך הקו נותר תפוס. לבסוף התפנה הקו ונאמר לה שכרגע איש מאנשי המשרד לא יוכל להתפנות ולעזור לה. עפרה הייתה נכונה לצאת מיד ממקום עבודתה ולהגיע לאותו משרד, להראות להם את המחאה ולהגיש תלונה על מה שאירע, אך נאמר לה שלא לטרוח, משום שכרגע לא יוכלו לסייע לה. השעה הייתה כעת 11 או 12 בצהריים. עפרה זעמה כולה. היא סירבה אפילו לדבר עימי.

סוף סוף הגיעה השעה 1 בצהריים, והיה עלי ללכת. כעסה של עפרה עדיין לא שכך. לבסוף, אמרתי לה: "את בטוחה שזה מה שנכתב על המחאה – האחד בנובמבר 1994? אולי תראי לי?" שאלתי רק העלאת את חמתה. "את חושבת שאני מסוגלת לקרוא?" ואחר כך הוסיפה: "את ודאי לא מאמינה לי!"

אוציא את המחאה ואראה לך". היא הוציאה את המחאה, ועליה נכתב 1.11.1994. "המחאה נכתבה ל-11 בינואר 1994", אמרתי לה.

"מה?" היא בהתה כי בחוסר הכנה מוחלט. ואז נזכרה עפרה, שאופן כתיבת התאריכים בישראל הפוך מזה הנהוג בארצות הברית. בארצות הברית, ספרה הראשונה מייצגת את החודש, והספרה האמצעית מייצגת את היום בחודש.

היא הייתה מבווישת מאד. במשך חמש שעות לא חדלה לגעוש ולסעור. כעת עמדה ומלמלה "בשביל זה העליתי את לחץ הדם שלי? בשביל זה כעסתי כל כך והפסדתי יום עבודה?"

מישהו התבטא פעם: "מעולם לא הכרתי את המושג של מציאת כף הזכות – מעולם לא שמעתי על כך ולא חשכתי על רעיון כזה. אולם בעקבותיו השתנו חי! זה עדיף כל כך על פני הכעס!"

גברת ש' דאגה תמיד להותיר במקרה מחצית כוס חלב בעבור בקבוק הרייסה הראשון שמקבל התינוק בבוקר. בוקר אחד התעוררה גברת ש' והבחינה בשיירי כוס הקפה של בעלה לצד קנקן החלב המדוקן. עיניה התקדרו בכעס. חוסר התחשבות שכזה – העדרה עצמית על פניו של תינוק! יום שלם עמד לרשותה להרהורים נוקבים על אודות אנוכיותו של בן זוגה.

כאשר שב בעלה הביתה, זכה למקלחת צוננין.

בתום מנת התוכחה, שאל בעלה אם יוכל לומר מספר מילים. הוא הרים את התינוק מלול המשחקים, נשק לו ופנה לעבר אשתו: "התינוק התעורר באמצע הלילה. לא מצאתי את הבקבוק שלו ולכן נתתי לו לשתות חלב מתוך הכוס".

(הצד השני של הסיפור)

ניתן לשלוח עובדות ומעשים בענייני כף זכות למייל המערכת: k.gilyonot@gmail.com

כמו"כ ניתן להשתתף בהקדשה ע"ג גליון זה במס' 053-3145900

בס"ד < עלון מספר 11 < תמוז < המשך < ענייני תפילה < שמיטה חשפ"ב

פנינים וניצוצי אור המתחדשים ובאים מפיו ומשולחנו של רשכבה"ג מן שר התורה רבינו חיים קניבסקי זצוק"ל

שיח אמונה

בפצותי שיח

דבר המערכת

עומדים אנו בחודש תמוז, סמוך ונראה ליום צום הרביעי ולימי בין המצרים, כשימי האבל והצומות מבטאים את עומק הצער על חורבן הבית, אך כן נוסכים את התקווה לבנינו המחודש במהרה. בתפילותינו בכל יום ויום, קבעו לנו חז"ל, את ברכת ז'בנה ירושלים עיר הקודש, והוסיפו וקבעו זאת גם בברכת המזון, שם אנו מזכירים 'ובנה ירושלים עיר הקודש', וכואבים את חורבן הבית, ובכל הזמנים, מלבד האבל על חורבנו של הבית, את הצער והכאב העמוק אנו מבטאים בתפילה וכמיהה, לשיבת ציון ברחמים.

בגליון זה אנו ממשיכים לעסוק בענייני התפילה, במשך דורי דורות של גלות ארוכה, היא זו שהחזיקה את עם ישראל, כאשר הבית חרב, התפילה היתה מקור השראה וחיבור, בין הבורא לברואיו. ומלבד זאת, התפילה במהותה גם מסמלת את העבודה בבית המקדש, בקרבות אשר אנו מזכירים בכל יום בתחילת התפילה, וביותר כי התפילה עצמה היא כנגד הקרבות, שהרי 'תפלות כנגד תמידין תיקונו' (ברכות כ"ו ב' ע"ש), "ונשלמה פרים שפתינו".

בגליון זה, מלבד המדורים הקבועים ובהם גילויים מתורת הרב זצוק"ל, וכל המדורים הרבים, נתחדש מדור מיוחד, 'שיחת התלמידים', שביבים ופניני הוד, מתלמידיו ומשמשי הנאמנים של הרב, עשרות בשנים. לפתיחת מדור זה, הבאנו דברים נפלאים מאת משמשו, נאמן ביתו, עשרות בשנים, הרה"ג רבי ישעיהו אפשטיין שליט"א, ובמדור קצר ומיוחד זה, כתב לנו שביבים ועובדות מהנסיעות לסנדקאות ברחבי הארץ, במשך שנים רבות, ועל הסנדקאות בה כובד הרב, עשרות אלפי פעמים, טעימה מן הים, במדור הקצר שלפניהם.

ונישא תפילה לאל במרומים, שימי הצומות יהפכו לנו לששון ולשמחה, ובמהרה נזכה לביאת גוא"צ, ולבנין בית המקדש במהרה ממש.

המערכת

תורת שיח

ליקושי בתר ליקושי במשנת התפילה במשנת הרב זצוק"ל

אפילו אחרי החופה.

והטעם נראה פשוט, דבברי"מ אחר הברית כבר נגמרה השמחה (ומה שבעל הברית והסנדק והמוהל א"א תחנון אפילו במנחה שלאחר המילה דגביהו חשיב אותו היום ליו"ט כמ"ש המ"ב בסקכ"ה), אבל בחתן הרי אדרבא לאחר החופה אז מתחיל עיקר המצוה לשמחו.

והנה בברי"מ מבואר ברמ"א דאין אומרים תחנון לפני המילה, ולגבי חתן קודם החופה מביא המשנ"ב בסקכ"א דנחלקו בזה האחרונים, ולהסוברים דלפני החופה אומרים (וכן הורה מרן החזו"א) צ"ל דהחילוק הוא, דבברי"מ הלא התורה צויתה למולו היום וע"כ גם לפני המילה חשיב שהיום הוא יום הברית, משא"כ בחתן מנא ידעין שאכן תהא החופה היום רק שהחתן אומר כן ולכן כ"ז שלא היתה החופה עדיין לא חשיב חתן ואומרים תחנון.

ביאורי תפילה

ברכת 'אתה חונן' - אדם ואנוש, דעת ובניה

אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה. יתבאר עפ"ד רש"י באבות פ"ג מ"ז דדעת גדול מבינה דבינה הוא המשך בעמוד 2

'כל המתפלל על חברו נענה תחילה' -

אם דוקא כשמתכוין לשבות חברו, או אפילו מכוין על עצמו

וה'פקד את שרה כאשר אמר. בב"ק צ"ב א' כאשר אמר אברהם על אבימלך דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, והוא ברש"י כאן. יל"ע אם זהו דוקא כשמתכוין רק לטובת חברו אז נענה תחילה, או דגם אם מתפלל על חברו ומתכוין כדי שהוא יענה תחילה אמרינן הכי, ומדברי המג"א בס"ס ר"ל סק"ו מבואר דגם אם מכוין שהוא עצמו יענה תחילה אמרינן הכי עיי"ש.

טעמא דקרא וירא כ"א א'

החילוק לגבי אמירת תחנון, בין מנחה שאחר הברית מילה, לבין מנחה עם חתן לאחר החופה

כתב הרמ"א בס' קל"א ס"ד דביום המילה אין אומרים תחנון דוקא בשחרית שאז מלים את התינוק אבל במנחה לאחר הבר"מ אומרים תחנון אע"פ שמתפללים אצל התינוק הנימול אבל בחתן אין אומרים תחנון כל היום

שיחת התלמידים

עדויות מהקודש פנימה, מבאי ביתו ותלמידיו של הרב זצוק"ל

בנסיעות היה לו חשבונות כגון יום קודם היה שואל אותי לאן נוסעים מחר? כשאמרתי שלמחר נוסעים רחוק כגון לבאר שבע ירוחם בדרום או לחיפה או צפת טבריה בצפון, היה מחשבן ללמוד רוב הלילה ובנסיעה בבוקר ישרים את השינה, מאידך כשהנסיעות בבוקר היו קצרות היה ער בנסיעה ואמר לי זה טובה בשבילי אני מלבן וחוזר על מה שכתבתי, ובאותם זמנים רבינו היה באמצע כתיבת ספרו "דרך אמונה" ובזמן הנסיעה היה מלבן חידושי תורתו.

ניצול הזמן

כשהיינו מגיעים לרמזור היה מבקש את הגמרא, ואומר: 'יש פה אדומים, חבל על הזמן', ולומד עוד כמה שורות וכשהיינו מתחילים ליסוע היה מפסיק ונותן לי את הגמ' ואומר לי היצר הרע לא נותן ללמוד. והסיבה שלא

המשך בעמוד 2

הצילומים בגליון באדיבות דוד זר

מעשי רב, שביבי הוד ופנינים, שנכתבו לעלון 'שיח אמונה' על ידי מקורבו הנאמן של רבינו עשרות בשנים, הרה"ג רבי ישעיהו אפשטיין שליט"א

מסעות הקודש לסנדקאות ברחבי ארץ ישראל בגודל מעלת הסנדקאות

מזה שנים רבות שזכיתי לנסוע עם רבינו בכל ארץ ישראל לשמש כסנדק, ענין הסנדקאות היה אצלו אחד מהדברים המיוחדים. היה נוסע לכל מקום בא"י ובגבולות א"י בלבד, אע"פ שכל רגע ורגע מזמנו היה מנוצל ללימוד התורה ולא הפסיד רגע אחד אבל כשכבדו אותו בסנדקאות לא סירב, פעמים רבות יצאנו בבוקר וחזרנו בערב, ופעם שאלתי את רבינו מדוע מייחס חשיבות כה רבה לענין הסנדקאות? והשיב לי ראיתי אצל מרן החזו"א זיע"א שכוונו בסנדקאות מחוץ לעיר בחג הסוכות וביטל יום שלם מהסוכה, וכידוע רבינו הקפיד ללבוש ולפשוט את מעילו וכובעו בסוכה ואמר לי בהאי לישנא "חבל לבטל אפ' רגע אחד מהסוכה". מלבד זאת רבינו היה מזכיר את הענינים הנשגבים בסנדקאות כגון שמכפרים לו על כל עוונותיו ומאריכין ימיו ושנותיו וכמקטיר קטורת.

באחת מהפעמים כשנכנסנו למרן הגרי"ש אלישיב זצוקלה"ה שאל את רבינו איך הנסיעות לסנדקאות לא מפריעים לך ללמוד? ועונה לו רבינו הרי כתוב שמאריכין לו ימיו ושנותיו ובזמן הזה שמאריכין לו יהיה לו זמן להשלים את הלימוד.

תורת שיח

'השיבה שופטינו... והסר ממנו'

השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו יגון ואנחה. המשך מתבאר ע"פ הגמ' בשבת קל"ט אין פורענות באה לעולם אלא בשביל דייני ישראל ולכן השיבה וגו' וממילא והסר ממנו כו' בב"א.

'המדריכנו על במות אויבינו'

המדריכנו על במות אויבינו, וצ"ב הכונה בזה, ויל"פ עפ"מ דכתיב ב' וזאת הברכה (דברים ל"ג כ"ט) ואתה על במותימו תדרך, והכונה בזה, שידרכו על צוארי הגוים, וכדאיתא בתרגום שם ואת על פריקת צוארי מלכיהון תדרך, וכ"כ שם רש"י ואתה על במותימו תדרך כענין שנאמר (יהושע י' כ"ד) שימו את רגליכם על צוארי המלכים האלה, ואיתא ביל"ש שמות (רמז ר"מ) וירא ישראל את מצרים מת מה היו עושין היה כאו"א מישאל נטל את כלבו והולך ונותן את רגלו על צוארו של מצרי והיה אומר לכלבו אכול מן היד הזו שנשתעבדה בי אכול מן הזרועים הללו שלא חסו עלי וכו' וזהו המדריכנו על במות אויבינו שדרכו על צוארי המצרים.

שיודע להבין אבל אינו מראה טעם, ודעת שמראה טעם וראי' ע"ש, והנה רש"י בישע' רפ"ח כ' דאנוש הוא הדיוט שאינו חכם אבל אדם הוא חכם כמ"ש תוס' בסנהדרין נ"ט א' דאדם הוא ע"ד היתרון לאדם המעולה ע"ש, והנה גבי בינה שייך מלמד ואפשר ללמדו שידע אבל גבי דעת א"א ללמדו אם אין בו דעת מעצמו, ולכן אמר אתה חונן לאדם דעת כלומר דלאדם המעולה וחכם אתה חונן לו דעה ונקט לשון חונן שהיא מתנה (ע"ד יהיב חכמתא לחכימין) אבל לאנוש פשוט אתה מלמדו בינה להבין הדברים הפשוטים. (שוב הראוני כעין זה במחזיק ברכה או"ח סי' קט"ו ע"ש).

'כשנים השובות'

וברך שנותינו כשנים הטובות. בילקוט ירמיה רמז שכ"ח (והוא מהפסיקתא) שתי שנים עשתה הארץ פירות מרובים מה שלא עשתה כל ימות העולם שנה א' בכניסתן לארץ ושנה א' שגלו מן הארץ ע"ש שמביא פסוקים ע"ז, אבל לעת"ל יהיו כל השנים כשנים האלו וזהו שמבקשים וברך שנותינו כשנים הטובות.

המשך מעמוד 1

שיחת התלמידים

עשרות בשנים, עמל התורה זה החמצן שלהם, אבל בזכות מה הוא חי אולי בזכות שעושה חסד עם אנשים, וידוע ומפורסם לכל כמה הקדיש רבינו מזמנו היקר עבור הציבור כדי לעודד אנשים ולתת עצות וברכות וכו' וכו'.

מעלת התפילה בזמנה

כשהיינו יוצאים לבריתות במשך הבוקר ולא ניתן היה להספיק לחזור למנחה בזמן, הכוונה 12.30, היה מבקש ממני להתנות עם אבי הבן שידאג למנחה ב12.30 אחרי הברית אחרת היה מסרב ליסוע, או לחילופין לצאת אחר מנחה. אידע פעם שחזרנו מיום של בריתות והיינו כרבע שעה מב"ב ורבינו שואל אותי מה עם מעריב כבר הגיע הזמן? ואמרתי לו עוד רבע שעה מגיעים לב"ב ונתפלל שם, אמר לי הגיע הזמן נחפש פה מעריב ונכנסנו לראשל"צ ומצאנו מגין בזמן.

זהירות בכבוד הבריות

באחת הבריתות שהתקיימה באולם אם וילד בב"ב התכבד רבינו בסנדקאות בדרך שאל אותי מי המוהל ואמרתי לו מוהל פלוני. כשהגענו למקום רבינו ביקש את הגמ' ונשאר ברכב ללמוד, ויצאתי לראות אם כבר מוכנים ואבי הבן אומר לי כולם מוכנים רבינו יכול להכנס. לפתע אני שם לב שזה לא המוהל שאמר לי, שאלתי את אבי הבן זה לא המוהל שאמרתי לי ועונה לי נכון ביטלתי אותו. יצאתי לרכב ואמרתי לרבינו שמוכנים לברית רבינו סגר את הגמ' והחל לצאת ואני כמשיח לפי תומי אומר לרבינו שבסוף זה מוהל אחר, ורבינו שואל מה הוא ביטל אותו? ונזעק זה בן אדם לחבירו אני לא רוצה להיות פה סנדק נחזור מיד הביתה, הייתי אובד עצות ביקשתי מרבינו רשות להכנס לומר לאבי הבן שלא יחכה, ונכנסתי ואמרתי את הדבר לאבי הבן, ומיד

רבינו הסכים הסביר שהיתה איזה בעיה, רץ לרכב לרבינו להסביר לו ולאחר שדיבר אותו והסביר לו שלא פגע בו נחה דעתו של רבינו והסכים להיות סנדק.

למד בנסיעה עצמה כיון שמאד מאד שמר על בריאות העינים אמר לי כשהרכב נוסע יש קפיצות קלות מהכביש וזה עלול להזיק לעינים.

בירושלים היה לרבינו אכסניה בית הרב אורלנסקי באונסדרוף, היינו באים לשם בין ברית לברית, אם היה הפרשי זמן או לעיתים רק לנוח קצת ולהמשיך. באחת הפעמים שהיינו שם שאלתי את רבינו האם אפשר לתת לו משהו לטעום כי כבר היה אחר מנחה, והשיב, בסדר, אמרתי לו שאני הולך רק לחמם את האוכל ואמר לי בזה הלשון אל תחמם יותר מדאי כי יקח לי יותר מדאי זמן לאכול וחבל על הזמן.

גם כשהיינו מגיעים לבריתות רבינו היה נשאר ברכב עד שמוכנים ובנתיים היה לומד, וכשהיו מוכנים אמרתי לו שאפשר לצאת והיה לוקח מס' דקות עד שהיה מפסיק את הלימוד מרוב שקיעות.

בבריתות ששימש כסנדק היה לובש את הטלית שירש מאביו הסטיפלער זי"ע. א. היא היתה הטלית של שבת של הסטיפלער ובמשך השנים הטלית בלתה מאד והיה בה הרבה תיקונים של קרעים מרוב יושן. לא פעם בבריתות נגשו אלי אנשים ובקשו לקנות לרבינו טלית חדשה. הסברתי להם שזה טלית מיוחסת ורבינו אמר לי באחד הפעמים "הטלית הזאת ראיתה אלפי פעמים את אליהו הנביא".

רבינו בעצמו היה הולך לאחותו שהיא טטפל בטלית הן בתיקונים והן בכיבוס ולא נתן לאף אחד לטפל בטלית.

מנהגם של מוהלים לרשום בברית את שם התינוק וכך גם היו יודעים כמה ילדים הם מלו. באחד מהבריתות שאלתי את רבינו מדוע רבינו לא כותב את מס' הסנדקאות שזוכה? וענה לי "כלפי שמיא גליא", אדם בעולם הזה לא צריך לפרסם ולדעת בשמים יודעים כמה עושה ומה עושה.

כל הדרך היה מהרהר בלימוד וגם דיבוריו היו כולם מענייני תורה לפעמים ברמזור אדום היה אומר לי מה זה אדום, כגון "מן האדום האדום הזה", כל דיבוריו היה לשון של תורה, כשהיינו עוברים על הגשר מביתו לביהכ"ס לדרמן שלוש פעמים ביום ולסנדקאות, פעם אחת שם לב שיש שם מנועים של מזגן שכתוב עליו "תדיראן" ואמר לי מה זה "תדיר ושאינו תדיר".

כשהיינו חוזרים מנסיעות ארוכות ורבינו שם לב כי מחכים לו אנשים למטה, על אף עייפותו הרבה אמר לי בזה"ל רחמנות עליהם תקרא להם שיגשו בחלון (בחלון הרכב). היה שגור על לשונו, האבא היה אומר אדם לא יודע בזכות מה הוא חי אולי בזכות שאני עושה חסד עם אנשים שאני מקבל אותם, ופירוש הדבר על אף שהסטיפלער ורבינו עמלו בתורה

המשך מתוך הערך 'תפילה' בספר ארחות יוסף להרב זצ"ל

לפני התפלה כי אחר התפלה יש ברכות שא"א לאומרו כבר, וגם ברכת לעולם יהא אדם ה' מרן החזו"א נזהר מאד לאמרה בחתימת השם, וכן פרשת התמיד מבואר בפוסקים שהוא חיוב, וכן כל מה שאומרים אחר התפלה הוא חיוב מדינאי, ועי' במ"ב סי' קל"ב שהביא שיזהר לומר עלינו בכוונה באימה וביראה כי כל צבא השמים שומעים והקב"ה עומד עם פמליא של מעלה וכולם עונים ואומרים אשרי העם שככה לו כו' עכ"ל ולא כמו שמזלזלים בעלינו, וגם כל הפוסקים שאומרים בשעת הוצאת ס"ת והכנסתה והגבהתה יש לו יסוד בש"ס ופוסקים וח"ו לזלזל בזה.

ענין התפילה הוא בבית הכנסת דוקא

גם עיקר המצוה להתפלל בביהכ"נ כמו שאמרו (בברכות ו' א') אין תפלתו של אדם נשמעת אלא בביהכ"נ ואמרו (שם ח' א') מי שאין נכנס לביהכ"נ נקרא שכן רע וגורם גלות לבניו, וכן אמרו (בשו"ט פ"ד) אמר הקב"ה כשאתה מתפלל התפלל בביהכ"נ, ואסור להתפלל בחצר או בחוץ ואמרו (ברכות ו') המתפלל אחורי ביהכ"נ נקרא רשע שנא' סביב רשעים יתהלכון ואמרו שם (ח' א') לעולם יכנס אדם ב' פתחים ואח"כ יתפלל [כלומר שיכנס לביהכ"נ כשיעור ב' פתחים ולא יתפלל סמוך לפתח שלא יהא נראה כדעתו לברוח עי' בשו"ע סי' צ' ס"כ] וכ' המ"ב (סי' צ' סק"א) שאין להתפלל בעזרה שלפני ביהכ"נ, ואמרו (ילקוט תהלים פ"ד) אמר ריב"ל כל מי שהוא נכנס לביהכ"נ ולביהמ"ד בעוה"ז זוכה ונכנס לביהכ"נ ולביהמ"ד לעולם הבא שנא' אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה, ואמרו (בירו' ברכות פ"ה ה"א) כל מי שאינו נכנס לביהכ"נ בעוה"ז אין נכנס לביהכ"נ לעת"ל שנא' סביב רשעים יתהלכון היינו שלעת"ל כשכל הצדיקים יכנסו לפניו ישאירו אותו בחוץ כמו שנהג בתפלה וכדאי' בס"ח ס' תשע"ט לא יצא אדם מביהכ"נ עד שיסיימו כל התפלה אא"כ צריך לנקבו או להקיא ומעשה בזקנה אחת שהיתה מקדמת לתפלה והי' בה מעשים טובים לאחר מותה באה בחלום לטובים אמרו לה מה את באותו עולם אמרה להם מכין אותי בדינים גדולים וכאשר שאר צדיקים וצדקניות בשמחה מגרשין אותי מביניהם ואמרה כשהייתי בחיים הייתי יוצאה מביהכ"נ בסדר קדושה ולא הייתי ממתנת עד שהיו יוצאין מביהכ"נ ועי' ש' שהביא עוד מעשה בזה, ואמרו (בירו' שם) המתפלל בביהכ"נ כאילו מקריב מנחה טהורה כו' דרשו ה' בהמצאו היכן הוא מצוי בביהכ"נ.

ענין תפילה בציבור

וביותר יש להשתדל להתפלל בציבור והוא חיוב גמור מדינאי כדאי' בגמ' (פסחים מ"ו) שחייב לילך עבור זה לפניו עד ד' מילין או לאחריו עד מיל וכן נפסק בשו"ע [וכ"ש שחייב לקום ממטתו ולילך לביהכ"נ כמש"כ מהר"ם לאווה שם ז"ל ומזה אתה דן ק"ו לעומד בעיר ומתפלל בביתו כאלו בעלי הבזוי או בעלי הגאווה עכ"ל ויל"ע מה ענין זה לבעלי בזוי או בעלי גאווה הו"ל לקרואם העצלנים ויל"ע שאין לך בזוין גדולים מזה שכל הצבור מתפלל בביהכ"נ והם אין משתתפים ונשארים בביתם לבדם כאילו הם מנוודים ויש שסרוחים על ערסותם ומתעצלים לקום ולכן מאחרים ומתפללים בביתם ואין לך בזוים גדול מהם ויש שאין הולכין לביהכ"נ מחמת גאותם שאין נאה להם לעמוד בין כולם ואין מכבדים אותם כראוי להם לפי דעתם הבזוי ויש שחושבים מחמת גאותם ששינתם חשובה יותר מהתפלה בציבור ולכן קוראם כן]. וכ' הפוסקים (עי' מ"ב סי' צ' סק"ט) שאפי' בשביל תורה אסור לבטל תפלה בציבור, ואמרו חז"ל (תענית ח' א') שתפלת הציבור מתקבלת אך שאין מכוונים (ואין הכונה ששם פטור לגמרי מלכוין אלא שעכ"פ אין תפלתו נמאסת) ואמרו (דב"ר פ"ב) תפלת צבור אין חוזרת ריקם לעולם, ואמרו (איכ"ר פ"ג ג') המתפלל אחר הציבור מעשיו נפרטין (נ"ל) המאחר להתפלל אחר תפלת הציבור הקב"ה בודק במעשיו ומי יצדק והביאו מעשה (עי' מ"ב סי' צ' סק"ט) מהגאון ר' זלמן מירל"ש (חמיו של החכם צבי ז"ל) שהלך לביהכ"נ להתפלל ופגע בו אחד שרצה למכור לו אבנים טובות ומרגליות וירויח בו הרבה ולא רצה לילך עמו ואמר לו שיבא אחר התפלה והלך ומכרו לאיש אחר והרויח בזה הון רב וכששמע זה הגאון ז"ל שמח שמחה גדולה מאד שזכה להשליך ממון רב עבור התפלה בציבור.

ענין תפילה בציבור - הוא דוקא יחד עם הציבור בלא דילוגים

וכתבו הפוסקים שעיקר תפלת הציבור הוא להתחיל מיד כשהציבור מתחיל, והמתאחרין מלבד מה שמפסידין עיקר תפלת הציבור גם עוברין כמה איסורים שאסור להתחיל שמו"ע אם לא יספיק להגיע לקדושה ומודים וקדיש ועוד הרבה דינים המבואר בשו"ע שמי שאין שם על לבו בודאי עובר עליהם, והנה כבר כתב הגר"א שכל סדר התפלה בנוי על סדר העולמות העליונים וח"ו לדלג דבר א' מהתפלה ולא התירו לדלג מפסוקי דזמרה אלא בשביל תפלת הציבור וגם ע"ז כתבו הפוסקים (כמ"ש המ"ב בס' נ"ב) שראוי למנוע מזה שמהפך הציבורות, ורק במקום הכרח יעשה כן [וחייב להשלים מיד אחר התפלה כל מה שהחסיר כמ"ש בשו"ע] אבל חלילה לנהוג כן בקביעות והוא איסור גמור, וגם ברכות השחר חייב לומר

מילה בסלע

וסיפר לו שכל הבית מלאכה שלו נשרף, והוא יודע למה זה קרה לו, כי לא הקפיד להגיע בזמן לתפילה! שאל אותו הרב: 'מאיפה אתה יודע', השיב הסוחר: 'שכאשר פרצה השריפה הזמינו מיד מכבי אש, ואכן הם הגיעו, אבל לא בזמן, וזה היה קצת מאוחר, וברגעים מועטים אלו, הכל נשרף...' ואמרו לו, 'מה משנה מתי אנו מגיעים? העיקר אנו מגיעים!'. בהזדמנות הוסיף הרב: 'אמנם כתבתי ב'ארחות יוסף' על חשיבות הדבר לבוא בזמן לתפלה, אבל אם הייתי יודע ממעשה זה בזמן כתיבת הספר, הייתי מביא אותו בספר'.

הרבנית ע"ה סיפרה בשם הרב זצוק"ל את המעשה הבא, בדבר חשיבות ומעלת החובה לקום כגבור כארי בבוקר ולבוא בזמן לתפילה וכך היה המעשה: היה סוחר בעל בית מלאכה לייצור ארונות וכד' שהי' מקפיד להגיע כל יום לתפילה אבל לא בזמן, לפעמים היה מגיע בברוך שאמר, ולפעמים בישתבח, בזמן לא קבוע, והרב של ביהכ"נ ניגש אליו ושאל אותו, אם הוא כבר כל כך מקפיד להגיע לתפילה למה הוא לא מגיע בזמן?... השיב הסוחר: 'מה משנה מתי אני מגיע? העיקר אני מגיע!', ומה משנה הרי בסוף אני משלים את התפלה'.

לאחר זמן מה הגיע אותו סוחר אל הרב של ביהכ"נ בפנים נפולות

חזון שיח

אגרת מרן החזו"א זללה"ה,

והמשך הנהגותיו כפי שנרשמו בכתבי הרב זצוק"ל

...והנה אמרו מיום שחבר בית המקדש כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות, ואם יזכה האדם להרגיש את הרע והנמאס בהעדר ידיעת התורה, עד שימס לכבו בכבי לפני המקום ב"ה, הנה ידע האדם כי כבר זכה הרבה ואשרי חלקו, וכבר מוכתה הוא שתפלתו נשמעת, אך על האדם להוסיף שקידה על שקידתו יום יום, כי האדם כעץ השדה הולך וגדל כל ימי חלדו, והעמל וההשתדלות הן הנה הנקראים "חיים" באמת.

קובץ אגרות ג' קנ"א

קונטרס הזכרונות

(ב) ה' מאריך בש"ע ומתפלל מלה במלה בלחש מאד (רמ"ג)

(ג) מותר להתפלל ש"ע בבגד עליון אף בלי ללבוש את השרוולין כן אמר לי (ועי' בס"י צ"א במ"ב סק"ב)

(ד) ה' לו חגורה מחוברת לבגדו וה' חוגרה לתפלה (עי' מ"ב ס"י צ"א סק"ד, וי"א שבסוף ימיו לבש לתפלה גם גארטל חוץ מהחגורה)

(טו) בש"ע לא נתן ידו על לבו רק השעינים על הקרש שיצא מהכותל במקומו להניח עליו הסדור (ועי' או"ח סי' צ"ה ס"ג ובמ"ב שם סק"ו בשם הב"י)

(טז) מותר להוסיף בתפלת ש"ע שאלת צרכים בכל ברכה וברכה אף בלשון קבוע ובקביעות ואף פסוקי תהלים כשיש התעוררות הלב ע"ז (ר"ש קוסובסקי ז"ל ועי' סי' ק"ט ס"א ב' ובמ"ב)

(יז) העומד באמצע ש"ע אין לו להכריז בקול רם בברכת השנים טו"מ להזכיר הצבור שאין זה ד"א לתפלה (ועי' מ"ב ס"י ק"ד סק"ד ובבה"ל ריש סי' ק"ד, ועי' בס' ציור החיים לתלמיד הרשב"א עמוד ט"ו ש"כ ושמועתי למורי הרשב"א ז"ל כי הרמב"ן ז"ל ה' אומר בקול רם ההזכרה ל' יום הראשונים כדי שידע אם הזכיר או לא עכ"ל ויש לחלק)

(יח) שאלתי אם יכול לומר בשחרית שלו' רב במקום שים שלו' כדי להגיע לקדושה עם הצבור והשיב שלא (ועי' בה"ל סי' קכ"ז ד"ה אבל ועי' בזה בתשו' ריב"ם שנייטון סי' י"ב)

(יט) הפסיעות שאחר ש"ע ה' פוסע ג' פסיעות שהן מרוחקות זה מזה ואח"כ ה' משוה רגליו (רמ"ג, והוא תמוה דהוא דלא כמאן עי' סי' קכ"ג בה"ל ד"ה ושיעור)

תגיד ליעקב

מתורת מרן רבנו הקהלות יעקב זללה"ה

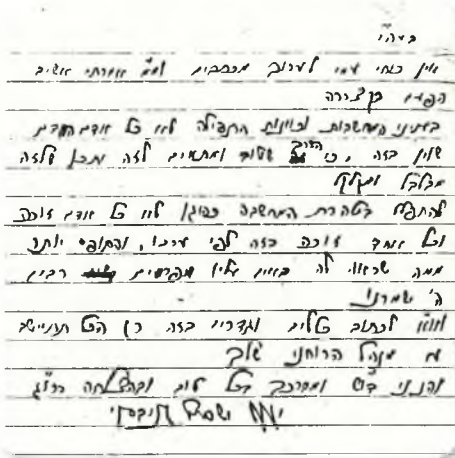
בעה"י

אין כוחי עמי לערוך מכתבים ומ"מ אמרתי אשיב הפעם בקצרה.

בעניני המחשבות וכוונות התפילה לא כל האדם שוין בזה, כי הדרך שטוב ומתאים לזה יתכן שלזה מבלבל ומקלקל.

להתפלל בטהרת המחשבה כהוגן לא כל אדם זוכה וכל אחד זוכה בזה לפי ערכו, והתופס יותר ממה שראוי לה באים עליו מפריעים רבים ה' ישמרנו.

וא"א לכתוב כללים וגדרים בזה רק הכל תתיישב עם מנהל הרוחני שלך.

והנני דו"ש ומברך בכל טוב ובהצלחה ברו"ג

יעקב ישראל קניבסקי

קריינא דאגרתא נ"ז

בענין תפילה

והנה כמו שצריכים להתפלל על עניני עוה"ז בני חיי ומזוני, כמו כן וכש"כ שצריכים להתפלל על עניני העיקריים שבשבילם נברא הוא עבודת הבורא ית', התורה והמצוות. שצריך להתפלל שיזכה בהם לסייעתא דשמיא ורוב התפלות דצלו חז"ל בתר צלותא (בברכות דף י"ז) המה על ענינים רוחניים עיין שם ובקידושין דף פ"א ע"ב אמרו על רחב"א דהוה רגיל כל עידן דהוה נפיל לאפי' ואמר הרחמן הוא יצילני מיצה"ר עיי"ש.

וכש"כ בזמן שיש לו נסיונות קשים, הטרדות היצר, ובלבולי מחשבות, שצריך להתפלל להקב"ה שיצילנו מצרותיו, כגון להתפלל תפלה קצרה בתר צלותי' (אחר אמירת פסוק יהיו לרצון אמרי פי) הרחמן הוא יצילני מיצה"ר, או יצילני ממוחשבות רעות וכיו"ב כל אחד לפי מה שהוא צריך.

והנה כשמתפלל ע"ד ענינים גשמיים אינו בטוח שיתקבל תפלתו כי לפעמים אין זה לטובתו כגון שזה יביאנו לחטא כמבואר במד"ת תרומה סימן ט' עיי"ש. וגם בענינים הרוחניים אע"פ שבקשתו ודאי לטובה מ"מ אינו בטוח שתתקבל תפלתו כמש"כ בספר חסידים סימן תרי"ב בשם ר"ס גאון ז"ל שבשביל שבעה דברים אין תפלתו של אדם מתקבלת עיי"ש היטב ובברכות ל"ב ב' מיום שחבר בהמ"ק ננעלו שערי תפלה (פי' אע"פ דמבואר בתענית פ"ג ובעובדא דר"ח ובניו בפ"ז דב"מ ובמקומות אין מספר שהתפללו ונענו, היינו בצדיקים) ונראה דהא דקאמר ננעלו היינו שאינו מובטח שיהא נענה אבל מ"מ תפלה מועלת שהרי רחב"ר אמר התם אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל וכו' ואמר ר"ח אמר ר"ח כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם (ונראה דה"ה המתפלל תפלה קצרה מאד, אלא שהוא מבקש על זה זמן רב בכל יום, שהיא בכלל המאריך בתפלתו) ואפילו אם יעברו כמה ימים ושנים אשר ידמה לו שלא הועילה תפלתו כלום, אל יניח מלהתפלל, וסוף סוף יראה בעיניו שתפלתו הועילה לו מאד, ואח"ז במדרש שמואל פ"ד דיש תפלה שמועלת מיד ויש תפלה שמועלת לג' ימים וכו' ויש תפלה שמועלת לשלשים שנה ע"ש עוד, ובעיקר מה שנדמה לו שאינו נענה בתפלתו אע"פ שהתפלל על זה זמן רב, אינו נכון כלל שהרי א"א לדעת האיקר היה המצב אצלו אילו לא התפלל, דאולי לולי תפלתו היה ח"ו המצב גרוע יותר ויותר, ותפלה עשתה מחצה כדאמר ריב"ל בויק"ר פ"י ע"ש.

ומעיקרי התפלה הוא שיהא בהכנעה ובלב נשבר וכמבקש ממש, ולא שהתיבות יוצאים מפיו ולבו בל עמו. והאריכו בזה בספרים הקדושים.

חיי עולם פרק כ"ח

בענייני אחיזת הציציות, ונישוקם אחר שגמר ברוך שאמר

- א. שאלה: המ"ב כתב (סי' נ"א סק"א) דיש לאחוז ב' ציציות שלפניו בשעה שאומר ברוך שאמר, ויל"ע האם רצונו לומר דווקא ב' הציציות שלפניו או ד"ל לכל הפחות ב' שלפניו.¹
- תשובה: להגר"א דווקא ב' שלפניו.²
- ב. שאלה: בהנ"ל, יל"ע האם יש לאחוז את הציצית ביד ימין או ביד שמאל.³
- תשובה: בימין.⁴
- ג. שאלה: כתב המ"ב (שם) דלאחר שגמר ברוך שאמר ינשקם,⁵ וצל"ע דאי מנשק משום חביבות המצוה אם כן הו"ל לנשק תיכף ומיד שנוטלם בידו.
- תשובה: כשגומר המצוה וכן מצינו בסוכה.⁶
- ד. שאלה: האם אפשר לנשק הציציות מיד אחר ברוך שאמר או דיתחיל קודם הודו, כדי שלא יהא הפסק בין ברוך שאמר לתפילה.⁷
- תשובה: יכול.⁸

1 דלגבי ק"ש כתב השו"ע סי' כ"ד ס"ב) דמצוה לאחוז בציציות בשעת ק"ש, וכתבו המקובלים דיאחוז ב' ציציות (שער הכוונות ענין כוונת ק"ש דף כ"ז ע"ב).
 2 וכ"כ המקובלים (שער הכוונות ענין תפלת השחר דף י"ז ע"ג) 'וגם תאחוז בידך הימנית שתי הציציות של הטלית אותם שהם כנגד פניך, ובמעשה רב (את ל"ט) כתב 'בקריאת שמע או חזן ב' ציציות שלפניו' וי"ל דה"ה להכא, (והוא דלא כמוש"כ המקובלים דבק"ש יאחוז ב' כפופות. ע"י בשערי תשובה ס"י סק"א), ובכתר ראש (מהגר"ח מוה"ר אהרן) ביאר דאין לעשות כן כיון דבעי שיהו ב' לפניו וב' לאחוריו. (ע"י ביאר הגר"א סי' כ"ד סק"ו) וב'01@01דעת נוטה04 ציצית תשובה תשכ"ח דצ"ל דשאר פוסקים לא ס"ל כן.
 3 דדילמא צריך לאחוזם בשמאלו בין קמציצה לזרת כבב"ש, (סי' כ"ד ס"ב ובמ"ב שם).
 4 כ"ה בשער הכוונות (שם), וע"ע בסידור יעב"ץ דכתב דיתחיל אותם כנגד החזה, ובס"ב בן איש ימיני הביא (בהסכמות) משמיה דהרב שליט"א דאף איטר יחזיק בימין דעלמא, מפני שכל דברי הארז"ל הם עפ"י הסוד וע"כ יתכן דאין חילוק בין איטר לאחר, (וכן כתב הרב בקוטרס איש איטר בחילוק הב' דבדברים שהם משום ימין דהקב"ה פשיטא דאזלינן בתר עלמא וכו', וכן דברים שהם עפ"י סוד להגביר מידת החסד שהוא בימין פשיטא דאזלינן בתר עלמא וכו'). ולשוואל אחר כתב הרב דש"ץ יאחוז בק"ש את הציצית של הטלית גדול 'ולא את של הטיק', וכ"ה במשנה הלכות ח"א סי' כ"ד, ולכאורה הוא הדין כשאומר ברכת ברוך שאמר.
 5 והוראה אדם שמנשק ציציותיו וידוע שהוא עומד בסוף ברוך שאמר אלא שלא שמעו אותו מסיים את הברכה, מ"מ יכולים לענות אמן על ברכתו אבל אין חיוב לענות, וכמוש"כ הרב בשו"ת הלכות סי' רט"ו דין ג'.
 6 ע"י מ"ב (סי' תע"ז סק"ה) שכתב בשם הש"ל, 'ראיתי מבני עליה שהיו מנשקין המצוות והמורוד וכן הסוכה בכניסתו וביציאתו וכו', והכל לחיוב המצוה ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה', וביאר הרב דאע"ג דלא גמר המצוה לגמרי, מ"מ כיון דיש ענין בברוך שאמר להחזיק ציצית, ע"כ כשגומר לעשות ענין זה מנשק את הציצית.
 7 דהא כתב המ"ב (סק"ד) דאם הפסיק בדברים בטלים אפשר דצריך לחזור ולברך, דהא איכא הפסק בין הברכה להמצוה, וסיים שם דאפילו בשתיקה טוב ליהדר לכתחילה שלא לשהות הרבה, ויל"ע אי הנישוק חשיב הפסק, (ע"י בס' מעשה רב ע"י ביאר גר"ח להרמ"ז דביאר דמש"כ (שם אות ל"ט) דהגר"א לא היה מנשק הציציות בק"ש, הסעם כזה דהוי הפסק, וע"ע דעת נוטה ציצית תשובה תשל"ב-ג), ויעוין בחסד לאלפים (סי' נ"א סק"א) דכתב דאע"ג דמותר לענות אמן אחר ברוך שאמר ששמע מהש"ץ, מ"מ יותר טוב למהר באמירת מזמור לתורה מיד אחר ברוך שאמר (למנוח ספרד), כדי שיענה אמן על ברכת ברוך שאמר דהש"ץ אחר מזמור לתורה, כדי שלא יהא הפסק בין הברכה שמברך להדבר שמברכים עליו עכ"ל.
 8 והוסיף הרב דלפי דברי הגר"א הוי הפסק, וכן נקט בתפילת דוד לאדר"ת דהוי הפסק ומש"ל לא ינשק, ולאחר ששאל האם יש לחוש לזה, כתב הרב שליט"א 'לגבי ענין וזמנא ענין, וע"ע בדעת נוטה תפילין תשובה ש"ע', שכתב הרב לגבי נישוק תפילין ש"ר קודם הנחת, אצלנו לא נהגו וזו נהגו אצל לוי"א מסבירה אצלנו הפסק, ויעוין בהערות שם.

קצת דיני תפלה שרבים מזלזלים בהן

דברים שחקק הרב זצ"ל בספרו 'ארחות יושר'

המשך מהגליון הקודם

- טז. בברוך שאמר יש לעמוד ויאחז הציצית בידו.
 - יז. בויברך דוד יש לעמוד עד שיאמר אתה הוא ה' האלקים.
 - יח. בפסוק פותח את ידך צריך לבדן פרוש המלים ואם לא כיון צריך לחזור משם והלאה.
 - יט. בישתבח יש לעמוד.
 - כ. אחר ברכו דינו כמו באמצע הפרק כי עיקר תקנת ברכו הוא שיאמר מיד ברכת יוצר אור ומי שמאחר ואין עומד עדיין בברכת יוצר אור כשהש"ץ אומר ברכו מבטל בידים עיקר תקנת ברכו (מ"ב סי' נ"ד סק"ג) וכ"ש שאסור לבא לאחר ברכו שהוא חיוב גמור לשמוע שהרי תיקנו פריסת שמע [שחוזרין לומר ברכו לאחר התפילה] בשביל אלו שלא שמעו ברכו.
 - כא. בברכות ק"ש ובק"ש יש לישב עד תהלות ומשם יש לעמוד (רמב"ם רפ"ט מתפלה ומ"ב וע"י מ"ב סי' נ"ט סק"ב).
 - כב. בקריאת שמע יאחוז הציצית בשמאלו בין זרת לקמציצה כנגד לבו וכשמגיע לפרשת ציצית יטלם בשתי ידיו נגד עיניו וכשמגיע לוריתם אותו יתנם על עיניו.
 - כג. יאחוז הציצית עד ונחמדים לעד.
 - כד. בשמונה עשרה יתן ידיו על לבו הימנית על השמאלית והאגודלים יכוף לפניהם.
 - כה. במודים צריך לשוח עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה [ומי שאינו עושה
- כן נעשה שדרו נחש לאחר שבע שנים למותו כמ"ש בגמ' (ספ"ק דב"ק).
 - כו. בין שמו"ע עד אחר תחנון אסור להפסיק בדיבור.
 - כז. ג' פסיעות כל א' כאורך הרגל לא פחות ולא יותר, וצריך לפסוע ג' פסיעות בכריעה אחת, כשאומר עושה שלום במרומי משתחוה לשמאל, הוא יעשה שלו' עלינו משתחוה לימין, ועל כל ישראל משתחוה לפניו.
 - כח. אסור לדבר בשעת חזרת הש"ץ ואפי' לומר תחנונים או ללמוד (סי' קכ"ד סק"ז) והלומד או קורא הפרשה בשעת חזרת הש"ץ וקדיש לא די שלא יקבל שכר רק יקבל עונש ע"כ וע"ז נאמר הוי מושכי העון בחבלי השוא (ע"י ברכות כ"ד ב') ותורה כזו לא תצליח כמש"כ במד"ר פ' מטות, ואפשר דאפי' דיעבד לא יצא ידי שנים מקרא דהוי מצוה הבאה בעבירה, (ע"י שד"ח אות מ' כלל ע"ז סק"ג ד"ה ואהיה ג' שבלי הלקט וע"י ס"ח סי' תשע"ב ובהגהות הרח"ד א"ש) וגם אסור להפסיק בין ש"ע לתחנון כמבואר בשו"ע.
 - כט. הגומר שמו"ע אסור לו להחזיר פניו לצבור עד שיגמור הש"ץ (סי' קכ"ג ס"ב).
 - ל. בוהוא רחום יש לעמוד.
 - לא. בתחנון יש לישב עד ואנחנו לא נדע וכשמגיע למה נעשה יעמוד.
 - לב. באשרי ובא לציון יש לישב (חוץ מקדושה דסידרא שמנהגינו ע"פ החזו"א לעמוד) (רמב"ם פ"ט מתפלה ה"ה ע"ש ומ"ב סי' תפ"ב בה"ל ד"ה ומצוה בשם ר"צ גיאיות ומש"כ בתשו' ר"י מיגש סי' קל"א שיש לעמוד לכתחילה היינו הש"ץ ע"ש).
 - לג. בעלינו יש לעמוד.

לימוד הירושלמי

לע"נ רשכבה"ג מרן שר
התורה זצוק"ל
על פי רצונו בכל חייו
לעידוד לימוד הירושלמי,
בהם קבע סדרי לימוד,
ואף חיבר עליהם
את ביאורו

מרן זצוק"ל
בלימוד הקבוע
בירושלמי

סדרי הירושלמי יתקיימו בהספק של 2 דפים ביום, ויפתחו בשני מסלולים מקבילים

א: מסלול ברכות לפי סדר הש"ס
ב: מסלול מסכת כלאים לפי סדר השיעור
הנמסר ע"י הגרי"ש קניבסקי שליט"א
בבית המדרש 'לדרמן' לע"נ אביו
רשכבה"ג מרן שר התורה זצוק"ל.
בימים אלו מתחילים במסגרת
השיעור, בלימוד מסכת כלאים

הגרלה מיוחדת
נפרדת בין כל
לומדי סדרי
הירושלמי על
סך 500 ש"ח
תקיים מידי יום

לתועלת הרבים המצטרפים למסלולי הלימוד בירושלמי,
ניתן יהיה להאזין לשיעורים על פי ההספק, ממון השיעור
הנמסר מידי יום ע"י בנו הגרי"ש קניבסקי שליט"א:

- במסכת ברכות בקו של 'שיח התורה', בשלוחה 1
 - בשיעורים הנמסרים במסכת כלאים מידי יום בשעה 13:50
 - לאחר תפילת מנחה בבית המדרש לדרמן, במערכת 'קול הלשון'
- ובמספר ישיר 073-321-2004

ההשתתפות במבחנים יומיים בטלמסר
של 'שיח התורה' שמספרו

03-3085000

שיח יצחק

מדברי גאב"ד רמת אלחנן הגאון הגדול

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א שלבן מפי גיסו הרב זצ"ל

הנה הקשה המבי"ט (בית אלקים שער תפלה פ"ו) שנאמר
בברכות (דף לא ע"א) אסור להגביה קולו בתפילתו שנאמר
בחנה 'וקולה לא ישמע', וקשה הרי מצאנו בכמה מקומות
שהתורה מציינת שצעקו בתפילה, כגון: 'ויצעק משה אל
ה' על דבר הצפרדעים' (שמות ח), 'ויצעקו בני ישראל
אל ה' (שמות יד), ונאמר 'ויצעק משה אל ה' לאמר אל
נא רפא נא לה' (במדבר יב), 'ונצעק אל ה' וישמע קולנו'
(במדבר כ) וגיסו הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] אמר,
שאין ראיה ממשה הרב על פי המבואר במדרש ילקוט
שמעוני (ואתחנן רמז תתיא) ש'עשר לשונות תפילה הן
ואחד מהן מכונה זעקה. וא"כ יתכן שאין הכונה שמרים
קולו אלא הוא סוג מסוים של תפילה.

ווי העמודים וחשוקיהם י"ג עמ' ק"י

שאלה. חולה סכרת שקיבל התקף באמצע תפילת
שמונה עשרה ונזקק מטעם הסכנה לאכול קובית סוכר
האם יברך ברכת הנהנין על אכילה זו או שמא יאכלנו
בלי ברכה מאחר והוא באמצע התפילה.

תשובה. גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א [זצ"ל] צידד
דיתכן שיש לברך דמאחר וחייב להפסיק ולאכול חייב
גם לברך דהוי צורך התפילה דבלי לאכול לא יוכל
להתפלל לכן גם יברך וכעין מה שכתוב בברכות (דף
כד ע"ב) [וכתבו המשנ"ב (סימן ק"ג ס"ה)] דאם יצא ממנו
רוח אומר: 'רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים ואין זה
הפסק דהא מופסקת ועומדת כבר ע"י הרוח, ולכן יכול
להפסיק נמי, ולומר דבר זה באמצע' (לשון רש"י) ויש
לחלק, וצ"ע אם מותר לברך.

חשוקי חמד ברכות כ"ד ב'

מעשה בבית הכנסת, שבאחד מחדריו, יש ארון קודש,
שספר התורה אינו מונח בו בקביעות, והסתפקו, מה
הדין כאשר ארון הקודש ריק, האם כדאי לפותחו,
באמירת אבינו מלכנו, ושאר המקומות בתפילה בהם
יש לפתוח את הארון, או שמא כיוון שאין בו ספר תורה
אין כל טעם בכך, ושאלתי את הדברים לפני גיסי הגר"ח
קניבסקי שליט"א [זצ"ל] ואמר שאינו רואה כל טעם
בפתיחת הארון הריק.

חשוקי חמד ב"ב י"ד א'

המעשה והמתחבר בעניני דיומא

בשמחה של מצוה נוסד על ידי מכון 'שיח אמונה' כולל יום שישי בעניני זרעים לעילוי נשמת הרב זצ"ל. בראשות הכולל עומד חדר"ג וראש ישיבת תורה בתפארתה הגאון רבי אלעזר דוד אפשטיין שליט"א. תחילת הלימוד במסכת מעשר שני.

מעמד רוחני נרגש ביסוד רשת כוללי ערב 'דרך אמונה' בראשותו של הגאון רבי יואל מקלב שליט"א לעילוי נשמת הרב זצ"ל. המעמד התקיים בחדרו של הרב זצ"ל בהשתתפות הגרי"ש קניבסקי שליט"א, ולומדי הכוללים. דברים נשא ראש הכוללים הגרי"מ מקלב שליט"א בתפילה להרחבת גבולות הקדושה, ולהגדיל תורה ולהאדירה. במעמד היסוד נקבע, כי בכל יום ילמדו בחלק מהסדר מספר 'שונה הלכות' שחיבר הרב זצ"ל.

ביקוש רב והצטרפות רבה, לקהל הלומדים בסדרי הירושלמי במסגרת 'שיח התורה' לע"פ הרב זצ"ל, על פי רצונו בכל חייו לעידוד לימוד הירושלמי, המתקיימים בנוסף לכלל סדרי הלימוד במפעל 'שיח התורה' שהוקם ע"י מכון 'שיח אמונה', לשובת נשמתו.

סדרי הלימוד בירושלמי מתקיימים, מסלול מסכת ברכות, בכל ימות השבוע בהספק של 2 דף ליום, ומסלול מסכת כלאים בימים ראשון עד חמישי בהספק של 2 דף ליום, ובימי שישי שבת חזרה על הנלמד בימות החול, כשלתועלת ההבנה, השינון והזכרון הלומדים נבחרים מידי יום על הנלמד בסלמסר של 'שיח התורה' שמספרו 03-3085000 או בעמדות 'נדרים פלוס'.

הגרלה מיוחדת נפרדת בין כל לומדי סדרי הירושלמי על סך 500 ש"ח מתקיימת מידי יום, וניתן להאזין לשיעורים על פי ההספק, מתוך השיעור הנמסר מידי יום ע"י בנו הגרי"ש קניבסקי שליט"א, במסכת ברכות בקו של 'שיח התורה', בשלוחה 1, או לשיעורים הנמסרים במסכת כלאים מידי יום בשעה 13:50 לאחר תפילת מנחה בבית המדרש לדרמן, במערכת 'קול הלשון' ובמספר ישיר 073-321-2004.

שנה אחרי שנוסדה תכנית 'קנין שביעית' ע"י 'דרשו' ו'שיח אמונה', בברכתו של הרב זצ"ל, התקיים כעת מעמד הסיום המרגש בביתו ועל שולחנו המיוחס של הרב זצ"ל. במסגרת התוכנית הייחודית שהוקמה בהוראת הרב זצ"ל, עמלו אלפי אברכים בלימוד ועיון מסכתא שביעית עם דברי הרמב"ם וביאור 'דרך אמונה'.

במעמד שהתקיים בבית הרב זצ"ל, ערך את הסיום בנו הגרי"ש קניבסקי שליט"א, ודברים נשאו הגר"ח ברוידא שליט"א, הגר"ד דיסקין שליט"א, ונשיא 'דרשו' הרב רבי דוד הופשטער שליט"א. בסיום המעמד נערכה חלוקה של פירות הקדושים בקדושת שביעית בשיתוף 'שנת השבע'.

מראות הוד משולחנו של הרב זצוק"ל בימים אלו

מעמד הייסוד של תכנית 'קנין שביעית' בראשות הרב זצ"ל ע"י דרשו ושיח אמונה, לצד מעמד הסיום שהתקיים החודש

ישיבת 'היכל מרדכי' וישיבת 'טשכנוב' בבחינה בבית הרב זצ"ל אצל בנו הגרי"ש קניבסקי שליט"א

תלמידי מוסדות הקירוב מבאר יעקב ומנתיבות בברכה ודברי חיזוק מהגרי"ש קניבסקי שליט"א כדי שימשיכו לישיבות הקדושות

תלמוד תורה 'סוכת דוד' בקרו בבתי גדולי ישראל בבני ברק, והגיעו לבחינה אצל הגרי"ש קניבסקי שליט"א בבית הרב זצ"ל

מעמד יסוד רשת הכוללים 'דרך אמונה' בראשות הגאון רבי יואל מקלב שליט"א

מכון 'שיח אמונה'

להארכת ספרי מדרש ושבכ"ה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

טל: 03-30-77700 < פקס 072-2606425

שלמסר לשמיעת שיעורי השמיטה

מהגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

03-308-5000

להרשמה לקבלת העלון se3077700@gmail.com

לע"נ
מרן רבינו זצוק"ל

הונצח ע"י אחד מתלמידיו הקרובים הי"ו
לברכה והצלחה בכל מעשי ידי

גיליון מס' 483 פרשת מסעי
תשפ"ב שנה עשירית

להקדשות ולשותפות בהפצת
דברי התורה של רבינו זצוק"ל
053-3145900

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מקור שי"ח

נבזה בעיניו נמאס ואח"כ יראי ה' יכבד (ע"ש בפני הרחיד"א)

הנה רבינו זיע"א היה מיראי הוראה באופן מבהיל, וכל ימי חייו אביו קדוש ישראל זללה"ה לא היה מורה כלל, זולת במקרים בהם ביקש ממנו אביו להורות, וכנראה הנהגה זו הייתה מקובלת אצלו מהנהגת אביו, שלא היה מורה אפילו כביעתא בכותחא כ"ז שמרן החזו"א זצ"ל היה חי, חוץ ממה שנתבקש ע"י החזו"א (כמו שסח רבינו ז"ל), ואחר פטירת אביו החל להורות קמעא, אחר ששמע מאביו שראוי להוראה, ואמר לי שבשאלות קלות יכול להורות, אמנם מהג' ר' קלמן אדלר שליט"א שמעתי שהסטייפלר אמר לו שאפשר לסמוך על מרן זיע"א בחמורות שבחמורות, וכן שמעתי מעוד ת"ח שליט"א, אולם בירושלים לא הסכים בשום פנים להורות כלל שכיון שהחשיב את ירושלים לאתריה דמר חמיו הגר"ש אלישיב זללה"ה, וכמש"כ בכמה מכתבים ולגר"ח"ה קרלינשטיין ז"ל כתב: **מאד נפלאתי שפונה אלי בזמן שיש לו בירושלים את האר"ת מר"ח שליט"א אשר עצתו כאשר ישאל האיש בדבר האלוקים ומינה לא תזוע.**

בנידון הבדלה לחולה בט"ב נדחה נזקק רבינו זללה"ה להכריע בין פסק מרא דארעא בעל החזו"א זצ"ל לפסק חמיו הגר"ש זללה"ה. ורבינו שיגר בנידון זה מכתב למרן הגר"ש (נדפס בקובץ תשובות ח"א סי' נ"ז) וכתב שלדעתו אין להבדיל כמו שפסקו בשו"ת זכר שמחה (סי' ס"ט) ושו"ת צפנת פענח (ח"ב סי' ל"ב), ושב ואל תעשה עדיף חזק כיון שפסק מרן החזו"א זצ"ל דהיום אין לנו חמר מדינה ואין להבדיל אלא על היין א"כ איך יבדיל על היין בט"ב, ועוד שחולה אין מותר לו לאכל אלא מה שמוכרח ואיך ישתה יין שא"צ כלל למחלתו, ועוד שמעולם לא שמענו שקטנים שאוכלים בט"ב ביום א' יבדילו, ורבינו הגר"ש ז"ל השיבו שבברכ"י (סי' תקנ"ו) ובשד"ח נזכר שיש להבדיל ללא חולק, ועוד שלשי' הרמב"ן חיוב ההבדלה במוצאי שבת יותר ברור מאשר במוצאי ת"ב, ועל כן מותר לחולה דמקום חולי לא גזרו רבנן, ויעשה על חמר מדינה כיון שלדעת האו"ז אסור ביין, ולדעת החזו"א שאין חמר מדינה בזמנינו יבדיל על היין שכן התיר הגר"ז בחי' על הרמב"ם, עכת"ד הגר"ש זצ"ל. אכן למעשה קודם ת"ב לא רצה רבינו זצ"ל להכריע כנגד דברי הגר"ש, וכששאלתיו בשבת שחל בת"ב על הנידון הנ"ל, שאלני אם זה נוגע למעשה, ואמרתי שיתכן שיהי' נפ"מ, והשיב: אי"ה לא יהי' נפ"מ. ופ"א עשה לי פשרה ואמר שהוא מחלוקת הפוסקים, ולכן איש יבדיל על מיץ ענבים [אבל אין ליתן לקטן שהרי ג"כ אסור ביין], ואשה תאכל בלא הבדלה [כיון שיש דעות שאשה פטורה מהבדלה כל ימות השנה כמש"כ בבה"ל סי' רצ"ו לכן באשה י"ל שלא תבדיל כלל]. ושמעתי מהגר"א זקס שליט"א שאמר לו שכמדו' לו ששמע ממרן החזו"א שחולה לא יבדיל, אלא שאין יכול להעיד ע"ז. ולכן רבינו זללה"ה בעצמו כשהוצרך לאכול מחמת חולי בט"ב שחל במוצ"ש לא הבדיל קודם שאכל, ואף על פי כן עדיין העדיף שלא להיכנס כלל לשאלה וכשהיה בעל ברית המתין לברית דבזה לכו"ע מבדיל על הכוס כמש"כ במ"ב סי' תקנ"ט סקל"ז (וכן שמעתי מנאמנו הקרוב הגר"י אפשטיין שליט"א), ועי' בארוחות רבינו (ח"ב עמ' קע"ט) בשם הקה"י ז"ל שמזה שלא דן בזה המ"ב משמע שלא היה בירא ליה האי דינא.

בשבוע שעבר כתבתי מעשה על הגר"ר זרח ברוורמן זצ"ל וזריזין מקדימין, והעירני כבוד חדב"נ הגר"י קולדצקי שליט"א שעירוב שמות יש כאן, והמעשה היה עם סבו הג' ר' זליג ברוורמן זצ"ל [שהיה אחיינו של ר' זרח שהביאו לירושלים], ואגב נציין דבר מעניין שנמצא שאחר שר' זליג ביכר לוותר על סנדקאות מאדם גדול בשביל לקיים מצוות זריזין, זכה למידה כנגד מידה ושני נכדיו שיבלח"א [הגר"ר יצחק קולדצקי והגר"ר זליג ברוורמן] נכנסו כחתנים בבית רבינו זיע"א אשר ייחוד שבחיו היה בפרט בשני עניינים אלו, בעניין זריזין מקדימין - ובעניין מצוות סנדקאות כאחד... עוד אציין בזה שפעם שמעתי איך הגאון ר' אליהו מן שליט"א משבח בפני רבינו את חתנו הגה"צ ר' יצחק הנ"ל שהוא חד בדרא בענייני זיכוי הרבים וכו', והפטיר רבינו זצ"ל שיש לו בזה זכות אבות שהוא נכד של ר' זליג.

מדור זה מוקדש לע"נ א"מ הרבנית ברכה רבקה רוזנברג ב"ר שלמה אריה ז"ל

היומן

בס"ד

כבוד ידיד היקר הרה"ג ר' יצחק גולדשטוף שליט"א
שלו' רב

לאחר הכרת הטוב עצומה על הזיכוי הרבים העצום שכבודו זוכה לעשות מידי שבוע. אבקש אם תוכל לפרסם את דברי לתועלת בס"ד, בענין מה שנתפרסם בגיליון (ביומן) על הוראת מרן שר התורה הגר"ח זצ"ל בענין שמות בשידוכין. ולהלן דברים ברוורים בע"ה, שיצאו מרבינו זצ"ל ומשאר רבותינו זצ"ל, זה ודאי אם לא משתמשים באותו שם, אין שאלה כלל. אם משתמשים לזה בשם אחד ולזה בשני שמות, מרן החזו"א זללה"ה הורה בע"פ ובכת"י בתשובות החזו"א, ובטעמא דקרא בשמו שזה בסדר גמור, אף שאכן לפעמים הורה רבינו אחרת, כל זה היה הוראת שעה לאותו שידוך שכן נגזר משמים, אבל לגופו של מלתא כך היו הוראת רבותינו, אלא א"כ משתמשים באותו שם שע"ז יש את צוואת ר"י החסיד. [ובכל שאלה שמתעוררת ניתן לכל אחד לשאול את רבו].

בתודה ידיד גדלי'הו הוניגסברג

להתפלל

מתוך ספרו של רבינו "ארחות יושר"
יג. המדבר בקביעות בשעה שהצבור אומרים שבחו של מקום אפי' כבר אמר זה קודם או שיאמרנה אח"כ הרי זה מבזה עבודתו של מקום, ומצוה לומר כל דבר ביחד עם הצבור כמבואר בשו"ע ובכמה מקומות, וברוב עם הדרת מלך וחז"ל החמירו מאד על הפורש מן הצבור.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן זצוק"ל!

מְדוּר שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת - לַשְׁבּוּעוֹת הַבָּאִים בַּעֲזָה"י

פֶּרֶשֶׁת דְּבָרִים, גְּלִיּוֹן בֵּין הַזְמָנִים - עַל הַקֶּשֶׁר הַמַּסְתוּרִי עִם חֲכָמֵי הַקְּבֵלָה וְתוֹרוֹת הַנֶּסֶתֶר (ה' באב)

עוֹד בְּקִרְבֵּי בֶס"ד: עַל רֶשֶׁכָּה"ג הַגֶּרֶח"ע גְּרוֹדִינְסְקִי (ה' אב), וְעַל הַגֶּה"צ רַבִּי אֱלִיהוּ דוֹשֶׁנְצִיר זצ"ל (כב אב)

נִשְׁמַח לִקְבֹּל מִקּוֹרְאֵינוּ הַנֶּאֱמָנִים מַסְמְכִים, תַּמּוּנוֹת, עוֹבְדוֹת וּמַעֲשִׂיּוֹת הַקְּשׁוּרִים לַהֲנ"ל

הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמוּאֵל רוֹזוֹבְסְקִי זצ"ל

בִּישִׁיבַת לּוֹמֶז'א

סיפר רבינו שזוכר מהשנים שלמד בבישיבת לומז'א, את רבי שמואל רוזובסקי ורעהו רבי זלמן רוטברג ורבי אליהו משקובסקי שהיו מהבחורים החשובים בבישיבה.

עוד אמר שבתקופה הראשונה ללימודו בבישיבה, היו בבישיבה שלושה סוגי בחורים, היו את המבוגרים בגיל כרבי שמואל ואחיו רבי יוסף ורבי זלמן רוטברג, והיו את הבחורים שלא היו מבוגרים אך גם לא צעירים, וביניהם היו האחים הגאונים רבי גרשון ורבי יעקב אדלשטיין, ואילו אני הייתי מהצעירים...

הַצַּעַת שִׁידוּךְ

סיפר רבינו שהחזון איש הכיר היטב את רבי שמואל ושוחח איתו הרבה בדברי תורה והעריץ אותו, ופעם אחת אף הציע אותו בהצעת שידוך לאחת מבנות המשפחה, אך בסוף הדבר לא יצא לפועל (ואכמ"ל).

הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמוּאֵל רוֹזוֹבְסְקִי זצ"ל

בִּיקוּר גּוֹמְלִין

סיפר חתנו של רבי שמואל, הגר"ר יצחק הקר, ראש ישיבת גרודנא בבאר יעקב, שכאשר היה רבינו חתן צעיר ושהה בשבת בירושלים, הלך לבקר את רבי שמואל כיון שהיו קרובי משפחה (רעייתו של רבי שמואל, היתה בתו של הגרצ"פ פראנק, שהיה גיסו של רבי אריה לוין, ורבי אריה סביה של הרבנית בת שבע קניבסקי ע"ה).

וכשעבר רבי שמואל להתגורר בבני ברק, נכנס אליו רבינו לבקרו, וזמן קצר אחרי כן הגיע רבי שמואל בחזרה לבית רבינו ל"ביקור גומלין".

תמונה נדירה משנת תשל"ג באירוס החתן רבי ישראל יפת בשולחן הכבוד נראים: רבינו, רי"ד וולפא הרב דראשון לציון, ורבי שמואל רוזובסקי (מוסתר בחלקו) (יש"כ לידידיו רבי צפניה עטרי)

שׁוֹנֵה מְכוּלָם

לאחרונה סיפר אחד מחברי החדר שישן עם רבינו בתקופת לימודי בבישיבת לומז'א בפתח תקוה (מר ש. מנדלבוים שיחי): "כשלמדנו יחד בבישיבה, היו בחורים שראו עליהם שעדיים לגדולות, כדוגמת הבחור שמואל רוזובסקי, הבחור משה סאלאווייץ'יק, והבחור חיים גריימן ועוד, אבל הבחור חיים קניבסקי היה רחוק

מכולם, וגם שונה מכולם, לא האמנתי שיבוא יום ואשמע שיש תור של אנשים שמתיעצים איתו..."

הַגָּאוֹן רַבִּי יוֹסֵף רוֹזוֹבְסְקִי

סיפר רבינו: פעם אחת ניגש אלי החזון איש, והראה לי מכתב שקיבל, ואמר לי שכשאני חוזר לבישיבה ב'פתח תקוה', אברר על בחור בשם 'אליעזר בוגרד' הלומד שם, וכשאדע מי הוא אמסור לו תשובה.

וסיפר - שהוא שלח לו שאלה במכתב 'האם צריך לעשר לחם שקונים בחנות', והתשובה שצריך להשיב לו היא 'שאכן יש לעשר!'. "נסעתי לפתח תקוה, והלכתי לכתובת שהיתה רשומה במכתב, אבל לא היה שום בית" סיפר רבנו, "עד שראיתי בצד צריף קטן של פנימיה של בחורי ישיבה, ובחוץ רשימת הבחורים שישנים שם, וביניהם הופיע שמו של הבחור אליעזר בוגרד". והתברר שזו היתה פנימיה של ישיבת אור ישראל בפתח תקוה.

"נכנסתי להיכל הישיבה הסמוכה כדי לחפש את הבחור, ופגשתי את אחד הרבנים, היה זה ראש הישיבה הגאון רבי יוסף רוזובסקי, ושאלתי אותו אם יש כזה בחור, והשיב כן, ואמר שיקרא לו". "ואכן הבחור הגיע וסיפרתי לו את התשובה של החזון איש".

אחרי זה שמעתי שרבי יוסף שאל את הבחור, מדוע הטרחת את החזון איש במכתב ולא שאלת בעל פה, וענה לו 'כי אם לא הייתי כותב מכתב הוא לא היה משיב לי'... ואחרי כן נודע לי שהמשגיח שם נזף בו על זה...

אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמָרָה

מגילה ז' א' רבי יוסי בן דורמסקית אומר אסתר ברוח הקודש נאמרה, שנאמר ובבזה לא שלחו את ידם, (ומאין ידעו מה עשו הרוקים, ומוכרח שנאמרה ברוח הקודש), ושמעתי כיצד רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל שואל את מרן החזון איש, מה הראיה, הרי יתכן ששלחו למקומות הרחוקים וביררו דבר זה, והשיב לו תשובה. והשאלה פלא גדול, כי הרי הגמרא שם בהמשך שואלת את זה (רשימות הגר"א מן מפי רבינו).

סֵפֶר קִרִּית מֶלֶךְ

סיפר אחד מתלמידי רבי שמואל שזכור לו כמה פעמים שבמהלך השיעור כללי הזכיר מהספר 'קרית מלך' על הרמב"ם והזכירו מאוד בהערכה (ספר 'הספרים' לר"ג הוויגסברג)

מעין בספר תולדותיו של רבי שמואל רוזובסקי

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רשכבה"ג מן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

חסרון הקדושה בחורבן בית המקדש

עכשיו היה שבעה עשר בתמוז, שבו התחיל החורבן, כמו שאמרו חז"ל (תענית כו, ב) חמישה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז, ואחד מהם ש'הובקעה העיר', וזה התחלת החורבן.

ומהו החורבן, מה חסר בחורבן בית המקדש? חסרה השפעת הקדושה! שבית המקדש היה משפיע קדושה על כל כלל ישראל, כמו שאמרו חז"ל (מנחות פו, ב) כי בבית המקדש היו "חלוני שקופים אטומים" – שקופים מבפנים ואטומים מבחוץ, ופירש רש"י כי בנוהג שבעולם כשעושים חלון עושים אותו צר בחוץ ורחב מבפנים, כדי שהאור ייכנס מבחוץ לתוך הבית, אבל בבית המקדש היה הפוך, חלונות צרים מבפנים ורחבים מבחוץ, כי ההשפעה באה מבית המקדש על כל העולם, השפעת הקדושה, ובחורבן בית המקדש נחסרה השפעת הקדושה על כל עם ישראל.

התעניות לעורר לתיקון חטאי החורבן

ועל זה נתקנו התעניות, ארבע תעניות זכר לחורבן: שבעה עשר בתמוז, תשעה באב, צום גדליה, ועשרה בטבת, וכפי שמוזכר כבר בדברי הנביאים (זכריה ח, יט) צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי, והם ארבעת התעניות הנ"ל: צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז שהוא החודש הרביעי, וצום החמישי זה תשעה באב, וצום השביעי זה צום גדליה, שבו נהרג גדליה בן אחיקם ואבדה שארית הפליטה שהייתה בירושלים לאחר החורבן, וצום העשירי זה עשרה בטבת שבו התחיל המצור על ירושלים.

ומהו הטעם של התעניות, מדוע תיקנו את התעניות? כתב הרמב"ם (הלכות תעניות ה, א) כי המטרה היא "לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה", שעל ידי התענית יתעוררו לעסוק בדרכי התשובה, כי החורבן היה מחמת החטאים שהיו בזמן החורבן, וגם אנחנו ממשיכים את אותם החטאים ולכן החורבן נמשך, וכדי שיחזור בית המקדש צריכים לתיקון החטאים, ואם ממשיכים את החטאים זו הסיבה שאין בית המקדש.

החורבן נמשך כי החטאים נמשכים

ויש לשון חז"ל (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו מעלין עליו כאילו הוא החריבו, ולא אמרו כל 'מי', אלא כל 'דור', כי יש גם צדיקים שאינם חוטאים, והם אינם אשמים בחורבן, אבל הדור, דהיינו הציבור, רוב הציבור שעדיין ממשיכים את החטאים, הם אשמים וגורמים להמשך החורבן, ואם היו זכויות לדור ולא היו חטאים, כבר היה נבנה בית המקדש, כי החטאים גרמו לחורבן בית המקדש, ואם אין חטאים יש בית המקדש! אבל החטאים עדיין נמשכים, ולכן אם לא נבנה זה כאילו נחרב, והדור אשם בזה שלא תיקן את החטאים.

ובתפילת והוא רחום אומרים את הפסוק בדניאל (ט, טז) "כי בחטאינו ובעוונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו", ויש לעמוד על שינוי הלשון שכתוב 'חטאינו' ו'עוונות' אבותינו, וכידוע חטא זה שוגג, ועוון זה מזיד, וצריך ביאור למה על העבירות שלנו מוזכר לשון חטא, דהיינו בשוגג, ואילו על אבותינו מוזכר עוונות דהיינו מזיד.

גם חטאים בשוגג גורמים להמשך החורבן

ושמעתי לבאר בזה, כי החורבן בא רק על עוונות אבותינו שבמזיד, מפני שיש מידת הרחמים, ואם הם היו רק שוגגים לא היה חורבן, כי חטא של שוגג לא מספיק לגרום חורבן, אבל הם היו מזידים, בבית ראשון היו שלוש עבירות ובבית שני שטאת חנם (יומא ט, ב), ולא היו שוגגים בזה, ולכן היה החורבן, אבל כדי לזכות לבנין בית המקדש, שיחזור ויבנה שוב, צריכים יותר זכויות, ואם יש אפילו רק חטאים בשוגג, גם השגחה מעכבת!

ולכן 'בחטאינו' ו'בעוונות אבותינו' ירושלים ועמך לחרפה, כי אצל אבותינו שהיה בית המקדש קיים, כדי להעניש במידת הדין שיהיה חורבן צריך עוונות

במזיד, כי על שגגה יש מידת הרחמים, שיעשה תשובה ויביא קרבן ויתכפר, ואין החורבן בא עבור חטאים שבשוגג, אבל לאחר שכבר היה החורבן, כדי לזכות שוב לבנין בית המקדש, לא מספיק שאין מזידים, וצריך שלא יהיו אפילו שגגות, כי כדי לזכות לבית המקדש צריך מדרגה.

השפעת המשכן בתוך לבו של כל אחד

ומצינו גם בהקמת המשכן, שכתוב (שמות כה, ח) "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", ועשו לי מקדש היינו המשכן, כמו שאמרו (שבועות טז, ב) משכן איקרי מקדש, והמטרה בזה היא 'ושכנתי בתוכם'.

וידוע מחז"ל (הובא באלשיך) שלא נאמר ושכנתי בתוכו, אלא בתוכם לשון רבים, דהיינו בתוך לבו של כל אחד ואחד, והיינו שבית המקדש (והמשכן הוא בית המקדש הראשון) ישפיע השפעה של שכניה, ושכינה זה אמונה, מדרגה רוחנית גדולה באמונה, בתוך לבו של כל אחד ואחד, כי כשיש בית המקדש זה משפיע קדושה על כל אחד ואחד. וזהו ושכנתי בתוכם.

השראת השכינה בהקמת המשכן

ובאמת כשהוקם המשכן, כיצד זכו כלל ישראל למדרגה הזו של השראת השכינה? מובא ברש"י (ויקרא י, ג), והוא מהגמרא בובחים קטו, ב) שזה היה על ידי ההתעוררות שהייתה במיתת נדב ואביהוא, שהם הקריבו אש זרה לפני השם, ונתכוונו בזה לשם שמים, על פי מה שחשבו והבינו מדעתם שיש צורך בזה להשראת השכינה במשכן.

כמו שמצינו גם אצל הנשיאים בחנוכת המזבח, שהקריבו קרבנות מיוחדים על פי דרגה גבוהה של רוח הקודש, והביאו "כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת", והיינו קטורת יחיד, והרי קטורת היא קרבן ציבור ובאה על המזבח הפנימי, והם הקריבו קטורת יחיד על המזבח החיצון, וכן "שעיר עזים אחד לחטאת", היינו חטאת נדבה, והרי חטאת באה רק על חטא שזדונו כרת ואין חטאת באה בנדבה, ואילו הם הביאו חטאת נדבה, מפני שהבינו ברוח קדש שיש צורך בקרבנות מיוחדים אלו להשראת השכינה.

ומשה רבינו בתחילה לא קיבל מהם את הקרבנות, וחיכה עד שישמע מפי הגבורה (רש"י במדבר ז, י), ואכן הקב"ה אמר לו "נשיא אחד ליום נשיא אחד ליום יקריבו את קרבנם לחנוכת המזבח" (שם יא), שיקריבו לפי הסדר כל נשיא ביומו, והייתה על זה הוראת שעה מפי הקב"ה, שנאמרה בנבואה למשה רבינו, שיקריבו דבר יוצא מן הכלל, והנשיאים הבינו זאת מעצמם, בדרגת רוח הקודש הגבוהה שהייתה להם, וכיוונו בזה לדעת הקב"ה.

וכך גם נדב ואביהוא שהקריבו קטורת יחיד, נתכוונו לשם שמים, מפני שחשבו שיש צורך בזה כדי לזכות להשראת השכינה, אך הם עשו כן מעצמם ולא שאלו את משה רבינו, ולכן הם מתו.

ההתעוררות שהביאה להשראת השכינה

ומיתתם גרמה התעוררות גדולה שהביאה להשראת השכינה במשכן, כמו שכתוב (ויקרא שם) שבמיתת נדב ואביהוא אמר משה רבינו לאהרן "הוא אשר דיבר השם לאמר בקרובי אקדש", ופירש רש"י: היכן דיבר? ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי (שמות כט, מג) אל תקרי בכבודי אלא במכובדי, ע"כ. והיינו שכבר בעת עשיית המשכן, הקב"ה אמר למשה רבינו שהמשכן יתקדש על ידי 'מכובדי', והיינו גדולי הדור, המכובדים של הקב"ה, הכי מכובדים, על ידם יתקדש המשכן ותשרה בו השכינה.

ומשה רבינו אמר לאהרן, יודע הייתי שיתקדש הבית במידעיו של מקום, והייתי סבור או כי או כך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך, ע"כ, והיינו שבתחילה חשב משה רבינו שהוא או אהרן, הם גדולי הדור המכובדים שעליהם נתכוון הקב"ה, כי ידע והכיר את מדרגתו שהוא גדול הדור, וחשב שהקב"ה נתכוון עליו או על אהרן אחיו, שאחד מהם ימות, וזה יעשה התעוררות גדולה שתביא להשראת השכינה במשכן.

כמו שאמרו חז"ל (זבחים קטו, הובא ברש"י ויקרא שם) כשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס, והיינו שמיתת הצדיקים גורמת התעוררות גדולה מאד, שכל הציבור מקבל מדרגות, 'מתיירא' היינו יראת שמים, בדרגה גבוהה של יראת הרוממות, וכן 'מתעלה ומתקלס' היינו דרגות גבוהות של אהבת השם, והדין בצדיקים גורם לזה.

ומשה רבינו חשב שזה יהיה על ידו או על ידי אהרן הכהן, ובסוף זה היה על ידי נדב ואביהוא, שהם במיתתם זכו להביא למדרגה רוחנית גדולה ולהשראת השכינה בישראל, כמו שכתוב (ויקרא ט, כד) ותצא אש מלפני השם וגו' וירא כל העם ויראו ויפלו על פניהם, שירדה אש מן השמים וזכו להשראת השכינה, בזכות ההתעוררות שגרמה במיתת נדב ואביהוא.

התביעה לתיקון החורבן – מבני התורה!

ורואים בזה גם כן את הענין שדיברנו, שבשביל לזכות להשראת השכינה צריכים מדרגה רוחנית גדולה, וכך גם בשביל שיחזור ויבנה בית המקדש, שהוא מקום השראת השכינה, צריכים זכויות מיוחדות, שהדור יהיה זכאי, 'דור' זכאי, וזה תלוי בכל אחד ואחד.

והנה יש ציבור גדול של הרבה אנשים שאינם שייכים, וכידוע ממרן החזון איש זצ"ל וכן כתב בספרו (יורה דעה סימן ב') כי בזמנינו אלו שרוחקים מיהדות הם שווגים וכתיונות שנשבו, מפני שלא קיבלו חינוך, ולא היו להם מחנכים שיחנכו אותם, ואמנם יש קצת ארגוני תשובה, אבל לא לכל הדור, והם שווגים, ואמנם גם שגגות מעכבות את בנין בית המקדש, אבל הם אינם במדרגה ואינם יודעים, ומה הם יכולים לעשות.

וכבר אמר מרן הגרי"ו זצ"ל שעיקר התביעה היא על ציבור בני התורה, שהם כבר יודעים, והם בעלי מדרגה! ועליהם עיקר הטענה, שהם צריכים להיות יותר במדרגה ולהתקדם יותר ברוחניות, כדי לזכות לרוחניות ולהשפעת הקדושה של בית המקדש.

וכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, כי הדור גורם להמשך החורבן בזה שממשיכים עם החטאים, וכמו שאמרנו גם חטאים בשוגג מעכבים את בנין בית המקדש, אך מי יכול לתקן את זה? בני התורה! המאמינים! אלו שמאמינים באמונה שלמה, וכפי שמוזכרים בשלוש עשרה עיקרים של הרמב"ם אני מאמין 'באמונה שלמה', אלו המאמינים, בהם זה תלוי, שהאמונה תתחזק עוד יותר ועוד יותר, בפועל! וזה נוגע למעשה על כל צעד ושעל, לחיות בכל הנהגת החיים היום יומית עם האמונה.

וכיצד עושים את זה, מה האמצעי והעצה לזה? כבר דיברנו הרבה פעמים שהדרך היא על ידי ספרי המוסר, ומן השמים זיכו אותנו, מן השמים נותנים לעם ישראל אפשרויות לזכות לרוחניות, ויש ספרי מוסר: שערי תשובה, חובות הלבבות, ארחות צדיקים, מסילת ישרים, ועוד ספרים, כגון פלא יועץ, שהוא ספר נפלא, ועוד הרבה ספרי מוסר שנותנים חיזוק.

תורה עבודה וגמילות חסדים

ומהו החיזוק, מה הם הפרטים במה להתחזק, יש שלושה פרטים שהם כללים גדולים מאד, וכמו שאמרו (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד: תורה, עבודה, וגמילות חסדים.

'תורה' היינו עסק התורה, שיהיה בשלמות, כל אחד לפי כוחו, לפי האפשרויות ולפי המצב שלו, באיזה מצב שהוא נמצא, למלא את הזמן עם תורה! וכמדומה שבספר 'תורת הבינה' למרן החפץ חיים זצ"ל כותב עצות ודרכים בזה, האידך לנצל את הזמן, ולסדר את סדר היום באופן שהזמנים יהיו מנוצלים לעסק התורה.

ו'עבודה' זה אמונה ותפילה בכוונה, ואין צורך בכוונות מיוחדות, אלא רק הפשטות, פירוש המילים הפשוט (עיין משנ"ב צח, א).

וכבר סיפרתי מעשה באחד שהיה מתרגש ובוכה בתפילת ימים נוראים, ובשנים מאוחרות יותר הפסיק לבכות וכבר אינו בוכה, ושאל מה העצה ומה עשה שאינו בוכה, וקיבל עצה שלא יעשה שום הכנה כדי לבכות, ולא יחשוב

על זה, ורק יחשוב פירוש המילים הפשוט, ובאמת הוא עשה כך, ובאותה שנה בכה מאד בתפילה! כי כל מילה שבמחזור ובפרט בימים נוראים, זה תפילות על רוחניות ועל כבוד שמים, ואם הוא אומר את זה ביישוב כשהוא רגוע, ממילא הוא בוכה. וזהו 'עבודה'. אמנם זה לא פשוט, ובימים נוראים יש השפעה וסייעתא דשמיא מיוחדת לזה.

וגמילות חסדים' היינו בין אדם לחברו, ובין אדם לחברו נוגע לא רק במעשים בפועל, אלא גם במחשבה בלב, וכגון לדון כל אדם לכף זכות, כמו שאמרו חז"ל (אבות א, ו) והוי דן את כל האדם לכף זכות.

לדון בלב לכף זכות

ובגמרא בשבת (קכו, ב) מובא בזה מעשה באדם שעבד כפועל אצל בעל הבית במשך שלוש שנים, וכשהגיע הזמן לחזור לביתו בערב יום כיפור ניגש לבעל הבית וביקש שיתן לו שכרו, ואמר בעל הבית שאין לו כסף לשלם, וביקש הפועל שישלם לו בפירות או קרקע וכיוצא בזה, ואמר בעל הבית שגם את זה אין לו, והוא ראה שיש לבעל הבית את הדברים האלו, אבל דן אותו לכף זכות, וחפש ומצא כל מיני תירוצים וסיבות רחוקות לזכותו, שבאמת זה נכון שאינו יכול לתת לו, ולבסוף נתברר כי אכן זה היה נכון, ובאמת בעל הבית לא היה יכול לתת לו מאותם הסיבות שחשב, ואחרי החג הגיע אליו בעל הבית והביא לו את הכל, כי אז כבר היה לו.

והנה זהו 'כף זכות' בדבר שהיה נוגע לו למעשה, שיש בו איזה ניסיון, אכן יש עוד כף זכות יותר פשוט, והוא אם רואים סתם אדם שיש עליו איזה ביקורת שאינו בשלמות, וגם בזה, צריכים לדון לכף זכות!

וכבר הזכרנו מה שכתב באיגרת הרמב"ן "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך וכו' חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", והיינו שצריך לחשוב על כל אדם אחר שהוא יותר גדול ממך, וגם אתה עושה הרבה מעשים טובים, ואילו אותו אדם יש לו חטאים, מכל מקום יכול להיות שהוא שוגג ואתה מזיד, כי הוא לא קיבל חינוך והוא שוגג ואינו אשם בכל החטאים שלו, אבל אתה מזיד, שאתה קיבלת חינוך ואתה יודע יותר ממנו, וגם אתה נכשל, ואתה נחשב מזיד בזה, כי אתה יכול להיזהר ואינך נוהר, ולכן הוא יותר גדול ממך, כי החטאים שלו הם שגגות, ושלך הם מזידים.

וזה נקרא לדון לכף זכות, שכך יהיה בלב! שאם רואים על מישהו איזה ביקורת, דנים לכף זכות שהוא שוגג ואינו יודע, כי הוא לא קיבל חינוך ואינו מבין, מפני שלא למד ספרי מוסר כמו שצריך, ואינו אשם במעשיו, ככה לדון בלב לכף זכות, וגם אם לא מדברים חובה, צריכים שגם בלב יהיה 'כף זכות' על כל אחד ואחד. ואמנם זו מדרגה, אבל זה דבר נכון ואמיתי, וזוהי בזה לזכויות עצומות, ואין זה שקר, כי באמת יש כף זכות.

*

הנהגות כאלו של תורה בשלמות, ואמונה בשלמות, ובין אדם לחברו בשלמות, אלו הם שלושת הדברים שעליהם העולם עומד: תורה עבודה וגמילות חסדים, וכאמור גמילות חסדים זה מידות טובות, ואהבת לרעך כמוך, שכך יהיה בלב, כמוך בלב! שלא לחשוד בו, אלא לדון לכף זכות, וכל הדברים האלו הם הזכויות, וכדי לזכות לבנין בית המקדש צריכים לעסוק בשלושת הדברים האלו, והדרך היא על ידי לימוד ספרי המוסר, המזכירים לאדם איך ומה צריך להיות, ויש הרבה ספרי מוסר, וברוך השם שמן השמים נתנו לנו את האפשרויות לזכות לתיקון חטא החורבן.

יהי רצון שמן השמים ירחמו שכל אחד מכלל ישראל יזכה להיות מה שהוא באמת, שהרי יש מידות טובות, ובהם עם ישראל שונה מכל האומות, כמו שאמרו (יבמות עט, א) שיש שלושה סימנים: רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, והם מידות טובות מיוחדות שיש רק בעם ישראל, ונוכח בסי"ד שהנהגה של כל אחד ואחד תהיה לפי המהות האמיתית של עם ישראל.

לעילוי נשמת

הרה"ר חיים משה

ב"ר יצחק אפשטיין זצ"ל

נלב"ע ר"ח מנ"א

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הרה"ר רבי נפתלי חיים

ב"ר מיכאל אליעזר זצ"ל

נלב"ע כ"ד תמוז תש"ס

תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הגדול

רבי יצחק קוליץ

ב"ר אברהם אליהו דוד נתן זצ"ל

רבה של ירושלים

נלב"ע כ"ד תמוז תשס"ג - תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרן הגאון האמיתי ציס"ע

רבי שלמה טנא זצוק"ל

בעל ה"ברכת שלמה"

נלב"ע כ"ח תמוז תשמ"ו - תנצב"ה

מוקדש לזכות ולרפואת מרת טובה גיטל בת רבקה לרפואה שלמה בתוך שאר חולי ישראל

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

פרשת מסעי- מנחם אב שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק * גליון 108 * עיה"ק ירושת"ו * כתיב תלמידים

ומעת חסרנו כל זאת

עומק השפעת המקדש על האדם והבריאה

הנה בחורבן בית המקדש חסרנו כמה מצוות, ועשו לי מקדש, ומצוות הקרבנות, אבל בדרך כלל בכל המצוות אם יש איזה אונס שלא יכולים לקיים את המצוה, אמנם מצטערים על חסרון המצוה, אבל לא מתאבלים עד כדי כך, ומה נשתנה חורבן בית המקדש שנוהגים אבלות מיוחדת.

והענין בזה, כי בית המקדש אינו רק מצוה בעלמא, אלא הוא מקום השראת השכינה שהשפיע קדושה על כל העולם כולו, כמו שאמרו (מנחות פו, ב) שהיו בו "חלוני שקופים אטומים", היינו כי בדרך העולם נבנים הבתים באופן שייכנס האור פנימה, ואילו בבית המקדש החלק הצר שבחלון היה מבפנים, והחלק הרחב היה כלפי חוץ להוציא אורה לעולם, והיה האור יוצא מבית המקדש ומאיר לכל העולם, ובילקוט מלכים (רמז קפ"ב) הובא על זה הפסוק "והארץ האירה מכבודו" ואין כבוד אלא בית המקדש שנאמר כיסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו, והאור הזה הוא שפע של קדושה והכרת האמת, אור התורה והמצוות, שהושפע מבית המקדש לכל העולם.

ובספר החינוך (מצוה צה) כתב בביאור שרשי המצוה של ועשו לי מקדש, שציוונו השם יתברך לקבוע מקום שיהיה טהור ונקי בתכלית הנקיות "לטהר שם מחשבות בני איש ולתקן לבבם אליו ב", היינו שבית המקדש השפיע טהרת המחשבה ותיקון הלב.

עיקר מעלת האדם היא בלב, וכל הקדושה והטומאה תלויים בלב, ובית המקדש השפיע על כל אחד שיהיה לב טהור וקדוש.

ומיום שחרב בית המקדש חסרה השפעת הקדושה, כמו שאמרו חז"ל (ב"ב יב, א) מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים, היינו שלאחר חורבן בית המקדש כבר אין נבואה, כי נבואה זה ענין של שייכות לקדושה וקרבת אלוקים, ומאז שחרב בית המקדש בטלה השפעת הקדושה ולא שייך לקבל נבואה, ואפילו בזמן בית שני שהיתה קדושה, זה היה פחות מבית ראשון, וכדאיתא ביומא דף כ"א שבית שני חסרו בו חמישה דברים, וכבר לא היתה נבואה.

ועוד אמרו (ברכות לב, ב) מיום שחרב בית המקדש נגעלו שערי תפילה, תפילה היא עבודה שבלב שמקדשת את האדם ומקרבת את לבו להקב"ה, וכיון שנגעלו שערי תפילה כבר אין התפילה משפיעה קרבת אלוקים כפי שהיה בזמן בית המקדש, וכדאיתא בהמשך הגמרא שם: מיום שחרב בית המקדש נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים. יש חומת ברזל שמפסיקה את הקדושה, וכבר אין שייכות לקדושה ולקרבת אלוקים כפי שהיה פעם.

עוד אמרו (עירובין יח, ב) מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישתמש בשתי אותיות שנאמר כל הנשמה תהלל קה, היינו שפסקו מלהשתמש בשם המפורש, ומשתמשים רק בשם של שתי אותיות, וגם ענין זה הוא מחמת חסרון השפעת הקדושה, שבלי בית המקדש אין השם שלם ואין הכסא שלם, וחסרה הקדושה בעולם.

ועוד אמרו (סוטה מח, א) מיום שחרב בית המקדש אין יום שאין בו קללה ולא ירד הטל לברכה וניטל טעם הפירות, היינו שכל העולם השתנה, ולא רק ההשפעה הרוחנית חסרה, אלא גם בגשמיות חסרים הרבה דברים, וכל העולם הוא עולם אחר.

ואמרו (ברכות ג, א) שמיום שחרב בית המקדש הקב"ה בוכה בכל יום ואומר מה לו לא שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, היינו כמו אב ובנים שיושבים יחד ליד השולחן, ומרגישים הרגשה נעימה של משפחה - כזו הרגשה של קרבת אלוקים הייתה בזמן בית המקדש, ומאז החורבן אנו כבנים שהתרחקו וגלו מעל שולחן אביהם, שזה דבר כואב ומצער מאד!

אבל אנחנו לא מרגישים את זה, כי ההרגשים שלנו נחלשו מאד, ההרגשים ששייכים לקדושה ולשלמות נחלשו, ורחוקים אנו מהרגשים כאלה...

האדם משפיע קדושה על המקדש

והנה בנפש החיים (שער א' פ"ד) הביא מדברי חז"ל כי כמו שיש בית המקדש של מטה, יש גם בית המקדש של מעלה, ששם יש מלאכים, והוא מקום מקודש ביותר שאין לנו מושג מהו, ובית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה - היינו שבית המקדש של מטה מקבל את ההשפעה מבית המקדש של מעלה.

על ידי שהיו עושים בבית המקדש של מטה את כל העבודות בזמן שבית המקדש היה קיים, זה היה משפיע קדושה בבית המקדש של מעלה, ומשם היה חוזר ומשפיע קדושה למטה.

ועוד הביא בנפש החיים שם מה שכתוב בזוהר, שצורת גוף האדם מכוונת כנגד בית המקדש, והלב מכוון כנגד בית קדשי הקדשים, שזהו המקום המקודש ביותר לפני ולפנים, ואם לב האדם הוא בשלמות כמו שצריך להיות, עם מחשבות טובות וקדושות, הרי הוא קדוש בבחינת קודש קדשים, ומשפיע קדושה גם על בית המקדש.

מצד אחד בית המקדש משפיע קדושה על הלב, כמו שכתב בספר החינוך "לטהר מחשבות בני איש ולתקן לבבם", היינו שבית המקדש השפיע קדושה על המחשבות והלב, ומאידך גם המחשבות והלב השפיעו קדושה על בית המקדש, והוסיפו בו קדושה.

וחורבן בית המקדש נגרם על ידי החטאים, שהחטאים הוציאו את הקדושה מהלב, ומחמת זה נסתלקה הקדושה מבית המקדש.

כל חטא ועוון שבלב, כגון כעס ותאוות רעות, ושאר חטאים שבלב המנוגדים לחובות הלבבות, הרי זה מטמא את הלב ומטמא את המקדש העליון, וכל מה שהצליחו נבוכדנצר וטיטוס להחריב את בית המקדש, זהו מפני שהקדושה כבר לא הייתה קיימת, כי החטאים פגמו וטימאו את המקדש העליון המכוון כנגד בית המקדש של מטה, וכבר לא היו זכויות לקבל השפעה של קדושה מבית המקדש.

ובתפילה והוא רחום אנו אומרים את הפסוק בדניאל: "כי בחטאינו ובעוונות אבותינו ירושלים ועמך לחרפה לכל סביבותינו", היינו שהחורבן הוא גם מחמת חטאינו, ואמנם עוונות אבותינו הם שגרמו את החורבן, אבל מה שהחורבן נמשך עכשיו, זה בגלל חטאינו, ואם אנחנו היינו חוזרים בתשובה ומתקנים את החטאים שגרמו לחורבן, כבר היה נבנה בית המקדש, ולא היה נמשך החורבן.

זה הביאור במה שאמרו (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו הוא חריו, היינו שהדור אשם במה שאין בית המקדש, כי אם היו חוזרים בתשובה ומתקנים את החטאים כבר היה נבנה בית המקדש, וכל מה שהחורבן נמשך זה מפני שהדור ממשיכים באותם החטאים שגרמו לחורבן בית המקדש.

הדרך לתקן את החרבן ולהמשיך את השפעת הקדושה

נתבונן מה אנחנו חייבים כעת, וכיצד אנו יכולים לתקן את החורבן, הנה אמרו חז"ל (ברכות ו, ב) מיום שחרב בית המקדש אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו

אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, כי כל זמן שהיה בית המקדש קיים, היתה תועלת נוספת בקיום העולם, היינו בשביל בית המקדש, שהוא מקום השראת השכינה בתחתונים כמו שכתוב ושכנתי בתוכם, ואם לא יהיה עולם לא יהיה בית המקדש, אבל מיום שחרב בית המקדש כל הצורך בקיום העולם הוא רק בשביל ארבע אמות של הלכה.

וכשעוסקים בתורה בארבע אמות של הלכה, הרי זה כמו בית המקדש, שהשכינה שורה שם, כמו שאמרו (אבות ג, ו) עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם וכו' ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך, וענין השראת השכינה הוא השפעת הקדושה שזוכים בעסק התורה.

נמצא כי בכל מקום שיש ארבע אמות של הלכה ועוסקים בתורה הרי זה כמו בית המקדש, שמשפיע שפע של קדושה על כל העולם, וכל העולם מקבל תיקון מכח אלו שעוסקים בתורה.

וזהו מה שכתב החזון איש באיגרת (ח"ג סב) כי במקום שיש בעל תורה אמיתי- השפעתו ניכרת, ולא הזכיר בדבריו גאון או צדיק או חסיד, רק בעל תורה אמיתי, שעוסק בתורה ומקיים כל דיני התורה, אפילו שאינו עושה שום "תעמולה" ופעילות, עצם הדבר שהוא יושב ועוסק בתורה ומתנהג על פי התורה, זה משפיע על כל הסביבה, וגם במקומות הרחוקים שלא רואים את השפעתו בגלוי, יש השפעה נסתרת, שהוא משפיע על הרחוקים בפנימיות הלב.

ובודאי שכל מה שרואים בזמנינו שהרבה חוזרים בתשובה, זהו מכוח השפעתם של בעלי התורה האמיתיים שעוסקים בתורה, בפרט אחרי השואה היו יחידים שעסקו בתורה במסירות נפש, והשפיעו השפעה גדולה הנמשכת, וגם היום יש הרבה שעוסקים בתורה מתוך הדחק עם קשיים, ומשפיעים השפעה של קדושה בכל העולם.

וזה הביאור במה שאמרו חז"ל (איכה רבה א, לז) קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש, והיינו מפני שצדיקים הם בעלי תורה אמיתיים המשפיעים קדושה על העולם, ובזכות ההשפעה שלהם יש תקווה שיתוקנו כל החסאים ויחזור ויבנה בית המקדש, ובסילוקן של צדיק חסר מה שיחזיר את בית המקדש.

ולכן מצינו שאמרו חז"ל במעלת עסק התורה (מנחות קי, א) תלמידי חכמים העוסקים בתורה בכל מקום מעלה אני עליהם כאילו מקטירים ומגישים לשמי, והיינו שעסק התורה הוא כמו קרבנות, וכמו שהקרבנות הם ריח ניחוח לה' - נחת רוח לפניו, כך גם תלמידי חכמים העוסקים בתורה "בכל מקום", היינו בכל מצב ובכל זמן תמיד עוסקים בתורה ודבוקים בתורה, זה נחשב כמו קרבנות.

ועוד אמרו בגמרא שם, שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות, מאי בלילות? אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהם הכתוב כאילו עוסקים בעבודה. 'עוסקים בתורה בלילה' היינו בלי בטלה, כי ביום ודאי שעוסקים בתורה, אבל גם בלילה, אם עוסקים בתורה בלי בטלה, זה נחשב כמו שעוסקים בעבודת בית המקדש.

ועוד אמרו שם, תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם, היינו שנחשב שיש להם בית המקדש, כי הם משפיעים את הקדושה של בית המקדש, והם כמו שנמצאים בבית המקדש, ובונים את בית המקדש.

ועוד ריש לקיש מאי דכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם כל העוסק בתורה כאילו הקריב עולה מנחה חטאת ואשם, ורבה אמר כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא חטאת ולא מנחה ולא אשם, והיינו שלא רק שעסק התורה נחשב כקרבנות, אלא מי שעוסק בתורה גם אינו זקוק לקרבנות, ואינו צריך לא חטאת ולא אשם, מפני שעסק התורה מכפר על החטאים שעשה.

אוהב ה' שערי ציון

אמרו בברכות (ו,ב) מאי דכתיב אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב? אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות.

ביאור הדברים, שיש כמה דרגות בהשראת השכינה, וכפי שהיו בית המקדש, והמשכן, ומשכן שילה, ונוב וגבעון, בכל מקום היו דרגות אחרות בהשראת השכינה, ובית המקדש של שלמה היה המקום הקדוש ביותר ששם היה גילוי שכינה יותר מכל המקומות, כמו"כ מצינו בבתי כנסיות ובתי מדרשות, שאמרו חז"ל (מגילה כט, א) כי הם קרויים 'מקדש מעט', היינו שיש בהם השראת השכינה מעין בית המקדש, ורואים בהם כבוד שמים על ידי עסק התורה והתפילה. עד כדי כך שיש דינים להלכה שבית הכנסת הוא כמו בית המקדש, וכפי שפסק הרמ"א באו"ח סימן קנ"ב שאסור לנתוץ אבן מבית הכנסת, שבבית המקדש נאמר "לא תעשון כן לה' אלוהיכם", וגם בתי כנסיות ובתי מדרשות יש בהם קדושה וכבוד שמים על ידי התורה והעבודה.

ועל זה אמרו כי מעלת 'שערים המצוינים בהלכה' היא יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות, ומה הם שערים המצוינים? פירש רש"י דהיינו ציון ואסיפת הציבור, והיינו מפני שבתי כנסיות לפעמים יש בהם רק מנין מתפללים, וכן בתי מדרשות לפעמים יש בהם רק כמה יחידים שעוסקים בתורה, ואילו 'שערים המצוינים בהלכה' מעלתם היא כפי רוב הציבור, ככל שהציבור גדול יותר כך יש יותר קדושה.

ומובא בגמרא בברכות שם כי אביי בתחילה היה מתפלל תפילותיו בבית הכנסת, אבל אחר כך כשנודע לו מעלת ארבע אמות של הלכה הקפיד להתפלל במקום שהוא לומד, וכן אמרו שם על רבי אמי ורבי אסי, שאף על פי שהיו להם הרבה בתי כנסיות בעיר טבריה, לא היו מתפללים כי אם במקום שעסקו בתורה.

והענין בזה מפני שמקום עסק התורה הוא מקודש יותר, וכמו שמצינו בבית המקדש שאף שבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה כמו שמבואר באורך בתפילת שלמה במלכים א' ח', מכל מקום הכהנים היו מתפללים דווקא בלשכת הגזית כדאיתא בתמיד (לא, ב) וכתב הרא"ש שם (לב, ב) כי הטעם שהתפללו שם ולא בעזרה שהיו בה קודם, כיון שתפילתו של אדם נשמעת בארבע אמות של תורה.

ודבר זה נוגע לנו, לידע את חשיבות התפילה בשיבה, שהוא מקום עסק התורה, ויש בו מעלת שערים המצוינים בהלכה, שקדושתם גדולה יותר, ודרגת התפילה היא אחרת, שיש בה יותר כבוד שמים, ושמעתי שיש כאלה שמרגישים זאת, סיפרו לי צעירים שהם מרגישים את השינוי בתפילה בישיבה שהיא יותר בכוונה, והעבודה שבלב יותר בשלמות, וזהו המעלה של תפילה במקום עסק התורה.

וכן גם לימוד התורה בציבור, ככל שהציבור גדול יותר, כך זה יותר "מצוינים בהלכה", שהקדושה גדולה יותר מעין בית המקדש, ועל זה נאמר אוהב השם שערי ציון, ואם יש זמנים שחסר בשלמות המצוינים בהלכה, זהו מעין זמן של חורבן, שחסר בו הקדושה.

חשוב מאד לידע ענין זה ולתקנו שיהיה בשלמות, בקביעות סדרי הלימוד, ואם יש רפיון בסדרים הקבועים זהו זמן של חורבן, שחסר בו גילוי כבוד שמים והשראת השכינה, וצריכים לתקן את החורבן.

וכל אחד יכול לתקן את חלק החורבן ששייך לו!

(סוף זמן חורף תשס"ח)

ניתן לקבל את הגיליון במייל : MIMAGED111@GMAIL.COM

כמו כן לתרומות והנצחות, ולשליחת ד"ת, עובדות והנהגות ממרן שליט"א ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

מנחת דבר על התורה פרשת מסעי

מרבנו מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א

ולא תסב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה כי איש בנחלת מטה אבתיו

ידבקו בני ישראל (ל"ו ז')

כתב הרמב"ן דלא חשש הכתוב אלא לתקן העת ההיא, כי אם היו בישראל נשים נשואות לשבט אחר, והן יורשות נחלה היום, או שתירשנה מיום זה ואילך שימות אביהן או אחיהן בלא בנים, על כרחנו תסוב נחלתן ממטה אל מטה, ומי יוכל לתקן בזמן את אשר עותו. כי לא רצתה התורה לצוות שלא יירשו אותן הבן והבעל, שלא ראתה לעקור משפט הירושה. וכן לא יחוש הכתוב למקרים העתידיים לבא, כי הבנות שאינן יורשות נחלה יכולות להנשא לכל השבטים, ואפשר שתהיינה יורשות נחלה בזמן הבא כי ימותו אחיהן בחיי האב ותעבור נחלת אביהן או קרוביהן להן. ובהמשך כתב הרמב"ן רמב"ן דהזהיר מתחלה בבנות צלפחד, ואחרי כן בכל בת יורשת נחלה. ואמר בכל ישראל שלא תסוב נחלה ממטה אל מטה, שאף הנשואות, או המוזהרות אם יעברו על המצוה, יירשו אותן אנשי המטה, שיהיו דבוקים וקשורים בנחלת מטה אבותם לא תפרד נחלתם מהם והם לא יפרדו מנחלת אבותם. ולא נהג כל זה רק בדור הנוחל את הארץ בעת החלוקה. והנה נתן להם עצה בפניות אשר שאלו, ותקן גם בנשואות, ע"כ.

הנה לא שייך לדורות, אך לא הפקעת ירושה, שדבר זה לא נשמע והיה ראוי להתפרש.

אי הוה לאו [לא תסוב] שפיר איירי בתחילה בבנות צלפחד שהן היו בעלות המעשה, אך אי הוה אי - ירושה מ"ט בחר לומר תחילה בבנות צלפחד, ועל זה בא התי' שלא היו אחרים.

לכא' כצ"ל, או כע"ז, והשם אשר בידו נפש כל חי [הועיד שיתקיים כל הדור הזה עד עת החלוקה, ועל כן לא נאמר הציווי לדור הבא כי] אין לו לחוש מכאן ואילך.

וכתב הרמב"ן **הנה נתן להם עצה בפניות אשר שאלו ותקן גם הנשואות**. עיקר הענין שנתחדש לפי' הב' הוא תיקון הנשואות.

ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה (ל"ה י"א)

בספרי זוטא איתא בשגגה פרט למכה בשבת וכו' בשגגה פרט למכה אביו בחול. ולכא' מכה בשבת היינו רוצח בשבת ולא חובל (עי' זית רענן) דחובל בשבת מאי שיאטי' דליגלי ומה בין חובל בחברו בשבת לחובל בבהמה בשבת [ואע"ג דהא נמי חידוש הוא, ולא דמי להורג אביו], ולפי זה מכה אביו נמי כה"ג בהורג אביו, וקשה לרבא. ואפשר הא כדאיתא והא כדאיתא, ולמשמעות לשון רש"י א"ש, וצ"ת. [וענין שבת צריך ציור והיכ"ת דלא ליהוי דבר שאינו מתכוון דאף לר"י בשבת אינו אלא מדרבנן לשי' תוס' ביומא ל"ה].

גאל הדם הוא ימית את הרצח (ל"ה י"ט)

כתב הר"מ פ"א מה' רוצח ה"ב כל הראוי לירושא הוא גואל הדם. ובחזו"א סנהדרין י"ט ג' כתב שהכוונה אפילו אם אינו יורש בפועל וכל שראוי לירש בעצם שלא בדרך משמוש הוי גואל הדם ולכך חשוב אה גואל הדם כמבואר בגמרא מכות י"ב א', אמנם בחזו"א חו"מ י"ז ד' כתב ששלמה הוי גואל הדם דעמשא לפי שהיה בן דודו. ומוכח לכ' שכל מי שראוי לירש אף בדרך משמוש חשוב גואל הדם ולכ' לפי זה צריך לומר שלעולם הקרוב קרוב קודם, וכן הוא

בפירוש רבינו הלל על ספרי שופטים סי' קפ"א שרק גר צדק אין לו גואל הדם הרי שלעולם קרוב קרוב קודם. וקשה לפי זה היאך הרג יואב את אבנר משום שהיה גואל הדם של עשאל כמבואר סנהדרין מ"ט הלא היה לאבנר בן שנקרא זבדיה עי' דברי הימים כ"ז ז' ואם כן הלא לדברי רבינו הלל הכלל הוא שלעולם הקרוב קרוב קודם וצ"ע.

גאל הדם הוא ימית את הרצח בפגעו בו הוא ימתנו (ל"ה י"ט)

יש לעיין האם שרי לגואל הדם לחבל ברצח, והיזק ממונו לכאן' לא שרי גם בלא טעמא דיכין רשע וילבש צדיק המבואר בב"ק דדילמא הוה לי' זרעא מעליא. והריגתו הקשורה בהיזק בגדיו לכאן' שרי, ואי לא נפל כמעט בבירא הריגה מרחוק. וההיזק שיגרם להם אחר מותו ויירשום בניו עי'.

עוד יל"ע בדין גואל הדם אם שרי לגואל הדם להרוג את הרוצח ביו"ט או לא.

ב' גואלי הדם זה לזה שרו להרוג זה את זה ודו"ק האם נעשה לגואל הדם טרם מות קרובו או סגי בהיותו גוסס או אפילו טריפה, ועי' סנהדרין ע"ח א' ובתוס'.

מעוברת שרצחה בשוגג מהו לגואל הדם להורגה עי' ספ"ק דערכין בן נוח הנרג על העוברין, מהו שיעשו קרוביהם גוה"ד להם ועי' גלות. - ע"כ שהרג מהו להרגו שמפסידים ממון אחר, ע"ע מאי, בתו נערה מאי, פועל מאי.

דו"ק ללשון הריטב"א י' ב' ד"ה קסבר, ויש לפרש וכו', לפי שזה הגואל לא שונא הוא לרוצח ולגאול דמו הוא שהרגו, וצ"ע האם זה מעכב בתנאי ההיתר להרוג את הרוצח.

ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות (ל"ה ל"א)

יש לעיין בלאו דלא תקחו כופר, מה יהא הדין בהורגי נפש שאין בהם מיתה אלא מכניסין אותם בכיפה וכו' כגון הורג בעדות מיוחדת או בלא התראה, (סנהדרין פ"א ב'), מי נימא כיון דכתיב אשר הוא רשע למות כי מות יומת, ומשמע לכאן' רק מיתה ממש, או"ד לאו דוקא מיתה ממש, אלא כל שיש בו איבוד נפש בכלל, וי"ל דכיפה נמי בכלל איבוד נפש וכדאיתא התם בסנהדרין דנותנין לו לחם צר וכו' עד שכרסו מתבקעת. והנה בחזו"א סנהדרין (כ"א ה') דן בכללות הענין מהו גדר דין דכיפה לפרטי הדינים וכתב שם דנראה דכיפה יש לו חומר דדיני נפשות, ויעו"ש מה שהאריך בזה וא"כ יתכן דלענין לאו דלא תקחו כופר לנפש רוצח נמי הוי כיפה בכלל.

והנה יש לדון בזה מסוגית הגמ' דאיכא לאו דלא תקחו כופר גם בחייבי כיפה, דבגמ' מצרכין הנך תרי לאוי, לאו ד'לא תקחו כופר לנפש רוצח' ולא ד'לא תקחו כופר לנוס', ואמרינן עלה דא"א ללמוד שוגג היינו גלות, ממזיד, משום דחמיר איסורי', וחייב כיפה נמי המיר איסורי' דהרג במזיד, מיהו בגוונא דהרג בלא התראה, לא הוה כל כך מזיד, כמו זה שהתרו בו.

ובענין אי לוקין על לאוין אלו כתב במנ"ח דאין לוקין דחיה לאו הניתן לתשלומין, מיהו כל זה לשיטת הרמב"ם דס"ל כן בעלמא דאין לוקין על לאו הניתן לתשלומין, אך לחולקים בזה ולית להו האי ענינא דניתן לתשלומין איכא נפ"מ בהנ"ל.

והנה אי נימא דלוקין על לאוין אלו דלא תקחו כופר, יש לדון בהא דילפי' מבמה הצד אי לוקין דהוה בכלל אין עונשין מן הדין, ועי' ר"ן נדרים [דף ד' ב'] דאין עונשין על כמה מצינו, ובגה"ש ציין למל"מ הלכות נזירות פ"ב הי"ז [ויל"ע בשעה"מ שצויין שם בס' המפתח], וא"כ נפק"מ, דאי הוה כיפה בכלל קרא דלא תקחו לנפש רוצח ילקו עליו, אך אם נלמדנו מבמה הצד לא ילקו עליו [אי בעלמא אין לוקין על לימוד דבמה הצד].

הלכות והנהגות

ממזן פוסק הדור

רבי משה שטרנבוך שליט"א

פרשת מסעי תשפ"ב | גליון יב

הלכות בין המצרים

מנהגי האבילות בימים אלו

אבל אם משמחים את החתן גם בלעדיו, וחסרון ריקודו לא יהא מורגש לגרוע מהשמחה, ראוי להימנע מלרקוד בחתונה. (תשובה"נ ח"ד קכ"ח).

י. מותר לערוך סעודת שבע ברכות לכבוד החתן והכלה בשבעת ימי השמחה. [ואע"פ שאין חיוב מדינא לערוך סעודה, מ"מ יש בזה קיום מצווה, וכיון שכל עיקר המניעה משמחה הוא רק ממנהג, מעולם לא קיבלנו על עצמינו לאסור מסעודת מצווה], (תשובה"נ ח"ה, קס"ז).

יא. אמנם כל זה לענין שירה, אבל לענין ריקודים יש להימנע מלרקוד בשמחת שבע ברכות בג' השבועות, כיון שאין שום מנהג לרקוד ולאפוי בשמחה בשבע ברכות. (תשובה"נ ח"ד קכ"ח, ח"ה קס"ז).

יב. מה שיש נוהגין לרקוד בגמר סעודת ברית מילה, יש להמנע מ"ז בתמוז כיון שאין זה מעיקר מצותה, (תשובה"נ ח"ה קס"ז).

כלים ובגדים חדשים בימי בין המצרים

יג. אין מברכים שהחיינו בימי בין המצרים. ובשבת יש אומרים שמותר לפי שאין אבילות בשבת, אולם דעת האריז"ל שאין לברך אף בשבת, משום שמברכים על הזמן וגם שבת הוא תוך ימי בין המצרים.

יד. אין לרכוש רהיטים חדשים שנוהגים לברך עליהם שהחיינו, אבל אם נחוץ לו לקנות למנוע הפסד, כגון שנתקלקל המקרר בביתו, או שמצא רהיטים חדשים במציאה במחיל מוזל, מותר.

טו. כדאי לא להיכנס לדירה חדשה אבל אין בזה איסור.

טז. מותר להתרחץ בים בימים אלו, אבל לא לשוט עמוק עד קרוב לקומת איש, שהימים האלו מסוגלים לסכנה ח"ו, ואף שבכל השנה לא חיישינו לסכנה רחוקה, אבל בימים אלו יש להתרחק גם מסכנה כזאת. (תשובה"נ ח"ב רס"ג).

א. שלושה זמנים לאבילות, ג' שבועות-בין המצרים, שבוע שחל בו, ותשעה באב.

ב. במשנה לא מוזכר דיני אבילות אלא בשבוע שחל בו תשעה באב, אמנם האשכנזים קבלו על עצמם מנהגי אבילות (כגון איסור גילוח ותספורת) מ"ז בתמוז, [וזמן האבילות מתחיל כבר מליל י"ז בתמוז], אך הספרדים אינם נוהגים מנהגי אבילות עד שבוע שחל בו תשעה באב.

ג. ספרדים הלומדים בשיבות של אשכנזים, יזהרו לא לגלח בשלושת השבועות, והוא משום 'דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור, אי אתה רשאי להתירם בפניהם' (פסחים נ:).

שמחה ושמיעת כלי נגינה

ד. מליל שבעה-עשר בתמוז אסור לנגן או לשמוע כלי נגינה ואפילו בהקלטה, לפי שמביא לידי שמחה.

ה. מותר לשיר בפה, אבל אין לשבת יחד בחבורה לשיר בפה, ובסעודת מצווה מותר.

ו. האיסור לשמוע ניגונים בימי ספיה"ע ובג' שבועות הוא דוקא אם מתכוון לשמוע אבל אם אינו מתכוון לשמוע שירה מותר, לכן כשנקלע בימי הספירה או בג' שבועות אצל נהג חפשי וכדו' שמדליק טייפ לשמוע ניגונים א"צ לסתום אזניו כדי שלא לשמוע.

ז. ילדים שלא הגיעו לחינוך אבילות, והיינו שאינם מבינים מהו החורבן, אין בהם דיני אבילות.

ח. מותר להשתתף בחוגי נגינה וכדומה כששומעים בהם נגינה - רק לצורך פרנסה.

ט. מותר לאשכנזי להשתתף בשמחת נישואין של ספרדי הנוהג כמנהג הספרדים לערוך חתונה בבין המצרים, היות שהנישואין מתקיימים אצל הספרדים בהיתר, וחז"ל לא גזרו איסור להשתתף בשמחה של מצוה. ונראה שמותר גם לרקוד כדי לשמח את החתן,

מלשכת הגזית

בשנה שעברה עורר רבינו באחד משיחותיו לפני תשעה באב, שבתשעה באב לא הותר להתבטל מלימוד התורה להבל וריק, אלא הזמן מיועד להתבונן ולהתאבל על צרות החורבן וכן על שאר צרות ישראל שעברו במשך שנות גלותינו, ואם נשאר זמן פנוי שאינו מתאבל בו על צרות ישראל, מתעורר עליו מיד החיוב ללמוד תורה - בדברים המותרים ללימוד בזמן אבילות.

ולאחר מכן נשאל רבינו דבכף החיים (סי' תקנ"ד סק"י) הביא מש"כ הערך השולחן דאם בת"ב אינו רוצה ללמוד בדברים המותרים, רשאי לעשות כן, ולא אמרינן כיון דמותר ללמוד בת"ב בדברים הרעים אינו רשאי ליבטל מת"ת, והרי מבואר שמותר להתבטל בתשעה באב מלימוד התורה.

והשיב רבינו בפשיטות, דכל מה שהתיר הכף החיים להתבטל מלימוד התורה בתשעה באב, זהו רק לצורך אבילות, דכשם שמותר לבטל ת"ת לעשיית צרכיו כפרנסה ובריאות, הכ"נ מותר לאבל לבטל מת"ת כדי להתאבל שעכשיו צרכו הוא להתאבל, אבל אם אינו מתאבל, בוודאי חייב ללמוד בדברים המותרין ולא התירו לבטל בחינם מת"ת.

הדרכות והנהגות

שנאמרו ע"י מרן רבינו שליט"א לבני הישיבה הק' - ולדמ"ס ומחנכים

חובת הצפייה לביאת משיח

לפני שנים רבות התקיים וויכוח גדול בין מרן רבינו שליט"א עם אחד מגאוני בני ברק זצ"ל בענין חובת הצפייה לביאת משיח.

אותו גאון זצ"ל סבר כי החיוב לצפות למשיח הוא להאמין שבכל רגע יבוא המשיח, אולם לדעת מרן שליט"א אין החיוב להאמין שמשיח יבוא עכשיו, שהרי ישנם כמה וכמה עיכובים לפעמים מביאת משיח, [וכגון בשבת דאין משיח יכול לבוא וכמבואר בגמ' בעירובין מ"ג, ועוד], אלא יסוד החיוב הוא לא להתייאש מביאת משיח ולצפות בכל רגע שמשיח יבוא מתי שיוכל לבוא - לפי מעשינו.

רבינו שליט"א אף המשיל זאת לאמא שבנה ברח ממנה, והיא מצפה לו בכל רגע שיבוא, ואף שהיא יודעת בבירור על זמן מסויים שלא יוכל לבוא, מ"מ היא מצפה לו בכל רגע, שהצפייה איננה מחייבת להאמין שבכל רגע יבוא. [וכדעת רבינו סוברים הגר"ר ישראל אליהו ווינטרויב זצ"ל, הגר"ר יוד'ל שפירא זצ"ל, והגר"נ קרליץ, ועוד].

יצוין, כי בהזדמנות פגש רבינו שליט"א את אותו גאון זצ"ל ושאל אותו מדוע אינו מוכר דירתו בבני ברק, והלא לדבריו הוא מאמין שבכל רגע ממש משיח צריך לבוא, וא"כ מדוע מתעצל הוא מלמכור דירתו בבני ברק ולעלות מיד לירושלים...

[במקביל, מעודו לא קיבל מרן שליט"א את הדיבורים החיצונים וחסרי התוכן סביב ביאת המשיח אשר לפעמים המה סיסמאות גרידא, אלא תמיד מחדיר לתלמידיו את החיוב לצפות לביאת המשיח בתום לבב ובאמת.

ועובדה הווה ופעם התעניין מרן שליט"א אצל אחד מאברכי הקהילה לשלומו, והלה השיב לו "מחכים למשיח", והשיב לו רבינו "וכי אתה מחכה למשיח? והלא אתה עסוק באוטו ובדירה שלך, ואינך אלא משתמש עם המשיח מן השפה ולחוץ,

תוך כדי הדברים הוסיף לו רבינו שליט"א תוכחה מתוך אהבה מוסתרת בזה"ל: "שמעתי מפי מרן הגרי"ז זצ"ל עד כמה עלינו להתכונן לביאת משיח ואיזה בושה תכסה פנינו כשמשיח צדקינו יבוא ואנחנו עוד לא שבנו בתשובה כראוי, והצפייה האמתית לביאת משיח היא צפיה בכל יום תוך כדי חזרה בתשובה והכנה ראויה, ולא להיות שקוע בענייני העולם הזה ולומר מהשפה ולחוץ "מחכים למשיח".

והוסיף רבינו וסיפר לו ממה שראה בעיניו אצל מרן הגרי"ז זצ"ל שכאשר אמרו לפניו שמשיח צריך לבוא, ענה, האם די לומר בפה שמשיח יבוא, הלא צריכים להתכונן לכך. האם גם אנו מצידנו מכינים עצמנו כמו הקדוש החפץ חיים זצ"ל ושאר צדיקי עולם שציפו יום יום לבואו והכינו עצמם לכך, והרי אנו שקועים כל כך בחטא עד שמרוב בושה לא נוכל להחזיק מעמד כשיבוא אלינו. והעיקר לצרף מעשים טובים לאמונה בביאת משיח ולצפייתו.

ג] עובדא נאה נספר בזה. בהזדמנות מסוימת תוך כדי שיחה עם רב חשוב אחד, נאנח רבינו ואמר "אוי, למשיח כבר מותר לבוא", ונשאל רבינו על ידי אותו רב: וכי רק מותר לו לבוא? הלא הוא חייב לבוא כבר! והשיב רבינו בעובדא דהוי באמו ע"ה שאמרה פעם לאביה הגרש"ז פ"נס זצ"ל "משיח חייב לבוא", והוא זצ"ל גער בה ואמר לה, "איך נוכל לומר "חייב לבוא", וכי הקב"ה חייב לנו משהו, אין לנו אלא לומר "מותר לו לבוא", ואם מותר לו לבוא הוא כבר בטח יבוא..

עובדות והנהגות

מעשה רב - הנהגות מרן שליט"א

אחכה לו בכל יום שיבוא

אינו אומר את כל סדר התיקון אלא כמה פרקי תהלים ופרקי מגילת איכה בתחילת התיקון.

ומופלאים הם הדברים עד כמה מצפה ומחכה רבינו שליט"א לביאת המשיח.

ונביא בזה ב' עובדות על כך:

א] לפני שנים רבות כאשר רבינו התגורר בשכונת שיכון הרבנים בירושלים עיה"ק, התבטא באוזני ידידו הרה"ג ר' צבי אפרים ויינברגר שליט"א, שבחר לגור דווקא בשכונה זו, מפני שהדרך היחידה המובילה לעיר העתיקה [בירושלים דאז] היא דרך הכניסה לירושלים הצמודה לשכונת שיכון הרבנים, וא"כ נמצא שכאשר משיח צדקינו יבוא, הוא יוכל להיות מהראשונים שיזכו לראות את פניו ולא יצטרך להמתין זמן עד הכניסה לשכונות הפנימיות של ירושלים.

ב] בדומה לזה - גם אח"כ כשעבר רבינו להתגורר בשכונת הר נוף, אמר רבינו שכיון שכל ירושלים מלאה קברים ועצמות, ואליהו הנביא הוא הרי כהן, א"כ לא יוכל אליהו הנביא להיכנס לירושלים, וע"כ הדרך היחידה תהא דרך שכונת הר נוף הבנויה על סלע קשה שאין בו קברים, וא"כ הוא יזכה לראות את אליהו הנביא כבר בתחילה...

בני הבית אף מספרים בהתרגשות כי זמן קצר לפני הסתלקות הרבנית ע"ה, רכש רבינו חלקת קבר עבור אשתו ע"ה, והחליט לקנות בהר הזיתים.

כאשר אחד ממקורביו ניסה להניאו מכך באומרו שלא יוכלו לפקוד את הקבר מחמת אימת הישמעאלים - ומדוע לא ירכוש בהר המנוחות, ועל זה השיב רבינו בתקיפות באומרו: "עדיף שאף אחד לא יבוא לפקוד את הקבר, והעיקר לזכות להיקבר בהר הזיתים כדי להיות מהראשונים שיזכו לראות מיד פני משיח".

מאז ומתמיד עומדת הצפייה למשיח ולגאולה הקרובה בראש מעיינותיו ובבת עיניו של רבינו שליט"א, ואינו מרפה לעורר אודות החיוב לצפות לו שיבא במהרה לגאלנו.

אף בשיחותיו מעורר רבינו שליט"א רבות ומעודד לדבר תדיר על ביאת משיח באומרו שזהו גופא סיבה להבאת המשיח במהרה.

במיוחד בשנים האחרונות רגיל רבינו להאריך הרבה בדרשותיו בהזדמנויות מיוחדות בפני קהל עם ועדה, לחדש את הצפייה לביאת משיח שנשכחה מאתנו בשנים האחרונות לצערינו.

יצוין, כי בנסיעה ההיסטורית של רבינו למדינת ארה"ב בחודש סיון תשע"ח, ייחד רבינו את מטרת נסיעתו לחזק את הצפייה לביאת משיח באומרו שעניין זה משום מה נשכח מישראל וצריך לחדשו ולעוררו.

ואכן בכל מקום שהגיע אליו במשך ימי המסע, חזר ועורר אודות הצפייה לביאת משיח, וסיפר איך היה נראה הצפייה לביאת משיח בילדותו אפילו אצל יהודים פשוטים, [ובתוך דבריו הזכיר מעשה מופלא באמו ע"ה שרכשה בגד חדש - הבגד הנאה ביותר מכל מלבושיה, ולא הסכימה ללבושו אלא אמרה שהיא מייחדת את זה לשמחה הגדולה בביאת משיח], ועורר את הציבור לחדש את הצפייה לביאת משיח כפי שהיה בדורות הקודמים.

יצוין, כי בכל מכתביו רגיל רבינו שליט"א לחתום את שמו "המצפה בכליון לישועת ה' ורחמי שמים מרובים", וכן רגיל על לשונו של רבינו הפסוק "עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו". (ירמיהו ח, כ'), וכהנה רבות, וכגון "ועדיין בן דוד לא בא".

נוהג רבינו בכל ימות השנה לומר תיקון חצות בכל לילה. פעמים רבות

שיחת מרן הגר"ד כהן שליט"א ר"י חברון וחבר מועצה"ת*

דרכי התשובה בימי החורבן

שבעה עשר בתמוז ותשעה באב לעומת חורבן בית ראשון ובית שני

[א] ימים שמשבעה עשר בתמוז עד תשעה באב

בעומדנו בתוקפם של הימים הקשים המכונים ימי בין המצרים, נדרשים אנו ללמוד ולהתבונן בעומקי השבר אשר השברנו באותם הימים המהווים תקופה בפני עצמה. והדבר מתחלק לשני מישורים, כי מחד קיימת עבודה של אבילות אשר עניינה על ההכרה בהעדר השראת השכינה ושפלות מצבנו בגלותנו הנמשך עד היום הזה, ומאידך מוטל עלינו לתקן את דרכינו עד כמה שנוכל להכין עצמו כדי שישב הקב"ה במהרה שכינתו בתוכנו. ואנו נבוא לעסוק בענין זה של חיפוש דרכינו ותיקון עבודתנו בימים אלו, וזה, על ידי שנתבונן בתוכן ענייני החורבן, ונלמד מכך את המוטל עלינו לתקן ולשפר נתיבותינו.

והנה מכיון שהגדירו חז"ל הימים שמצום הרביעי עד צום חמישי כאחידה אחת, בעל כרחך שעניינים של מאורעות אותם הימים נעוצים בשורש אחד, ועלינו לעיין בתוכן הקשר המאחד את שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, אשר מהנראה שהוא יסודם של ימי בין המצרים. וייראה כי תפולס לנו מסילה בזה על פי מה שיובר בדבריהם ז"ל בפתיחתא לאיכה רבתי (פיסקה ט), אשר דרשו חז"ל את האמור בירמיה (נא, נא), "בושנו כי שמענו חרפה כסתה כלימה פנינו כי באו זרים על מקדשי בית ה'", וז"ל:

"בושנו כי שמענו חרפה" אלו שבעה עשר בתמוז, 'כסתה כלימה פנינו' אלו תשעה באב, 'כי באו זרים' על מקדשי בית ה' חורבן ראשון וחורבן שני, כיון שהטאו גלו וכיון שגלו התחיל ירמיה מקונן עליהם איכה.

ותוכן מכוון דברי המדרש טעון פירוש, כי מה ביאור העמסת כוונה זו בלשון הכתוב, שייסוב על י"ז בתמוז ות"ב, כי בפשוטו צומות אלו מיוסדים על עניינים בפני עצמם, ומהו ענין הצירוף שכיוון הפסוק בדברו על 'חרפה' ו'כלימה' כנגד אותם שני צומות, וכמו כן יש לבאר מה שדרשו בהמשך הכתוב, אשר אותה 'חרפה' ו'כלימה' באה על חורבן בית ראשון ושני, ודברים אלו טעונים פירוש מה ענין שני החורבנות לצירוף זה של י"ז בתמוז עם ת"ב, ובר מן דין, הלא בית הראשון והשני נחרב בתשעה באב (תענית כו ע"ב). וע"ד המדרש אלו, עמד כבר בס' בית הלוי (פ' בא), ונציע ביאור אחר מדבריו אבל על פי יסוד דרכו שם, אשר העמיד כי יש ללמוד מן המדרש כי שורשי החטאים שבי"ז בתמוז מחד, ושבתשעה באב מאידך, הם השורשים לחורבן הבית, באופן, ששורש הקלקול שבשבעה עשר בתמוז הוא הגורם לחורבן בית ראשון, ושורש הקלקול שבתשעה באב הוא הגורם לחורבן בית שני. ונבוא בזה ללמוד יסודם של דברים כפי הישג ידינו.

[ב] חורבן בית ראשון – ג' עבירות ושלא בירכו בתורה תחילה

הנה נגלה לחכמינו ז"ל שורשם של חורבנות המקדש, כפי לשונם ביומא (ט ע"א):

מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלשה דברים שהיו בו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים וכו' אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חינום, ללמדך ששקולה שנאת חינום כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים.

אלא שמאידך מצינו עוד בדברי חז"ל בנדרים (פא, א) וב"מ (פה, א), כי הבית נחרב משום שלא ברכו בתורה תחלה, וז"ל הגמ':

דאמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיהו ט, יא) 'מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ', דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב 'ויאמר ה' על עיזם את תורתו' וגו' היינו 'לא שמעו בקולי' היינו 'לא הלכו בנה', אמר רב יהודה אמר רב מפני שלא בירכו בתורה תחלה.

ויש לעיין בפירוש הדברים משני פנים, ראשית, כי אם נתפרש להם לחז"ל מפני מה חרב, מדוע דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, הלא שפיר נתפרש להם הדבר כי חרב הבית עקב שלשת העברות החמורות שנתפסו עליהם אותו הדור, ועוד, מאחר והקב"ה בעצמו פירש כי לא בירכו בתורה תחילה, הרי שטעמים סותרים נשנו בדברי רבותינו, ועלינו לעמוד על טיבם של דברים. וביאור בזה מצינו בדברי הגר"א חבר זיע"א בפי' אור תורה ע"ס מעלות התורה (אות א) וז"ל:

ועל זה אמרו רבותינו ז"ל דבר זה שאלו לחכמים ולנביאים ומלאכי השרת 'על מה אבדה הארץ' ולא פירשוהו, עד שבא הקב"ה בעצמו ופרשה שנאמר 'ויאמר ה' על עיזם את תורתו' כו', והכונה בזה לפענ"ד שלא ידעו היאך באו ישראל לירי כמה עונות עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים... ולא ידעו סיבתו עד שבא הקב"ה בעצמו אשר ברא היצ"ד וידע מה רפואתו כמו שאמרו (קדושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, ופירשו 'על עיזם את תורתו' שמוזה באו לכל עון ולכל חטאת.

אשר לדבריו למדנו להבין כי שני שאלות חלוקות נידונו כאן, כי ענין 'מפני מה חרב', היינו החטאים עליהם בפועל נענשו בחורבן הבית, אבל עדיין לא נודע הדבר לחכמים ולנביאים היאך עיקר חטאים עליהם הופיעו באותו הדור, ומה הניע את ישראל להידרדר מקדושתם עד רדת שחת אותם החטאים, ועל זה נשאלו 'על מה אבדה הארץ', ואמר הקב"ה בעצמו 'על עיזם את תורתו'. ובאמת כי מצינו הדברים כמעט מפורשים בדברי חז"ל במס' כלה רבתי (פ"ח) וז"ל:

דאמר ר' יוחנן 'ויאמר ה' על עיזם את תורתו' לא על עבודה זרה ולא על גילוי עריות ושפיכות דמים, אמר הקב"ה לא הגלית את ישראל אלא בשביל שעזבו את התורה שנאמר (ירמיה סז, יא) 'ואותי עזבו ואת תורתו לא שמרו' האותי עזבו למה תורתו לא שמרו... מתיבין תיבתא למילי דר' יוחנן מפני מה חרבה ירושלם בראשונה מפני עבודה זרה ובאחרונה מפני שנאת חינום הא לית בה תרת, אמר לך ר' יוחנן האי הקב"ה דקאמר הכי 'אותי עזבו' מה טעם דתורתו לא שמרו' הא אלו תורתו שמרו אותי לא עזבו.

אלא שגם אם נתבאר לנו יסוד דבריהם ז"ל בטעם החורבן, עדיין דברי רב נשארים מופלאים מאיתנו, היאך זה 'שלא בירכו בתורה תחילה' הוא תוכנה של עזיבת התורה (ע"ש 'עזבם את תורתו'), עד כדי שישירש פגם זה, קלקולים כה חמורים כג' עבירות אשר יגרמו לחורבן בית אלקינו, והוא פלאי.

[ג] שלא בירכו בתורה תחילה – חוסר ההכרה בנותן התורה

ואנהירו לעיינין בהך מילתא דתמיהא, רבינו המהר"ל, כדרכו בדברים עמוקים בהקדמתו לס' תפארת ישראל וז"ל שם:

ודבר זה מן התימה שיהיה חרבן הארץ בשביל שלא ברכו בתורה תחלה ולא בשביל עכו"ם וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיו בבית ראשון. אמנם ביאור זה כי הדבר שהוא סיבה אל מציאות דבר אחר הוא ג"כ סיבה אל קיום מציאותו. ואל יקשה לך כי הנגר הוא סיבה לבנין הבית ועם כל זה בהעדר הנגר ישאר הבית קיים, דבר זה אינו כי אין הנגר סיבה לבית, רק שהוא מקרב העצים יחד, ודבר זה הנגר פועל לא עצם הבית, והבית נעשה מן הנגר במקרה. אבל דבר שהוא סיבה בעצמו אל מציאות דבר אחר כל שכן שהוא סיבה לקיום שלו שהיה סיבה שיהיה נמצא, וכן גם כן הוא סיבה לקיום שלו ודבר זה מבואר במופת. ולפיכך אם היו מברכים על התורה תחלה לומר ברוך נותן תורה לישראל, והיה אהבה אל השם יתברך במה שנתן תורה לישראל, כי זה ענין הברכה על התורה שהוא יתברך מבורך על זה ואהבה השי"ת, בשביל הטוב שנתן לו התורה, ואז היה זה סיבה ג"כ שהיתה התורה מתקיימת בישראל, שהיה השי"ת נותן בליבם לשמור ולעשות ולקיים אף אם היו עוברים לפעמים מצוה אחת, היו חוזרים מיד לשמור ולעשות ולקיים,

* נאמר בישיבה הק' בש"ק מטות תשפ"ב, נכתב ע"י הבה"ח אברהם שמחה פרטוש נ"י והיה למראה עיני מורנו רה"י שליט"א.

זוהי היה מן השי"ת אשר הוא סיבה לתורה והוא ג"כ סיבה שלא תתבטל. דומה לזה, כאשר הגיע נזק אל ענף היוצא מן האילן, אז העיקר שממנו יצא חוזר וגדול גדולו מן השורש אשר היה סיבה לגדול שלו שייצא ובלא השורש אין קיום לאילן כלל, ולפיכך אילו היו מברכין בתורה תחילה, מה שהוא יתברך סיבה לתורה ונתן להם התורה והיו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל, מצד הדבקות זוהי היה השי"ת סיבה גם כן שלא תתבטל התורה, אבל מפני שלא ברכו בתורה תחלה, שלא היו דבקים בו יתברך באהבה במה שנתן תורה לישראל לא היה כאן סיבה מקיימת את התורה בישראל, ובא לידי זה שעברו על התורה ודבר זה גורם שאבדה הארץ.

ביאור דבריו, כי מציאותה של קדושת התורה ומצוותיה איננה מערכת חכמה וחוקים הניתנת להיבחן כבעלת קיום עצמאי. שלא כדמות בנין העשוי ע"י הנגר, מבאר המהר"ל, התורה הינה יצירה שכל קיומיותה שאובה מקדושתו יתברך. יצירת בנין כלשהו, מעניקה בהכרח קיום עצמאי לדבר הנעשה מידיו של הנגר, וכבר אין יחס של תהוות מן הנגר אל הבנין, אלא שני עובדות שרירותיות בעלות עצמאות נוכחות עתה. אבל התורה, מהווה יצירה שכוללת את עצם יחסי מי שנותן אותה, הוי אומר, כי ככל שייגרע מן מקבלי התורה החיבור עם נותן התורה, הרי באותה מידה ייגרע מהם מתנת התורה עצמה.

ובכן, ברכת התורה מעמידה הקשר והחיבור של מקבלי התורה אל נותנה, וכאשר נתפסת התורה בידי לומדיה ללא הברכות שעמה, היינו האהבה והחיבור עם מי שנתנה, הרי שכבר לא יימשך קיום למציאות זו של תורה, מאחר וכל קיומה הדוק ביחסים שעם הקב"ה, וכבר לא יוגן בידי מקבלי התורה את שמירתה של תורה, וכבר עלול ניכור זה, הנוול מהעדר החיבור עם נותן התורה באהבה, להשריש בקרב עם ישראל ביטולה של תורה, מאחר וחדלה מליבם הארת אהבתם אל נותן התורה. ומתוך החדרת שורש פורה ראש ולענה זה בליבם של ישראל, נתגלגל הדבר והגיעו עד שאול במחשכי החטאים החמורים שבתורה. ומדברי המהר"ל התבאר לנו ביתר שאת יסוד דברי הגר"א חבר הני"ל, כי ענין עזיבת התורה הוא הוא השורש לגי' החטאים, ומתו"ד המהר"ל מבואר שעמד לפרש גם ענין זה שנגרמו עוונות אלו מתוך עזיבת התורה, מפני שהשמירה של קשרי האהבה עם נותן התורה היא זאת שתעמוד לנו לקיים בנו את התורה שלא לרדת שחת גם כאשר יפול עם ישראל בחטא אחד, אבל כאשר מתנכרים מקבלי התורה מאהבתו יתברך, אזי שוב נבדלים הם לעצמם ולא תשכון בהם התורה, כי כלל גדול הוא, שידבר שהוא סיבה אל מציאות דבר אחר הוא ג"כ סיבה אל קיום מציאותו. הרי שנתבאר לנו בזה יסוד חורבן בית ראשון שנעוץ בחוסר הכרת ערכה האמיתי של התורה, ומאחר ונעדר ממקבלי התורה החיבור לנותן התורה, אין קיום לתורה בישראל. כי קיום התורה בישראל אינו רק בלימוד התורה אלא בקיום התורה בחיי המעשה, ותורה שאין בה חיבור לקב"ה אינה מעמידה את התורה באופן שהיא תתקיים בחיי המעשה. ובאמת נראה כי הדבר מבואר עוד שם בדברי המהר"ל שכתב לפרש שזה ביאור הכתוב שאמר ו'לא שמעו לקולי' כנגד התורה עצמה, ו'לא הלכו ב'ה' שלא לקחו התורה עם סיבתה, והביאור, כי לקיחת התורה עם סיבתה נקראת 'הלכתי' בתורה, כלומר, שרק תורה שיש בה חיבור לנותן התורה מביאה את לומד התורה להיות מהלך בתורה.

[ד] ברית התורה שבין הקב"ה לישראל – לוחות הברית

והנה שורש קלקול זה בישראל, לא בירכו בתורה תחילה עד כדי שנפלו בשלשת העצירות החמורות, נראה ללמוד מיסוד דברי המדרש שבו פתחנו דברינו, שייך הוא לעניינו של שבעה עשר בתמוז. והוא, כי הנה שנינו במשנה (תענית כו ע"א): חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וכו' נשתברו הלוחות וכו'. ונראה ללמוד ביסוד ענינו של קלקול זה של שבירת הלוחות, אשר נעוץ בפגם בהוויית הברית שבין הקב"ה לעם ישראל, כי הנה מצינו שמוגדרים הלוחות בלשון הכתוב כ'לוחות הברית', וכמ"ש (דברים ט):

בעלותי ההרה לקחת לוחות האבנים לוחות הברית וגו' ויהי מקץ ארבעים יום וארבעים לילה נתן ה' אלי את שני לוחות האבנים לוחות הברית וגו' ואפן ארז מן ההר וההר בוער באש ושני לוחות הברית על שתי ידי וגו'.

ועניינה של הגדרה זו, 'לוחות הברית', נראה לבאר כי עניינה במה שיבואר לנו בתוכנם של הלוחות, אשר מעבר לעצם מעמד הר סיני, מוצאים אנו כי ניתנו הלוחות בזמן בפני עצמו. והביאור, כי מעמד הר סיני מהווה רק עיקר נתינת התורה מצד הקב"ה ע"י שגולה עליהם בערפילי טוהר בענן כבודו, אבל עדיין לא נשלמה נתינתה של תורה עד שקיבלו ישראל את הלוחות, ובכך נכרתה הברית באופן מושלם גם מצד ישראל המקבלים את התורה, ודבר זה מבואר במה שאמרו חז"ל (תענית כו ע"ב):

אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כהמשה עשר באב וכיום הכיפורים... וכן הוא אומר 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום התונתו וביום שמחת לבו' ביום התונתו זה מתן תורה. ופירש רש"י וז"ל, 'יהי"כ שניתנו בו לוחות האחרונות.

הרי כי נקרא יום הכפורים בשמו של מתן תורה, על שם שניתנו בו הלוחות, ובע"כ למדים אנו מזה כי לא נשלם מתן תורה עד שניתנו הלוחות. וכמו כן יש ללמוד מהמבואר במנחות צט ע"ב שתורה ניתנה בארבעים יום כדכתיב 'ואעל שם ההרה ארבעים יום' ומבואר שלא נשלמת נתינת התורה אלא בנתינת הלוחות שהוא לאחר ארבעים יום. ויבוארו לנו הדברים לפי מה שנקדים בזה את המבואר במדרש הגדול (שמות לא, יח) וז"ל:

לוחות העדות, למה נתן להם לוחות לדמוז להן שיכתבו דברי תורה על לוח לבם שנאמר כתבם על לוח לבך.

ויש לבאר טיב הרמז בזה, כי נתחדש ע"י נתינת הלוחות כריתת הברית עם ישראל, באופן שנתן הקב"ה במוחש לוחות אשר מהווים כגוף הכולל את כל דברי התורה, וכדברי הרס"ג ז"ל אשר תרי"ג מצוות כלולים בעשרת הדברות, וע"י קדושת הלוחות מחוברים ישראל להקב"ה, ובתחילה היה זה באופן שהלוחות עצמם המה מעשה אלוקים ולוחות שניות עכ"פ נכתבים באצבע אלוקים, ויעצם הלוחות מורים על חדירת דברי התורה לתוך פנימיותם של ישראל באופן שהיו הדברים חקוקים על ליבם כמכתב זה החקוק על הלוח, וע"י שלא רק נשמעו דברי תורה בעל פה אלא נכללו בתוך מכתב אלוקים, אזי מתחברות נשמותיהם של ישראל לעצם דברי התורה באשר המה ג"כ חלק אלוך ממעל. והמהר"ל הגדיר את עניינם הלוחות (נצח ישראל פ"ב) וז"ל:

ודבר זה הוא החבור הגמור ודיבוק הגמור שיש לישראל דביקות אל הקב"ה ואי אפשר שיהיה מעלה יותר עליונה כמו זאת וכו' כי ע"י התורה שיהיה השי"י נתן לישראל וישראל הם המקבלים לכך התורה היא אמצעי לעשות חבור ודביקות גמורה.

והיינו, כי באותה מידה שירדו לוחות עם מכתב אלוקים בעולם התחתונים, כן יורדים דברי התורה ממעל לתוך ליבו של האדם התחתון, ואין התורה עומדת בידיעה בעלמא כמין דברי חכמה הפורחים באוויר, אלא מהווים הדברים עצם תכונת המציאות וחודרים ומצטרפים לגופם של ישראל. וקומה זו של חקיקת התורה בליבם של ישראל היא באמת גלומה בכריתת הברית שבין הקב"ה לישראל, כי הברית עניינו בהתחברות שני צדדים אל זהות אחת, והמהר"ל כתב בזה (תפארת ישראל פרק מג) כתב לבאר בזה היות הלוחות שטים דוקא, וז"ל:

ועוד תדע כי התורה היא הברית בין השי"ת ובין ישראל המקבלים את הברית, והברית הוא מחבר כורת הברית והמקבל את הברית ביהו. וכל דבר שימחבר את שנים ביהו, בעד אחד הוא קרוב אל האחד, ובעד השני הוא קרוב אל האחר, ולכך התורה שהיא הברית בין השי"ת ובין ישראל, בעד אחד קרוב התורה אל הי"ת אשר כרת הברית ובעד השני קרוב התורה אל המקבל הברית, הם ישראל וכו' ומפני כך היו שני לוחות הברית גם כן, ולא היה לוח אחד, מפני שהם לוחות הברית, וכל ברית הוא בין שנים האחד הכורת והשני המקבל הברית וכו', ודבר זה עצמו בתורה גם כן, שהיא הברית גם כן בין השי"ת ובין ישראל.

וכל סגולתה של תורה תלויה בזה שיחדרו דבריה לתוך ליבם של ישראל, ומבלעדי זה הרי גם לא תהיה התורה תבלין ליצר הרע המקנן בליבו של אדם. ועל זה הוא שישית לב כל אחד מישראל, שיתחבר אל אהבת נותן התורה, באופן שיחוקקו דברי תורה על ליבו.

ומוצאים אנו ביטוי נוסף למשמעות הבחנת הברית בנתינת התורה לישראל, כי הנה דרשו חז"ל (ברכות נז ע"א) את הכתוב, תורה צויה לנו משה מורשה וגו', 'אל תקרי מורשה אלא מאורסה', ומבואר בזה בדברי הגר"א וז"ל:

כי אם היתה ירושה לא היינו צריכים לעמול בה כ"כ, וכמו שאמרו התקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך, ואמרו (קה"ד פז, ב) 'כתר תורה מונח בוי', אבל השי"ת נתן לנו בסיני בתורת אירוסין שמיועדת לנו (ביאורי אגרות ברכות נז, א).

ואמר 'ארוסתו' דכבר ארוסה היא מסיני, כמז"ש תורה צויה לנו משה אל תקרי מורשה בוי, אלא שאינה נשואה עד שילמוד אותה, וכמ"ש 'כי אם בתורת ה' בוי', בתחילה תורת ה' ואח"כ היא תורתו, וכמ"ש 'הדר אמר רבא אין תורה דיליה היא דכתיב ובתורתו' (הו"ד בליקוט תהלות אליהו תהלים א, א).

מבואר בדברי הגר"א שבנתינת התורה לישראל קיימים שני רבדים, כי בתחילה ניתנה תורה בירושה בסיני, והגדרת ענין זה כאירוסין, וכל זה מיועד לקשר הנישואין העומד להיווצר ע"י עמלו של אדם בתורה. הרי שקיום הברית נתלה בהזדהותם של ישראל עם התורה, היינו ע"י שיעמלו בה ויכירו אותה כנתינת מאיתו יתברך. ועוד מצינו בדברי הגר"א בזה (בתיקון כח) כי זהו שאמרו 'דאיהו ארוסה דיליה', כי היו שם נישואין, וזהו שניתנו ביד משה נתארסה ועדיין ולא נישאת', ומבואר שהלוחות הם בבחינת הנישואין, ובדאי שאין כאן שני עניינים חלוקים (עמל התורה והלוחות), אלא הכל ענין אחד, כי רק בנתינת הלוחות נתנה התורה לישראל בבחינת נישואין להיות מחוברים בה על ידי עמל התורה, כי בזה הוא שנעשית התורה חקוקה בליבם, וזהו יסוד הדברים המבו' בדברי המהר"ל אשר חיבור התורה הוא חיבור להקב"ה, כי זהו תוכן גדרו של 'ברית' שהוא קשר של נישואין, וענין זה שורשו ויסודו בברית של נתינת הלוחות שבוה מתקיימים הנישואין.

[ה] שבירת לוחות הברית – הקלקול שבי"ז בתמוז

ולפי המבואר נראה כי על זה סובב עניינה של שבירת הלוחות, כי שבירה זו מהווה שבירת הברית והוא היסוד לעבירה על ברית התורה בחורבן הבית שנתקו את עצמם מן החיבור להקב"ה אשר זהו בא לידי ביטוי במה שלא בירכו בתורה תחילה. ועל שבירת הלוחות אמרו חז"ל (עירובין נד ע"א):

אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל.

ולמדנו מזה, כי שבירת הלוחות מהווה שבירה בקיום הברית שעם ישראל, אשר מכיוון שחטאו בעגל שוב לא היו ראויים לחיבור זה עם הקב"ה, ונמנעה מישראל האפשרות לקבל את התורה באופן שלא תשתכח מהם, ואמנם זכינו ע"י לוחות שניות, ליום שמחת ליבוי, ונשלמה הברית אבל בדרגה נחותה יותר. אבל עכ"פ הושרש בהם דבר זה, אשר נפגם יחסם אל הקב"ה בברית, באופן שכבר לא עמדו בהכרת החיבור עם נותן התורה, ונצרכו לקבל את לוחות הברית לא לפי שיעור קומתם הראויה להם מלכתחילה, אלא נזקקו מעתה למהלך חדש בצורת החיבור עם התורה, היינו, ע"י עמל התורה, כי לאחר שלא ניתנו לוחות הראשונות, וניתנו האחרונות כבר אין התורה נקנית אלא בעמל ויגיעה. ובוה נתבאר לנו דברי המדרש, אשר חורבנו של הבית הראשון אכן מושרש בקלקול הנעוץ בשבעה עשר בתמוז, כי ביום זה נשתברו הלוחות, ובכך נקלש הברית שבין הקב"ה לישראל, היינו שנפגמה שלימות החיבור שבין ישראל לאביהם שבשמים, והרי חורבן בית ראשון שורש במה שלא בירכו בתורה תחילה, נעדר מליבם של ישראל היחס לנותן התורה, ונתפסה התורה כמצאיות מנותקת ממי שנתנה, עד אשר נפלו בשלשת העבירות החמורות, וחרב בית מקדשנו. והדבר נדמה מפורש בכתוב, במה שאמר הושע (ו, 1):

והמה כארם עברו ברית שם בגדו בי.

והנה פסוק זה נאמר על ישראל בזמן החורבן, אמנם בנפש החיים ש"א פ"ו ביאר פסוק זה על ישראל בחטא העגל, אמנם בשורשם של דברים נראה כי הכל אחד כי מצבם של ישראל כי מצבם של ישראל במה ש'עברו ברית', היינו מעין מה שנמנע מישראל שבאותו הדור לקבל את 'לוחות הברית', עקב מה שחטאו בעגל. והיינו ככל מה שנתבאר לעיל ע"פ דברי הגר"א חבר והמהר"ל, כי חורבן בית ראשון נגרם מכך שנעדר מישראל ההכרה בנותן התורה, באופן שנפגמה עוצמת משמעות הברית שביניהם. והרי שעלה בידנו ביאור החלק הראשון שבדברי המדרש, אשר שבעה עשר בתמוז נעמד כשורש עניינו של חורבן בית ראשון, באשר שניהם נסובו על פגימת קיום הברית שנתהווה בין ישראל לאביהם שבשמים, ונצמד מעתה אל החלק השני אשר נראה ללמוד מהמדרש, אשר עניינו של תשעה באב הינו שורש חורבנו של בית שני.

[ו] חורבן בית שני – בכייה של חנם ושנאת חנם

הנה על פי דרכנו מתבאר כי מכוון דברי המדרש שבו פתחנו דברינו, הוא ללמד כי תשעה באב הוא השורש לעניינו של חורבן בית שני, והנה הובא כבר לעיל מסוגית הגמ' ביומא כי נודע לחז"ל טעמו של חורבן בית שני במה שאמרו:

אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה הרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות ע"ז גלוי עריות ושפיכות דמים.

ועניינה של שנאת חנם, נראה כי יסודו בפירוד שבכנסת ישראל באופן שכבר אין יכולה השכינה לשכון בתוכם, ומין קלקול זה הינו לעומת הקלקול שהיה בבית ראשון אשר שורשו בשבירת הלוחות, כי היה פירוד בין ישראל לאביהם שבשמים, ואילו אצל בית שני, הקלקול שהביא את ישראל לרדת ממעלתם, הוא הפירוד ששכן בהם, באופן שגם אם כבר לא היה בהם ג' עבירות חמורות, מ"מ אין מקום להשראת השכינה, מאחר ואין כלל ישראל מאוחדים. והרי שנעמדים כאן שני צדדים למטבע, האחד מצד הנותן, והשני מצד המקבל, כי בבית ראשון נפרדו עם ישראל מאביהם, ובבית שני מקבלי התורה עצמם כבר לא היו מאוחדים זה עם זה, באופן שגרמו לשכינה שתסתלק. ונראה כי שורשו של קלקול פירוד זה, נעוץ ביסודו של תשעה באב, כי שנינו במשנה (תענית כו ע"ב):

המשיה דברים אירעו את אבותינו ביד' בתמוז והמשיה בתשעה באב וכו' בתשעה באב נגזר על אבותינו שלא ייכנסו לארץ.

ובא ע"ז המקור בגמ' (כט ע"א) מדרשת הכתובים עד שפירש ר' יוחנן:

ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא אמר רבה אמר רבי יוחנן אותה לילה ליל תשעה באב היה אמר להם הקב"ה אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות.

ומבואר בזה כי חורבן הבית נגזר על כך שבכו על מה שדימו לעצמם שתניתן להם ארץ רעה, ודוקא על כך נתפסו דור המרגלים, והדבר טעון פירוש מהו ענין זה שדוקא על 'בכיה של חנם' הוא זה שנגזר על אבותינו של ייכנסו לארץ. ומצינו בזה דברים נפלאים בדברי המהרש"א בחי' אגדות שם וז"ל שם (בתוד"ה אתם ביכתם):

ועממה ידבר משה כאן בפרשת דברים ומוכיחן שגם אתם תקרבון אלי בעצת אביכם וזה שיזכר כאן שהבנים המרו ומתלוננים בלי טעם קודם ששמעו ממרגלים עם גדול ורם ממנו וגו' וז"ש משה להם כי אמרתם בשנאת ה' וגו' וזה אינו כמ"ש טובה הארץ וגו' אבל הוא אוהב אתכם ואתם שונאים אותו כמ"ש משל אומרים מה דבלבך על רחמך מה דבליביה עלך כפרש"י בחומש וזאת שנאת חנם שהיה להם לבנים לגבי הש"י במעשה המרגלים הביא להם בכיה לדורות בבית שני שהיה להם שנאת חנם כמ"ש פ"ק דיומא וז"ש בכאן אתם בכיתם בכיה של חנם כו' דהיינו שנאת חנם למקום ב"ה.

הרי שביאר המהרש"א כי בכייתם של ישראל באותו הדור, הייתה על חנם באשר לא השכילו לראות את טובתו של הקב"ה בנתינת הארץ, ודימו לעצמם מתוך עצת המרגלים שמיועדים המה לרעות מצוקות, וחרצו משפט על כך כי בהכרח שהדבר הוא בשנאת ה' אותנו. ובוה למדנו גדרה של שנאת חנם מדברי המהרש"א, כי אין עניינה שישנאו זה את זה על לא דבר, אלא עניינו שהאחד ישנא את השני, ולא לשית את ליבו על כך שרעהו אוהבו ולא ביקש רעתו מעולם. ומפורש בדברי המהרש"א כי אותה בכיה של חנם, עניינה, שנאת חנם למקום יתברך.

ויש לבאר יסודם של דברים, כי הנה מצינו בכתבי הסבא מקעלם צ"ל שכתב על עניינה של שנאת חנם בזה הלשון,

שנאת חנם, זה אהבתו את עצמו, ולכן שינא לזולתו, כי האוהב את עצמו שינא חבירו.

וכוונתו בזה, שיעור קומתו של האדם נוטה לשני קטבים הפוכים, האחד, צד הנתינה אשר שורשו בהתדמות האדם לקונו, והוא יסודה של נטיית האדם השואפת לתיקון העולם והטבה לזולת. השני, צד הנטילה אשר שורשו בהווייתו הגשמית של האדם, אשר בהכרח שואף לטובת עצמו והנאתו, ונטייתו הטבעית הינה רק ליתול (כפי שהגדיר זאת הגר"א דסלר זצ"ל, מכתב מאליו ח"א קונטרס חסד). ושנאת חנם נבחנת באדם, כאשר הינו בקרב ישראל שאיפה משותפת שתיבנה ומסגיר את עצמו רק בצל הנטילה שבו, ושוב כל מבטו על האחר אינה אלא לרע, מאחר וכל מגמתו רק לקחת להנאת עצמו.

ועל פי זה, מתבאר כי אותה בכיה של חנם של ישראל, מדגימה את הניתוק מהכרת הטובה של הקב"ה, וטח עיניהם מראות אשר טובה הארץ מאוד מאוד. והנאת עצמם היא שגרמה להם שלא לראות את טובתו של מקום. ושורשו של קלקול זה הוא הוא השורש, לבכיה לדורות, היינו כמבואר במהרש"א, לשנאת חנם שהחריבה את בית אלקינו, כי מאחר וניתקו את עצמם מהכרת טובתם של מקום, הרי שוב חיפש כל אחד הנאת עצמו, כי כבר אין בקרב ישראל שאיפה משותפת שתיבנה מתוך טובתו של הקב"ה, אשר לכן התחילו לשנוא זה את זה בחינם, הגם כי העומד לנגדם לא ביקש רעתם מעולם, ולהיפך היה מוכן להיטיב לו. וגם בזה, כל אחד טח עיניו מראות טובתו של חברו, מכיוון שהתחילו לחפש אהבת והנאת עצמם.

והסבא מקלעם וצ"ל מוסיף שם כי זהו שורש כל הרעות. והיינו, כי מידה זו היא המחשה לנטייתו היסודית של התנהלות האדם, האם שואף הוא להיטיב ולתת מעצמו, או שואף הוא להתנכר למציאות ולקחת עבור עצמו. ועל כן שקולה שנאת חנם כנגד ג' עבירות חמורות, כי המידה הזו של אהבת עצמו ושנאת חבירו, היא שורש כל הרעות ומאבדת מהאדם את כל מעלתו.

והטעמה נוספת בזה למדים אנו בדברי המהרש"א, כי עניינה של שנאת חנם מסגירה את האדם עם עצמו באופן שמדמה לעצמו רעות שלא היו מעולם, והתבאר כי שורשה של נטייה זו נעוצה במה שמעוניין האדם רק בטובת עצמו. ויש להזכיר בזה את דברי רבנו יונה בשערי תשובה (שער ג', רלא), במה שהגדיר בחלקי כת מספרי לשון הרע, וז"ל שם:

החלק הששי נרגן. אמר שלמה ע"ה (משלי יח, דברי נרגן כמתלהמים והם ירדו חרדי בטן, פירוש הנרגן הוא האיש אשר דרכו וחוקו להתאונן ולהתרעם וימצא תאונות על חברו תמיד על מעשיו ועל דבריו ואע"פ שהברו בתומו מתהלך עמו ולא זר עליו בדבר, וידון כל דבר לחובה ולא לזכות, וכל שגגה ישים לזדון והנה יתן עצמו כמו עשוק והלום, וכאילו כבר חטאת חברו עליו, והוא המכה וההולם, כי דבריו יורדים חרדי בטן, כי מי שילין תלונות על חברו כאשר לא נגעו וכאשר עשה עמו רק טוב, זה סער מתחולל על הלב, והנה כיורה זיקים חרדי בטן וכו'.

ומידה זו של 'נרגן', היינו על שם הכתוב על המתלוננים 'ותרגנו באהלכם', והרי מתבאר כי זהו היה מידתם של אותו הדור, אשר שללו מעצמם את האפשרות לראות את טובתו של מקום. והוא יסוד הדבר שהביא את הקלקול לבנייה לדורות, היינו, בשנאת חנם שגרמה להחריב את בית מקדשנו. ובה התבארו לנו דברי המדרש, כי שורשו של חורבן בית שני נעוץ בעניינו של תשעה באב, היינו בפירוד שבכנסת ישראל הגורם לכך שיימשך העם רק אחרי צד השנאה שלו, ונסתם מעיניהם להיחשף להיבט הנכון והרצוי על סדרי המאורעות שהקב"ה מנהל.

[ז] דרכי התשובה מתוך התבוננות בעניין החורבן

ובזה התבארו יסודם של שני חורבנות הבית, אשר כל אחד מהווה צד אחד בקלקול היחסים שבין הקב"ה לישראל עד כדי שנסתלקה שכינה מישראל. ובאמת כי בדברי המהר"ל (נצח ישראל ח) מבואר כי הפורענות של יז' בתמוז הוא התחלת הקצה אבל אינו גמר פורענות, ואילו תשעה באב הוא גמר הפורענות בתכלית. ובה מתבאר מהו צירוף התקופה הזו, שמשבעה עשר בתמוז עד תשעה באב, והיינו כי התבאר לנו שביז' בתמוז נפגמה הברית שבין הקב"ה לישראל, וזהו תחילת הפורענות, כי עדיין היו ישראל שלימים זה עם זה, ובתשעה באב התחילו לשנוא זה את זה, עד שנכנס הפירוד בתוך ישראל עצמם, ועבור זה חרבו שני מקדשינו. ומאחר שנתבאר לנו טיבו של חורבן, עלינו לעסוק בעבודה המוטלת עלינו, היאך נגיב לנוכחות חורבן זה, וכל יסודם של אותם תעניות לא נקבעו אלא עבור זה שנחפשה דרכינו ונחקורה היאך נשוב מאותם דרכים רעים שהביאונו לשאול תחתית, וכמבואר בלשון הרמב"ם (פ"ה מהל' תעניות) וז"ל:

יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתות דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שיגרם להם ולנו אותן הצרות שיזכרון דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר (ויקרא כו, מ) 'והתודו את עונם ואת עון אבותם' וגו'.

הרי שעבודת הימים הללו היא 'לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה', והוסיף על זה הרמב"ם שבאמת גם על מעשינו שלנו אנו מתענים, כי מעשיהם גרמו למה שנעשה להם אז, אבל מעשינו גורמים גם לנו צרותינו עד היום הזה, כלשונו 'עד שגרם להם ולנו אותן הצרות', הרי שגם צרותינו נכללות בזה. וכל עוד לא נשית עצה בנפשנו לתקן דרכינו לעומת אותם קלקולים שהתבארו ביסוד ענייני חורבן הבית, הרי שאיננו מתייחסים לעיקרם של אותם צומות שתוקנו עבור זה. ובכן, לעומת הקלקול שבבית ראשון, עלינו להתבונן ולרענן את עצמנו בחיבור לברית שעם הקב"ה, באופן שתהא התורה חשובה בעינינו שעליה אנו מברכים ומביעים את האהבה שבין ישראל לאביהם שנתן להם כלי חמדתו ושעשועו (כלשון הטור באו"ח סי' מז).

ולעומת הקלקול שבבית שני, עלינו לעבוד ולהרחיק את מידת ה'נרגן' המקננת בליבנו, ורבנו יונה כתב על מידה זו (שער ג שם) בזה הלשון:

עוד אמר שלמה המלך ע"ה (משלי טז, נרגן מפריד אלוף ר"ל כי יפריד מעליו אוהב ורע כי לא יוכלון שאת חברתו ואמרו רבותינו (דרך ארץ זוטא פ"א), אל תרבה בתרעומות, שלא תבוא לידי חטא ופעמים רבות הנרגן כפוי טובה, גם יחשבה לרעה וישיב רעה תחת טובה, ונאמר משיב רעה תחת טובה לא תמוש רעה מביתו, ופעמים יחשוב על חסדי ה' כי הם לנזקם ושילם כענין שנאמר ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו וגו'. על כן התרחק מדרך הנרגנים כי נתיבותיהם עקשו להם, כל דורך בה לא ידע שלום ולמד לכף זכות למד לשונך והיה צדק אזור מתניך.

ועל ידי שנלמד לשוננו לדון לכף זכות, ונדבק בדרך ישרה, שהיא לב טוב, (כמבואר באבות ב, ט) שאמרו על מידה זו שהיא כוללת את המידות שעליהם אמרו שהם בכלל 'דרך ישרה'), והיא שורש לכל המידות הטובות (מאירי שם), או אז ניחשף לצד הטוב הגלום בתוך נפשו של אדם. והדבר מצוי אצל כל אחד, אשר מדמה לעצמו איזה רעה ואיזו שליליות הבאה מצד חבירו או סביבתו, והכל כעוברא פרח ולא היה ולא נברא, ורק החושב עליו עשהו למגדל הפורח באויר. וטעות זו מושרשת בנטיית האדם לאהוב רק את עצמו, ונחסמה נפשו מלראות יופי עולמו ותמיכת חברו. ואם נתייצב על דרך טובה בכנות נפש וטוהר לב לעומת אותם הקלקולים המושרשים בנו, אזי תתפתח עבורנו עוד ועוד הגשמת החזון אליו כל צפייתנו ומגמת נפשנו (סוף הל' תעניות):

כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח, ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה שנאמר (זכריה ח, יט) 'כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים והאמת והשלום אהבו'.

"ממעין החיים"

מאמרי מוסר מהמשגיח הגה"צ רבי חיים וואלקין שליט"א

"דרכי ציון אבלות" – ביטוי עמוק לחסרון והעדר בית המקדש

ביהמ"ק אז ודאי שתפקידנו היום הוא: לדאוג למשמעות עמוקה של ה'אבלות' - בליבנו, ובליבו של כל יהודי ויהודי. 'אבלות' על החורבן ו'אבלות' על העדר תפקידנו שבביהמ"ק, עד לבנין הבית במהרה בימינו.

בגמ' בברכות (ג.) מובא: "א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך, וכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל וכו' א"ל בני מה קול שמעת בחורבה זו? ואמרתי לו, שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת: אוי לבנים שבעוונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות וכו' בשעה שישאל נכסין לבתי כנסיות ובתי מדרשות ועונין יהא שמה הגדול מבורך, הקב"ה מנענע ראשו ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם". ע"כ. הקב"ה אומר כל יום - שהוא 'הגלה את בניו', ו'גלות' פירושו: 'לא במקום' - שהאדם יוצא ונעתק ממקומו הטבעי. ועלינו לשאול את עצמנו: האם אנו באמת מרגישים את אי הנוחות הזו כמו שצריך להרגיש בגולה?! האם אנו מרגישים שאנחנו 'לא במקום' הטבעי שלנו - ביהמ"ק?! או שמא טוב לנו במצבנו ואנו מרגישים קבועים ומושרשים במקומנו?! ובאמת, זוהי טענה גדולה ועלינו לראות ולהבין את משמעות ימים אלו לתקופת הגלות בכלל עד שנרגיש את ה"אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם".

אבי ז"ל סיפר שפעם הגיע אורח לביתו של הח"ח, והעיר לו שהריהוט בבית ישן ושבור ומדוע לא טורח הח"ח להחליפו?! השיבו הח"ח: 'והאם אצל אבא שבשמים יותר טוב?!' וא"כ איך הבן יוכל להיות יותר מסודר מהאבא?!'. הח"ח ממש חי את הגלות והחורבן והרגיש ממש ב'גלות' - הוא הרגיש 'לא במקום', כי אם האבא שבשמים מצטער ואבל על החורבן אז איך יתכן ש'הבן יהיה יותר מסודר מהאבא'. כך נשמו וחיו בדורות עברו את הגלות - הם הרגישו שלא במקומם, כי מקומם הטבעי הוא: בירושלים, בביהמ"ק.

אחד מגולי שנהאי דיבר וסיפר על איך שבעיירות של פעם חיו בצל החורבן: שהסתבא שלו היתה מכינה ריבה ואח"כ שמה את הריבה בצנצנת מעל הארון, ואם היה ילד חולה - אז היתה מורידה את הצנצנת ונותנת לו כפית מהריבה. ופעם אחת חשקה גם הסבתא לטעום מהריבה, היא טיפסה על הכסא ולקחה כפית ריבה מהצנצנת, ומיד היא ספקה את כפיה ואמרה: "אוי רבש"ע, ביהמ"ק חרב

נמצאים אנו עתה בעיצומם של ימי בין המצרים - תקופה של צער ואבלות על חורבן ביהמ"ק. ועלינו להרהר ולחשוב בימים אלו - מה מוטל עלינו בתקופה זו ומהו תפקידנו! ובעיקרו של דבר נראה: כי חובתנו היא להתבונן מה חסרנו, להרגיש את הגלות והחסור שבא בעקבות החורבן, ובה רצינו להרחיב ולבאר במאמר זה.

במגילת איכה (א' ד') כתוב: "דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד". ולכאורה לשון זה תמוה הוא ביותר, כי מהי השייכות והעניין של 'אבלות' ל- 'דרך', ולכאורה רק באדם שייך 'אבלות' ומדוע כתוב בפסוק על 'דרכי ציון' שהם 'אבלות'!!

ובאמת במדרש רבה מובא על פסוק זה: "דרכי ציון אבלות, אמר רבי הונא, הכל מבקשין תפקידך" - שבאמת ענין 'אבלות' אינו שייך רק בהאדם, כי המהות והמשמעות של פעולת ה'אבלות' הוא: 'ביטוי עמוק על חסרון והעדר' ומשום כך באה תמיד פעולה זו של 'אבלות' - על קרוב משפחה שנפטר ונעדר מאיתנו, כי זהו בדיוק 'ביטוי עמוק על חסרון והעדר'. וא"כ בדומה לזה, מובן משמעות ושייכות הפסוק 'דרכי ציון - אבלות', וכדברי המדרש - כי מכיון ש'הכל מבקשין את תפקידם' ואפילו ל'דרך' יש תפקיד, כי ל'דרכי ציון' תמיד היה תפקיד גדול בבריאה, והוא: להביא את העולים לביהמ"ק, ועכשיו משנחרב ביהמ"ק נלקח ממנו תפקידו הנעלה וא"כ בודאי ששייך גם ב'דרך' לשון אבלות, כי אין ביטוי ומשמעות יותר חזקה למושג 'אבלות' מאשר על - 'דרכי ציון' שהיה להם תפקיד גדול ונעלה בבריאה בהבאת עולי הרגל לביהמ"ק. ומשנחרב ביהמ"ק 'דרכי ציון' - 'אבלות' ממש, כי נחסר ונעדר מהם מעלה גדולה ביותר, והוא: תפקידם הנעלה, וא"כ בודאי ששייך ומוכרח לשון הפסוק: "דרכי ציון - אבלות" דוקא.

רואים ולומדים אנו מדברי המדרש, כי לכל ואחד יש תפקיד בעולם - ואפילו ל'דרך'. ועלינו לראות וללמוד מכאן הרגשה ברורה: שעל כל אחד ואחד בבריאה מוטל להיות ב'אבלות' על ציון, כי אם אפילו על 'דרך' הפסוק באיכה מעיד ש'דרכי ציון אבלות' אז בודאי ובודאי שמוטל עלינו - על כל יהודי ויהודי הנמצא בגלות זו - להיות ולמצוא את ה'דרכי ציון אבלות' שבתוכו, לראות ולחשוב איפה מתבטאת ההתאבלות והאבלות על חורבן והעדר ביהמ"ק, בכל חלק וחלק מחייו. ובמיוחד ש'הכל מבקשין את תפקידם' - ומשנחרב ביהמ"ק בוטל חלקו ותפקידו של כל אחד ואחד מישראל בבניין ועבודת

זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת". - בית המקדש חרב ושומם, שועלים יוצאים מבית קדשי הקדשים, ר"ג ר"א בן עזריה ורבי יהושע חבריו עומדים ובוכים, ואילו ר"ע - 'מצחק', והוא עוד תמה עליהם 'מפני מה אתם בוכים!' כי ר"ע כבר היום רואה את המחר - הוא רואה כבר היום את העודד ישובו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים, את ניצני הגאולה! כי סודו וכוחו של ר"ע בכל חייו היה 'לראות את העתיד והמחר כבר היום' - הוא תמיד היה אופטימי, ולכך: אין כאן מקום לעצב ובכי, אלא לשמחה וצחוק. אך זהו הסוד גם עבורנו - איך לשרוד ולעבור את תקופת גלותנו, ודוקא מתוך החושך והגלות - לראות את הגאולה ואת האור. וזאת, ע"י הכיסופים והגעגועים לגאולה ולבנין ביהמ"ק.

זאת עלינו לזכור תמיד: כי מצפים אנחנו בכל עת לבנין ביהמ"ק, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבנינה' - מי שמשלם את ה'משכנתא' הוא יהנה מהדירה וצריך להבין את הכובד והרצינות שבימים אלו ולהחדיר אותם אט אט לביתנו ולילדינו, לחוות ולהרגיש תמיד ובעיקר בימים אלו - את הצער והזכרון על החורבן והגלות, ליצור פינה חמה בליבנו לביהמ"ק ולרשב"ע. להרגיש את ה'דרכי ציון - אבלות' - את אותו הרגש וחסרון עמוק של עבודת ובנין ביהמ"ק, לכאוב את ה'אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם', להרגיש שאיננו נמצאים במצבנו ומקומנו הטבעי. בדיוק כפי שאבותינו וסבותינו אמרו תמיד תיקון חצות אימהותנו הווילוו דמעות, והשתדלו לחוות ולהזכיר לעצמם תמיד את החורבן והגלות. אנשים בדורות עברו חיו בצל ביהמ"ק, הם לא הרשו לעצמם להנות יותר ממה שנצרך, וכפי שאמרה הסבתא 'ביהמ"ק חרב ואני נהנית'! לא תמיד צריך להיות הכי מהודר והכי יקר, ולא צריך למלאות את כל ההנאה - אלא תמיד להשאיר מעט כדי לשמר את ה'פינה' לביהמ"ק. ובעיקר עלינו לאחוז בסודו של רבי עקיבא: לראות כבר היום את ה'עודד ישובו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים' - את האור והגאולה, כך שלמרות כל חשכת הגלות לא נתיאש, כי הכיסופין והגעגועים העזים לבנין ביהמ"ק ישמרו עלינו.

[נכתב ע"פ הבנת השומע ובאחריותו]

העלון לחודש אלול
בעז"ה יצא לקראת שבוע פרשת כי תצא

ניתן להוריד עלונים ולקבל תוכן נוסף - באתר המכון:

www.memayan.com

ואיך אני נהנית מהריבה!! הם כל כך חיו בצל החורבן והגלות עד שאפילו מ'קצת' ריבה הם לא רצו להנות - כי 'ביהמ"ק חרב ואיך אנחנו יכולים להנות!!', אפילו על טעימה של ריבה היתה להם הרגשה שהם עוברים את גבול ההנאה בצל החורבן. ועלינו לדאוג להשאיר בליבנו תמיד - פינה והרגשה חמה 'זכר לחורבן', ולכך 'משכנס אב ממעטין בשמחה' כדי להשאיר ולשמר בליבנו את אותה פינה ואת אותו חורבן.

ה"אור שמח" סיפר לאבי ז"ל ששאל אותו פעם הרב קוק זצ"ל: "שזה כבר הרבה זמן שלא ביקר אצל אביו, ומזדמן לו עכשיו להיות בעיר קרוב למגורי אביו אבל זה יוצא בשבוע שחל בו ט' באב, אז האם מותר לו בכל זאת על אף השמחה הכרוכה בכך, לבקר את אביו!!!" כך ממש חיו והרגישו בדורות עברו את החורבן והגלות, עד כדי כך שנוהרו ובמיוחד בימים אלו - מכל שמחה שאולי תשכיח מהם ולו במקצת את כאב הגלות, ואף שמחה של 'לראות את אביו', לדעתו היתה צריכה בימים אלו 'שאלת רב'.

הח"ח שאל פעם הרי כשחותמים חוזה על דירה, או כשעושים ביטוח על שריפה וכו' - ישנם הרבה סעיפים ופרטים שאנשים מכניסים לחוזה, ומדוע אנשים לא מכניסים גם סעיף על 'מה יהיה אם משיח יבוא!!'! 'אלא התשובה היא' אמר הח"ח: "שלא חושבים על זה בכלל" - זה לא עומד לנו מספיק בראש, אנחנו לא חיים וחושבים על משמעות החורבן ועל איך שחורבן ביהמ"ק משפיע - גם עד הדור שלנו! תשובה מפחידה, אך עלינו ללמוד ולחדד מכאן את הרגשת וצער החורבן לחיינו אנו.

שמעתי פעם מהרב הוטנר זצ"ל שביאר והתבטא: כי "ימי האבלות על החורבן הם כתלושי פנקסי משכנתא". שכמו שכשהאדם לוקח משכנתא - הוא צריך לשלם כל חודש וכל שנה עד שנגמר התשלום ורק אז הוא מקבל את הדירה. כך בדיוק הם ימי בין המצרים והאבלות על החורבן: שהם כ'משכנתא' שעם ישראל צריך לשלם לאורך כל הדורות, ורק ב'גמר התשלום' - של אבלות וצער כל שנה בט' באב ולאורך כל השנה, אז נזכה 'לקבל את הדירה' - לזכות ולראות שוב בבנין ביהמ"ק. כי 'כל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בבנינה' - ורק מי שמשלם את ה'משכנתא' זוכה לקבל את ה'דירה', זוכה לראות בבנין ביהמ"ק.

בגמ' במכות (כד: מובא: "שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל יציא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכים ור"ע מצחק, אמרו לו מפני מה אתה מצחק אמר להם מפני מה אתם בוכים. אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה, אמר להן לכך אני מצחק וכו' באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש בזכריה כתיב עוד ישובו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים - עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של

נתרם לכבוד מורנו המשיגה שליט"א ורעייתו הרבנית שתחי'

ע"י התן הבר מ'צוה הבה"ח דוד מיתא נ"י - ארגנטינה

לקבלת העלון במייל - בעברית, אנגלית, ובספרדית, ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com

מערכי תורה

מסעי

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

מסעי בני ישראל במדבר - עתיד המדבר להיות ישוב

ברש"י הביא ב' טעמים למה נמנו כל המ"ב מסעות של ישראל במדבר. ובמדרש איתא עוד טעם וז"ל למה זכו לכתב בתורה כל המסעות האלו, על שקבלו את ישראל, ועתיד הקב"ה ליתן שכרן וכו' את מוצא עתיד המדבר להיות ישוב וכו' עכ"ל, וצריך להבין מה הרבותא בזה שהמדבר קיבלם לתוכו, ולמה מגיע למדבר שכר מיוחד על כך.

ונראה לבאר בזה דהנה המדבר והישוב הם מקומות חלוקים במהותם ועצמותם, דהמדבר אינו מקום ישוב ואינו מקום לדירת אנשים, ודבר זה אינו מקרה בעלמא, אלא כמבואר בגמ' בברכות (דף ל"א.) דארץ שגזר עליה אדם הראשון לישוב נתיישרה, ושלא גזר עליה לישוב לא נתיישרה, הרי דכל מקום יש עליו גזירה אם יהיה מקום ישוב או מקום מדבר, מעתה נמצא דבזה שהמדבר קיבל את ישראל לשהות בתוכו ולדור בו, שינה בזה את עצם מהותו וטבעו, וממקום שאינו ראוי לישוב ודירת אנשים עשה עצמו מקום ישוב ודירה לישראל, וזהו ביאור הענין שהמדבר קיבל את ישראל לתוכו, וע"ז מגיע לו שכר מיוחד.

והנה השכר שהמדבר מקבל על זה, הוא שנעשה מקום ישוב לעתיד, ולפי המבואר אין זה מתנה בעלמא בתשלום שכר על מה שקיבל את ישראל, אלא הוא בזה שקיבל את ישראל לתוכו והעמיד את עצמו להיות מקום ישוב לאותו זמן כנגד טבעו ומהותו, בזה גופא הכשיר את עצמו להיות מקום ישוב, ומקבל שכר להיות מקום ישוב לעולם, והשכר הוא מתוך המעשה עצמו.

ויש להוסיף בזה עוד, דהנה מבואר בקדמונים דהמדבר הוא מקום החושך והחורבן, והוא מקומו של הס"א והס"מ, וברמב"ן בפרשת אחרי שזוהו הטעם שהשעיר משתלח לעזאזל, והגאון רבי איצלה מוואלוז'ין זצ"ל אמר לבאר למה האריכה התורה בפרשת בהעלותך בענין המסעות שכל נסיעותיהם וחנייתיהם ומשך זמן שהייתם וחנייתם הכל היה לפי העלות הענן ועל פי ה', והתורה כתבה בארוכה שפעמים שהאריך הענן על המשכן ימים רבים ויש שהיה הענן מערב עד בוקר או יומם ולילה או יומים או חודש או ימים ובכל האופנים היה נסיעתם וחנייתם רק לפי העלות הענן על פי ה' ושמרו את משמרת ה' ולא יסעו, וצריך לבאר מה בא הכתוב ללמדנו בזה.

וביאר דהמדבר כולו הוא מקום חושך וצלמות והיה מלא טומאה וזהמא ורע מכל מיני קליפות וחיצונים, והוא משכן הס"מ וחיילותיו, ותכלית הליכת בני ישראל במדבר היה כדי לשבור כל תוקפו וחילו ולבטלו ולטהר המקום, ותכלית שהיית בני ישראל במדבר היה בשביל לתקן המקום ולהכשירו מטומאתו, ויש במדבר מקומות שהם יותר מזוהמים וטמאים, ולטהר אותן המקומות צריך שיתעכבו זמן אורך יותר, ויש מקומות שדי במעט זמן כדי לטהרם ולתקנם, וזהו שבא הכתוב ללמדנו, שבכל מקום נשתהו כפי הזמן הנצרך לתיקון וטהרת אותו מקום, ונסיעתם וחנייתם ושהייתם הייתה רק לפי צורך תיקון המקומות, ובא הכתוב לומר שבחם של ישראל שאחר שטיהרו המקום, רצו בני ישראל להישאר שם, מ"מ עשו רצון ה' בחניה ובנסיעה ולא הסתכלו על עצמם מאומה, עכ"ד.

ונמצא דכל המקומות שהיו בהם ישראל במדבר התכלית היה לתקן המקום ולטהרו, ואותן המקומות שהיו שם בני ישראל על ידי שהייתם פקע מאותן המקומות תורת מדבר דעיקרו שהוא מקום השייך לטומאה ולס"א, וקם ליה בתורת ישוב הראוי לדור בו, ולפי זה יתבאר היטב דברי המדרש שאותן המקומות עתידין להיות מקום ישוב, דאין זה כשכר בעלמא על קבלת ישראל, אלא הוא תוצאה, דכיון דהיו בו ישראל ותיקנו אותן המקומות מהטומאה, ממילא פקע מהם הטעם להיות מדבר והיו מקום הראוי לישוב.

ויסעו מרעמסס

הנה בסדר המסעות כתוב (ל"ג, ג'-ה') ויסעו מרעמסס וגו'. ויסעו בני ישראל מרעמסס וגו'. ומבואר בכתובים שתחילת סדר המסעות הוא מרעמסס, ולכאורה צריך ביאור למה לא מתחיל מיציאתם ממצרים.

ויש לבאר על פי דברי המכילתא הובאו ברש"י בפרשת יתרו על הפסוק 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' וכתב רש"י זה יום שבאו ישראל לרעמסס שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה שבאו ליסע ולצאת נקבצו כולם לרעמסס.

ומבואר דיציאת ממצרים לא הייתה במסע, אלא נישאו על כנפי נשרים. וכן מדוקדק מלשון המכילתא שכשבאו ליסע נקבצו לרעמסס, הרי מבואר דכשבאו להתחיל המסע אז נקבצו לרעמסס, והיינו דרך מרעמסס הוא דמתחיל המסע. ומבואר היטב למה מונה הכתוב תחילת המסעות רק מרעמסס, כי באמת רק משם הוא שהתחיל סדר המסעות.

הפסק פרשה בסדר המסעות

הנה בתוך סדר המסעות כתוב (ל"ג, ט"ז) 'ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה וגו'. והנה אחר פסוק זה יש הפסק של פרשה סתומה, וצריך ביאור דהרי זה באמצע סדר המסעות של ישראל, וא"כ למה מפסיק הפרשה באמצע ענין המסעות. ויש לבאר דהנה כשמת אהרן חזרו לאחוריהם שבע מסעות, וכמבואר זה בדברי רש"י בפרשת חוקת (כ"א, ד'), וא"כ נמצא דהמסעות שהיו עד מיתת אהרן היה עניינים אחד, והמסעות שנסעו אחר מיתתו היה מסעות שחזרו לאחוריהם, וא"כ שני סדרי מסעות הם, ומבואר למה נתחלקו המסעות לשתי פרשיות.

בית המקדש - בית חיינו

הנה בית המקדש נקרא 'בית חיינו', וכמו שאומרים בנוסח אתה יצרת בתפילת מוסף דר"ח 'ונוטל כבוד מבית חיינו', וכן נוסח ברכת ההפטרה 'רחם על ציון כי היא בית חיינו'. ויש לבאר בזה על פי המבואר בנפש החיים דכל אחד מישראל שורש נשמתו העליונה הוא באות אחת בתורה, ושורש יניקת חיי כל אחד מישראל הוא מהתורה, כמו אילן היונק ממקום חיותו באדמה, והתורה והקב"ה הוה דבר אחד, וכדברי הזוהר הק' דקודשא בריך ואורייתא וישראל חד הוא. ובמדרש (שמו"ר ל"ג א') איתא דהקב"ה אמר לפרוש הימנה איני יכול. ונמצא דמקור חיות ישראל הוא מהקב"ה, וכלול בזה דמהות חיותם הוא ענין אחר מחיי אומות העולם, דיש להם חיים אמיתיים עליונים לנצח נצחים, ולא כחיי הגויים דמקור נשמתם הוא מקליפות והם מחוברים לחומר ולארציות בלבד, כמו רוח הבהמה, ועליהם אמר הכתוב בקהלת (ג' כ"א) 'ורוח הבהמה היוורת היא למטה לארץ'.

מעתה נמצא דבית המקדש שהוא מקום השראת השכינה הוא מקור חיותם של ישראל, ועל ידו ישראל דבוקים ביותר לקב"ה ויש להם 'חיות' בתכלית השלימות, דעל ידי המקדש ה' שוכן בתוכם, והם מחוברים ביותר למקור חיותם, אבל כשנחרב הבית ונסתלקה שכינה מישראל הרי זה ריחוק ישראל מהקב"ה שהוא מקור חיותם, והוה חסרון בעצם ה'חיים' האמיתיים של ישראל.

והנה בתהילים (קל"ג ג') כתוב 'כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם ציוה ה' את הברכה חיים עד העולם', וצריך ביאור מה שייכות הטל היורד בהר חרמון להררי ציון, הרי הם שני מקומות נפרדים. אכן ביאור הדבר הוא עפ"י דברי המדרש תהילים שם וז"ל 'כל פעולות ונחמות טובות מציון'. והיינו דכל הברכות והנחמות שיש לישראל מקורם מ'הררי ציון', ואם יורד טל בהר חרמון, שורשו וסוד כוחו הוא מהר ציון, כי משם הוא מקור חיותם של ישראל, ועל כן כשיורד טל בהר חרמון, נחשב זאת שהוא יורד בהר ציון. וזהו ביאור המשך הכתוב 'כי שם ציוה ה' את הברכה חיים עד העולם', היינו דמקור הברכה הוא מהר ציון.

וענין הטל הוא ענין של 'חיים', וכדמצינו במתן תורה שהיה שם טל של תחיה. וכן בגמ' בסוף כתובות דרשו הכתוב 'כי טל אורות טלך' דכל שיש בו טל תורה טל תורה מחייהו. הרי דטל הוא ענין של 'חיים'. וזהו שאמר הכתוב כי שם ציוה ה' את הברכה חיים עד העולם. ובאמת כל הברכה והשפע של ישראל שורשו מבית המקדש, וכדאיתא בגמ' בר"ה תניא אמר רבי יהודה משום רבי עקיבא מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח, מפני שהפסח זמן תבואה הוא, אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, ומפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת, מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא אמר הקב"ה הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן, ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג וכו' כדי שיתברכו לכם גשמי שנה'. הרי דמבית המקדש מושפע כל השפע שיש לישראל.

וכן במצות עליה לרגל כתוב 'ראה כל זכורך את פני האדון ה', ונכלל בזה דלישראל יש 'ראית פנים' לטובה מהקב"ה, והארת פני ה' היא מקור כל הטובה והברכה, כמו שאומרים בנוסח שים שלום 'כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד וצדקה וברכה ורחמים וחיים ושלום', וכן בנוסח ברכת כהנים 'יאר ה' פניו אליך ויחנך', והיינו דבמקום המקדש נשפע ענין 'הארת פנים' לישראל, הכולל בתוכו את כל הטוב שבכל העולמות, וכל זה הוא בכלל הביאור 'בית חיינו'.

והנה בפרשת מטות כתוב 'אתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים כל הורג נפש וכל נוגע בחלל' וגו', והנה מדובר שם בטמא מת המשתלח מחוץ לעזרה, אבל בהר הבית הוא מותר, וא"כ צריך ביאור למה הוא נקרא מחוץ למחנה, ולמה הכתוב קורא לזה 'חנו מחוץ למחנה'.

ומבואר דהמקום העיקרי והשורש של כל אחד מישראל הוא בבית המקדש, ואם אינו יכול ליכנס לשם הרי נחשב שהוא 'מחוץ למחנה', כמו אדם הנמצא מחוץ לביתו, ואין זה רק חסרון שאינו יכול לקיים מצות עליה לרגל בג' רגלים מפני טומאתו, אלא בכל משך זמן טומאתו הדבר מוגדר שהוא 'מחוץ למחנה', דצורת קיום ישראל היינו שהם בביהמ"ק במקום השראת השכינה, והוא 'בית חיינו', שמשם יונקים את כל החיות והקיום, ואם יש זמן שאינו יכול ליכנס לשם, הרי הוא בגדר מחוץ למחנה.

ויש ללמוד מזה, דקיום ביהמ"ק אינו ענין מעלה גדולה בלבד, אלא הכרח גמור שכל חיי ישראל תלויים בו, ואין לנו אפשרות קיום במציאות אחרת, ובלא ביהמ"ק כל הבסיס והיסוד של ישראל נהרס ונחרב, ודוגמא לדבר לשבר את האוזן כמו איש ואשה שנפרדו זה מזה ונחרב ביתם והלך זה לכאן וזה לכאן, האם יש לזה צורה ומהלך, הרי זה דבר בלתי אפשרי, וכמו אדם שאין לו בית אלא מסתובב בשווקים וברחובות, זה דוחה אותו לכאן וזה דוחה אותו למקום אחר, לילה אחד לן בעיר זו ולילה אחד בעיר אחרת, כך מצבנו בעת הגלות, שאין לנו בית לחיות בו, אלא הולכים ומתגלגלים ממקום למקום, וזהו דברי הגמ' בברכות 'אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם' כפשוטו.

דמעות של יצירה...

יש הרי מימרא מפורסמת בתורת סלבדוקא שאנחנו חוזרים עליה הרבה: שתי אמהות כתוב עליהם שהם הרבו לבכות, רחל ולאח. על לאה כתוב - ועיני לאה רכות, ועל רחל כתוב רחל מבכה על בניה, שהם הלכו לגלות, (זה ממש עניינא דיומא) והנה דבר פליאה: רחל רק מתחילה לבכות, ומיד יוצא "קול נבואי" נורא הוד, "מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך ושבנו בנים לגבולם"...

לעומתה לאה, כאילו סוחטים את הדמעות שלה... היא הגיעה למצב של "עיני לאה רכות", השתנה זיו וקלסתר פניה. בהתחלה היא היתה יפת תואר כמו רחל, והכל השתנה בגלל ריבוי בכייתה ודמעותיה, ואף מילה טובה לא אמרו לה... מה הפשט בזה??? ויותר ע"כ שהרי גאולתה של לאה קרובה, ואילו של רחל כשיגמרו ימי הגלות.

אמרו בסלבדוקא, וזו מימרא כ"כ אמיתית: יש דמעה ויש דמעה, יש בכי ויש בכי. יש בכי של צער, כאב, וייסורים. אלו היו הדמעות של רחל, שראתה את הבנים שלה בגלות מעונים ומוכים... כזה בכי אף אבא לא אוהב לראות... מנעי קולך מבכי!

אבל יש דמעות של מיצוי הנפש... שהנפש שוקקת לעולם טהור וזך ורוחני... על מה לאה בכתה?... היא רצתה בית של תורה, היא לא רצתה להיות אשתו של עשו. הנשים של עשו חיו טוב... כל העולם פחד מעשו והוא פחד מהנשים שלו... הוא החביא את בגדיו החמודות אצל אמא שלו, שלא יגנבו לו אותם... זה היה בדיוק מין במינו. הנשים שלו חיו טוב מאד. לאה - כתוב בחז"ל - שהיא היתה יושבת על פרשת דרכים ושואלת מה מעשה? אמרו לה - מלסטם את הבריות. והיתה בוכה ובוכה ובוכה! אלו דמעות שיוצרות! דמעות שבונות!

חז"ל אומרים בא וראה כמה קשה כחה של תפילה, שהרי מתחילה יעקב לא רצה לינשא לה, ולבסוף הוא נשא אותה ראשונה והיא מתה אחרונה, ולוותה אותו לאורך כל הדרך, ונקברה איתו, והביאה לו שבטים כנגד כולם, ואם לא היתה מתפללת - היו לה יותר מכולם [כי על השבט האחרון היא דנה בעצמה וכו'] ויש לה את הכל... בכורה, כהונה, לוייה, מלכות, יששכר - תורה, זבולון - מחזיק תורה. הכל יש לה!!! היא לא צריכה אף שבט אחר, הכל יש אצל הילדים שלה.

ועם מה היא עשתה את זה?... עם הדמעות!!! דמעות של יצירה, דמעות של בנין. וכי אפשר להגיד לה מנעי קולך?... כל דמעה פחות - זה פחות אבן פינה בבנין הבית... לאה לאה, תבכי תבכי... כל דמעה יש לה את השכר שלה, אף דמעה לא תלך לאיבוד!...

ואלו הדמעות של החורבן.

הבנין האישי של כל אחד תלוי בצער על החורבן

דרך אגב נספר: בשבוע שעבר באו מחנכים לשאול את מרן רה"י הגאון ר' גרשון אדלשטיין שליט"א כל מיני שאלות חינוכיות, ואחת השאלות היתה, למה בחור בישיבה צריך לדאוג יותר, לבנין העצמי שלו או לבנין הישיבה? יש דברים מסויימים שבחור מרגיש שלו עצמו יש תועלת מכך, אבל לישיבה יש את הסדרים שלה, ובאופן כללי - זה מפריע בישיבה. למה צריך לדאוג יותר?

אמר להם הרה"י - אני לא מבין את השאלה. וכשתמחו לפשר העניין, אמר ודאי שבחור צריך לדאוג דבר ראשון לבנין האישי שלו, אין ספק, רק אין בנין אישי בלי הבנין של הישיבה.

הבנין הרוחני, גם של בית המקדש, וגם של כל אחד - - - בא דרך הצער על החורבן. ונבדוק את עצמנו לאט לאט:

רק כעת למדנו שהשתוקקות לרוחניות בונה יצירה חדשה, ראינו את זה בפסח שני, וכן אצל בנות צלפחד - זה לא חדש אצלנו.

למה לא מצטערים על חורבן ביהמ"ק

אתמול היה אצלי יהודי ואמר לי אנחנו מחכים שהתקופה הזאת תעבור. תקופת בין המצרים זה לא בשבילי... יותר מידי עצוב, אסור לרקוד, אסור לשמוח מחכים כבר לבין הזמנים... וכך התפיסה אצל הרבה אנשים.

ונדבר על כמה טעויות שהתחברו יחד, והביאו למצב שאנחנו מאבדים טובה הרבה - מחוסר ידע, הבנה, ומחשבה.

ואנחנו לא מבינים עד כמה הימים האלו הם רבי משמעות ורבי ערך לחיים היום יומיים שלנו.

ונסביר: [זה הכל דברים פשוטים, ה-אל"ף ביי"ת].

כשאנחנו שואלים היום יהודי, למה קשה לך להתאבל?... התשובה הראשונה שהוא יענה, קשה להתאבל על דבר שקרה לפני אלפי שנים...! התרגלתי כבר למצב הנוכחי, אני לא מרגיש שחסר לי משהו. זה כמו שסיפרו למישהו שהסבא שלו לפני עשרה דורות היה גביר בקנה מידה עצום, והתחפך עליו הגלגל עד שהפסיד את כל הכסף שלו. כעת לך תצטער על זה... כבר מזמן שכחו מהסבא הזה ומהכסף שפעם היה לו... אי אפשר להצטער על זה.

אתה בא היום ומבקש ממני להצטער על חורבן של אלפיים שנה אחורה... קשה לי. אני לא מרגיש שחסר לי משהו, לא ראיתי את זה אף פעם. דבר שני: אף אדם לא אוהב להיות עצוב. מילא כשקורה לבן אדם צרה ל"ע - אז הוא בוכה, אבל כשהכל טוב לגרום לעצמי בכי? זו דרישה גבוהה מידי... אני אגרום לעצמי שיהיה לי קשה!...

ודבר שלישי - אנשים מרגישים שלהתאבל על החורבן זה בשביל אנשים קדושי עליון עם השגות גבוהות, כמו רבי יחזקאל לוינסקי או רבי אליהו לאפיאן, או מרן ראש ישיבה זיע"א... זה לא בשבילי, אני איש פשוט...

וכאשר כל הסיבות מתחברות יחד לעוד כל מיני סברות כיוצא בהן - - - מאבדים את כל הטעם בימים האלו. ולא יודעים איזה אוצר רב משמעות טמון פה בשבילנו שאנחנו יכולים להתעשר ממנו בצורה משמעותית! ונבאר את הדברים.

רבי אליהו לאפיאן ב"לב אליהו" מביא את הרמ"א בתורת העולה שמספר, שאחרי החורבן פגש אפלטון - שהיה מראשי הפילוסופים - את ירמיהו שהיה מקונן על חורבן הבית. אומר לו אפלטון לירמיהו, אתה אדם גדול, רוחני, אצילי, בעל חכמה, לא מתאים לך לבכות על עצים ואבנים... זה דבר ערכי אצל אנשים פשוטים יותר, לא בשביל אנשי שכל כמך... דבר שני, זה כבר היה ונגמר. לא בוכים על חלב שנשפך... מה זה יעזור... גמרנו, הבית כבר חרב, זו מציאות! מה יעזור לך לבכות עליו?...

אמר לו ירמיהו: אתה הרי פילוסוף גדול. בטח יש לך איזה שאלה פילוסופית עמוקה שכבר דנת בה הרבה, ולא מצאת לה פיתרון... אמר לו אפלטון - נכון! אז תגיד לי מה השאלה שלך. והוא הרצה לו את שאלתו העמוקה על כל צדדיה ופרטיה. וירמיהו פתר לו את השאלה שלו - על אתר! אפלטון יצא בהשתאות והתפעלות. אמר לו ירמיהו, **החכמה הזו היא לא שלי, היא מהעצים והאבנים האלו שנחרבו...**

אצלנו זה לא סתם עצים ואבנים. אצל יהודי - השראת השכינה מביאה חכמה למעלה מגדרי הטבע! אני בוכה על החכמה הזו שהסתלקה! ועל השאלה השניה ששאלת - אמר ירמיהו - אתה לא תבין את התשובה שלי, אז אין טעם שאני אשיב לך.

ומביא רבי אליהו לופיאן, בשם הסבא מקלם, מה באמת הפשט? **אני לא בוכה על העבר, אני בוכה על העתיד!**

השפתי חיים להגרי"ח פרידלנדר (עמוד ש') מביא בשם רבי ישראל סלנטר, בזה"ל: "כשם שאפשר להתקרב אל ה' ביום כיפור על ידי כפרת העוונות המיוחדת שזוכים ביום הזה, שהיא מרוממת את האדם ונותנת לו סיוע להתקרב אל ה', כך אפשר להתקרב אל ה' בתשעה באב על ידי עבודת האבילות על ירושלים, והרגשת חסרון שכינה בישראל, ועד כמה שכן אדם מתבונן בזה ומשקיע בעבודת ה' כל פנימיותו, בכך יגדל צערו ויגונו, ומאידך גם תגדל בו השאיפה להתקרב אל ה' יתברך על ידי עבודה זו". ובכמה מקומות ראיתי שמביאים את החידוש הזה של רבי ישראל מסלנט. מישוהו ידע מכה חידוש!... כמו שיש עבודה ביום כיפור, כך גם בתשעה באב... שתי עולמות.

ואם יבא מישוהו ויגיד - אולי בדרך המוסר יש מהלכים אחרים... אף אתה אמור לו, גם במהרה"א בבכורות (ח, א) מביא שיש ב' קבוצות של כ"א יום. א. שלשת השבועות בין המצרים זה כ"א יום. ב. מראש השנה עד הושענא רבה!... שתי קבוצות אותו הדבר. זאת אומרת שזה מוסכם לא רק בדרך המוסר... אותה התעלות שאפשר להשיג ביום כיפור, ראש השנה וימים הנוראים, אפשר להשיג גם בשלשת השבועות.

אז בואו נבין את זה: כתוב בדרך ה', עם ישראל לא חוגג הסטוריות! כל אחד מבין, [זה לא יום העצמאות (שאנחנו כ"כ רחוקים מזה) שחוגגים בגלל שפעם קמה מדינה, זה סתם נבוב... מה יש לך היום! אין לזה טעם].

יהודים עושים חגים - כי זה זמן מסוגל! וכל שנה ושנה חוזר הזמן המסוגל על עצמו בכל חג וחג. **שלשת השבועות - זה זמן מסוגל שיהודי יכול להשתוקק לרוחניות. להצטער על חוסר הרוחניות שלו, ולבנות לעצמו מצב חדש של קרבת ה' עם בניין אישי רוחני הרבה הרבה הרבה יותר מהעבר. וחוף מזה שהוא בונה על ידי זה את בית המקדש.**

ונראה: זה שזה זמן מסוגל - כולנו יודעים. המשגיח רבי אליהו לופיאן מספר מובא בלב אליהו פ' יתרן שבזמנו, בבתי כנסת של בעלי מלאכה, של החייטים ושל הסנדלרים, ואצל הבעלי בתים הכי פשוטים, בשלשת השבועות בשנים אחר חצות היו כולם יושבים על הארץ ובוכים בתקון חצות בדמעות שליש בלי הרף!!! הם אמרו תיקון חצות בלב נשבר, מלווה בבכיות ודמעות!

בעלי בתים פשוטים איך הם מגיעים לזה?... הלאי עלינו היום. הרב צמל, גיסו של רבי מאיר שפירא (אביו של הגה"צ רבי משה שפירא), הוא אמר לי פעם אצלנו בעיירה הבעל קורא שהיה קורא מגילת איכה היה נעצר כמה פעמים מרוב בכי... לא היה שייך לקרוא מגילת איכה בבת אחת...

בדרשות החתם סופר (דרשות צ' מנ"א דף ש"ה בהג"ה) מובא, שהיה במקומו מנהג לומר כל ליל שישי תקון חצות ובדרך כלל היה רגיל להיות הש"ץ לזה רבי אפרים פישל סופר, ופעם אחת הוא לא היה ואמר את זה במקומו יהודי אחר שאמר תיקון חצות ולא בכה - בלי דמעות!!! נורא ואיום. באו לחתם סופר והוא אמר תבדקו אחריו, יש חשד שהוא שייך לכת של שבתאי צבי... כי איך אפשר לעשות תיקון חצות בלי תאניה ואניה.

אתם שומעים מושגים?... איך הגיעו לזה גם פשוטי עם, כי זה זמן מסוגל משמים להוריד דמעות למי שרוצה להתאונן על החורבן, ולהרגיש צער. נראה לאט לאט.

החתם סופר אומר (וכע"ז במב"ט בלשון אחר) תמיד בן אדם חושב מה אני כבר יכול לעשות... כל כך הרבה כבר בכו, מה יוסיף הבכי שלי... אומר החתם סופר דבר ידוע: מה בונה בית המקדש של מעלה?... הרי בית המקדש השלישי יירד באש מן השמים, מי בונה אותו! הדמעות שלנו למטה. (עיי' בלקט רשימות של רבי נתן ווכטפויגל בעניני ביהמ"ק עמ' פ"ט ומה שהביא שם בשם השל"ה). אומר החתם סופר, כל היהודים בכו והצטערו, ביהמ"ק נבנה ונבנה, כעת, לקראת הסוף,

חסרות כמה דמעות... מי שיזכה - בוכה ומשלים אותו, ואז יורד בית המקדש שלם של אש!

חסר עוד כמה דמעות... בא השטן, היצר הרע, והקהה את כל הרגשות שלנו, ולצערינו כמעט ולא בוכים היום, זה כבר דבר הרבה יותר נדיר... ולכן התארכה הגלות. הדמעות הללו, והצער הזה, בונה גם בית המקדש, וגם בונה את הדרגה הרוחנית של ההשתוקקות שלי להידבק בקב"ה, ולקירבת אלוקים - זה הזמן.

ואולי זה הסיבה, שכתוב במדרש (ילקוט"ש ירמיהו פרק ה רמז רע"ט) כאשר השוברים לקחו את עם ישראל ירמיהו הלך איתם, הם רצו לבכות ולא נתנו להם לבכות. מה עשו?... הם אמרו לירמיהו אתה תבכה ביום, ואנחנו נבכה בלילה, כשהם יילכו לישון ולאכול - אנחנו נבכה. על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו... כל הזמן לבכות. כי הבכי הזה בונה! ולכן לא נתנו להם לבכות.

לבכות על צער השכינה!

ועוד דבר כתוב בחתם סופר בדרשות (דף שט - טור ד'), כאשר בוכים יש קצת נחמה לשכינה. תארו לעצמכם להבדיל אלף אלפי הבדלות שבא יהודי מסכן ומספר טרגדיה נוראה שקרתה לו, ואנשים שומעים ולא מתרגשים כלל, מתעלמים ממנו. איך הוא מרגיש?... ואם מישוהו לא יכול לעזור, אבל הוא בא ובוכה איתו - הוא מרגיש הקלה... מבינים אותו, בוכים איתו, משתתפים בצערו.

השכינה פי כמה וכמה, השכינה מתנחמת, יש לה קצת נחמה. הבנים שלה לא שוכחים אותה, מתגעגעים אליה ומבקשים קרבתה, ומצטערים בצרתה - צרתם. ולא זו בלבד, אלא כתוב במב"ט, מי שזוכה להתאבל כראוי על החורבן, זוכה שאף בעולם הזה יטעימו אותו מעין מה שיהיה אחרי זמן הגאולה. [ס' בית אלוקים שער התפילה פ"ז].

וזה מה שנוגע לבנין בית המקדש הכללי שאליו מייחלות עינינו, אחד מהעיקרים שבגאולה, יהיה הרי הרגשת קרבת אלוקים והאהבה והכיסופים אליו יתברך, והוא המשכן הפנימי שנצטוו כל יהודי ב"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכמו שמביא האלשיך 'בתוכו לא נאמר אלא בתוכם' - בתוכו של כל אחד ואחד, וההינו שהאדם נהיה משכן לשכינה, כאשר מכניס בלבו את האהבת ה' והכיסופים והגעגועים אליו - עד שתהיה 'נפשי חולת אהבתך' ואז בא ה'רפא נא לה בהראות לה נועם זיוך' - "ושכנתי בתוכם".

ואת זה כבר דייקו קמאי בלשון הגמ' בתענית (ל, ב) 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה', ולא נאמר יזכה, אלא זוכה בלשון הווה - זוכה כעת, ושמחתה הוא הוא הרגשה של קרבת אלוקים. וממילא כל הדרגה בתורה משתנה, שהרי כך אנו מבקשים בסוף התפילה 'שיבנה בית המקדש במהרה בימינו' - ותן חלקנו בתורתך, והביאו בשם הגר"א שההארה הגדולה בתורה תושלם בבנין בית המקדש והגאולה.

זה הזמן המסוגל כעת - ואיך אפשר להחמיץ שעה גדולה כזו.

אבל אומר החתם סופר, היום גם אם בוכים, יש כאלו שבוכים, אבל על מה?... על הצרות הפרטיות, שגורמו מחמת חורבן ביהמ"ק. ואז השכינה - קשה לה. כל הזמן אתה עסוק רק בך! לא איכפת לך מצער השכינה!...

המגיד רבי ראובן קרלינשטיין היה מספר שהיה פעם איזה אברך שחמיו נתן לו נדוניה, ומנהגם היה להפקידו בידי הגביר של העיירה, שישמור על זה. פעם, בערב שבת אחה"צ שב החתן מהמקוה ואומר לחמיו - תוציא 'עכשיו' את הנדוניה שלי מהגביר!!! מה קרה כעת?... תמה חותנו, מה בוער עכשיו?... לא. אני צריך את זה עכשיו! אמר לו חותנו, כעת אי אפשר, נחכה למוצאי שבת. אז במוצאי שבת מיד! רק הגיע מוצאי שבת - והחתן שוב בא ואומר לחמיו, עכשיו תוציא את הכסף מהגביר, עכשיו!!! כל כך לא נעים לו... הגביר של העיירה... פעם זה היה מעמד חשוב.

הוא בא ואומר לו תראה, אני לא יודע מה קרה לחתני, הוא בא ודורש ממני להוציא עכשיו את כל הכסף... כבר בער לו לפני שבת, ודחית

אותו עד עכשיו... אמר לו אין שום בעיה, קח את זה, ושיהיה גם רפואה שלימה לחתן שלך...

כעבור שבועיים - הגביר הזה פשט את הרגל!!! כולם הפסידו ולאברך הזה נשאר. חמוני נגש אליו וביקש סליחה, בטח יש לך רוח הקדש... אבל באמת, מאיפה ידעת?... אמר לו החתן, הייתי במקווה, והוא היה לידי, וכשהוא לבש את המעיל שמעתי שהוא נאנח, רבונו של עולם! מתי כבר יבוא משיח?...

אני הבנתי מיד, אם הגביר צריך משיח - - - יש לו בעיה גדולה בעסקים שלו...

ועל זה אומר החת"ם סופר - - - ועל זה ידו כל הדוויים... אומרת השכינה אתה צריך שיהיו לך הפסדים כדי שתבכה כמה דמעות, ועל מה שאני שרוייה בצער לא אכפת לך בכלל!...

הסייעתא דשמיא לבכות באמת על צער השכינה, וזה סגולה להתקרב ולבנות בנין אישי אחר!!! וכמו שכתוב במב"ט שזה קצת מהבטחות הגאולה.

ובסי' לקט רשימות מהמשגיח דליקווד (עניני ביהמ"ק - ד פ"ח) מביא מהגה"צ רמ"א שטרן זצ"ל משגיח דקמניץ שסיפר ש' איצלה וולזינר זצ"ל הלך פעם באישון לילה בפטרבורג ושמע קול בכי, ומילים טהורות בחללו של עולם "וי לשכינתא בגלותא" "וי לשכינתא בגלותא" וילך אחר הקול, ומצא חייל יהודי עומד על משמרתו, ואומר תיקון חצות. פרץ ר' איצלה בבכי ואמר אין ספק שהמקום הזה נתקדש. ואכן לאחר כמה שנים, נבנה בית מדרש על מקום זה, שנתקדש בדמעות טהורות על צרתן של ישראל וצער השכינה. ומה שכנס"י בוכה ומתאוננת על מר גורלה כ' הגר"א בפירושו לשה"ש (ה, ח) עה"פ השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני - ופי' עכשיו בגלות אמרה - מה תגידו לו - פי' מכל הצרות שמצאוני אל תגידו לו יותר רק שחולת אהבה אני, שזה קשה לי יותר מהכל מה שנפרד ממני, ולזה עיקר הגעגועים והכיסופים.

חסר לנו בשאיפות

ולזה - הזמן הזה - הוא הזמן המסוגל. ונחזור לראשונות - אז למה באמת לא בוכים?... אומר רבי אהרן קוטלר (במשנת רבי אהרן ח"ג עמ' מז) וכל אחד מבין את זה לבד - - - אין לנו שאיפה לגדלות! היום, כשאנחנו מדברים על מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי זצ"ל, איך אנחנו מסתכלים על זה בהשוואה אליו?... רבי חיים קניבסקי היה מלאך. בסדר... גם אני יכול, הרי רבי חיים עצמו אמר את זה שכ"א יכול להיות מלאך... אבל בינתיים אני בן אדם ובוזה לא חסר לי כלום. וזה שר' חיים קניבסקי ידע את כל התורה כולה - בסדר... זה חד בדרא. כמה כבר יש כאלו. וכי חסר לי משהו אם אני אתחתן בלי לדעת נשים נזיקין?... אני לא מרגיש בזה בעל מום. יש כאלו מצויינים שיכולים, אשריהם!... אולי גם אני אהיה מלאך אי פעם...

בן אדם לא מבין ולא יודע... אתה בעל מום!!! רק לאחרונה סיפרנו שאחד בא לרבי חיים עם רשימה שלימה של צרות. **שאל אותו רבי חיים אתה כבר יודע ש"ס?... אמר אין לי זמן לזה מרוב צרות. אמר לו הגר"ח, אז למה זה לא כתוב ברשימה?... הרי זו הצרה הראשונה...**

השאיפה שלנו ברוחניות כל כך רחוקה... בא תשאף! תשאף שתהיה לך תפילה בהתלהבות... שיהיה לך חשק, גישמאק, אתה מדבר עם הרבונו של עולם, אתה חי את זה... אתה נושם את זה... טוב לך עם זה, אתה מקיים מצוות, אתה נהנה, לומד בגישמאק, אוהב ללמוד, ונהנה מהלימוד... למה לא, זה רחוק ממך!... כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי...

הנה, היום זה הזמן! היום משיגים את זה! זהו זמן היצירה של הבנין הרוחני!!! **לדעת ש"ס זה לא דבר רחוק. ואם זה בחור - לגמור מסכתות, לדעת נשים נזיקין, האם אתה מרגיש שאתה לא יכול להירדם בלילה בגלל זה!?! ...** "על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי, בקשתי ולא מצאתיו"... מה בדיוק בקשתי, מה אהבה נפשך ולא מצאת?... מה בדיוק רצית?

העולם הרוחני שלנו בנוי על הימים האלו! השתוקקות ושאיפות. אתם יודעים איזה אושר זה לדעת את כל התורה!?!... ואפשר בדור שלנו גם כן!!! גם אם לא להיות כמו רבי חיים, אבל להיות גאון, גאון יכולים להיות הרבה. בא, בא לגדול!!! תתחנך לקב"ה אני רוצה השראת שכינה.

אומרים בשם הגאון מוילנא, שאין לנו ציור מה היה יהודי פשוט בזמן בית המקדש! כי כשיש השראת שכינה - הכל נראה אחרת...

כאשר יהודי נולד - מלמדים אותו בבטן אמו את כל התורה כולה, ואח"כ משכיחים ממנו. למה מלמדים אותו? כי הצורה שלך ושל כל יהודי - זה כל התורה כולה! זה יהודי!!!

ומשכיחים אותה הימנו, כדי שאתה תקנה את זה בכוחות עצמך, ויהיו לך חיי נצח עם זה. אבל זה המטבע של יהודי!

בלי בית המקדש - זה לא חיים!!!

כעת נבין:

"רחם על ציון כי היא בית חיינו" - ידוע שהגר"א בהקדמה (ליקוטים, סוף ספרא דצניעותא) מביא שהדור של אחרי החורבן לעומת הדור שלפני החורבן, זה כמו מת בפני החי, והדור שלו זה כבר רקב עצמות... הכל כבר נרקב.

והפליאה עולה מאליה, אנחנו לא חיים!?!... מה פירוש שאנחנו רקב עצמות, מה זה המילים האלו!?!...

אומר לכם כעת דבר שאני לא מבין אותו, אבל תסתכלו ב"אור יחזקאל" (אמונה דף מא) יש גמרא בתענית (כס, א) שהכהנים עלו לגג ההיכל ומסרו את המפתחות לשמים, והפילו את עצמם לתוך האש. אומר רבי יחזקאל לוינשטיין, הם הרגישו שבלי בית המקדש הם מתים! זה גברא קטילא קטל.

לא כ"כ ברור מה החסר בזה על פי ההלכה... אבל היסוד הוא ודאי נכון. הם הרגישו כמו מתים... זה כבר לא חיים! אין לי כלום.

המושגים שלנו זה שאנחנו מסתפקים במועט, טוב לי כמו שאני... וגם אם אני שומע על משהו שעולה ומתעלה, אני מרגיע את עצמי - כך... זה משהו אחר...

כל יהודי יכול!!! אם תשקיע - אתה יכול!!! זה הזמן המסוגל!!! בא, תשתוקק לרוחניות, תשקיע קצת...

בסלונים הביאו לפרש, "דעה קניית מה חסרת", אתה חושב שקנית דעה! מה השקעת בשביל זה, מה חסרת?... אם לא חסרת כלום - לא קנית דעה!...

צריך להשקיע. מה אתה משקיע... אם אתה רוצה קרבת אלוקים - בא, תפוס את עצמך לידיים, תבקש מהקב"ה, תתחנך... תתפלל ולירושלים עירך בכוונה, את צמח דוד, תקע בשופר גדול... זה כבר קרוב, קרוב!!! כל גדולי עולם אומרים שזה כבר קרוב, רבי חיים דיבר על זה כבר ממש מפורש, זה כבר התחיל בחפץ חיים, הסטייפלר, והמשגיח רבי יחזקאל... זה יותר קרוב מרחוק.

והיום - כל דמעה יכולה לעזור, כל צער. כשיהודי משתוקק להשראת שכינה, לקרבת אלוקים, ואני קרבת אלוקים לי טוב...

על משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי... מה אהבה נפשי! לקבל גישמאק בלימוד, לאהוב את התורה, לאהוב את ה' יתברך, לעשות מצוות בשלימות... חשבנו פעם על אהבת ה'!?!... באמת לאהוב את ה', יראת הרוממות, לשמוח עם זה, ישמח ישראל בעושי בני ציון יגילו במלכם... להרגיש שאני מברך "שלא עשני גוי" ואני יכול לרקוד עם זה... כי אני יהודי, כי בנים אתם לה' אלוקים!?!...

כל הצרות הינן תוצאה מחורבן הבית

למה באמת אנחנו לא מרגישים את זה!?!...

ומיניה וביה, יש ספר "קולמוס הלב" של רבי אברהם קלמנוביץ, הוא מביא שהיה משהו שאמר לרבי חיים עוזר; אני לא יודע אם הצרות שהיו במלחמת עולם השניה היו פחות מהצרות שהיו בזמן חורבן הבית, אז למה מדברים כל הזמן רק על חורבן הבית!?!...

אמר לו רבי חיים עוזר, בא נניח שאתה צודק, אבל כל הצרות האלו זה תוצאה מחורבן הבית!

ונתאר לעצמנו דוגמא, היה גביר מיליארדר, שהיו לו בבית חפצים יקרי ערך ששווים מליוני דולרים, והיתה לו דלת פלדלת כבדה וחזקה ששמרה על הבית. ופעם בא איזה גנב מוצלח שפרץ את הדלת וכך כולם הצליחו להיכנס ולגנוב והוא נשאר עני ואביון... מה היתה הסיבה של הכלי... הדלת! ברגע ונפרצה הדלת זה הסיבה לכל הגניבות שבאו בעקבות זה.

בנין בית המקדש חרב, זה הסיבה לכל הדברים! כל הצרות שיש, כל החוסר השתוקקות והעדר קרבת אלוקים, הכל בגלל שנחרב הבית, ואתה יכול להחזיר את זה...

יש לך הזדמנות, תפתח עיניים !!!

יש סיפור ידוע עם רבי חיים קרייזוויט וצ"ל, סיפור מפורסם: שהיה יהודי בשואה שפגש אותו ואמר לו תראה, אני לא יודע אם אני אצליח להינצל מהשואה או לא, ויש לי חשבון בנק בשווייץ שיש לי שם הון תועפות, אם אתה תינצל - יש לי בן יחיד שניתק הקשר בינינו, אם אני אנצל - אני אחפש ואולי אני אמצא אותו, ואם לא, אולי אתה תמצא אותו, קח את הפרטים, שיהיו גם אצלך...

רבי חיים לקח את הפרטים, הוא עבר את השואה בחסדי שמיים, והוא חיפש את הבן הזה ולא מצא, ולא מצא.

אחרי עשרות שנים הוא נסע פעם ברכבת, ודיבר עם היהודי שישב לצידו, וסיפר לו שהוא מאותה העיר, אז שאלו רבי חיים, אולי אתה מכיר את אדם פלוני... הוא אמר לו בטח, זה אבא שלי!!! יש לך מסמכים? שאל רבי חיים, אמר לו כן. אז רבי חיים סיפר לו, מונח לך הרבה כסף בחשבון בנק בשווייץ.

אמר לו הבן, אין לי אפילו כסף לנסוע לשווייץ, אני עני ואביון... אמר לו רבי חיים, אני כבר יודע שאתה גביר, אז אני אלווה לך. הוא הלווה לו, ובאמת זה היה נכון, הוא נהיה גביר...

תארו לכם, אדם שחי כבר שלשים שנה כמו קבצן גדול והוא באמת מליונר, אתם יודעים איזו הרגשה יש לזה?...

אמר הרב שך - כולנו ככה. אתה יודע איזה עושר יהודי יכול לקבל?!! לא רק עולם הבא, עולם הזה!!! מישוהו ראה פעם את האושר שהיה למרן ראש ישיבה זיע"א בלימוד?!! הרה"י אמר לי פעם, אני לא מבין מה היצר הרע יכול להציע לבחור שיש לו טעם בלימוד - כתחליף שיהי כדאי לו בשביל זה להתבטל מהלימוד... זה כזה גישמאק! כל כך טוב, כל כך מתוק... ואצל הראש ישיבה הרגישו את זה אצלו ככה! יש לך את זה בידים!!!

היהודי הזה אכן מסכן, אבל הוא באמת לא ידע שהוא גביר...

אבל תארו לעצמכם, שרבי חיים קרייזוויט היה פוגש את אותו יהודי **מיד** אחרי השואה, ומספר לו: יש לך חשבון בנק גדול בשווייץ, והוא היה מגיב, אני לא מאמין לך, אבא שלי - לא יכול להיות, הוא לא היה נראה לי מליונר... ואחרי שלשים שנה, כשהוא כבר עבר את כל קשיי החיים, הוא נזכר בזה, ומחליט, אולי כדאי לנסות לראות!... ואז התברר לו שזה נכון. הוא אומלל!... אומלל!...

אומרים לך, אומרים לך!! אל תהיה טפס! תקשיב, תשמע מה שאומרים לך! אתה יודע מי נמצא ברשימה מיד אחרי חרש... הם תמיד הולכים ביחד... תקשיב ותפתח עיניים!!! והיום זה הזמן!!! זה זמן של יצירה של בנין!

רק נסיים:

אנחנו רואים שתכף בא המשיח. כבר יש חבלי משיח, ויש הרבה נסיונות קשים, בגשמיות וברוחניות, הרבה נסיונות קשים.

והנה בלקט רשימות מהמשגיח בליקווד (על עניני חנוכה עמוד מ"א) מביא קבלה איש מפי איש - שבמלחמה האחרונה קודם ביאת המשיח כל יהודה הליכער אידך ינצלו. ומה זה עהרליך איד - מובדל מן העמים. לא מדובר פה להיות אחד מליון צדיקים, אלא - מובדל מחוקות העמים עם העיתונים והמוזיקה והספרים שלהם, ושל אלו שלמדו מהם, ומנותק מהם, אז אומר הקב"ה 'אתם שלי', ונמצאים ברשות אחרת ואין שום שליטה עליכם.

וכשהיו דיבורים על פצצת אטום ואנשים פחדו, אמר בתמיה מה הפחד, בן תורה שמופרש ומובדל מן העמים, אין לו שום חשש סכנה, מאה אחוז מובטח שינצל, אין בזה שום מקום לשאלה ואין ספקות.

והביא את החז"ל על הפסוק 'והבדלתי אתכם מן העמים להיות לי' - אם אתם מובדלים מן העמים **אתם שלי**, ואם לאו של נבוכדנצר וחביריו. דהיינו כשמובדלים מהם נמצאים ברשות הקב"ה ואין עליהם שום שליטה, הם בפלנטה אחרת!!!

הרבה דברים הרחוב הביא מחוקות העמים, סכנה גדולה להכניס דבר קטן מהדומה לה לבית מדרש, הבית מדרש זה המקום של 'אתם שלי', והכניסה לרוחות זרים לרוח הישיבה מדור דור - אסורה.

ואם תמצא לומר אלו אבני בנין - לרוממות הבן עליה. כמו שליד כל אתר בניה מתנוסס השלט כאן בונים הכניסה לזרים אסורה - בחור צריך להזהר בכל דבר שיש בו רחוביות ולחשוב ולהתבונן אני רוצה להתעלות, ואני רוצה להתרומם, ואני מבקש מהקב"ה, ובאמת יש לי צער שאני לא הגעתי לזה, והיום - בא, בא... הדמעות שלך, והצער על גלות השכינה - - - אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם, ומה לו לאב שהגלה את בניו (ברכות ג, א), אני מחכה לאבא שלי... אני רוצה את אבא שלי... את הקרבת אלוקים... ואם אני לדודי - אז דודי לי!!!

אז הקב"ה בא אלינו, ואנחנו מתרוממים, ואז כל השנה היא אחרת. והנה מרן שה"ת רבי חיים קניבסקי וצ"ל בסדורו מביא לבאר מה שבברכת 'אהבה רבה' שלפני ק"ש, שהיא הולכת על תורה, אנו מבקשים והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ וכו', שהוא בקשה על הגאולה, ומביא מהבית הלוי עה"ת פרשת בא שהביא מחז"ל שהגאולה העתידה תהי רק בזכות התורה שבע"פ, וא"כ התורה מקרבת את הגאולה.

ולכן, פחד עצום יש מלהכניס אוירה קצת יותר קלה של "סוף זמן" - שלחי קייטא. חוץ ממה שכל רפיון בביהמ"ד הוא אח לבעל משחית וידוע גודל עונשו, אבל בזמן הזה שאנו מתפללים על הגאולה, ומצפים ומייחלים לה בקרוב, עלינו לשנס מותניים וללמוד במשנה מרץ, שלא"כ יהיו מעשינו סותרים תפילתינו, וכל דור שלא נבנה כאילו נחרב בימיו. והיה מרן הרב שך זיע"א אומר על החז"ל הזה, שזה כמו לקחת גפרור ולהצית בבית המקדש, ד' ירחם.

חבל... אבל לא זכינו והשנה, צום י"ז בתמוז כבר היה לנו. אנחנו מקוים מאד ומחכים, שתשעה באב לא יהיה לנו כבר... אולי ימי מועד ושמחה, כמו שכתוב קרא עלי מועד.

אז בואו נתכונן... בואו נתכונן... יש קונה עולמו בשעה אחת, זוהי השעה, וזה הזמן!!!

לע"נ

מרת **בלה הלה** בת **לולו** ע"ה

נלב"ע כ"ב תמוז

תנצב"ה

לע"נ

הגאון ר' **יצחק דוד** בן הגאון הגדול

ר' **אברהם יעקב זלזניק** זצוק"ל

נלב"ע כ"י תמוז תשע"ה

תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמ"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיג לטלפון 037630585 שלוחה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של 5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

שנאמרו בישיה"ק

כבוד תלמידי חכמים

יתכן להעלות על הדעת שמה שנאמר כלפי השכינה יהיה נוגע כלפי בשר ודם, וכי אפשר לו לאדם להלך אחר השכינה.

'את ה' אלוקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים'

אלא שיש להסביר מה באמת סבר רבי עקיבא לדרוש את הפסוק לענין תלמידי חכמים, ונראה לבאר שזה ודאי לא עלתה על דעתו שנוכל לדמות את מורא התלמידי חכמים למורא האמור לכפי השכינה, וכל כוונתו היא אחת - שאף שודאי אין לדמות זה לזה, מכל מקום במורא המתקיים בתלמידי חכמים, מתקיים גם מורא השכינה גופא, וחלק מצורת הקיום של ה' אלוקיך תירא' מתקיימת ביראת התלמידי חכמים.

וכל כך למה, מפני שכנודע לכל קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד, וכאשר האדם לומד את תורת הקב"ה הוא מתחבר לחכמתו של הקב"ה בעצמותה והופך את עצמו לכלי המחזיק את חכמתו ית', וממילא כאשר האדם זוכה למעלת תלמיד חכם הרי שבזה הוא מייצג את כבודו של הקב"ה בעולם, בכך ש'תורת אלוקי בליבו', וכאשר מכבדים אותו - מכבדים את תורת ה' שנמצאת בתוכו.

ומעתה הא גופא מתחדש לנו בדברי רבי עקיבא, שלא זו בלבד שאין לדמות את מורא הת"ח למורא השכינה אלא אדרבה, לא שייך לכבד את החכם עצמו מצד כבודו העצמי, שכן אל מי תדמינו ואשווה, וכל כבודו הוא רק כבוד הקב"ה, שכאשר מכבדים את מי שאוצר את התורה הרי שמכבדים אותו ית'.

וכן מצינו בביריתא במסכת שמחות (פ"ח ה"ג) שכאשר נפטר בנו של רבי עקיבא נתקבצו קהל גדול ללוותו, ואמר להם רבי עקיבא שיודע הוא שלא הגיעו לכבודו הוא, "שלא נצטערתם ובאתם אלא לכבוד תורה" וכו', הוי אומר, שמה שבאו לכבדו לא היה כלל בשביל הכבוד שלו, כבודו של 'רבי עקיבא', אלא אך ורק בשביל 'כבוד התורה'.

ובהא מתבאר להדיא כדאמרין, שכבוד התורה אינו כבוד לחכם עצמו אלא כבוד לתורה שנמצאת בו, שהיא מאמרו של מי שאמר והיה העולם, דהרי בעבור מה כיבדו הקהל את רבי עקיבא, אך ורק משום שהוא עצמו היה מהות של ספר תורה חי שמחזיק את דברי התורה, אך כל זה רק משום מה שהוא מחזיק, דאי לאו תורה כמה עקיבא איכא בשוקא, אבל מדנפשיה לא שייך בו כל אותו כבוד.

ומעתה יתבאר לנו בתרתי דברי המשנה, ראשית מה שאמר התנא 'מורא רבן כמורא שמים' שודאי אין הכוונה כפשוטו שיש לירא מהרב כאילו יראים מהשמים, אלא שהיראה מהרב היא יראת השמים, כיון שאין ענין לירא מהרב עצמו אלא רק לירא מהשכינה שמוראה מתבטא ביראה מהרב.

ועל פי זה יתבאר מהו הדמיון בין 'כבוד חברך' ל'מורא רבן', שכשם שברבך אין המורא נוגע לרב אלא רק כלפי השכינה, אלא שהרב הוא הדמות המייצגת את מורא השכינה, כך בכבוד חברך, אין ענין הכבוד מכון כלפי החבר עצמו אלא כלפי מה שהוא מייצג, והיינו משום ש'חברך הוא בדמות יוצרך', ויש בו את תבנית הצלם אלוקים שהיא זו שמחייבת בכבוד.

וכן הוא גם לענין 'יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך', שהרי בכך שהאדם מכבד את התלמיד הוא בעצם מכבד את עצמו ומוראה שהתלמיד מקבל ממנו את תורתו, וגם בזה אין ענין הכיבוד מתייחס לדמותו של התלמיד אלא לתורה שאותה הוא מקבל מפי הרב, והיה אם הרב לא יכבד את תלמידו הרי שיחסר בזה מכבודו שלו עצמו.

ומה שנוגע לענינו הוא, להבין ולידע מהו המוטל עלינו לכבד כל אחד את חברו, כי אין זה כבוד בעלמא לדמותו של החבר אלא למה שמונח בתוכו, איבעית אימא מצד צלם האלוקים שיש בו, ואיבעית אימא מצד

פ"ר משנה י"ב. רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבן, ומורא רבן כמורא שמים.

דין 'מורא רבן'

במושכל הראשון היה נראה כי יש כאן במשנה שלושה פרטים שעולים זה על גבי זה וקשורים כל אחד לשני, קודם כל כבוד תלמידך, לאחר מכן כבוד חברך, ולבסוף מורא רבן. אך אם אכן כן יקשה, שלכאורה נמצא ש'כבוד חברך' צריך להיות 'כמורא שמים', שהרי כבוד חברך שווה למורא רבן, ומורא רבן כמורא שמים...

ועל כרחך שיש כאן במשנה שלושה משפטים נפרדים, שכל אחד מהם אומר כלל בפני עצמו. וכך גם מבואר בדברי הראשונים, ויעויין בלשון רבינו יונה על אתר, שכל כלל במשנה מתייחס לרמה שונה של חיוב, שאינה דומה לשני הפרטים האחרים.

הדין הראשון הוא 'יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך', שכן כלפי התלמיד אין חיוב של כיבוד, אלא רק מעלה מסויימת של 'חביב', שהרב יכבד אותו בכל זאת 'כשלך', ואין זה דומה ל'כבוד חברך'. מה שאין כן כלפי חברך יש חיוב גמור של 'כבוד', ולפיכך אמר 'וכבוד חברך כמורא רבן', שכמו שיש חיוב גמור לירא מהרב, כך גם יש חיוב לכבד את החבר. רק לאחר כל זאת מגיע הדין השלישי של 'מורא רבן כמורא שמים', שהוא החיוב הגדול יותר מבין כולם, שעל אף שגם הוא חיוב מן הדין, מכל מקום אין בו דמיון לדין הקודם, שכן הדין הקודם הוא חיוב 'כבוד' וזה הוא חיוב 'מורא', וכפי שלומדים מן הפסוק 'ויראת מאלוקיך'.

אך על פי זה יש להבין, שלכאורה נמצא שכל מה שהבאנו את דין 'מורא רבן' כלפי 'כבוד חברך' הוא רק ללמד עד כמה חיוב 'כבוד חברך' הוא דין גמור מן התורה, ואם כן מדוע הבאנו דוקא את דין מורא רבן, לכאורה כיוצא בזה היה ניתן להביא משאר כל דיני התורה, כמו שמירת שבת או מאכלות אסורות...

אלא שודאי עדיין מוכרח מלשון המשנה שיש קשר מסויים בין כל חלקיה, ואין זה ששלושה דברים נפרדים לגמרי התקבצו למקום אחד, והגם שאין דמיון בין שלושתם מכל מקום ישנה איזה משמעות באופי הדין ששווה בין כולם, ועל כן דימתה אותם המשנה.

ולביאורם של דברים יש לנו להקדים מהי מהות הדין של 'מורא רבן', שהנה בלשון הרמב"ם (ריש פ"ה מהל' ת"ת) מבואר שהשווה את דין מורא רבן לדין מורא אב, וכתב שמורא רבן גדול ממורא אב ואין לך מורא גדול ממורא, והביא שם מלשון הגמרא שהיחס כלפי הרב הוא כביכול כמו כלפי השכינה, שכל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה וכו'.

והדבר צריך תלמוד, היאך יתכן לדמות את הדינים הנוגעים כלפי הרב ליחס כלפי השכינה, ואכן כבר בגמ' בקידושין (נ"ז, א') תניא; "שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה, כיון שהגיע לאת ה' אלוקיך תירא פירש, אמרו לו תלמידיו רבי כל אתין שדרשת מה תהא עליהם, אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך קבלתי על הפרישה, עד שבא רבי עקיבא ולימד את ה' אלוקיך תירא לרבות תלמידי חכמים".

ומבואר בדעת רבי עקיבא שלמד את עצם המכוון בפסוק 'את ה' אלוקיך תירא' כלפי תלמידי חכמים, שהשווה מוראם למורא המקום, עד שאפשר להגיד עליהם עצמם את מה שנאמר כלפי השכינה, ולכאן דעת שמעון העמסוני שלא חזר בו והודה לרבי עקיבא (שהרי לא מצינו שהמשיך לדרוש שאר כל אתין שבתורה) הוא משום הך גופא, דהאך

'מורא רב', שהרי כבר אמרו בגמ' (ב"מ ל"ג, א') שתלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה, ופרש"י "לפי שהיו יושבין תמיד בביהמ"ד יחד ומקשיין ומפרקין וכולם למדין זה מזה".

והגם דאנן לא פסקינן כמנהג בבל ולא קמייס זה מפני זה, מכל מקום ודאי שאין ספק שכל אחד לומד מחברו, ואם למשל בא אחד להגיד סברא כל שהיא לחברו הרי שבוזה הוא מלמדו את אותה סברא, ואף אותה סברא עצמה באה מכח כל אותם אלו שקדמו לו ואמרו לו אותה... וכך היא דרכה של תורה, שכולם יושבים ביחד ומתחדדים זה

מזה כאותה אש שאחד מדליק את חברו וקרבו זה אל זה והיו לאחדים, ואם כן יש כאן ענין מיוחד של 'כיבוד' להראות כבוד אחד לשני.

כאשר האדם מכבד את חברו הוא מראה כבוד לתורה שיש בו, וככל שהוא מכבד יותר את התורה של חברו כך הוא מכבד יותר גם את התורה של עצמו, וכפי שביארנו, שאין כאן כבוד בעלמא לחבר אלא לעצם דברי התורה, וכבוד התורה העצמי של האדם תלוי במידה שבה הוא מכבד את עוסקי התורה ואת המלמדים אותו את התורה, ואי לאו הכי הרי שאין החסרון תלוי אלא בו.

שניאות מי יבין: בגיליון הקודם נכתב מעשה מהגאון ר' יעקב קמניצקי, והרינו להבחיר כי נפלה טעות דפוס, והמעשה הוא בהגאון ר' יעקב גלינסקי.

שורש החורבן - בכיה של חנם' במקום שמחה ובטחון בה'

הקב"ה הוא אב הרחמן, כדי לתת לנו עוה"ב הוא לא צריך ח"ו 'להציק לנו' כאן ח"ו, והוא נתן לנו תורה ומצוות לא בכדי שיהיה לנו טוב בעוה"ב, אלא כדי שיהיה לנו טוב כאן בעולם ג"כ. הקב"ה לא רוצה שנסבול בעוה"ז חלילה, הוא נתן לנו מתנה גדולה ללמוד תורה, ועוד הוסיף לתת לנו אפשרות לקיים את מצוותיה ועי"ז נזכה לאושר גדול בעוה"ז ובעוה"ב. אם נפנים את זה נרגיש טעם ושמחה בכל מצווה שאנו זוכים לקיים, בכל דף גמרא שנלמד, הרי זוהי מתנה גדולה שזכינו שאנו יכולים לקיים את מצוות ה' לעבוד את הקב"ה בשמחה ובטוב לבב, אחרת זו בכיה של חנם. מי שלא מקיים את המצוות מתוך שמחה אלא מתוך בכיה של חנם הרי ודאי שלא יוכל להרגיש טעם במצוות. אדם מתפלל, אם הוא ישים לב מה הוא עושה זה הרי פסגת האושר, הוא מגיש לקב"ה 'רשימת בקשות' ומדבר בחופשיות על מה שהוא רוצה, אבל באים לתפילה במחשבה שיעוד פעם צריך להתפלל, שוטה, תגיד תודה שאתה יכול כך להתפלל ולבקש מה שאתה רוצה מאביך שבשמיים.

והמבחן בזה הוא כעת כשמגיעים ימי 'בין הזמנים', בשעה שהאדם לא נמצא במסגרת החברה, כשהוא נמצא עם עצמו ולא מחויב לאף אחד, האם זה גורם לו לפריקת עול, מי שהתורה והמצוות אצלו הן עונש הרי שכעת הדבר הראשון שהוא יעשה זה לפרוק את העול ח"ו, אבל אם יודעים שהתורה והמצוות זה טוב בעוה"ז, הרי שהאושר הגדול של בין הזמנים זה להתענג דוקא בתורה ובמצוות. עי"ז אדם יכול לבחון את פנימיותו. הרמב"ן אומר (בקונטרס אמונה ובטחון): הלא יש ברכות הנהנין וברכת המצוות, ומה שתקנו ברכת הנהנין היינו משום שאסור להנות מהעוה"ז בלא ברכה, אך מהי ברכת המצוות. ומבאר הרמב"ן, שכמו שיש גוף בריא וגוף חולה, כך יש נפש בריאה ונפש חולה, אם רוצים לראות על גוף האדם הוא בריא או חולה - בודקים האם יש לאדם תאבון לאוכל, מי שהוא חולה בד"כ אין לו תאבון, אך אם הוא בריא יש לו תאבון והוא אוכל. ואומר הרמב"ן שאותו הדבר הוא לגבי הנפש: אם רוצים לדעת אם נפשו של האדם בריאה או חולה - יש לבדוק האם לנפש יש תאבון - אם יש לאדם תשוקה לתורה ומצוות זה סימן שנפשו בריאה, ואם אין לו אז נפשו חולה. וע"כ מבאר הרמב"ן - כפי שיש ברכת הנהנין על הנאת הגוף, כך יש ברכת המצוות על הנאת הנפש, כי הנפש רעבה ומתאוה לקיום המצוות. וזהו המודד בימי בין הזמנים - האם יש לך תאבון או לא, אם אדם אין לו תאבון הרי שהוא יעבור את ימי בין הזמנים בריקנות גדולה, וה"י אחר כך הוא יגיע לזמן אלול עם הרגשה קשה של נפש ריקנית בלא סיפוק ובלי אושר, אך מי שיש לו מעט תאבון עליו לנצל את הימים האלו, אדרבה, להיות מהימים הללו ע"י התורה והמצוות, וכך יוכל להגיע לאלול ולראש השנה עם נפש מלאה ועם סיפוק גדול.

'טעמו וראו כי טוב ה', מספיק רק לטעום כדי לגלות שה' הוא טוב ורוצה שיהיה לנו טוב. ר' שמואל היה אומר, "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב", 'חפץ חיים' אלו חיים נצחיים, 'אוהב ימים' זה העוה"ז, מי שהוא חפץ חיים - חפץ בעוה"ב, צריך שביימים - כאן בעוה"ז הוא ירגיש טוב, שיהיה לו 'עוה"ז' כפשוטו, בתורה, במצוות, להרגיש טוב, לעבוד את הקב"ה מתוך שמחה, לא מתוך בכיה, לא מתוך עצבים ולא מנעורון מיותרים, לעובדו בשמחה. הקב"ה לא הוריד אותך לעולם בשביל שתסבול, ולא בשביל שיהיה לך צרות. אסור לצאת מתוך נקודת הנחה שחלילה יהיה רע, לחיות עם אמונה שהקב"ה הוא טוב ולבטוח בו שיעשה לנו רק טוב, ואזי נזכה שבאמת יהיה רק טוב, ונזכה בעז"ה לראות בביאת משיח צדקנו ובבנין בית המקדש במהרה בימינו אכ"ר.

בגמ' בסנהדרין (דף ק"ד) 'ארי' מפני מה לקו ישראל ב'איכה' - מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה. מפני מה לקו באל"ף ב"ת' (שהקינוט נאמרות בסדר הא' ב') - מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף ב"ת. וצ"ב מהו 'לקו באיכה' ולקו בא"ב' הרי איכה וכן הקינוט בסדר הא"ב הן רק הצורה שבה אנו מבכים על כך שלקינו בגלות ובחורבן, וכי לקינו באיכה או לקינו בקינות. צ"ב. אך הנה לאחר חטא המרגלים כת' "ויבכו העם בלילה ההוא" ואמר' בגמ' (תענית כ"ט) 'אותה לילה ליל תשעה באב היה. אמר להם הקדוש ברוך הוא: אתם בכיתם בכיה של חנם ואני קובע לכם בכיה לדורות'. ומבואר כאן דבר מבהיל, שהמדה כנגד מדה הוא בכיה כנגד הבכיה, היינו שהעוון החמור של חטא המרגלים לא היה זה שהם לא רצו להיכנס לארץ ישראל, אלא על עצם הבכיה, ולכן נקבע בכיה לדורות.

והביאור בזה הוא שעל מה שדיברו בגנות ארץ ישראל לא היה תביעה על המרגלים, משום שסיפרו את מה שראו בעיניהם, אך התביעה הייתה על מה שבכו, משום שאם הקב"ה רוצה להכניס את ישראל לארץ בהכרח שזה טוב, והקב"ה יעשה שיהיה טוב, ואם בוכים על זה הרי זה חסרון באמונה שחשבו שח"ו הקב"ה עושה 'רע' ושהם מסכנים, על זה היה התביעה, על עצם הבכיה, ובעקבותיה אנו בוכים עד היום בת"ב. אם הקב"ה אמר שהוא יכניס את ישראל לארץ אז ע"כ שהוא יסדר את העניינים לטובה.

כשאדם עומד בפני מצב שיתכן שיהיה 'רע', והוא בוכה משום שאולי הוא בפני צרה, יש עליו תביעה עצומה, למה אתה חושב שהקב"ה עושה לך צרות ואתה הולך לסבול, הקב"ה הוא מקור החסד והרחמים. מי הרבה מצבים שלא יודעים מה הולך להיות, ויש חששות, מי יודע אולי יהיה כך ואולי כך וכדו', למה אתה חושש, למה אתה בוכה, הקב"ה הרי רוצה שיהיה לך טוב, תבטח בו. אם אדם מגיע לעשות לי משהו ואינני יודע אם לטוב או לרע - הרי שאם הוא שונא שלי אחרוב שהוא עושה רע, אך אם הוא חבר שלי מן הסתם הוא יעשה לי טוב, אם כן למה אצל הקב"ה אתה חושב שהוא עושה רע, למה יש לך פחדים וחששות, תאמין בקב"ה שרוצה שיהיה לך טוב.

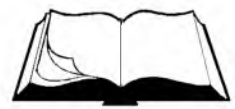
"תתחד תמיד כל היום מפני חמת המציק ואיה חמת המציק" (ישעיהו נ"א י"ג) - אדם כל הזמן מפחד מה יהיה, והקב"ה אומר - כמה פעמים עברת כל מיני מצבים שחשבת שהולך להיות צרה גדולה ובסוף ראית שהכל הסתדר, איה חמת המציק, למה אתה חושב שהקב"ה רוצה להציק לך. זוהי בכיה של חנם. אתה סתם בוכה, עלינו להבין שכשהקב"ה עושה משהו ברור שהוא מתכוון לטובתנו. וזוהי התביעה של 'לקו באיכה', כי חוץ מהמלקות שלקינו בגלות, לקינו בעצם זה שאנו צריכים לשבת ולבכות, זה עצמו עונש, בגלל הבכיה של חנם אנו צריכים לבכות ולקונן.

הגמ' אומרת (ברכות ס') שכשרב המנונא נאנח אמר יהודה בר נתן 'יסורים בעי' ההוא גברא לאתויי אנפשיה' משום דכת' "כי פחד פחדתי ויאתני ואשר יגרתי יבא לי", אדם שמפחד שיהיה לו צרות ויהיה לו רע, הפחד עצמו יכול לגרום לרע לבוא חלילה. איוב אמר שכל היסורים שבאו לו זה בגלל שהוא פחד שיהיה לו יסורים. למה אתה חושב שיהיה לך צרות, הקב"ה הוא טוב, תבטח בו, תאמין שיהיה טוב, אם אתה מפחד זה עצמו סיבה שזה יקרה.

פעם הגיע חולה לחזו"א. אמר החזו"א "הוא יהיה בריא", וביאר שאי"ז רוח הקודש, אלא כמו שמצינו שיש מצב של פתיחת פה לשטן כך יש פתיחת פה לטוב. משום שכשחוששים לרע זהו סיבה לרע, ומאידך כשמקווים לטוב ובוטחים בה' יהיה טוב.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 474

תשעת הימים, ותשעה באב שחל במוצש"ק

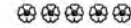
אב תשפ"ב

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן שר התורה

רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקללה

נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

תשעת הימים

רחיצה בחמין בסבון בר"ח אב

▲ השנה (תשפ"ב) שר"ח אב חל בערב שבת קודש, הגם שבכל שנה אסור לרחוץ בחמין מר"ח אב ואילך, כל מי שרוחץ תמיד בערב שבת לכבוד שבת מותר לרחוץ כל גופו בחמין (משנ"ב סי' תקנ"א סי"ק פ"ט), ואפילו עם סבון למשנ"ב (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

הורדת בגדי שבת במוצש"ק

▲ יש שפושטים את בגדי השבת מיד אחר ההבדלה (ה"חזון איש" הוריד בגדי השבת מיד), ויש סוברים שאין צריך להחליף (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

שבוע שחל בו

▲ השנה (תשפ"ב) שתשעה באב חל בשבת ונדחה ליום ראשון, י"א שאין דיני "שבוע שחל בו" נוהגים כלל, וי"א שנוהגים מיום ראשון שלפניו (שו"ע סי' תקנ"א סעיף ד'), ולמעשה בדברים שהם מעיקר הדין יש להחמיר, ובדברים שהם מנהג יש להקל (קובץ "מבית לוי"). רוב בני ספרד נוהגים להקל לגמרי בכל הדינים עד ערב שבת חזון כדעת סתמא בשו"ע (וכדעת ה"בן איש חי", וה"כף החיים" סי' תקנ"א), ומ"מ י"א שראוי שלא להסתפר בימים הסמוכים לתשעה באב ("כף החיים" שם).

כיבוס וגיהוץ

▲ לפי מנהג האשכנזים אסור לכבס בגדים מר"ח אב ואילך, אפילו בכוונה ללבשם רק לאחר תשעה באב, ואפילו לכבוד שבת.

▲ גם לפי האשכנזים אין צורך להחמיר שלא לכבס בגדי קטנים (עד בר מצוה), אלא בשבוע שחל בו תשעה באב, אבל לפני כן מותר לכבס עד גיל בר מצוה, אבל בגדי קטנים שמתלכלכים תדיר (גילאי 6-7 שנים), ויש צורך להחליפם בכל יום מותר לכבסם גם בשבוע שחל בו, (עי' שו"ע שם סעיף י"ד, משנ"ב סי"ק פ"ב בשם ספר "חיי אדם", והוראת הגר"נ קרליץ זצ"ל).

▲ השנה (תשפ"ב) שחל ת"ב בשבת ונדחה ליום ראשון, במקום צורך גדול אפשר לכבס בגדי קטנים (עד גיל בר מצוה) עד ערב שבת חזון.

▲ כאשר מכבסים בגדי קטנים המותרים בכיבוס – אין לצרף אליהם בגדים שאין היתר לכבסם.

▲ מותר לנקות כתם מבגד בתשעת הימים משום שאין בזה שמחה (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

▲ בגדים שהתלכלכו, באופן כזה שאם לא יכבסם מיד – יתקלקלו, מותר לכבסם במים (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

▲ בתשעת הימים אסור לגהץ בגדים (עי' שו"ע סי' תקנ"א סעיף ג').

▲ בתשעת הימים אסור לסרק פאה ולהשתמש תוך כדי כך בספרי דהוי כמו גיהוץ (הגר"נ קרליץ זצ"ל) אבל לסרק פאה ללא שימוש בחומרים מותר זה בכלל גיהוץ (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

לבישת בגדים מכובסים

▲ אין ללבוש בגדים מכובסים בימים אלו (שו"ע שם סעיף ג' ורמ"א סעיף ד') אך בגדים הסמוכים לגוף מותר (הגר"ש אלישיב זצ"ל). והרבה נוהגים להכין גם בגדים אלו לפני תשעת הימים (בעל "שבט הלוי" זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל).

▲ יש להכין חולצות לפני תשעת הימים, ואפשר ללבוש אפילו כמה ביחד בערך לחצי שעה, ובדעבד כשלא הספיק להכין יכול לדרוך עליהם אפילו בתוך תשעת הימים (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

▲ בשבת בבוקר אפשר ללבוש בגדים מכובסים אחרים כדי שיהיו לו משומשים לאחר השבת, ואין זה נחשב כהכנה לצורך חול, מכיון שלא ניכר שעושה כן, ובכל זאת לא יאמר שלושים עבור ימי חול (גדולי הפוסקים).

בגדים מכובסים בתשעת הימים

▲ לפי מנהג בני ספרד, עד שבת חזון מותרים לכבס, וגם ללבוש בגדים

מכובסים, אבל בתשעה באב אסור לכבס או ללבוש בגדים מכובסים, ויש להם להכין בגדי חול משומשים לצורך תשעה באב.

סעודת מצוה בשבוע שחל בו

▲ לפי מנהג הרמ"א וכן נוהגים בני אשכנז בשבוע שחל בו רק עשרה איש אוכלים בשר בעת סעודת מצוה, אבל לפי מנהג בני ספרד, אפילו בשבוע שחל בו כולם אוכלים בשר. השנה (תשפ"ב) שת"ב חל בשבת כיון שז"א שאין נוהגים בו דיני שבוע שחל בו לענין זה יש להקל גם לבני אשכנז לאכול בשר אפילו יותר מעשרה ("מגן אברהם" סי"ק ל"ה).

שבת חזון - ערב תשעה באב

רחיצה וצחצוח נעליים

▲ בערב שבת חזון מותר למי שרגיל בכל ערב שבת – לרחוץ פנים, ידים ורגלים במים חמים (רמ"א שם ומשנ"ב סי"ק צ"ז), ובלי סבון. וכן מי שרגיל לחפוף את ראשו במים חמים בערב שבת מותר לו לחפוף גם בערב שבת חזון, אבל בלי סבון (רמ"א שם, ומשנ"ב סי"ק צ"ז). והחזו"א מתיר אפילו בסבון. לכתחילה יש לעשות כל זה לפני חצות, ובדעבד גם אחרי חצות מותר ("ביאור הלכה" בשם פמ"ג).

▲ הנוהגים לטבול בכל ערב שבת, ואינם מבטלים את טבילתם לפעמים מפני טרדה או צינה רשאים לטבול גם בערב שבת חזון במים פושרים (משנ"ב סי"ק צ"ה ושע"צ שם).

▲ כשיש צורך מותר לצחצח נעליים בתשעת הימים וכ"ש לכבוד שבת. ויש סוברים שמותר להשחיר את הנעליים אך לא להבריקן. ולכבוד שבת מותר גם להבריק (שו"ת "אגרות משה" ח"ג תשי"פ).

בגדי שבת

▲ מי שיוצא ביום שישי וחוזר לביתו סמוך לשבת, ורגיל ללבוש בגדי שבת כבר מיום שישי בבוקר, מותר לו לעשות כך גם בערב שבת חזון מכיון שרגיל בכך, וזה גם נחשב לכבוד שבת, ויש סוברים שאין ללבוש בגדי שבת אלא סמוך לשבת.

▲ נוהגים ללבוש בשבת חזון את כל בגדי השבת (משנ"ב סי' תקנ"א סי"ק ו') ויש נוהגים לשנות בגד אחד (שם).

אכילת בשר

▲ השנה שבת הוא ערב תשעה באב, מותר לאכול בשר כסעודת שלמה בשעתו, אפילו בסעודה שלישית. ומי שנמנע מלאכול בשר משום אבילות, עבירה היא בידו. ומ"מ בסעודה שלישית ישב בדאבון נפש, ולא ישב בסעודת חברים. ומי שיושב כל שבת עם חבריו (כגון בישיבות) אינו צריך למנוע עצמו (שו"ע סי' תקנ"ב סעיף י' ומשנ"ב שם). וכן מותר לשיר זמירות שבת, ואפילו מי שאין רגיל בכל שבת אין לאסור ("אגרות משה" או"ח ח"ב תשי"ב קי"ב).

דברים שבצנעא

▲ וכן כל שאר העינויים אינם נוהגים בשבת כלל, חוץ מדברים שבצנעא, שלדעת השו"ע מותר, ולדעת הרמ"א אסור (סי' תקנ"ד סעיף י"ט), ולכן אסור לרחוץ ידיו בחמין בשבת זו שגם זה קרוי צנעא (משנ"ב שם סי"ק ל"ט), אבל במים קרים מותר משום עינוי ונדחה בשבת ("מנחת חינוך" מצ' שיי"ג אות י"ט).

שלום זכר, קידוש ואופרופו

▲ נהוג לעשות "שלום זכר" בליל שבת כמו בכל שבת ("מבית לוי" ח' י"ג).

▲ מותר לעשות קידוש לחתן בשבת זו כמו שרגילים לעשות בכל שבת, וכן מותר לשיר לחתן כמו שרגילים בכל עליה לתורה, דאם לא יעשו כן, הוי אבילות בפרהסיא (הגר"נ קרליץ זצ"ל). החתן בעליה לתורה, וכן נער בר מצוה – לא ילבשו בגדי חדשים.

תפילה

▲ אומרים "אב הרחמים" אחר קריאת התורה ואין אומרים "צדקתך צדק" במנחה (רמ"א סי' תקנ"ב סעיף י"ב ומשנ"ב סק"ל).

לימוד תורה

▲ כשחל תשעה באב בשבת, כתב הרמ"א (סי' תקנ"ג) שאין ללמוד רק דברים המותרים בתשעה באב. וכתב המשנ"ב (סי"ק ט') דהיינו אחר חצות אבל קודם חצות מותר (דלא כהאוסרים ללמוד כל היום, עי' "באר היטב" ו"שערי תשובה" משום אבילות שבצנעא נוהג, ואסור

ללמוד בשבת כמו אָבֵל בתוך שבעה בשבת). אולם כתב **המשני"ב** (סי"ק י') בשם **הט"ז** שהלומד כרגיל לא הפסיד, ויש לסמוך על זה, עכ"ל (ועי' **"ביאור הלכה"** שם). מרן **"חזון איש"** זצ"ל בשבת ערב תשעה באב, מחצות ואילך למד מסכת מו"ק (**"ארחות רבנו"** ח"ב עמ' קל"ו). ויש נוהגים להחמיר לא ללמוד כבר מיום שישי אחר חצות היום רק דברים המותרים בתשעה באב (וכן נוהג **הגר"ח קניבסקי** זצ"ל).

טיול בשבת

◀ י"א שאין לטייל בשבת זו, ויש אוסרים רק מחצות (**"שערי תשובה"** סי' תקנ"ג).

הכנה משבת לחול

◀ אסור להכין משבת לחול, ולכן אסור להביא הקינות לבית הכנסת בשבת (במקום שיש עירוב), אלא אם ילמד בו מבעוד יום. וכן כשאוכל סעודה שלישית לא יאמר שאוכל כדי שיהיה לו כוח לצום בלילה, אבל מותר לחשוב כן.

ויש להזהר שלא יאמר לבני ביתו שיאכלו כדי שיהיה להם כוח לצום או פרי זה טוב לצום, דהוי כמו הכנה משבת לחול.

קלי צום

◀ לכתחילה יש לרסקם ולערבבם מערב שבת במזון אחר או לערבב את הסירופ **"קלי צום"** במשקה, ובדיעבד אפשר לערבבו בשבת היות שאין זו תרופה אלא ריכוז צמחי מזון (**"אגרות משה"** או"ח ח"ג תשי"ד, ו**"קובץ מבית לוי"** ח"י י"ג עמ' נ"ב, **שש"כ** פרק ל"ד).

להפסיק מלאכול

◀ יש להיזהר להפסיק מלאכול מבעוד יום, דהיינו לפני שקיעת החמה, ולא כמו בכל שבת שממשיכים לאכול גם לאחר השקיעה (**משנ"ב** סי"ק כ"ד). וכן יש ליטול מים אחרונים לפני שקיעת החמה.

האם צריך להתנות לפני ברכת המזון

◀ כתב **המשני"ב** (סי' תקנ"ג סי"ב) לפני ברמ"ה? לכתחילה יתנה דלא מקבל על עצמו את התענית עד בין השמשות, עי' שם.

אולם השנה (תשפ"ב) שהוא בשבת מאחר שאסור לצום בשבת, בודאי לא אמרינן שברכת המזון היא קבלה על התענית.

רחיצה בין השמשות

◀ אסור לרחוץ כל ידיו משקיעת החמה. ואם צריך ליטול ידיו, יטול כמו בתשעה באב, דמה שלא רוחץ ידיו, לא ניכר שעושה אבילות, וכן אסור לסוך בושם על גופו מבין השמשות.

שיבה על הארץ

◀ אין לשבת על הקרקע עד אחרי צאת הכוכבים, מכיוון שיש בזה אבילות בפרהסיא בשבת. וכן אין חולצים נעליים בין השמשות, מכיון שאסור להראות שום אבילות בשבת (**רמ"א** תקנ"ג סי"ב **משנ"ב** סי"ק ו').

מוצאי שבת - תשעה באב

בגדי שבת

◀ אין חיוב לפשוט בגדי שבת וללבוש בגדי יום חול לפני שהולך לבית הכנסת, ומי"א אם אינו לבוש בהם, אין ללבושם בלילה (**הגר"ש אלישיב** זצ"ל). ובמניין של מרן **"חזון איש"** זצ"ל כולם לבשו בגדי שבת, וכבר הגיעו לביה"כ לפני צאת הכוכבים, ולאחר **"ברכו"** חלצו נעליהם, ומרן **"חזון איש"** נכנס לחדרו, ולבש בגד עליון של יום חול (**"ארחות רבנו"** ח"ב, עמ' קל"ז).

תפילת מעריב במוצש"ק

◀ במוצש"ק זה אין אומרים **"למנוצח בנגינות..."** (תהילים ס"ז) לפני מעריב, ואחרי הקינות אומרים **"ואתה קדוש" בלי "ויהי נעם"**, ואין אומרים **"ויתן לך" (שו"ע** סי' תקנ"ט סעיף ב').

◀ מבדילים בתפילה **"אתה חוננתנו"**, כשאר מוצש"ק (**שו"ע** סי' תקנ"ט סעיף א'), ואם שכח להבדיל אינו צריך לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל על הכוס במוצאי תשעה באב (**שו"ע** סי' רצ"ה סעיף ג'). י"א שכאשר ת"ב חל במוצש"ק (כמו השנה תשפ"ב) כיון שאין מבדילין על הכוס ראוי שהנשים יתפללו ערבית ויבדילו בתפילה, משום דעיקר התקנה היתה להבדיל בתפילה (ספר **"שלמי מועד"** פרק צ"ב בשם **הגרש"ז אייערבך** זצ"ל). ונשים שלא מתפללות יזהרו שלא לעשות שום מלאכה עד שיאמרו **"ברוך המבדיל בין קודש לחול" (משנ"ב** סי' תקנ"ט סי"ק ב').

הבדלה במוצש"ק

◀ מברך **"בורא מאורי האש"** על הנר (**שו"ע** סי' תקנ"ו סעיף א') קודם שקורא מגילת איכה (**משנ"ב** שם סי"א) ואם לא בירך בתחילת הלילה יכול לברך כל הלילה (**משנ"ב** שם) ואין מברכים על הבשמים כי דבר של תענוג הוא (**שו"ע** שם).

◀ יש שואלים למה אין מבדילים במוצש"ק זה שאפשר לתת לתינוק לשתות, וכמו שעושים בתשעת הימים וכתב **המשנ"ב** (סי' תקנ"ט סי"ק ל') מאחר שזה דבר קבוע חיישין שמא יבוא להבדיל גם כשיהיה גדול.

חולה יבדיל לפני האכילה

◀ חולה שצריך לאכול בת"ב, חייב להבדיל לפני האכילה (**"שערי תשובה"** סי' תקנ"ו), ולא יתחיל כמו כל מוצש"ק ב"הנה א-ל ישועתי" אלא יתחיל מברכת הגפן (**"ידברי מלכאל"** ח"ו, עפ"י **"פתחי תשובה"** יו"ד סי' צ"א סק"א לגבי אבל).

ויש סוברים שאיסור בשר ויין בת"ב זהו מדינת דמשנה וכמו בסעודה

מפסקת (ולא רק משום מנהג כמו שבוע שחל בו ת"ב), ויאכל בלא הבדלה (**הגר"ח קניבסקי** זצ"ל), וי"א שלכתחילה יסחט ענבים ויבדיל עליו משום שיון תוך ג' ימים לא נכלל בתקנה זו. ואם אין לו ענבים יכול להבדיל על מיץ ענבים או חמר מדינה, ובשעת הדחק יש להבדיל גם על יין רגיל (**הגר"ש אלישיב** זצ"ל ו**הגר"נ קרליץ** זצ"ל), ואם צריך רק מים אינו צריך להבדיל ויכול לשתות ללא הבדלה (עי' שו"ת **"שבט הלוי"** ח"ז סי' ע"ה סי"ק ה', וח"ח סי' קכ"ט).

הבדלה לחולה בת"ב ומלווה מלכה

◀ אם הבעל חולה ומבדיל לעצמו יכול להוציא את כל בני ביתו (**"שערי תשובה"** סי' תקנ"ו סי"א) בשם **"ברכי יוסף"**. וכן הורה **הגר"נ קרליץ** זצ"ל.

גם אשה, שהיא חולה, לכתחילה תעשה הבדלה לעצמה ותשנה את הכוס (שו"ת **"שבט הלוי"** ח"ז תשי"ז ד-ו). אין להביא לקטן לשתות את היין דילמא אתי למיסרה, ובעת הצורך אפשר להקל לאשה לאכול בלא הבדלה משום ספק ספיקא שמא נשים אינן חייבות כלל בהבדלה, ושמא כדעת **הרמב"ן** שכשחל ת"ב במוצש"ק אין חיוב הבדלה כלל (בעל **"שבט הלוי"** זצ"ל **"מבית לוי"** ח"י י"ג עמ' נ"ג).

וכמו כן יכול הבריא לעשות הבדלה עבור החולה או האשה וגם הוא יוצא בזה ידי"ח הבדלה (**"שבט הלוי"** ח"ח סי' קכ"ט, שהוא נחשב בר חיובא), ובכל זאת עדיף שמי ששותה היין הוא יעשה הבדלה (**משנ"ב** סי' ער"ב סי"ק ל"ג ובסי' רצ"ט סי"ק כ"א). וכן מותר לחולה לאכול מלווה מלכה (**הגר"נ קרליץ** זצ"ל).

קטנים האוכלים בתשעה באב

◀ קטנים האוכלים בת"ב כתב בשו"ת **מהרי"ל דיסקין** (קונטרס אחרון, אות ע"ב) שיבדילו לפני שאוכלים (בהגיעו לשיעור חינוך) ולא שייך בזה לחשוש שמא יעשו כן כשיגדלו, שהרי גם בגדול שצריך לאכול בת"ב כגון שהוא חולה, חייב להבדיל. ויש סוברים שקטן אוכל בלי הבדלה (**"מבית לוי"** ח"י י"ג).

בעלי ברית

◀ בעלי ברית (הסנדק, המוהל ואבי הבן) מותרים לאכול אחרי המילה, לאחר מנחה גדולה, היות שהוא תענית נדחה (**שו"ע** סי' תקנ"ט סעיף ט') ויבדילו לפני האכילה, כנ"ל לענין חולים (**משנ"ב** שם).

מי שיש לו מיחוש

◀ וכן חולים ומעוברות שיש להם מיחוש קצת יכולים לאכול בתענית נדחה (**ביה"ל** שם) וכן מינקת (**הגר"ש אלישיב** זצ"ל) וכל אחד יעשה שאילת חכם באיזה אופן יכול להקל.

רחיצת כלים

◀ כתב **הרמ"א** (סי"ט תקנ"ד) שאין לעשות שום מלאכה עם שהיו לפני חצות היום, ואפילו מעשה הדיוט, אבל הדלקת נרות וקשירה שאין בו שהיו מותר, ע"כ. ועי' **"ערוך השולחן"** שכתב דכמו כן אין לסדר הבית לפני חצות, עי' שם. ולפ"ז אין לרחוץ כלים של שבת לפני חצות, משום שיש בו שהיו, ואפשר לתת עליהם מים שלא ידבק האוכל עליהם, ואין בזה משום שהיו.

ולאחר חצות, יש לרחוץ רק כלים שיש בהם צורך ליום ת"ב לאכילת קטנים וחולים או לצורך סעודת הערב, וכמבואר ב**מג"א** (סי' תקנ"ד סי"ק י"א) שמותר לרחוץ בשר לצורך הלילה, וכן ביה"כ מותר לרחוץ הירקות לצורך הערב, וכמבואר ב**משנ"ב** (סי' תר"א סי"ק ה') אבל מה שאין לו צורך, לכתחילה אין לו להרטיב ידיו בת"ב שלא לצורך, ועי' שו"ת **"מחזה אליהו"** (סי' פ"ז) **מש"כ** בזה, ואם לובשים כפפות מגומי כפי שמצוי כיום בודאי מותר.

הבדלה במוצאי ת"ב

◀ במוצאי ת"ב מבדילין על היין וא"צ לתת לקטן את היין, ואין אומרים את הפסוקים **"הנה קל ישועתי"**, וכן אין מברכים על הנר והבשמים, כיון שהם שייכים למוצש"ק (**שו"ע** סי' תקנ"ו סעיף א' ו**משנ"ב** שם). כשמבדילין במוצאי ת"ב רגילים לאכול מיד, ומבואר ב**שו"ע** (או"ח סי' רצ"ט) שיש לכסות הפת בשעת הבדלה או שלא להביאו עדיין לשולחן משום בזיון הפת, ויברך על הגפן קודם שנוטל ידיים כיון דא"צ נפטר בברכת המזון דאין זה חלק מהסעודה.

שכח "אתה חוננתנו"

◀ מי שכח **"אתה חוננתנו"** במוצש"ק ולאחר הצום התחיל לאכול קודם שהבדיל אין צריך לחזור ולהתפלל שמו"ע (**הגר"ש אייערבך** זצ"ל ו**הגר"א"ל שטיינמן** זצ"ל) כיון שהתקנה היא לחזור להתפלל ולהבדיל בתוך התפילה, וזה שייך רק במוצש"ק. ויש סוברים ששו"ס תקנו לחזור, וגם באופן זה במוצאי ת"ב יחזור ויתפלל שמו"ע ויאמר **"אתה חוננתנו"** (עי' **ביה"ל** סי' רצ"ג, **הגר"ח קניבסקי** זצ"ל).

אכילת בשר ויין ותספורת במוצאי ת"ב

◀ כל שנה מחמירים לא לאכול בשר עד חצות יום עשירי באב, אבל כשחל ת"ב בשבת ונדחה ליום א' מותר לאכול בשר ויין ביום שני בבוקר, אבל בלילה אסור בבשר ויין משום אבילותו של יום. תספורת, כיבוס ורחיצה מותרים אפילו בלילה (**שו"ע** סי' תקנ"ה ו**ברמ"א** ו**במשנ"ב** שם). ומנהג בני ספרד לאכול בשר ויין מיד (**"כף החיים"** סי' תקנ"ח סי"ק י"ט בשם **פר"ח** ו**"ברכי יוסף"**).

יהי רצון מלפניך... שיבנה בית המקדש במהרה בימינו
ותן חלקנו בתורתך!"

נודה מאד לכל מי
שיכול לסייע בכיסוי
הוצאות ההדפסת.
להנצחות
לע"נ וכר"ב.
נא לפנות למייל
mdh036194741
@gmail.com

דברי השירה

ויזכר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (דברים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי דינר שליט"א

רב ביהכ"נ ידברי שירי ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

פרשת מסעי - ימי בין המצרים

לא להסיח דעת מהקב"ה

"אלה מסעי בני ישראל..." (ל"ג - א').

רש"י פירש שהטעם שנכתבו כל המ"ב מסעות, כדי להודיע חסדיו של הקב"ה, שאע"פ שהיתה גזירה על עם ישראל שיהיו ארבעים שנה במדבר, מכל מקום לא היו נעים ומטולטלים כל הארבעים שנה אלא רוב הזמן היו חונים.

והשואל ומשיב ביאר בשם הרדב"ז (עי' דברי שאול עה"ת כאן) באופן אחר, שהרי יש לאו לחזור למצרים, כמו שכתוב (דברים י"ז - ט"ז) "לא תספון לשוב בדרך הזה עוד", וכתב הרדב"ז על הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ה ה"ז) ומקורו מהיראים (סימן ש"ג) שהאיסור הוא דוק לחזור דרך המקומות שבהם יצאו עם ישראל ממצרים, אבל לחזור דרך ארצות אחרות אין את האיסור, ולפ"ז מובן היטב שהתורה כתבה את כל המסעות, כדי לדעת את הדרך שדרכה אסור לחזור למצרים, אבל דרך מקומות אחרים יהיה מותר לחזור למצרים.

ובאופן נוסף שמעתי לישב, על פי מעשה שאירע עם הצדיק רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל שנסע פעם בכרכרה עם קבוצת חסידים, והיו צריכים לעלות בהר גבוה שהדרך לעלות למעלה היתה קשה ומסוכנת, וכל הדרך הרבו הנוסעים בתפילה להקב"ה שייגיעו להר למעלה לשלום, וכשהגיעו למעלה ירדו כולם מהעגלה ושמוחו על כך שהצליחו להגיע בלי תקלות, אמנם בדיוק אז הסוס הסתובב במקום לא נכון והתגלגל במורד ההר עם הכרכרה, וביאר להם רבי מאיר, שבדרך שעלו כולם היו בטוחים בהקב"ה שהוא ישמור עליהם, ולא סמכו על עצמם, ולכן היתה שמירה מהקב"ה כל הדרך, אבל כיון שעכשיו ירדו והסיחו דעת מהביטחון שרק הקב"ה שומר עליהם, א"כ נסתלק השמירה העליונה, ולכן הסוס נפל.

ולפ"ז אפשר לבאר שמשם רבינו כתב כאן את כל המ"ב מסעות להדגיש שהכל היה על פי ה', ובספרים כתוב שהמ"ב מסעות מרמז לשם של מ"ב אותיות של הקב"ה, והלימוד הוא שכל מה שעבר על עם ישראל אין זה 'כוחי ועוצם ידי' אלא הכל מהקב"ה, ואין לנו להסיח דעת מהאמונה וביטחון בהקב"ה. ודבר זה צריך להיות לימוד לכל אחד, לדעת שכל מה שעובר עליו זה מהקב"ה, ולהודות על העבר ולהתפלל על העתיד, ולדעת שהכל תלוי בסייעתא דשמיא.

.....

מהות השמות

"אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ..." (ל"ד - ז').

הנה כמעט בכל שמות הנשיאים הכתובים כאן מוזכר שם א-ל בשם, ובשבת אשר כתוב שם י"ה באחיהוד, אמנם בשבת דן ששם הנשיא שלו היה 'בקי בן יגלי' ולכאורה לא מוזכר שם קודש, אכן מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר [וכ"כ באילת השחר] שבספר מעבר יבק כתב ששם 'בקי' הוא ג"כ רמז לשם קודש, ששם הו"ה ושם אלקים עולה בגימטריה ק"ב שזה כמנין שם 'בקי', ונמצא שגם בשבת דן הוזכר שם קודש בשם של הנשיא.

והבעל הטורים כתב כאן, לומר שנאים בשמותם ונאים במעשיהם.

ולכאורה כוונתו שכיון ששם השם מוזכר בתוך שמותם, א"כ יש להם שמות נאים, וזה הכוונה 'נאים בשמותם'.

ועל שבט יהודה, שהנשיא היה כלב בן יפונה שלא מוזכר שם קודש בשמו, ביאר מרן הגרא"ל זצ"ל, שהטעם שאצל כולם מוזכר שם קודש בשם, כדי להוסיף להם חיזוק וכח בשםם כשיבאו להנחיל את הארץ, אבל כלב בן יפונה שהיה צדיק גדול לא היה נצרך לחיזוק ה' בשמו.

וצריך לדעת, שענין השמות הוא דבר מאוד חשוב, כמו שרואים מכאן איך שהשם משפיע על הבן אדם, וכידוע מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל היה מאוד מקפיד על השמות, והיה אומר לאנשים אפילו מבוגרים מאוד שעליהם לשנות את שמם לשם מתאים וטוב, ואנחנו אע"פ שלא מבינים בשמות מכל מקום כשבאים ליתן שם צריך לבדוק שבעז"ה ישפיע רק לטובה.

.....

חינוך ילדים משפיע עליהם לדורות

"את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה" (ל"ה - ד').

וכתב רש"י, אע"פ שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי, השהו מנין ערי מקלט שלהם משום דבגלעד נפישו רוצחים... ומקורו מגמ' מכות (דף ט' ע"ב).

ויש להקשות, שהרי ערי מקלט הם לרוצחים בשוגג, ומה שכתוב שבעבר הירדן נפישו רוצחים היינו על כרחך במזיד, שעל זה שייך לומר נפישו רוצחים, ואם כן למה היו צריכים יותר ערי מקלט.

והרמב"ן עה"ת כאן תירץ [והובא דבריו בגליון על התוס' שם], שאכן היו הרבה רוצחים במזיד, אלא שהיו רוצחים במרמה ומראין עצמן כשוגגין, ולכן הוצרך להרבות להם ערי מקלט.

ויש שתירצו, שכיון שהיו שכיחי רוצחים במזיד, א"כ קל היה בעיניהם ענין הרציחה ולא היו נזהרים ג"כ ברציחה בשוגג, ולכן היו ג"כ שכיחי רוצחים בשוגג [כ"כ המהר"ל בגור אריה כאן].

אמנם יש לעיין מהיכן משה רבינו ידע שכך יהיה, ומה הטעם שכבר מתחילה הרבה להם ערי מקלט [ועמד בזה הרמב"ן].

ושמעתי מאבי מורי זצ"ל שביאר, שבפרשת מטות כשבאו בני גד ובני ראובן לפני משה רבנו, כתוב בפסוק "ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו", וכתב רש"י שם 'חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם...', ומבואר א"כ שבני גד ובני ראובן היו חסים על ממונם יותר מעל בניהם.

והנה, אנו אין לנו כלל מושג בבני גד ובני ראובן שהיו בדור דעה מהשבטים הקדושים, אך חז"ל מגלים לנו שהיה בהם חסרון כל שהוא בדקות שהיו חסים על ממונם יותר מעל בניהם, ובאופן זה הילדים מתחנכים ח"ו לא כהוגן ומעריכים ממון יותר מחיי אדם, ואפילו שלא רואים את התוצאות מיד, לסוף כמה דורות עלול להיות, שכיון שהילדים לא קיבלו חינוך מספיק טוב לערך חיי אדם יהיו שם שכיחי רוצחים, ומשה רבינו שידע את זה הרבה להם ערי מקלט.

ומה שנוגע לנו מזה, לדעת מה העיקר ומה הטפל, וזה להשריש לילדים חזק, שידעו את החשיבות של הרוחניות והטפילות של הגשמיות, ושהעולם הזה דומה לפרוזדור, ובזה נזכה לזרע בנים ברח' ה', זרע של קיימא קדושים ההולכים בדרכי השם, אמן כן יהי רצון.

.....

הנביא מוכיח עם ישראל לחזור בתשובה

בהפטרה של פרשת השבוע קוראים בתוכחה של ירמיהו הנביא, ושם כתוב (ב' - כ"ד) "פרה למד מדבר באות נפשו שאפה רוח, תאנתה מי ישיבנה, כל מבקשיה לא ייעפו, בחדשה ימצאונה".

וביאר בזה המלבי"ם באופן נפלא, שהנה הגונב מפני שאין לו מה לאכול יש תקוה להחזיר אותו בתשובה ע"י שיתנו לו אוכל, וכמו"כ אשה שעושה עבירה תמורת כסף, יש תקוה שתחזור בתשובה ע"י שיתנו לה כסף ממקום כשר, משא"כ גנב שיש לו תאוה לגנוב ואשה שיש תאוה לעבירה ואפילו שלא חסר להם כלום, באופן זה כבר קשה מאוד מאוד שיחזירו בתשובה, שהרי לא חסר להם משהו אלא רק משום תאות העבירה.

וכמו כן לגבי בעלי חיים שטורפים, שרוב הבעלי חיים אם יהיה להם אוכל הם לא סתם ילכו לטרורף, משא"כ בעלי חיים שגדלו במדבר שהם נקראים 'פרא למוד' במדבר, הם בטבעם יש להם הנאה בטרופה, ולכן גם אם יהיה להם אוכל הם ילכו לטרורף, כי זה תאוותם.

וזה מה שהנביא מוכיח את עם ישראל, שהם נמשלים לפרא למוד במדבר, שהם עוברים על עבירה גם שלא חסר להם, שהרי הם ראו איך שלא הועיל להם מה שעבדו לע"ז ואפ"ה המשיכו לדבוק בע"ז, וכמו פרא במדבר אשר באות נפשו שאפה רוח, היינו לא מפני שחסר לו אוכל אלא רק מפני תאוה, ולכן "תאנתה מי ישיבנה" שכיון שזה מפני תאוה לא שייך להחזירה למוטב, "וכל מבקשיה לא ייעפו" היינו שכמה שיתאמצו להחזיר אותה למוטב הם לא יצליחו כי היא כבר גדלה פרא, ומסיים הפסוק שיש דרך אחת על ידי "בחדשה ימצאונה" דהיינו בחדש הראשון שנולדה שאז עדיין הטבע שלה חלש ואפשר לשנות אותה והיא קלה להיכנע, משא"כ אחרי שכבר גדלה קשה לשנות את טבעה.

ומבאר המלבי"ם עוד שזה הכוונה בהמשך הפסוקים, שכתוב שם "מנעי רגלך מיחף וגרונך מצמאה, ותאמרי נואש לוא כי אהבתי זרים ואחריהם אלך", שהכוונה בזה תוכחה לעם ישראל שנמשלו לאשה שהולכת לעשות עבירה לא משום שחסר לה משהו, שאדרבה בעלה אומר לה שאם היא תלך לעבירה היא תלך יחפה וצמאה, ורק אם תישאר יהיה לה מנעלים ומזון, אבל הולכת משום תאוה שאוהבת זרים כמו שכתוב בפסוק.

ועין שם איך שמבאר את המשך הפסוקים שם, והיסוד הוא שהנביא מוכיח את עם ישראל על כך שעושים עבירות לא מטעם שמרוויחים מזה, אלא משום שדבקו בעבירות רח"ל, ועלינו להתעורר מזה ולדעת שאין שום אפשרות להרויח מעבירות, ולהתעורר לתשובה ולעשות חשבון הנפש, ובעז"ה נזכה לכך.

.....

זהירות בקיום במה שמוציא מפיו

בימי בין המצרים יש ג' הפטרות דפורענותא, בפרשת מטות "דברי ירמיהו...", בפרשת מסעי "שמעו דבר ה'...", ובפרשת דברים "חזון ישעיהו...", ויש מכאן רמז לשלוש דברים שאדם צריך לעשות עליהם תשובה, שהם דיבור שמיעה וראיה, שכל אחד צריך להיתחזק בדיבור בשמיעה ובראיה שלו, שיהיו יותר מנוצלים לעבודת השם, ולהזהר מדיבורים שמיעות וראיות אסורות.

ובדיבורים, יש להתחזק להקפיד על כל הדיבורים שמוציאים מהפה לקיימם, וידוע על גדולי ישראל שהקפידו מאוד שאם אמרו משהו הם טרחו שחלילה לא יצטרכו לבטל את מה שאמרו, ומסופר על מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל [שהשבוע בכ"ח תמוז חל היארצייט העשירי שלו] שבסוף ימיו שכבר היה חלש מאוד התקיימו המניינים לתפילות בביתו, ויום אחד מרן זצ"ל אמר שהוא רוצה לצאת לסנדקאות לבית הכנסת, והסביר שבירך את בעל הברית שכשילד לו

בן הוא יבוא להיות סנדק, ואם כן אע"פ שהוא חלש, עם כל זה הוא רוצה לקיים את מה שהוציא מפיו, "וככל היוצא מפיו יעשה".

ועל מרן הגר"י קמניצקי זצ"ל מסופר, שבהגיעו לגיל תשעים התחיל להניח תפילין של ר"ת, והסביר שלפני שלושים שנה אחד שאל אותו למה אינו מניח תפילין של ר"ת, וענה לו רבי יעקב בבדיחותא שבגיל תשעים אז מגיע הזמן להניח גם תפילין של ר"ת, ומאז רבי יעקב זצ"ל חשש שזה נדר לדבר מצוה, וכעבור שלושים שנה הוא עדיין זכר את זה, והתחיל להניח גם תפילין של ר"ת.

ואצל מרן החזון איש זצוק"ל, היה פעם יהודי שביקש ממנו שיבוא לשמחה שהוא עושה, והחזו"א השתמט ממנו, ואותו אחד במשך זמן רב מאוד הוא ניסה לבקש מהחזו"א שיבוא, ולאחר שאותו אחד יצא שאלו את מרן החזו"א למה הוא לא אמר לו שבל"נ הוא יבוא, וכיון שהחזו"א יאמר בלי נדר זה לא מחייב אותו, ענה להם החזו"א שאצלו ההבדל בין נדר לבלי נדר הוא רק לגבי הלאו, אבל לגבי קיום הדברים שאמר אין אצלו שום הבדל, שהכל חייבים לקיים.

וידוע על מרן החפץ חיים זצוק"ל, שבכל מה שאומר שיעשה היה מקפיד לומר 'בסייעתא דשמיא', ולפני שרצה לעלות לארץ ישראל [בפעם השניה], כבר היה הכל מוכן ובליילה לפני הנסיעה אמר החפץ חיים שמחר ניסע לארץ ישראל, אך באותו לילה אשתו של החפץ חיים לא הרגישה בטוב והיו צריכים לבטל את הנסיעה, והמקורבים לחפץ חיים אמרו, שבשעה שאמר החפץ חיים שמחר ניסע לארץ ישראל הוא השמיט לומר 'בסייעתא דשמיא', וביארו שמשמים סיבבו כך משום שאם הוא היה אומר 'בסייעתא דשמיא', אז בהכרח שלא היה דבר שמעכב בידו, וכיון שמשמים רצו למנוע ממנו לעלות לארץ ישראל סיבבו שישמיט לומר 'בסייעתא דשמיא'.

.....

עבודת ימי בין המצרים לחשוב לטובת הזולת

בימי בין המצרים זהו זמן לחיזוק בבין אדם לחבירו, ושמעתי מידידי רבי שלמה שטרן שליט"א מעשה שאירע באמריקה, בילדה שהיתה אוכלת הרבה ממתקים לא בריאים וההורים רצו מאוד שתפסיק עם זה, אך זה לא הצליח להם, עד שיום אחד הבת אמרה שהיא מוכנה להפסיק לאכול ממתקים אבל היא רוצה לבקש בקשה בסוף השבוע ושההורים שלה יתנו לה את זה, וההורים הסכימו, ובסוף השבוע הבת אמרה שהיא מבקשת שיגלחו לה את כל השערות בראשה והיא תתחיל ללכת עם מטפחת, וכשההורים שמעו את זה הם נדהמו מהבקשה המוזרה, אבל האבא אמר שאם הבת מתעקשת אין מה לעשות שכיון שהם הבטיחו לה הם צריכים לקיים, והאמא היתה מאוד שבורה מזה, אבל הבת המשיכה להתעקש ובליית ברירה לאחר כמה לילות הם גילחו את כל השערות והתחילה ללכת עם מטפחת, ולמחרת האמא התביישה לצאת עם הילדה מהבית לבית הספר ולכן האבא לקח אותה ברכבו, וכשהמגיע לבית הספר הוא רואה שיש עוד אבא שהולך עם הילדה שלו שגם לה יש מטפחת, ואז ניגש אליו אותו אחד ומספר לו שלבתו יש את המחלה רח"ל ונשרו לה כל השערות, והיא התביישה לצאת מהבית, ובתן היתה מתקשרת אליה כל הזמן לעודד אותה, עד שהיא שאלה אותה שאם היא עצמה תגלח את כל השערות וגם היא תבוא עם מטפחת לבית הספר האם תסכים אותה בת שחולה להגיע לבית הספר, והיא ענתה לה שבאופן כזה היא לא תתבייש, ואז אמר לו אותו אבא תראה איזה דרגה של מידות טובות יש לבתך, שהיא היתה מוכנה לגלח את השערות שלה כדי שחברתה לא תתבייש...

ואמנם זה דרגות מאוד גבוהות, אבל תמיד יש מה להתחזק, על ידי שאומרים מילה טובה לשני, ומחזקים את השני, ומרבים באהבת חינוך.

יהי רצון שנזכה שהימים האלו יהפכו לנו לששון ולשמחה, ונזכה בקרוב שיתקיים בנו והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם, ותחזינה ענינו בשובר לציון ברחמים אמן.

דיני תשעה באב שחל בשבת ונדרחה ליום א'

ממורינו הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א רב אחוזת ברכפלד

ניתן להשיג את החוברת במלואה במייל halacha15@gmail.com

ראש חודש מנחם אב – ערב שבת

א. טעמימה בערב שבת ממאכלי הבשר: בני אשכנז הנוהגים שלא לאכול בשר ולשתות יין מר"ח, ור"ח בכלל, אין להם לאכול בשר בערב שבת זו¹. ולבני ספרד, אף הנוהגים להחמיר כבני אשכנז שלא לאכול בשר מתחילת חודש אב, מקילים בר"ח עצמו, ויכולים לאכול בערב שבת זו ממאכלי הבשר². ובני אשכנז יכולים לטעום את התבשיל שיש בו בשר, אם לא חסר בו מלח או תבלין ולפלוט (ואינו מברך³), וראה הערה⁴.

ב. רחיצה: בני אשכנז הנוהגים איסור רחיצה מר"ח אב, יכולים לרחוץ בר"ח אב שחל בערב שבת כדרכם בכל ערב שבת, היינו לרחוץ את כל גופם בחמין וסבון ולטבול במקוה חמה אם דרכם כן בכל ערב שבת⁵. נולגבי קציצת צפרנים, יש שנהגו שלא לקוץ ביום זה משום ראש חודש⁶. ולגבי קציצת צפרנים בתשעת הימים ראה להלן סעי' ז, דלא נאסר לקצוץ צפרנים לכבוד שבת קודם שבוע שחל בו ט"ב.

ג. בגדי שבת: בשבת זו לובשים בגדי שבת כרגיל, גם הנוהגים שלא ללבוש בגדי שבת בשבת חזון⁷. וכן מותר ללבוש לכבוד שבת בגדים מכובסים, אבל לא בגדים חדשים⁸.

ערב שבת קודש חזון – ח' מנחם אב

ד. טעמימה בערב שבת ממאכלי הבשר: לבני אשכנז הנוהגים שלא לאכול בשר ולשתות יין מר"ח⁹, ולבני ספרד הנוהגים להחמיר כבני אשכנז¹⁰, אין לטעום מתבשילי הבשר. אבל יכול לטעום את התבשיל אם לא חסר בו מלח או תבלין ולפלוט (ואינו מברך¹¹).

¹ שו"ע סי' תקנא סעי' ט, ומשנ"ב ס"ק נח.

כתב בערוה"ש סי' תקנא סעי' כג, תרובח מגולה למולזלים במה שנהגו איסור אכילת בשר בכל ארצות פורטוגל מר"ח מנחם אב, וז"ל שם: "ולבד שעוברים איסור דאורייתא מטעם נדר דכיון שאבותינו קבלו עליהם מנהג זה הוי נדר של כלל ישראל, ולבד זה, איך לא נבוש ולא נכלם, הלא הרבה מהאומות שאין אוכלים הרבה שבועות לא בשר ולא חלב ולא ביצים, ואנחנו עם בניי שעלינו נאמר קדושים תהיו, לא יאבו לעצור את עצמם שמונה ימים בשנה לזכר בית קדשנו ותפארתנו, ועל כיוצא בזה אמר הנביא יחזקאל לו, לב, 'בושו והכלמו מדרכיכם בית ישראל, וענשם גדול מאוד'.

² כף החיים סי' תקנא ס"ק קכה - קבו.

³ כמבואר בשו"ע או"ח סי' רי סעי' ב.

⁴ פסק המשגיב סי' תקסז ס"ק ו בשם החיי אדם, כשמבשלים בתענית ציבור ביום לצורך סעודת מצוה שתיערך בלילה, מותר לטעום התבשיל ולפלוט. וכ"ש כאן, שאינו איסור אלא מנהג שלא לאכול בשר. וכ"כ בשו"ע פרק מב הערה רלו. וכתב, דבר"ח שחל בערב שבת אפשר דמותר אף לבלוע. וכתב בכף החיים סי' תקנא ס"ק קנה, שילדים קטנים יכולים לאכול בשר בע"ש אחר חצות, ואפי' כשחל ט"ב בשבת, כיון שיש קצת קדושת שבת אחר חצות. ודוקא ילדים קטנים שאינם יודעים להתאבל על ירושלים. ועי' אג"מ או"ח חיד סי' כא סוף אות ד, שאוסר.

⁵ משנ"ב סי' תקנא ס"ק פט. ודלא כפרמ"ג סי' תקנא משנ"ב ס"ק טז, הו"ד בשע"ת שם ס"ק לו, שכתב: "דלא ראיתי לנהוג היתר לרחוץ כל גופו כשחל ר"ח בע"ש, ומי"מ פניו ידיו ורגליו בחמין ודאי לכו"ע שרי". וכתב בשבט הלוי ח"ז סי' עז, פסקי הלכות לתשעת הימים אות ה, דאף שהפרמ"ג החמיר בעשיק שחל בו ר"ח מנ"א, מי"מ לצורך יש לנהוג כהמקילין, בא"י בתקופה זו שחם. ומכל מקום הוסיף שם, דיש לעשות שנויים להחמיר בע"ש זה, כמו הרגיל באמבטיה יעשה רק מקלחת כפי הצורך. וההיתר לרחוץ בסבון, כתב כן מרן הגרשו"א זצ"ל בהליכות שלמה בין המצרים פרק יד סעי' יט. ובנטעי גבריאל בין המצרים פרק מג הע' ו, הביא משו"ת משיב הלכה סי' רסט, דמותר לרחוץ בחמין אבל לא בבורית, וציין לקיצור שו"ע סי' קכב סעי' יג, ודחה שם דבריו בנטעי גבריאל דבריו הקיצור שו"ע שכתב אבל לא בבורית, קאי על ע"ש חזון ולא בר"ח אב שחל בע"ש.

⁶ כ"כ המג"א ריש סי' רס בשם צואת ר"י החסיד. אף שבצוואה לא נתפרש שגם בערב שבת אסור. ועי' בכנה"ג הו"ד בבאר היטב שם ס"ק ב, דאפי' אם חל ר"ח בער"ש אין להסתפר ונראה דה"ה דאין לקוץ צפרניו מפני הסכנה. ובהלה לדוד ס"ק א, הק' שהרי שומר מצוה לא ידע דבר רע, דסוף סוף נוטל לכבוד שבת והניח בצ"ע. ועי' בשו"ע הרב סעי' א, שאסר ע"פ הצוואה ברי"ח שחל בעשיק, ובמשנ"ב שם ס"ק ז הביא דברי המג"א. ולגזוז הצפרניים ביום חמשי, כתב המשגיב שם ס"ק ו, דמקפידין שלא לגזוז הצפרניים ביום חמשי, מי"מ בבכה"ג שאין יכול לקצוץ ביום ו' משום ר"ח, כתב השע"ת סי' רנא, שיכול לקוצצן ביום ה'. ובא"א בוטשאטש מהדו"ת סי' תיז, הקל לגזוז הצפרניים בליל ר"ח.

⁷ די אפרים סי' תקנא ד"ה ס"ק כ, ושע"צ שם אות מז. והטעם, דכל מה שנהגו איסור ללבוש בגדי שבת, כיון שאף אם אינם מכובסים מחדש, מי"מ ניכר גיהוצם. ובזה אין להחמיר אלא בשבת חזון ולא בשבת הקודם. ואמנם בלקט יושר עמ' 109 כתב דבניאושטט נוהגים שלא ללבוש בגדי שבת בשבת ראשון, וכ"כ שם בעמ' 110: "בניאושטט אינם לובשים בגדי שבת בשני השבתות האלו [ר"ח אב, ושבת ט"ב], לבד חלוק לבן".

⁸ משנ"ב שם ס"ק מה. וע"ע ביאור הלכה סעי' ו ד"ה כלים, שמתיר כתונת חדשה. ואף דבמשנ"ב שם ס"ק מה, כתב דמר"ח ואילך אסור אפילו בשבת ללבוש בגדים חדשים, ביאר בשו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' פ, שכוונתו כשאין לו כתונת מכובסת, שהרי לבישת בגדים חדשים חמורה יותר ממכובסים, ולכן אם יש לו כתונת מכובסת אסור לו ללבוש חדשה.

⁹ שו"ע סי' תקנא סעי' ט, ומשנ"ב ס"ק נח.

¹⁰ כף החיים סי' תקנא ס"ק קכה - קבו.

¹¹ ראה לעיל הע' 4.

ה. **רחיצה לכבוד ש"ק:** אין לרחוץ כל גופו אפילו בצונן, ורוחוץ רק פניו ורגליו בצונן¹². ויש מתירים חפית הראש ופניו, ידיו ורגליו, בחמין, אבל בלי סבון, למי שנוהג כן כל ערב שבת¹³. ונכון לחפוף ראשו בע"ש קודם חצות היום, ובדיעבד יכול גם לאחר חצות¹⁴. ולגבי רחיצה בערב שבת עבור טבילת מצוה במוצאי ט"ב, עיין הערה¹⁵.

ו. **טבילה:** הנוהג לטבול תמיד בעש"ק, ואינו מבטלה לפעמים מפני טרדת עסקיו או חצינה, טובל במקוה קרה¹⁶. ולבני ספרד הנוהגים איסור משבוע שחל בו, מותר להם לרחוץ ולטבול בערב שבת זו כרגיל¹⁷.

ז. מותר לקצוץ צפרניו לכבוד שבת בערב שבת זו¹⁸, וכן מותר לצחצח נעלים לכבוד שבת¹⁹. ומותר לשטוף הרצפה כהרגלו, ויש שהחמירו למעט מהרגלו²⁰.

ח. **שנים מקרא ואחד תרגום:** טוב להעביר הסדרא שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת²¹, ואם לא העביר בע"ש יעביר בשבת²². ומותרים כל היום בע"ש ללמוד בכל ענין שירצה²³.

ט. ראוי להכין מערב שבת את הקינות, מגילת איכה, כרים וכסתות לשיבה, שבדרך כלל אין זמן להכניס במוצ"ש.

¹² רמ"א שם סעי' טז, שו"ת מהר"ל סי' טו, ולוח א"י. ועי' בא"א בוטשאטש סי' תקנא ואו"ח החדש אות מג, שהתיר גם במים פושרים.

¹³ משנ"ב שם ס"ק צה-צז. אמנם למי שיש זיעה ולכלוך שאינם מוסרים בלא סבון, שרי לרחוץ אף בסבון.

¹⁴ פרמ"ג סי' תקנא משנ"ב ס"ק טז. וביאורו"ח שם סעי' טז ד"ה בחפית. ועי' בלבוש סעי' טז, שכתב דאדרבה, יש לאחר סמוך לכניסת השבת. והעירני ידידי הגרש"ח דומב שליט"א דהלבוש מייירי בע"ש חזון שאינו סמוך לט"ב, אך בשנה דערב שבת הוא ערב ט"ב, אפשר שיודה שיקדים לרחוץ קודם חצות. אמנם בני היקר הרה"ג יצחק מייכל שליט"א, ציין לשיטת הפרנס המובא בבית יוסף סוף סי' תקנא, שסבר דרוחצין סמוך לשבת. וכד מעינת בספר הפרנס (הובא בקובץ קמאי תענית כט), מפורש דקאי בע"ש חזון דחל בח' באב, ומבואר שם בדבריו דשרינן לרחוץ בחמין לכבוד שבת אחר חצות גם בע"ש חזון שחל בח' באב. וטעמו נראה, כדי שיהיה ניכר במעשיו שעושה כן לכבוד השבת ולא להנאות. ומסתבר אם כן דהלבוש שנקט לאחר הרחיצה סמוך לכניסת השבת סבר כשיטת הפרנס ואף בע"ש חזון רוחץ סמוך לכניסת השבת.

¹⁵ אשה שחל ל"ט שלה במוצאי ט"ב מבואר ברמ"א או"ח סי' תקנא סעי' טז, דמותר לה לרחוץ ולחוף בחמין מערב ט"ב אם אי אפשר לה לרחוץ במוצאי ט"ב. וכתב שם בביאור הלכה ד"ה אם א"א לה, דהרמ"א לשיטתו ביו"ד סי' קצט סעי' ד, שכתב דכשחלה טבילתה במוצ"ש מנהג יפה הוא שתרחץ היטב בער"ש. אבל מעיקר דינא רוחצת בל"ט כמש"כ המחבר שם. והוא הדין כאן, דרק אם אי אפשר לה לרחוץ במוצאי ט"ב דמותר לה לרחוץ בערב ט"ב. אבל לדעת הש"ך שם ס"ק ו, שחל ל"ט במוצ"ש מעיקר הדין צריכה לרחוץ ולחוף היטב בערב שבת ותרחץ ותחוף במוצ"ש ג"כ, ה"ה כאן, דמעיקר הדין תרחץ בערב ט"ב אפי' אם אפשר לה לרחוץ במוצאי ט"ב, עכ"ד הביא"ה. ועי' במשנ"ב לקמן סי' תקנ"ד ס"ק יח ובשע"ח שם, שנקט לעיקר דבריו הש"ך שלכתח"י צריכה תמיד לחוף ולרחוץ בחמין בערב ט"ב אפילו אם אפשר לה לרחוץ במוצאי ט"ב. אמנם בשיעורי שבט הלוי יו"ד סי' קצט סעי' ד, נקט לעיקר כשיטת הסדרי טהרה יו"ד שם ס"ק כ, דיש לעשות הרחיצה והחפיפה רק במוצאי ט"ב. ולכן גם בשנה זו שחל ט"ב בשבת אם להרחיק החפיפה מערב שבת לליל י"א, תליא בפלוגתא הנ"ל.

¹⁶ קצשו"ע סי' קכב סעי' יג, ושע"ח שם אות צח, כתב הטעם דבחמין ודאי רחיצה של תענוג היא. ובכה"ח ס"ק קצ, כתב לענין טבילת ב"ק, דאם קשה לו לטבול בצונן או שיש שם רק מים חמים, מותר לטבול בחמין, כיון שיש תועלת גדולה בטבילה זו. ועוד שאינו מכוון לשם תענוג. וכ"כ הישועות יעקב ס"ק ג. ונראה דה"ה לענין טבילה דערב שבת, כמבואר שם בכה"ח ס"ק רב.

¹⁷ סי' תקנא סעי' ד, לענין תספורת וכביסה, ומסתבר שכן הוא גם לענין רחיצה, הביא השו"ע ב' דעות אם יש לכל השבוע שלפניו דין שבוע שחל בו ט"ב. ולהלכה נקטינן דדבר שאינו אסור אלא מטעם מנהג יש להקל שאין לו דין שבוע שחל בו ט"ב, וכ"ה במג"א סי' תקנא ס"ק לה, לענין סיום מסכתא דקיל. וכתב שם בלבוש, דמש"כ בשו"ע ב' דעות אי הוי דין שבוע שחל בו, הוא דוקא לענין לספר ולכבס דאסור מדין הש"ס, אבל בשר ויין שחל בו מנהג כו"ע מודו שאין לו דין שבוע שחל בו ט"ב. אכן בבן איש חי שנה א' פ' דברים סעי' יב, כתב דדעת המחבר להקל, ואע"ג דכתב דיש מי שאומר דנהגו לאסור קי"ל כסתם מרן, ולכן מותר לספר ולכבס בשבוע שלפניו דאין כאן דין שבוע שחל בו ט"ב. חזון דמיקל אף בדברים האסורים מדינא. וכ"כ בתורת חיים ס"ק יא, דרבו הסוברים בזה דאין לו דין שבוע שחל בו ט"ב. וכ"ה בכף החיים ס"ק עח, והוסיף שם ומיהו עיין לעיל סי' יג ס"ק ז, בענין היכא שסותם השו"ע ואח"כ כותב יש מי שאומר לחומרא, שחושש לו לכתחילה היכא דאפשר.

¹⁸ בדין נטילת צפרנים בשבוע שחל בו נחלקו האחרונים, ה"ט"ז ס"ק יג, אסור והמג"א ס"ק יא, התיר. אך קודם לשבוע שחל בו, גם לט"ז מותר. ומדויק כן מדברי המשנ"ב ס"ק כ, שכתב שההיתר לגזוז צפרנים לכבוד שבת הוא כשחל ט"ב בשבת, ואם האיסור הוא מר"ח אב או ההיתר נוגע לכל שבת חזון. וממש"כ המשנ"ב שם דשרי לטול צפרניו לכבוד שבת, משמע שבאמצע השבוע שאינו כבוד השבת, אסור. וזה דעת היש מי שאומר בשו"ע סי' תקנא סעי' ד, שכשחל ט"ב בשבת יש לכל השבוע שלפניו דין שבוע שחל בו ט"ב. שהרי איסור נטילת צפרנים הוא רק בשבוע שחל בו ט"ב. ויש לעיין בזה, דהרי השו"ע שם סתם בדעה הראשונה להקל שאין במקרה כזה כלל דין שבוע שחל בו. וכן פסק להחרה הפרמ"ג סי' קא, תקנא א"א סי' קא, ולבוש שם, וחיי אדם כלל קל"ט סעי' יז, ובה"ח ס"ק מח. ובא"ר ס"ק ז הוסיף דוקא אם רגיל בכל ע"ש, ושאר הפוסקים לא העתיקוהו. וכן בקיצור שו"ע סי' קכב סעי' ה. אמנם במקור חיים לחו"י סי' תקנ"ב סעי' ט, כתב: "קיבלתי שאין לטול צפרנים בע"ש ח' אב".

¹⁹ שו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' פ, למנהגו שאנו לובשים בגדי שבת לשבת חזון, מותר להשחיר את הנעלים ואף להבריקם. ועי' שלמת חיים או"ח סי' ריח, שכתב דיש קפידא ואסור לצחצח נעלים.

²⁰ בשלמת חיים שם הביא מהגר"ש סלנט זצ"ל שבעש"ק חזון לא ירחץ הרצפה כ"כ בטוב כהרגלו בכל השנה יעו"ש. ובאחרות רבינו ח"ב עמ' קלג כתב בשם החו"א דלכבוד שבת אין להחמיר בזה.

²¹ לקט יושר עמ' 110.

²² שם, מג"א סי' תקנ"ד ס"ק ז, חיי אדם סי' קלו סעי' ד.

²³ כתב שם בלקט יושר "ביום שיש לומר כל מה שירצה". ובשו"ת מלמד להועיל ח"א סי' קיא, כתב דאפילו למ"ד דאסור ללמוד כל השבת, [כ"ה בלקט יושר עמ' 110, ובקיצו"ש סי' קכא סעי' ד, ועיין להלן סעיף בג], וא"כ לענין לימוד יש לו דין ט"ב, וממילא ע"ש דין ערב ט"ב יש לו לענין זה, מ"מ כיון דכל עצמו שאסור ללמוד בערב ט"ב אחר חצות הוא רק מנהג בעלמא (רמ"א סוף סי' תקנ"ג) אין להחמיר כלל בע"ש, כיון דשבת אין דין ט"ב לכל מילי. ועי"ש שהוכיח עוד מפוסקים דשרי ללמוד בערב ט"ב כל היום בכל ענין שירצה. ואומר שיר השירים - א"א בוטשאטש סי' תקנ"ג.

שבת חזון – ט' מנחה אב

י. בגדי שבת: מנהג ארץ ישראל ללבוש בגדי שבת בכל שבת חזון. וגם בשבת זאת שחלה בט' באב לובשים בגדי שבת כרגיל, וכן לובשים כותנות מכובסות.²⁴ ויש מהאשכנזים הנוהגים שלא להחליף בגדי שבת, רק הכותנות והפוזמקאות בלבד,²⁵ והמחמיר בזה שלא להחליף הכותנות מנהג שטות הוא.²⁶ ולענין לבישת בגדים חדשים, ראה הערה.²⁷

יא. חתן העולה לתורה בשבת חזון, ילבש בגדי שבת, גם במקומות שלא נהגו ללבוש בגדי שבת בשבת זו.²⁸ וללבוש בגדים חדשים, אסור אף לחתן, ויש מתירים.²⁹

יב. מחליפים לטלית של שבת.³⁰ פורסים על השולחן בבית מפות מכובסות.³¹ ומותר להחליף המגבות למגבות מכובסות.³² בשבת זו אין מחליפים הפרוכת בביהכנ"ס לפרוכת של שבת, ועיין הערה.³³

יג. אומרים בליל שבת פרק 'במה מדליקין'.³⁴

יד. שלום זכר: יש שכתב שכשחל ט"ב בשבת אין עושין סעודת שלום זכר, והמנהג לעשות.³⁵

טו. זמירות: הנוהגים לשיר ולזמר את החרוז של 'לכה דודי', יכולים לשיר גם בשבת זו.³⁶ וכן נהגו לשיר בשבת זו

²⁴ סי' תקנא ביאור הגר"א סעי' א, חיי"א כלל קלג סי' כא בשם הגר"א, והובא במשנ"ב ס"ק ו, ועוד הביא במשנ"ב שם עוד מהיעב"ץ בשם אביו, "שצריך ללבוש בגדי שבת אפילו בשבת שחל בו ט"ב. וכן הוא בלוח א"י. ועי' ערוה"ש סי' תקנא סעי' יא, שביאר אם המנהג באותו מקום שיש שינוי ניכר בין בגדי שבת לבגדי חול, ובגון שבחול לובשים כובע רגיל ובשבת שטריימל, נמצא אם ישנה בשבת חזון מהרגיל יהיה אבילות בפרהסיא, ולכן אל ישנה משאר שבתות, משא"כ דמנהגינו דאופן הלבשת שבת וחול שוים בדמותם ובתמונתם ואין הפרש ניכר כ"כ, ובגון לקיים מנהג הקדמונים שהנהיגו ללבוש בגדי חול, יעו"ש. ויש המשנים בגד אחד, עיי"ש במשנ"ב, וכן נהג החזו"א שהיה מחליף כל בגדיו חוץ מהפוזמקאות - טעמא דקרא הנהגות והוראות החזו"א אות כ, ובארחות רבינו ח"ב עמ' קלג, כתב דהגר"י קניבסקי זצ"ל לא היה מחליף את הטלית קטן. ובשע"ת ס"ק ד, כתב שמותר להחליף לנעלי שבת, אם אינן חדשות.

בעל בשבת הראשונה שאשתו באה לביהכנ"ס לאחר הלידה: מציאנו חידוש גדול בדברי החת"ס שכתב דאף לנוהגים שלא ללבוש בגדי שבת בשבת חזון, מ"מ אם זו השבת הראשונה לאחר לידה, שאשתו באה לביהכנ"ס והוא חייב לעלות - רשאי ללבוש בגדי שבת. והוכיח דאם אבי החתן רשאי ללבוש בגדי שבת הרי הבעל הנ"ל שהוא חיוב הדוחה את אבי החתן, ודאי שאף הוא רשאי ללבוש בגדי שבת. אמנם כשט"ב חל בשבת, שאין אבי החתן לובש בגדי שבת כדלקמן הע' 28, ליכא דין הנ"ל. ויל"ע דהטעם שהבעל מקבל עליה לאו משום שמחה היא, אלא כתמורת קרבן הודאה, וכי הבא מן הים שאף הוא חיוב לקבל עליה, וכי נתיר לו ללבוש בגדי שבת, ודוק.
²⁵ שבלי הלקט סי' רסו הו"ד בבאה"ט סי' תקנא ס"ק ד' ובמשנ"ב ס"ק ו, דכיון דאינו לובשם אלא מפני הויעה שריא אפילו בט"ב שחל בשבת. ומה"ט נראה דשרי להחליף את הבגדים התחתונים. ומ"מ אין ללבוש חדשים אפילו לכבוד שבת - שע"ת סי' תקנא ס"ק ב.

ועי' בתורת משה לחת"ס פרשת דברים עה"פ משאכס, שהאר"י הק' לגודל מדרגתו לא שכח מאבילות ביהמ"ק אפילו בבגדי שבת, אבל לא כן רוב בני אדם צריכים להראות בהיפוך שמצטערים על חורבן ביהמ"ק עד שמניח עונג שבת בשבילו, יעו"ש. וכתב בנטעי גבריאל, דענה ע"ז הגה"ק מגאלאנטא זצ"ל, שהחת"ס לגודל קדושתו לא שכח מקדושת השבת אף בבגדי חול, אבל לא כן אנו, שאם היינו הולכים בבגדי חול כבר שוכחים ומסיחים דעת מקדושת השבת, ולכן שפיר המנהג שהולכים בבגדי שבת.

²⁶ מג"א ס"ק ד. עיין גליון מהרש"א יו"ד סי' שפ"ט ס"א בשם שו"ת מהרש"ל דבשבת בתוך שבעת ימי אכלות מי שאינו לובש כותנת מכובסת הוא חסידות של שטות. ועי' א"ר אות לט, וכה"ח ס"ק יג, שכתבו דהנהגים שלא להחליף גם הכותנות, יש להם על מי לסמוך. ומנהג בני ספרד, כתב כף החיים סי' תקנא ס"ק ג, שנהגו כולם ללבוש בגדי שבת כרגיל ולא לשנות אפילו בגד אחד. אלא שהביא משולחן גבוה אות צ, ועוד פוסקים, דמ"מ המנהג שלא ללבוש בגדים חשובים ביותר כבגדי מועד.

²⁷ הכף החיים סי' תקנא ס"ק פט, כתב שלדעות המתירות ללבוש בגדי שבת מותר גם ללבוש מלבושים חדשים כל שאינם חשובים שדרך לברך עליהם שהחינו. אך בגדים שדרך לברך עליהם שהחינו אסור ללבוש אף אם כבר בירך עליהם בשעת קנייתם.

²⁸ דגול מרבבה ריש סי' תקנא, משנ"ב שם ס"ק י. אמנם **לאבי החתן והכלה** אף שבדרך כלל בשבת חזון, מותר להם ללבוש בגד עליון של שבת וכמבואר ברמ"א שם סעי' א, ומשנ"ב ס"ק ח, מ"מ בשבת זו אסור להם ורק לחתן מותר ללבוש בגדי שבת, ונראה הטעם משום שלא יראה כאבילות בפרהסיא.

²⁹ מג"א סי' תקנא ס"ק ו, ומשנ"ב שם ס"ק ט, שאוסרים. ועי' שולחן העזר ח"ב, שמתיר, וכ"כ הגר"ש דבליצקי זצ"ל דיני ט"ב, ובגון שילבש הבגדים באחת מהשבתות הקודמות, שלא יהיה חידושו ניכר. (וראה לעיל הע' 27).

³⁰ יד אפרים, מכיון שמנהגינו שלובשים בגדי שבת כרגיל, ולכן גם מחליפים הטלית, לטלית של שבת. ואמנם במג"א סי' תקנא ס"ק ג, הביא מהמהרי"ל דאין מחליפים הטלית וזה עפ"י מנהגם.

³¹ חיי אדם כלל קלג סי' כא, ומשנ"ב ס"ק לג.

³² קצור שו"ע סי' קכב סעי' ט.

³³ רמ"א סעי' א, וכתב שם הרמ"א, דט"ב שחל בשבת ונדרחא אין פורסין פרוכת של שבת, ובמשנ"ב שם ס"ק ז, כתב וה"ה מפות ומכסאות, עכ"ד. אולם המנהג הוא שפורסים פרוכת של שבת וגם מפות וכיו"ב של שבת, גם בט"ב שחל בשבת. והוא כנראה ע"פ סברת הגר"ש דבליצקי זצ"ל דיינא דהרמ"א הוא רק למנהג שאין לובשים בגדי שבת וחילקו בזה בין שבת חזון לשבת ט"ב, אבל למנהגינו שלובשים גם בשבת ט"ב בגדי שבת, פשוט שמחליפים גם הפרוכת, דלא יהיה שולחן מלא ושולחן רבך חסר, שהרי גם בבית מחליפים וה"ה בבית הכנסת.

³⁴ מנחת שבת סי' עו ס"ק יא, בשם הפמ"ג בספרו נעם מגדים, דבשבת שחל בה ט"ב יאמר במה מדליקין. וכ"כ בדגול מרבבה בגליון השו"ע סוף סי' תקנא, והוכיח ממה דכתב הרמ"א דא"א פרקי אבות בט"ב שחל בשבת ולא כתב דא"א במה מדליקין בליל שבת, ולומר שפרק במה מדליקים הוא יותר סדר היום מפרקי אבות במנחה הוא דוחק.

³⁵ לקט יושר או"ח עמ' 111. והגר"ש דבליצקי זצ"ל כתב דהמנהג לעשות. ומ"מ נראה דיתנהגו בכבוד ראש וימנעו מדברים המביאים לידי שחוק דומיא למה שכתב המג"א סי' תקנא ס"ק יד.

³⁶ פשוט, דכיון דשרים תמיד ונמנעים היום הוא כאבילות בפרהסיא. וכתב הגר"ש דבליצקי זצ"ל בקונטרס תקון תפלה, שיש נוהגין לומר לכה דודי בניגון אלי ציון וכו', ויותר טוב להמנע מזה אפילו כשחל ט"ב בשבת.

שלום עליכם ושאר זמירות ואפילו בסעודה שלישית³⁷.

טז. המנהג לומר בשבת זו **אב הרחמים** כנהוג בכל שבת, וכן מזכירים נשמות במקום שנהוג כן בכל שבת³⁸. וכשחל בו ברית מילה אין אומרים אב הרחמים³⁹.

יז. **עיניו טיב בשבת** זו: אין לנהוג עינוי ט"ב בשבת זו, וי"א דנהג בו אבילות בצנעה, וראה הערה⁴⁰. בני אשכנז הנהגים איסור בדברים שבצנעה, ראוי להחמיר שלא לרחוץ פניו ורגליו בחמין שהוחמו מערב שבת⁴¹.

יח. **בשר ויין**: אין להמנע בשבת זו מאכילת בשר ושתית יין, ואפילו יותר מהרגלו בשאר שבתות השנה⁴².

יט. **שמחות**: חתן העולה לתורה בשבת זו, ילבש בגדי שבת, גם במקומות שלא נהגו ללבוש בגדי שבת בשבת זו⁴³. וללבוש בגדים חדשים אסור אף לחתן, ויש מתיירים⁴⁴. במקומות שנהגו לזמר לחתן ולזרוק מיני מתיקה לכבוד החתן כשעולה לתורה, מותר בשבת זו⁴⁵. וכן מותר לעשות קידושא רבה לציבור⁴⁶.

כ. סעודת ברית מילה⁴⁷, וכן סעודת בר מצוה שעושים עם הקרואים⁴⁸, יראו לעשותם לכתחילה לפני חצות היום. ומותר לזמן כל קרואים שירצה⁴⁹.

כא. **ברכת שהחיינו**: יש להמנע מלברך 'שהחיינו' בשבת זו, אלא אם כן היא מצוה עוברת⁵⁰.

כב. **טי"ז**: ראוי שלא לטייל בשבת זו⁵¹.

³⁷ אג"מ או"ח ח"ד סי' קיב, כיון שהוא כבוד השבת, ואף אם אינו רגיל בכך כל שבת, שכשם שמותר לאכול בשר בסעודה שלישית מותר לשיר. ונראה **דאחר שקיעת החמה אסור מדינא לאכול, אין ראוי לשיר זמירות שבת**.

³⁸ א"ר סי' תקנד, משנ"ב סי' תקנב ס"ק ל. כתב הרמ"א סי' רפד סעי' ו, דבכל יום שא"א בו צדקתן א"א אב הרחמים, אך הא"ר סי' תקנד ס"ק יח, כתב שבשבת זו אומרים אב הרחמים אעפ"י שא"א צדקתן ד"ט נקרא מועד, מ"מ אב הרחמים הוי כמו קינות שאומרים בט"ב.

³⁹ נטעי גבריאל פרק מז סעי' יב.

⁴⁰ לדעת השו"ע סי' תקנד סעי' יט, מותר בכלום ואפילו בתה"מ, וכן הכריע הגר"א שם ס"ק כ. אך לדעת הרמ"א יש לאסור תש"מ אם לא בליט או לא מן הדרך או יוצא לדרך. וכן הוא בחיי אדם כלל קלו דין ג, ומשנ"ב סי' תקנד ס"ק מ ושעה"צ שם אות מו. לבני אשכנז הנהגים כרמ"א לאסור דברים שבצנעה בשבת זו, נראה שיש להחמיר אף בהרחקות כנדה, כמבואר בשו"ע סי' תקנד סעי' יח, ועיי"ש במשנ"ב ס"ק לו. ומ"מ ביום יש להקל עיי"ש שעה"צ אות מד. וכן הוא בשו"ת מהר"ל דיסקין קו"א סי' ה אות טו. אבל שמעתי ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, דאין להחמיר לדין בכל דיני ההרחקות המבוארים ביו"ד סי' קצה ומותר להושיט דבר מידו לידה וכדומה, ושאינו מיו"ב המבואר בסי' תרטו ומשנ"ב שם ס"ק א, דהכא בט"ב קיל טפי, דהא למחבר שרי דברים שבצנעה. ע"כ. ושמעתי מיידי הרב הגאון ר' שלמה הופמן, שכאן עוד יותר קיל, שהרי לדעת החי"א שהוא במשנ"ב, הותר גם לדעת הרמ"א בליט או לא מן הדרך, אי"כ גם לרמ"א אינו אלא מנהג.

⁴¹ ט"ז סי' תקנד ס"ק ט ומשנ"ב שם ס"ק לו. ועיי" כפה"ח סי' תקנד ס"ק פו, שהביא מהפוסקים שאפילו להאוסרים דברים שבצנעה לא אסרו אלא תש"מ בלבד יעו"ש. וכ"ה במנ"ח מצוה שיג בסופו, שחילק בין אבילות לעינוי, וביאר שם דגם לדין שנוהג דברים שבצנעה בשבת זו, מ"מ שרי לרחוץ פניו וידיו כמנהגו תמיד, דכל שאסרין בט"ב מחמת עינוי של התענית, כיון דנדחה משבת דחינן מכל וכל דיני עינוי, אך רחיצת כל הגוף או סיכה שאסור בט"ב מטעם אבילות, ולדין דיני אבילות לא נדחה ונהוג בצנעה ולכן אסור לטבול או לרחוץ כל גופו בשבת, עיי"ש. וטבילת ב"ק משמע מהמנ"ח שם שאסור, שכתב דההולכים לטבול בשבת מוחים בידם. אמנם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, פסק דטבילת ב"ק יש להקל אם מקפיד תמיד בכך, שאינה טבילה של תענוג. וכ"כ במועד לכל חי סי' י סעי' כו.

⁴² שו"ע סי' תקנב סעי' י, דמעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו. והנה אף שאין חיוב לאכול בשר בשבת, מ"מ כיון שנמנע משום אביל, עברה היא - מג"א תקנב ס"ק יג ומשנ"ב שם ס"ק כג.

⁴³ דגול מרבבה ריש סי' תקנא, משנ"ב שם ס"ק י. וכן לאבי החתן והכלה מותר להם ללבוש בגד עליון של שבת כמבואר ברמ"א שם סי' א, ומשנ"ב ס"ק ח.

⁴⁴ המג"א סי' תקנא ס"ק ו, ומשנ"ב שם ס"ק ט, אוסרים. ובשולחן העזר ח"ב שמתיר, וכ"כ הגר"ש דבליצקי זצ"ל בדיני ט"ב, ונכון שילבש הבגדים באחת השבתות הקודמות שלא יהיה חידושו ניכר.

⁴⁵ מקור חיים לחוות יאיר. וכתב שם בריש סי' תקנא, דהמהרי"ל עשה 'שפינהולץ' לבנו בשבת חזון שחל בו' באב, וכן מותר לעשות מחול בשבת לפני החתונה בשבת חזון, דהו"ל מצוה כבסי' שלח סעי' ב. ומ"מ בחל ט' באב בשבת יש למנוע. וכתב שם דנשאל אם לעשות מחול זה בשבת ב' באב שהיא שבת הקודמת לשבת שחל בט' באב, ולא רצה להתיר משום דשבת לפני דלפני אין מנהג, וסיים דרך הורית בשנת תנ"ב בבית מחותני, ומ"מ עברו על דברי ועשו.

⁴⁶ כתב מרן הגרשז"א זצ"ל בהליכות שלמה בין המצרים פרק טו סעי' יא, שחתן שחל שבת האופרוף בשבת ט"ב, שיש לעשות בשבת זו את כל מנהגי האופרוף, עליה לתורה וזריקת סוכריות קידושא רבה וכו', שאל"כ יהיה זה אבילות בפרהסיא. אלא שמ"מ לא יערכו את השמחה בפרסום וברוב עם כבשאר שבתות השנה, וכן שלא ישירו בקידוש, כיון שההמנוע משירה בקידוש אינה אבילות בפרהסיא. אמנם בארחות רבינו ח"ב עמ' קמד, הביא דעת מרן בעל הקה"צ זצ"ל שאת הקידוש שרגילים לעשות יש להקדים לשבת שלפני זה, משום שאין לעשות קידוש של שמחה בשבת זו. ומ"מ החתן יקבל עליה לתורה עוד פעם בשבת זו שהיא לפני החתונה.

⁴⁷ משנ"ב תקנב ס"ק כג, כה"ח שם ס"ק נג, חיי אדם כלל קלו סעי' א.

⁴⁸ וכ"כ מקור חיים סי' תקנב סעי' י, דאסור לאכול סעודת מצוה דבר מצוה עם הקרואים כשחל בשבת ח' או ט' באב אחר מנהג.

⁴⁹ מג"א סי' תקנא ס"ק לה, ומשנ"ב ס"ק עז.

⁵⁰ בשו"ע סי' תקנא סעי' יז, ובמג"א ס"ק מב, כתב דבשבת שרי והביא אוסרים. ואין הטעם משום אבילות, דלא מצונו שיהא אביל אסור לברך שהחיינו, אלא כיון דחזון הוא זמן פורענות אין לברך 'שהגיענו לזמן הזה'. ועיי"ש בערה"ש סעי' לה. וכשחל י"ז בתמוז בשבת ונדחה כתב במג"א שם דשרי לומר שהחיינו בשבת לכו"ע. הרב החיד"א בברכ"י ס"ק יא, וכן בשו"ת חיים שאל ח"א סי' כז החמיר בזה, דשבת זו חמורה משאר שבתות שבין המצרים דריע מזליה ואין שייך לומר שהגיענו לזמן הזה. אף שמפני כבוד השבת אין מתענים בו, מ"מ עיצומו של יום רע הוא. ולכאורה נראה דודאי כן הוא בט"ב שחל בשבת ונדחה, ואפשר בזה דחמיר טפי דכו"ע מודו דאין לברך שהחיינו על דבר הרשות. ושורר שכ"ה דעת מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בשמעתא דמשה עמ' תכח, דאין מברכים שהחיינו בשבת זו, ועיי"ן מש"כ בזה בספר נחמת ישראל ליידיי הרה"ג ישראל דרדק שליט"א, פרק ד' הע' 73.

שבת קודש לאחר הצות היום

כג. לימוד תורה: נחלקו הפוסקים אם מותר ללמוד בשבת זו דברים האסורים ללמוד בט"ב. י"א שאסור בכל השבת כדין ט"ב.⁵² וי"א שאסור רק מחצות ואילך, וכן הסכימו רוב האחרונים.⁵³ וי"א שאין לאסור כלל הלימוד בשבת זו.⁵⁴ ולענין שנים מקרא ואחד תרגום, ראה לעיל סעי' ה.

כד. תפילת מנחה: ראוי בשבת זו להקדים תפילת מנחה, כדי שיוכלו לסיים סעודה שלישית מבעוד יום. ואין אומרים צדקתך צדק.⁵⁵ ולא פרקי אבות.⁵⁶

סעודה שלישית – מפסקת

כה. המאכלים: אין למעט בסעודה שלישית בשום דבר ממה שרגיל תמיד בסעודה זו ומותר לאכול בשר ולשתות יין, ואף יותר משני תבשילין, ואפילו מי שאינו רגיל לאכול כן בסעודה שלישית.⁵⁷ ומותר לאכול בסעודה שלישית ביצים קשות, כיון שאינו אוכלן לסימן אבילות.⁵⁸ ומותר לאכול ולשתות יותר מהרגיל אף שכוונתו להקל עליו את התענית. אבל אסור לומר שאוכל ושותה כדי להקל עליו את התענית.⁵⁹

כו. דרך האכילה: ויושב כדרכו על כסא ולא על הקרקע, ומותר לאכול סעודה זו בצוותא עם בני ביתו.⁶⁰ ובסעודה זו ישב בדאבון נפש שלא ינהג בשמחה.⁶¹ ונחלקו הפוסקים אם מותר לשבת עם חברים בסעודה זו.⁶²

כז. זמירות ולימוד: והרגיל ללמוד בסעודה זו עם בני ביתו לימוד קבוע, מותר ללמוד גם בשבת זו.⁶³ ומותר לשיר זמירות שבת, אף מי שאינו רגיל לשיר בסעודה זו.⁶⁴

⁵¹ ברכ"י סי' תקנ"ג ס"ק ה, ושע"ת שם ס"ק ב. והוסיף הגר"ש דבליצקי זצ"ל דגם מסתם ביקורים יש להמנע בשבת זו. וכתב התוספות חיים על החיי"א כלל קלו ס"ק א, דהעולם נהגו שלא לטייל כלל בשוק בשבת חזון, אף אם אינו חל בט"ב או בעט"ב ומנהג הגון הוא, עכ"ל.

⁵² לקט ישר אור"ח עמ' 110, קיצור שו"ע סי' קכה סעי' ד.

⁵³ רמ"א סי' תקנ"ג סעי' ב, מג"א ס"ק ז, משנ"ב ס"ק ט, ובה"ח ס"ק יח. וכתב שם הכה"ח ס"ק יז, בשם החת"ס דאף שבט"ב אין ללמוד בדברים הרעים בדרך משא ומתן ובפלפול רק בפשוטם של דברים, כמבואר במשנ"ב סי' תקנ"ד ס"ק ד, מ"מ בשבת מותר. בלימוד תורה ברבים, דעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל (הובא במבקשי תורה קובץ מז עמ' י), דאם לא יגרם ביטול תורה, ראוי ללמוד קודם חצות, כדי שלא להקל ברבים נגד הרמ"א.

⁵⁴ הט"ז שם ס"ק ב, תמה על הרמ"א, דכיון שאין אסור באכילת בשר ויין לפי שאין אבילות בשבת, למה נחמיר עליו שלא ילמד משום אבילות. וכתב שם שהלימוד אחר חצות לא הפסיד שכרו, הו"ד במשנ"ב שם ס"ק י. וכתב שם דבריו הט"ז הם אפילו בט"ב שחל בשבת, וכתב דיש לסמוך על זה, אחרי דאפילו כשחל בחול כמה אחרונים מקילין וכנ"ל. ועיי"ש בביאור הלכה ד"ה ולכן, שהביא בשם המאמר מרדכי שחולק על הרמ"א וכתב דאין לאסור הלימוד בשבת זו. והגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר משמיה דמרן החזו"א זצ"ל בזה"ל: אמר לי לא להקל ללמוד בערב ט"ב שחל בשבת אחר חצות ע"כ, הו"ד בספר ט'. באב שחל בשבת להרה"ג ר' צבי כהן זצ"ל. וכ"כ בספר ארחות רבינו ח"ב עמ' קלו: סיפר לי הגאון ר' משה דויטש שבת עט"ב שהגיע חצות היום ראה את מרן החזו"א מפסיק מלימודו הקבוע ומתחיל ללמוד מסכת מועד קטן, ע"כ. ובסידור יעב"ץ כתב דאין לעסוק בדברים הרעים בשבת, ודלא כהמג"א סוף סי' תקנ"ג. ומרן הגר"ח קרליץ זצ"ל הורה דסדרי לימוד קבועים בביהמ"ד וכן שיעור לרבים אין לבטל בט"ב שחל בשבת, ובמידת האפשר לקבוע הלימוד מהלכות היום. וכ"כ בקובץ אורייתא כרך יד, משמיה דאדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל, דאין לבטל שיעורים ברבים דהוי כעין אבילות בפרהסיא, וכמו שאמרו לגבי סעודה שלישית שאין לבטל לאלה שנוהגים לעשותו ברבים. ועל דברי החת"ס בתשובותיו חלק אור"ח סי' קנו, שכתב דטעם האסור ללמוד אחר חצות, דכל מה שלומד אחר חצות עדיין מחשבתו עליו ומהרהר בלילה והרי הוא נכנס לט' באב כשהוא שמח, העיר האדמו"ר מקלויזנבורג זצ"ל דבעוה"ז היום לא שייך זה, דהלוואי שיוכנו עכ"פ בשעת הלימוד את לימודם, ע"כ. ונראה דראוי לכתחילה לקבוע שיעור הדף היומי קודם חצות ולא לעבור על דברי הרמ"א סוף סי' תקנ"ג, ביד רמה.

⁵⁵ סי' תקנ"ג סעי' יב, וסי' תקנ"ט סעי' א ומשנ"ב שם. מה"ש דט"ב איקרי מועד.

⁵⁶ רמ"א סו"ס תקנ"ג עיי"ש במשנ"ב ס"ק ט, שא"א פרקי אבות אחר חצות, אך קודם חצות דשרי ללמוד תורה מותר לומר פרקי אבות, ונהגו שא"א, וכ"כ בלוח א"י להגר"מ"ט. ועיי"ש בערוה"ש ריש סי' תקנ"ט, דכשחל ט"ב ביום ראשון, אומרים פרקי אבות בשבת שלפניו.

⁵⁷ שו"ע סי' תקנ"ג סעי' י, משנ"ב ס"ק כג, וכתב שם דהמנע מלאכול בשר משום אביל, עבירה היא, לוח לא"י.

⁵⁸ הוראת מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל.

⁵⁹ דומיא למש"כ המג"א סי' רצ בשם ספר חסידים הו"ד במשנ"ב שם ס"ק ד, דלא יאמר נלך ונישן כדי שנוכל לעשות מלאכתנו במוצ"ש, שמראה בזה שנח וישן בשביל ימות החול. ועיי"ש בא"ר שם שאין לומר כן אפי' כשהפך לכתוב ס"ת במוצ"ש, ומכאן שאפי' לדבר מצוה שיעשה במוצ"ש אסור לומר שישן בשבת, וה"ה לענינינו שאסור לומר שאוכל כדי להקל עליו התענית, ובהרהור מותר.

⁶⁰ בספר דרך שיהיה עמ' שפא, מובא שמרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שמע מהגה"צ ר' אלי' דושניצר זצ"ל שהחפץ חיים היה תולה פתק בשיבתו בראדן לפני ת"ב וכתב עצה להקל בתענית: לשתות כוס תה מתוק מאוד, ואח"כ לשתות כוס שני בלא סוכה כלל (עכ"ד). וגם בשבת מותר לשתות כן, כיון ששותה כרגיל, ובלבד שלא יאמר שזה בשביל להקל עליו התענית וכנ"ל.

⁶¹ משנ"ב סי' תקנ"ג ס"ק כג.

⁶² משנ"ב שם. ונראה דגם לבכור שור וסיעתו דס"ל דשרי ליסב עם חברים בסעודה זו, מ"מ לכו"ע צריך בדאבון נפש, אלא דס"ל שלא ימנע ממה שרגיל בהם משום אבילות בפרהסיא, אך לישב בדאבון נפש הי"ל צינעא ודברים שבלב כמבואר שם בבכור שור. הערת הגר"י גרטנר שליט"א.

⁶³ עיי"ש מג"א סי' תקנ"ג ס"ק יד, דלא ישב בסעודת חברים, הו"ד בלוח א"י להגר"מ"ט, וכן פסק החיי אדם כלל קלו סי' א, ובקיצור שו"ע סי' קבה סעי' א. והרבה אחרונים פליגי על המג"א וכתבו דאם רגיל בכך אסור לו להימנע דהוי אבילות בפרהסיא ועיי"ש משנ"ב שם ס"ק כ"ג שהביא הדעות.

⁶⁴ כף החיים, סי' תקנ"ג ס"ק יח.

⁶⁵ אג"מ אור"ח חיד סי' קיב, כיון שהוא כבוד השבת, ואף אם אינו רגיל בכך כל שבת, שכשם שמותר לאכול בשר בסעודה שלישית מותר לשיר. ונראה דאחר שקיעת החמה שאסור מדינא לאכול, אין ראוי לשיר זמירות שבת. (והבאנו דבריו לעיל הע' 37).

כח. ויכול לזמן על הכוס ולשתותה אם עדיין לא שקעה החמה⁶⁵. וכן מותר לאכול אחר ברהמ"ז של סעודה שלישית אם הוא עדיין קודם השקיעה ואין צריך להתנות כמו בחול⁶⁶.

כט. מותר ליטול ידיה למים אחרונים גם אחר השקיעה ואפילו אחר צאה"כ, אם לא נטל לפני השקיעה⁶⁷.

ל. צריך להזהר להפסיק לאכול ולשתות קודם השקיעה. ונכון להודיע דבר זה להמון העם כדי שלא יטעו שמותרים לסיים הסעודה השלישית בשבת זו כבשאר שבתות⁶⁸.

לא. המתפלל ערבית של מוצש"ק והבדיל מבעוד יום (אחר פלג המנחה), חלה עליו התענית, ואסור לאכול אף שלא שקעה עדיין החמה⁶⁹.

לב. מותר להניח במקרה שיירי המאכלים אחר סעודה שלישית (אף שעדיין שבת), אך אסור לנקות השולחן והחדר, אם אינו צריך למקום בשבת, משום איסור הכנה.

לג. תרופות: הצריך ליטול תרופה בשבת, ויכול לדחות את נטילתה ליום א' שהוא ת"ב נדחה, עדיף שיטול ביום א' ולא בשבת⁷⁰. ואף אם נצרך ליטול התרופה עם מעט מים, עדיף שיטלה ביום א' ולא בשבת⁷¹. וכן הרגיל ליטול לפני כל צום כדורים שימנעו ממנו הקאה או בחילות ביום הצום, אסור לקחת הכדורים בשבת, ויבלעם במוצאי שבת - ליל ט"ב, בלי מים. מצויים כיום כדורים להקלת הצום ועפ"י הודעת היצרן הם אינם תרופה ויש לקחת כדור אחד בסוף הארוחה עם שתי כוסות מים להקלה בצום וללא תחושת רעב וצמא, אין ליטול כדורים אלו בשבת, כדי להקל מעליו התענית למחר⁷². ומותר לערב תרופה במאכל מערב שבת ולאוכלה בשבת, וראה הערה⁷³.

הכנות קודם צאת השבת

לד. מיד עם שקיעת החמה נאסר בכל העניינים וגם בתלמוד תורה, בדברים האסורים בט"ב, חוץ מנעילת הסנדל שמותר עד הלילה⁷⁴. ומותר לשבת על כסא בבין השמשות עד חשכה⁷⁵.

לה. אסור לעשות בשבת שום סימני אבילות קודם זמן מוצש"ק⁷⁶, ולכן אסור להפוך הספסלים בביהכ"ס או להוריד הפרוכת וכד', וכן אין להחליף בגדי שבת בבגדי חול אלא לאחר צאת השבת⁷⁷.

⁶⁵ פרמ"ג סי' תקנב א"א ס"ק יד, וקיצושי"ע סי' קכה סעי' א. ובי"ח במשנ"ב סי' תקנב ס"ק כג.

⁶⁶ שעשה"צ סי' תקנב ס"ק ז, בה"ח סי' תקנב ס"ק ו. וכתב שם הטעם דכיון שאסור להראות עינוי בשבת מסתמא לא נתכוון להפסיק לשם תענית, ע"ש.

⁶⁷ מכיון שזו נטילת מצוה - נטעי גבריאל, פרק סו סעי' י. והורה מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, דאחר שקיעת החמה, יטול ידיה למים אחרונים בצמצום.

⁶⁸ רמ"א סי' תקנב סעי' י, משנ"ב שם ס"ק כד. וש"ע סי' תקנב סעי' ב.

⁶⁹ הגהות רעק"א סי' תקנב סעי' א, הו"ד בשעה"צ שם אות ט, שצ"ן מקור הדין מהמג"א סי' רצט ס"ק ט, שכתב שם דבט"ב שחל במוצש"ק, אם יקדים להבדיל מבעו"י תחול עליו התענית אחר ההבדלה, והרעק"א השווה תפילת ערבית להבדלה, ולכן כתב דאף אם יתפלל ערבית מבעו"י תחול עליו התענית. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קלג, דאין להבדיל מבעו"י דלא התירו אלא רק במקום ביטול מצות הבדלה.

⁷⁰ באה"ט סי' תקסז ס"ק ז, כף החיים סי' תקנב ס"ק לד, וכן הורה מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל.

⁷¹ שבט הלוי ח"י סי' פד אות ו. ולענין ברכה על הנמים כששותה קצת כדי לבלוע את התרופה, כתב שם בשב"ל סוף סי' פג, שאינו מברך כל זמן שאינו רוצה להנות מהמים אלא לצורך התרופה.

⁷² הוראת מרן הגרי"ח קניבסקי זצ"ל, דאף שהוא מחזירים טבעיים חיישינן משום שחיקת סממנים, דאינו חשוב אוכל, כי ט"ס אינו נהנה ממנו בעת אכילו, ומחזק את מזנו, ויל"ע אם יש לאסור נמי משום הכנה משבת לחול. וכן שמעתי לאסור ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל, מהטעמים הנ"ל. ובאורחות שבת פרק כב הע' רפד, הביא הוראת מרן הגרי"ש זצ"ל, שהתיר.

⁷³ באגרות משה או"ח ח"ב סי' פו, התיר אף לחולל שאין בו סכנה, לערב תרופה במאכל בער"ש ולאוכלה בשבת ואגב זה יבלע גם את התרופה. אמנם הוא התיר רק בתרופה שהדרך לערב אותה במאכל או משקה, כגון בקילורין שדרך לערבם במים. אך בשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' כח, ובשבת הלוי ח"ג סי' לו (בהע' לס' לו) ובח"ח סי' פב אות ב, שהתירו מדין ביטול ברחב אף בתרופה שאין דרך לערב אותה. ואם לא עירב מער"ש אם מותר לערב את התרופה בשבת עצמה, יש לעיין אי שרי ואי יש בזה הכנה, ובקובץ מבית לוי הביא (קובץ יג עמ' נב) שמרן הגר"ש וואנזר זצ"ל, התיר (וע"ע במנח"י שם).

עי' משנ"ב סי' צ ס"ק מה, דאין ללעוס בערב ת"ב ובעיכ"פ 'לאקרינן', הגורם שימאר המתקנות בפיו וכשבולע הרוק בולע המתקנות.

⁷⁴ שו"ע סי' תקנב סעי' ב, משנ"ב שם ס"ק ו, וסי' תקנב ס"ק א. וע"ע בשו"ת פרק כח הע' קפט, שדעת מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל שיש לחלוץ את הנעלים תיכף אחר בין השמשות, וללבוש את נעלי ט"ב בצאת הכוכבים, וכתב בספר שלמי מועד פרק צב, שמרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל נהג בט"ב שחל במוצש"ק לשכב בלי מנעליו מוזמן בין השמשות עד אחר צאת הכוכבים, כדי לצאת מספיקות, וגם שלא רצה לישב על כסא נמוך שלא להראות אבילות בשבת. ועי' בשו"ת שלמת חיים ח"א סי' רכו, דמעיקרא כך קיבלו, דכש"ב חל בשבת, שעכ"פ לענין נעילת הסנדל כל עוד שלא אמרו ברכו אינם חולצים מחמת קדושת תוספת שבת, משום דהוי דבר שבפרהסיא.

⁷⁵ שדי חמד פאת השדה ביה"מ אות ח"י, כ"ב הגר"ש דבליצקי זצ"ל, והוסיף דשרי לעמוד אם ירצה ואין בזה היכר לאבילות. וע"ע שלמת חיים סי' רכו, דלכתחילה ראוי להזהר. ועי' בשבט הלוי ח"י סי' פג, דהאסור לישב בט"ב ע"ג ספסל אינו אלא מנהג ולא חמיר כה' עיניים, ואין אומרים בו ספק דביה"ש שיהיה אסור, ולכן אין להחמיר לישב ע"ג קרקע בביה"ש אא"כ נהגו כן. וע"ע בשו"ת אג"מ או"ח ח"ה סי' ט אות ד, שכמדומה דנהגים לאסור מהשקיעה, ואף כשאין מנהג ידוע יש להנהיג כן.

⁷⁶ ביאור אגרי"א סי' תקנב סעי' ב, ומשנ"ב שם ס"ק ו. ואלו הנהגים להחמיר בכל מוצאי ש"ק עד זמן יציאת השבת ע"פ ר"ת, ועיין להלן סעי' מ.

⁷⁷ ופשוט דיש בזה נמי איסור הכנה משבת לחול מלבד איסור היכר אבילות בשבת. ועי' בשד"ח פאת השדה בין המצרים אות ח"י,

17. אין להביא את נעלי תשעה באב לביהכנ"ס בשבת, אף במקום שיש עירוב כדין. וכן את ספר הקינות⁷⁸, "א"כ יעיין בו מעט בבית הכנסת מבעוד יום"⁷⁹. ובבין השמשות גופא יש להקל לקחת את ספר הקינות אם יעיין בו בבין השמשות⁸⁰.

מוצ"ש"ק – ליל תשעה באב

18. **קטן שהגדיל בעשירי באב**, שהוא מוצאי שבת ליל ט' באב שנדחה, נחלקו הפוסקים אם חייב להתענות, ועי' הערה⁸¹. אמנם מי שהיה חולה בשבת זו עד שאילו היה אז תענית היה פטור, ולמוצ"ש נרפא, לכו"ע חייב להתענות⁸².

19. נהגו לקבוע בבית הכנסת זמן תפילת ערבית לשעה מאוחרת יותר מכל מוצ"ש, כדי לאפשר לציבור להיות בבית בזמן מוצ"ש, ויאמרו 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' בלי שם ומלכות⁸³, ויפשוטו את בגדי השבת ונעלי העור⁸⁴, וילבשו בגדי חול ואח"כ יבואו לביהכנ"ס⁸⁵. גם אם אמר ברוך המבדיל לפני התפילה, אומר אתה חוננתנו

שתמה על מה שראה שנוהגים להפוך את הספסלים כבר בבין השמשות. עוד כתב הד"ח בסוף מערכת בין המצרים: "נהגתי שלא לעשות שום שינוי בפשיטות בגדי שבת וכיוצא עד שתחשך".

⁷⁸ משום דהוי מכין משבת לחול, חיי"א כלל קנה סי' י, וקצו"ע סי' קמא סעי' יז, וסי' קכא סעי' ד בלח"פ. וכתב המשנ"ב סי' שמב סי"ב, דאף דשרינן שבות בבין השמשות לצורך מצוה, אך למעשה יש להחמיר בביה"ש דמוצ"ש דאין אנו בקיאים בזמן ביה"ש, ועי' ימתין עד הלילה.

⁷⁹ פשוט, ונ"ל מקור לזה מדברי מחצה"ש סוף סי' תרפח לענין מגילת אסתר.

⁸⁰ בגנוי רעקיא סי' כא, הסתפק אם מותר להדליק נר ביו"ט באפוקי יומא בביה"ש לצורך ביה"ש, דשמא ההדלקה הוא ביום ומיד לאחר מכן נעשה כבר לילה. ובש"כ פרק כח הע' קסח, הביא בשם מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל, להקל בדרבנן להכין מבין השמשות לבין השמשות גופא. וא"כ הכא נמי, שהבאת הקינות אינה מלאכה דאורייתא אלא איסור הכנה דרבנן, יש להקל.

⁸¹ יסוד מחלוקתם, אם בשנה זו יום התענית מעיקרו הוא י' באב, או אינו אלא תשלומין ליום ט' באב. ובוה תליא אי קטן שהגיע לייג ביום י' באב מתענה בשנה זו או לא. והאבנ"ז או"ח סי' תכו, תלה סאלה זו במחלוקת אם נוהגים דברים שבצנעא בשבת זו שחל בו ט' באב או לא, דאם אינו נוהג א"כ עקרוהו לגמרי מיום זה וקבעוהו למחר, ואם נוהג בו דברים שבצנעא י"ל שהעשירי הוא תשלומין לתשיעי, וע"כ קטן שהגדיל בעשירי פטור מהתענית, כיון שלא היה חייב בתשיעי אין לו דין תשלומין בעשירי. ופסק האבנ"ז שם וכן פסק המהרש"ם ח"ג סי' שסג, דאינו אלא תשלומין לתשיעי ופטור מלצום. אבל הדברי מלביאל ח"ה סי' קל ועוד פוסקים, ס"ל דעיקר הקביעות הוא בעשירי. ובישועות יעקב סי' תקנט ס"ק ד, כתב שעד חצות יום עשירי חייבו מחמת עצמו של יום, ומחצות ואילך כתשלומין, ולכן בעל ברית פטור אז. והאבנ"ז הביא מתשובת הרשב"א שסבר שמתחילה קיבלוהו לעשירי שבו נשרף ההיכל, וכתב דהרשב"א לשיטתו שאין דברים שבצנעא נוהג, אך לדידן שנוהג ממילא הוי תשלומין. ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, פסק שקטן שהגדיל ביום עשירי יתענה עם הציבור ולא יפרוש מן הציבור א"כ הוא כחוש וחלוש שיש להקל מדין נדחה, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' עא.

ואפשר שבמחלוקת זו תליא ג"כ אי קטן שהגדיל ביום עשירי באב אם יכול לקבל עליה לתורה בקריאה של התענית ביום זה. אמנם ממור"ה הגר"י זילברשטיין שליט"א שמעתי דגם לפוסקים שפטרוהו מלצום, אם למעשה הוא צם ומשתתף עם הצום של הציבור יכול שפיר לקבל עליה. (ואם אינו צם, בכל מקרה אינו יכול לקבל עליה, דהרי גם בתענית שאינה נדחית מי שאינו צם אינו יכול לעלות לתורה, וכמובא בשו"ע או"ח סי' תקסו סעי' ו).

צם בש"ק ט' באב בטעות: ועפ"י הספק הנ"ל יש גם לדון, באדם שטעה וצם בשבת בט"ב שחל בשבת אם עלתה לו התענית. דלמאן דאמר שבשנה זו עקרו התענית מעיקרה וקבעוה ליום י' באב, לא יצא ידי"ח התענית וחייב להתענות ביום א', אך אם התענית ביום א' היא תשלומין לתשיעי, כיון שכבר התענה בתשיעי שהוא בשבת (אף שמדינא לא היה לו להתענות) שוב אין צריך להתענות בעשירי. ומצינו ב"ה שחל בשבת שגורו רבנן דאין תוקעים בשופר בשבת כמבואר ברמב"ם פ"ב משופר ה"ו ובשו"ע סי' תקפח סעי' ה, דאם תקע בשופר בשבת אף דעבר על שבות דרבנן מ"מ קיים המצוה דומנה גם בשבת, יעוין ברעק"א ד"ח מערכה ח. והחלקת יואב בקבא דקשייתא סי' צט, פליג וסבר דבשופר וכן בלולב שאסרו חכמים ליטול ולתקוע בשבת נעקרה המצוה לגמרי, והביא ראייה מתוס' בסוכה ג ע"א ד"ה דאמר, במי שיושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, דאע"ג דהוא פסול דרבנן מ"מ גם מדאורייתא לא יצא ידי"ח סוכה, ויעוין מה שכתבנו בזה בהלכות ומנהגים לר"ה שחל בשבת מילואים סי' ה. ובנדויד נראה דגם לרעק"א, אם התענה בטעות בשבת לא עלתה לו תענית, דט"ב שחל בשבת קבעו חז"ל שהתענית תהיה בעשירי, וממילא אם התענה בשבת לא עלתה לו כלל.

⁸² כ"ה ביד אפרים סי' תקנד על המג"א סי"ק ט, שהוסיף לפי שכבר הוקבעה התענית לכל העולם ביום א' ואינה תשלומין לשבת. ואין מכאן ראייה לקטן שהגדיל שיצטרך להתענות, דהכא היה חייב בתענית אלא שמצד בריאותו נאסר עליו התענית.

⁸³ פרמ"ג, הו"ד במשנ"ב סי' תקנ"ג ס"ק ז, ובי"ח במשנ"ב סי' רצט ס"ק לד.

⁸⁴ המשנ"ב בסי' תקנו ס"ק ו, כתב שיוחר שלא יגע בנעליו בידי, דאז יהיה צריך ליטול ידי. ובדיעבד אם נגע ינקה ידיו בכל מידי דמנקי. אמנם בהל' יו"כ סי' תרי"ד ס"ק יד, כתב שאם נגע בנעליו יטול ידי (היינו במים). ויישב מרן הגר"ש קרליץ זצ"ל (הו"ד בס' קרא עלי מועד פ"ז הע' ג), שבהל' ט"ב איירי שחולץ נעליו מיד אחר ברכו, ומסתמא אין מים מצויין בסמוך לו, ואם יצא לחזור אחר מים יפסיד תפילה בציבור, לכן התירו לו לנקות בכל מידי דמנקי, אכן כשמצויים לו מים, חייב ליטול ידי וכמ"ש המשנ"ב בהל' יו"כ. שו"ר שכ"כ במחצה"ש סי' תקנ"ג ס"ק ו, ובכ"ה"ח סי' יג.

ולגבי **נגיעה בנעלי בד**, אם צריך נטילה. הבן איש חי שנה א' פ' דברים אות כא, הו"ד בכ"ה"ח סי' תקנ"ג ס"ק עג, כתב שגם בנעלי בד צריך נטילה. אבל בארחות רבינו ח"ג עמ' קפו, הביא שהחזו"א נגע בנעלי גומי ולא נטל ידי ואמר למרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל, שרק במנעל של עור יש ליטול ידיים.

⁸⁵ זה השולחן ח"ב הערות לאו"ח סי' תקנט. והביא שם ראייה דאין לומר הקינות בבגדי שבת מהא דאיתא בסי' תקנט משנ"ב ס"ק לד, שבעלי הברית שלבשו לבית בגדי שבת אם מנהגם לקרוא אחר הקינות איוב וירמיהו והניחו קריאתם לאחר הברית, צריכים לאחר הברית לפשוט את בגדי השבת (וזה למנהג המהר"ל שנהגו לקרוא באיוב וירמיהו אחר הקינות), וא"כ ק"ו דבאמירת קינות ואיכה אין להיות בבגדי שבת דזה חמור יותר מאיוב וירמיהו שהוא עיקר ענינו של יום. וכתב בארחות רבינו שכן היה מנהגו של מרן החזו"א זצ"ל לפשוט הבגדי שבת וללבוש בגדי החול קודם תפילת ערבית דמוצ"ש דליל ט"ב. ויש להקפיד עם יציאת השבת לומר ברוך המבדיל ולחלוץ הנעלים, דאין היתר להשאיר עם נעלי עור לאחר צאת השבת. וכ"כ בספר אוהל משה להגרא"מ הורביץ ח"ב סי' עב, דקשה עליו המנהג שממשיכים בזמן של ודאי לילה במנעלים, אלא מיד כשנעשה ודאי לילה צריך לחלוץ המנעלים, עיי"ש.

ל. יש להזהיר הנשים שלא יעשו מלאכה עד שתבדלנה בתפילה או שיאמרו 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', ואומרות בלא שם ומלכות⁸⁷. הנוהגים תמיד להחמיר שלא לעשות מלאכה עד אחר הבדלה לא צריכים להחמיר בזה כמוצ"ש ליל ט"ב, אלא מותרים בעשיית מלאכה תיכף אחר שהבדילו בתפילה או אמרו 'ברוך המבדיל בין קודש לחול'⁸⁸.

מ. גם הנוהגים להחמיר על עצמם בכל מוצ"ש כזמן ר"ת צריכים לנהוג בחליצת הנעלים והחלפת הכגדים לפי שיטת הגאונים שהוא כ-30 דקות אחר השקיעה⁸⁹.

נא. סדר תפילת ערבית: אין אומרים את המזמורים שקודם תפילת ערבית במוצ"ש - 'לדוד ברוך' ו'למנצח'⁹⁰. ומזכירים בתפילה 'אתה חוננתנו' (ואם שכח אינו חוזר ומתפלל)⁹¹, ואין אומרים ויהי נועם⁹². ולא 'ויתן לך'⁹³. אך 'ואתה קדוש' אומרים אחר הקינות, ומדלגין על הפסוק 'ואני זאת בריתי'⁹⁴. באמירת הקינות מוסיפים את הקינה 'ויהי נועם נשבת במוצאי שבת'. ואין אומרים זה לזה ברכת 'שבוע טוב'⁹⁵. ואין מברכים הבנים במוצאי ש"ק ט"ב⁹⁶. קריאת שמע שעל המיטה אומרים בליל ת"ב כרגיל, עם כל פרקי התהלים והתפילות⁹⁷.

מב. הבדלה: אין מבדילין על הכוס במוצאי שבת שחל בו ט"ב, אפילו במקום שיש קטן שיכול לשתות מהכוס⁹⁸.

מג. ברכת 'מאורי האש': במוצאי שבת כשרואים אש מברכים בורא מאורי האש, וישתדל לברך ברכה זו קודם קריאת איכה⁹⁹. ונחלקו הפוסקים אם נשים יכולות לברך לעצמן ברכת בורא מאורי האש, ולכן תצאנה יד"ח ע"י

⁸⁶ עי' משנ"ב סי' רצד ס"ק א, וסי' רצט ס"ק לה.

⁸⁷ משנ"ב סי' תקנו ס"ק ב, חיי"א כלל קלו סי' ה, וקיצשו"ע סי' קכה סעי' ו, וכה"ח סי' תקנו ס"ק א. וכתב בספר שלמי מועד פרק צב, דבשנה שחל צום ט"ב במוצ"ש, כיון שאין מבדילים במוצ"ש על הכוס, ראוי בדיוקא שהנשים תתפללנה ערבית ויבדילו בתפילה, משום דעיקר התקנה היתה להבדיל בתפילה.

⁸⁸ שו"ת שרגא המאיר ח"ב סי' נא, שכן ראה אצל רבנים קשיא שאין להקפידו תמיד שלא לעשות שום מלאכה קודם הבדלה, ועכ"ז כשחל ט"ב ביום ראשון לא הקפידו.

⁸⁹ כ"כ הגר"ש דבליצקי זצ"ל, וטעמו שהיות ואין בחליצת הנעלים ולבישת בגדי חול איסור גמור של חילול שבת, אין להם ע"י האיסור להקל באיסורי ט"ב של נעילת הסנדל. אמנם יש להקפיד ולבדוק מע"ש שאין בבית הבגדים מוקצה כיון שלידים עדיין היא שבת לחומרא. ומנהג דידן עפ"י מרן החו"א זצוק"ל להמתין 45 דקות מהשקיעה. אמנם מרן הגר"ש קרליץ זצ"ל, בחוט שני עניני תעניות, ס"ל דהחושש לענין שבת לדעת ר"ת אין צריך לחלוץ מנעליו קודם, ואעפ"י שאינו אלא בגד חשש, לא מיקרי חומרא דאית ליה קולא, דכל זמן שהוא חשש שבת אין צריך לחלוץ. וכמו דחזו"ן דהציבור חולצין אחר ברכו, אעפ"י דהש"ך חולץ קודם, אי"כ אין קפידא בתוספת הזמן.

⁹⁰ רמ"א סי' תקנט סעי' ב ומשנ"ב ס"ק ח, כיון שאינו מסדר היום, וכ"ה במשנ"ב סי' רצג ס"ק א, וכתב שם הטעם בשם הפרמ"ג דא"א המזמור 'אלקים יחנונו', דט"ב אינו זמן חנינה. וכ"כ הלבוש סי' תקנט סעי' יא, טעם זה.

⁹¹ אף שבעלמא אם אין לו כוס להבדיל בלילה (או ביום למחרת) ושכח להבדיל בתפילה שצריך לחזור ולהתפלל, השתא כיון שמבדיל על הכוס במוצאי ט"ב אין חזר - שו"ע סי' רצד סעי' ב-ג, וביאה"ל שם ד"ה וסובר. וכ"ה בסי' תקנו משנ"ב ס"ק ב.

⁹² סי' תקנט סעי' ב ומשנ"ב ס"ק ז, דעיקרו נתייחס על הקמת המשכן ועתה נחבר. ועוד טעם כתב הגר"א בביאורו סי' תקנט סעי' ב, שהעושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה, וא"כ אין לומר 'ומעשה ידינו כוננה עלינו', ועי' הערה הבאה.

⁹³ שם ברמ"א ובמשנ"ב ס"ק ט. תפילות לברכה במוצאי שבת: נראה שאין אומרים במוצ"ש ט"ב את התפילה שמקורה בירושלמי 'רבון העולמים... החל עלינו ימי המעשה' וכו', דתפילה זו נאמרת לסימן ברכה בתחילת השבוע, וט"ב אינו זמן ברכה ושמחה כמבואר בלבוש כאן, בטעם שאין אומרים 'ויתן לך', והגר"א בביאורו לשו"ע סי' תקנט סעי' ב, כתב שאין אומרים ויהי נועם שאינו יכול לברך מעשה ידיו, שהרי העושה מלאכה בט"ב אינו רואה סימן ברכה, וה"ה בזה. אמנם בספר קרא עלי מועד פ"ז הע' 3, הביא שמרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל פסק דמותר לומר התפילה רבון העולמים הנדפסת בסידורים, אעפ"י שיש שם פסוקים, משום שהיא נחשבת כתפילה.

⁹⁴ סי' תקנט סעי' ב ובמשנ"ב ס"ק ו, עיי"ש הטעם.

⁹⁵ הגר"ש דבליצקי, ע"פ המהרי"ל הובא במג"א סי' תקנט ס"ק א, שאין מברכין הבנים במוצ"ש זה. וכ"ה במשנ"ב שם ס"ק ד. ואף שהיה מקום להוכיח דין זה ממש"כ המשנ"ב סי' תקנט ס"ק מא, שאין לומר בט"ב צפרא טבא. מי"מ היה מקום לדחות ע"פ מש"כ הנומרות שמשון סי' תקנט סעי' ו, בחולא שאינו יכול להתענות כל המעלע, דיאכל בלילה ויתענה ביום, חזו"ן דאבלות דיומא חמירא מאבלות הלילה, והיה אדם מקום להקל לומר שבוע טוב, אלא כמ"ש מהמהרי"ל. ובלקט ישר עמ' 110 כתב בשם התרומת הדשן, דלומר 'לילה טוב' מותר, אך הוא עצמו לא אמר.

⁹⁶ מהרי"ל הל' ט"ב, הו"ד במשנ"ב סי' תקנט ס"ק ד. ובמהרי"ל הל' שמחות אות כג, כתב שכשנפטר אשת המהרי"ל לא בירך הרב הנערים ולא את קרוביו באותה שבת. ובתוספת ירושלים סי' תקנט העתיק ממס' סופרים פ"ח ה"ה, שבכל יום צום היו מברכין הבנים.

⁹⁷ שו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שפ אות ד. משום שהם נאמרים כתפילה ולשמירה. ואף את הפסוק 'ויהי נועם' אומרים (אף שאין אומרים אותו בביהכ"נ), עיי"ש. [וביסוד ושורש העבודה שער ט פרק יב, כתב רק שאומרים קיש על המיטה, ולא פירט מה אומרים]. וראה כיו"ב שו"ת זרע אמת ח"ג סי' א, לענין אמירת תקון חצות שאומרים פרקי התהלים.

⁹⁸ כתב החיי אדם כלל קלו סי' ה, דלא דמי למילה בט"ב שנותנין לקטן לשתות מן הכוס, דהתם לא הוי מילתא דקביעא, משא"כ הבדלה דהרבה פעמים חל ט"ב בא' בשבת, וגורנין שמא יבא התינוק לשתות גם כשיגדיל, יעו"ש.

וכמו כן, אין להבדיל על הכוס מבעוד יום בשבת אחר פלג המנחה קודם שתחשך. דהנה כתב הרמ"א שו"ע או"ח סי' רצט סעי' ו, מי שמתענה ג' ימים וג' לילות ישמע הבדלה מאחרים, ואם אין אחרים אצלו יכול להבדיל בשבת מבעוד יום ולשתות [וכמ"ש השו"ע בסי' רצג סעי' ג, לגבי מי שהוא אנוס שיכול להתפלל ערבית של מוצ"ש ולהבדיל מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל, עיי"ש] ולקבל אח"כ התענית עליו. וא"כ לכאורה היה מקום לומר שגם כאן, יכול להבדיל ביום השבת קודם שתחשך, ולקבל אח"כ התענית עליו. דכבר כתב

שם המשנ"ב ס"ק כב ובשעה"צ שם אות לג, דכל דין זה הוא רק בתענית שאינה מחמת חובה, דנחשב שהתנה שאינו מקבל ע"ע את התענית עד שתחשך. אבל תענית חובה, כתשעה באב, אינו יכול להתנות ומיד כשמבדיל כבר חלה עליו התענית ואסור לשתות. ועי'

בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' קלג, שכתב שאין להקל להבדיל בשבת מבעו"י משום שכל מה שהתירו הוא רק במקום אנוס של ביטול מצוה הבדלה, משא"כ בנידו"ש שאין כאן חשש ביטול מצוה.

⁹⁹ שו"ע סי' תקנו סי' א. והמשנ"ב שם ס"ק א, כתב שני טעמים בזה, עיי"ש. ומברכים על נר שהדליקו להאיר ומסתכלים על הצפרניים לאורו כנהוג. וכתב אשל אברהם להגה"ק מבוטשאטש מהדו"ת סי' תקנו, דיש להדר אחר אבוקה שהיא מצוה מן המובחר ואין לשנות

המבכר בביהכנ"ס, או שהאיש יברך בביתו ויוציא יד"ח אשתו ובנותיו¹⁰⁰. אם שכח יכול לברך ברכת האש כל הלילה, עד עלות השחר¹⁰¹. וכשמבכר על האש לחוד, יש לברך ברכה זו בשיבה דווקא כדי שתהא קביעות לברכה¹⁰².

מד. הנוהגים להדליק נרות בבית בכל מוצ"ש¹⁰³, אין מדליקים במוצ"ש זה¹⁰⁴.

מה. אין להריח בבשמים במוצ"ש ליל ט"ב¹⁰⁵. ובימים נחלקו הפוסקים אי שרי להריח בבשמים¹⁰⁶.

מו. נהגו שלא לעשות מלאכה שיש בה שיהוי בט"ב מהלילה עד חצות היום¹⁰⁷, וגם בט"ב נדחה אסור. יש מי שכתב דלכן אין להדיח ולשפשף הכלים במוצ"ש ליל ט"ב, ויש מתירים¹⁰⁸. ולקפל הטלית במוצ"ש ליל ט"ב, מותר¹⁰⁹. כתיבה בט"ב יש מקילים, ויש שכתבו להחמיר¹¹⁰.

בזה מכל השנה.

¹⁰⁰ שו"ע סי' רצו סעי' ח, ובביאור"ל שם דיותר נכון דאשה אינה חייבת בברכת הנר לכו"ע. אבל מ"מ כתב באז נדברו ח"י סי' כז, שאין כוונת הביאור הלכה לומר למעשה שנשים לא תברכנה ברכת הנר אלא שאין חייבות בכך אך רשאיות לברך אם ירצו. והגר"י זילברשטיין שליט"א הורה דאף שבכל מוצ"ש כשאשה מבדילה יש המתירים לה לברך בורא מאורי האש מאחר שמצוה לסדרה על הכוס ויש לאומרה עם ההבדלה משא"כ בט"ב שאין כוס ואינה מבדילה שלא תברך בורא מאורי האש ע"כ. וכתב בהל' חג בחג עמ' קפח בשם מרן הגר"ש זצ"ל, דבריטב"א פסחים נד ע"א, מוכח דנשים מברכות בורא מאורי האש, והאנשים מביאים הנר לביתן לברך אף שאין צריך לאחריו הואיל ומחבבות המצוה, עיי"ש. וכן שמעתי שהורה מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל, ושור' שכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' עז, דפשוט הוא, דכמו דנשים חייבות בהבדלה עצמה כן חייבות גם בברכת האש, ואין לשנות מנהג ישראל השומעים ומברכים על האש קודם איכה בבית הכנסת, והנשים אם יברכו, יברכו לעצמן בבית ונראה שהמקור לברך על הנר בביהכ"נ, נעוץ במנהג להבדיל בביהכ"נ, ובמוצ"ש זו, שאין מבדילין על הכוס כמובן, מ"מ נשאר המנהג לברך על הנר. אבל כיום, בביהכ"נ שאין מבדילין, אולי אין מקום לקיים המנהג לברך על הנר בביהכ"נ דוקא. וצ"ל דביאור"ל לא מיירי אלא לענין חיוב דפטורות מחיוב, אבל לכו"ע רשאיות לברך. ועי' גם בשש"כ פרק סב הע' צח, שהביא בשם הגר"ש"א שהאשה תברך לעצמה, וטוב יותר שהבעל יוציא אותה בבית קודם לכתו לבית הכנסת [ו- כמובן אם יוצא לבית הכנסת רק לאחר צאת השבת]. ונראה שבמקומות שמאחרים התפילה יברך בביתו ברכת האש קודם יציאתו לבית הכנסת ויוציא ב"ב.

¹⁰¹ משנ"ב סי' תקנו ס"ק א. וכתב שם הטעם כיון שהחייב עדיין עליו. ולא יברך ביום, דאין מברכים על הנר אלא במוצ"ש בזמן שנברא - משנ"ב סי' רצט ס"ק יח.

¹⁰² כתב הביאור"ל סי' ריג סעי' א ד"ה על כל פירות: "ומה שנוהגין כהיום להוציא בבמה"ד בברכת המאור אף על גב שכל העם עומדין, היינו משום דמברכין גם ברכת הבדלה עם המאור ומיגו דמהני קביעותא להבדלה מהני נמי לזה... משא"כ כשמברכין על המאור לחודיה אפשר דשפיר בעינן ישיבה". וכן הורו הגר"ש אועירבאך הליכות שלמה תשעה באב פרק טו דה"ל אות כא, והגר"ד לנדו שליט"א, דבליל ט"ב שחל במוצ"ש כשמוציא אחרים בברכת מאורי האש כיון שאינו מבדיל צריכים קביעות בשיבה לברכת מאורי האש.

¹⁰³ הובא במשנ"ב סי' ש ס"ק ג.

¹⁰⁴ נטעי גבריאל פרק צה סעי' יד, משום שהוא בכלל "במחשכים הושיבני". ונראה דכמו שיש להמעיט באור בבית הכנסת כן יש להמעיט באור גם בבית, ולא להעלות אור רק הנצרך לתשמישו, ולא אורות נברשות וכדומה. וכיו"ב כתב במשנת יעקב י"ד הגהות לס' שעש סעי' ג, לגבי בית האבל, שאין להדליק נרות שהם לתענוג, ולכאז"ל ה"ה גם בליל ט"ב שאנו אבלים על חורבן הבית.

¹⁰⁵ שו"ע סי' תקנו סעי' א ושעה"צ שם אות א.

¹⁰⁶ מנ"א סי' תקנו ס"ק א, ש"ך י"ד סי' רסה ס"ק יב, שע"ת ושעה"צ סי' תקנו אות א. שכתב שם בשו"ע, דבליל ט"ב במוצ"ש אין מברך על בשמים, ובט"ז שם ס"ק א, ס"ל דאין להריח בבשמים משום תענוג. ובמג"א ס"ק א, משמע דס"ל דדוקא במוצ"ש אסור משום דהוי תענוג דחשיב את הנפש יתירה, ומהגר"א שציין כמקור שלא להריח בבשמים לדברי הרמ"א סי' תקנה, שימעת אדם מכבודו והנאתו בט"ב בכל מה שאפשר, משמע דס"ל כט"ז דהאסור להריח בבשמים הוא כל הטי"ב. ויש ראי' מדברי המשנ"ב לקמ"י תקנו ס"ק כז, שסתם דאין להביא בשמים לבית מילה שחלה בט"ב כיון שיש למעט בתענוג בכל מה שאפשר, חזינו דנקט כט"ז וסיעתו.

ולענין טבך ריחני עיין מועד לכל חי סי' י אות עד, הו"ד בכה"ח סי' תקנו ס"ק ד, דמתיר לשאוף טבך דרך הנחיריים אך אסר לערב ריח טוב בטבך. ולפי"ז טבך ריחני כשלנו אסור.

¹⁰⁷ שו"ע ורמ"א סי' תקנו סעי' כב, משנ"ב ס"ק מג, וביאור"ל ד"ה במקום. ועי' שעה"צ סי' תקנו אות מג דאין מכינים צרכי סעודה בט"ב אלא להאיר חצות היום. ועיין גם משנ"ב סי' תקנו ס"ק מט ושעה"צ שם אות ג.

¹⁰⁸ שו"ת שמלת בנימין סי' ב, וכן כתב לאסור ביוסף אומץ סי' תתנף, ורק אחר חצות התיר להדיח הכלים משבת. וכן המקו"ח סי' תקנו כתב לאסור דחשיב מלאכה שיש בה שיהוי ואפי' בט"ב נדחה אסור. ועי' פת"ש שתמה דלא חמיר ט"ב מאבילות ומבאר ביו"ד סי' שפ סעי' כב, דהדחת כוסות אין בו משום מלאכה. ונראה דלא קשיא, דמה שהתירו התם, בצריך לאותן כוסות כעת, ולהדיחם ע"מ להניחם גם שם אסור, ובט"ב אין צריך לאותן כוסות כעת. אמנם אם יצטרך לכלים אלו עבור קטן או חולה, מסתבר שמותר. ובשו"ת מחזה אליהו סי' פז כתב דמה שנוצר לסעודת הלילה או להאכיל הילדים בט"ב עצמו מותר, ויותר מזה אסור וחשש לאיסור רחיצה אף שאינו מכוון לרחיצה של תענוג, וכתב שם דאם תלבש כפפות גומי וכד', ומשמע שלא דן לאסור משום מלאכה אלא משום רחיצה ע"כ. ומותר להשירות הכלים שבכיוור במים דזה אינה מלאכה כלל - הגר"ש דבליצק זצ"ל. ויש הנוהגים לאכול בשבת זו בכלים חד פעמיים ע"מ להמנע מהדחת כלים בט"ב.

¹⁰⁹ נטעי גבריאל פרק צה סעי' טז, וכתב שם שמבואר במג"א סי' ש, שיש לקפלה מיד אחר יציאה מביהכנ"ס כדי להתעסק במצוה מיד. וכתב בספר הנהגות אדם דאם אינו מקפל מיד במוצ"ש איז הוא סכנה גדולה, ועוד שזה לא מקרי מלאכה שיש בה שיהוי.

¹¹⁰ שכתב"ל הובא בבאה"ט סוסיי תקנו, דענו להתיר. ואי שרי להגיה ס"ת עי' בשע"ת סוף סי' תקנו, וכתב שם לאסור לכתוב חדו"ת בט"ב דשמחה היא לו ואין לשמוח בט"ב. ועוד כיון שזה רק יום א', אין כ"כ חשש של שכחה. והשד"ח אסיפת דינים בין המצרים סי' ב אות ו, כתב שאם ודאי לו שישכח עד הלילה מה שחידש, יכול לציין ראשי דברים כדי לעורר הזכרון ולהעתיק אחר כך. וכ"כ בכף החיים סי' תקנו ס"ק קי, ומשמע מדברי השע"ת שם דפליג על הבאה"ט ואוסר כתיבה בכל אופן פרט להגהה. ועי' ביאור"ל סי' תקנו סעי' כב ד"ה עיי' עכו"ם, שהביא בזה מחלוקת, ודעת הא"ר בשם שכה"ג להקל, ודעת המטה יהודה דדינו כמו בחוה"מ.

אפינה ומכירה של פת במקום שהוא האופה היחידי: בשו"ת נטיעה של שמחה סי' יח, נשאל מאופה ישראל בכפר שהוא האופה היחיד במקום אם מותר לו לאפות כדרכו בט"ב ולמכרו כבשאר הימים, כי יש לו הפסד גדול בדבר. ודן שם אם זה הפסד או מניעת רווח. והתיר עיי' נכרי שלוחו שיאפה וימכור כבשאר הימים, והישראל יסייע בהיסק התנור כדי שיהיה פת של ישראל. וחידש דשרי בזה

מוז. חולצה בהבדלה: חולה שאינו מתענה צריך להבדיל לפני שאוכל¹¹¹, אך לא יבדיל מיד במוצ"ש אם לא צריך לאכול אז, אלא יבדיל קודם אכילתו¹¹². ויכול אז להוציא יד"ח הבדלה אחרים המתענים¹¹³. המבדיל בט"ב אינו מברך אלא ברכת הגפן והמבדיל, ואם מבדיל במוצ"ש אומר גם ברכת הנר, ואינו אומר הפסוקים הנה א-ל ישועתי וכו'¹¹⁴. יש מי שכתב שחולה לא יבדיל על יין אלא על חמר מדינה¹¹⁵ וישתה הכוס או שיבדיל על היין ויתן לקטן לשותתו, וי"א שיכול להבדיל על היין וישתה הכוס בעצמו¹¹⁶, ועדיף להבדיל על יין מגיתו (מיץ ענבים)¹¹⁷. והמבדיל על מיץ ענבים או יין, ישתה רק כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית (לדעת החזו"א 76 סמ"ק), שהוא השיעור הנדרש לצאת בו ידי הבדלה ולא יותר. ולא יברך עליו ברכה אחרונה, אא"כ אכל מזונות כשיעור, שמצורף בברכת מעין שלוש גם 'על הגפן' וכו'. חולה שאינו זקוק אלא לשתיית מים בלבד, אינו מבדיל¹¹⁸.

מח. אשה הצריכה לאכול בט"ב, יבדיל לה בעלה או אביה או כל אדם אחר ויכוון לצאת בעצמו בהבדלה זו, והכוס ישתה קטן או האשה בעצמה, ולא יחזור להבדיל במוצאי ט"ב¹¹⁹. ואם אין שם איש היכול להבדיל עבורה, תבדיל

ואין זה כבנין שאסור ע"י עבדים דאושא מילתא כמבואר בשע"ת בשם שכנה"ג הו"ד במשנ"ב שם ס"ק מו. והביא שם בתשובה שהציע הדבר לפני אביו שהשיב למעשה שע"י א"י ודאי מותר כמבואר בשו"ע שם, אלא שיש לחשוש משום שאושא מילתא וה"ה בזה שאופה. [ובאמת שבשעה"צ שם אות נ, הביא מדרך החיים דאף פרקמטיא אסור ע"י עבדים משום דהוי פרסום] ומ"מ כיון דהוא רק מנהגא וגם בשנה הזאת שנת תר"ט ט"ב נדחה הוא ה"י מקום שלא להחמיר, אעפ"כ הורה שם שיודע להשוואל שאף שאין בידו לאסור לגמרי מ"מ טוב מאוד הוא אם אפשר לאישתמוטי מזה, ואם אמנם יש חשש תקלה למבקשים לקנות לחם ממנו הואיל שאין שם אופה אחר בעיר, אין להחמיר. ע"כ.

¹¹¹ אמנם חולה שאינו אוכל אלא שותה מים בלבד, אינו מבדיל על הכוס, הואיל ושרי לשותות מים קודם הבדלה - שו"ע סי' רצט סעי' א, וכ"כ בשו"ת שבה"ל ח"ח סי' קט. וע"כ כד"ח שם ס"ק ו, שהביא דעות לאסור אפילו מים משום סכנה. ¹¹² ע"י שע"ת סי' תקנו ס"ק א, שהביא מברכ"י שחולה שאוכל בט"ב יבדיל תיכף במוצ"ש, והעיר הכה"ח סי' תקנו ס"ק ט, דזה החולה המבדיל במוצ"ש היינו אם צריך לאכול במוצ"ש, אבל אם אינו נצרך בעת ההיא לא יבדיל עד שנצרך לאכול. וכן שמעתי ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל. וע"י מנחת יצחק ח"י סי' לא, בתשובה להגר"י זילברשטיין שליט"א, שהביא מכנה"ג דחולצה אע"ג שעדיין אינו צריך לאכילה יבדיל מיד אחר תפילת ערבית, עיי"ש דמסקנת דבריו דלא בכנה"ג ושאל יבדיל עד שהוא צריך לאכול, וכן פסק בחלק ח סי' ל. ושמעתי מהגר"י זילברשטיין שליט"א, דיש לחלק בין חולה שאין בו סכנה ובפרט שגם חלוש, דאינו מתענה בט"ב וממתין מלהבדיל עד שיאכל. אבל חולה שיש בו סכנה וכל אכילה מבריאה אותו, אע"פ שאין במניעת האכילה במוצ"ש משום סכנה, מ"מ פשוט הוא שמותר לו לאכול אפילו בתחילת הצום מיד, ויבדיל מיד במוצ"ש.

¹¹³ שע"ת סי' תקנו ס"ק א. וכ"ה בשו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קט. וע"י להלן הע' 119. ¹¹⁴ ב"ה בשו"ת ד"ק ולא נקרא מים". וכ"כ בפתחי תשובה יו"ד סי' שצא ס"ק ב, דאבל בימי אבלותו אינו אומר הפסוקים הני"ל. וכן משמע מדברי המהר"ל שכתב "כשהחשיר... מבדיל בעה"ב על הכוס בפה"ג וברכת הבדלה", משמע דלא אומר הפסוקים הנה א-ל ישועתי וכו'. **ולענין ברכת בשמים** כתב בשו"ת לב חיים ח"ב סי' קנט, דאעפ"י שהותרה לו האכילה מ"מ הבשמים הם לתענוג להשבת הנפש ולא הותר בט"ב. ראה לעיל סעי' מה ובה"ע שם.

¹¹⁵ כתב הערוה"ש סי' רצו סעי' יג: "דכשאין שום דבר שביכולתו לשותות מבדילין על החלב או על טה מתוק ואין זה כסתם מים כיון שהוא מבושל ולא נקרא מים". וכ"כ האדרי"ת בקונטרס עובר אורח שבסוף ספר ארחות חיים סי' רצו: "שמעתי בשם גאונים רבים מדור שלפנינו ז"ל, שהורו להבדיל על כוס טיית מתוקה או קאפע מתוקה, ואחד מגאוני הדור זצ"ל קיים כל ימיו כוס של ברכה בכוס של קאפע, ונראה מדעתם דחמר מדינה נקרא כל שהוא עשוי לכיבוד לאורחים וכיו"ב כומו שהוא גם טיית וקאפע משא"כ חלב". ומור"י הגר"י זילברשטיין שליט"א נקט שאפשר להבדיל גם על קפה נוטל קפאין, אף שקפה עם קופאין אינו מעורר, מ"מ להלכה א"צ חמר מדינה שמשכר או מעורר, וסגי ששם קפה עליו. ובשש"כ פרק ס הע' יח, הביא מרן הגר"ש אויערבאך דאין לחלק בין קפה שחור שבשלו ע"ג האש לקפה נמוס. אמנם בערוה"ש שם משמע לכא"ו דחמר מדינה חשיב קפה שנשתבל עם המים. ומי"מ כששותה תה חם אבו קפה חם צריך להבדיל לא לוגמיו בתוך שיעור של כדי אכילה פרס - משנ"ב סי' רי ס"ק א.

¹¹⁶ ולא ישתה אלא רביעית. ובשש"כ פרק סב הע' קיד הסתפק כמה ישתה, האם רק כמלא לוגמיו שזהו שיעור שתיה מכוס של ברכה, או רביעית בכדי שלא להכנס לספק ברכה אחרונה. ומרן הגר"נ קרליץ זצ"ל הורה לשותות רביעית שזהו השיעור הנצרך לברכה אחרונה וחולה מותר לשותות כן, אך לא יותר מזה. ומרן הגר"ש אלישיב זצ"ל הורה שישתה מלא לוגמיו, שהוא רוב רביעית (לדעת החזו"א 76 סמ"ק), ובמרן ברכה אחרונה. אמנם אם אוכל מזונות בשיעור ברכה אחרונה, יברך ברכה מעין ג' ויצרף גם על הגפן.

¹¹⁷ ע"י דה"ח סי' תקנו ס"ק ט, דהחולה לא יבדיל על יין אם אינו נצרך לו רק על שאר משקין או יתן לתינוק. ואילו מברכ"י סי' תקנו ס"ק ג, משמע דישתה יין הבדלה בעצמו שאם יתן לקטן חיישינן שמא יבא למיסרך יעו"ש. דיש לעיין אי יש איסור מדינא דגמ' לשותות יין בט"ב, דלכאורה הוא ק"ו מסעודה המפסקת דאסור מדינא. אמנם אינו מוכח, דהתם היא הנחגה של אנינות וט"ב הוא אבילות. אמנם מ"מ אפשר דאבילות דט"ב כוללת איסור בשר ויין, וכדחזו"ן דהמנהג לאסור בכל תשעת הימים. ושמעתי ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל דעדיף טפי לסחוט ענבים ולהבדיל עליו, דכיון דלא עבר עליו ג' ימים קילא טפי מיין, כ"ה בשו"ע סי' תקנב סעי' ב, ובמשנ"ב ס"ק ז. וחמר מדינה לא בריירא לן כ"כ בזמנינו. והוסיף מרן הגר"נ קרליץ זצ"ל דעובדא הוה בחוליה שהיה צריך לאכול בט"ב שחל ביום א' והחזו"א אמר לו להבדיל על בירה לבנה קודם אכילתו. והוסיף שהיה בומן שסבר שביירה זה חמר מדינה, וכידוע שלאחר מכן חזר בו החזו"א ואמר שאין הבירה חמר מדינה בא". ובספר ישא יוסף או"ח ח"ג כתב שדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דיש בזה"ז חמר מדינא ודלא כדעת מרן החזו"א. והביא שם מעשה רב דמרן הגר"ש א"ב כובד בסנדקאות בט"ב נדחה ליום א', והבדיל על בירה לבנה. וס"ל שאפשר להבדיל גם על מיץ טבעי סחוט מפירות הדר. ועיין במכתבי מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל הנדפסים כאן בדיון הבדלה על יין בט"ב לחולים.

סחיטת ענבים הקדושים בקדושת שביעית: דעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, דמותר לסחוט ענבי מאכל הקדושים בקדושת שביעית, אף שעומדים לאכילה לא למיץ או יין (מרן הגר"ש, שביעית פרק ח סעי' ט).

¹¹⁸ שכן הותר לשותות מים קודם הבדלה כמבואר בשו"ע סי' רצט סעי' א. וכן פסקו בשבט הלוי ח"ח סי' קט. ובאור לציון ח"ג פרק כט סוף הע' ה.

¹¹⁹ שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' לט, ע"ש שהביא ראיות שכן יש לנהוג לכתחילה. והנה אף שנהוגות הנשים שלא לטעום מכוס הבדלה מי"מ כשאין עצה אחרת שרי, ע"י משנ"ב סי' רצו ס"ק לה. וכתב הקצוה"ש וכן הא"א מבוטשאטש מהדורית עצה לזה שתבדיל על כוס של ברכה שיוברכו עליו ברכת המזון, וכיון שיש מצוה לשותות מכוס של ברכה ליכא קפידא בזה, ואשה יכולה לשותות לכתחילה. ותנבנו שהאיש יוצא יד"ח בהבדלה זו, דבאופן זה יכול להבדיל עבור אשה, ע"י משנ"ב סי' רצו ס"ק לו. ורשאי לתת לקטן שהגיע לחניך ברכה, לשותות, וליכא למיחש דלמא אתי למיסרך בגדלותו, דזה דוקא אם היו מתקנים כן כתקנה קבועה להבדיל במוצ"ש ליל ט"ב, דאז

לעצמה¹²⁰. וי"א דלכתחילה ראוי שהאשה תעשה הבדלה בעצמה ותשתה את היין. עי' בהערה¹²¹.

מט. קטן בהבדלה: קטן האוכל בט"ב פטור מהבדלה, וי"א שיבדיל קודם אכילתו¹²².

נ. ברית מילה בטי"ב נדחה: בעל הברית, והוא המוהל הסנדק ואבי הבן, מתפללים מנחה גדולה, ואחר כך יכולים לרחוץ פנים ידיים ורגלים בצונן¹²³, ולהפסיק תעניתם, וצריכים להבדיל קודם לכן¹²⁴. ולענין נעילת הסנדל, ראה הערה¹²⁵. ויש שהחמירו בכל זה¹²⁶, וראה הערה¹²⁷.

דין חולה בתשעה באב שנדחה

נא. חולה, אפילו במיחוש קצת, וכן מעוברת שיש לה מיחוש קצת, מותרים לאכול בתשעה באב שנדחה. ולכתחילה

חיישין דאטי למיסרך משא"כ כשמבדילים לחולה שהוא דבר לא קבוע דמיא למילה דמותר, וכן הורה הגר"ש דבליצקי זצ"ל. ועי' שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' צא אות ד, דאם אי"א לאשה הנמצאת בביה"ח להבדיל או לשמוע הבדלה במקום, יש לה לשמוע בטלפון ודעתו נוטה שיוצאת בזה ידי חובה, ואף צריך לענות אמן על ברכות ששומעים בטלפון.

הורה מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, דאם נמצא במקום שעושה שם אדם הבדלה במוצ"ש ליל התענית (וכגון שהמבדיל חולה, או שבריא עושה עבור חולה שאינו יכול להבדיל בעצמו) לא יכווין השומע (הבריא) לצאת ידי"ח בהבדלה זו אלא יבדיל במוצאי התענית. אבל במקום שבריא מבדיל עבור החולה, אף שהוא עצמו אינו שותה מן הכוס, מ"מ בכח"ג יכווין המבדיל לצאת ידי"ח הבדלה (כדי שיוכל להוציא אחרים). ונראה לי לבאר טעמו, ע"פ הרא"ש בסוף מס' תענית פ"ד סי' מ, שהביא דעת הרמב"ן דבט"ב שחל במוצ"ש לא התקינו הבדלה על הכוס כלל, משום שדומה לאונן במוצ"ש דפטור נמי מהבדלה אפי' אח"כ. וכ' ע"ז הרא"ש ולא דמי כולי האי, דהתם גופי' הוי דחוי, דאונן פטור מכל המצוות, ודמי לחיגר ביום ראשון של חג ונתפשט בשני, דמבואר בחגיגה ט ע"א דכיון שנדחה ביום א' שוב אינו חייב בשני. אבל הכא גופיה מחייב, והזמן גורם שאין יכול להבדיל, וכשיעבור הזמן יבדיל, וכן נהגו העם. יעו"ש. ולכן עדיף טפי להבדיל במוצאי התענית, שלדעת הרא"ש חייב בהבדלה וזה הזמן שיכול לשתות ואז מבדיל.

¹²⁰ כ"ה במשנ"ב סי' רצו ס"ק לה, דכשאין לה ממי לצאת תבדיל בעצמה ותשתה הכוס כדי שלא לבטל מצות הבדלה. ולהוציא את האיש, כתב שו"ע הרב שם סעי' ט, שאינה יכולה, שהרי יש לחוש לדעת הסוברים שאין אשה חייבת בהבדלה. אבל אם בעלה חולה ואינו יכול להבדיל בעצמו, כתב בשש"כ פרק נח הע' עז, בשם מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל שיכולים לסמוך על הסוברים שאשה חייבת בהבדלה ותבדיל עבורו, אלא שעדיף שהבעל יאמר קודם לכן לפחות 'ברוך המבדיל בין קודש לחול', כדי שחיובו יהיה אז רק מדרבנן.
¹²¹ בשלמי תורה בין המצרים עמ' נו, כתב דאשה האוכלת בט"ב אין ראוי שאיש יבדיל עבורה והיא תשתה, כיון דיש שיטות דס"ל שאין אשה חייבת בהבדלה כדאיתא בשו"ע או"ח סי' רצו סעי' ח, ולצד שאין האשה חייבת אין דין ערבות, ואפי' שגם האיש יוצא בהבדלה, מ"מ הרי האשה שותה היין, ולצד דאינה בת חיובא, צ"ע אם מהני שתיית האשה לגבי האיש. ועדיף טפי שהאשה תעשה הבדלה בעצמה ותשתה היין, כמבואר שם במשנ"ב ס"ק לה, ומ"מ אינה יכולה להוציא את בני ביתה, משום דחיישין לשיטות שאינה בת חיובא.

¹²² שו"ת רבבות אפרים או"ח ח"ג סי' שעא בשם מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל, כתב דלא שייך חינוך לזה, כי כשיגדיל הרי הוא לא יבדיל ביום, וכי"כ בשו"ת שרגא המאיר ח"א סי' טז, וכן הורה הגר"י וזלברשטיין שליט"א שמאכילים קטנים בתענית ט' באב שנדחה ליום א' אע"פ שלא הבדילו. ובשו"ת ישועות משה ח"א סי' מ, העלה שאין קטן מבדיל בט"ב, ויכול לאכול אף בלא הבדלה, ורק שצריך לשמוע הבדלה אח"כ במוצאי ט"ב מגדול המבדיל. אמנם בשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה אות עב כתב דבקטן שיבדיל במוצאי ש"ק ליל ט' באב ליכא למיחש דלמא אתי למיסרך היינו שבעת גדלותו יבדיל ג"כ, דיאמרו לו דתלי באכילה, וכי היכי דפורש מאכילה ה"נ לא יאכל בלי הבדלה. ובספר ישא יוסף או"ח ח"ג כתב דדעת מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל דקטן שהגיע לחינוך צריך לעשות הבדלה דצריכים לחנוכו להבדיל בזמנו כמבואר בשו"ע סוף סי' רצו. וכן שמעתי להורות ממרן הגר"נ קרליץ זצ"ל דקטן שהגיע לחינוך יבדיל קודם אכילתו מדין חינוך, אף שאין לו איסור לאכול בלא הבדלה. דמצנינו שמותר לקטן לאכול לפני קידוש בשבת, כמבואר בסי' רסט מג"א ס"ק א, ומשנ"ב שם ס"ק א, וכ"ש שמותר לאכול לקטן לפני הבדלה שהרי קידוש חמור מהבדלה. שלפני קידוש אסור אפילו לשתות מים, ולפני הבדלה מותר כמבואר בשו"ע סי' רצט סעי' א. ויעוין במשנ"ב סי' רצו ס"ק לו, שבלל השנה קטנים חייבים בהבדלה, מ"מ כמבואר דאינם אסורים לאכול קודם הבדלה, ונהגו בכל השנה למנוע מהם אכילה קודם הבדלה משום סכנה - וכמ"ש המגיד מ"ש"ר פ' וישב, מאן דטעים קודם הבדלה מיתתו באסכרה. ועיין בשבט הלוי ח"ז סי' עז, שהשיב לשואל לישב דברי המהר"ל, אמנם בשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' קעז אות ד, כתב דדבריו שם אינם אלא להשיב לשואל ולא להלכה למעשה, ובקובץ מבית לוי (ג), הביא שלמעשה לא רואים שנודגים שקטן יבדיל בט"ב.

¹²³ ערוה"ש סי' תקנט סעי' ט.

¹²⁴ שו"ע או"ח סי' תקנט סעי' ט. ומשנ"ב שם ס"ק לו ושע"צ אות לו. וכן דעת הא"ר.

¹²⁵ לענין נעילת הסנדל בט"ב נדחה לבעל ברית. האי"א מבטשאטש התייר. ובשו"ת שבט הלוי ח"ז סי' עז, כתב שאם הותרה לו אכילה כל שכן שהותרו לו רחיצה ונעילת הסנדל, וכל זה רק לאחר חצות.

¹²⁶ המג"א שם ס"ק יא, האריך בזה ונקט להחמיר (ועיי"ש בשע"צ). ובספר ט"ב שחל בשבת, בהוספות הביא מהגר"ח קניבסקי זצ"ל, שהחזיר זצ"ל הורה למעשה לבעל ברית שישלים התענית בצום גדולה נדחה, ולפ"ז ה"ה ב"ז בתמוז או בט' באב שחל בשבת ונדחה, שחייב להשלים להעל ברית את התענית.

¹²⁷ בספר אוצר הברית ח"א עמ' קצ, הביא דהמנהג בא"י ובירושלים שלא להחמיר ולצום. ובהליכות שלמה בין המצרים פרק טו ארחות הלכה הע' 60, הביא שמרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל היה בערוב ימיו סנדק בט"ב שנדחה והבדיל אחר הברית על מיץ ענבים וטעם מיני תרגימא. והכף החיים בסי' תקנט ס"ק עד, מסיק בענין זה דנחרא נחרא ופשטיה.

ברית שלא בזמנה בט"ב נדחה, כתב הכף החיים שם ס"ק סט, בשם פוסקים שצריך להשלים התענית, אך בשש"כ פרק סב הע' קטז, צידד שבברית שנדחה א"צ להשלים תעניתו. והוסיף בהליכות שלמה ביה"מ פרק טו, שהרי כתבו הפוסקים שבברית מילה אפי' אם אבי הבן אבל בתוך שבעה נועל מנעליו ולובש בגדי שבת ועושה סעודה, בין בזמנה בין שלא בזמנה, ומכאן שאף ברית שלא בזמנה חשיב כיו"ט לגבי האבל.

פדיון הבן שחל בט"ב נדחה, עיין משנ"ב סי' תקנט ס"ק לח, שנקרא אצל אבי הבן והכהן יום טוב ואינם צריכים להשלים התענית. והמנהג למעשה כתב בהליכות שלמה ביה"מ פרק טו סעי' ו, שאין פורים בכור בט"ב אלא מחכים לערב כדי שיוכל הכהן לברך על הכוס, ומפורש כן בערוה"ש יו"ד סי' שה ע"ה. וכן שלא לברך שהחיינו בפרהסיא ביום זה שכולנו אבלים. וכ"ה גם בט"ב שנדחה שאין פורים בו בכור אפי' אם גזעו נמצא בשבת אלא מחכים לערב, ואז פורים ועושים הסעודה, אף שמשמעות המשנ"ב שם שמעיקר הדין מותר לפדות הבכור ביום ט"ב ויעשו הסעודה בלילה.

אם אפשר יתענו עד אחר מנחה גדולה¹²⁸. ונראה דה"ה במינקת¹²⁹. יולדת בתוך ל'¹³⁰ וחולה שאין בו סכנה, פטורים לגמרי מלהתענות בט"ב, אלא שאם יכולים יתענו איזה שעות, ואם גם זה קשה להם, יכולים לאכול מיד אף בלילה¹³¹. וקודם שיאכלו, צריכים להבדיל, וכדלעיל סעיף מה.

גב. מי שהיה חולה בשבת שחל בה ט"ב באופן שהיה פטור מלהתענות ונתרפא מחליו במוצ"ש, וכן יולדת שתמו ל' יום ללידתה בשבת שחל בו ט"ב, חייבים להתענות ביום ראשון¹³². וראה לעיל סעיף לה לענין קטן שהגדיל בת"ב שנדחה ובהערות שם.

גג. המותרים לאכול בט"ב, לא יתענגו במאכל ולא יאכלו בשר ולא ישתו יין, וא"כ צריך להם לרפואה. וא"צ לדקדק ולאכול פחות פחות מכשיעור¹³³.

גד. חולה הצריך לאכול בט"ב אינו חייב במלוה מלכה¹³⁴.

גה. חולה או קטן האוכל פת בט"ב נוטלים ידיהם לסעודה כרגיל¹³⁵. ויאמר נחם בברכה מ"ז קודם ובנה ירושלים, ואם לא אמר אינו חוזר, וי"א שלא לומר¹³⁶.

גו. חולה הצריך לאכול בט"ב, לא יניח תפילין עד שעת מנחה, אף שאוכל קודם לכן¹³⁷. [גם מי שאינו מתענה, אומר 'נחם' במנחה, שתקנו לומר כן, והוא מסדר התפילה].

מוצאי תשעה באב – ליל י"א

גז. במוצאי התענית לאחר צאת הכוכבים יטול ידיו עד הפרק ג' פעמים לסירוגין, בלא ברכה¹³⁸.

גח. מתפלל ערבית כרגיל, גם אם שכח לומר אתה חוננתנו במוצ"ש אינו אומר במוצאי ט"ב¹³⁹.

גט. לאחר תפילת ערבית מברכים איש את רעהו בשבוע טוב¹⁴⁰.

פ. הבדלה ע"י הכוס: אחר ערבית עושים הבדלה על הכוס כיון שלא הבדילו במוצ"ש¹⁴¹, ויש להכריז בביהכנ"ס שלא

¹²⁸ שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' לו, הובא בהגהות רעק"א סי' תקנט סעי' ט, להלכה. ובביאוריה שם ד"ה ואינו. ושם כתבו בחולה קצת ומעוברת שיש מיוחד קצת דמותיים לאכול.

¹²⁹ וכ"כ בתורת היולדת פרק מח סעי' ד בשם מרן הגר"ש זצ"ל, שיש להקל לה כמעוברת.

¹³⁰ והמפלת אחר מ' יום, יש לה דין יולדת וא"צ לצום, אי"א תנינא סי' תקנד.

¹³¹ משנ"ב סי' תקנד ס"ק יד. וכתב שם בשם המג"א דבט"ב שנדחה אוקמי אדינא שלא תתענה ואפי' יולדת שאינה מתענה מ"מ תתענה איזה שעות, עי' בחיי אדם כלל קלה סעי' ב. ואם גם זה קשה לה לא תתענה כלל. ומותרים לאכול אף בלילה (שע"ת שם ס"ק ז).

¹³² כ"ה במהרי"ל הל' ט"ב שהתענית הוקבעה ליום ראשון ואינו תשלומין לשבת וכ"כ רש"ל בתשובה הו"ד במג"א סי' תקנד ס"ק ט, גבי תוך ז' לשיתנו, יעו"ש.

¹³³ שו"ע סי' תקנד סעי' ה-ו, ערוה"ש שם סעי' ז, דפחות מכשיעור לא שייך בט"ב שהוא מדרבנן. ולא דמי למש"כ הפתחי עולם הו"ד בביאוריה שם סעי' ו ד"ה בדמקום, דאין דבריו אמורים אלא במי שעדיין אינו חולה אלא קיים חשש שידבק במחלה והוא בכלל החייבים להתענות, אלא שהתירו לו לאכול כדי שיתחזק ולא יפגע, ולכן לא הותר לו אלא פחות מכשיעור, אך מי שכבר חולה ואפי' שאב"ס אינו צריך להקפיד לאכול פחות מכשיעור וכ"כ הכף החיים סי' תקנד ס"ק לא, ובשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' נו.

¹³⁴ עי' שו"ת לב חיים ח"ב סי' קנט שנסתפק בזה ונשאר בצ"ע. ומרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל הורה דכיון שט"ב אינו זמן אכילה ושתיה אין בו חיוב מלוה מלכה. וכ"כ בספר תורת היולדת פרק מח הע' י. וע"כ אין החולה צריך להדר ולאכול במוצ"ש כזית פת.

¹³⁵ הוראת מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל הו"ד בשש"כ פרק ט' הע' לא, לענין יוכ"פ, וטעמו דאין זו רחיצה של תענוג, ונראה דכ"ש בט"ב דיטול ידיו כרגיל עד לפרק היד. ולכאורה הוא הדין דיש ליטול מים אחרונים לפני ברכת המזון, וכ"כ בשו"ת רבבות אפרים ח"א סי' שפד. ויטול ידיו בכמות מצומצמת, כמבואר לעיל הע' 67. ועי' בכף החיים סי' תקנד ס"ק ג, שהביא שיטול ידיים עד פרק הזרוע. ועי' בשו"ת מהרי"ל דיסקין קו"א סי' ה אות סח, שנסתפק בחולה שצריך לאכול בט"ב או ביו"כ אי נוטל ידיו או עדיפא למיכל בלי נט"י משום איסור רחיצה.

והורה מרן הגר"ש זצ"ל, דאין חולה צריך להמנע מאכילת פת כדי להמנע מנטילת ידיו, אלא אוכל פת ונוטל ידיו כדרכו. ובשו"ת דברי יציב ח"ב סי' רמד, כתב דאף כשמוכרחים לאכול בט"ב יאכלו רק מידי דמוזיני ולא סעודת פת, מלבד שי"ל מחמת ספק נחם בברכה מ"ז, י"ל גם משום הרחקה ולמגדר מילתא שרק מחמת חולי, ולא יקלו ח"ו באכילת בית מקדשו שיבנה בב"א.

¹³⁶ עי' רמ"א סי' תקנו ומשנ"ב ס"ק ה. ועיין כד"ה סי' תקנו ס"ק יא, שכתב דכיון דאיכא פלוגתא בזה שואלית עדיף, ואין לאומרו, כי יש לחוש להפסק בתוך הברכה, וכדי לא לחוש להפסק יאמר נחם ביהרחמן" ע"כ. אמנם בשו"ת דברי יציב שם כתב טעם לאמרו בברכת המזון, כיון שכתב השו"ע לעיל סי' תקנד סעי' כה, שכל האוכל ושותה בט"ב אינו רואה בשמחת ירושלים, לכן גם מי שאוכל מחמת אונס, יש לו לומר נחם בברכת המזון, כדי להראות שלמרות שאוכל עדיין הוא מתאבל על ירושלים, ויזכה להראות בשמחתה.

¹³⁷ מהר"ם שייק או"ח סי' רפט-רצ. וכתב בשש"כ פרק סב הע' קח בשם הגר"ש זצ"ל, דלאחר חצות יניח תפילין לפני שיאכל ובתפילת מנחה יניח פעם שנייה.

¹³⁸ לוח לא"י להגרימ"ט, ארחות רבינו ח"ב עמ' קמה. וכ' המג"א ריש סי' תרכד, לגבי מוצאי יו"כ, דמותר ברחיצה קודם שיבדיל. וא"כ כל שכן שבמוצאי ט"ב דשרי ליטול ידיו.

¹³⁹ שע"ת ריש סי' תקנו ומשנ"ב שם ס"ק ג.

מי ששכח להבדיל במוצאי שבת בתפילה, ואכל במוצאי ט"ב לפני שהבדיל על הכוס, כתב בשש"כ פרק סב הע' צה בשם הגר"ש זצ"ל דמסתבר דלאחר שכבר התפלל הרבה תפילות מבלי להזכיר 'אתה חוננתנו', אין עוד מקום להזכיר הבדלה בתפילה, וסיים שם בצ"ע. וממילא בכה"ג לא שייך לקנוס אותו לחזור ולהתפלל. וכן השיב מרן הגר"א שטינמן זצ"ל, הו"ד בנתיבות ההלכה - אבילות המקדש עמ' 47.

¹⁴⁰ כ"כ הגר"ש דבליצקי זצ"ל, תמורת מה שלא ברכו במוצ"ש.

ישכחו העם מלהבדיל¹⁴². בהבדלה אין מברכים על בשמים ונר¹⁴³. גם מי שלא בירך על הנר במוצ"ש אינו מברך כעת¹⁴⁴. וא"א הפסוקים הנה א-ל ישועתי וכו'¹⁴⁵. מבדיל על היין ושותה הכוס בעצמו¹⁴⁶.

סא. הרוצה לסעוד כפת תיכף לאחר הבדלה, לא יביא את הפת לשולחן עד לאחר שיבדיל ויברך על הגפן. ואם הביא צריך לכסות את הלחם בשעת הבדלה¹⁴⁷. אחרי ההבדלה יברך ברכה מעין שלש על היין ואחר כך יטול ידיו לסעודה¹⁴⁸. בדיעבד אם לא בירך ברכה אחרונה על היין ונטל ידיו לסעודה, לא יברך עוד ברכה אחרונה ויכוון לפטור בברכה מ"ז את ברכת מעין ג' של הבדלה¹⁴⁹. אמנם אם אין בדעתו לאכול מיד את הפת, אין צריך להסירה מן השולחן או לכסותה.

סב. שתיית מים קודם הבדלה: מותר לשתות מים אחר צאת הכוכבים ולפני הבדלה¹⁵⁰. וראוי שיאמר מקודם 'ברוך המבדיל בין קודש לחול' או שיבדיל בתפילה, ובמוצאי ט"ב כבר הבדיל בתפילה (או אמר ברוך המבדיל) אמש במוצ"ש, אבל אם שכח יאמר עתה¹⁵¹. טעה ובירך על דבר מאכל קודם הבדלה, יטעם ממנו מעט, ואח"כ יבדיל¹⁵².

סג. גם הנשים חייבות בהבדלה במוצאי ט"ב, אשה שקשה לה להמתין עד שיבוא בעלה מבית הכנסת תבדיל בעצמה ותשתה מהכוס¹⁵³. ואם אינה יודעת להבדיל וקשה לה לחכות, יש שצידדו להקל שאשה יכולה לאכול ולשתות אף בלא הבדלה¹⁵⁴. ומ"מ מים (וי"א גם תה¹⁵⁵) יכולה לשתות לכו"ע קודם הבדלה¹⁵⁶.

¹⁴¹ ואילו הנוהגים כרמ"א סי' רצו סעי' א, למלא הכוס עד שתעלה על גדותיה וישפך לסימן ברכה, יש לעשות כן גם בהבדלה במוצאי ט"ב, שכבר מותר במלאכה ובהרווחת שבר ולסימן ברכה. וחלוק הוא מיקנה"ז שלא נהגו כן ששם הרי הוא יו"ט אסור במלאכה.

¹⁴² שו"ע סי' תקנו סעי' א, מקור חיים סי' תקנו.

בירך על המאכל קודם שהבדיל וזכר שצריך להבדיל, רשאי לאכול משהו תחילה (שלא תהא ברכתו לבטלה), ואח"כ יבדיל - רמ"א הל' שבת סי' רעא סעי' ה. ושו"ע הרב סי' רצט סעי' ב.

¹⁴³ משנ"ב סי' תקנו ס"ק ד-ה. בירך בטעות על נר או בשמים בין ברכת היין להמבדיל, נראה דחוזר ומברך בפה"ג דהוי הפסק. דעיי' בבאיהל סי' תקנו סעי' ה ד"ה אין, לענין מין שבירך במוצ"ש על נר שלא שבת ממלאכת עבירה שצריך לחזור ולברך ברכת בורא פרי הגפן, שכיון שלא יוצא בברכה זו, הרי זה הפסק בין ברכת הגפן לטעימה.

¹⁴⁴ משנ"ב שם.

¹⁴⁵ מט"א סי' תרכד סעי' ה, שא"א פסוקים אלו רק במוצ"ש, וכ"ה בקצו"ש סי' קלג סעי' כח, ובדברי מלביאל ח"ו סי' ט. וכ"כ הגר"ש דבליצקי בספרו תשעה באב שחל ביום א', שפסוקים אלו נתקנו למוצ"ש בלבד.

¹⁴⁶ סי' תקנו ברי"מ, וכ"ה במשנ"ב סי' תקנו ס"ק ג ושע"צ אות ז. ואף שכתב הרמ"א בסי' תקנא דאכילת בשר ושתיית יין אסורה עד יום ב' מפני אכילת של יום, מ"מ בהבדלה שהיא למצוה שרי - רבבות אפרים ח"ג סי' שעא. ודלא בערוה"ש סי' תקנו סעי' ב, שכתב דלא יבדיל על היין אלא על שאר משקים דיין אסור במוצאי ט"ב.

¹⁴⁷ סי' רצט סעי' ט ומשנ"ב ס"ק ל-לא.

¹⁴⁸ משנ"ב סי' קעד ס"ק טו, וסי' רצט ס"ק כו-כו.

אם שותה קפה או שאר משקים אחר הבדלה לפני שמברך ברכה מעין ג' על היין, ואותם משקים היו לפניו בעת שברך הגפן על היין, אי"צ לברך על המשקים, מפני שהיין פוטר כל מיני משקים, יעויין פרטי דינים אלו בסי' קעד ובמשנ"ב וביאור הלכה שם.

¹⁴⁹ משנ"ב סי' קעד ס"ק כו, ושע"צ שם אות כט.

¹⁵⁰ שו"ע או"ח סי' רצט סעי' א.

¹⁵¹ כתב בספר חידושי מרן ר"י הלוי עמ"ס יומא עמ' 44: "צ"ע במוצאי יוה"כ אם מותר לשתות מים קודם שיבדיל, דלכאורה היה נראה דמותר, דבגמ' לא הוזכר איסורא קודם שיבדיל, רק על עשיית חפציו, דהיינו איסור מלאכה, אבל על איסורא דאכילה ושת' ושאר איסורים דמשום עינוי לא מציינו, ומה גם לצי"מ דמשמע מלשון הרמב"ם, דגם האיסור מלאכה דקודם הבדלה, אינו שייך כלל לאיסור מלאכה של שבת, רק הוא איסור מלאכה בפ"ע, ועיקר איסורו משום חובת הבדלה, כמו איסור מלאכה דקודם התפילה, וכדכיל ל' לאיסור מלאכה דקודם שיבדיל. בהדי איסורא דאכילה ושת' וטעימה קודם הבדלה, דכולהו משום חובת הבדלה נינהו, עיי"ש בדבריו, ואי"כ אינו ענין כלל לחייבו בעינוי, וממילא דהוי ככל הבדלה דעלמא, דמים מותר לשתות וצ"ע בזה".

ובשו"ת שואל ומשיב (מהדור' ג ח"א סי' קט) הביא מעשה "שהש"ץ האריך בתפלתו בנעילה חצי שעה אחר צאת הכוכבים, ואחד צמא למים ושאל ללמדן אחד, והורה לו שמותר לשתות כי כבר פנה יום, אף כי לא התפלל מעריב ולא הבדיל. והלמדן גם כן שתה. ואחד מהבעלי בתים ביזה אותו בחירופין וגידופין...". וכתב השואל ומשיב: "יפה אמר הלמדן, ושכן מבואר במגן אברהם סי' תרכ"ד (בריש הסימן), וראיתי במחצית השקל שם, שהקשה דהמג"א בעצמו בסי' תצ"א מסתפק אם מותר לאכול חמץ אף שלא הבדיל. ויפה כתב לחלק [המחזיק"ש] דאכילה אסור קודם הבדלה אבל שתית מים מותר. ולפענ"ד יש לישב בפשיטות דיום הכיפורים דהתענה כל היום דיש לחוש לסכנה בודאי מותר. עכ"פ הלמדן יפה אמר ויפה הורה. אמנם זה הבעה"ב שחירף וגידף יש לדנוי לכך וזוהי שלפי שהיה נראה בעיניו כאיסור גדול כל זמן שלא התפלל מעריב ולא הבדיל ולא ידע דברי המג"א חשוב אצלו כאיסור גמור, וגם עכ"פ הם מדברים העותרים ואחרים נהגו בהם אסור, וגם יש לחוש אם יראו שמותר לשתות קודם הבדלה לאחר יציאת הכוכבים, שמא יתירו אף שלא יהיה צאת הכוכבים", עכ"ל השו"מ. והו"ד בקיצור באלף המגן (על המטה אפרים, סי' תרכד ס"ק ד), והביא שם דעת השדי חמד (מערבת יום הכיפורים, סי' ד אות ב) שהסתפק בזה.

ובשמירת שבת כהלכתה (פרק סב סעי' כה ושם הע' נח), הביא בשם מרן הגרש"ז, דמי"מ לפני שתייתו יבדיל בתפילה 'אתה חוננתנו' או באמירת 'המבדיל בין קודש לחול'. וביאר, דלא דמי למוצאי"ש בעלמא, שאז הרי מותר היה לשתות מים קודם הלילה, ולכן מותר ג"כ לשתות בלילה קודם הבדלה, ואי"צ להבדיל כדי להתיר שתית מים. משא"כ במוצאי יו"כ, מסתבר דכמו שלפני קידוש לא חילקו חכמים בין שתית מים לאכילה, ה"ה במוצאי יו"כ לא מסתבר לחלק בין מים לאכילה, ורק לאחר שהבדיל בתפילה (או באמירת ברוך המבדיל) שפיר מחלקין בין אכילה לשתיה, עכ"ל.

¹⁵² רמ"א או"ח סי' רעא סעי' ה. וכתב שם דכן הוא אף אם בירך המוציא על פת, כיון שא"א להבדיל על פת (בשונה אם בירך בטעות על פת קודם קידוש בשבת, שממשיך ומקדש על הפת).

¹⁵³ כמבואר במשנ"ב סי' רצו ס"ק לה. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי ח"ד סי' נד אות ז.

¹⁵⁴ עי' בשערי המצוינים בהלכה סי' קלג ס"ק כו, שצידד להקל לה לאכול ולשתות על סמך הדעה בסוף סי' רצו, דאשה פטורה מהבדלה.

פד. ויש להזדרז ביותר במוצאי הצום כדי להבדיל ולהוציא את בני ביתו ידי חובתם, כדי שיוכלו לשתות ולאכול במוצאי התענית.¹⁵⁷

פה. הנוהגים להחמיר בזמן יציאת שבת כ"ת, מ"מ יכולים להקל בט"ב כשיעור הגאונים שהוא כחצי שעה אחר השקיעה.¹⁵⁸

פו. קידוש לבנה: אין מקדשים את הלבנה קודם תשעה באב,¹⁵⁹ ומקדשים אותה במוצאי ט"ב,¹⁶⁰ וראוי לקדש את הלבנה לאחר שטעמו מעט ונעלו נעלים,¹⁶¹ ומ"מ לא ימנע בשל כך מלברך בציבור.¹⁶²

פז. מוצאי ט"ב: מוצאי ט"ב נדחה, אסור בבשר ויין עד הבוקר.¹⁶³ אמנם תבשיל של בשר (ולא בשר עצמו), וכן כוס של ברכת המזון - אם רגיל תמיד לברך על הכוס - מותר.¹⁶⁴ ובסעודת מצוה או חולה, שרי לאכול בשר במוצאי התענית.¹⁶⁵ ומותרים בכל שאר הדברים האסורים בבין המצרים.¹⁶⁶ ומותר לברך שהחיינו.¹⁶⁷ וכן מותר לספר¹⁶⁸ ולכבס ולהתרחץ כל גופו בחמין וללבוש בגדים מכובסים.¹⁶⁹ אבל אסור לגנוג ולשמוע כלי שיר, עד הבוקר, ובסעודת מצוה, שרי.¹⁷⁰ ואם יש חיוב תשלומין לסעודת מלוה מלכה, ראה הערה.¹⁷¹

¹⁵⁵ במנחת שבת בקוץ מנחה חודשה סי' עז סעי' ב, כתב דתה לכאורה דומה למים וצ"ע. ובאמרי נעם להגרא ברכות מה, משמע דעת הגרא דתה בלא סוכר נחשב כמים.

¹⁵⁶ שריע סי' רצט סעי' א. (וראה לעיל הע' 111).

¹⁵⁷ עי' משנ"ב סי' רנא ס"ק א, שאם יש לו אורחים ובפרט אם הם עניים, לא ימתין שבין שמוטלים עליו לא יעבבם כדי שיקיים מצוה מן המובחר. ומיירי שם שרוצה להתעכב מלקדש בליל שבת מחמת שאינו תאב לאכול. ק"ו במוצאי תענית שאין לו לעבב את בני ביתו הממתינים להוציאם ידי חובתם. ועי' גם בשע"צ סי' תרלט ס"ק סז, בדבריו המאירים. ובמה שהעיר בדבריו בשו"ת דבר אברהם חי"ב סי' ב בהגה"ה.

¹⁵⁸ שערים מצוינים בהלכה סי' קכג אות ד. ושו"ת שבט הלוי ח"ו סי' עב, דצום ט"ב הוא מדרבנן ולכן אין צריך להחמיר כשי' ר"ת. ע"כ. וגם מי שמחמיר על עצמו לאחר זמן צאת השבת וצאת הצום, מ"מ השתא יזדור כדי להבדיל ולהוציא את ב"ב ידי חובתם לשתות ולאכול במוצאי התענית.

¹⁵⁹ רמ"א סי' תכו סעי' ב, ועי"ש במשנ"ב ס"ק ח. ולדעת הגרא מעשה רב אות קנט, אף קודם ט"ב יש לקדש את הלבנה, שמצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. ובארחות רבינו ח"א עמ' קעז, כתב דכן נהגו מרנן החזו"א והגר"י קניבסקי זצ"ל. וכן נהג מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פרק יד סוף הע' 38). ועיין בבאר היטב סי' תקנא ס"ק כה, דהאר"י ז"ל כתב דיש לקדש הלבנה במוצאי ט"ב, כי במוצאי ט"ב נולד בן דוד, ומבשרים ללבנה ולשראל שעתידים להתחדש.

¹⁶⁰ ואין להמתין ולקדש הלבנה במוצאי נחמו, שכן בשנה זו שחל ט"ב בשבת הוא כבר לאחר סוף זמן קידוש הלבנה. וכתב המשנ"ב שם ס"ק ו, דלדעת הרמ"א יברכו בימים שאחריה, ומנהגו כמו שכתבנו הוא עפ"י המשנ"ב שם ס"ק יא.

¹⁶¹ שעת' סי' תקנא ס"ק ד. ומנהג הגרא דלא מברך שעשה לי כל צרכי' בשחרית, אלא כעת כשנועל מנעליו. וכן הוא בערוה"ש סי' מז סעי' ג. ובמשנ"ב סי' תקנא ס"ק לא, כתב דאף שאסור בנעילת סנדל מברך בשחרית שעשה לי כל צרכי, ובשע"צ אות לט, הביא מהפרמ"ג שכן נוהגים.

¹⁶² רמ"א סי' תכו סעי' ב, משנ"ב שם ס"ק יא, ושע"צ אות ט. ורמ"א סי' תקנא סעי' ח.

ולענין שירה וריקוד אחר קידוש לבנה, עיין בספר נחמת ישראל פרק לט הע' 358, בשם הגר"ש דבליצקי זצ"ל דמותר לרקוד במוצאי ט"ב נדחה. ובשם מרן הגר"ש אויערבאך זצ"ל הובא בהליכות שלמה פרק יד סוף הע' 38, דהמנהג שלא שרים טובים מאורות וכו' כשמקדש את הלבנה קודם ט"ב (עכ"ל). אמנם מסתבר דכל זה דוקא קודם ט"ב, אך במוצאי ט"ב ובפרט כשנדחה, מסתבר דלכו"ע מותר, ולא גרע מלנגן בכלי שיר דהתירו בסעודת מצוה כדלחלן.

¹⁶³ רמ"א סי' תקנא ומשנ"ב ס"ק ח. אמנם הכף החיים סי' תקנא ס"ק יט, הביא פוסקים מחכמי ספרד שבט"ב נדחה אכלו אחר התענית בשר ועו"ש, ולא חששו לדברי המהרי"ל שהביא הרמ"א.

¹⁶⁴ ביאור הלכה סי' תקנא ד"ה שלא.

¹⁶⁵ משנ"ב סי' תקנא ס"ק ב. מג"א תקנ"ט ס"ק י, משנ"ב שם ס"ק מ, וכד"ח סי' תקנא ס"ק ה, יא. ומותר לכל הקרואים לאכול בשר.

¹⁶⁶ רמ"א סי' תקנא משנ"ב ס"ק ד. ולענין תשומ"מ, אף שכתב המשנ"ב סי' תקנא ס"ק ב, דבליל י' יש להמנע (אם לא בל"ט או ביוצא לדרך), אמנם במוצאי ט"ב נדחה, שרי, וכן שמעתי ממרן הגר"ש קרליץ זצ"ל.

¹⁶⁷ שו"ת התעוררות השו"ב ח"ג סי' כז, ודעת תורה סי' תקנא סעי' א. ובשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ע. אבל בכף החיים סי' תקנא ס"ק רח, כתב שמותר לברך שהחיינו במוצאי ט"ב נדחה, כשם שמותר לאכול בשר ויין, ומשמע שמותר רק מעשירי בבוקר, שאז מותר לאכול בשר ויין. כ"כ בהערות למשנ"ב הוצ' דרשו. ונראה דיש לחלק, דהכף החיים אויל בשיטת הפר"ח דשרי בלילה אף בשר ויין.

¹⁶⁸ משנ"ב סי' תקנא ס"ק ד.

¹⁶⁹ דלאחר שמצאנו בפוסקים להדיא שהתירו להסתפר, שרי נמי לרחוץ ולכבס, דלא מצאנו שהפוסקים יחלקו בדיניהם לענין מוצאי ט"ב שנדחה. ואדרבה, הלא מצייני שתפורת חמיר מכיבוס, שזה אסור לדעת הרמ"א מ"ז בתמחו, משא"כ רחיצה וכיבוס לא אסר אלא מרי"א. ובבר מזה מרן הגר"שאו"ב בהליכות שלמה, דבולח לא"י להגר"מ"א זצ"ל, כתב שכל הדברים הנוהגים בימי בין המצרים אסורים עד למחר, ולא הביא מקור לדבריו. והעיר ידידי היקר הרב הגאון ר' שלמה הופמן שליט"א דנראה לכא' לדייק כן מדברי המהרי"ל שהביא הבי"י סי' תקנא ד"ה ואיתא, והו"ד במשנ"ב סי' תקנא ס"ק ה, "מפני אבילות של יום - משמע דרק בזה מפני אבילותו של ט"ב מחמירין גם בלילה שאחרי' והוא כמו בין המצרים דיש אנשים שמחמירין על עצמן מבשר ויין וכו'".

¹⁷⁰ שע"צ סי' תקנא אות ד. ובשו"ת שבט הקהני ח"ד סי' קנג, כתב שאסור לשמוע כלי שיר. ואפשר דמה שהתיר שם בשע"צ, משום שמחת חתן. ובנעתי גבריאל פרק צו סעי' טו, התיר לשמוע כלי זמר, וראיתו אינן מוכרחות.

¹⁷¹ בשו"ת תשובות והנהגות ח"ה סי' קסח ס"ק ח, הסתפק אי יש מצוה להקפיד לאכול סעודת פת במוצאי ת"ב, לתשלומין למלוה מלכה שלא אכל במוצאי, וכתב דלא מצא שהפוסקים הזכירו ענין תשלומין בזה. אמנם יעויין בדעת תורה להמחש"ס סי' ש, שהביא דברי המחצית השקל סי' רעד (ד"ה לעולם יסדר), דפשיטא ליה שאין תשלומין למלוה מלכה אחרי מוצש"ק. ובני היקר הרה"צ יצחק מיכל שליט"א, הביא דברי האשל אברהם (בוטשאטש) או"ח סי' קעד, וז"ל: "וגם הנוהגים בסעודת הללויות שבת קודש אין חיוב שיהיה בפת ויכול להיות אחר הרבה שעות מההבדלה ואולי מועיל גם ביום שלאחר כך כל שכונתו בשביל כבוד לווי'ה, ושמעתי שיש גדולי הדור מנהיגים כן כעת או גם בכל ג' ימים דלבתר ש"ק". וכן הביא משמו בספר טעמי המנהגים עניני שבת סי' תכו, בקונטרס אחרון, ועי"ש שהביא מספר לבושי מכלול סי' ד, שהרה"צ הק' רבי שמעון מיערוסלב זצוק"ל היה אוכל המלוה מלכה עם אנשים ביום א' בצהריים.

שיחת חיזוק לבין המצרים ממורינו הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א רבה של אחוזת ברכפלד

מבין המצרים יזרח אור לישראלים

נהגו גדולי ישראל מקדמת דנא ועד לדורנו, לציין בימי בין המצרים במכתביהם "בין המצרים יזרח אור לישראלים" (כן נהגו הנודע ביהודה, השואל ומשיב, הכתב סופר, הגר"ז מסלנט, ועד לימינו כמו הקהילות יעקב, המנחת יצחק, הציץ אליעזר ועוד רבים זכר עדיקים לברכה).

והמקור למנהג זה, נראה שהנה כבר האריכו בספרים הק' בענין זה שכ"א הימים שמ"ז בתמוז עד ט' באב, הם כנגד כ"א הימים שמיים ראש-השנה עד שמיני עצרת.

ונביאם כל אחד לפי דרכו, בביאור ענין זה - מהו ה"אור" אותו אנו מבקשים שיזרח לישראלים.

כתב המהרש"א (ח"א בכורות ה ע"ב ד"ה הג' שאמר), "כמו שהכ"א יום שמר"ה עד הושענא רבה, תולדות ליבון עון וכפרה עליהם, כן גם ימי כ"א יום פורעניות מ"ז בתמוז עד ט' באב, היה תולדות ליבון עונות, כי הצרות ויסורין מכפרין כמ"ש הגלות מכפר".

הרי אף שימי בין המצרים שהם ימי עצב וצער, רחוקים מאד מימי השמחה והסליחה של הימים הנוראים וחג הסוכות, אבל המטרה שלהם אחת היא - והיא לעורר את ישראל לשוב ולהתקרב להשי"ת.

וזאת העבודה המוטלת עלינו בימים אלו, להתבונן על משמעות הצער והיגון על החורבן - שהם קוראים לנו לשוב ולהתקרב אל הבורא ית'. וכשנזכר ל"השיבנו ה' אליך ונשובה" (איכה ה, כא), נזכר גם לסיפא של הפסוק: "חדש ימינו כקדם".

ובספר אוהב ישראל (פ' פינחס), כתב באופן אחר קצת: "שאלו הכ"א יום הם ימים טובים גדולים מאוד, אך בעונותינו הרבים עדיין אין אנו ראויים להם וטוביהו גניז בגווייהו. ואי"ה כשנזכר במהרה בימינו לעשות תשובה ומעש"ט לזכך החומר ולהעביר זוהם הזחב, אז יתגלה רב טוב הצפון, כי אז נהיה ראויים לכל הברכות וישועות טובות מצד הדין, ואז יהיו הכ"א ימים ימים טובים גדולים ונוראים אשר אין להעריך והם מקריים שרשיים לכל הכ"א ימים טובים שאנו עושים בהז"ז. ועל כולם יהיה ט' באב למועד יותר גדול".

ואם כן, דוקא בימים אלו אם מתחזק האדם בלימוד התורה ועבודת התפילה ימצא בימים אלה יותר משאר ימים, כי הזמן מצד עצמו מסוגל, ולכן "בין המצרים יזרח אור לישראלים".

וכ"כ בספר עבודת ישראל (עמ"ס אבות פ"ג מ"א): "יש ימים בשנה שהם שפלים, דהיינו ימי בין המצרים, וכל אדם יותר להעלות יותר נצוצות ויותר אבנים טובות ומרגליות יוכל ללקט בהם ולהעלותם... וכל זה צריך לתקן בתורה ובתפלה ובתשובה".

ואדרבה בימים אלו הקדושה רבה מאוד, וכמשל אבן טוב שלפי גדולת ומעלת האבן הטובה, כמ"כ יש עליו כיסוי גדול יותר.

והביא עוד בעבודת ישראל (פרשת מסעי) בשם המגיד ממזריטש "רמז בפסוק (איכה א, ג) 'כל רודפיה השיגוה בין המצרים', דהיינו כל מי שרודף להמליך את הבורא יוכל להשיג יותר דוקא בימים אלו בין המצרים. למשל כי כשהשר יושב בביתו אז אימתו מוטלת אשר לא כל איש ואיש יכול לבא פנימה, מה שאין כן אם השר עובר בשוקים וברחובות חוץ לפלטרין שלו אז הוא קרוב לכל קוראיו ויאוזן שועת כל הקוראים בשמו... לכן הרשות נתונה לכל אדם להתקרב אל מלכו של עולם והוא עונה אליהם, עכ"ל".

ולכן, הימים הללו הם ימים מסוגלים מאוד להתקרב אל השי"ת, ואף כי האור בימים אלו הוא מוסתר, על כן אנו מבקשים שאותו "אור" - "יזרח לישראלים", שנזכר לראות ולנצל כראוי.

וכן מצינו כי צום תשעה באב נקרא "מועד", וכמו שקונן ירמיה הנביא (איכה א, טו) "קרא עלי מועד לשבור בחוריי", וכתב השל"ה (בלק, תו"א): "ורמז כי לעתיד יהיה צום רביעי לחג לששון ולשמחה. ותשעה באב נקרא מועד כמו שנאמר (איכה א, טו) 'קרא עלי מועד', על שם עתיד שיהיה חג". וכבר כיום הוא נקרא 'מועד' כי ה'ששון והשמחה', נמצאים כבר היום, אלא שהם מכוסים ומנוסתים - ו"טוביהו גניז בהדיהו".

והגרא"א דסלר זצ"ל כתב, שעיקר ההכנה לימים הנוראים מתחילה לא רק מר"ח אלול, אלא כבר מ"ז בתמוז, כי הרי הלוחות הראשונות נשתברו ביום י"ז בתמוז, ומיום זה עלה משה רבינו ע"ה למרום לבקש רחמים על ישראל, והסיום היה ביום הכיפורים שבו חזרו וניתנו הלוחות השניות כדאיתא בגמ' תענית כו ע"ב ע"ש. (ראה מכתב מאליהו ח"ב עמ' 49).

וכן כתב בעבודת ישראל (פרשת מסעי) וז"ל: "ודבר זה ידוע ומפורסם, כי אדרבה הימים הללו מוכנים לעבדו יתברך בתוקף ועוז, וזה עיקר שעשונו ית' מהם שצריך אומץ גדול, והם הכנה לימי אלול ימי רצון הקדושים... בימים אלו הם הכנה לימי אלול הבאים", עכ"ל.

והוא ע"ז משל נאה (בספר תורת אבות עמ' קיז) בשם רבי משה מקוברין: "ג' השבועות שבין י"ז בתמוז לט' באב, המכוונים נגד ג' השבועות שמראש השנה עד שמיני עצרת, הם ע"ד הצייר שרצה לצייר ציורים נאים ועושה שתחלה צבע שחור כיסוד שיקבל ע"ז את הציורים היפים".

מטין משמו של מנחם רבי ישראל מסלנט צוין"ל שהחורבן מעולם לא שלט בהלכה.

והיינו, שאף שלכאורה הכל חרב - בית המקדש חרב, ירושלים חרבה, ארץ ישראל שוממה וישראל גלו בין העמים, ונדמה שלא נשאר דבר שלא שלט בו החורבן, בכל אופן במה שנוגע להלכה - לא נחרב כלום!

וכן הוא בכל ההלכות המעשיות, כהלכות שבת תפילין כשרות וכו', הכל על מקומו ניצב בצורה מופלאה, ואיך לא נעמוד משתאים נוכח הפלא הזה, שקיבלנו התורה מלפני למעלה משלוש אלפי שנה, ולאחר כל הרדיפות ההלכה עומדת בתפארתה ובשלמותה, ושום חורבן, אפילו כחוט השערה לא שלט בה.

וכבר הובטחנו מפי הקב"ה על קיום התורה בכל הדורות, דאיתא במדרש תנחומא (נח ס"ג) "הקב"ה כרת ברית עם ישראל שלא תשכח תורה שבע"פ מפיהם ומפי זרעם עד סוף כל הדורות... ולפיכך קבע הקב"ה שתי ישיבות לישראל שיהיו הוגיני בתורה יומם ולילה ומתקבצין שתי פעמים בשנה באדר ובאלול מכל המקומות ונושאים ונותנים במלחמתה של תורה עד שמעמידין דבר על בוריו והלכה לאמיתה... ואותן בי ישיבות לא ראו שבי ולא שמד ולא שלט בהן לא יין ולא אדום והוציאתן הקב"ה י"ב שנה קודם חרבן ירושלים בתורתן ובתלמודן".

ומפורש כן בגמ' במנחות (ק"ע א), שהביאה הגמ' את הפסוק בדברי הימים ב' (ב, ג): "הנה אני בונה בית לשם ה' אלוהי להקדיש לו, להקטיר לפניו קטורת סמים ומערכת תמיד, ועולות לבוקר ולערב, לשבתות ולחדשים ולמועדי ה' אלקינו, לעולם זאת על ישראל".

ופי' רש"י שם במנחות: "לעולם זאת על ישראל, מקרא הוא בדברי הימים בשלמים ובקרבתנות משתעי, דלעולם הם עומדים".

ומבארת שם הגמ', איך שייך ענין זה של "לעולם זאת על ישראל", והרי בית המקדש נחרב - "רבי יוחנן אמר אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה, מעלה עליהם הכתוב כאילו נבנה מקדש בימיהם". והיינו כמבואר, שמה שנוגע להלכה של עבודת הקדש והמקדש, הוא יישאר "לעולם זאת על ישראל".

עוד מובא שם בגמ': "א"ר יצחק, מאי דכתיב 'זאת תורת החטאת' וזאת תורת האשם', כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם".

וכתב בכך יהודיע במנחות שם, לבאר הקשר בין מימרות האמוראים שם, שאם עסק התורה נחשב כעבודת קרבנות, נמצא שהם מקריבים קרבנות חוץ לביהמ"ק, ואסור משום שחוטאי חוץ? לכן הביאה הגמ' הא דר' יוחנן, "כאילו נבנה בית המקדש בימיו", "נמצא על ידם נעשה לבית המקדש, וכל מקום שלומדים בו, דין בית המקדש, והוא ליה מקריב בבית המקדש".

כתב במאור ושמש (סו"פ בלק), שהצירוף של חודש אב ע"פ תיקוני הוזהר הוא ה'סכת ו'שמע ישראל ה'יום, שפסוק זה עם השמות הק' רומז לעניניו של חודש אב.

והשייכות של פסוק זה לחודש אב, הביא שם דרשת חז"ל (ברכות 30 ע"ב): "ה'סכת' - עשו כחות כחות ועסקו בתורה, לפי שאין התורה נקנית אלא בחבורה... דבר אחד ה'סכת ושמע ישראל', כתנו עצמכם על דברי תורה, כדריש לקיש דאמר ר"ל, מנין שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר 'זאת התורה אדם כי ימות באהלי'".

ובימים אלה של חודש אב שהוא עת תגבורת הדינים, צריכים ישראל לעסוק בתורה שבע"פ כדי להמתיק הגבורות בעולם (ע"ש במאור ושמש).

והקשה האדמו"ר מסלונים בעל התיבות שלום זצ"ל, מה שייכות המשך הכתוב "היום הזה נהיית לעם" - לחודש אב, שבו חרב בית ראשון ושני?

וביאר, דאדרבה, שבחודש זה בא לידי ביטוי המשמעות של "עם" ישראל, שהוא רק ע"י הקב"ה - "היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך". בניגוד לאומנות העולם, שלהם הדגל והמולדת והמלוכה מחזיקה אותם לעם, אך לנו יש תורה וקוב"ה, וא"כ היום הזה - בחודש אב - נהיית לעם!

והדבר מבואר, על פי מה שאמר חז"ל (יומא נד ע"ב) "בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורין זה בזה". וכבר הק' שם הריטב"א "דהא בב"ב אמרין שלא היו פניהם איש אל אחיו אלא כשהיו עושין רצונו של מקום" - ובזמן של חורבן בית המקדש, הרי היה אין עושים רצונו של מקום, אחת לא היה נחרב!

וביאר בעל התיבות שלום, שכשחרב בית המקדש, אז השכילו כנסת ישראל דאין דבר בעולם מלבד לעשות רצונו של מקום! והתורה והמצוות הם הם המקשרים בין ישראל לקב"ה, והם מה שעושים את ישראל ל"עם". ובימים שבהם השכילו עם ישראל להבין את הדברים הללו, הם גם הימים המוכשרים, להתחזק ביתר שאת בלימוד התורה ובקיום מצוותיה.

על הפסוק (איכה ב, יט) "קומי רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לבך נוכח פני ה'", דרשו חז"ל שהכוונה על לימוד התורה, כמבואר במס' תמיד (לכ"ע), "תני ר' חייא כל העוסק בתורה בלילה שכינה כנגדו שנאמר 'קומי רוני בלילה לראש אשמורות, שפכי כמים לבך נוכח פני ה'". ופירש רש"י: "קומי רוני בלילה - לעסוק בתורה. שפכי כמים לבך נוכח פני ה' - כלומר שכינה שרויה אצלך".

וביאר הענין, שהרי אין תפילה קבועה בראש אשמורות, ובהכרח דקאי על התורה דלא איברא לילה אלא לגירסא.

והק' הישגח משה (אבל משה על איכה ב, יז), מדוע נאמר "קומי רוני בלילה" - לעסוק בתורה, וכי ביום לא צריך לעסוק בתורה, והרי כבר נאמר (יהושע א, ה) "והגית בו יומם ולילה".

ופי' על פי מ"ש הר"ף (לרבי יאשיהו ב"ר יוסף פינטו, על העין עקב, בריש ברכות), שיש ג' משמרות בלילה, ותפקיד המשמרות הוא להמתיק את תוקף כח הדין המושל בלילה. ובזמן שבית המקדש היה קיים, היו האברים והפדרים שלא נעכלו מבעוד יום עושים תיקון זה. אבל לאחר חורבן הבית, אף שיש את המשמרות האומרות שירה, "מכל מקום יותר היה חפץ ה' יתברך בתיקון ההוא שנעשה על ידי האברים יותר מתיקון הנעשה ע"י המלאכים, כי חביבים ישראל לפניו יותר ממלאכי השרת, ולפיכך, אע"פ שמשמרות הללו ממתיקים כח הדין, הקב"ה יושב ושווא ואומר אוי לי שהחרבתי את ביתי, כי שמה היו ממתיקים ישראל כחות הדין, ואני חפץ באותו תיקון יותר ממה שעושים מלאכי השרת" (עכ"ל הר"ף שם).

ולכן לאחר שחרב הבית, יש ענין של "קומי רוני בלילה" דוקא - כדי להמתיק את הדינים, ע"י העסק בתורה, שכבר אמרו חז"ל (מנחות ק"ז ע"א) "כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת" וכו'. ונלכך נאמר פסוק זה באיכה, בקינתו של ירמיהו הנביא על חורבן הבית).

ויש להוסיף, שזה לאו דווקא אם עוסק בתורת חטאת או עולה, שכבר אמרו חז"ל (מנחות ק"ז ע"א): "'שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות', מאי 'בלילות', א"ר יוחנן, אלו ת"ח העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהן הכתוב כאילו עוסקים בעבודה".

ואם בכל לילה, בכל ימות השנה, חשוב לימוד התורה כעבודה בבית המקדש, ומרוצה ומקובל הדבר לפני הקב"ה, על אחת כמה וכמה, בימים אלו, שצער החורבן גדול הרבה יותר, שגודלה המעלה של לימוד התורה, ואין לשער את עוצם הנחת רוח שעושה הלומד לפני הקב"ה.

אשרינו מה טוב חלקנו ומה יפה ירושתנו, שבדור עקבתא דמשיחא שלנו אנו מאמצים את התורה הק' אל לבנו באש אהבה, אשר שום מים שבעולם לא יטשפיה. ובעולם שלנו המוכה פחד של חורבן פיזי של כל מיני כוחות רשע וטרור ירחם ה', וממחלות נוראות רח"ל, אנו חבוקים ודבוקים באילנא דחיי - תורתנו הקדושה, ומקיימים בנפשינו "נגילה ונשמחה בך" - בתורתך ובישועתך!

ועל כן, לעתיד לבוא יהיו הימים הללו לששון ולשמחה, וכמו שניבא זכריה (זכריה ה, יט): "כה אמר ה' צבקות, צום הרביעי [-י"ז בתמוז], וצום החמישי [-ט' באב], וצום השביעי [-צום גדליה], וצום העשירי [-ב' בטבת], יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

"אשרי הממחה" (דניאל יב, יב), ומסגל לעצמו את מעלות הימים הללו, בעסק התורה, ובהכנה ראויה לקראת ימי הסליחות והשמחה הבעל"ט - שמתוך כך יזכה ל'אור הזוהר' מבין המצרים.

ומבין המצרים יורה אור ל'ישרים.

הקריכל

משיעורי רבינו הגאון רבי חיים קלופט שליט"א

"בית המדרש נפש החיים"

גלין מס' 60

פרשת מסעי תשפ"ב

מזמור לאסף

עומק גדרי האבילות והנחמה, וביאור עבודתנו בתשעה באב

[א] הנה ידוע שתשעה באב שונה משאר הצומות, שההנהגה של תשעה באב היא כמו יוה"כ, שאסור בחששה עינויים, ולילול כינום, משא"כ בשאר הצומות.

ומאידך, כתוב בשו"ע (ט"ק תקנ"ג) **"ליל תשעה באב יומם, יושבים בבית הכנסת לארץ עד תפלת מנחה"**. ומוסיף הרמ"א **"ועכשיו נהגו לישב על ספסלים מיד אחר שיצאו מבה"כ שחרית, ומאידך עם הקנינת עד מעט קודם צהות"**. והנה הלכה זו צריכה התבוננות, היכן מצאנו חילוק בתוך ט"ב בין הזמנים בתוך המעל"ע, והרי אפי' ספק בין השמשות אסור, ואין חילוקים בחלקים של היום, בין לפני מנחה לאחריה, או מחצות?

וכן צריך להבין מה שנתבאר בשו"ע לפני כן, (בסי' תקנ"ה ס"א) **"נוהגים שלא להניח תפילין בתשעה באב שחרית, ולא טלית"**. ובמנחה מניחים ציצית ותפילין, ומכריזים עליהם". שבאמת יש מחלוקת הגאונים אם בכלל מניחים תפילין בט"ב, ואנחנו עושים מעין פשרה שלא מניחים בשחרית רק במנחה. וצריך להבין מהו שורש הדברים.

ובטור (בסי' תקנ"ה) עומד על הסתירה, שמצד אחד ישנה הלכה **"כל מצוות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב"** לענין החיצה, [ולכן לא רק שאסור ברחיצה בט"ב עצמו מדין ה' עינויים, גם בכניסת ט"ב אסור ברחיצה כדי שיכנס לט"ב באבילות]. וכן אסור בת"ת כאכל, [שמוותר ללמוד רק הלכות אבילות ועניני ט"ב ודברים התעם], ומצד שני **"לא הודו לו חכמים"** לז"י, שא"צ כפיית המטה כאכל, וסוברים שאין מצוה של אבילות?

אלא מסביר הטור, שמה שכתוב **"כל מצוות הנוהגות באבל נוהגות בט"ב"**, היינו לענין מצוות לא תעשה, אבל לענין מצוות עשה שבאבל כגון כפיית המטה ועטיפת הראש לא. והיינו שיש חילוק בין אסורין של לא תעשה, לבין עשה.

מה ההבדל בין מצוות עשה ללא תעשה? צריך לראו, שבאמת בט"ב יש דין של אבילות, כמו שמבאר הגר"י, שזה יום של תענית ויום של אבילות, שלמדנו הו"ל אבילות מ'שישו איתה' משום **"כל המתאבל עליו"**, ולכן קבעו את ט"ב כיום של אבילות, ואמרו **"כל המתאבל על ירושלים וזכה ורואה בשמחתה"**. אבל בדין אבילות יש מצוות עשה, שזה דברים חיוביים לצורך להראות הנהגה של אבילות בשביל כבוד המת. ויש עוד הלכה של מצוות ל"ת, שזה תחום של אבילות במחשבה. ואע"פ שגם בכל המצוות צריך כוונה עם המעשה, אבל בת"ב יש עוד הלכה של כוונה, שאסור להסיח דעתו מן האבילות.

ביאור הדבר, שיש כאן הפרה של מחשבה של צער ואבילות, של תניית דעת ושימית לב להצטער על החורבן, ובזה מקיימים את המצוה של **"כל המתאבל על ירושלים וזכה ורואה בשמחתה"**. לא צריך כאן להראות את כבוד המת, כי ת"ב זה כמו אבילות ישנה, [כך מסביר הגר"א] ובאבילות ישנה החיובים הוא אבילות במחשבה ונתינת צער, שלא היה היסח הדעת.

וא"כ מבינים את חומרת הדבר שכתוב בהלכה לא להסיח דעתו מן האבילות, שזה לא הלכה בעלמא, אלא זהו עצם קיום המצוה של כל המתאבל על ירושלים, לא בפעולות חיוביות להראות אבילות, אלא בנתינת הדעת שלא להסיח דעתו מן האבילות.

ואמנם ר"י סבר שההרבן נחשב כמותו מוטל לפניו, כי הרי ביהמ"ק חרב מול עיניו. אבל חכמים סוברים שמצד תניית הכבוד להראות את האבילות זה לא מתו מוטל לפניו. יוצא מכאן, שמעיקר דרין, בחיוב של כפיית המטה שאסור לשבת על הספסל, שאכל אסור בזה כל שבעת ימים, אם אכן היינו סוברים כמו ר"י לא היה הבדל בין כל היום. אבל כיון שאנחנו סוברים להלכה בחכמים שא"צ שמעיקר דרין, שלדין אין אבילות בפעולות חיוביות ורק מחמת מנהג אנו, [ולכן כתב השו"ע **"יושבים לארץ כאכלים"**], ולכן הקלו במנחה.

וכאן צריך להתבונן, א"כ למה מקילים במנחה, אם נהגו אבילות זו מה ההבדל בין מנחה לשאר היום?

[ב] והנה ישנה עוד הלכה תמוהה, בשו"ע (בסי' תקנ"ה) כתוב, **"בט"ב לעת ערב הציתו אש בהרצל ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי, ומפני כך מנהג כשר שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין וכל עשירי ויום עשירי"**. ומביא הגר"א את מהירושלמי **"ירב"ל ציים תשיעי ועשירי"**. ר' לוי ציים תשיעי ולילי עשירי, אמנם כותב **"וכי"ז חומרא אבל מדינא מותר מיד אף דברים שאסור בשבת שחל ט"ב בתוכה"**.

וזה דבר טרא למתבונן, בליל ת"ב יושבים לארץ ומקוננים על החורבן, כל היום עד צהות יושבים לארץ וכוכים, ומתי היה החורבן – לעיתות ערב, לפני שקיעת החמה של יום עשירי, וכבר אמר ר' יוחנן בגמ' בתענית (כט.) **"אלמלא הייתי באותו הודור לא בקעתיני אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף"**. הריכל נשרף בעשירי, דקה לפני שקיעת החמה של סוף ת"ב. – ורבנן – ואתחלתא דפרוענותא דערצא, מחשבים היכן שהתחילה הפרוענות.

ונצריך להתבונן בדבר, למה לא צמים בעשירי, ואם משום אתחלתא דפרוענותא, אפשר לצום חצי שעה לפני שקיעת החמה של ת"ב?

[ג] אלא יסוד הדברים מובאר בגר"א (בסי' תקנ"ה) שמסביר את כל מה שזמנו בכל המקומות. על דרין בשו"ע שמהיחיד תפילין רק במנחה, כותב הגר"א: **"דלענין דברים אלו הקלו במנחה"**. בדברים שחללים בחיוב, או בלא תעשה של אבילות, שלא להסיח את הדעת, זה נהוג עד צאת הסוככים. אבל מה שזה רק מנהג, בלישת טו"ת וישיבה לארץ, שפוסקים שמוותר מעיקר דרין, בזה הקלו במנחה, וכן כל דבר שחלל במנחה".

מה הטעם? במבאר הגר"א **"שאר הציתו אש במקדש"**. בגלל שהציתו אש במקדש לכן נהיה יותר קל. **"כמ"ש שלחן ס' תקנ"ז, וענין בתוס' קידושין לא"**.

מה כתוב שם בתוס', ודרש אבימי' מומוז לאסף, אומר תוס' ביש מפרשים, מה הוא דרש, **"מזמור לאסף, קינה לאסף מיביע ליה?"** אסף שמתנבא על חורבן ביהמ"ק, ורואה את ביהמ"ק עולה באש. וזה היום מתקין **"באש גוים במהר"ק וכו"**, אומר תוס' מה הטעם. **"שארם אסף שירה על שכילה הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים שבביתו, ומתוך כך הותר פליטה מישאל. שאלמלא כי לא תשימי משונאי ישראל שירה ופליט"**.

וכשבהמ"ק עולה באש וכל ישראל צועקים וכוכים ומפילים עצמם לתוך האש, כשאסף רואה את כאן הוא מוצא מקום לומר מזמור, משום שבזה הקב"ה יכלה חמתו, גמר את החימה שלו ע"י שהצית אש בציון.

וכאן צריכים להבין, הרי אנו חן מן מתאבלים בת"ב, אנו חן מן מתאבלים על חורבן ביהמ"ק, על קודש הקדשים, על ההיכל, על כלי הקודש, על עבודת הקרבנות, על מקום שהשינה שרידיה, על עשרה נסים, על כל קדושת המקדש ששרפו וטמאו. צריכים להתאבל, ולא אומרים שזה שמחה שכילה את חמתו בעצים ואבנים והותר פליטה לישראל?

ועוד קשה, מה השמחה ששמח אסף, האם כשיחיה חמתו בעצים ואבנים בגלל זה היה הצלה לכלל ישראל? מה זה קשור לעצים ואבנים?

[ד] אלא שורש הדברים כמש"כ בסנה"ר **"והבנו העם בלילה ההוא, אמר להם הקב"ה אתם בניתם בני של חיום, חייכם אני קובע לכם כבי דורות"**. בגלל שבכו בני של חיום במרגלים, לכן הקב"ה קובע להם בני של ממש, שיתאבלו על חורבן ביהמ"ק.

ורואים בגמ' שית"ב היה יום המיועד לפרוענות, שבו נחרב המקדש בראשונה ובשניה, כי זה יום המיועד לפרוענות. בגלל הגזירה הזו של ויבנו העם בלילה ההוא.

ולכן אף שיש אחרונים שאומרים, שעיקר הבכיה צריכה להיות ביום יום החורבן היה ביום, אבל הרבה חולקים, וכן המנהג שהבכיה בלילה, נגד רבכיה של חיום בלילה ההוא.

ביאור הדברים, שהנה יסוד ההנהגה של הקב"ה זה מידה כנגד מידה. וכך בארץ ישראל, "וישאל ידו להם להפילם בגוים ולזרותם בארצות", כאשר הקב"ה משפיע השפעה של קדושה טובה, אנונה צריכים את הכלים לקבל את ההשפעה הזו, וכשעם ישראל במדבר ראו שבשביל להכנס לא"י צריך להיות במדינה של קדושה טהרה, זה גורם 'וימלאם באור חסד', כמו שהנתיבות אמר להם קשה להיות בנאות קדושה, ומאוס במדבר של הארץ. (כל בגשמיות, כי העשמיית זה התוצאה של הרוחניות). ממילא מה התיקון שלהם, כל עונש הוא תיקון, ואצל עם ישראל היה התיקון לתקן ע"י בבי של ממש, לא צריעם את ארץ ישראל, לא יתעם להעריך את המדינה של הקדושה, לא חשבתם שאתם יכולים להיות ראויים למדינה של קדושה אם הקב"ה מבטיח, אז הוא מוטל את זה ממכם. זה קראו יום המיעוד לפורענות, שכלא אומים הקב"ה טלטל מאימנו את הנוטה והברכה שלא דעו לקבל, כי לא האמנו בהשפעת הנוטה והקדושה שהקב"ה רוצה להשפיע עלינו.

ח ולכן ב"ה הוא יום המיעוד לפורענות, יום המיעוד לקיים את הגזירה לכפר את הבני של חיים בבני של ממש. מתי ישראל ראויים לבירה"ק, בזמן שעושים רצונו של מקום, שנוצאים במדינה בנורה שראויים ביהמ"ק, במדינה של "ושכנת בתוכם" - בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוכו של כל אחד ואחד, אז עם ישראל צריך להיות במדינה בנורה הרבה יותר ממה שאנו חושבים, בשביל להיות ראויים לביהמ"ק.

ולכן, כל זמן שעם ישראל היו ראויים לביהמ"ק, על ידי ההנהגה נהנו בין אדם לחברו ובין אדם למקום, זה הן עליהם מפני העונש של 'ויבט העם בלילה ההוא', כי הם כן ראויים לביהמ"ק. אבל כאשר לא עשו רצונו של מקום, בבית ראשון זה היה יצא דעבודה זרה ובבית שני היה שנאת חנם וחילול שבת, וביטול ק"ש. [אנחנו מסתכלים והחובשים שהדברים שייכים לגמל ההוא, והיום כולם טובים, אבל הם ושלם כל דוד לא נמנה במיוס חורב נהר בבימ"ק. אז כשהגמל אצות חילול שבת וכו' הכל היה לפי מדינת יהודה של ביהמ"ק. והוא! שאנו נהיה ממדינתם וגם שאנו! אם נהיה ממדינתם זה לא יספיק, כי נעשיה נדר להיות בנין שלן, כן יחד נשבע וקדש וקדש. ממילא עם ישראל צריך להיות לשלמות הרוחנית הכי נבונה שביניהם לחיות].

ובכל שנה כשעם ישראל מגיע לית"ו, למצב שהוא לא אור שיהיה ביהמ"ק, אז דינם אותו. כמו שהיה ביום המדבר שכולם נכנסו לקברים בכל יום עד ט"ו באב האחרון שאז נפסקו מתי מדבר, כל ככל שנה יש התעוררות ויד ללון את עם ישראל, האם מגיע לו ביהמ"ק או לא מגיע לו. כל זמן שביהמ"ק קיים זה יום המיעוד לפורענות, ודינם האם מגיע להם ביהמ"ק ואז הם מכפרים את צריך בבי של ממש, אז שאל מגיע להם, ואז צריכים לכפר על ידי בבי של ממש.

ועכשיו נבין את הענין, שכשהוא אנו מתאבלים על ביהמ"ק, כשהוא אנו מתאבלים על המצב של עם ישראל שבחטאיו גרמו שצריך להירחב ביהמ"ק. ביום המיעוד לפורענות שזה יום כזה שצריך לכפר שגרמו בחטאיו שהיה צריך להירחב ביהמ"ק. לפני שטיטוס הרשע נכנס, היו הרבה שניסו להכנס, ויורו מלאכים מן השמים והיוסם. וס טיטוס יכול להכנס זה רק בגלל שעם ישראל חטא בחטאים כאלו, אפי' במחשבה, שטימא את מקדש העליון, את השישים הרוחניים של ביהמ"ק. ובטל כל הקדושה וכו' הקיום של ביהמ"ק שלמטה, ועצ"ו יכולים האויבים להכנס. בית הרוב הרבתי.

ממילא אנו מתאבלים על שורש הדין שריפת ביהמ"ק שהוא ביום של ת"ב, היום המיעוד לפורענות. ובהו נבין למה קראו לעלותו ערב ושחף ביהמ"ק, ולא בלילה שאז היה חביב. אלא הביאור שבים היה הקב"ה זה את כלל ישראל, אולי יעשו תשובה ואפי' ימחל להם על העון הזה, אולי יתבטל הגזירה, אולי כלל ישראל יתקן את מעשיהם, ינהגו בארבות חיים אמיתיות, בכבוד ת"ת, התחזקות בק"ש, התחזקות בשבת, בכל מה שגרם את החורבן. ואז ביהמ"ק לא יציע לו להירחב. אבל ששומעים לעלותו ערב ביום המיעוד לפורענות, אז חוותי במדינה, אז לעלותו ערב האויבים יכלו להכנס והציתו את הביכל. 'לעלותו ערב', דקה אחורנה לפני שקיעת החמה של יום הדין הזה, אז נגרם שריפת המקדש התחתון, כי לא התעלה חזרה להיות ראויים לביהמ"ק.

ז ונבין מה זה הילה המות על עצים ואבנים שאפי' אומר 'מזמור לאסף'. האם אסף שמח? וראי שלא! שכאפי' אומר באו גוים במחלוקת, אסף בוכה, זה קינה. אבל יש כאן נקודה של מזמור. עומק הדבר, כי ביהמ"ק זה הרי כסא כבודו, היום רגלי, 'שקני מנשקות פיהו זה בית עולמים'. זה מקום קדוש לה' שהגויים לא יכולים להכנס שם, אפי' שטמאת מקדש העליון. אז איך הייתה הגזירה?

אלא אם עם ישראל נמצא במצב כזה שצריך להיות ראוי לביהמ"ק, וראויים שהוא לא ראי לביהמ"ק, אז זה חסור מאוד. אם הן נמצא בארמון של המלך ולא מתנהג כראוי, אז המלך מחריב את הארמון? שובר את כסא המלוכה? הוא לוקח את המלך וזורק אותו מעבר לערי החושך. אולי קונס עליו מיתה. כי הן לא ראו להיות בארמון אז מענישים אותו. אבל אם המלך מאוד אוהב את בנו שלו, והוא יודע שהוא יתעלה תיגע למצב הנכון ע"י שהוא יתן אותו, אומר המורש שכשרון תחת החופה וסורו, חופה זה יותר אהבה, מה הוא יעשה? לא יגרש את הבן וישאיר את החופה, אם המלך מוביל את בנו לחופה והבן סורו ולא ראי לחופה, לא משאירים חופה בין חתן, אלא שוברים את החופה.

ביהמ"ק זה חופה של הקב"ה ועם ישראל 'סוכת שלום', כי האהבה של הקב"ה כלל ישראל היא כזו גדולה, אז אם עם ישראל לא ראויים, מה הקב"ה עושה במידת רחמיו? מכניס את עם ישראל להסתך פנים, שאין להם ביהמ"ק, ואז הם במדינה שאין עליהם טענה. אם הם בארמון של מלך, אז יש עליהם טענה למה אתם מבנים את כבודו של מלך. אבל אם מכניסים אותם לכפר נידה, לפי המצב שלהם עכשיו אין ביוין לכ"ל מלך.

ואם כן בנין מאוד, שזאת הכפרה של 'כילה המות בעצים ואבנים', שהקב"ה מוריד אותם מדרגה, ומוריד את הבגדי אצילות של הן מלך. אם הן מלך האהוב למלך סורו בחופה, אומר המלך בואו ניקח את הבן מלך, נלביש אותו בגדי כפרים, וממילא אין טענה, מה אתם רוצים מהם כפר הזה? אי אפשר לבוא אליו בטענות. ואורבנו! אפילו בשעה שהוא בן כפר, שהוא נמצא בן התיים, גם אז הוא עונק ידו וימלך, ואז הוא עונק 'שמלך יושב על כסא עד יומי', הוא שמור על התורה. ואפי' זה הלכנו עליו שכל ישראל.

ז ממילא אפי' בתוך הקינה אומר אסף 'מזמור לאסף', כי יש כאן נקודה של נחמה ושל הצלה, שכלה המות בעצים ואבנים, הוריד את עם ישראל ממדרגת בן מלך למדרגת הסתר פנים, למדרגה של בן כפר.

הקב"ה נתן לבני ישראל עבודה אחרת, עבודה של לתקן בתוך התוסאה, בתוך העוני, 'במחשבים החובשים זה התלמודה של בבל'. כל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני, עם ישראל שמעושר לא קיימו את התורה, נותנים להם עכשיו סוג עבודה אחרת, לשמור על מצוות ה' בתוך ההסתך פנים, כשהכרובים נמצאים בתחתיות הארץ, כשיש עליו שיקיון משומם ולא רואים את כבוד מלכותו, ובכל אופן עם ישראל בתוך הגלות וההסתך עובדים אותו, אז צריך אותם ג"כ בשביל כבוד מלכותו ית'.

וזה מה שהאנו מסביר לו למה במה היתה הקינה, לא ענין של קולא, אלא להראות את שורש הנחמה, שורש הנחמה של כלל ישראל. וכמו שביארנו ת"ב, כי יש צום על הענוותה, ואפי' זה אסור לכל המעלה בכל דבר עיניים, אבל לא כשהוא עושה אלא של מה צונו עשה אלא של מה תעשה, שיהיה צער על החורבן. משקיעת המחמד עד צאת הכוכבים. ואפילו שכלה המות וכו', צריך להיות צער. כי האבילות זה הבנין של ביהמ"ק. אז כל היום צריך לנכות את ביהמ"ק. הצער שיש לו זה בונה את ביהמ"ק. וזה אסור כל היום.

אבל עם ישראל קיבל על עצמו גם את הדברים שהוא לא חייב מעיקר הדין, להראות הנהגה של אבילות. אפי' שזה לא מדינה ומעיקר הדין, עם ישראל רוצה לקבל ע"צ ההנהגות של אבילות ממש. לשבת על הארץ ולא להתייח תימלך, שזה פהר כמו שאומר המדרש מה מלך עושה כשיש לו אבילות - מוריד את הכתר. 'ביצע אמרת', הסליה והתפילין שזה הפאר והכבוד של עם ישראל, את הדרגה של החשיבות הזו, עם ישראל משפיל ומראה את הענוות שיש לו ע"י חורבן ביהמ"ק.

ובמנהג זה הן זמן של כילה המות בעצים ואבנים, של ההצלה לעם ישראל בתוך הדין, אז בדברים שמוסיפים מעצמנו להראות תוספת של אבילות, בזה אומרים שלעיתוי ערב אז עם ישראל כבר מקבל את החשיבות של ת"ב, והצער של 'כל המתאבל זהה הוראה בשמחתו', רק את החשיבות של עם ישראל צריך להראות.

ח יש מדרש נורא מאוד, כשהקב"ה חזיר את עם ישראל מהגלות, הוא ישאל אותם "בני אבי המתנהגים ל כל אותם השישים" "ם בעניי פלא", איך החוקקים מעמד בכל הגלות הקשה. השרידים אשר קורא לה שומרים על מסירת התורה, מתוך ציותיות נפש שמר. "חם אומרים אילו תורה שנתת לנו כרב אבדות בין האומות", כמו שסמכים המדרש "התורה בגלותו מקום מקדש", כשעושים את התורה לקדש, כשמתנהגים אל התורה כמו מקדש. ר' אבות של הלכה בבבלי, אז רק תורה, כשמתמסרים לתורה, איך התורה מתיימרת 'מקום מקדש', כל שרדנו בגלותנו.

לכן מתפללים שבזכות הולמי תורה, עם ישראל כולו כאחד, נוכל להיות בבניה, ותורה תהיה בפארה והדרה, ואז יידיה גילוי ה' במלואו. 'השיבנו ה' אלך ונשובה חדש מימנו קדשם'.

- - - נערך מתכתי תלמידים - - -

לתרומות ולתנצחה להפעת הגליון: **הדפיס פלוס < חיפוש מוסד < שישבת קהילות יעקב < קטגוריות "עלון חקרי לב" מאז להשיג אותה** **בית המדרש נפש החיים" במספר: 077-261-111-78, או במייל: k5680427@gmail.com**
לספיות, הערות והארות בכל נושא הגליון, וכן למסירת דברי תורה בכל נושא מרבינו של"ט, ניתן ליצור קשר באופנים הנ"ל.
- כל שיעורי רבינו של"ט א"ב ב"ק בית המדרש נפש החיים": 077-261-111-78 -

שיעור מורינו הגאון הגדול רבי שבח צבי רוזנבלט שליט"א

רב ואב"ד בני ברק

בדין חולה, מעוברת, ומניקה בתשעה באב נדחה

בשוי"ע סי' תקנ"ט ס"ט, תשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא.

ובביאור הלכה ד"ה ואינו, העתיק את דברי הרעק"א שהביא מהשבות יעקב שכתב (ח"ג תשו' ל"ז) שגם בחולי קצת ומעוברת שיש מיחוש קצת מותרים לאכול [והובאו דבריו בשערי תשובה לעיל ריש סי' תקנ"ה]. ולא נתברר בדבריו אם כוונתו להתיר רק מהמנחה ולמעלה וכדין בעל ברית שהוא מתענה ואינו משלים, או שבמקום חולי ומיחוש של מעוברת אין צריך להתענות כלל.

והנה השבות יעקב שם דן במעשה שהיה שרב אחד התיר לחולה לאכול לאחר מנחה של תשעה באב נדחה, ועל זה כתב שמה שהתיר המורה לאכול אחר מנחה יפה הורה, שכן הוא הדין בכל חולי קצת וביולדת תוך שלשים או במעוברת ומיחוש קצת שאינם צריכים להשלים את הצום בתשעה באב נדחה, דהא אפילו משום כבוד המילה הקילו בהני"ל כמבואר בא"ח סימן תקנ"ט סעיף ט', כ"ש במקום חשש חולי. עכ"ד. ולכא"ו היה נראה שמאחר שלמד דין זה בק"ו מבעל ברית, אין להקל בזה יותר מבעל ברית שאינו מותר אלא לאחר המנחה.

אלא שבאמת עיקר לימוד זה מבעל ברית לחולה צ"ב, דמה שנקט בפשיטות שבעל ברית חמור מחולה היינו משום שכן מצינו בדין שאר התעניות, שחולה קצת ומעוברת ומניקות אינם מתענים בהם ובעל ברית מתענה בהם, כמבואר בסי' תקנ"ט ס"א ותקנ"ד ס"ה, ועל כן כתב שאם הקלו בבעל ברית בתשעה באב נדחה כ"ש שיש להקל בו בחולה קצת ומעוברת. וסברא זו מצינו גם בבית מאיר (סי' תקנ"ט) אלא שהוא נקט להיפך, דמתשעה באב נדחה יש ללמוד לשאר תעניות להתיר לבעל ברית לאכול אחר מנחה, יעו"ש בדבריו.

ולולי דבריהם היה מקום לומר שאין ללמוד כלל מבעל ברית לחולי או להיפך, משום שבעל ברית זהו יום טוב דיחיד שאינו דוחה אבלות דרבים והוא דוחה לתשעה באב נדחה כמו שמצינו בקרבן העצים (עירובין מא.), וכמבואר במשנ"ב סי' תקמ"ט בביה"ל ד"ה חייבים בשם הריטב"א. אמנם מהשבות יעקב והבית מאיר משמע שלא חילקו בזה ולדברי שניהם יש ללמוד מבעל ברית לחולה, ולא נחלקו אלא אם ללמוד להתיר לבעל ברית בשאר צומות או להתיר לחולה בתשעה באב נדחה.

והנה הבית מאיר שם כתב לתמוה על סברת השבות יעקב, דאיך אפשר להתיר בחולי קצת ומעוברת שיש לה מיחוש בתשעה באב נדחה, והרי מה שבשאר הצומות אינם מתענים אין זה מחמת חולשתם אלא מפני שלא קיבלו עליהם, דהא מדינא דגמ' (ר"ה יח:) האידנא דאין זה לא שעת שלום ולא שעת שמד רצו מתעניין רצו אין מתעניין, ואף שכבר קיבלו עליהם כל ישראל להתענות באלו הצומות כמו שכתב הרמב"ן (תורת האדם ענין אבילות ישנה ד"ה תניא) ונפסק בשוי"ע ריש סי' תק"נ, מ"מ על חולים מעוברות ומניקות לא קיבלו, כמבואר ברמ"א שם ובשוי"ע סי' תקנ"ד, ומטעם זה הם פטורים מהתענית אף כשאין מצטערים כלל, וא"כ איך אפשר ללמוד מזה לתשעה באב שהוא מדברי קבלה ואינו תלוי ברצו.

ונראה בישוב דברי השבות יעקב דהנה הבית יוסף בסי' תקנ"ד הביא את שיטת ר"ת שיולדת תוך ל' אינה צריכה לצום בג' התעניות כיון שתל"י ברצו, וכתב הב"ח שם שה"ה גם בתשעה באב, וצ"ב כנ"ל, דמני"ל לדמות תשעה באב לג' התעניות. וגם להלכה דקיימ"ל שאין להקל ביולדת אלא כשהיא צריכה לאכול וכן בחולה, מ"מ מבואר בשוי"ע סעי' ו' שאין צריך אומד אלא מאכילין אותם מיד משום דבמקום חולי לא גזר רבנן, הרי מבואר שאף שתשעה באב אינו תלוי ברצו, מ"מ אינו נידון כדברי קבלה אלא כתקנה דרבנן.

וכן משמע קצת בגמ' שם (ר"ה יח:) בהא דאמרו גבי שאר תעניות דהאידינא תלי ברצו, דמקשינן אי הכיתשעה באב נמי ואמר רב פפא שאני תשעה באב הואיל וכפלו בו צרות, יעו"ש.

ולפי"ז אתי שפיר סברת השבות יעקב דלעולם גם בתשעה באב היה שייך לומר שבמקום חולי לא גזרו רבנן, ואמנם מחמת חומרתו גזרו בו גם במקום חולי, אך כשהוא נדחה יש ללמוד שהקילו בזה בק"ו מבעל ברית, שאם בעל ברית אינו משלים בתשעה באב נדחה אף שבשאר הצומות הוא משלים, חולי ומעוברת שלא גזרו בהם כלל בשאר צומות כ"ש שלא גזרו בהם בתשעה באב נדחה. ועיקר יסוד זה שתשעה באב נדחה קל יותר משאר צומות מצינו גם במג"א סי' תקנ"ד סק"ט, שנקט גבי יולדת תוך ל' שאף שנהגו להחמיר בה לצום בשאר צומות, מ"מ בתשעה באב נדחה אין להחמיר בה. יעו"ש.

ומעתה לבאור זה בשבות יעקב נראה פשוט שבחולי קצת וכן במעוברת שיש לה מיחוש אינם צריכים להתענות כלל, כי מאחר שטעמו של השבות יעקב הוא משום שתענית זו אינה חמורה יותר משאר צומות, אי"כ כשם שבשאר צומות אינם מתענים כלל מפני שלא גזרו עליהם ה"ה נמי בתשעה באב נדחה שאינם צריכים להתענות כלל מפני שלא גזרו עליהם. ואין להקשות מבעל ברית שהוא מתענה עד מנחה, דשאני בעל ברית שהוא חייב בתענית אלא שיש לו יום טוב, והיום טוב שלו דוחה מקצת מהתענית, משא"כ בחולי ומעוברת שהם אינם שייכים לתענית כלל מאחר שלא גזרו בהם.

וכן נראה דקיימ"ל להלכה, דאף שהבית מאיר נקט שאין להקל לחולים ומעוברות בתשעה באב נדחה, מ"מ הביה"ל העתיק את דברי השבות יעקב ונראה שהסכים עמו. וגם לגבי בעל ברית בשאר צומות נקט הביאור הלכה (תקמ"ט ד"ה חייבים, ובשער הציון תרפ"ו ס"ק ט"ז) כהשבות יעקב שהוא מתענה ומשלים, ואף שהביא שם מהגר"א שנקט שבעל ברית אינו מתענה בשאר צומות כהבית מאיר, להלכה נקט שלא כדבריו וכתב שבעל ברית בשאר צומות מתענה ומשלים, וכבר נתבאר לעיל דהא בהא תלי, וכיון דקיימ"ל כהשבות יעקב גבי בעל ברית בשאר צומות, ה"ה דקיימ"ל כוותי' גבי **חולי ומעוברת בתשעה באב נדחה שאינם צריכים להתענות כלל**.

ויעויין בשערי תשובה (סי' תקנ"ד סק"ז) שהביא מהבית הלל (יו"ד סי' רס"ה) שיוולדת שאינה מתענה צריכה להתענות איזה שעות, וצ"י שם שגם באלה רבה הובא דין זה. וצ"ע בזה מאיזה טעם הוא, והרי אין זה כמו יום כיפור שיש דין להתענות מכל אכילה בפני"ע, ומאחר שלא גזרו עליהם למה הם צריכים להתענות קצת. ובאמת שהמשנ"ב לא העתיק דין זה, וגם השע"ת סיים שם שהכל לפי הענין ומי שקשה לה קצת אינה צריכה להתענות כלל. **אלא שמ"מ מי שיכולה לצום בקלות אולי יש לה מקום להחמיר בזה ולצום קצת**.

גם לגבי **מינקת**, אף שלא נזכר שם בשבות יעקב מידי, **נראה לכא' שגם היא כמעוברת שאינה צריכה להתענות בתשעה באב נדחה**. ומה שכתב הבית מאיר שם להוכיח שמינקת מתענה ממה שכתב המהרש"ל שיוולדת תוך ל' מתענה, אף שמסתמא היא גם מניקה, וכן יש להוכיח לכא' גם מהפוסקים את היוולדת תוך ל', שדנו בה מטעם יולדת ולא אמרו שהיא פטורה מצד שהיא מינקת, יש לדחות כמו שכתב הב"ח (תקנ"ד ס"ב) שאפשר לומר שכוונתם אפילו כשאינה מניקה וכגון שמת הוולד וכיוצא בזה. וכן צריך לפרש גם בדברי המגן אברהם שהובא לעיל, שכתב גבי יולדת תוך ל' שנהגו שהיא מתענה בג' צומות, אף שמניקה שמצטערת קצת אינה מתענה בהם, אלא על כרחך דאיירי ביולדת שאינה מניקה.

ויעויין בשערי תשובה סי' תקנ"ד סק"ו שהביא בשם הדבר שמואל שיש מניקות שהתענית הוא ספק נפשות לוולד, וספק זה ודאי דוחה לתשעה באב. ולפי"ז אפשר לומר שהשבות יעקב לא הזכיר מינקת משום שזה ק"ו ממעוברת.

דיני בין המצרים (תשפ"ב)

נישואים, אירוסין בימים אלו

א. נוהגים שאין נושאים נשים מי"ז בתמוז ואילך עד לאחר ט' באב (רמ"א תקנ"א ס"ב והספרדים מקילים עד ר"ח אב כדעת המחבר שם, ואמנם הרבה מהספרדים מחמירים בזה משום שאין סימן ברכה להתחתן בימים אלו וכמבואר בשדי חמד ח"ו בין המצרים סוס"ב).
ב. מותר לעשות אירוסין וכתובת תנאים עם סעודה בבין המצרים מי"ז בתמוז עד ר"ח אב **בלא ריקודים ומחולות**, אבל מר"ח אב אסור לעשות סעודה ואפילו בשבת, ואולם עושים אירוסין וכתובת תנאים **עם מיני מזונות וכיבוד קל** (מ"ב תקנ"א סקט"ז וסקי"ט ושעה"צ ס"ק כ"ו), ומותרים החתן והכלה ללבוש בגדי שבת כרגיל (הגרש"י אויערבך זצ"ל).

ריקודים וכלי זמר

- ג. אסור** לעשות ריקודים ומחולות מי"ז בתמוז ואילך (עי' מ"ב שם סקט"ז), ובכלל זה אסור לנגן בכלי נגינה (עי' ביאור"ל שם ס"ב), וכן אסור לשמוע קלטות של שירים עם כלי זמר (שו"ת אגרות משה או"ח ח"א סי' קס"ו ושו"ת שבט הלוי ח"ח ככ"ז ב').
- ד. י"א שאסור** לשמוע גם קלטת שיש בה שירה בפה או חזנות בלא כלי שיר "וואקלי" (שו"ת שבט הלוי שם), ויש מתירים (שו"ת אגרות משה או"ח קס"ח הערה י') ואולם סתם שירה בפה מותר ומ"מ יש להימנע משירה ברבים (עי' קרא עלי מועד פ"ב הערה י"א).
- ה. איסור** השמעת כלי נגינה הוא גם לקטן שהגיע לחינוך (שו"ת אג"מ שם משום שאבלות דרבים היא), ואמנם מותר להשמיע לקטנים קלטות של סיפורי ילדים שיש בהם גם קטעים של נגינה (פוסקים).
- ו. מותר** לעשות סעודת שבע ברכות למי שהתחתן קודם י"ז בתמוז אבל בלא ריקודים ומחולות (שו"ת שבט הלוי ח"ג סו"ס קנ"ז), ויש מתירין אף ריקודים ומחולות (שו"ת אגרות משה אה"ע ח"א סי' צ"ז), ובשאר סעודות מצוה כמו בר מצוה ברית מילה פדיון הבן וסיום מסכת אסור לרקוד אבל מותר לשיר בפה כנהוג (קובץ תשובות ח"ג סוס"י ל"ה).
- ז. בקבלת פני החתן** הנהוגה בשיבות הק' מותרת שירה בפה אבל בלא ריקודים (הגר"ן קרליץ זצ"ל עי' קרא עלי מועד שם, ואולם אחר ר"ח יש להימנע מכך), ואולם עשיית מעגל בעלמא אינו נחשב לריקוד ומותר (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).
- ח. הנהג ברכב וחושש להירדם** מותר לו לשמוע שירים אך ישתדל לשמוע שירים ללא ליווי כלי זמר (הגר"ח"ק זצ"ל).
- ט. מותר** ללמוד שיעורי נגינה כשהתכלית היא לשם לימוד ולא לשמחה, אבל מר"ח ואילך יש להחמיר (עי"פ פמ"ג סי' תקנ"א סק"י ומובא בבית"ל שם דמותר אפילו לנגן בבתי השמחה של גויים לצורך פרנסה ועי' אג"מ ח"ג סי' פ"ז ושו"ת צ"א חט"ז סי' י"ט אות א').
- י. מותר** לשמוע מוזיקה לצורך רפואי להפיג בדידות ופחדים אפילו בתשעת הימים (עי' שו"ת משנה הלכות ח"ו סי' ק"ו), וכן הרגילים לצורך בריאותם לעשות התעמלות או הליכה לפי קצב הנגינה יכולים להמשיך בכך עד ר"ח אב (הגר"ח"ק זצ"ל).
- יא. אין** לערוך מסיבות בגני ילדים עם כלי זמר בימים אלו, ובדאי שאין לעשות כן בבתי חינוך של ילדים גדולים יותר (חוט שני ח"ב עמ' שכ"ה), ואם קבעו מסיבה ע"י ההנהלה ויש בזה שאלה של איבוד פרנסה יש לעשות שאלת רב.

תספורת

- יב. מנהג** האשכנזים שלא להסתפר אפי' לכבוד שבת מי"ז בתמוז עד אחר ת"ב (רמ"א סי' תקנ"א ס"ד ומ"ב סקל"ב), ומנהג הספרדים לאסור רק בשבוע שחל בו ת"ב (שו"ע שם ס"ד), והשנה שחל ת"ב בשבת ונדחה ליום ראשון אין דין שבוע שחל בו (לדעת השו"ע עי' תקנ"א ס"ד), ומותר להספרדים להסתפר עד שבת, ומ"מ ראוי שלא להסתפר לפני אותה שבת כדי שיכנס ליום התענית כשהוא מנוול (בן איש חי דברים שנה ראשונה אות יב).
- יג. מותר** לגלח שיער השפם כל שמעכב האכילה (שו"ע סי"ג ובקיצושי"ע כתב דאין לגלח בשבוע שחל בו ת"ב), וכמו כן מותר למוהל לגלח את שפמו המעכב את המציצה (כה"ח שם ס"ק קע"ב), וכן מי ששערות ראשו מגודלים מותר לו להסתפר במקום הנחת התפילין (הליכות שלמה), וכן מותר לאשה לגלח שערות ראשה משום צניעות (עי' מ"ב שם שקע"ט).
- יד. אסור** לספר ילדים אפילו שלא הגיעו לחינוך (שו"ע שם ס"ד ומ"ב סקפ"א ופ"ב ושעה"צ סקצ"א), ויש מקילין לספר ילדים עד שבוע שחל בו, ומטעם זה מקילין לחתן בר מצוה להסתפר שהוא יום שמחה שלו (עי' מ"ב שם בשם הח"א), ואם מלאו לילד ג' שנים "חלאקה" מותר לספרו אפי' בשבוע שחל בו (עי' מבית לוי בין המצרים אות ט').
- טו. בן** אשכנז שיש לו מספרה אין לו להשאירה פתוחה מי"ז בתמוז ואילך, אבל מותר לספר בצנעא בן ספרד הנוהג להסתפר עד שבוע שחל בו ת"ב (מבית לוי בין המצרים שדין האבילות אינו אוסרו רק בתספורת עצמו ולא בגילוח אחרים).
- טז. המנהג** שלא להסתפר הוא מליל י"ז בתמוז דליל י"ז בתמוז דינו כיומו (חוט שני שבת ח"ב ע"מ שכ"ה), וי"א דלצורך גדול יש להתיר תספורת בליל י"ז בתמוז (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ד קי"ב ב' ולשיטתו קאי שהתיר אף נישואין בליל י"ז, וכן לברך שהחיינו בליל י"ז בתמוז, ועי' אשרי איש פס"ח סי"ג שהתיר בדיעבד להסתפר ועי' קרא עלי מועד פ"ב אות טו בהגהה, ובאג"מ כתב שהשנה ש"ז בתמוז יוצא בשבת אין להסתפר בליל י"ח שהרי כבר בין המצרים, ואולם צ"ע שבמג"א תקנ"א סקמ"ב מבואר שבין המצרים הוא בין הצומות ולא בין התאריכים ולכן מותר לכ"ע לברך שהחיינו בשבת י"ז בתמוז, וא"כ מה"ט מותר בשעת הדחק להסתפר גם השנה בליל הצום שהוא ליל י"ח).

ברכת שהחיינו והטוב והמטיב

יז. אין לברך שהחיינו בבין המצרים משום דימים אלו ימי פורענות הם והיאך יאמר **"והגיענו לזמן הזה"**, ולכן לא יאכל פרי חדש או ילבש מלבוש חדש בימים אלו כדי שלא יתחייב בברכת שהחיינו (שו"ע סי' תקנ"א סי"ז ומג"א שם), ואולם **בשבת** אפשר לברך שהחיינו, וכן **בראש חודש** (מ"ב סקצ"ח ושע"ז סקצ"ט), ועפ"י האריז"ל אין לברך שהחיינו אף בשבת (מ"א סקמ"ב).

יח. ברכת שהחיינו על מצוה עוברת כגון פדיון הבן (או מילה) מותרת ולא יחמיץ הברכה (שו"ע שם), וכששומע שהחיינו בברית י"א שיכול לכוין לצאת בזה על פרי או בגד חדש (שד"ח מערכת ביהמ"צ סי' א' סק"ד, וצ"ע דשני סוגי שהחיינו הם).

יט. מותר לקנות בגד חדש בבין המצרים עד ר"ח אב ולא ללבושו עד אחר ת"ב כיון שהאיסור הוא **על השימוש בהם ומשום ברכת שהחיינו** (כה"ח סקפ"ח והליכות שלמה), אבל בגדים שאינם חשובים כמו חולצה או גרביים שאין מברכים עליהם שהחיינו אפשר לקנותם ולחדשם עד ר"ח, אבל לאחר ר"ח אב אין לקנות וללבוש בגדים חדשים כלל (מ"ב סקמ"ה).

כ. חתן וכלה שמתחתנים אחרי ת"ב מותרים לקנות בגדים חדשים לצורך הנשואים אפילו אחרי ר"ח אב (מ"ב שם סק"ד).

כא. מי שבירך בטעות על פרי חדש ונזכר שעתה הם ימי בין המצרים יכול לברך ברכת שהחיינו (שע"ח סק"ח).

כב. חולה או אשה מעוברת מותרים לאכול פרי חדש בימים אלו אף בלא ברכת שהחיינו דשמא תתאוה ויגרם נזק לה ולולד (מ"ב שם סקצ"ט), וי"א שיכולים אף לברך שהחיינו (כף החיים סק"ג).

כג. פרי חדש שלא ימצא אחר ת"ב מותר לאוכלו ולברך עליו שהחיינו (עי' רמ"א שם סי"ז, ובימינו שלכל אחד יש מקרר בביתו ניתן לשמור את הפרי עד שבת), **וכן מי שנולדה לו בת** מותר לברך שהחיינו שהרי יש לו לברך כשרואה אותה בפעם הראשונה והרי זה כפרי שאינו נמצא לאחר ת"ב (עי' מ"ב סי' רכ"ג סק"ב ועי' תורת היולדת פמ"ח הערה ט"ו שיחכה ויברך בשבת).

כד. אם קונה חפצים יקרים עבורו ועבור בני משפחתו כמו מכונת שאז מברכים על כך ברכת **"הטוב המטיב"** מותר לברך ברכה זו בבין המצרים כי אין בה שבח על הזמן, ויכול א"כ לקנות חפצים אלו בבין המצרים עד ר"ח אב.

כה. מותר לבנות ולשפץ או לצבוע את הבית בבין המצרים עד ר"ח אב, ומ"מ נכון להמנע מזה בכל ימי בין המצרים (א"ר סק"ד), וי"א שאין לחפש דירה בימים אלו (טעמא דקרא בשם מרן החזו"א זצ"ל).

כו. טוב להמתין מלעשות סעודת חנוכה הבית עד אחר ת"ב שיהיה סימנא טבא (שו"ת דברי סופרים סי' מ"ז).

זהירות מסכנה

כז. אין איסור ללכת לים ולברכה **עד ר"ח אב**, אבל מ"מ יש להמנע מלהתרחץ במים עמוקים משום שהעת מסוגל לרעה (עי' תשובות והנהגות ח"ב סי' רס"ג, ומרן החזו"א זצ"ל לא הלך בתוך הים אלא בקצה הים), ויש שנמנעים מללכת לים ולברכה בימים אלו (עי' מקור חיים שם סי"ד וכן מרן הסטייפלר זצ"ל לא נתן לבני ביתו לנסוע לים בבין המצרים).

כח. ניתוח או טיפול רפואי שסובל דיחוי יש להמנע מלעשותו בימים אלו (עי' שו"ע סו"ס תקנ"א שלא להכות התלמידים בימים אלו משום סכנה), ואם יש לבצעו מיד אין לחוש ושומר ישראל ישמור מי שמקיים ונשמרתם מאד לנפשותיכם.

כט. מותר לטייל בימים אלו (עי' רמ"א תקנ"ג ס"ב ובשו"ת שבט הלוי ח"י סי' כ"ז סק"ז כתב דיש למעט בטיולים מחמת אבל הימים הללו), אבל לא ילך לטייל במקום שיש בו סכנה (שד"ח בין המצרים סי' א' אות י').

דיני תשעת הימים מר"ח אב עד תשעה באב – (תשפ"ב)

ל. משנכנס אב ממעטים בשמחה, ואם יש לו דין עם גוי (או ישראל מומר) ישתמט ממנו בימים אלו דריע מזליה (שו"ע סי' תקנ"א סי"א), ודין זה מתחיל מהמולד של חודש אב וזהו שאמרו **"משנכנס אב"** (פמ"ג א"א סק"ב).

לא. מר"ח ועד התענית ממעטים במשא ומתן, ויעסוק רק כדי פרנסתו (שו"ע שם ס"ב ותקנ"ד סוסכ"ב), ובזמנינו נהגו להקל בזה משום שהכל נקרא כדי פרנסתו (מ"ב סק"א), ומ"מ בעלי עסקים שעסקיהם בדברים המשמחים לבו של אדם, כמו מכירת כלי כסף או תכשיטים ימנעו בימים אלו מלסחור אפילו כדי פרנסתם (שע"ז סק"ג).

לב. אין לקנות בימים אלו דברים המשמחים כגון כלי כסף ותכשיטים שאינם לצורך פרנסתו (שו"ע ומ"ב שם), ובכלל זה לקנות כלים ורהיטים שיש בקנייתם שמחה (מבית לוי פ"ו אות י"ח), וכן לקנות מזגן שיש בקנייתו שמחה אבל מי שסובל מאוד מן החום נחשב כחולה ומותר (מבית לוי שם), וכן אביוזר הנצרך לבריאותו כמו משקפיים מותר (הגרשז"א זצ"ל).

לג. אין לתת מתנות של שמחה מחתן לכלה ולהיפך (שו"ת אגרות משה אהע"ז ח"ד סי' פ"ד סק"א), ומ"מ דברים הנהוגים לתת בזמן כתיבת התנאים מותר לתת שזהו כחוב בין שני הצדדים (הגרש"ז אוערבך זצ"ל).

לד. מותר לתת מתנה **לחתן בר מצוה** בתשעת הימים (הליכות שלמה פ"ד הערה י"א שלא מצינו איסור נתינת מתנה רק בת"ב) ומטעם זה מותר לתת לגנת מתנה בסוף השנה ובפרט שזה נחשב כפריעת חוב.

תיקוני בית ושיפוצים

לה. אסור לסייד את הבית בימים אלו, ובכלל זה להדביק טפטים ולתלות וילונות ושאר קישוטים (עי' שו"ע שם ס"ב דבכלל בנין של ציור הוא), ואם נתקלקלו קירות הבית מחמת נזילה מותר לסיידם כדי לתקן הקלקול (עי' משנ"ב סק"ב).

לו. אסור לעשות שיפוצים **אם נועדו להרוחה בעלמא**, אבל אם משפץ מחמת שצר לו המקום בו הוא גר מותר, וכן אם משפץ דירה שקנה ויהיה לו הפסד ממון אם לא יעשנו בימים אלו לפי שדר בדירה שכורה מותר (עי' מ"ב שם סק"ב).

לז. אסור לנטוע נטיעות של נוי ליפות את גינתו (שו"ע שם ס"ב), אבל לסדר הגינה כרגיל מותר (מבית לוי שם אות ה'), **והשנה** שנת השמיטה **אסורות עבודות הקרקע בכל אופן**.

לח. מותר לעסוק בבנין של מצוה, כגון לשפץ בית כנסת ות"ת וישיבה, ובפרט שהוא מצוה דרבים כמקוה (רמ"א סי' ב).

תפירה וקניית בגדים חדשים

לט. אסור לקנות וללבוש בגדים חדשים בתשעת הימים אפי' שאינם חשובים כמו גרביים מטפחות ומגבות (עי' רמ"א סי' ע"ז ומ"ב סקמ"ה), לבד מנעלי בד לצורך ת"ב (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ג סי' פ').

מ. איסור קניית בגדים חדשים הוא אפי' על מנת ללבושם לאחר ת"ב (מ"ב שם סקמ"ט), או ליתנם במתנה (אורלי"צ שם).

מא. איסור קניית בגדים הוא אפילו לקטנים וכמו בכיבוס שאסור, ובמקום שמותר לכבס בגדי קטנים מותר אף לקנות, ומ"מ תינוק שנולד מותר לקנות עבורו בגדים חדשים שהרי אין לו מה ללבוש, ואין צריך לקנות לפני הלידה.

מב. מותר לקנות בימים אלו דבר האבד כגון ביריד או במכירות סוף עונה במחירים מוזלים שלאחר ת"ב יתייקרו המחירים (עי' מ"ב סקמ"א), ומטעם זה מותר לחתום חוזה לקניית דירה, לפי שאינו יודע אם יזדמן לו אח"כ (אורלי"צ שם).

מג. אסור לתפור לארגו או לתקן בגדים חדשים בימים אלו ובכלל זה שלא לרקום או לסרוג, אבל בגדים ישנים שנקרעו מותר לתקן (שו"ע סי' ע"ז ומ"ב סקמ"ו ועי' כה"ח סי' קט"ו-קט"ז), ואם משאיר סיום התפירה לאחר ת"ב מותר (שערי נחמה).

רחיצת הגוף

מד. נוהגים שלא להתרחץ מר"ח אב אפי' בצונן אבל פניו ידיו ורגליו מותר לרחוץ בצונן (רמ"א סי' תקנ"א סט"ז), וכן אפשר לקחת מגבת רטובה או ממחטות לחות ולהעביר על גופו (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

מה. יש מתירים לסובלים מזיעה מרובה לרחוץ כל גופם בצונן (פושרים) עם סבון אבר אבר אבל לא בבת אחת (שו"ת שבה"ל ח"ז סי' ע"ז ב' וח"ח סי' קכ"ז), ויש מקילים אפי' רחיצה גמורה בצונן (פושרים) כשאין כוונתם לתענוג אלא להסיר הזיעה המרובה שעליהם בימי הקיץ החמים (שו"ת אגרות משה אהע"ז ח"ד סי' פ"ד ד').

מו. רחיצה לצורך רפואה כגון לחולה או שיש לו פצעים מותרת אפילו בחמין ואפילו בשבוע שחל בו (מ"ב סקפ"ח).

מז. ילדים קטנים שמתלכלכין תדיר מותר לרחצם כדרכם, וילדים גדולים רק כשצריכים לכך (עי' מ"ב תקנ"א סקצ"ג וסי' קרא עלי מועד עמ' ל"ד), וילדים הרגילים להתרחץ בכל יום מותר לרחצם בכל יום כדרכם (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

מח. אסור לרחוץ בים ובבריכה (ערוה"ש סל"ד), אולם לצורך רפואה ובריאות מותר (שם סל"ו ושע"צ סקצ"ד, ובשו"ת קנין תורה ח"ב סי' ק' מביא שראה את מרן הגר"י זצ"ל במקום הרחיצה לרפואה בשוויץ בערב ת"ב).

ר"ח אב שחל בערב שבת

מט. כשר"ח אב חל בערב שבת כמו השנה אין השבת הראשונה שבת חזון אלא השבת השניה שהיא ערב צום תשעה באב, ולכן מותר לרחוץ כל גופו בחמין עם סבון לכבוד שבת (מ"ב סקפ"ט ועי' סי' סקט"ו הליכות שלמה בין המצרים פי"ד סי"ט), והרגיל לרחוץ כל ערב שבת יכול גם לטבול במקוה אף שאינו רגיל בטבילה (עי' קצשו"ע קכ"ב י"ב).

נ. בערב שבת חזון שהשנה הוא ערב ת"ב נדחה מותר לרחוץ ראשו פניו ידיו ורגליו בחמין למי שרגיל כל ער"ש לרחוץ בחמין (רמ"א שם), אבל לא בסבון (מ"ב שם סי' קצ"ו), וי"א אף בסבון (מרן החזו"א זצ"ל), ויש מקילין לרחוץ כל גופו בחמין לכבוד שבת (שו"ת רבבות אפרים ח"ג סי' שמ"ז בשם הגרמ"פ זצ"ל, ועי' שו"ת מהר"י ברונא סי' י"ב וז"ל: ונראה לי היתר גמור ומצוה לחוף ראשו בחמין), ונכון לחפוף ראשו בע"ש קודם חצות בפרט השנה שהוא ערב ת"ב נדחה ובדיעבד יכול גם אחרי חצות (פמ"ג משב"ז שם סקט"ו וביאורו"ל שם סט"ז ומש"כ הלבוש דאדרבה יש לאחר סמוך לכניסת השבת הוא דוקא בער"ש חזון שאינו סמוך לת"ב אך השנה דערב שבת חזון הוא ערב ת"ב יודה שיקדים לרחוץ קודם חצות), ובני ספרד הנוהגים איסור רחיצה רק בשבוע שחל בו מותר לרחוץ ולטבול בערב שבת זו כרגיל דאין השנה דין שבוע שחל בו לדעת השו"ע (עי' שו"ע סי' ד) ולמנהג אשכנז מקילין דבת"ב נדחה אין דין שבוע שחל בו רק לענין דברים שאינם אסורים אלא ממנהג (עי' רמ"א ולבוש שם ומג"א סקל"ה).

נא. הנוהג לטבול כל ערב שבת מותר לו לטבול אף בערב שבת חזון (מ"ב סקצ"ה), וכן מי שרגיל לטבול כל יום במשך ימות השנה או לטבילת עזרא מותר גם בימים אלו, וראוי לטבול בפושרים, אך לא ישתהה שם ויצא מיד (שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז), ואם יש שלט במקוה שלא לטבול קודם שרוחץ מותר לרחוץ (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

בשר ויין

נב. נוהגים שלא לאכול בשר ואפי' בשר עוף ולא לשתות יין או מיץ ענבים בתשעת הימים ואף ר"ח בכלל זה (עי' שו"ע סי' תקנ"א סי' ט"ו ומ"ב סקמ"ח), וכן מנהג בני ספרד, למעט ר"ח עצמו שאוכלים בשר (כה"ח שם סי' קכ"ה וקכ"ו).

נג. תבשיל שנתבשל ביחד עם הבשר נהגו להחמיר שלא לאוכלו, אבל אם רק נתבשל בקדירה בשרית מותר (מ"ב סקס"ג), וכן עוגה או תבשיל שמעורב בו יין וניכר טעם היין הוא בכלל המנהג שלא לאוכלו (שו"ת שבה"ל ח"ט סי' קל"ט).

נד. חולה או יולדת הסובלים מחוסר דם או אדם חלוש הצריך לאכול בשר מותרים באכילת בשר אפילו בשבוע שחל בו (עי' רמ"א סעי' ט' ומ"ב סקס"א), וכן מינקת שמזיקת לתינוקה שאינה אוכלת בשר מותרת (כה"ח סי' קל"ז).

נה. האיסור לאכול בשר ולשתות יין הוא גם לקטנים אפילו שעדיין אינם בגיל שיודעים להתאבל על ירושלים (מ"ב סק"ע), אבל אם אכילת הבשר מועילה לבריאותו של הקטן מותר להאכילו בשר (ערוה"ש סכ"ו ושו"ת דברי יציב ח"ב סי' רל"ו).

נו. בסעודת מצוה כמו מילה או פדיון הבן אוכלים בשר ושותים יין כל השייכים לסעודה, דהיינו כל מי שהיה הולך לסעודה גם שלא בימים אלו, אבל בשבוע שחל בו ת"ב אין לאכול בשר ולשתות יין רק למנין מצומצם מלבד הקרובים הפסולים לעדות (רמ"א סי' י), ובברית מילה יתן לקטן לשתות את היין (רמ"א שם), והשנה שחל תשעה באב בשבת ונדחה אין דין שבוע שחל בו לענין זה שהוא רק מנהג ומותרים כל השייכים לסעודה לאכול בשר ולשתות יין (מג"א סקל"ה).

נז. סעודת סיום נחשבת ג"כ כסעודת מצוה ומותרת באכילת בשר ושתית יין (רמ"א שם סי' י), ואפי' אותם שלא למדו מותרין לאכול אם היו באים גם בזמן אחר משום רעות (מ"ב שם סקע"ג), אבל בשבוע שחל בו ת"ב אין להתיר לאכול בשר רק למנין מצומצם כמו לענין ברית מילה (מ"ב שם סקע"ז), והשנה אין דין שבוע שחל בו לענין זה וכו"ל.

נח. מותר לאכול בשר ולשתות יין בסעודות שבת כמה שירצה (מ"ב סק"ט), והשנה שצום ת"ב נדחה ליום ראשון יכול לאכול בשר ולשתות יין בסעודה המפסקת ומפסיק את הסעודה לפני שקיעת החמה (ע"י שו"ע ס"י תקנ"ב ס"י ומ"ב שם).

נט. במוצאי שבת ראשונה בתשעת הימים מבדילין על היין (שו"ע שם), ונוהגים שלא לשתות את היין אלא נותנים לקטן שהגיע לחינוך ועדיין אינו חש בצער ירושלים (רמ"א שם), ואם אין לו אלא בת שהגיעה לגיל זה ישתה בעצמו שאין נותנים לנשים לשתות מהבדלה (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ואמנם מחמת הספיקות בהגדרת תינוק שהגיע לגיל י"ל יש שנהגו לשתות את היין בעצמם (הגר"ש אויערבך זצ"ל וכן מו"ר הגר"א זצ"ל היו שנים שמחמת ספק זה שתה את היין בעצמו), ועדיף שישתו מיץ ענבים ולא יין (הגר"א זצ"ל), ומנהג החסידים שהמבדיל שותה בעצמו, ומ"מ לא ישתו יין בברכת המזון בימי חול אף שהוא מצוה ויברכו ברכת המזון בלא כוס (מבית לוי שם פ"ח אות ו').

ס. בהבדלה כשנותן לקטן לשתות אין צריך המבדיל לשתות כלל מהכוס ושונה מכל ברכת הנהנין משום דהוי מצוה ומועיל בזה ערבות, ואם עשה הבדלה על דעת שהקטן ישתה את הכוס ואח"כ נתחרט הקטן ולא רצה לשתות צריך המבדיל לברך שוב בפה"ג כיון שלא היה בדעתו לשתות מהכוס (שלמי תודה בין המצרים ע"י ל"ד), ואולם יש נוהגים לתת לקטן לשתות רק אחרי שטועמים כיון דמ"מ הוי ברכת הנהנין (הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל).

כיבוס, גיהוץ, לבישת בגדים חדשים ובגדי שבת

סא. אסור לכבס ולהגף בגדים ומגבות וסדינים בשבוע שחל בו ת"ב (שו"ע ס"ג וזהו מעיקר דין המשנה), ומנהג האשכנזים להחמיר מראש חודש (רמ"א שם), ואסור אפי' אם אינו רוצה ללבוש עתה אלא להניחו לאחר ת"ב (שו"ע שם), ובגד שהתקמט לאחר לבישתו מותר לגהצו (חוט שני ר"ה ע"י ת"ג).

סב. מי שאין לו אלא בגד אחד מותר לכבס עד שבוע שחל בו (מ"ב סק"ט) ומ"מ עדיף לקנות בגד מאשר לכבס דכיבוס הוזכר בגמ' (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), וכן מי שנתלכלכו כל בגדיו בזיעה דינו כמי שאין לו אלא חלוק אחד (הגר"ש ואזנר זצ"ל).

סג. איסור הכיבוס כולל גם שלא ללבוש בגדים חדשים (שו"ע ס"ו) ובגדים מכובסים, ולא להציע המיטה בסדינים מכובסים (שו"ע ס"ג), ואולם מותר לתת לאורח סדינים ובגדי שינה מכובסים (שו"ת מנחת יצחק ח"י ס"י מ"ד).

סד. בגדים שמחליפין אותם תדיר מחמת זיעה כגון לבנים וגרבים מותר להחליפם בימים אלו (הגר"ש אלישיב זצ"ל), ויש שמחמירים אף בזה (שו"ת מנחת יצחק שם).

סה. אסור ללבוש בימים אלו בגדי שבת (רמ"א תקנ"א ס"א ומ"ב שם סק"ד), ובעלי הברית מותרים ללבוש בגדי שבת (רמ"א שם) וכן הדין בפדיון הבן מותר לאותם קרובים ללבוש בגדי שבת (כ"פ החיים שם סק"ז), אבל המכניס והמוציא (הקוואטר) אינו בכלל זה, ומכל מקום האשה המכנסת את התינוק לובשת בגדי שבת שזהו עיקר מצותה (מ"ב שם סק"ג).

סו. בסעודת בר מצוה מותר לחתן הבר מצוה והוריו ללבוש בגדי שבת (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

סז. בחור שנפגש בימים אלו רשאי ללבוש בגדי שבת ולהתרחץ (שו"ת שבט הלוי ח"ט ס"י קל"א אות ד').

סח. המנהג היום להכין לפני ר"ח את הבגדים לתשעת הימים ע"י שילבש את כל הבגדים המכובסים שיצטרך לט' הימים עד שהבגד יהיה נראה כמשומש והעיקר הוא שלא יהיה ניכר חידושו, ויכול ללבוש כמה בגדים אחד על השני זמן מה (חצי שעה) ובלבד שיתקמטו קצת, ולא ילבשם ממש ביחד דקשה לשכחה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל).

סט. בגדי ילדים (עד גיל י"ג) מותר לכבסם עד שבוע שחל בו ת"ב שאז אסור מעיקר הדין (ע"פ הרמ"א ס"ד ומ"ב סק"ב הוראת הגר"ק זצ"ל), ומ"מ בגדי קטנים שמתלכלכים תדיר (עד גילאי 6-7) מותר לכבסם גם בשבוע שחל בו (ע"י שו"ע ס"ד ומ"ב סק"ב), ובשעת דחק גדול השנה שחל ת"ב בשבת ונדחה אפשר לכבס גם בגדי ילדים גדולים עד ערב שבת חזון (הגר"א זצ"ל שליט"א).

ע. מותר לכבס ולהחליף מגבות בביהמ"ד לפי שהוא צרכי רבים (רמ"א שם ס"ב דלצורך מצוה הכל שרי וכ"ש צרכי רבים).

עא. השנה שבת הראשונה בתשעת הימים אינה שבת חזון ולובשים בגדי שבת כרגיל אף הנוהגים שלא ללבוש בגדי שבת בשבת חזון (יד אפרים סק"כ ושעה"צ שם מ"ו), אבל לא בגדים חדשים (ע"י מ"ב שם סק"ט), ואין צריך לפשוט מיד את בגדי השבת אבל אם פשטם אין ללבושם בחזרה (א"א בוטשאטש), וי"א שיש לפשוט את הבגדים מיד לאחר הבדלה (הגר"ק זצ"ל).

עב. בשבת חזון נוהגין ללבוש בגדי שבת כרגיל, ויש משנים בגד אחד (מ"ב סק"ו), ומ"מ אסור ללבוש בגדים חדשים (מ"ב שם), וללבושם בשעה שרגיל ללבושם כל ערב שבת (הגר"ש אויערבך זצ"ל).

עג. חתן ששבת העליה לתורה "אויפרוף" שלו בשבת חזון אסור לו ללבוש בגדים חדשים רק בגדי שבת (מ"ב שם סק"ט), ולכן אם לובש "שטריימל" יחדש אותו בשבת שלפני תשעת הימים, ומ"מ אם לא לבשו קודם יש מקילין ללבושו כדי שלא יראה כאבילות בפרהסיא (שלחן עוזר ס"ו ו' ס"א סק"ב).

עד. מותר להשתמש במפות שולחן מכובסות לכבוד שבת (רמ"א ס"ג), וכן במגבות מכובסות אבל לא בסדינים (מ"ב סק"ג), ומ"מ לכבס אף לכבוד שבת אסור (מ"ב ס"ק ל"ב).

עה. מותר ליטול צפרניים עד שבוע שחל בו ת"ב, ובשבוע שחל בו יש דעות בין האחרונים (מ"ב שם סק"כ) והשנה שת"ב חל בשבת ונדחה אפשר ליטול צפרניים עד שבת.

עו. מותר לצחצח נעליים כשהוא רק "משחיר" אותם אבל להבריק אסור (שו"ת א ח"ג ס"י פ'), ויש שאוסרים אפילו רק להשחיר (מרן החזו"א זצ"ל), ולצורך שבת מותר לכו"ע אפילו להבריק (ע"י מבית לוי שם פצ"ז אות ד').

עז. נוהגים שלא לשטוף הרצפה ולנקות את הבית רק בצורה קלה ולא באופן יסודי, אך לכבוד שבת מותר (מבית לוי שם אות ט'), ובת"ב מותר להדיח רק מקום המטונף.

דיני תשעת הימים

תוכן עניינים

- כיבוס וגיהוץ • רחיצה • נטילת ציפורניים • בשר ויין • משא ומתן • שו"ת בדיני תשעת הימים בסוף העלון

כיבוס וגיהוץ

א. מדינא דגמ' אסור לכבס בגדים בשבוע שחל בו תשעה באב. ומנהג בני אשכנז שאין מכבסים בגדים מר"ח אב, ואין להקל בזה. ואף בגדים שלא ילבשו בתשעת הימים אסור לכבס.

ב. מבני ספרד יש הנוהגים שלא לכבס רק בשבוע שחל בו תשעה באב (**וראה להלן עמ' ג בדין שבוע שחל בו בשנה זו**).

ג. ניקוי בגד על ידי ניקוי יבש הרי הוא בכלל כיבוס.

ד. מותר לנקות כתם נקודתי בבגד.

ה. בכלל איסור כיבוס כלולים בגדים ומגבות, סדינים מצעים ומפות.

ו. גיהוץ בגדים דינו ככיבוס.

ז. כשם שאסור לכבס כך אסור ללבוש בימים אלו בגדים נקיים מכובסים. וכן אסור להציע את המיטה או להשתמש במגבות ובמפות שכובסו.

ח. כדי שיהיה מותר ללבוש בגדים מכובסים לכתחילה, יש להכניס על ידי שילבש וישתמש בהם מעט קודם תשעת הימים. מי שלא הכין, יכול להכין בשבת על ידי שילבש בגד ויחליף כל כמה שעות לבגד אחר מכובס [מפני שרק באופן שלובשו כמה שעות אין בזה חשש הכנה משבת לחול, שנחשב שלובשו בשביל שבת עצמה, אבל אם לובש ופושט מיד ניכר שעושה זאת כהכנה לימי החול ואסור].

ט. להכנת בגד שלא יחשב מכובס - די ללבשו כמה דקות.

י. אם לא הכין את הבגדים על ידי לבישה, ייתן לקטן שילבשם, ובשעת הדחק יש להקל להניחם על הרצפה שיתאבקו ויתלכלכו מעט, ואז מותר ללבושם.

יא. בגדי זיעה - דהיינו בגדים הסמוכים לגוף יש מקילים שמותר ללבושם מכובסים, אך לכתחילה גם בזה יש ללכלכם בהנחה על הרצפה.

יב. לכבוד שבת מותר ללבוש כל בגדי השבת כרגיל [וילבשם לאחר הרחיצה]. סדינים ומצעים אין להחליף למכובס אף לכבוד שבת [והזקוק להחליף - יחליף וייתן לקטן לשכב עליהם כמה דקות].

יג. בגדים חדשים, אף בגדים שאינם חשובים - אסור לחדשם בתשעת הימים, ואף בשבת אסור.

יד. בגדי זיעה חדשים מותר לחדש **בשבת** בתשעת הימים [ושאר בגדים חדשים אסור אף בשבת כנ"ל].

טו. בגדי ילדים קטנים, כל זמן שמלכלכים בגדיהם מותר לכבסם כרגיל, ואף מותר לתלותם בחוץ משום שניכר שהם בגדי קטנים.

טז. יש מקלים לכבס בגדי ילדים עד גיל בר מצוה עד שבוע שחל בו.

יז. כשמכבס בגדי ילדים, אסור להוסיף לכביסה בגדי גדולים יחד עם בגדי הילדים.

יח. מי שלא נותרו לו בגדים נקיים, והבגדים המשומשים מלכלכים עד שמדיפים ריח רע - מותר לכבסם אם אין לו מה ללבוש, והכל לפי העניין.

יט. מי שאין לו בגדים נקיים ללבוש, ויש לפניו שתי אפשרויות - לכבס או לקנות בגדים חדשים - עד שבוע שחל בו עדיף לכבס, ובשבוע שחל בו - עדיף לקנות.

איסור רחיצה בחמין ובצונן (לבני אשכנז מר"ח אב, ולבני עדות המזרח יש בזה מנהגים שונים - יש שנהגו כל איסורי רחיצה בשבוע שחל בו ויש שנהגו איסור בחמין בלבד, וראה להלן עמ' ג דין שבוע שחל בו בשנה זו)

כ. אסור לרחוץ את הגוף בתשעת הימים אפילו בצונן, חוץ מפניו ידיו ורגליו שמותר לרחצם בצונן.

כא. רחיצה שלא לשם תענוג מותרת. ולכן אדם הסובל מזיעה ומלוכלך ממנה מאד, מותר לרחוץ איבר איבר במים קרים. במקומות שיש בהם ריבוי זיעה וא"א לנקותם על ידי מים קרים, מותר לנקות ע"י מים חמים עם סבון - לפי הצורך בלבד, וכדאי הוא בית אלוקינו לצער עצמנו על חורבנו, ו'כל המתאבל על ירושלים - זוכה ורואה בשמחתה'.

כב. רחיצה לרפואה מותרת, לכן מי שיש לו פצעים וצריך לרחצם - הדבר מותר. וכן מי שיודע בבירור שאם ימנע מלרחוץ יגרום לו לפצעים, מותר לשטוף לפי הצורך בלבד, ואם די לו במים קרים אסור בחמים.

כג. רחיצה על ידי העברת מגבת רטובה או ניגוב במגבונים לחים - מותרת.

כד. ילדים עד סמוך לגיל בר מצוה יש להקל שיתרחצו.

כה. טבילת עזרא מותרת. ויש מקילין במי שרגיל לטבול במקוה מידי יום, שמותר לטבול גם בתשעת הימים.

טבילה במקוה בערב שבת – אם רגיל לטבול בכל ערב שבת, מותר לטבול אף בער"ש בתשעת הימים במקוה צונן (ואם אין צונן – יש להקל אף בחם), ובעניין זמן הטבילה, ראה בסוף הסע' הבא.

כו. רחיצה בערב שבת: בערב שבת החל בר"ח - מי שרוחץ תמיד בערב שבת, מותר לרוחץ כל גופו בחמים ואף בסבון. בערב שבת חזון - מי שרגיל להתרחץ במים חמים וסבון כל ערב שבת ומעולם לא ביטל זאת אלא מחמת אונס, מותר לרוחץ ראשו פניו ידיו ורגליו במים חמים ובסבון, ושאר הגוף אסור אף במים קרים. [דין הסובל מזיעה נתבאר בסע' כא]. לכתחילה ירחץ קודם חצות, ואם לא הספיק - ירחץ עד כניסת שבת.

נטילת ציפורניים

כז. קודם שבוע שחל בו ת"ב – מותר. ונחלקו האחרונים בדין נטילת ציפורניים בשבוע שחל בו, והמיקל יש לו על מי לסמוך [ולכבוד שבת מותר לכו"ע].

בראש חודש, אף שחל בערב שבת, יש הנוהגים כצוואת רבי יהודה החסיד שלא ליטול ציפורניים, ואותם הנוהגים כן יכולים [במקרה זה] ליטול ביום חמישי.

בשר ויין

כח. מנהג בני אשכנז שאין אוכלים בשר ואין שותים יין מר"ח אב (והשנה, אסור אף ביום שישי. וראה בסוף העלון לעניין טעימת התבשילים). ולבני עדות המזרח יש בזה מנהגים שונים, והרבה מבני עדות המזרח נוהגים שלא לאכול בשר ולא לשתות יין ממוצאי ר"ח אב.

כט. גם תבשיל שהתבשל עם בשר נוהגים שלא לאכול בימים אלו, ולכן תפוחי אדמה שהתבשלו עם בשר אין לאוכלם אף בפני עצמם (ורבים מבני עדות המזרח מקילים בזה).

ל. מותר לשתות משקאות חריפים שאין בהם תערובת של יין כגון בירה, ליקר, וויסקי, וכדו'.

לא. ילדים עד גיל שלוש שנים אפשר להאכילם בשר, ומגיל שלוש עד גיל שידועים להתאבל ירושלים נחלקו הפוסקים האם מותר ליתן להם בשר, ודעת המשנה ברורה להחמיר בזה. ותבשיל שהתבשל עם בשר יש להקל לתת לקטנים.

לב. יולדת תוך ל' יום ללידה מותרת באכילת בשר עד ז' אב, ומז' אב ואילך נוהגות להמנע, וכן הדין במינקת שכשאינה אוכלת בשר חלב התינוק אינו טוב - מותרת לאכול בשר, וה"ה במעוברת שזקוקה לאכול בשר ובחולה.

לג. אף מיץ ענבים אין לשתות בימים אלו.

לד. בהבדלה במוצאי שבת בט' הימים, יש נותנים את הכוס לקטן שהגיע לגיל חינוך אבל אינו יודע להתאבל על ירושלים, ומכיון שיש להקפיד לתת לקטן שהגיע לגיל חינוך וכן יש להקפיד שהקטן ישתה מלוא לוגמיו, ואין הדבר ברור מהו הגיל של קטן שאינו יודע להתאבל על ירושלים, **לכן המנהג הוא שהמבדיל שותה את כוס היין או המיץ ענבים.**

לה. עוגות שיש בהם יין וטעמו ניכר - יש מחמירים שלא לאכלם בימים אלו.

לו. בשבת מותר לאכול בשר ולשתות יין, אך בשאר סעודות מצוה יש בכך אופנים שונים המבוארים בס' תקנא' סע' י'.

משא ומתן

מבואר בגמ' יבמות (מג ע"ב) 'מראש חודש ועד התענית העם ממעטין בעסקיהן מלישא ומליתן, מלבנות ולנטוע' וכו'. ויש לעיין מה הפירוש 'ממעטין' במשא ומתן, האם הכוונה שממעטים לגמרי, או שעושים רק את הנצרך ולא כשאר הימים. ודנו בזה התוס' ביבמות (שם בע"א ד"ה מלישא) ובמגילה (ה' ע"ב ד"ה ממעטין), ומבואר שם בתוס', דאם 'ממעטין מלישא וליתן' היינו במשא ומתן של שמחה כגון צרכי חופה, בזה 'ממעטין' היינו דיש למעט לגמרי, אך אם הפירוש 'ממעטין מלישא וליתן' הוא לאו דוקא במשא ומתן של שמחה, אז 'ממעטין' היינו שעושים את הנצרך ולא כשאר הימים. וכן הוא במשנ"ב (ס' תקנא סק"א) שיש חילוק בין משא ומתן של שמחה לשאר משא ומתן. ובע"ה להלן יבואר דינים העולים מזה.

הלכה נוספת מבואר בטור (ס' תקנא' ס"ז) דבגדים חדשים אסור לתקן בשבוע שחל להיות בו תשעה באב. ומקור הדין בירושלמי בפ' מקום שנהגו - 'נשי דנהגי דלא למשתי עמרא מגו דעייל אב מנהגא' בגלל שבטלה אבן השתיה, וכיון שהשתי אסור כ"ש תיקון בגדים חדשים, וראוי להחמיר בזה מר"ח דהיינו נמי בכלל מיעוט שמחה, עכ"ד הטור. והרמ"א הוסיף שה"ה שלא לקנות בגדים, והיינו דקניית בגדים גם היא כתיקון בגדים. מבואר מזה שבבגדים יש דין נוסף שלא לקנותם מלבד הדין שממעטים במשא ומתן, ועפ"י יתבאר בע"ה הדינים דלהלן.

לז. אין לקנות תכשיטים כל תשעת הימים.

לח. אין לקנות כלי כסף וזהב וכן יש להקפיד שלא לקנות דברים יקרי ערך.

לט. יש למעט בקניית צלחות וסירים וסכו"ם וכן שאר דברים שלא נצרכים לתשעת הימים, אך אם הם נצרכים לימים אלו מותר לקנותם.

האם אפשר להשאיר מכונת כביסה שתפעל אחר כניסת ראש חודש אב

תשובה: אם לא הספיקו לפני, מותר.

מקור - סי' תקנא'

האם בן עדות המזרח יכול לכבס לבן אשכנז בתשעת הימים

תשובה: אסור

מקור - סי' תקנא' סעיף ג'

האם מותר לקנות נעליים בתשעת הימים

תשובה: אם נעליו קרועות - מותר

מקור - סי' תקנא'

האם בישיבה אפשר לכבס ולהחליף מגבות בתשעת הימים

תשובה: מה שמלוכלך מותר

מקור - סי' תקנא' סעיף ג', והוא לצורך מצווה ומבואר שם שמותר

האם מותר לחתום על זכרון דברים בתשעת הימים

תשובה: אם יש חשש שהדירה תימכר, יחתמו על זכרון דברים, ואת החוזה יעשו לאחר ט' הימים, ואם אין אפשרות לעשות רק זכרון דברים אפשר גם לעשות חוזה.

מקור - סי' תקנא'

האם אפשר להכין כמה חולצות יחד זו על זו לתשעת הימים

תשובה: אפשר לעשות זאת אך ילבש את החולצות יותר זמן ממה שלובש חולצה אחת

מקור - סי' תקנא' יו"ד שפט'

כיצד יש להכין לבנים ושאר בגדים הסמוכים לגוף

תשובה: ילכלך אותם על הרצפה (בשונה מבגדים עליונים שלכתחילה יש ללבושם לפני ט' הימים).

מקור - סי' תקנא' יו"ד שפט'

האם אפשר לקנות רכב יד 2 בתשעת הימים

תשובה: אם אינו דבר האבד שעלול להפסיד את הקניה - אין לקנות, אלא א"כ נצרך הרכב לצורך פרנסתו.

מקור - סי' תקנא' תקנד' סעיף כב'

בחור שיוצא לפגישות בט' הימים, האם יכול לקנות אז בגדים חדשים לצורך זה

תשובה: עדיף שיקנה בגדים לפני תשעת הימים, ואם לא הספיק יכול לקנות.

מקור - כי הוא צורך מצווה, עיין סי' תקנא' סעיפים ב' ג' ט' טז'

האם עדיף לסגור ווארט בערב ראש חודש אב או שאפשר גם מליל ראש חודש

תשובה: אם אין שם אכילת פת מותר גם בתשעת הימים (ולחתן והכלה מותר ללבוש בגדי שבת).

מקור - סי' תקנא' ס"ק טז', ולגבי בגדי שבת מותר כי הוא צורך מצווה כמבואר שם סעיף א' שלצורך מצווה מותר

מ. אין לקנות בגדים בתשעת הימים ואף בגדים שאינם חשובים ואף שאין מברכים עליהם 'שהחיינו'.

מא. מכירה ובה מבצעי הנחה מיוחדים שלא יהיו לאחר תשעת הימים, מותר לקנות גם בתשעת הימים.

מב. קניית מתנה לאשה למטרת שלום בית מותרת בתשעת הימים דנחשב צורך מצוה, והכל לפי העניין.

שו"ת לימי בין המצרים

שו"ת לשלושת השבועות (עד ר"ח)

מי שאין לו מספיק חולצות האם יכול לקנות קודם ראש חודש אב

תשובה: עד ר"ח אב אפשר כיון שלא מברכים עליהם שהחיינו.

מקור - סי' תקנא' ס"ק מה'

האם אפשר ללמוד לנגן בחליל או כל כלי נגינה בשלושת השבועות

תשובה: אפשר ללמוד עד ראש חודש אב, כדי לשמר את מה שלמדו (דבר האבד), וגם שאין כ"כ הנאה, כי עיקר המטרה הוא הלימוד, (ואף אם זה לא לצורך פרנסה יש להקל עד ר"ח).

מקור - סי' תקנא', פמ"ג אשל אברהם י' ביאור הלכה ד"ה ממעטים

האם אפשר לקנות משקפיים בשלושת השבועות

תשובה: אם זה משקפיים שלא מברכים עליהם שהחיינו, אפשר לקנות עד ר"ח, ולאחר ר"ח לא יקנה אא"כ אין לו משקפיים אחרות.

מקור - סי' תקנא'

האם אפשר ללכת בשלושת השבועות לים או לבריכה

תשובה: עד ראש חודש אב אין מניעה ללכת ולא משנה אם הלך קודם לכן או לא

מקור - סי' תקנא'

בחור שהתארס בשלושת השבועות האם אפשר לשיר לו כשמגיע לישיבה

תשובה: יש מקום להקל בשירה בפה.

מקור - סי' תקנא' ביאור הלכה ד"ה 'ממעטים'

שו"ת לתשעת הימים

האם השנה יש דין שבוע שחל בו

תשובה: מעיקר הדין אין דין שבוע שחל בו ויש מחמירים

מקור - סי' תקנא' סעיף ד' ומשנ"ב סק"כ

בגד שהיה בהשריה בערב ראש חודש אב ועבר שקיעה האם אפשר לשטוף

תשובה: מותר כיון שאם לא ישטפוהו הבגד יתקלקל, וכן כל בגד שאם לא יכבסוהו מיד - יתקלקל, מותר לכבסו.

מקור - סי' תקנא' וע"פ תקנד' סעיף כב' שדבר האבד מותר

האם אפשר להזמין ארון או רהיט אחר בתשעת הימים ויגיע אחרי תשעת הימים

תשובה: אם יש צורך אפשר להזמין.

מקור - סי' תקנא' סעיף ב' משנ"ב יא'

האם אפשר לערוך קניות לחתן וכלה בתשעת הימים

תשובה: מותר לקנות בגדים חדשים לצורך החתונה אם אין זמן אחר כך

מקור - תקנ"א ס"ק י"ד

האם אפשר להלביש לתינוקות וילדים בגדי שבת לברית בתשעת הימים

תשובה: אפשר להלביש עד גיל שהם יודעים להתאבל על ירושלים (גיל 8 - 9), וראה במקור

מקור - תקנ"א ובשערי תשובה שם שכל הקרובים שהיו באים לברית עם בגדי שבת מותרים לבוא גם בתשעת הימים, אמנם המשנ"ב לא העתיק זאת אך נראה שלילדים עד בר מצווה אפשר לסמוך על זה, ואם אינם יודעים להתאבל על ירושלים מותר בכל אופן

האם אפשר לערוך קניות לביה"ס לילדים בתשעת הימים

תשובה: מה שבמבצע אפשר לקנות כעת ומה שלא אם יש זמן אחר לקנות יקנו בזמן אחר, ואם אין זמן אחר מותר

מקור - סי' תקנא' סעיף ב' משנ"ב יא'

האם אפשר לתת מתנות בתשעת הימים

תשובה: אפשר לתת עד תשעה באב אך עדיף לקנותם

קודם ראש חודש אב

מקור - סי' תקנא' סעיף ב' ותקנ"ד ס"ק מא'

האם אפשר לפתוח חנות עם מבצעים מיוחדים בתשעת הימים כדי להתיר את הקניה לאנשים (כי אז הוא דבר האבד לגביהם)

תשובה: אפשר להקל (לשואל אחר ששאל האם אפשר לכתחילה לעשות כן, אמר הרב שזה לא רצון השם)

מקור - סי' תקנא' סעיף ב', תקנ"ד סעיף כב'

האם לספר מבני אשכנז מותר לספר בן עדות המזרח בימים אלו

תשובה: מותר לספר עד שבוע שחל בו.

מקור - ע"פ סי' תקנא' סעיף ה' מג"א יט' משנ"ב מב'

האם אפשר לעשות התעמלות מים בתשעת הימים

תשובה: מי שזקוק לזה לצורך בריאות ואין לו אפשרות אחרת, מותר.

מקור - רפואה הוא כצורך מצווה (או"ח סימן שו', רמח"פט'), ומבואר בסי' תקנא' סעיף טז' שרחיצה לצורך מצווה מותרת, וגם בט"ב עצמו אסור רק רחיצה של תענוג כמבואר בתקנ"ד ובתריג' שרחיצה שלא לתענוג מותרת אף בט"ב. עיין שם את כל הפרטים.

האם אפשר לקנות/לשכור אופניים חשמליים בתשעת הימים

תשובה: אם לא נחוץ עכשיו - שלא יקנה, ולשכור אפשר.

מקור - סי' תקנא' סעיף ב', משנ"ב יא'

האם מותר לנקות רכב בתשעת הימים

תשובה: במקום צורך אפשר

מקור - סי' תקנא'

האם אפשר לחתום חוזה לקניית דירה בתשעת הימים

תשובה: אם עלול לאבד את הדירה הוי 'דבר האבד' ומותר

מקור - סי' תקנא' סעיף ב' משנ"ב יא' תקנ"ד סעיף כב'

מנגינת רקע בסיפור מוקלט האם מותר לשמוע בשלושת השבועות ותשעת הימים

תשובה: מותר כיון שהעיקר הוא הסיפור ולא המנגינה

מקור - ביאור הלכה סי' תקנא' ד"ה 'ממעטים'

האם מותר לשטוף את הבית בתשעת הימים

תשובה: לכבוד שבת מותר, וכן אם הרצפה איננה נקיה מותר לשוטפה אף בשאר ימות השבוע.

מקור - יו"ד סי' שעח'

כיצד יש לתלות בגדים שכובסו בט' הימים

תשובה: בגדי קטנים מותר לתלותם בפרהסיא, בגדי גדולים (שכובסו בהיתר, כגון מי שאין לו מה ללבוש כלל), יש לתלות בצנעא בתוך הבית

מקור - סי' תקנא'

האם מותר לאשכנזי לבקש מבן עדות המזרח לכבס לו בגדים בתשעת הימים

תשובה: אסור לו לבקש אבל מותר לו לבקש לפני ראש חודש אפי' יכבס אחרי ראש חודש

האם מותר לבעל מכבסה לכבס בגדים בשנה זו [שמעיקר הדין אין שבוע שחל בו]

תשובה: מעיקר הדין מותר עבור לקוחות מבני ספרד, אך מבני אשכנז אסור לקבל אפי' על מנת לכבס אחרי תשעה באב.

האם מותר לצחצח נעלים בתשעת הימים

תשובה: לכבוד שבת מותר לצחצח נעלים כרגיל

האם מותר לטעום בשר או תבשיל בשר בערב שבת

תשובה: מותר לטעום ולפלוט

מקור - סי' תקנא, תקסז

מה מתיר סיום מסכת בתשעת הימים

תשובה: שירה בפה (ויש מקילין בשירים מוקלטים).

וכן כל מי שהיה מגיע לסיום בלאו הכי מותר באכילת בשר ושתית יין, ובשבוע שחל בו ת"ב - מותר רק למסיים ולקרוביו הפסולים לעדות ולעוד מניין אנשים.

מקור - סי' תקנא ס"י, משנ"ב ס"ק עז.

הלכות תשעה באב שחל בשבת

סעודה שלישית

יא. כאמור, מותר לאכול כל דבר בסעודה שלישית עד השקיעה [ויש לסיים את הסעודה לפני השקיעה].
יב. יש פוסקים הסוברים שאין לישב בסעודת חברים בסעודה שלישית ולא לנהוג בשמחה, אך יש הסוברים שהרגיל לסעוד עם חבריו אין לו להימנע מזה דהוי אבלות בפרהסיא.

יג. י"א שאין לומר שאוכל כדי שיהיה כח לצום.

קבלת תענית

יד. סיים סעודה שלישית זמן מה לפני השקיעה ובירך ברכת המזון ולא התנה שלא מקבל תענית, יכול עדיין להמשיך אכילתו עד השקיעה, ואף שבשנה רגילה צריך להתנות לפני ברכת המזון שאינו מקבל תענית, **בשבת אין צריך להתנות דבשבת ברכת המזון לא הוי קבלת תענית.**

טו. יש מקומות שמאחרים את תפילת ערבית ואז חולצים את המנעלים ומחליפים את בגדי השבת לאחר צאת הכוכבים.

טז. במקומות שלא מאחרים את תפילת ערבית, לאחר אמירת ברכו וצאת הכוכבים חולצים את המנעלים, ולאחר התפילה יש להחליף את בגדי השבת [והש"ך חולץ מנעליו לפני אמירת ברכו, לאחר אמירת המבדיל בין קודש לחול].

יז. משקיעת החמה חלים דיני איסור אכילה רחיצה סיכה ותלמוד תורה, ולכן לאחר השקיעה **אסור לאכול ולשתות כלל, וכן אסור לרחוץ את כל היד, אמנם לעניין ישיבה על הקרקע וחליצת מנעלים והחלפת בגדים, כיון שהוא אבילות בפרהסיא, נוהגים רק לאחר צאת הכוכבים.**

יח. אם בשקיעה עדיין לא בירך ברכת המזון, יכול ליטול מים אחרונים לאחר השקיעה.

יט. כאמור בסעיף יז' אין יושבים על הקרקע בין השקיעה לצאת הכוכבים כיון שהיא אבילות בפרהסיא, אך יש המדקדקים שאף אין יושבים על כסא או ספסל בזמן הנ"ל, וכן חליצת המנעלים נעשית באופן שלא ניכרת ההורדה.

כ. אין להכין לפני צאת השבת את ספר הקינות או את מגילת איכה, וכן לא יכין את הספסלים בבית הכנסת קודם צאת השבת.

כא. נשים שלא התפללו ערבית, וכן איש ששכח לומר 'אתה חוננתנו' בתפילה, צריכים לזכור לומר 'ברוך המבדיל בין קודש לחול'.

תוכן עניינים

ערב שבת חזון • סעודות שבת • לימוד תורה בשבת • סעודה שלישית • קבלת תענית • פינוי השולחן ושטיפת כלים • דיני הבדלה לאוכל בצום [בהיתר] • דיני האוכל [בהיתר] בט' באב • הפטורים מהצום • דיני רחיצה • דיני סיכה • נעילת הסנדל • שאילת שלום • הדברים המותרים ללמוד ולקרוא בתשעה באב • מנהג ישיבה על הארץ • מנהג איסור מלאכה • טלית ותפילין • הדינים הנוהגים במוצאי הצום [י' באב] • שו"ת לתשעה באב

ערב שבת חזון

א. לכבוד שבת מותר לקצוץ ציפורניים ולשטוף את הרצפה, וכן מותר לצחצח נעליים.

ב. לצורך בישול לשבת מותר לטעום בשר ולפלוט.

ג. אף אותם בני ספרד הנוהגים איסור תספורת בשבוע שחל בו תשעה באב בלבד [והשנה, מעיקר הדין היו מותרים בתספורת כל השבוע], בערב ת"ב שחל בשבת אין להסתפר ואין להתגלח.

ד. טבילה במקווה בערב שבת – אם רגיל לטבול בכל ערב שבת, מותר לטבול אף בער"ש בתשעת הימים במקווה צונן (ואם אין צונן – יש להקל אף בחם), ובעניין זמן הטבילה, ראה בסוף הסע' הבא.

ה. רחיצה בערב שבת חזון (לבני אשכנז) – מי שרגיל להתרחץ במים חמים וסבון כל ערב שבת ומעולם לא ביטל זאת אלא מחמת אונס, מותר לרחוץ ראשו פניו ידי ורגליו במים חמים ובסבון, ושאר הגוף אסור אף במים קרים. [דין הסובל מזיעה נתבאר בעלון הקודם]. השנה, שת"ב חל בשבת, לכתחילה יש לרחוץ קודם חצות, ואם לא הספיק – ירחץ עד כניסת שבת.

ו. לכבוד שבת מותר ללבוש כל בגדי השבת כרגיל [וילבשם לאחר הרחיצה]. סדינים ומצעים אין להחליף למכובס אף לכבוד שבת [והזקוק להחליף – יחליף וייתן לקטן לשכב עליהם כמה דקות].

ז. קלי צום, יש לערבו לפני כניסת השבת בתוך מאכל או משקה באופן שלא יהיה ניכר.

סעודות שבת

ח. מותר לאכול כרגיל ואף לאכול בשר ולשתות יין, וכן מותר כל זה אפי' בסעודה שלישית, ומותר אף להעלות מאכלים על שולחנו כסעודת שלמה בעת מלכותו.

ט. מותר לשיר זמירות שבת כרגיל כבכל שבת.

לימוד תורה בשבת

י. נחלקו הפוסקים האם מותר בשבת זו ללמוד תורה רק בדברים המותרים ללמוד בתשעה באב או אף בדברים האסורים, ולהלכה נפסק שבשבת מותר ללמוד כל דבר, אף לאחר חצות עד שקיעת החמה.

כב. מברכים 'בורא מאורי האש' על הנר, ואף נשים יכולות לברך, ואין מברכים על הבשמים.

פינוי השולחן ושטיפת כלים

כג. יש לפנות את השולחן רק לאחר צאת הכוכבים משום איסור הכנה משבת לחול ככל שבת, אך אם סיים את הסעודה בעוד היום גדול, יכול לפנות את השולחן בשבת מכיוון שזה מפריע לו בשבת.

כד. לכתחילה יש לשטוף את הכלים ביום א' לאחר חצות היום אך מי שמיקל לשטוף במוצאי שבת יש לו על לסמוך [וראה להלן סע' נב, עז].

דיני הבדלה לאוכל בצום [בהיתר]

כה. חולה האוכל בט' באב, בשנה זו שהצום מתחיל במוצ"ש צריך להבדיל על הכוס לפני אכילתו, וגם אם נחלה בט' באב צריך להבדיל על הכוס. ואם שמעו ממנו הבדלה אף בריאים שצמים - יצאו ידי חובה.

כו. אשה האוכלת בהיתר בט' באב, תעשה הבדלה ותשתה בעצמה את הכוס [ואין בכך כל חשש], ויש אומרים שאף בעלה או אחר יכול להבדיל בשבילה והיא תשתה את הכוס ואף הוא יוצא בזה ידי חובת הבדלה.

כז. אם היא לא יכולה לשתות את כוס ההבדלה, תעשה הבדלה ותיתן לקטן שהגיע לגיל חינוך [בגיל 5-6] לשתות את הכוס, ואם אין קטן - יכולה לאכול קודם הבדלה ותשמע הבדלה במוצאי הצום.

כח. המבדילים בצום מברכים 'בורא פרי הגפן' ו'המבדיל בין קודש לחול' [ואם לא בירך 'בורא מאורי האש' בירך בהבדלה, ואם בירך על האש - אינו מברך בהבדלה], ואין אומרים את הפסוקים שקודם ברכת ההבדלה - 'הנה וכו'', ואין מברכים על הבשמים.

כט. גם מי שאינו מבדיל מברך ברכת מאורי האש במוצ"ש משום שברכה זו מברכים רק במוצ"ש [וניתן לברכה עד עלות השחר].

ל. המבדילים בצום עדיף שיבדילו על מיץ ענבים [ואף אשה שמבדילה שותה את המיץ ענבים וכנ"ל].

לא. השותה מים בהיתר בט' באב ואינו אוכל - אינו צריך להבדיל לפני שתייתו.

לב. קטן עד בר מצווה האוכל בט' באב, אינו צריך להבדיל, וישמע הבדלה במוצאי הצום.

דיני חולה וקטן האוכל [בהיתר] בט' באב

לג. חולה האוכל פת בתשעה באב צריך ליטול ידיו כרגיל, וה"ה למים אחרונים.

לד. חולה שאוכל אין צריך לאכול סעודת מלווה מלכה.

לה. נחלקו הפוסקים האם מזכירים "נחם" בברכת המזון לפני 'ובנה ירושלים', ולמעשה המנהג שאין אומרים.

הפטורים מהצום

לו. השנה, מעוברות ומניקות שקשה להם - פטורות מהצום.

לז. חולה שאין בו סכנה דהיינו שנפל למשכב או שחולה כל גופו (שאינו מתפקד) - פטור מהצום. **והשנה, אף מי שיש לו מיחושים יותר מהרגיל** (אף שאינו בגדר חולה

שאינו בו סכנה, ואסור לו ליטול תרופות בשבת) - פטור מהצום.

לח. הסובל ממיגרנה - פטור מהצום.

לט. מי שיש לו חום 38 מעלות פטור מהצום.

מ. יולדת עד שלושים יום פטורה מלצום אף אם אינה מינקת.

מא. ילדים עד גיל מצוות פטורים מהצום.

מב. גם מי שלא צם, לא יאכל דברי מתיקה ובשר.

דיני התענית

מג. תשעה באב אסור באכילה, שתיה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תה"מ, תלמוד תורה ושאלית שלום. איסורים אלו הם מהשקיעה עד צאת הכוכבים שלמחרת. אכן בשנה זו שתשעה באב חל בשבת - נעילת הסנדל אסורה רק מצאת הכוכבים [וכן ישיבה על הארץ, והחלפת בגדי שבת], אבל שאר הדינים נוהגים גם בשנה זו משקיעת החמה.

דיני רחיצה

מד. רחיצה אסורה בתשעה באב בין בחמין בין בצונן, ואפילו להושיט אצבעו במים אסור.

מה. רחיצה להעברת לכלוך מותרת.

מו. ילד שהתלכלך וצריך לרחצו, מותר לעשות זאת ואף שידיו של הגדול נרטבות בשעה שרוחץ את הקטן.

מז. נוטלים נטילת ידיים של בוקר שלוש או ארבע פעמים [כל אחד לפי מנהגו] עד סוף קשרי האצבעות בלבד.

מח. חולה וקטן לפני אכילת פת נוטלים ידיהם כרגיל, וכן נוטלים מים אחרונים כרגיל. כהנים לפני נשיאת כפיים נוטלים ידיהם כרגיל.

מט. אסור לרוחץ את העיניים במים בבוקר כדי לנקותם, אך לאחר שניגב ידיו מנטילת הבוקר ועדיין ידיו לחות קצת, מותר להעבירם על עיניו.

נ. שטיפת הפה וצחצוח שיניים במשחה הותרו רק במקום צער גדול, ויטה ראשו למטה בכדי שלא יבלע מים.

נא. מי שנפנה לנקביו הגדולים או הקטנים, אם עומד כעת להתפלל - נוטל ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו, ואם אינו מתפלל עכשיו, נחלקו הפוסקים האם מותר ליטול ידיו, על כן לכתחילה יגע במקומות המכוסים בגוף ואז לכו"ע מותר לרוחץ ידיו.

נב. לצורך בישול לערב, מותר לשטוף את המאכלים וכן מותר להדיח כלים, אף שממילא נרטבים הידיים.

נג. כלה תוך ל' יום לחתונתה מותרת לרוחץ פניה כדי שלא תתגנה על בעלה.

דיני סיכה

נד. אסור לסוך בשמן או סבון אפילו על מקצת גופו לשם תענוג, ולכן אסור להתאפר ולהתבשם בתשעה באב,

מנהג ישיבה על הארץ

ע. נוהגים לשבת על הארץ [בשנה זו, רק לאחר צאת השבת] עד חצות היום, ומי שקשה לו לישוב על הארץ יכול לשבת על כיסא נמוך מהרגיל.

עא. זקן, חלש, מעוברת ויולדת שקשה להם הישיבה בכיסא נמוך, מותרים לשבת על כיסא רגיל.

עב. במכונית ובאוטובוס מותר לשבת כרגיל.

עג. המגביה את ספר התורה יושב על כיסא רגיל.

מנהג איסור מלאכה

עד. בליל תשעה באב וביום עד חצות נהגו שלא לעשות מלאכה שיש בה שיהוי קצת. **ולכן אין להדיח כלים ולסדר את הבית עד חצות**, אבל דבר קל שאין בו שיהוי כגון הדלקת הנר מותר. אחר חצות נהגו להקל בכל המלאכות, ובלבד שלא יקבע עצמו למלאכה.

עה. העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה בה סימן ברכה.

עו. פתיחת חנות מכולת אינה בכלל איסור מלאכה, אבל חנויות שאינן של מזון – אסור עד חצות.

עז. שטיפת כלים מותרת לאחר חצות היום, ואם יש בהם צורך בתשעה באב עצמו אפשר לשטוף גם קודם חצות, ועדיף להשתמש בכפפות (ואם שוטף לצורך אכילת הערב, אין צורך בכפפות, ראה סע' מו, נב).

טלית ותפילין בתשעה באב

עח. מנהגנו להתעטף בטלית גדול ולהניח תפילין בתפילת מנחה ולא בשחרית [ולובשים טלית קטן בבוקר ללא ברכה, ואין אוחזים בציצית ב' ברוך שאמר' ובק"ש], ויש מבני ספרד שמתעטפים ומניחים בתפילת שחרית.

עט. אף שבדר"כ אסור לאכול לפני הנחת תפילין, חולה האוכל בתשעה באב, מותר לאכול בשחרית אף שעדיין לא הניח תפילין.

פ. אומרים 'נחם' בתפילת מנחה בברכת 'ויירושלים עירך', ואף חולה שאינו צם אומרו, ויש מבני עדות המזרח שאומרים 'נחם' בכל שלוש התפילות.

הדינים הנוהגים במוצאי הצום [י' באב]

פא. אסור לטעום כלום במוצאי הצום עד שיבדיל על הכוס [ואף אשה שצמה ובעלה מתעכב בבית הכנסת צריכה להבדיל], ומותר לשתות מים בלבד.

פב. השנה, כיבוס ותספורת ורחיצה וברכת 'שהחיינו' מותרים לכל העדות מיד במוצאי הצום.

פג. לבני אשכנז אכילת בשר ושתיית יין אסורים עד הבוקר שלמחרת, ולבני ספרד מותר בצאת הצום.

פד. יש להסתפק האם מותר לשמוע מוזיקה [כשאר השנה] כבר בצאת הצום, והמקלים יש להם ע"מ לסמוך.

מלבד כלה תוך ל' יום מחתונתה המותרת בזה כדי שלא תתגנה על בעלה.

נה. סיכה לצורך רפואה מותרת, ולכן מותר למרוח משחה על פצע, וכן מותר למרוח שפתון על שפתיו שנתבקעו מיובש, ואף מותר למרוח משחה כנגד יתושים.

נו. סיכה להעביר את הזוהמה מותר, ולכן מותר להשתמש בדאודורנט כדי למנוע ריח רע דאינו עושה זאת לתענוג, אבל סיכה הנותנת ריח טוב – אסורה.

נעילת הסנדל

נז. אסור לנעול מנעלים העשויים מעור, ואפי' אם עשויים מחומר אחר ורק מצופים עור – אסור.

נח. נעלי עור לילדים: דעת החכמת אדם דאין חיוב חינוך בקטן בתשעה באב דכיון שהוא דבר שיש בו צער לא חייבו בזה את הקטן, אולם בזמננו שמצוי להשיג נעליים שאינם מעור, יש להקפיד שאף קטן [אף פחות מגיל חינוך] לא ינעל נעלי עור.

שאיילת שלום

נט. אסור לומר 'שלום' לחבירו בתשעה באב, ואף אסור לומר 'בוקר טוב'.

ס. הדיוטות שאינם יודעים ונותנים שלום, משיבים להם בשפה רפה ובכובד ראש.

סא. מותר לנענע ראשו לאות שלום.

הדברים המותרים ללמוד ולקרוא בת"ב

סב. מסכת מועד קטן פרק שלישי [דף יג' ע"ב עד דף כט' ע"א] ושולחן ערוך הלכות אבלות [יורה דעה סי' שמ' עד סי' תג].

סג. סוף מסכת תענית [תלמוד בבלי מדף כח' ע"ב עד דף ל' ע"ב, וכן בירושלמי] הדינים הנוהגים בתשעה באב.

סד. אגדות החורבן במסכת גיטין [מדף נה' ע"ב עד דף נח' ע"א ובמסכת סנהדרין [מדף צו' ע"א עד צו' ע"ב ובדף קד' ע"א עד קד' ע"ב] הכל מהעניינים השייכים לחורבן.

סה. מותר לקרוא בספר יוסיפון, וכן באיכה ומדרש איכה ומפרשיה, בדברים הרעים שבירמיה, ובפסוקי נחמה צריך לדלג, וכן באיוב ומפרשיו.

סו. ספרים על תולדות עם ישראל בתקופות הגזירות השונות וכן ספרים על השואה.

סז. מותר לקרוא ספרי מוסר.

סח. נחלקו הפוסקים אם מותר לומר תהילים, ויש להקל לנשים.

סט. כל הדינים שכתבנו לעיל, מסע' מד' ואילך – אסורים מדינא, ולכן הם אסורים כל יום תשעה באב עד צאת הכוכבים. להלן יתבאר שיש דברים האסורים מחמת מנהג [ישיבה על הארץ ואיסור מלאכה] ונהגו בהם איסור עד חצות היום.

פה. מבדילים על כוס יין ואומר 'ברכת הגפן', וברכת 'המבדיל בין קודש לחול', והמבדיל שותה את הכוס ואין צריך לתת לקטן.

פו. אין מברכין לא על הבשמים ולא על הנר, ולא אומרים את הפס' שקודם ברכת ההבדלה – 'הנה וכו'.

פז. מכיון שנטילת ידיים של בוקר הייתה עד פרקי האצבעות, לכן יש להקפיד במוצאי הצום ליטול את כל הידיים שלוש או ארבע פעמים [כ"א כפי מנהגו].

שו"ת לתשעה באב

מהם סדר התפילות בתשעה באב בשנה זו (לנוסח אשכנז)

סדר תפילת ערבית בבית הכנסת – הש"ץ אומר קדיש תתקבל לאחר שמו"ע, מברכים 'בורא מאורי האש' על שני נרות, קוראים מגילת איכה, אומרים קינות, 'ואתה קדוש' ואין אומרים 'ויהי נועם' ו'ויתן לך', קדיש ללא 'תתקבל', עלינו.

סדר תפילת שחרית – אומרים קרבנות כרגיל, אומרים 'מזמור לתודה', הש"ץ מוסיף 'עננו' בחזרת הש"ץ, הכהנים לא עולים לדוכן, הש"ץ אומר חצי קדיש [ואין אומרים 'אבינו מלכנו' ותחנון], קריאת התורה והפטרה, מחזירין הס"ת ואומרים קינות עד מעט קודם חצות, 'אשרי.. ובא לציון' [ואין אומרים 'למנצח', ומדלגים 'ואני זאת בריתי'], קדיש ללא תתקבל, עלינו, מגילת איכה.

סדר תפילת מנחה – מתעטפים בטלית ומניחים תפילין, שיר של יום, אין כאלוקינו, אשרי וחצי קדיש, קריאת התורה [ללא קדיש לאחריה] והפטרה, מחזירין הס"ת והש"ץ אומר ח"ק, אומרים 'נחם' ו'עננו', 'שים שלום', הש"ץ אומר בחזרה 'עננו' בפ"ע, ברכת כהנים, קדיש תתקבל, עלינו. לאחר מעריב, מבדילים וטועמים, ואומרים 'קידוש לבנה' עם נעליים.

האם אומרים תיקון חצות בערב תשעה באב

תשובה: דעת המשנ"ב שלא לומר, אך רבים סוברים שכן לומר, ויאמר דווקא לפני תפילת מנחה. כשחל בערב שבת – לא אומרים.

מקור – באה"ל סי' תקנא סע' טז, כה"ח שם אות רכג

מה אומרים בתיקון חצות בליל תשעה באב

תשובה: אומרים תיקון רחל בלבד, וביום אין אומרים כלל. ובשנת שמיטה, אין אומרים כלל אף בלילה.

מקור – שערי תשובה סי' תקנב

האם אומרים אב הרחמים בשבת ט' באב

תשובה: נוהגים לומר, ואף אם יש ברית.

מקור – משנ"ב סי' תקנב ס"ק ל, סי' רפד ס"ק טז

מי שמתפלל בביתו בליל תשעה באב, האם יקרא מגילת איכה

תשובה: יש לקרוא מגילה, אמנם אף אם קורא מתוך מגילה כשרה יקרא בלא ברכה. נשים אינן נוהגות לשמוע.

מקור – סי' תקנט' משנ"ב ס"ק ה'

האם אומרים ק"ש שעל המטה בליל תשעה באב
תשובה: אומרים כרגיל (סי' תקנד, סי' רלט).

האם מותר לישן עם כרית בתשעה באב

תשובה: יש לאדם להצטער במשכבו בליל ת"ב, והרגיל בב' כריות – יישן בא'. יש נוהגים להניח המזרון על הארץ ולישן עליו. חלש אין צריך להחמיר וישן כדרכו. (סי' תקנה ס"ב)

ההלכה היא שבבית הכנסת מדליקים תאורה במינימום הנצרך לתפילה וקריאה, האם גם בבית יש למעט האור

תשובה: הטעם לזה הוא מהפס' 'במחשכים הושיבני', והיינו כדי שירגיש אבל ביום זה, ולכן יש למעט את האור גם בבית.

מה מנהג האשכנזים בלבישת טלית (גדול וקטן) בת"ב
תשובה: בחור – לובש ט"ק בבוקר, ומברך עליה רק בתפילת מנחה לאחר שממשמש בציציתיו. נשוי – מתעטף בטלית גדול במנחה ומברך, ופוסט בזה את הט"ק. (סי' תקנה ס"א)

האומר שיר השירים ופרק שירה כל יום, כיצד ינהג בת"ב
תשובה: יאמר אחרי צאת הצום.

כלה הנוטלת כדורים קודם חתונה האם תיטלם בת"ב

תשובה: אפשר לקחת, ואם חייבת מים תמרר אותם.

מקור – באר היטב סי' תקסד'

האם מותר/צריך לנקות את הבית בת"ב אחר חצות

תשובה: בני ספרד נהגו לשטוף את הרצפה אחר חצות היום ובני אשכנז לא נהגו בכך אך אין בזה איסור מעיקר הדין

מקור – או"ח סי' תקנד' סעיף כב', ברכי יוסף שם, יו"ד סי' שעח' סע' ז', ועי' ערוך השולחן סי' תקנט ס"ט

האם אפשר לקרוא עיתונים ולשחק שחמט בת"ב

תשובה: אין להסיח את הדעת מהאבילות ואסור (ואם סובל מאד מהצום ובלי זה יהיה קשה לו לצום – אפשר להקל).

מקור – סי' תקנד' סע' כב', ערוך השולחן יו"ד שפד

האם מותר להקליד מסמכים / לעטוף ספרי לימוד / לארוז מזוודות בתשעה באב

תשובה: מלאכות אלו מותרות לאחר חצות היום, ובלבד שיעשה זאת זמן קצר (סי' תקנד סע' כב וסע' כד)

האם מותר לתת לילדים לעשות מלאכות יצירה בת"ב
אם יש צורך להעסיק אותם, מותר אף שהגיעו לגיל חינוך, וכן מותר לשלחם לקייטנה.

האם מותר לעשן סיגריות בתשעה באב

תשובה: עישון סיגריה אלקטרונית אסור בכל אופן. עישון סיגריה רגילה הותר אחר חצות בצנעה למי שקשה לו מאד ללא העישון [אמנם, יש לזהר בעישון אף בכל השנה].

מקור – סי' תקנה' מ"ב ס"ק ח'

האם צריך לקחת חופש מהעבודה בתשעה באב

תשובה: צריך לקחת יום חופש, אלא אם יגרם נזק לעובד/למעביד/ללקוח [ועדיף שיעבוד לאחר חצות], אך מניעת רווח אינה היזק.

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 69

"ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי"

תמוז תשפ"ב

אם תעזבוני – יזניחך לעד!

(א) מצינו דבר נפלא במדרש תדשא (אות ח) [הוא מדרש המיוחס לרבי פנחס בן יאיר, ונקרא תדשא ע"ש שפותח את דבריו בפסוק תדשא הארץ] שאם נתבונן בכל התנ"ך נראה - שמכל השבטים יצאו או שופטים או מלכים או נביאים, חוץ משבט שמעון, שלא קם ממנו לא שופט ולא מלך ולא נביא, והסיבה לזה היא בגלל החטא שעשה זמרי [נשיא שבט שמעון] בבנות מדין, ללמדך כמה חמורה הזנות עם גויה בפרהסייה.

והמדרש שם מפרט את השררות שהיו בכל שבטי ישראל, עתניאל בן קנז מיהודה, אהוד בן גרא מבנימין, דבורה וברק מאפרים ומקדש נפתלי, גדעון משבט מנשה, ואבימלך בנו אחריו, תולע בן פואה מיששכר, יאיר הגלעדי מחוות יאיר משבט מנשה, וכן יפתח ממנשה מיושבי גלעד, אבצן מבית לחם יהודה, אילון מזבולון. עבדון בן הלל משבט אפרים, שמשון משבט דן, עלי ושמואל משבט לוי, אלו היו שופטים בישראל. ואלו היו המלכים: שאול מבנימין, דוד ושלמה מיהודה, ירבעם מאפרים, יהוא בן נמשי ממנשה. [ויש להוסיף, שהושע הנביא היה משבט ראובן, כמו שאמרו חז"ל (בר"ר פד, יט) שראובן פתח בתשובה תחילה, ולכן זכה שהושע בן בנו פתח בתשובה תחילה שנה "שובה ישראל עד ה' אלוקיך"]

ומבואר מהמדרש, ששבט שמעון לא קיבל שום תפקיד של שררה והנהגה בישראל, שלאחר מות יהושע היה תקופת השופטים, ואח"כ היה תקופת המלכים, וכמו כן היו אז נביאים שהנהיגו את עם ישראל, כמו שמואל הנביא, אליהו ואלישע, ולשבט שמעון לא היה חלק בכל ההנהגה של עם ישראל, בגלל החטא של הזנות. [אמנם במסכת סוכה (כז, ב) אמרו אין לך כל שבט ושבט מישראל שלא העמיד ממנו נביאים, עיין בגמרא ורש"י שם.]

וכיוצא בדבר מצינו בפרשת וזאת הברכה, שמשח רבינו בירך את כל השבטים, ולא בירך את שבט שמעון, ורק הזכירו ברמז בתוך ברכתו של יהודה, וכתב רש"י הטעם, שהיה בליבו עליו, על מה שעשה בשטים עם בהמדינים. ורואים שמשח רבינו הלך בדרכו של הקב"ה, שלא בירך את שמעון, משום החטא של הזנות. וכמו כן רש"י שם, שכשחילקו את ארץ ישראל, לא נטל שמעון אלא מתוך גורלו של יהודה, שנאמר (יהושע יט, ט) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון.

ויש לדעת שמה שלא נתן השם שררה לשבט שמעון, הרי זה עונש גדול, שמלבד זה שלא היה לשמעון את הכבוד, להעמיד מנהיג לאומה - מהשבט שלהם, הרי הם הרגישו שהם לא שווים כמו כולם, ולא מתייחסים אליהם כשאר השבטים, וכשנתנו שררה כאילו שבט שמעון לא קיים, וזה השפלה עצומה לשבט שמעון, שכביכול השם הזניח אותם.

וכשרואים עונש כזה ניתן להבין מה שאמר דוד בצוואה שלו לשלמה בנו, בספר דברי הימים (א כח, ט) "דע את אלוקי אביך ועבדה, בלב שלם ובנפש חפצה, כי כל לבבות דורש השם, וכל יצר מחשבות מבין, אם תדרשנו ימצא לך, ואם תעזבוני יזניחך לעד". דוד אומר לשלמה 'אם תדרשנו ימצא לך' אם תדרוש את השם ותחפש אותו, הוא ימציא את עצמו אליך, ואם תעזוב את השם הוא יעניש אותך, אלא יזניחך. שאם תעזוב את השם הוא יעניש אותך, אלא יזניחך.

וצריך להבין מה הכוונה יזניחך, ומה משמעות הדברים, ואכן כשאנו רואים איך נענשו שבט שמעון, שמכל השררות והתפקידים של עם ישראל, הם לא קיבלו אף פעם, והם הרגישו שלא מסתכלים עליהם, וכאילו לא רואים אותם, ולא מתייחסים אליהם, זה נקרא הזנחה, שהשם מזניח את מי שעזב אותו, וזה מה שאמר דוד המלך 'אם תעזבוני יזניחך לעד' מי שמתרחק מהשם הרי הוא מזונח, שלא רואים אותו, והוא לא נספר בין כולם.

באיסור בועל ארמית

(ב) פעם נקלע לידי מקרה, בבחור שהכיר בחורה - שהיתה רחוקה מאד מתורה ומצוות, ורצה להתחתן איתה, ואביו של הבחור ניסה למנוע

אותו מזה, והוא שלח אליי את הבחור, שאני ישכנע אותו להימנע מהצעד הזה.

ואכן נפגשתי עם אותו בחור, ואמרתי לו, תדע לך, אם אתה רוצה להתחתן איתה, עדיף לך להתחתן עם גויה, מלחיות עם יהודיה שאינה שומרת ת"מ!!! והסיבה לכך היא פשוטה, הנושא אשה יהודיה שלא שומרת טהרת המשפחה, כל מעשה אישות שלהם הרי הוא באיסור כרת, ונמצא שכל ימיו הוא עובר באיסורי כריתות החמורים, ומשא"כ בגויה, אף שיש בה איסור חתנות, מכל מקום אין בה טומאת נדה מן התורה, [ורק מדרבנן גזרו עליה משום נש"ז כמבואר בעבודה זרה (לו, ב)] ולא נענש עליה בכרת, ולכן כשמתחתן עם יהודיה בלא טהרת המשפחה, הרי זה חמור הרבה יותר מגוייה, ומזה הבין אותו בחור מה חומרת האיסור להינשא בלא טהרת המשפחה, שהוא גרוע יותר מהתבוללות בגויים רח"ל.

אחר כך עליתי למרן הרב שך, וסיפרתי לו שכן אמרתי לאותו בחור, והסכים הרב שך עם הדברים, והוסיף שגם הוא אמר כך פעם, שעדיף להתחתן עם גויה, מלהתחתן עם יהודיה בלי טהרת המשפחה, כיון שעובר עליה בכרת בכל זמן.

ואמנם יש לשאול על זה, ממה שאמרו בעירובין (דף יט, א) שכל מי שיורד לגיהנום, בא אברהם אבינו ומעלה אותו משם, חוץ מישראל שבא על הגויה, דמשכה ערלתו, ואברהם אבינו לא מכירו ע"ש.

והנה לפי מה שנתבאר הרי בועל ארמית יותר קל מבוועל נידות, ומכל העריות שיש בהם כרת, כיון שבוועל ארמית אין לו עונש מיתה כלל, וא"כ יש כאן דבר פלא, איך יתכן שכל חייבי כריתות אברהם אבינו מעלה אותם מהגיהנום, ודוקא בועל ארמית שאיסורו קל מהם, אינו מעלה אותו מהגיהנום?

ונראה ביאור הדברים, שבוודאי מבחינת חומר האיסור, כל העבירות שעונשם כרת חמורות יותר מבוועל ארמית, ובכל זאת מהות החטא של בועל ארמית, הוא הגורם שלא יוציאנו אברהם אבינו מהגיהנום.

שהנה בחטא של בועל ארמית נראה שיש שני עניינים, האחד, שבסוף פרשת קדושים אומרת התורה "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי" דהיינו שהקב"ה הטביע בעולם הבדלה בין ישראל לאומות, וכמו שאומרים בהבדלה "המבדיל... ובין ישראל לעמים", וכאשר יהודי בועל ארמית, הרי הוא פוגם ביסוד ההבדלה שבין ישראל לעמים, שהרי הוא אומר כולנו שווים, וישראל יכול להיות עם גוייה יחד.

ועוד פגם יש בבוועל ארמית, שהוא נותן מזרעו של ישראל לעכ"ם, שהרי הזרע שלו יתייחס אחר אימו, ויהיה נכרי, ונמצא שהוא לוקח זרע קדוש, שמיחוס לעם ישראל, ועושה אותו חולין, ע"י שנותן אותו לגויה, וכך הוא נהפך לזרע של גוי.

ונמצא שהבוועל ארמית, מלבד מה שהוא פוגם בהבדלה שבין ישראל לאומות, הרי הוא מזלזל בזרעו של אברהם אבינו, שהוא אומר אין לי חשיבות ומשמעות לייחוס של הזרע לישראל, ולכן אומר אברהם אבינו, אם בעיניך אין חשיבות להיותך זרע של אברהם, אז אני ג"כ לא מכיר אותך כזרע שלי, ואיני מוציא אותך מהגיהנום.

נמצא לפי זה, שחטא של עריות וכריתות, ודאי חמור מבוועל ארמית שאין בו עונש מיתה, רק שתוכן החטא ומהותו הוא ניתוק מזרעו של אברהם, ולכן אין אברהם אבינו מוציא אותו מהגיהנום.

[א.ה. וכך כתב הרמב"ם הל' איסורי ביאה (פ"ב) וז"ל "עוון זה אף על פי שאין בו מיתת ב"ד אל יהי קל בעיניך, אלא יש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו, שהבן מן הכותית אינו בנו שנאמר כי יסיר את בןך מאחרי, מסיר אותו מלהיות אחרי השם, ודבר זה גורם להדבק בעכ"ם שהבדלנו הקב"ה, ולשוב מאחרי ה' ולמעול בו".]

וצריך להבין עוד, שבנישואין עם גויה, משמעות החטא הוא לא רק הנישואין עצמם, אלא יש בזה השלכה לכל חיי האדם, שהרי הגויה תביא לו לבית את כל המאכלים שלה, את התרבות שלה, את המידות הרעות, וכל הראש של הגויים הרי הוא בהבלי העולם הזה, איך לשדרג

שלהם בחיים, וזה השיפלות של אומות העולם שמשעבדים את כל הכישורים והיכולות שלהם, לעוד קצת הנאה של עולם הזה, עוד קצת תענוג, וסביב זה חיים את כל חייהם, ומה הבדיל אותנו השם שחיי עולם נטע בתוכינו, ועל כך אנו צריכים להודות לו, אשרינו מה טוב חלקינו!

תשבי יתרין קושיות ואיבעיות

אליהו הנביא, שהתורה שלו תהא בשלימות, ולא יהיה לו ספיקות, אלא הכל יהיה ברור באופן מושלם. ומכאן המקור למה שמוזכר בש"ס "לכשיבוא אליהו ויאמר..." (פסחים ע, א ועוד הרבה פעמים) והיינו שכשאלהו הנביא יבוא, יהיה לו פשיטות לכל הספיקות, וכן ידוע לרמז במה שאמרו בגמרא 'חיקו' לאיבעיא שלא נפשטה, שזה ראשי תיבות: תשבי יתרין קושיות ואיבעיות. ולפירוש זה, הכל מכח ההבטחה שניתן לו בפרשת פנחס: הנני נותן לו את 'בריתי שלום' והיינו שיזכה לתורה בשלימות. שמעתי שאדם אחד בא לר' אהרן לייב שטיינמן זצ"ל ואמר לו אני המשיח!! ור' אהרן לייב ענה לו מיד, אם כן, תאמר לי מה דין קב בארבע אמות?? הרי אם אתה המשיח, אתה אמור לידע לפשוט את ספיקות הגמרא!! [ואמנם יש להעיר, שמצינו שאלהו הנביא יפשוט את ספיקות הגמרא, ולא מצינו כן על המשיח לכאורה]

העיקר לא להיות עם הארץ

הנה אנחנו רואים שבדורות האחרונים התורה מצויה מאד אצל הליטאים, ויש שם ריבוי של ת"ח וגדולי תורה, ומהיכן זה הגיע? ולמה שם מצויין הרבה ת"ח? התשובה היא שבליתא היה כל הזמן ידיעה, שלהיות עם הארץ זה הדבר הכי גרוע שיכול להיות, מי שהוא עם הארץ הוא המסכן הכי גדול, וכל הזמן מה שעמד בראש זה, 'לא להיות עם הארץ'. וזכורני בימי קום המדינה שהציונים הקימו אוניברסיטאות והיה דיונים מה ילמדו שם, קם אחד מראשי הציונים שהיה ממוצא ליטאי ואמר: ילמדו גמרא, כדי שלא יגדלו לנו עמי הארץ! וכשזה החינוך, שכבר מילדות מושרש, שהדבר החשוב הוא לא להשאר ע"ה, לא פלא שיש שם ריבוי כה גדול של ת"ח.

רבני ליטא היו גדולים בתורה, והמושג 'רב' לא היה כמו היום, אלא הכוונה היתה אדם גאון שיושב ולומד כל הזמן, כמו הגאון בעל המנחת ברוך, הרב שך אמר לי שעד שלא הוציא את ספרו, אף אחד לא ידע ממנו, לא ידעו שיש יהודי כזה, וכשהוציא את ספרו - כל העולם רעש מהגאונות שלו, החזו"א אמר עליו 'מרא דכולא תלמודא', והוא היה רב בעיירה קטנה וישב כל הזמן ולמד לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא, הלימוד שלו היה לנתח את הסוגיא, ומה היה המשכורת שלו? הרב שך אמר לי שהמשכורת של רבני ליטא היה, שמי שיש לו לול מביא לרב ביצים, ומי שמגדל ירקות מביא לרב ירקות, ומי שמגדל פרות מביא לרב חלב, זה היה 'המשכורת' של הרב, וכל הזמן למדו והספיקו עוד ועוד. לפני כשישים שנה הייתי ר"מ בחדרה [בשיבה של ר' יענקל'ה גלינסקי זצ"ל] הייתי אומר שם שיעורים, והיה מגיע לשיעור ת"ח זקן מופלג כבן מאה, ושמו ר' אברהם ולונסקי זצ"ל, ולפני שהגיע לחדרה שימש כרב בלונדון, והוא סיפר לי פעם שכשהיה צעיר שימש כרב בעיר וולאזין בזמן הנצי"ב [וולאזין היתה מחולקת לשנים היה וולאזין תחתית וולאזין עלית, והנציב היה בוולאזין העלית והוא היה בתחתית] הוא ידע את כל השי"ך בע"פ, ולמרות שהיה רב הוא ידע ללמוד, ואמר לי שכשעלה לארץ חיפש מקום לגור ליד ישיבה, והיה מגיע לשיעור שלי, אמר לי שעכשיו הוא כבר זקן ואין לי כח ללמוד לבד, ולכן אני שומע אותך והולך לי טוב, ומדי פעם היה מתערב בשיעור והיו לו הערות יפות.

בהזדמנות אחת סיפר לי שכשהיה בחור נקלע פעם ביום שיש לעיירה בליטא ולא היה היכן לאכול, הלך לרב של העיירה וביקש ממנו אם יכול לארח אותו בשבת, והרב אמר לו בבקשה בא נתפלל יחד ואח"כ תבוא לאכול אצלי, בליל שבת כשהגישו מנות דגים ראה שמגשים לכל אחד מנה ענקית, ולרב הגישו דג שלם! ואמר: לא הבנתי! מה אוכלים כאן כל כך הרבה, אח"כ הגישו את מנת העוף, לכולם הגישו מנה גדולה, ולרב הגישו עוף שלם! אמר שהתפלא מאוד מה קורה פה!

אחר כך כשגמרו הסעודה הרב ניגש אליו והציע לו מקום לישון, וראה איך שהרב מתיישב בסלון ליד הגמי ומתחיל ללמוד בקול, למחרת בבוקר כשהתעורר מצא את הרב עדיין נמצא באותו מקום יושב ולומד! ואמר, עכשיו הבנתי למה הרב אכל כל כך הרבה, כדי שיהיה לו כח ללמוד כל הלילה, [ליטא קרובה לקוטב, וקר שם מאוד, והאוכל מחמם את הגוף ונותן לו כח] ואמר אז בחלצה: העוף שאכל בליל שבת קרקר כל הלילה!

טומאה בוקעת ועולה - רק אם מטמאה באוהל

את הטומאה לכל האהל שנמצא בו, כך הוא זורק את הטומאה למעלה עד לרקיע, אבל עכ"ס שאינם מטמאים באהל לרשב"י, כשם שאין הטומאה נזרקת לכל האוהל, כך אינה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. וזכורני שבימי בחורתי הרציתי את הדברים לפני מו"ר הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, ונהנה מהדברים. [א.ה. שוב נמצא בקונטרס הראיות להרא"ז ז' עמ"ס ב"מ שם] שכתב כן, דמה שאינו מטמא באהל אינו מטמא משום טומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ע"ש. ומה שלא נטמא במגע מהקברים עצמם, כתב שם בתור"ד שאלהו היה באויר ולא נגע בקברים].

שהחיינו בפרי שלא טעם מעולם

זכורני כשעליתי לארץ ראיתי כאן פירות שבמרוקו לא ידענו מהם כלל, ואחד הגיש לי פעם פרי שלא טעמתי בכלל, והתעורר לי להסתפק שיתכן שאין ע"ז חיוב לברך שהחיינו, שיתכן שפרי שלא טעם מעולם ואינו מכיר את טעמו, ל"ש ע"ז שהחיינו, שכל ענין שהחיינו בפרי חדש הוא מחמת השמחה שרואה את הפרי ושמת, הנה עכשיו יהיה לי את הפרי הערב, ומתאוה לאוכלו, אבל כשאני יודע אם אוהב את הפרי הזה או לא, על מה הוא יהיה שמח? אולי זה לא טעים לו, וא"כ ל"ש בזה ברכת שהחיינו. [א.ה. לכא' לפי"ז מי שלא אוהב פרי מסויים לא יברך עליו שהחיינו. ועיין עוד ביאור"ל סימן רכ"ג לענין מי שנולדה לו בת שמברך שהחיינו, שלא גרע ממי לא ראה את חבירו ל' יום, ויש לדון בזה להסברא הנ"ל, שהרי לא ראה אותה מעולם, וידוע בשם הגר"ש אויערבך זצ"ל שטען סברא כעין זו.].

עוד מעט את הנאות העולם, וכשהאדם נשוי לגויה, כל התרבות והתפיסה הזו חודרת אליו פנימה, ומהו הזהירה אותנו התורה. זכורני כשנסעתי פעם ראשונה לצרפת מארץ ישראל, מיד הייתה בי ההכרה הזו, שכל העסק של תושבי צרפת הוא, איך להיטיב ולשפר את ההנאות והעניינים בזה העולם, בזה הם אווזים, וזה הייעוד

הנה הבטיח השם לפנחס 'הנני נותן לו את בריתי שלום' וצריך להבין מהו ברית השלום שהובטח לו, ויש שפירשו לפי מה שאמרו חז"ל שפנחס הוא אליהו, ונמצא שפנחס לא מת אלא עלה בסערה השמימה, ולפי זה ביארו את הבטחת השם, שיהיה לפנחס ברית שלום עם מלאך המות שלא יהרגהו, ויהיה לו חיים שלמים שלא ימות [ועיין רבינו בחיי, ספורנו, אלשיך]

ומצינו מקור לשיטה זו שפנחס הוא אליהו, ממסכת בבא מציעא (דף קיד, ב) ששאל ר' אבהו לאליהו הנביא, איך נכנסת לבית הקברות, הרי אתה כהן, ופירש"י משום דאיכא מ"ד שפנחס הוא אליהו. [וכן הוא בילקוט פרשת פנחס.]

ושמעתי לפרש באופן נוסף, מהו ההבטחה של בריתי שלום, ש'בריתי' הוא התורה, כמו שנאמר "אם לא 'בריתי' יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת" ועל זה נאמר 'בריתי שלום' שהובטח לו לפנחס שהוא

חכמניות ודרשניות

בדין ודברים עם בנות צלפחד, לא רואים חכמה מיוחדת שעבורן חז"ל ידגישו שהיו חכמניות ודרשניות. ומסתבר שהייתה כאן איזו חכמה נסתרת שהיא זו שהפעימה את רבותינו ועבורה התחדשה הפרשה.

נקדים הקדמה –

טעות רווחת היא שהאבות הקדושים מהווים את הדמות העילאית אליה צריך כל איש ישראל לשאוף ולהימצא. כסוסים בין בצעי המים היו, פושמים צווארם על קדושת שמו יתברך בכל רגע מחייהם ומייחדים שמו באהבה.

כנגדם, האמהות הקדושות הן הדמות העליונה לכל אישה ובת. דוגמתן תילמד ב'בית יעקב', וכך נאה ויאה. הביטו אל צור הצבתם ואל מקבת בור נקבתם. הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם (ישעיה נא, א-ב).

את הידיעה הזו, הכיר גם נביא האומות, בלעם. היה עומד ומדבר על 'ראש צורים' ממנו רואה את עם ישראל, ועל 'גבעות', אלו האבות והאמהות.

והאמת היא שהכתובים הללו לא מייחדים את האבות לאנשים ואת האמהות לנשים. אותם לקחים והתבוננות שיש לנו באבות הקדושים, נוגעים לנשים ואנשים כאחד, וכן להיפך, אותם לקחים והתבוננות שיש לנו באמהות הקדושות, נוגעים לנשים ואנשים כאחד.

הכלל, את אשר לימדה התורה בנשים הצדקניות, למדנו גם עבור אנשים.

יוצאות מן הכלל

דוד היוצא ממצרים, דוד דעה היה. כולם היו בדרגה הקרובה לנבואה, כולם ראו עין בעין את השראת השכינה וקיבלו תורה מפי הגבורה, ואין שבח לענק בין ענקים.

ובכל זאת יצאו מן הכלל כמה נשים שהתורה משרטטת את דמותן. דוד שהצמיח את מרים הנביאה שזכתה את כל בני דורה בבאר מים חיים, צדקת כמו סרח בת אשר שנכנסה בחייה לגן עדן ויש גם נשים חכמניות כמו בנות צלפחד.

מה הצורך בתיאור בנות צלפחד? שלוש פעמים מופיעות בנות צלפחד בתורה. פעם ראשונה בתוך השבטים בפרשת

פינחס, פעם שניה כשהן מחדשות את פרשת נחלות, ופעם שלישית בפרשתנו, כשבקבותיהן התחדש דין בנחלה שיכולה ליסוב מנחלה אחרת.

אין חלק בתורה שלא לצורך, אין תיבה או אות מיותרות. הכל כדי ללמד לאדם דעת, הכל בכוונת מכון עליון. ובכן, מה המטרה בתיאור שלהן?

לפי סדר חכמתן, לפי סדר גדולתן

ועוד הערה על חכמניותן של בנות צלפחד –

סדר השמות שלהן לא תמיד נמנה באותה צורה. בסוף הפרשה הן מוזכרות שוב בשמותיהן, ורש"י מציין שכעת הן מוזכרות לפי סדר הגיל. מחלה, תרצה, חגלה, מלכה ונעה.

עד אז, כאשר נרשמו שמותיהן, הסדר היה לפי סדר חכמתן, מי יותר חכמנית ממי. אבל כעת לפי סדר הגיל, ללמדך שהיו שקולים זו כזו.

לא על כל אחד המוזכר בתורה, הודגשה חכמתו. על בנות צלפחד הדגישו רבותינו (ב"ב קיט), על האמור בפרשת פינחס, 'בן בנות צלפחד דברות'; חכמניות היו, דרשניות היו.

ואנו נשאל; איזה חכמה גדולה הציגו בנות צלפחד כשאמרו שאביהן מת בלא בנים ואין להן אחוזה. העובדה שאין לאב בנים, אינה חכמה או הברקה מיוחדת, אלא ציון עובדה קיימת הידועה לכל, וממילא הן מוכרחות לחפש מה לעשות עם עצמן.

ואם כבר רצו חז"ל להצביע על חכמתן הגדולה, אולי מתאים יותר היה להלביש זאת על האמור בפרשת מסעי, כאן באו עם צדדים לשאלתן מי יכול לשאתן לנשים, אך ברור הדבר כי הפעם הראשונה בה הוזכרו, לא מצאנו בה דבר חכמה כל שהוא, לכאורה.

'ביוונו לעשות רצון קונן'

מה רצו בנות צלפחד?

זאת אשר כתב רבינו הספורנו, על הפסוק כן עשו בנות צלפחד (ל.י): 'כיוונו לעשות רצון קונן כאשר צוה את משה, לא מפני שהתאוו לאלה אשר נישאו להם'.

הן היו חכמניות ודרשניות. ובכל זאת, אינן חושבות שהן הכי מיוחדות. אינן מחזיקות מעצמן או מדעתן, כי אם בגלל שה' יתברך אמר, עושות רק מה שמוטל עליהן. 'כיוונו לעשות רצון קונן', זו הכוונה בלבד, לא בשביל להתחתן עם איש פלוני.

אשר קדשנו במצוותיו, וצווננו!

מצוות לאו ליהנות ניתנו. גם אם אתה מאוד נהנה מהמצוה, גם אם הישיבה בסוכה עושה לך קורת רוח מרובה, אינך יושב שם בגלל ההנאה האישית שלך אלא בגלל צו האלוקים. אתה לא תשב שם שבוע קודם או שבוע אחר, למרות שנעימה ישיבתה.

יהודי ניגש לכל פעולה בחייו מתוך הבנה שכך ה' מעדיף. הלל הזקן היה הולך לרחוץ את גופו ואומר לתלמידיו שכעת הולך לעשות מצוה, 'גומל נפשו איש חסד' (ויק"ר לד.). הלל טרח לומר זאת לתלמידיו, לא בשביל לספר על עצמו, אלא בשביל להזמין בהם שגם ברחיצת הגוף יש עבודת השם. אם אלה שרוחצים את איקוני ודמויות המלכים נחשבים מגדולי המלכות, 'אני שרוחץ את גופי שנברא בצלם, על אחת כמה וכמה' (שם).

גם גוי אוכל וגם גוי ישן, אבל היהודי לוקח את האכילה למקומות גבוהים ונאצלים שאין הבנת הגוי מסוגלת להגיע לשם. כשהיהודי מכין עצמו לשינה, עם קריאת שמע ואמירת ויידוי, הוא חושב על היום למחרת שבו תלמודו יהיה צלול עליו, הוא חושב על כך שהשינה תעשה אותו עבד נאמן יותר לרבו!

ולא רק את הפעולות הגשמיות יהודי מרים למעלה. כל מצוה עוברת 'הקדמה' של ברכה - 'אשר קדשנו במצוותיו, וצווננו'. גם לפני תקיעת שופר וגם לפני נטילת לולב, כל מצווה היא הבנה שאני מתקדש כעת יותר ויותר.

אפילו במצווה הנשגבה ביותר, נכרים דורשים מהאדם לעבור על אחת מג' עבירות, והוא מסרב. פושט צווארו לשחיטה לכבוד קונו, זה רגע שנפסקים בו כל המחשבות והתכונות,

אדם מבין שכעת חייו מסתיימים. הוא מייחד את שם בוראו ביחודא שלים, ונמצא במקום הכי גבוה שאדם יכול להיות עלי חלד.

ובדיוק אז, היהודי הקדוש הזה מוסיף ברכה. גם את המעשה העליון הזה הוא מרים למעלה למעלה, ומוסיף ברכה 'אשר קדשנו במצוותיו, וצווננו על קידוש השם'. נורא!

שויתי ה' לנגדי תמיד

היסוד הבסיסי של כל חיי האדם בעולם הזה מתחיל בסעיף הראשון של דברי הרמ"א בשולחן ערוך; 'שויתי ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים'. דע את אלוקי אביך ועבדהו!

החל מצורת הליבישה בבוקר ונעילת הנעליים, עד כל פרט בסדר יומי, בבית המדרש או במקום עבודתו, שויתי ה' לנגדי תמיד. אתה עושה את אותם דברים, אבל כעת הם נעשים מתוך מבט אלוקי, זה משנה והופך את כל הרגשת החיים. אינני עושה לעצמי!

החכמה הגדולה של בנות צלפחד, אלה החכמניות והדרשניות, זו התחושה והכוונה שלהן. לא עבור עצמן כיוונו להינשא, אלא 'כיוונו לעשות רצון קונן', רק בשביל זה טרחו רבותינו לחדד ולהדגיש שהן חכמניות.

אינן חכמות בהברקות ושניות, אינן חכמות בתכסיסים ותחבולות. הגאונות הגדולה שלהן היא בזה שייחדו לבן לרצון ה'!

כי אינך חכם בהברקות שלך, החכמה נמדדת במחשבה לעשות רצון מי שאמר והיה העולם!

לעילוי נשמת

האי גברא רבה ויקירא, עמוד האש לפני בני הישיבות בע"ת פאס יע"א רבי יוסף אליהו שרביט זצ"ל מזכה הרבים בפזרות הגולה בסידורו 'פתח אליהו' ת.נ.צ.ב.ה. יום היא"צ כט תמוז

לעילוי נשמת

האשה הכבודה והצנועה אשה יראת ה' היא תתהלל מרת אסתר שרביט בת ר' שלמה ע"ה ת.נ.צ.ב.ה. יום היא"צ ד מנחם אב

מגיד דבריו ליעקב

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmeil.com

שיחות מוסר על סדר הפרשיות
כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

פרשת דברים

איזהו חכם המכיר את מקומו - הכרת כוחות הנפש

בעזרת ה' יתברך נראה לעיין מעט בעניני הפרשה, פרשת דברים, ובעניני דיומא. אנחנו נמצאים עכשיו בערב ראש חודש מנחם אב, ובעוד חודשיים כבר יהיה ראש השנה. ידוע הרמז 'אב' בראשי תיבות - אלול בא, וזהו דבר שכולם יודעים שאלול מתקרב. השאלה על כל אחד ואחד היא איך הוא מכין את עצמו לקראת אלול.

לכל דבר, ואומר המסילת ישרים (פרק י"ז), נתנה התורה זמן להתכונן. אי אפשר ליפול ולצנוח אל המצוה, ותמיד צריכים להתכונן אליה מראש. וכפי ההכנה של האדם לפני המצוה, כך גם יהיה פרי המצוה. כשאדם יבוא למצוה בבהילות, בחיפזון ובהיסח הדעת, כך גם תראה המצוה שלו. ולשון רבותינו הקדמונים (מבחר הפנינים מג, לה) 'פרי המהירות - חרטה'. אך כשאדם עושה את הדברים עם התכוננות, עם הכנה ועם לב פתוח, כל המצוה שלו נראית אחרת ובמעלה אחרת. ובהיות וראש השנה, זמן בו נכתב כל מה שיהיה בשנה הבאה מתקרב ובא, צריכים אנחנו להתכונן ולהכין את עצמנו. מה הדבר הראשון שאדם צריך להתכונן בו? - להכיר את עצמו. רבותינו אמרו (ראה אבות פ"ה, ו) 'איזהו חכם המכיר את מקומו', והכוונה בזה היא שעל האדם להכיר את כוחות הנפש שבו. זהו לא דבר של מה בכך, כי כוחות הנפש של האדם הם סבוכים ונפתלים, וכדי להכיר בהם צריך ליבון ובידור אחר בירור. לעתים אדם עובר ממידה למידה וממכה אחד בנפש לכה אחר, בלי להרגיש ובלי לדעת מזה כלל.

פעם בקשו מהמשגיח רבי יחזקאל להינשטיין זצ"ל שיבוא להספיד רב אחד שנפטר. המשגיח סירב ואמר שאיננו יכול לבוא. כיון ששמעו שסירב, התפלאו. אמרו לו, 'הרי תמיד כבוד הרב מגיע להספדים ומעורר בהם את הלבבות, ומדוע הפעם המשגיח משתמט?' אך הוא לא הסכים לבוא, אמר שאיננו יכול ולא הגיע. המקורבים של המשגיח שידעו שתמיד דרכו כן להגיע להספיד, כמו שאומרת הגמרא (שבת קנ"ג) שיש ענין כזה של 'אחים בהספידא', זה זמן שבו לבבות של אנשים פתוח ואפשר לעורר אותם לעבודת ה', התפלאו על הדבר. אחרי זמן מה, סיפר להם המשגיח את טעמו. 'כמה שבועות לפני כן נפטר לי נכד', סיפר המשגיח, 'ידעתי, שמסתבר שכדרך המספידים בשעה שאתחמם בדברי ההספד על אותו רב אתחיל לבכות, אבל ידעתי שהבכי שלי לא יהיה רק על אותו רב אלא יהיה מעורב בו גם בכי על הנכד שלי שנפטר לפני זמן לא רב, ולכן לא רציתי לבוא, מפני שיהיה חסרון אצלי במדת האמת, שיחשבו שאני בוכה על אותו רב וזה לא נכון לגמרי'.

זהו 'המכיר את מקומו', מי שידוע ומכיר את כוחות הנפש שלו עד תום ושולט בהם היטב. וזהו התפקיד הראשון שלנו בעת הזו, להכיר את מקומנו, לבחון את כוחות הנפש שלנו ולעמוד על טיבם.

ואמרו רבותינו (עין היטב מצוה ק"ב), חולה שידוע שהוא חולה ומכיר במחלתו, זה עצמו חצי רפואה. אבל מי שחולה ולא מכיר בכך שהוא חולה, הרי זה קשה מן הכל. מדוע? מפני שמי שהוא חולה ויודע שהוא חולה, מגיע איזה זמן שמכביד עליו חוליו ואז הוא אומר 'עד מתי אסבול את החולי הזה? אני מוכרח לטפל בזה'. ואז ילך אל רופא אומן, יקח את הרפואות הנצרכות ויביא מזור לעצמו. אבל אחד כזה שהוא חולה ולא יודע מזה ונדמה לו שהכל בסדר, אתו, לעולם הוא לא יגש לרופא, עד שלפתע ימות. לכן אדם צריך להכיר את חלואיו, חלואי הנפש, לדעת היכן הוא חסר ומה עליו לתקן.

זהו מלאכה גדולה היא. 'עקוב הלב מכל', אומר הכותב (ירמיה י"ז, ט). 'עקוב' פירושו עקום שבעקומים, כי הלב שלנו נפתל מאד והרבה צדדים וצדדים יש בו. וכך אנחנו אומרים בתפילה 'פתלתול ועקש לבנ', ובוזה יש תרתי לריעותא, גם שהלב שלנו נפתול, יש בו הרבה מהלכים והרבה כוחות, וגם הוא עקש. ותפקידנו הוא ללבן ולברר את כוחות הנפש שלנו, לעמוד עליהם ולתקן אותם.

ומה הדרך לזה? איך נוכל להאיר את החשכה הזו ולבחון לאור האבוקה את הלב? על ידי אור התורה בעסק התורה, ובפרט בלימוד בספרי מוסר ויראה המוציאים לאורה את כוחות הנפש ומזקקים ומוציאים ממנו כל רע.

מדת הנרגנות

והנה, התוכחות האלו שהוכיח בהם משה רבינו את ישראל בפרשיות שלנו, הם תוכחות הפועלות על כל לב עקוב והופכות כל לב עקוב למישור, וצריכים אנחנו להתבונן בהם.

למשל, הפסוק בפרשה אומר: ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו. הפסוק הזה מבהיל כל לב. משה רבינו בא ומספר כאן מה אמרו בני ישראל, 'ותרגנו', מפרש רש"י שהוא לשון הרע. על מה היתה התרעומת של בני ישראל ואיפה הוציאו דבת הקב"ה רעה? 'ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו'. זו היא 'מדת הנרגנות', אותו כח בנפש שמביא את האדם להתלונן על כל דבר בלי צדק ובלי סיבה. רבינו יונה (שערי תשובה שער שלישי רל"א) מגדיר אחד כזה 'איש אשר דרכו וחוקו להתאונן ולהתרעם ולמצוא תואנות על חבירו תמיד על מעשיו ועל דבריו. זה הוא האיש הנרגן, זה שמחפש תואנה וטענה בכל דבר, 'למה עשו כן', 'למה דברו כן', וכיוצא בזה.

זו המידה שהיתה אצל בני ישראל, 'ותרגנו באהליכם'. ודרשו חז"ל (ספרי דברים א, כז) שהיו יושבים כל אחד ואחד עם משפחתו בביתו, ויושבים ובוכים ומצטערים כאילו חז' נפטר להם איזה מת. היו נוטלין את בניהם ואומרים להם אוי לכם דוויים אוי לכם סגופים למחר יהיו צולבים מכם על הצלוב. נוטלים את בנותיהם ואומרים להם אוי לכם דוויים או לכם סגופות למחר יהיו הורגים מכם ושונים מכם ומעמידין מכם בקלון. וזהו דבר שקשה להבין, הלא הקב"ה נתן להם כל טוב סלה ולא חיסר מהם מאומה! נתן להם את המן, שהוא 'זיו השכינה שהתגשם' כלשון רבותינו, מין ענין רוחני שהקב"ה הוריד לכאן ונתן להם את האפשרות לאכול אותו, וכמו שדורשת הגמרא (יומא ע"ה) 'לחם אבירים אכל איש' - לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו. מלאכים צריכים אוכל? יש להם ארוחות? אך היה זה ענין רוחני שנשגב מבינתנו, והקב"ה הוריד את זה לכאן בצורה מחודשת של מאכל, סוג אכילה מיוחד שאין בו שום פסולת וכולו קדש קדשים.

לא רק את המן, אלא גם את השליו הוריד להם. גם השליו היה בו בחינה רוחנית, והיה משוכה טעמו ושמונו להפליא, כדרשת רבותינו ביומא (ע"ה). גם מים היה להם מבארה של מרים ואף כל פירות שבעולם היה להם, הן ברוחניות והן בגשמיות. והיכן היו יושבים? בשבעת ענני הכבוד. על כל זה היו יושבים ובוכים ואומרים 'אוי לנו דוויים, אוי לנו סגופים?!' 'בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים', הרי היה לנו כל כך טוב בארץ מצרים, ורק בגלל שהקב"ה שונא אותנו הוציאנו משם. איך אפשר להבין דבר כזה? וכי שכחו הם את העניינים הגדולים שהיו מנת חלקם בארץ מצרים? את כור הברזל שהיו נתונים בו, למעולם לא ברח עבד ממצרים, כדרשת רבותינו (מכילתא יתרו א')? הלא הם היו עובדים בעבודת פרך בבית ובשדה, ואשה שהיתה יולדת ששה בכרם אחד היו לוקחים את כל בניה ומשליכים לאור, וכי את כל זה שכחו? וכלל ישראל אומרים: הקב"ה שונא אותנו. ומה הראיה? - שהוציא אותנו מארץ מצרים 'הנפלאה' והביא אותנו אל המדבר, שם אנחנו 'צריכים' לאכול מן. איך אפשר להבין דבר כזה, אשר לכאורה הוא כבלי דעת ובלי תבונה?!

וההסבר בזה, כי זו היא מדת הנרגנות. כפי שפתחנו ואמרנו, 'עקוב הלב מאד', יש בו כוחות רבים ופיתולים שונים, ויש כח כזה בכוחות הנפש להפוך את הקערה על פיה, כל דבר שיעשו לו לאדם הוא יפרש אותו לגנאי, וכל מה שיתנו לו - הוא יפרש שעושים את זה לדעתו. אלו הם הנרגנים, זה מה שהיה עם ישראל 'ותרגנו באהליכם', מדת הנרגנות עלתה על לבם, וכשאדם נרגן - הכל נראה לו

הפוך, וכל כמה שנותנים לו ומבקשים את טובתו, הוא מפרש את זה ששונאים אותו ועושים הכל נגדו.

המידה הזו מצויה גם בין אדם לחבירו, ובימים האלו, ימי בין המצרים, אנחנו צריכים להתחזק ולתקן את הענינים של בין אדם לחבירו, ולכן זה גם הזמן שאדם צריך לעקור מעצמו את הכח הזה של הנרגנות, כאשר כל דבר שעושים לו הוא מפרש שעושים את זה כנגדו ולרעתו.

כשמשנה רבינו הוכיח את בני ישראל על מדת הנרגנות, זו היא תוכחה לכל אחד ואחד מאתנו. התפקיד שלנו הוא להכיר את כוחות הנפש שלנו, להבין שיש לנו מדה כזו של נרגנות, ולעשות כל שלאל ידנו כדי לעקור אותה מתוכנו.

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן התורה בוז יבזו לו – אהבת התורה של רבי יוחנן

במדרש אמרו רבותינו (שיר השירים רבה ה, ג), מעשה ברבי יוחנן ותלמידו רבי חייא בר אבא, שהיה מהלכים בדרך מטבריה לציפורי, ובתוך כדי הליכתם נשען רבי יוחנן על רבי חייא בר אבא ונסמך עליו. בהיותם בדרך הגיעו ליד שדה גדול, אמר לו רבי יוחנן לרבי חייא, בני, אתה רואה את השדה הגדול הזה, בן העשרות דונמים? דע לך ששלי היה ומכרתי אותו 'בגין למלעי באורייתא', בשביל שאוכל לעסוק בתורה. המשיכו הלאה בדרך, והגיעו לכרם זיתים ענקי. אמר רבי יוחנן לרבי חייא, אתה רואה את הכרם הזה? שלי היה ומכרתי אותו בגין למלעי באורייתא, מכרתי אותו כדי שאוכל להתכבד במעות ולשבת וללמוד תורה.

המשיכו בדרךם והגיעו לכרם ענבים, אמר לו רבי יוחנן לרבי חייא, בני, אתה רואה את הכרם הזה? גם זה שלי היה ומכרתינו כדי שאעסוק בתורה. התחיל רבי חייא בוכה, אמר לו לרבי יוחנן, כבוד הרב, מכרת את כל הנכסים שלך כדי שתוכל לעסוק בתורה, אבל מה תעשה בזקנותך? לא השארת לך כלום שתתפרנס ממנו כשתזדקן! אמר לו רבי יוחנן, חייא בני, וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנעשה בששה ימים בשביל לקנות דבר שנעשה בארבעים יום? את התורה קיבל משה רבינו בהיותו בהר סיני ארבעים יום וארבעים לילה, והיא גדולה יותר מכל הבלי העולם הזה, שנברא בששה ימים.

זו המציאות של מי שאוהב את התורה, שמוכן למכור ולהפקיר את נכסיו בשביל עסק התורה. וזו היא הבחינה לכל אחד ואחד כמה הוא אוהב את התורה, כמה הוא מוכן לבזוז מממונו בשביל התורה. רבי יוחנן לרוב אהבתו את התורה לא חס על דבר ומכר את כל נכסיו, העיקר שיוכל לעסוק בתורה. וכשנפטר רבי יוחנן היה הדור קורא עליו 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה, בוז יבזו לו'. אף אחד לא אהב את התורה כמו רבי יוחנן, שהפקיר את כל נכסיו בשביל התורה, ואף אחד לא אהב את התורה כמו רבי יוחנן שגם מיתתו שלו היתה בגלל אהבת התורה שלו.

מדוע מיתתו היתה בגלל אהבת התורה שלו?

שהרי, כותב רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר מהד"ה מאמר ס' עמוד ק"ע, ומאמר ס"א עמוד רס"א), בגמרא מסופר (ברכות ה:) שהיו לרבי יוחנן עשרה ילדים, וכולם נפטרו בחייו רח"ל. כשאדם משכיל את בנו הרי זה צער איום ונורא שאין כדוגמתו, שאף אחד מישראל לא ידע מהדברים הללו. וכאן לא בן אחד ולא שנים או שלש, אלא עשר בנים שיכל רבי יוחנן בחייו, והאחרון שבהם מת במיתה קשה, וכמו שכתב רבי נסים גאון בפירושו לברכות (שם) שבנו האחרון נפל לתוך דוד עם מים רותחים ונשרף שם, ולא נשאר ממנו אלא עצם אחת קטנה, והיה רבי יוחנן שומר את העצם הזה ובה היה מנחם אבלים. אם היה קורה איזה מקרה רע, היה מגיע רבי יוחנן לנחם ומוציא את העצם הזה של הבן שלו ואומר 'דין גרמא דעשירא ביר', זה העצם של הבן העשירי שלי, וכך היה מעודד ותומך את לבות האבלים.

הנה לנו, שרבי יוחנן התנסה בנסיגות קשים ומרים, והסבל שהיה מנת חלקו היה נורא נוראות. ואף על פי כן כל הסבל הזה לא הפריע לו לעסוק התורה, וכמו שאומרת הגמרא (יומא פו.) 'אמר רבי יוחנן, היכי דמי חילול ה', כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה. אם אני אלך ארבע אמות, שתי מטר, בלי תורה, זה דוגמא לחילול השם. ומדוע יש בזה חילול ה'? – פירש רש"י, 'לפי שלמדן העולם ממני להבטל מתלמוד תורה'. כשרואים אדם גדול שלא לומד תורה, אפילו אם רק זמן מועט של הליכת ארבע אמות, כבר עושים העולם קל וחומר לעצמם שמותר להם להתבטל מתורה גם זמן של הליכת מאתיים קילומטרים. ומוסיף רש"י, ואין הכל יודעים שנחלשתי מגרסתי. כשרבי יוחנן הוצרך לבטל מתורתו מרחק של ארבע אמות היה זה בגלל שהיה חולה מחמת רוב לימודו, ואף על פי כן אומר רבי יוחנן, אם אפסיק אז מעט מלימודי יהיה זה חילול השם. זו המציאות של רבי יוחנן, שלמרות כל האסונות שהיו בביתו במיתת עשרת בניו ולמרות כל העניות שהיתה לו וכמו שמבאר בגמרא בתענית (כ"א), עם כל

זה לא נפלה רוחו ולא נשבר לבו, והיה לומד בהתמדה ולא פסיק פומיה מגרסא, כפשוטו ממש.

מתי רבי יוחנן לא החזיק עוד מעמד? – כשנפטר גיסו, ריש לקיש. הגמרא מספרת (בבא מציעא פד.) שיום אחד עבר רבי יוחנן על יד הנער, והיה ריש לקיש עומד בעבר השני של הנער. קפץ ריש לקיש קפיצה גדולה, ועבר את הנער, אל הצד שהיה בו רבי יוחנן. אנחנו לא יכולים לדעת מה היה רוחב נהר הירדן, אבל היתה זו ללא ספק גבורה עצומה שבקפיצה אחת יכל לעבור מצד אחד לצד השני. כשראה את זה רבי יוחנן אמר 'חילך לאורייתא', את הכח הזה אתה צריך להקדיש לתורה הקדושה. מפני שזו היא הסתכלות של אדם גדול, שכל כח או כל כשרון שהוא רואה, הוא חושב איך אפשר לכוון את זה לדרכי התורה ולהפיק מזה נחת רוח להקב"ה. אחרים היו אומרים לריש לקיש, 'תשמע, לך לאולימפיאדה, תקפוץ שם עשרות מטרים ותהיה אלוף העולם בקפיצה למרחק, תקבל כסף וכבוד'... אלו הם עצות של כסילים. כשרבי יוחנן ראה את זה אמר 'חילך לאורייתא', הקב"ה נתן לך כזה כח עצום, תנצל את זה לתורה הקדושה.

וכך אמרו רבותינו במדרש שיר השירים רבה (ה, יג), בן בית אחד היה לו לרבן גמליאל שהיה מרים קופה של ארבעים סאה, היה אותו אחד גבור גדול, והיה מרים משא של ארבעים סאה לבדו. על פי סוגיית הגמרא בבבא מציעא (פ:) יוצא החשבון של ארבעים סאה – משא של שמונה בני אדם. ואותו אחד היה יכול להרים לבדו משא כבד כזה שבדרך כלל צריכים לו שמונה אנשים. כשראה את זה רבן גמליאל, מה אמר לו? – כל הדין חילא טבא אית לך ולית את עסיק באורייתא? יש לך כזה כח עצום מאת הקב"ה, ואתה לא מנצל אותו לעסק התורה? כך היה גם אצל רבי יוחנן, שכשראה את כחו של ריש לקיש השתומם והתפלא, איך קבלת את המתנה הזו מהקב"ה, את הכח העצום הזה, ואתה לא מנצל את זה לתורה? וכשיצאו הדיבורים האלו מאת לבם הטהור של רבי יוחנן ורבן גמליאל, עשו דבריהם פרי לטובה ונכנסו בלבם, וכמו שמסופר שם במדרש שאותו בן בית של רבן גמליאל קיבל עליו עול תורה, וכשהתחיל לעסוק בתורה נחלש ולא היה יכול אפילו להרים את המעיל שלו. זו היא מסירות נפש לתורה הקדושה, ויגיעה על התורה עד כלות הכוחות. גם דבריו של רבי יוחנן נכנסו בלבו של ריש לקיש, וריש לקיש קיבל עליו את עול התורה, ולאחר מכן נשא את אחותו של רבי יוחנן ונעשה לגיסו.

אחר זמן קרה מה שקרה, ונפטר ריש לקיש. היה רבי יוחנן גיסו יושב ובוכה, 'היכן את בר לקישא היכן את בר לקישא', מפני שרצה לעסוק אתו בתורה. חכמים רצו לפייס את דעתו של רבי יוחנן ושלחו אליו חכם אחר, רבי אלעזר בן פדת, מי שהיה מרא דארעא דישיראל וראש הישיבה אחרי רבי יוחנן, ועליו דרשה הגמרא (נדה כ:) את הפסוק 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם'. הגיע רבי אלעזר בן פדת אל רבי יוחנן, ובא לדבר אותו בלימוד. היה רבי יוחנן אומר איזו סברא, ורבי אלעזר בן פדת היה מביא ראיה לדבריו ממשנה או ברייתא. אמר לו רבי יוחנן, אתה לא כמו בר לקישא. ריש לקיש היה מקשה על כל דבר שהייתי אומר עשרים וארבע קושיות, והייתי צריך להתאמץ ולהתייגע כדי לתרץ את כל הקושיות שלו, ואדאכי והכי היתה הסוגיה מתבררת וכל הספיקות היו נפשטים ומתבארים. אתה בא ומביא ראיה לדברי, וכי מה תועלת יש לי בזה?

אצלנו זה להיפך. אחד שמביא ראיה לדברינו אנחנו מנשקים אותו, ואם הוא מקשה עלינו קושיא אנחנו לא יכולים לסבול אותו... אבל החכם האמיתי אינו כן, ואדרבה, הוא לא אוהב את 'חנא דמסייע' אלא את הפרכא, ואז הוא אומר 'עלינו לעיין ולהתבונן איך ליישב את הקושיא, ולמצוא הסבר נכון'. וכך היה רבי יוחנן ממשך ובוכה 'בר לקישא בר לקישא היכן את', עד שיצא מדעתו. אומרת הגמרא, בקשו עליו חכמים רחמים ונפטר רבי יוחנן לבית עולמו.

אומר רבי חיים שמואלביץ, בא ותתבונן. הנה לנו יהודי שכל כך הרבה סבל במשך חייו, אם בצער העניות ואם בצער שיכול בניו, ולא פעם אחת ולא פעמיים אלא עשר בנים שיכל, צער איום ונורא שלא נתפס בשכל אנושי, ועם כל זה עבר את כל זה בשלום ולא נשבר. גם כשמכר את כל שדותיו ואת כל נכסיו לא ראה בזה קושי, וישב שקוד על תלמודו יומם וליל. מה שבר אותו? כשנחסרה לו התורה. כשהיה חסר לו ריש לקיש בשביל איכות עסק התורה, היה בוכה רבי יוחנן 'היכן את בר לקישא היכן את בר לקישא', ובזה לא יכל עוד לעמוד עד שיצא מדעתו והסתלק לבית עולמו.

אלו הם כוחות הנפש שיש באדם. בכלנו יש כוחות עמוקים בנפש, כאלו שיכולים להטות את האדם לכל כיוון. התפקיד שלנו הוא להטות ולכוון את הכוחות שלנו אל האפיק הנכון, כמו שאמר רבי יוחנן לריש לקיש, 'חילך לאורייתא', תכוון את הכוחות שלך לעסק התורה ולעבודת ה'. על ידי שנברא בלימוד התורה בכלל ובלימוד בספרי מוסר ויראה בפרט, נצחצח את הלב שלנו, נהפך את העקוב למישור ונזכר ונטהר אותו לעבודת ולקרבת ה', וה' יהיה בעזרנו.

מישכירי הדירה

הליכות חיים

בס"ד

שוכר ששילם מראש, ופינה את הדירה לפני הזמן

שאלה

ראובן שכר דירה לשנה במרכז הארץ, ושילם מראש את כל דמי השכירות. במהלך השנה קיבל השוכר הצעה למשרה תורנית בצפון הארץ. ולכן לאחר חצי שנה הודיע למשכיר, שבעוד חודשיים הוא מפנה את הדירה. כלומר ארבעה חודשים לפני תום השכירות. וכעת מסתפקים השוכר, והמשכיר כדלהלן:

א. על מי מוטלת החובה למצוא שוכר חלופי עבור ארבעת החודשים שנותרו?

ב. אם השוכר ימצא שוכר חדש, האם מגיעים לו ממנו דמי תיווך?

ג. אם המשכיר ימצא שוכר לתקופה ארוכה, האם צריך להחזיר לשוכר הראשון את דמי השכירות שקיבל לארבעת החודשים שנותרו?

ד. אם המשכיר יחליט למכור את דירתו, האם מגיע לשוכר החזר של דמי השכירות ששילם?

תשובה

א. על השוכר מוטלת החובה לחפש שוכר אחר עבור ארבעת החודשים שנותרו עד סוף שנת השכירות. חיוב זה קיים, גם אם השוכר עדיין לא שילם עבור ארבעת חודשים אלו. אמנם ודאי שגם המשכיר יכול לחפש בינתיים שוכר שמתאים לו. 1

ב. אם השוכר הראשון הביא שוכר אחר במקומו - לא מגיעים לו ממנו דמי תיווך, ואפילו אם השוכר השני יגור בדירה במשך שנה ויותר.

אמנם אם השוכר יביא שוכר אחר לגור בדירה לאחר תום תקופת השכירות שלו, במקרה זה רשאי לתבוע דמי תיווך מהשוכר השני. וכל שכן שמגיע לו דמי תיווך, אם מציע לאדם אחר שיקנה את הדירה הזו בתום תקופת השכירות שלו. 2

ג. המשכיר אינו רשאי לקבל תשלום כפול עבור אותם ארבעת חודשי השכירות שנותרו. לפיכך בנידון השאלה, מכיוון שהשוכר הראשון שילם עבור ארבעת חודשי שכירות אלו, צריך לקבל מהשוכר השני את הסכום הזה. ואם שילם השני למשכיר - יצטרך המשכיר להחזיר לראשון עבור החודשים שגורר השני במקומו. 3

ד. אם היתה למשכיר תועלת ששווה כסף כשמכר את דירתו ארבעה חודשים מוקדם יותר, ישלם המשכיר לשוכר כסף כפי התועלת הממונית שקיבל מחמת זה, עד גובה דמי השכירות שקיבל.

אולם אם המשכיר לא הרוויח שום דבר מהפינוי המוקדם - פטור מלהשיב לשוכר את דמי השכירות שקיבל ממנו. 4

מקורות

1. מבואר בשו"ע חו"מ (סי' שיב, א) שהמשכיר בית לחבירו לזמן קצוב, וקבעו מחיר עבור שכירות זו, ונעשה קנין ביניהם - השכירות קיימת, ואין המשכיר יכול להוציא את השוכר מדירתו בכל תקופת השכירות. וכן אם השוכר שילם מראש למשכיר את דמי השכירות - אין המשכיר יכול להוציאו מדירתו עד שיכלה זמן השכירות ששילם לו. והנה קנין במקח וממכר חל ומחייב את שני הצדדים בשווה. לפיכך גם השוכר אינו יכול לחזור בו מקנין השכירות שעשה, ועליו לשלם למשכיר עבור כל תקופת הקנין שסוכם ביניהם. ואם שילם לו מראש לשנה או לכמה חודשי שכירות - הדירה היא בבעלות השוכר לצורך המגורים, ואינו יכול לבטל זאת ללא הסכמת המשכיר.

לאור האמור בנידון השאלה, מכיון שהשוכר שילם מראש לשנה, חל קנין שכירות על כל השנה. והשוכר נעשה בעלים על ההשתמשות בדירה לתקופה זו. לפיכך למרות שמפנה את הדירה קודם - אין המשכיר צריך להחזיר לו מה ששילם לארבעת החודשים האחרונים, כי מצידו מקח השכירות לא בטל. ואם השוכר רוצה לקבל את הכסף או לפחות חלק, עליו למצוא שוכר אחר חליפי שיגור בחודשים אלו במקומו.

ואם ימצא שוכר רק לחלק מהזמן - יקבל בחזרה רק עבור הזמן שנכנס שוכר חליפי במקומו.

כמו כן, אפילו אם לא שילם מראש, חל על השוכר חיוב לשלם למשכיר עבור החודשים שהדירה תישאר ללא שוכר, עד תום תקופת השכירות שסוכם ביניהם. ולכן גם במקרה זה לטובתו - כדאי לו למצוא שוכר חליפי.

2. תיווך מהותו - שפועל שהינו זר לעסקה, עושה עבודת תיווך לאחד מהצדדים או לשניהם. אבל אם המתווך הינו חלק מהעסקה כלומר, שהוא שותף בנכס ואפילו באחוזים קטנים, או שיש לו תועלת עצמית אחרת מהעסקה, נמצא שבמקרה זה עבודת התיווך נעשתה לצורך עצמו, ולכן אין הוא נקרא בעסקה זו מתווך שמהותו - אדם זר לעסקה, אלא נקרא בעל דבר, שעובד עבור עצמו, אלא שיש בעבודתו תועלת גם לאנשים נוספים.

לפיכך בנידון השאלה, מכיון שהשוכר זקוק לצורך עצמו לקבל בחזרה את דמי השכירות לארבעת החודשים ששילם עבורם, השגת השוכר החליפי נעשית כפועלה שעושה עבור עצמו כבעל דבר. לפיכך אפילו אם השוכר השני שכר את הדירה לשנה, ונמצא שעבור רוב זמן השכירות אין לראשון הנאה מכך, אולם מכיון שזוהי עסקת שכירות אחת, ובעסקה הזאת יש לשוכר הראשון

חומרת דיבורי חולין בשעת התפילה בבית הכנסת

"ולא תקחו כפר לנפש רוצח, אשר הוא רשע למות" (לה, לא)
 בדעת זקנים מבעלי התוס' פירש, שהתורה מחדשת בפסוק זה, שאפילו מי שהרג במזיד, אם ברח לעיר מקלט - מוציאים אותו משם והורגים אותו, כי עיר מקלט לא קולטת רוצח במזיד, ודוגמא לדבר, מיואב שר צבאו של דוד. שכתוב במלכים א (ב) שדוד המלך אמר לשלמה בנו לפני מותו "וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרויה" וכו'. וביאר זאת ע"פ המדרש תנחומא, שהובא בקצרה גם בפ' רש"י, והרד"ק בנביא שם, שדוד שלח אגרת סתרים ליואב, לשים את אוריה החיתי, שהיה גדול הגיבורים בצבא דוד - לבד מול גיבורי צבא בני עמון, וע"י כך ודאי שימות על ידם במלחמה - וכך עשה יואב, ואכן אוריה החיתי מת על ידם במלחמה.

למה התחייב יואב מיתה?

לאחר מות אוריה, התקבצו כל ראשי חילותיו של דוד על יואב להורגו על שגרם במזיד להריגת אוריה, ולכן הראה להם יואב את האגרת הסודית שקיבל מדוד. כלומר, הוא עשה זאת בגלל הוראתו המפורשת שקיבל מדוד המלך. ולכן דוד ציווה לשלמה בנו להרוג את יואב בשל כך. בנוסף לזה, התחייב יואב מיתה גם בגלל הורגו את אבנר בן נר, ועמשה בן יתר.

ולכאורה קשה, הרי מי שמגלה סוד של חבירו - עובר על לאו "לא תלך רכיל בעמך". והרי יואב היה במצב של פיקוח נפש, כי כל גיבורי צבאו רצו להורגו, ורק מסיבה זו כתוב במדרש תנחומא שהראה להם יואב את אגרתו הסודית של דוד. והרי פיקוח נפש דוחה את כל איסורי התורה, ובודאי שדוחה איסור לאו, וממילא עשה יואב כדן, ולמה חייבו דוד מיתה?

ובשלמא לדעת התוס' בסוטה (י' ד"ה נח לו לאדם וכו'), וכן לדעת רבינו יונה בשערי תשובה שסוברים, שההלכה האמורה אצל תמר, שנח לאדם להפיל את עצמו לכבשן האש, ולא להלבין פני חבירו ברבים היא כפשוטה, שכך גם צריכים לנהוג למעשה, מובן שמכיון שע"י שיואב הראה את האגרת נגרם לדוד הלבנת פנים גדולה - לפיכך היה צריך יואב למות ולא להראות את האגרת. אולם לדעת רוב הראשונים והפוסקים ובראשם הרמב"ם, שלומדים שמעשה תמר היה רק ממידת חסידות, ובמקרה כזה אדם פטור מלסכן את חייו, אע"פ שיגרם הלבנת פני חבירו, א"כ יואב עשה כדן, ולמה דן אותו דוד במיתה?

חומרת גילוי סוד של מלך

ונלע"ד שישנו הבדל מהותי בין גילוי סוד של אדם רגיל, שבמקרה זה עוברים רק על לאו מהתורה, לבין גילוי סוד של מלך ישראל, שבמקרה זה נחשב המגלה - כמורד במלכות בית דוד שדינו מיתה. ולכן טען דוד ליואב, שאסור היה לך לגלות לאחרים את אגרת הסתרים, כי במעשה זה - אתה מתחייב מיתה כמורד ומבזה את המלך. והיית צריך לומר להם, שאוריה היה חייב מיתה מדין מורד במלכות משתי סיבות כמבואר בגמ' בקידושין (מג). א - בגלל שהקדים בדברו עם דוד, את חשיבותו

תועלת אישית כבעל דבר, אין הוא נחשב אדם זר בעסקה הזאת, ולא מגיע לו דמי תיווך.

דין זה קיים גם אם עדין לא שילם את דמי השכירות. שמכיון שאם לא ימצא שוכר אחר במקומו, יצטרך לשלם עבור חודשים אלו מחמת קנין השכירות שעשה בהתחלה, לכן גם בנידון זה דינו כבעל דבר ולא כמתווך.

אולם אם מוצא שוכר חדש שיגור רק לאחר גמר השכירות שלו, במקרה זה אין לראשון כל ענין אישי או תועלת בשכירותו של השני, ולכן נחשב כאדם זר לעסקת התיווך, ומגיע לו דמי תיווך מהשוכר השני. וכל שכן שאם המשכיר מעוניין למכור את הדירה, והשוכר מצא לו קונה לדירתו - דינו כמתווך ומגיע לו דמי תיווך.

ביחס לדמי תיווך מהמשכיר, באותם המקרים שהשוכר אינו בעל דבר בעסקה, אלא אדם זר, באופן עקרוני מגיע לו דמי תיווך גם מהמשכיר. אולם עדיין צריך לדון בכל מקרה לגופו לפי המנהג באותו המקום, והאם המשכיר היה זקוק לתיווך או שיש ביקוש רב לדירתו, ויכול להשיג בנקל שוכרים או קונים ע"י פרסום מודעה.

3. מבואר בקצות (סי' שט"ז, סק"ב, ובסי' שסג, סק"ח) ובנתיבות (סי' שטז ס"ק

ב) שבמקרים שרשאי השוכר הראשון להשכיר לשוכר אחר - דמי השכירות שייכים לו, ולא למשכיר. כי השוכר הוא הבעלים על ההשתמשות בדירה, ולכן כשמשכיר לאחרים נחשב הדבר, כעושה סחורה בפרה שהיא - ההשתמשות בדירה - ששייכת לו בלבד. משא"כ לגבי המשכיר, למרות שהדירה עצמה שייכת לו, אולם מכיון שההשתמשות בדירה בתקופת השכירות לא שייכת לו, אם יקבל כסף נוסף על ההשתמשות בזמן הזה נחשב הדבר, שהוא עושה סחורה בפרתו של השוכר, ויצטרך לתת לשוכר הראשון מה שקיבל מהשוכר השני, ואין לו שום זכות לקבל פעמיים דמי שכירות עבור אותה תקופה. וע"ש כי קצרתי מאד.

4. מאחר והתבאר לעיל, שהשוכר הינו הבעלים על ההשתמשות בדירה בארבעת החודשים שנותרו, כי עבורם שילם את דמי השכירות, לכן כל תועלת ממונית שיש למשכיר מפינוי מוקדם של הדירה - מגיע לשוכר, כי המשכיר נהנה מממון ששייך לשוכר.

לפיכך אם לא נגרם למשכיר שום רווח ממוני בהקדמת המכר, ולא קיבל תוספת במחיר הדירה בגלל הפינוי המוקדם, ומצידו המכר יכל להתבצע גם לאחר תום תקופת השכירות, ובאותו המחיר, במקרה זה - פטור מלהחזיר לשוכר עבור החודשים ששילם לו מראש. ודומה הדבר למבואר בתוס' בב"מ (עט: ד"ה אי אתה וכו') שבזה שהשוכר שילם מראש למשכיר עבור כל השנה, גילה בדעתו שמעוניין שהכסף ישאר בידי המשכיר אם השוכר יחזור בו מהשכירות, ואפילו אם יהיה אנוס על חזרתו וע"ש.

של יואב שר הצבא שקראו אדון לפני דוד, כשאמר לדוד "ואדוני - יואב, וכל עבדי - אדוני" [כלומר, עבדי דוד]. ב - דוד שלח את אוריה שילך לביתו, והוא סירב ונשאר ללון בלילה מחוץ לביתו. או שיאמר להם תירוץ אחר. אבל בזה שהראית להם את האיגרת הסודית, וגרמת בכך לביישני ברבים - דינך כמורד במלכות שחייב מיתה.

חומרת דיבורי חולין בשעת התפילה, ובפרט בחזרת הש"ץ

והנה בזמן הזה, אין לנו מלכות בית דוד. אולם הקב"ה מלך מלכי המלכים - חי וקים. ובתור בניו האהובים, הרשה לנו, וגם חייב אותנו שנתפלל לפניו שלש פעמים ביום בזמנים שקבעו לנו שלושת האבות, ובנוסח שקבעו לנו אנשי כנסת הגדולה. ואמרו חז"ל, שתפילתו של אדם נשמעת יותר בבית כנסת, כי שם מקום השראת השכינה בזמן הזה, ולכן יש להתפלל שם בציבור, שאז התפילה נשמעת יותר כמבואר בשו"ע אור"ח (ס"ח) וע"ש במשנ"ב. לפיכך כל תפילה בציבור בבהכ"ס נחשבת - כתפילה לפני הקב"ה בביתו. ובפרט בעת חזרת שליח הציבור על השמונה עשרה, נחשב הדבר, שהש"ץ שמתפלל לפני ה' - הוא שליחו של כל אחד מהמתפללים בציבור זה, לבקש מהבורא ית"ש את בקשותיו. ולכן מי שמדבר באותו הזמן דברים בטלים - נחשב כמורד במלכות הקב"ה, ומזולזל בפרהסיא בקב"ה, וכאילו שאומר לו שיש לו כעת דברים שחשובים ממנו ר"ל.

ומסיבה זו פסק השו"ע באור"ח (ס"ק קכ"ז) בשם רבותינו הראשונים רבינו יונה, וספר אורחות חיים לרא"ש וז"ל: ואם שח שיחת חולין - הוא חוטא - וגדול עונו מנשוא, וגוערים בו ע"כ.

וכתב שם במשנ"ב (ס"ק כז) שהאליהו רבה הביא בשם ספר כל בו מרבותינו הראשונים וז"ל: אוי לאנשים שמשוחים בשעת התפילה, כי ראינו - כמה בתי כנסיות שנחרבו בשביל עוון זה ע"כ. והוסיף על כך בספר יש נוחלין [מאביו של השל"ה, מדורו של השו"ע, והרמ"א] וז"ל: האלוקים [לשון שבועה] בכל העבירות - לא ראיתי לרוע כמו לדבר בביהכ"ס בזדון לבו וכו'.

ונוסף עוד, שבשום מקום - בכל ארבעת חלקי השו"ע לא מוזכר הביטוי "גדול עונו מנשוא". כלומר, שהשו"ע בשם רבותינו הראשונים דימו את חומרת הדיבור בשעת התפילה - למעשה של רציחה ר"ל. כי הביטוי הזה נאמר בתורה בפ' בראשית (ד, יג) ע"י קין בהקשר לעוון רציחתו את הבל אחיו. כלומר, דיבורי חולין בשעת התפילה מהותו - בזיון ומרידה במלכות הבורא ית"ש.

וכבר התבאר לעיל במעשהו של יואב, שהתחייב מיתה עבור מרידה במלכות דוד. ואם שם למרות שהדבר נעשה שלא בפני דוד, עונשו כה חמור, כל שכן שאם עושים זאת בפני המלך, ובבית המלך שהוא בית הכנסת, חמור הדבר במיוחד. וממילא בהתאם לחומרת החטא - ניתן העונש החמור עבור דיבורים אלו בשעת התפילה ר"ל.

עונשי שמים החמורים על דיבור בתפילה

ואכן מפורסם שרבינו התוס' יו"ט שחי בזמן הגזירות בשנים ת"ח ות"ט, שבתקופה זו נחרבו קהילות רבות מישראל באירופה

וברוסיה, ומאות אלפי יהודים וביניהם אלפי תלמידי חכמים מופלגים בתורתם ובצדקותם, נהרגו בייסורים נוראים. ושאל התוס' יו"ט שאלת חלום שיגלו לו משמים למה קרה העונש הזה, והשיבו לו - בגלל שמדברים דברי חולין בשעת התפילה בבהכ"ס. ועבור חטא חמור זה - אכן ר"ל מגיע עונש מיתה, כמו שמגיע למורד במלכות, במיוחד כשזה נעשה בפרהסיא. וכפי שדימו הראשונים, והשו"ע בלשונם - עוון זה לרציחת קין את הבל אחיו. ולכן תיקן התוס' יו"ט "מי שברך" מיוחד לאומרו לפני תפילת מוסף בשבת, למי שאינו מדבר בשעת התפילה. וכבר כתב החיד"א ז"ל בספרו פתח עיניים שהמדבר שיחת חולין בבהכ"ס - טוב לו שלא יבוא לשם וע"ש.

ההבדל המהותי בין מורד במלך, למורד בקב"ה

אמנם ישנו הבדל מהותי בין מורד במלכות מלך בשר ודם, לבין מורד במלכותו של הקב"ה.

שלגבי מרידה במלך בשר ודם הדין שאסור למלך למחול ולוותר לחוטא. ואפילו אם החוטא יבקש ממנו אח"כ מחילה ברבים - נשאר על המורד עונש מיתה. ולכל היותר מותר למלך לדחות את ביצוע גזר הדין, וכמו שדוד המלך עשה לשמעאי בן גרא שמרד בו כשברח מפני אבשלום בנו. ולמרות שאח"כ שמעאי ביקש ממנו מחילה בפני רבים - דוד לא מחל לו על עונשו, אלא דחה את ביצוע גזר הדין לימי שלמה המלך. וכך גם נהג דוד עם יואב שמרד בו בימי אוריה, שזה היה כשלש עשרה שנה לפני מות דוד, ודחה את גזר דינו לימי שלמה, אולם לא ויתר לו על עונש המיתה שהתחייב בו בגלל מרידתו במלכותו, כי אמרו חז"ל מלך שמחל על כבודו - אין כבודו מחול, והמורד חייב לקבל את עונשו.

מה שאין כן כשחוטאים ר"ל לפני הקב"ה, למרות שהבזיון והעוון הינו גדול ללא שיעור מאם היה מבזה מלך בשר ודם, אולם היות והקב"ה הוא גם - אבא שלנו, ואבא הרי יכול למחול על כבודו, ואם האבא מחל - כבודו מחול. ואדרבה הקב"ה רוצה שנשוב אליו בכל רגע, ומבטיח לנו שימחל לנו על חטאינו - למרות חומרתם. ויותר מכך, הוא אומר לנו שאם נשוב אליו בגלל אהבתנו אותו - הוא יהפוך את חטאינו - לזכויות כאילו עשינו מצוות. לפיכך אפילו אותם האנשים שעד כה לא נזהרו מלהימנע מלדבר בשעת התפילה, ויתכן שלא ידעו עד כמה עוון זה חמור. אולם מעתה כולנו חייבים לקבל על עצמינו, להימנע בכל מצב שיהיה מלדבר דברי חולין מתחילת התפילה ועד סופה בכל שלושת התפילות. ובפרט חמור הדבר ביותר בחזרת הש"ץ.

חומרת הדיבור בטלפון בשעת התפילה

והנה חומרת האיסור לדבר דברי חולין בתפילה, כמובן שאינה רק עם חבירו שסמוך לו, אלא גם עם אדם שהתקשר אליו בהיותו בתפילה - שאסור בשום פנים ואופן לדבר בשעת התפילה [למעט במקרים של הצלת חיי אדם וכדו'], וחייבים לנתק את הטלפון מתחילת התפילה ועד סופה. ואם ישנו הכרח מיוחד שאינו סובל דיחוי לענות למתקשר - ייצא המתפלל מבהכ"ס. אבל בשום פנים ואופן אין היתר לענות בבהכ"ס, למעט לאנשי רפואה לצורך הצלת חיים.

גדולי ישראל שבדורם, ועשו זאת על דעת עצמם בלבד ככפרה על חטאיהם.

אמנם בדיעבד לאחר שמתו מחמת רצונם האמיתי לכפר על חטאם או חטאיהם החמורים, כמו שהעידו משמים ע"י בת קול, או באופנים אחרים. אע"פ שנהגו שלא כדין, אולם הם לא נחשבו כמאבדים את עצמם לדעת, ומתאבלים עליהם, והם נקברים יחד עם שאר מתי ישראל הכשרים.

כמו כן, מובא בחז"ל שאותם הבודדים במיתתם כיפרו על חטאם, וזכו לחיי עולם הבא.

אולם אין להקיש מהם לגבי החוטאים בזמן הזה מסיבות שונות ומהותיות. ולכן נשאר בעינו האיסור לאבד את עצמו לדעת בכל אופן שהוא, אפילו למטרת כפרת חטאים חמורים. וכל שכן שחמור הדבר אם האיבוד לדעת נובע - מחמת כשלון והפסדים בתחומים אחרים. וגדול עווננו מנשוא.

ג. מובא בגמ' בקידושין (פא:) מקרה חריג של אמורא קדוש שהתנהג בקדושה ובפרישות מיוחדת, שהיתה נדירה גם בדורו. ובגלל שחשב שנכשל בחטא, שלכל היותר עונשו כרת ולא מיתת ביה"ד, בכל זאת סיכן את חייו והכניס את עצמו לתנור עם אש חיה, כדי שבמיתתו יכפר על חטאו. אולם משמים שמרו עליו, והצילו אותו, כי התברר לו בודאות שלא חטא. ובכל זאת, הצער על מחשבתו לחטוא, והסיגופים שעשה לתקן זאת, גרמו בסוף למיתתו.

והנה ברור שאין ללמוד ממקרה חריג זה לימינו. כי אין שום השוואה בין האמורא המופלג בקדושתו ששרתה עליו רוח הקודש בכל מעשיו בתמידות, ושהרגיש, שאפילו אם רק פגם במחשבתו - חייו אינם חיים יותר, ונחשב כבר כמת. לאנשים אחרים בדורו, וכל שכן בדורנו, שאין לנו שום הבנה והשגה בדרגתו הגבוהה.

ד. בזמן הזה הדרך היחידה והמועילה לכפר על חטאי האדם, ואפילו שהיו חמורים ביותר הינה - ע"י עשיית תשובה בהתאם לחומרת החטאים.

ה. עשיית התשובה הינה אישית ומותאמת לכל אחד כפי חטאיו, מצבו, כוחותיו הגשמיים, והרוחניים, ועוד דברים. ולשם כך צריך החוטא לפנות לאחד מגדולי התורה וההוראה שבדור שיורה לו מה לעשות.

ו. בדרך כלל עקב חולשת הדורות, והעובדה שרוב החוטאים היו שוגגים ונחשבו כתינוקות שנשבו במקומות זרים מבלי שידעו את תורת הבורא ית"ש, לכן מאד מקילים ביחס לתיקון חטאי העבר, ומתרכזים בעיקר בחלק של עשה טוב מכאן ואילך. כלומר, בשיפור המעשים הטובים, בלימוד תורה, תפילה, נתינת צדקה, ועשיית חסד. וביחס לכפרה על חטאי העבר, שיאמר וידוי ותחנונים בתפילה, ויעשה פעולות שונות באופן סביר - כדי להימנע מלהגיע למצב שבו ייגרר החוטא למעשיו בעבר.

יעזור ה' שבקרוב ממש יתקיים בנו יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם.

ואכן ישראל קדושים הם, וזכינו שבס"ד בשנים האחרונות ישנה התעוררות חיובית בציבור להקפיד על כך יותר. ואע"פ שבמקומות מסוימים פירסמו שזוהי סגולה טובה לריפוי ממחלות ר"ל, ופשוט שזה נכון, כי זה לעומת זה - עשה האלוקים. אולם חובתנו להימנע מלדבר בשעת התפילה בבהכנ"ס היא - כי זוהי הלכה פסוקה בשו"ע ללא כל חולק. וממילא בזכות קיום ההלכה כראוי - נושעים בדברים נוספים.

ובכח התורה, וזכות התפילה מי שיקפיד על כך, יעזור לו הקב"ה, שתפילתו תתקבל לפניו לרצון, ויזכה לכל הישועות בדברים הנצרכים לו למשפחתו, כולל בבריאות הנפש והגוף. ויקוים בו דברי הקב"ה לשמואל הנביא, (שמואל א ב, ל) "כי מכבדי - אכבד, ובוזי - יקלו" ע"כ.

הליכות והלכות בדף היומי

כתובות דף ל:

האיסור לבעל תשובה לסכן את חייו לצורך כפרת חטאיו

כתוב בגמ' בכתובות (ל:) שאע"פ שארבע מיתות ביה"ד בטלו, כי אין לנו בזמן הזה סנהדרין ודיינים שמוסמכים לדון דיני נפשות, אולם עדין נשאר דין שמים שדנים בו את אותם אנשים שמחויבים באחת מארבע מיתות ביה"ד עבור חטאם, אם לא עשו בינתיים תשובה. והגמ' מפרטת מקרים שאנשים מתו בטרגדיות שונות, שבמקרים מסוימים הדבר נבע כעונש משמים על עבירות חמורות שעשו במזיד, שעונשם הינו מיתה.

אמנם נדגיש, שאין להסיק מגמ' זו, שכל המתים באופנים המוזכרים בגמ', מתו בגלל חטאם בעוון חמור שמחייב מיתת ביה"ד, וישנם בשמים חשבונות נוספים לגבי כל מקרה.

והנה דנו הפוסקים, האם לאדם שחטא בחטאים חמורים שעונשם מיתה, מותר מרצונו בתור תשובה וכפרה על חטאיו, להמית את עצמו באחד מסוגי המיתות שכתובות בגמ' התואמות לחטאו החמור. וכמו כן, אם הרג את עצמו לצורך תשובה, האם דינו כמאבד עצמו לדעת או לא.

והנה מבלי להיכנס לדון בראיות שכל צד מביא לדבריו, נביא להלן את המסקנה ההלכתית העולה מרוב הפוסקים, וכפי שגם הכריע בנידון זה החיד"א בספרו ברכי יוסף יו"ד (סי' שמה ס"ק ג) וע"ש, עם תוספת ביאור.

א. אסור לאף אדם להרוג את עצמו כדי לכפר על החטאים שעשה. ואפילו אם בזמן הסנהדרין מי שחטא בחטאים אלו, לאחר ששני עדים כשרים התרו בו, עונשו היה מיתה באחת מארבעת המיתות הכתובות בתורה.

ב. בזמן חז"ל, מבואר בגמ' ובמדרשים מקרים שבהם היו חוטאים שהחליטו להרוג את עצמם, מבלי לשאול תחילה את

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ניתן לפרסום העלון חלוקה חלקה לפקס 052-153-5869690 וליינין 052-153-5869690 פקס 052-153-5869690 קבלת תשלום. וכן למייל rav5869690@gmail.com

מעייני החידוק

גליון 66 | שנה ב'

לעילוי נשמת מו"ח הגאון הגדול רבי אברהם ב"ר שמשון רפאל ארלנגר זצוק"ל

יבואר בגודל הענין של אדם שעושה דברים שאינו מחויב

בחז"ל מבואר שחורבן בית המקדש זה שהעמידו דבריהם על ד"ת ולא הלכו לפני משורת הדין. וידוע דברי בעל הטורים בפרשת משפטים דכתב דנוטריקון המשפטים 'הדיין מחויב שיעשה פשרה טרם יעשה משפט' ודין זה נפסק להל' בשו"ע חו"מ סי' י"ב מצוה לומר לבעלי דינין מתחילה אם ירצו הפשרה, וראיתי בספר זרע שמשון דכתב דגם בפסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניו מדויק הדין של פשרה דהיה לו לכתוב אלה המשפטים אשר תשים אותם או אשר תלמדם אלא כוונתו שיעשה שלום ביניהם, ומזה רואים הבנה חדשה בנושא של ב"ד של חו"מ כשבאים שני צדדים עם טענות כמו בשנים אוחזין בטלית שכל אחד אומר כולה שלי אז חוץ ממה שהדיינים מצווים להכריע למי שייך הטלית יש כאן ענין לעשות שלום בין הצדדים והשלום הכי גדול זה לעשות פשרה ביניהם וע"ז נאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. ויעויין ברש"י בפרשת משפטים (שמות כ"א א') דהקשה למה נסמכה פרשת דיינים אצל מזבח לומר שתשים סנהדרין אל מזבח. ומזה רואים דמטרת הסנהדרין הוא כמו המזבח שכתבנו שהמזבח עושה שלום בין ישראל להקב"ה כך הסנהדרין עושים שלום בין אדם לחבירו. ויעויין בגמ' סנהדרין דף ו' בהא דנחלקו אם יש מצוה לעשות פשרה מביאים ראיה מדוד המלך שכתוב (שמואל ב' ח' ט"ו) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו איזהו משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זה הביצוע, ויעויין במהרש"א שכ' דברים נוראים שמי שיש בו יראת שמים לעולם עושה פשרה והפורק עצמו מעשות דין ועושה פשרה הוא מביא שלום בינו לאבינו שבשמים וכתב דפסק דין לפעמים בדין מרומה הוא נוטל מזה ונותן לזה והעון תלוי בבעל דין ולא בדיין ולפעמים הדיין עצמו אינו מדקדק יפה ואינו מתון בדין ואז העוון תלוי בדיין אבל בפשרה הוא ברצון שניהם ואין כאן עון לא לזה ולא לזה עכ"ל. ומבואר מדבריו שעשיית פשרה אינו רק שלום בין אדם לחבירו אלא זה עושה שלום בין ישראל לאבינו שבשמים (יעויין באריכות בספר זרע שמשון מה דמאריך בענין זה). ויעויין עוד במדרש רבה (שמות ל' י"ד) על הפסוק ואלה המשפטים דוד אמר יראת ה' טהורה עומדת לעד, ויעויין בספר זרע שמשון דדוד המלך שעשה פשרות אמר על הפסוק ואלה המשפטים יראת ה' טהורה עומדת לעד. ומזה רואים שעיקר עבודת האדם הוא לעשות דברים שאינו מחויב כמו שידוע דברי הגמ' בשבת על הפסוק זה אלי ואנוהו שזה

הולך גם על מצוות שבין אדם למקום כגון התנאה לפניו במצוות טלית נאה מזוזה נאה ובבין אדם לחבירו כתוב כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. וידוע שבשמותיו של הקב"ה יש שם אלוקים שהוא שם של דין ומשפט ויש שם של הויה שהוא שייך למידת הרחמים וכתוב בספר נפש החיים שאיך שאדם מתנהג בעולם מתנהגים עמו בשמים אם אדם הולך תמיד במידת הדין מתנהגים עמו מן השמים במידת הדין ואם אדם עושה לפני משורת הדין הוא מקבל את השם הויה שהוא מדת הרחמים. ובעמדתו בימי בין המצרים ואנו מתפללים ומבקשים מהקב"ה שיבנה את ביהמ"ק השלישי ורואים את סיבת החורבן מה שכתוב בגמ' דף נ"ה בגיטין אקמצא ובר קמצא חרבה ירושלים ומקשים העולם מדוע לא מוזכר רק השמות שלהם ולא שם בעל הסעודה שביזה את בר קמצא ומצאתי בדברי המהרש"א בגיטין וכתב שם דבר קמצא שהגיע לסעודה היה בטוח שבעל הסעודה חפץ לעשות עמו שלום וחפץ באהבתו ולקיים את דברי הגמ' בעירובין (דף ס"ה) כל המתפתה ביינו של חברו יש בו מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח והוא מבואר שמי שיש לו שנאה על חברו שעשה לו דבר שלא כהוגן והוא מתפתה ביינו של עצמו דהיינו שהזמין אותו לסעודה יש בו מדעת קונה שגם הקב"ה מתפתה לאדם שחטא לו ומבואר מדבריו את כל הענין שמבואר בספר תומר דבורה (שידוע שכל הצדיקים ממליצים ללמוד בספר זה בפרט אנשים שחולים במחלה הידועה רח"ל) דכתב דכל הי"ג מידות של רחמים שמרומז במה שאומרים בתשליך מי א-ל-ל כמוך שעיקר הס"ד שיש בי"ג מידות של רחמים שכמו שהקב"ה מודה על היות מלך נעלב וסבלן ואף שאדם חוטא לו כל רגע מתקיים מכוח עליון השופע עליו כן אדם צריך להיות סבלן ולא יאסוף טובתו של המקבל וכן בכל הי"ג מידות של רחמים שזה מרומז במי א-ל-ל כמוך. והכל מרומז בדברי המהרש"א הנ"ל שאם בעל הסעודה היה נותן כוס יין לבר קמצא היה מביא על עצמו השפעות גדולות. ובזה רואים כמה אנשים יכולים לקנות עולמם בשעה אחת של ויתור ולהתעלם כמה שעות ממריבות ושנאה ולחזק את הענין של אהבת חנים וזוכים לישועות גדולות מעל הטבע ואם ח"ו בוחרים בצד השני רח"ל מביאים כ"כ הרבה חורבנות כידוע ואכמ"ל. וראיתי בספרו של המשגיח הגה"צ ר' ירוחם כמה שהאריך בגודל ענין תמר ואשת פוטיפרע שעל שניהם נאמר שנתכוונו לשם שמים אבל מעשה תמר שבזמן שהובילו אותה לשריפה אפילו שהיא צדקה חשבה על מה שאחז"ל מוטב לאדם שיכניס עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים ומזה יצא מלך המשיח,

ואילו אשת פוטיפרע יצא מזה שיוסף נכנס לבית האסורים ומזה רואים כמה אדם שחושב על פרטים אפילו בזמנים של נסיונות קשים וחושב מה שאחז"ל זוכה לדברים גדולים וידוע המעשה שבזמן שנפטרה בתו היחידה של מרן הגר"ע בעל ה'אחיעזר' לפני הלוייה באה אשה לבקש היתר עגונה וידע מרן זצ"ל שאם יעשו את הלוייה תצטרך לחכות שבוע ימים ועיכב את הלוייה עד שמצא לה היתר ומזה רואים איך שאדם גדול יכול לעצור את רגשותיו מחמת ההתחשבות עם השני, וזה כל היסוד של ביהמ"ק שכל המטרה זה לעשות שלום בין אדם לחבירו ובין אדם למקום ובעונותינו הרבים מחמת שנאת חנם חרבה עירנו כמו שאומרים ומפני חטאינו גלינו מארצנו. וראיתי בספר יחי ראובן לגה"צ ר' ראובן קרלינשטיין דהאר"י בפרשת עבד עברי שהוא המשפט הראשון שנמצא בספר ואלה המשפטים שהביא שם שעבד עברי אף שנמכר בגניבתו אילו היה נשפט בערכאות היה נכנס לבית הסוהר ובבית הסוהר היה פוגש גנבים גדולים ואחרי השחרור היה יוצא מגנב קטן לגנב גדול ואילו במשפטי ב"ד מביא בשם הגאון ר' ישראל סלנטר שב"ד היו מוכרים עבדים למשפ' שמבינות בחינוך כדי להחזיר העבד למוטב, ועי"ש שהביא את הסוגיא בקידושין דף כ"א על הפסוק כי טוב לו עמך ועי"ש דהביא את הפסוק לא תרדה בו בפרך שאסור לעבוד עם עבד עברי עבודה שאינה לצורך או עבודה בזויה כגון נעילת הנעליים או להוליך כליו לבית המרחץ. והביא את המשל הידוע באדם שקנה עבד והאדון הוא זקן ותשוש והוא צריך אדם שילביש לו נעליו והוא עומד בבוקר על פתח הבית ורואה ברחוב אדם גדול וצדיק הולך בפתח ביתו ומבקש טובה ממנו שילביש לו נעליים והאדם נכנס לביתו ורואה בחור צעיר עם הרבה כוח ושואל אותו מדוע הוא לא יוכל להלביש לך את נעליך ואומר לו בעל הבית הבחור הזה הוא עבד עברי שנאמר עליו לא תרדה בו בפרך ואסור מצד הדין להטריח אותו בעבודה בזויה וכמה קידוש ה' יוצא מזה וגם העבד שבתחילתו היה גנב מקבל הרבה דוגמאות מגודל הערך של התורה אליו ובודאי חוזר למוטב. ומזה רואים כמה מובן מה שחז"ל אומרים ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה שאפילו משפט שנראה הכי חמור למכור יהודי בעבד עברי הכוונה להפוך אותו מגנב לאדון על אדונו וכן באמה העבריה שנמכרת מדובר באמה שאביה עבר את כל העבירות כמבואר בגמ' קידושין דף כ"א ומ"מ אומרת התורה שיש מצוות יעוד דהיינו לישא אותה וכן לבנו ייעדנה ומזה רואים שאפילו הבחור הכי חשוב בעולם צריך להתחתן עם בת של בעל עבירה כזה גדול רק מחמת שהשפילו אותה כ"כ ומכרו אותה לאמה וכן בהלואה כתוב לא

תהיה לו כנושה ואי אפשר להאר"י שכל פרט ופרט מפרשת משפטים כמה יש בה הל' של התנהגות בין אדם לחבירו וביותר מזה באדם שנדון בתליה כתוב לא תלין נבלתו על העץ ואף שעבר עבירות חמורות ואם נתבונן בכל הפרטים של בין אדם לחבירו כמה אנחנו צריכים להתחזק בזה ועי"ז נזכה לבית השלישי, וידוע דברי הזוהר על איכה דהאר"י בגודל הכוח של רחל אמנו שע"י מעשה הויתור שויתרה ללאה ע"י מסירת הסימנים זכתה שהקב"ה יביא אור הגאולה כמו שכתוב כי יש שכר לפעולתך אמר ה' מה שלא זכו האבות הק' ומשה רבנו עי"ש וכשמתבוננים במעשה הויתור של רחל שהכניסה צרתה לביתה מקשים העולם הרי גם שרה הכניסה צרתה לביתה ומ"מ עיקר הגאולה יבוא ע"י רחל אמנו ובהתבוננות גודל מעשיה של רחל רואים כאן דברים שאין ילוד אשה יכול להבין בגודל המידות שיש כאן דהרי רחל חתה שבע שנים עבור הנשואין עם יעקב אבינו שהוא בחיר האבות ובזמן הנשואין עמדה אחותה לאה שהיא יותר מבוגרת ומסרה לה את הסימנים ויעקב נשא את לאה ובכל שנה ושנה ילדה בנים שהם מ"ב שבטי י"ה שכל אחד ואחד היה גדול וצדיק ורחל ודאי היתה מוזמנת ל'שלום זכר' וברית וכל יום סיום מסכתות והיא עומדת בצד ורואה את זה ולא מתחרטת לרגע על הויתור שעשתה. וביותר כשמגיע ראובן עם הדודאים ורחל מבקשת מלאה מדודאי בנה אומרת לה לאה 'המעט קחתך את איש' ועי"ז גם רחל מוותרת ומזה יצא יששכר וכמה ויתור יש כאן, ובודאי שגם שרה היה אצלה הכניסה צרתה לביתה אבל יצא מזה ישמעאל ואינו דומה למעשה רחל ועי"ש המעשה הנ"ל עומדת רחל וצועקת לקב"ה קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה עד שהקב"ה אומר לה מנעי קולך מבכי וכמה צעק מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שהקב"ה אומר לך מנעי קולך מבכי ואנו צועקים תמשיכי לבכות, וידוע איך שמרן ר"ח זצ"ל אמר בזמן מלחמת ששת הימים שכל ההפסקה של המלחמה היה בגלל אשה עגונה שמחלה לבעלה על כל הצער שברח ממנה. ושמעתי מהמשגיח הגר"ח וולקין שליט"א שמרן הגר"ח זצ"ל כשהיו קוראין את ההפטרה של חנה ופנינה בימים נוראים היה פורץ בבכי נורא איך אפשר לפגוע בשני וכמה צריך להתחזק בדברים האלו ולהרבות באהבת חנם בימים אלו ובודאי שאין הכוונה אהבת חנם גם לקולא כמו אותו עשיר גדול שאומרים לו שלום או שבת ואינו עונה וכששואלים אותו אומר שהוא רוצה אהבת חנם והוא מפחד שע"י שיענה שבת שלום זה יעלה לו הרבה כסף לכוללים ולצדקות והוא משתמש עם אהבת חנם לקולא אלא עיקר אהבת חנם זה גם לקולא וגם לחומרא ובזכות אהבת חנם נזכה לבית השלישי במהרה בימינו אמן.

**לזכות ידידי הרב יונתן חיים בן מלכה
הי"ו שכל העלונים הוא בזכותו ע"י ידידו
משה בן שרה ומשפחתו**

**לזכות ידידינו הרב משה והרב רפאל חסן
להצלחה בכל העניינים ולע"נ אביהם הרב
יהושע בן מרים ז"ל**

מסביב לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעין בהלכה באגדה ובמוסר

עורך: הרב שלמה רוזנשטיין

נושא השבוע:
הים בהלכה

המקור בפרשה:
גבול ים והיה לכם
הים הגדול (לד, ו)

פרשת מסעי

עקרי הענין

הרב מאיר שולביץ

משולחן גבוה

הים בהלכה

א] הים כגבול לארץ ישראל. בפרשתנו (פרשת מסעי, פרק לד פסוק ו) לגבי גבולות הארץ: וְגָבֹול יָם וְיָקֵהָ לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגָבֹול זֶה יִהְיֶה לָכֶם גָּבֹול יָם: נחלקו התנאים בתוספתא (תרומו פ"ב, הובאה בגיטין ח' ע"א) לגבי האיים שבים [בלשון חז"ל 'הניסין שבים']. לדעת חכמים רואים כאילו חוט מתוח מטורי אמנון שהם הקצה הצפון מערבי של גבול ארץ ישראל, עד נחל מצרים הקצה הדרום מערבי של גבול ארץ ישראל, וכל האיים שנמצאים מאותו חוט ולפנים לכיוון ארץ ישראל, נחשבים כארץ ישראל. וביארו בגמרא (גיטין שם ורש"י) שחכמים למדו דין זה ממה שנאמר (במדבר שם): 'יָקֵהָ לָכֶם הַיָּם הַגָּדֹל, וְגָבֹול זֶה יִהְיֶה לָכֶם גָּבֹול יָם', שהמלה 'וְגָבֹול' לכאורה מיותרת, ובאה ללמדנו שלא נאמר ששפת הים היא הגבול המערבי, אפילו במקומות שבהם הקצה הצפוני והקצה הדרומי של הגבול המערבי, אלא שחלקים מהים הגדול עצמו נכללים בתוך גבולה המערבי של ארץ ישראל. ורבי יהודה סובר שכל האיים הנמצאים מערבית לארץ ישראל, כנגד ארץ ישראל, אפילו עד האוקיינוס כמעבר עד סוף העולם, נכללים בארץ ישראל (תוספתא שם). וביארו בגמרא (גיטין שם) שלדעת רבי יהודה לומדים מהמלה 'וְגָבֹול' שהים הגדול עצמו נמצא בתוך הגבול, ורואים כאילו מתוחים מגבולות הארץ שני חוטים, חוט אחד בצד צפון מתוח לכיוון מערב מהמקום הנקרא 'קפלוריא' שעל ראש הר ההר לכל אורכו של הים הגדול [הים התיכון] עד האוקיינוס, וחוט נוסף בדרום מקביל לחוט הצפוני מתוח מנחל מצרים לכל אורכו של הים הגדול [הים התיכון] עד האוקיינוס, והאיים שבים שני החוטים הללו נחשבים כחלק מארץ ישראל, והאיים הנמצאים מצפון לחוט הצפוני ומדרום לחוט הדרומי נחשבים כחוץ לארץ. בתוס' (גיטין שם) נסתפקו האם לדעת רבי יהודה אף היבשות הנמצאות בין שני החוטים הללו, למערכה של ארץ ישראל, נחשבות כארץ ישראל, או שרק האיים שבתוך הים בלבד הנמצאים שם נחשבים כארץ ישראל (ראה בשני התירושים שם בתוס', ובפירוש הגר"א לירושלמי חלה פ"ד ה"ד). במחלוקת הג"ל בין רבי יהודה לחכמים, הלכה כחכמים, שרואים כאילו חוט מתוח מהקצה הצפון

מערבי של גבול ארץ ישראל, דהיינו מטורי אמנון, עד הקצה הדרום מערבי של גבול ארץ ישראל, דהיינו נחל מצרים, והים וכל האיים שנמצאים מאותו חוט ולפנים לכיוון ארץ ישראל, נחשבים כארץ ישראל (רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ז). וראה בספר אבני חן להגר"י זילברשטיין שליט"א, שהביא שם הגר"ח"ק שליט"א (זצ"ל) שאל את מרן החזו"א זצוק"ל כיון שהים הגדול הוא הגבול המערבי של ארץ ישראל עיין רמב"ם פ"א ה"ז א"כ איך מותר להתרחץ בים הרי הוא יוצא לחו"ל ואסור לצאת לחו"ל, והשיב מרן שמקום שבני אדם יכולים להלך ולהתרחץ הוא עדיין בכלל יבשה של ארץ ישראל.

ב] חיוב הודאה לעוברי ימים. בשולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכת הפירות סימן ר"ט סעיף א, ארבעה צריכים להודות. יורדי הים כשעלו ממנה, ועיין באור הלכה שם, שכתב חזקוני, אי דוקא ים או ה"ה נהר שמהלכין בו באניות או בדוכרות עצים כמו שדרך בנהרות הגדולים, וכתב נראה לכאורה דתליא במנהג ספרד ואשכנז המבואר לקמן במחבר ס"ז דלמ"ד התם אפילו בסתם דרכים נמי מברכין כמו כן ה"ה הכא לא גרע נהר גדול מסתם דרכים אכן לפי מנהג אשכנז דבדרך אין מברכין אפשר ה"ה גם גבי נהר אין מברכין דלא שכיחא סכנתא כמו גבי ים גמור כנ"ל. עוד כתב חידוש, ודע עוד דפשוט דלכו"ע בין בים ובין במדבר מברכין אפילו לא קרה לו שום סכנה כגון שעבר הים ולא היה שום רוח סערה וכה"ג או הלך במדבר ולא תעה בדרך ולא חסר לו מים וכה"ג אפ"ה תקינו רבנן לברך ואף על גב דברקא כתיב תעו במדבר בשימון וכו' וכמו כן גבי יורדי הים ויאמר ויעמד רוח סערה וגו' לא דוקא שקרה לו אלא כיון שעלול לו לקרות מקרים כאלה צריך לאודווי שניצל מזה עכ"ד. ועיין בשו"ת קנין תורה ח"א סימן טז סעיף ג' שכתב אודות הנסיעה באוירון וז"ל בהיות הגר"י האבד"ק בריסק זצ"ל בשוויץ וביקרתיו שאלתי את חוות דעתו אם לברך וענה לי בזה הלשון מסתמא הינכם יודעים שאינני פוסק שאלות רק זאת אומר לכם שאני באתי באוירון מארץ ישראל ולא בירכתי הגומל עכ"ל. ובשו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן מז דן בענין ברכת הגומל על נסיעה באוירון והביא שם מדברי השו"א בשם מרן הגה"ק מבעלזא שצווה לברך בלא שם ומלכות, ובמנחת יצחק כתב ליתן תבלין לפסקו ולא מטעם שאין באוירון סכנה גדולה כמו

מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

אם הים הגדול חשיב כחוט לארץ, לענין תרו"מ ולענין גיטין

בגמ' בגיטין ז' ב' מבואר דר"י פטר עפר חו"ל מתרו"מ. והנה בירושלמי (חלה פ"ב ה"א), "לא היתה ספינה גוששת, מעשרותיה מהלכה", ובפני משה שם ביאר, דלדעת ר' יהודה אם לא היתה הספינה גוששת בדיון הוא שיהיו מעשרותיה מהלכה, כלומר דמיתה מהלכה מדרבנן נתחייב הצומח בעפר שבתוכה, ויש בו חיוב תרו"מ מדרבנן. ומבואר מזה דאף בעפר חו"ל כל מה דפטר ר' יהודה היינו מדאורייתא אבל מדרבנן שפיר איכא חיובא אולם בראשונים בגיטין דף ז' ע"ב מוכח דס"ל לדעת ר' יהודה אין חיוב בעפר חו"ל בתרו"מ אף מדרבנן [ועי' בשיעורי ר' גרשון גיטין שם שהארכנו בזה]. ויל"ע מה ראו הראשונים לאפלוגי על דברי הירושלמי. ולכא' י"ל בזה, דהנה מצינו בבבלי בגיטין שם שתלה דין חו"ל לענין גט [שצריך לומר בו בפני נכתב] בפלוג' דר"י ורבנן גבי מעשר. והיינו דאי איכא פטורא ממעשר, הרי זה מחזי כחוצה לארץ, ולהכי יש צורך בהך אמירה דבפני נכתב. ולכא' אי נימא דאף לדעת ר' יהודה כל הפטורא הוא רק מדא' אבל מדרבנן שפיר איכא חיובא במעשות, א"כ שפיר ניכר דהוי ארץ ישראל, ואמאי בעי בזה אמירה דבפני נכתב, ולכן הוכרחו הראשונים לפרש בדעת הבבלי דאליבא דר"י איכא פטורא לגמרי. ולפ"ז היה צריך להיות, דלפי הירושלמי דאליבא דר"י ליכא פטורא אלא מדא', אבל מדרבנן איכא חיובא, היה זה צריך להיות כארץ ישראל לגיטין. ואמנם מצינו בירושלמי דלא כן, וז"ל היפה עינים "המביא גט בספינה, בירושלמי סוף ה"א משמע דגם בנהרות דארץ ישראל חשובים כחוצה לארץ לענין גיטין, והוא דלא כרנב"י לקמן ח' ע"א, כי אם כאביי דגם בנהרות דארץ ישראל באין הספינה גוששת אין דינה כבארץ, וצ"ב. ואמנם באמת דהמענין בלשון הירושלמי יראה דלא כמו שהבין בדבריו היפה עינים, וז"ל הירושלמי "מעשה באחד שהביא את הגט מלמינה של קיסרין [מן הנמל שבים בקיסרין, והו המקום שהספינות נכנסין לתוכו מן הים הגדול - קה"ע] וכו', אמר ר' אבין ספינה מפרשת לארץ, וצריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם". ומבואר דלא מיירי בנהרות שבארץ ישראל אלא בים הגדול. ושפיר י"ל בדעת הירושלמי דא"י תלוי כלל בדיון מעשרות, אלא דדין גבול הארץ לגבי גיטין נגמר בסוף היבשה, ומתחילת הים ואילך הוי כמדינת הים [והוי מעין דברי רנב"י, אלא דרנב"י מיירי גבי מחוץ לחוט המתוח מטורי אמנון עד נחל מצרים, ואמנם בדעת הירושלמי מבואר דאף בתוך החוט צריך לומר]. ואף דכל מה שמובלע בתחום ארץ ישראל אית ליה דין ארץ ישראל, היינו לענין קדושת הארץ, ומשא"כ לענין גיטין, והיינו משום דהתם הוי מקום דלא שכיחי ביה אינשי, וליכא בקיאיין לשמה וליכא עדים מצויין לקיימו, וא"ש.

(שיעורי רבי גרשון גיטין)

הים בהלכה

טבילה

הנה שאלות רבות יש בזה, חציצת חול זפת, וראה בה"ל סו"ס פ"ח לענין חציצה בטבילת איש, ומ"מ נפק"מ לענין טבילת ערב כיפור שיש להקפיד על חוצצי טבילה כמבוי' במ"ב סו"ס תר"ח, ובפרט לדעת הגאונים שמברכים על זה. גם עומד על גביו, גם מירתת, שאלו דברים המעכבים, ומ"מ לענין דיעבד טבילה בים המלח, כיון שמעצים עינוי ביותר אפשר דל"מ לדעה בשו"ע יור"ד קצ"ח.

נטילה

ז"פ כי הנוטל מים מן הים ונוטל בכלי ל"מ לו, ומשום דאין ראוי לכלב, טבילה ודאי מהני לטבול ידיו, וענין טבילת ידיים בגל, אם לא נתלש בוודאי שפיר דמי.

ספנים

אף כי יש לחשוש לסכנה, וזהירות צריך בזה כמבואר ברמב"ם פ"א מר' ושמירת הנפש, הגדרת הענין אמר לי מו"ר הגר"ח פ' שיינברג זצ"ל אם "מצוי ונודע" או אז יש ליזהר כלשון המס"י, וגדר מצוי אמר הרב דהיינו אם אין זה פלא אם ח"ו קרה דבר, או אז נחשב מצוי, וס"ל להחמיר בגדר מיעוט המצוי שהוא פחות מ-10% - ולא כמ"ש ומקובל בשם המשכנות יעקב סימן ט"ו.

ומ"מ לצורך גדול אין איסור, וראיה לדבר, ספנים - שהם חסידים אף שהכניסו עצמם למקום סכנה, ומשום שזו צורך גדול אצלם, אמור מעתה שאפשר שכאשר יש צורך גדול מותר להכנס לסכנה רחוקה.

ריב"ש

מפורסם כי בשו"ת הריב"ש כתב כי מיעוט המצוי הגדרתו "קרוב למחצה", ונשמע מדבריו כי גם 49% נחשבים מיעוט המצוי וזה דבר שנשמע תמוה, לומר כי 25% למשל ל"ה מיעוט המצוי.

וכאשר ביקשתי מהרה"ג משולם דויטש זצ"ל לשאול קמיה דהגריש"א זצ"ל, אמר לו הרב: "אין זה הפשט בריב"ש" !!

וזמן רב נלאתי למצוא הפתח מדוע אין זה הפשט בריב"ש.

ושמעתי מידידי הרב ע. שליט"א דהרי בדין מיעוט המצוי יש שני עניינים, האחד, מתי לחשוש, והשני מתי אם נאבדה הריאה מותר, ובלשון הריב"ש משמע כי מתייחס לשני הדברים, כלשונו "קרוב למחצה ורגיל להיות". וכוונתו, אם נאבד הענין או אז לסמוך על הרוב גם קרוב למחצה, אבל לענין הבדיקה יש חיוב לבדוק גם ברגיל להיות.

'הים בהלכה'

'וגבול ים והיה לכם הים הגדול' מפרש רש"י: 'וגבול ים' 'ומצר מערבי מהו' 'והיה לכם הים הגדול' 'למצר'. גבולה המערבי של ארץ ישראל הוא הים הגדול.

התרגום יונתן בן עוזיאל כותב: 'ותחום מערבא ויהוי לכוון ימא רבא אוקינוס ותחומה הינון מי בראשית עם מיא קדמאין'. בפירוש יונתן שם: 'דייק כמה שבא בפסוק כפל לשון במלות שונות. ברישא כתיב וגבול ים והיה לכם ובסיפא וגבול זה יהיה. אלא להורות בא באומרו והיה שהוא עבר, שכבר היה בימי בראשית'. הגבול הזה של ארץ ישראל היה כבר בבריאת העולם, בימי בראשית.

'הים הגדול' אומר התרגום יונתן בן עוזיאל זה 'מי בראשית' שהיו בבריאת העולם. שהרי כך למדנו על בריאת העולם. ביום הראשון 'וחשך על פני תהום' מפרש רש"י: 'על פני המים שעל הארץ'. 'ורוח א' מרחפת על פני המים' מפרש רש"י: 'כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקב"ה ובמאמרו'.

ביום השני 'יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים' מפרש רש"י: 'יהי רקיע יתחזק הרקיע' 'בתוך המים באמצע המים שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ'.

רק ביום השלישי נאמר: 'יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה' מפרש רש"י: 'שטוחים היו המים על פני כל הארץ והיקוו באוקינוס הוא הים הגדול שבכל הימים' ואז נראתה היבשה.

ההבדלה בין מים למים הביאה לבכי הראשון בעולם. המדרש רבה מביא: 'אמר רבי ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה. הדא הוא דכתיב מבכי נהרות חבש' רבי תנחום לומד על הבכיה של המים התחתונים מהפסוק: 'לכל תיתו המון מים וגו' ואין לקול אלא בכי' כמו שנאמר 'קול ברמה נשמע' קול בכיה של רחל אמנו 'קול נהי בכי תמרורים'.

בפירוש עץ יוסף על מדרש רבה מביא: 'מים התחתונים נקראו מים הבוכים. לפי שבשעה שחלק הקב"ה את המים, נתן אלו למעלה ואלו למטה. התחילו מים התחתונים בוכים כו'. אמרו אוי לנו שלא זכינו להיות למעלה להיות קרובים ליוצרנו'.

היינו יכולים להיות יותר קרובים לבורא עולם. מה עושים במצב כזה, מתחילים לבכות לא יכולים לעצור בפני הדמעות. יחד עם הדמעות עושים מעשה, כמו שמביא המדרש: 'מה עשו, העיזו פניהם ובקעו תהומות ובקשו לעלות עד שגער בהם השי"ת שנאמר גוער בים ויבשהו'.

הקב"ה אינו מתעלם מבכי, מכאב, של מבקש קרבת ד' 'אמר הקב"ה הואיל ולכבודי עשיתם כל כך, אין להם רשות למים עליונים לומר שירה עד שייטלו רשות מכם שנאמר מקולות מים רבים אדירים משברי ים. ומה הם אומרים אדיר במרום ד'. ולא עוד אלא שעתידים אתם ליקרב ע"ג המזבח. בנסוך המים'.

הקב"ה המעיד 'הואיל ולכבודי עשיתם כל כך' מעלתכם תהיה גדולה יותר ממעלת המים העליונים. כשהם ירצו לומר לפני שירה יהיו צריכים ליטול מכם רשות.

לא זו בלבד, מעלה נוספת אני נותן לכם כמו שמוסיף הרבנו בחיי: 'אלא שעתידין אתם ליקרב על גבי המזבח במלח ונסוך המים'. בכל יום ציוותי 'על כל קרבנך תקריב מלח'. כל זה בזכות בכייתם של המים התחתונים לכבודו של בורא עולם.

עוד על כוחם של דמעות ועל הים הגדול מצאנו בגמ' ברכות: 'מאי זוועות, אמר רב קטינא גוהא' מפרש רש"י: 'בלשונם קורין רעידת הארץ גוהא' 'בשעה שהקב"ה זכר את בניו ששרוים בצער בין אומות העולם מוריד שתי דמעות לים הגדול וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו והינו גוהא'.

כאשר אנחנו שומעים על רעידות אדמה חזקות בעולם, על סערות הוריקן וסופות גשמים אין זאת אלא דמעות שמוריד הקב"ה כביכול כאשר זכרון בניו השרויים בצער הגלות עולה לפניו.

'קול נהי בכי תמרורים' שבכתה רחל אמנו הביא להבטחת הקב"ה: 'כה אמר ד' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך' 'ויש תקוה לאחריתך' 'ושבו בנים לגבולם'.

הדמעות הם אלו שהביאו את גאולתם של ישראל. הגמ' בברכות מביאה: 'מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר 'גם כי אזעק ואשוע שתם תפלת' ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר שמעה תפלתי ד' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש'.

לדמעות יש כוח מיוחד. דמעה אחת קטנה היוצאת מהלב, מגיעה עד כיסא הכבוד. שערי דמעות לא ננעלו. נבקש ונתפלל לאבינו שבשמים: 'הי רצון מלפניך שומע קול בכיות שתשים דמעותינו בנאדך להיות ותצילנו מכל גזרות אכזריות כי לך לבד עינינו תלויות'.

הגאון הגדול רבי יגאל רוזן שליט"א

ראש ישיבת אור ישראל

דין ים הגדול לענין ארץ ישראל

גמ' גיטין ח' א', רב נחמן בר יצחק אמר בנהרות דארץ ישראל דכולי עלמא לא פליגי דחשיבי מא"י. אלא כי פליגי בים הגדול, דתניא, איזהו ארץ ואיזהו חוצה לארץ, כל ששופע ויורד מטורי אמנון ולפנים ארץ ישראל, מטורי אמנון ולחוץ חוצה לארץ, הנסין שבים [היינו איי הים], רואין אותן כאילו חוט מתוח עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים, והנסין שמן החוט ולפנים הם מארץ ישראל. ולדעת ר' יהודה כל שכנגד ארץ ישראל הרי הוא כא"י, שנאמר וגבול ים והיה לכם הים הגדול וגבול זה יהיה לכם גבול ים. ובגמ' שם מקשי' ורבנן האי וגבול מאי עבדי ליה, מיבעי ליה לנסין. ורבי יהודה, נסין לא צריכי קרא. עכ"ד הגמ'.

ומבואר דנחלקו רבנן ור"י אם דין א"י הוא עד חוט המתוח מטורי אמנון עד נחל מצרים, או כל הים הגדול כנגד א"י. וכתב רש"י [בד"ה כי פליגי] דנחלקו בהא, לדעת רבנן שפת הים הוא גבול, וים גופיה לאו א"י הוא, ולדעת ר"י ים גופי' מא"י הוא. ודבריו תמוהים דהא לכו"ע ים גופי' מא"י הוא, ולכל הפחות עד חוט המתוח מטורי אמנון עד נחל מצרים, וכמבואר להדיא בסוגיא בגיטין שם [וכ"ה להדיא ברש"י עצמו בגיטין שם (ד"ה מן החוט) דהני ברייתות דפליגי, היינו במביא גט שנכתב בספינה מהחוט ולהלן, אבל מהחוט ולפנים לכו"ע חשיב כא"י ואין צריך לומר בפ"נ ובפ"נ], וא"כ אמאי כתב רש"י הכא דנחלקו האם שפת הים הוא גבול א"י, וצ"ע.

והנה לר' יהודה דס"ל דכל הים שכנגד א"י הרי הוא כא"י, נמצא דלא נתברר גבול א"י בצד מערב, והיינו דא"י נמשך עד סוף העולם. ולכא' דבר זה צ"ע, דמהיכ"ת שלא יהא גבול מצד מערב. וגם תימה לומר דכל הים עד סוף העולם הוא מתחום א"י, וצ"ב.

והנה בגמ' אמרו דלרבנן האי וגבול מאי עבדי ליה, מבעי ליה לנסין [היינו איים], ופירש"י דהיינו מן החוט ולפנים לצד מזרח, דלא תימא דשפת הים הוא הגבול ואפי' במקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני מקצועות התחומין. וצ"ב לפ"י אמאי נקטו בגמ' דהריבוי הוא לענין הנסין, והא הריבוי הוא דהגבול אינו בשפת הים אלא בחוט המתוח, ולמה אמרו שהנ"מ היא לענין הנסין, וצ"ל כיון דהנפק"מ למעשה [לענין מצוות התלויות בארץ] הוא רק בנסין, כיון שאין זורעין בקרקע הים, לכן אמרו דנ"מ לנסין. אולם צ"ב, דא"כ אף לר' יהודה היה צ"ל כן, ואילו בגמ' בגיטין שם אמרינן דלדעת ר' יהודה הלימוד הוא דכל הים בתוך התחום.

והנראה בזה דלדעת ר' יהודה הא דהים הגדול הוא בתחום א"י, אינו משום שהגבול של א"י עובר בסוף העולם וממילא הם בתוך התחום, וביותר דהא לא כיבשו ולא קידשו את כל הים, אלא דס"ל לר' יהודה דהוא דין מסוים דהים הגדול מכלל ארץ ישראל, דמשום מעלתה של ארץ ישראל נעשה הים מכלל, וכל דינו של הים להיות כארץ ישראל הוא רק באשר הוא ים, ולכן אין לו גבול בסופו, דהא הוא שייך לארץ ישראל רק משום שהוא ים, ולכן כל שהוא ים ממילא נטפל ונכלל בדין ארץ ישראל, [ומה"ט ניחא היטב מש"כ התוס' בגיטין שם דדוקא הים הוא בדין זה ולא היבשה].

אמנם לרבנן אינו כן, ולדידהו הגבול הוא בקרקע של ארץ ישראל, ואמנם אף במקום שיש נהרות וכיו"ב הוא בתחום א"י, ומטעם דהקרקע שתחתיהם הוא א"י, אבל מ"מ גבול א"י הוא ביחס לקרקע [וגם לר' יהודה הוא כן מעיקר הדין, אלא דלדידהו הים נחשב בתוך התחום כיון שטפל לקרקע], ולא ס"ל לרבנן לדרוש וגבול לענין דהים טפל לקרקע.

ולפ"י לרבנן גבול א"י [שהוא בקרקע] הוא בשפת הים, והים בתורת ים אינו מכלל ארץ ישראל, דלא נעשה דין כיבוש וקידוש ביחס לים [לאפוקי מדר' יהודה דלענין הים נתקדש בתורת ים, באשר הוא מכלל ארץ ישראל]. ולכן כ' רש"י דהגבול הוא בשפת הים, אלא דדרשינן מקרא דוגבול דשפת הים נחשב כחוט המתוח, ועד שם הוי הקרקע של א"י, ואע"ג שהים מתפשט לצד מזרחי של החוט, הא לא גרע מקום זה מנהרות שבא"י, ודיינינן ליה שכביכול נתפשטו המים מעבר לשפת הים, ומ"מ הגבול הוא בקרקע [שתוך החוט] בחוט המתוח.

ולכן אמרו בגמ' שלדעת רבנן בא לרבות את הנסין שבים, דהא לרבנן דין קידוש א"י הוא דוקא ביחס לקרקע ולא ביחס לים, משא"כ אליבא דר' יהודה. וא"ש היטב דברי רש"י.

(אהל יצחק גיטין)

בספינת הים אלא באמת יש יותר סכנה באירון מבספינה והא גרמא דאין לברך בשם ומלכות וכתב שראה מביאים בשם ספר מחזיק ברכה ס"י ריט דהביא תשובה אחד שחלם שהיה שואל על יצחק אבינו ע"ה וכן על ארבעה שנכנסו לפרדס וכהן גדול כיום הכיפורים בצאתו לשלום אם היו מברכין ברכת הגומל וכתב דיש לומר דלא תקון רבנן אלא בצרה הבאה על האדם שלא מדעתו עכ"ד. וראה בשו"ת אגרות משה ח"ב נט לברך הגומל בכל פעם שנוסע במטוס, ואין חילוק אם נוסע מעל היבשה או מעל הים, וכ"כ בהליכות שלמה פכ"ג ס"ה בשם הגרש"ז וכן מנהג העולם. (ובשו"ת יחוה דעת ח"ב כ"ו כתב לחלק בין טיסה קצרה לארוכה. ובספר ארחות רבינו עמ' צא שאם המטוס לא עובר מעל ים אינו מברך רק בטס כשעובר ממדינה למדינה.

ג] ברכת הרואה את הים הגדול. הרואה ים הגדול מברך שעשה את הים הגדול, ולדעת המחבר (רכ"ח) היינו ים העובר בקצה ארץ ישראל (ים התיכון), אבל הרבה אחרונים חולקים שים הגדול היינו האוקינוס, כמשמעו ים האטלנטי הגדול מכל הימים ועליו מברכים שעשה ים הגדול, אבל על הים התיכון מברכין עושה מעשה בראשית, וכתב בתשובות והנהגות כרך ג סימן עו וכן נוהגים למעשה כיון שלכו"ע באומר עושה מעשה בראשית יצא, ע"כ ראוי לברך רק ברכה זו בין בים התיכון ובין בים הגדול לצאת מפלוגתא, וכן מבואר ב"כף החיים" ובעה"ש שו"ע. ולפי זה כשנוסעים לחיפה או גליל ועוברים הים צריך לברך עושה מעשה בראשית, ויש לזהר שלא לבטל הברכה אם לא ראה את הים שלושים יום שזהו חיוב מדינא. והוסיף עוד שם: והדרך הנכון לע"ד שאם נוסע ברכב פרטי או במונית, דראוי לעצור ולרדת מהרכב, מסתכל על הים ומברך מעומד, שבברכת השבח ראוי לכתחילה לברך מעומד וגם להחשיבה שתהא ניכרת הברכה על שבח בריאת הים, וכה"ג לע"ד מברך עושה מעשה בראשית, וכן נהגתי לענין תפלת הדרך דלכתחילה יש לברך מעומד, וע"כ אני מבקש מהנהג לעצור ואני יוצא ומברך תפלת הדרך מעומד, ונהגו כן כמה גדולים וצדיקים בארה"ק, וכפי שקבלתי זה גופא סגולה נפלאה שיינצל מתאונות וחיות רעות (שכולל נהגי מכוניות שמתנהגים כחיות רעות ר"ל) ויש להשתדל לעשות כן, ואף כאן כשמייחד ומחשיב ראייתו לעמוד עבורו ומברך עדיף טפי ויש לברך באופן זה, וצריך לזהר אם רואה הים שלא ישכח לברך שלא יבטל ברכה שתקנו חז"ל.

ד] ספר תהלוכות המים. בכל הלכות אלו של עובדי ימים יעויין בספר תהלוכות המים לסבי זקני רבי צבי אריה אלכסנדרובסקי זצ"ל שהוציא לאור לפני מאה וחמישים שנה שני ספרים, ספר תהלוכות המים שמכיל כל עניני והלכות עובדי ימים והולכי בספינות, וספר תהלוכות היבשה הכולל כל דיני הולכי דרכים של יבשה (ספרים אלו נמצאים במאגר אוצר החכמה). וסיפורו של ספר זה, היה כאשר עבר פעם על פני הנהר בימי החרף נפל לנהר ורגליו קפאו עפ"י עצת הרופאים כרתו את רגליו כדי להציל את חייו ומחמת שנעשה לו נס קיים דברי חז"ל שבת ל"ג כשנעשה נס לאדם יתקן צרכי רבים וכיון שהנס נעשה במים חיבר ספר ובו שלש מאות ותשע הלכות הקשורות בעייני המים" כמנין שט על פני המים כמו כן אסף את כל ההלכות המפורזות בש"ס ובפוסקים בהלכות עובדי אורח וחיבר ספר תהלוכות היבשה ובו רכ"ד הלכות כמנין דרך.

איזה הוא הים הגדול בלשון התורה ובלשון חכמים למה מברכין על הים עושה מעשה בראשית הרי נשתנה מבראשית

דמשי"כ הראשונים והפוסקים דנשתנה ע"י אדם הוא לאו דוקא]. והנראה ליישב, דהנה כתוב בתורה ולמקוה המים קרא ימים, והיינו דהקוות המים חולקת שם לעצמה בתורת ים, ונראה דחלוק ביסודו שם נהר ומעיין, דאין מימיהם חולקים שם לעצמם, דעיקר שם המעיין הוא גוף הנביעה עצמה, [ער"נ נדרים מ: ודף מא. דבגומת המעיין עצמו כל מים בטלים שם, אך אם יצא חוץ למעיין והוסיף שם מים אין מטהר אלא במקום שהוא הולך מעצמו בתחילה, (ועחי' ר"ח הלוי מקוואות ויל"ד)].

ומעתה י"ל, דעל הים שפיר מברכין אף אם נשתנה כל מקום הים, כי ענין מעשה בראשית שיש ביי"ם הוא עצם הקוואה זו ששמה י"ם, והקוואה זו אין נפקותא היכן היא עומדת, דכל ששמו ים הרי הוא בעצם 'מעשה בראשית', לא כן מי נהר שאין להם שם מסוים לעצמם, וחלות שם מעיין נמי ליכא אלא מה שבגומת המעיין, וא"כ י"ל דלא חשיב מעשה בראשית אלא אם כן הוא דרך הילוכו מבראשית, אך אם נשתנה אין לברך עליו.

אך יש להעיר, דהנה ביום ב' אמר א'להים יקו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה, ויקרא א'להים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים, וביאר בבית הלוי ששם י"ם אינו מכון כלפי המים, אלא דגוף המקום בעצמותו ים שמו, וקרקע הים נברא בטבעו להיות מקום להמים, כמבואר בתרגום ולבית כנישת מיא קרא יממי, ואילו יבשה הוא שאין עליו הקוואת מים, ובפרשת בראשית [פ"א פ"ט] הארכתי.

באופן דלפ"ז יש לדון, דאין לברך על הים אלא כשרואה את המים במקום שנקו בו בימי בראשית, דבזה חלות שם י"ם עליו, והיינו המקום אשר נקבע בששת הימים להיות ראוי להחזיק את הקוואת המים, ולפ"ז לכאורה אין לברך ברכת הראייה על המקום שהציף ה' על שליש העולם בדור אנוש, שהרי אין כל חדש תחת השמש, ואף שהציף ה' מי הים על הארץ, מ"מ אין עליו תורת י"ם, והברכה על הימים היא נאמרת.

ולשון הכתובים בעמוס הבאתי לעיל, 'הקורא למי הים וישפכם על הארץ', והיינו דהיה זה מי ים שנשפכו על הארץ, אך לא נהפך גוף המקום לחפצא של ים, וא"כ לכאורה אין לברך על מים אלו כיון דליכא עליהו שם ים, אך י"ל דכיון שהוא מחובר להים מברכין עליו, וכמשי"נ לעיל דכל המחובר לאוקיינוס מברכין, אלא דלפ"ז שוב יקשה למה אין מברכין על מי מעיינות כיון שמחברים למעיין עצמו.

וגבול ים והיה לים הים הגדול. [פלי"ד פ"ו], ובתרגום יונתן כתב, ותחום מערבא ויהוי לכוין ימא רבא אוקיינוס כ"ו. ומדברי תרגום יונתן אלו, הוכיח החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"א סי' ל"ט סק"ט, למה שנחלקו הפוסקים לענין ברכת הראייה על הים הגדול.

דהנה איתא בברכות נד. דעל הימים ועל הנהרות אומר ברוך עושה מעשה בראשית, ר' יהודה אומר הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, ונחלקו בזה אם חכמים ור"י נחלקו, ואם קיי"ל כדעת ר' יהודה, דהר"מ בפ"י ברכות הטי"ו פסק כר' יהודה, [וכ"כ בשו"ע סי' רכ"ח], ותמה עליו בטור או"ח סי' רכ"ח למה פסק כדעת היחיד ודלא כדעת חכמים, ובב"י שם תירץ בשם הרא"ש כלל ד' סי' ד' דאין בזה פלוגתא. והרא"ש שם נשאל מהו הים הגדול שהוזכר במשנה דמברכין עליו ברכה זו, והשיב הרא"ש יראה שהוא ים האוקיינוס דוקא, אע"פ שבלשון הפסוק נקרא ים שלנו [התיכון] ים הגדול, מ"מ הכא משמע שהוא ים אוקיינוס, [מדקתני רישא ימים סתם כדתנן על הימים אומר ברוך עושה מעשה בראשית, והדר תנא רבי יהודה הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול, ור' יהודה בא לפרש דימים היינו האוקיינוס].

אכן בשו"ע שם ס"א כתב, דהים הגדול שמברכין עליו הוא הים שעוברים בו לא"י ולמצרים, וכתב הגר"א בביאורו וז"ל, כמו שכתוב בקרא, אבל הרא"ש בתשובה השיב דוקא ים אוקיינוס, עכ"ל הגר"א, וע"ז כתב החיד"א שם, דלעולם ים הגדול הוא האוקיינוס, אלא שמאחר דהים של אר"י מחובר אל האוקיינוס נקרא אף הוא הים הגדול, והן הן דברי התרגום יונתן, דהים שהולכין לא"י אף הוא נקרא על שם האוקיינוס, עכ"ד.

וראיתי בשו"ת בצל החכמה ח"ב סי' י"ב שכתב להכריח כדעת השו"ע, שהרי זה הים שהולכין בו מא"י למצרים נשתנה מאז מעשה בראשית וכפי שיבואר, ואיתא בברכות נט: דהרואה פרת אגישא דבבל אומר ברוך עושה מעשה בראשית, ופרש"י [ד"ה אגישא] קים להו שלא נשתנה פרת מהילוכו ע"י אדם משם ולמעלה, אבל משם ולמטה הסיבוהו בני אדם דרך אחרת, ע"כ, הרי דכל שנשתנה אין מברכין עליו עושה מעשה בראשית. ובירושלמי שקלים [פ"ו ה"ב] דרש קרא דחזקאל [פמ"ז פ"ח] וקאמר, אל הימה המוצאים זה הים הגדול, ולמה נקרא שמו מוצאים, כנגד שני פעמים שיצא, אחד בדור אנוש וא' בדור הפלגה, ר' לעזר בשם ר' חנינה בראשונה יצא עד קלבריהא, ובשניה עד כיפי ברבריהא, ר' אחא בשם ר' חנינה בראשונה יצא עד כיפי ברבריהא, ובשניה יצא עד עכו ועד יפו, עד פה תבא ולא תוסיף, עד עכו תבא ולא תוסיף, ופה ישית בגאון גליך.

ומעתה כתב בספר הנ"ל, להוכיח כדעת השו"ע דמברכין על זה הים עושה הים הגדול, והיינו דאי אפשר לברך עליו עושה מעשה בראשית, כי ים אוקיינוס המקיף את העולם יצאו אח"כ מימיו בכיוון מזרח העולם וממנו נתהוו הים התיכון של זמנינו שעוברים בו לא"י ולמצרים, שהרי ר"א בשם ר"ח אמר בשני יצא עד עכו ועד יפו, ועכו ויפו ערי א"י הן השוכנות על שפת ים התיכון בקצהו המזרחי, יעוי"ש שהאר"ך.

אמנם לשון רש"י בברכות שם [ד"ה אגישא] הוא דכל שנשתנה על ידי אדם אין לברך עליו עושה מעשה בראשית, וכן הוא הלשון בב"י שם ובשו"ע שם, משמע הא אם נשתנה עפ"י שמים, מברכין עליו עושה מעשה בראשית, וערש"י עמוס [פ"ה פ"ח] עה"כ הקורא למי הים וישפכם על פני הארץ וז"ל, רבותינו פירשו על דור אנוש שהציף עליהם את מי אוקיינוס, [ועי' רש"י

הנושאים הבאים

דברים - אבלות החורבן, ענינא דיומא.

ואתחנן - ראה - הפסקה

הפרשה המחנכת

פניני חינוך בפרשיות התורה

הרב שלמה רוזנשטיין

מסעי גליון 101

אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים

המסע הגדול של העם היהודי

פרשת מסעי נפתחת בסיכום מ"ב מסעותיהם של בני ישראל במדבר סיני, מאז יצאו מארץ מצרים ועד שהגיעו לאחר 40 שנות מסע למועד כניסתם לארץ ישראל. על סיפור מסעותיהם של בני ישראל והסיכום הנכתב בפרשתינו על ידי משה רבינו, העלו פרשני התורה תמיהות רבות.

הביטוי 'ויכתוב משה' כמעט שלא מוזכר בתורה רק בסמוך למעמד הרב סיני ושוב בספר דברים, אנו מוצאים את הביטוי ויכתוב משה – את דברי התורה, ושם כמובן מדובר על כתיבת התורה שהיא היסוד והבסיס של העם היהודי. אולם כאן בפרשת מסעי אנו מוצאים שוב את הביטוי 'ויכתוב משה' את מוצאיהם למסעיהם על פי ד' ואלה מסעיהם למוצאיהם'. הדגש על כך שמשה 'כתב' את רשימת המסעות טעונה הסבר וביאור.

ההדגשה על כך שהיה צורך 'לכתוב' את המסעות תמוהה יותר לאור השאלה שמעלים רבים ממפרשי התורה לשם מה בכלל הובא סיכום זה של מסעות בני ישראל במדבר? מה באה התורה ללמדנו בכך, איזה מסר יש ברשימת המסעות, והלא התורה תורת חיים היא לכל הדורות הבאים, וכי מה תועלת יש בסיכום נוסף של רשימת המסעות של בני ישראל במדבר לדורות הבאים ומה הלימוד שיש לדורות הבאים ללמוד מסיכום מסעות אלו.

יש שהעלו גם את הצורך בביאור השוני בביטוי 'מוצאיהם למסעיהם' – מוצאיהם למסעיהם' מה פירושו של ביטוי זה ומדוע הוא נאמר פעמיים ובסדר הפוך זה מזה.

עוד שאלו, מדוע מזכירה התורה את החניות בסמוך למסעות, אם יש צורך לפרט את המסעות, די היה לכתוב ויסעו מחצרות לריתמה ומריתמה לרימון פרץ, ומדוע מזכרת גם החניה ויסעו מחצרות 'ויחנו' בריתמה ויסעו מריתמה 'ויחנו' ברימון פרץ וכו'.

עוד יש להבין, שכמעט לא ניתן פירוט על הקורה אותם בכל אחת מהחניות שבהם חנו והמאורעות שאירעו באותו מקום, למעט ציון תחילת מסעם – שהיה בצאתם ממצרים, ואיזכור העובדה שלא היה להם מים לשתות ברפידיים ואת העובדה שבאילים היו שנים עשרה עינות מים ושבעים תמרים, ומנגד אפילו מעמד הר סיני אינו מוזכר בחניה שבה אירע מאורע זה.

על כל אלו, נוסיף ונשאל לסיכומם של ספר במדבר את אשר הועלה בדרכים שונות לאורך פרשיות התורה של ספר זה, והוא הקושי בהבנת התנהלותם של בני ישראל דור דעה במדבר, כאשר פעם אחר פעם הם מנסים את ד', ופעם אחר פעם הם נענשים בעונשים כבדים ושוב חוזרים לסורם. והרי דור זה היה דור דעה שראה בעיניו את כל האותות והמופתים את היציאה ממצרים ואת קריעת ים סוף, את מעמד הר סיני ואת כל האותות והמופתים כאשר הם נישאו על כנפי נשרים.

רש"י מביא שני פירושים לצורך בהבאת רשימת המסעות ואלו דבריו: "למה נכתבו המסעות הללו, להודיע חסדיו של מקום שאעפ"י שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא ארבעים ושנים מסעות צא מהם י"ד שכולם היו בשנה ראשונה קודם גזירה משנסעו מרעמסס עד שבאו לריתמה שמשם נשתלחו המרגלים.... ועוד הוצא משם ח' מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים, נמצא שכל שמונה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן. ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת, משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות אמר לו כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך".

הרמב"ן מביא את פירושו של רש"י ומוסיף את ביאורו של הרמב"ם במורה נבוכים לשאלת הצורך בהזכרת המסעות ולהלן דבריו: "הצורך להזכיר המסעים גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשות היו אמיתיות לכל רואיהם. אך בעתיד יהיו דברים בשמועה ויכזיבם השומע ומאותות התורה ונפלאותיה העצומות עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה ומציאת המן בכל יום והם מקומות רחוקות מן הישוב ואינן טבעיות לבני אדם לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון, ואמרה התורה לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם, וכל אלה אותות הם במעשה נס נראות לעין. וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבור על אלה האותות מה שיעבור על דברי הימים לא יאמינו השומעים בהם ויחשבו כי עמידתם במדבר הזה היה קרוב מן הישוב מקום אשר בני אדם שם כמו המדברות אשר ישכנו שם בני ערב היום או מקומות אשר יהיה שם חריש וקציר או יש שם עשבים וצמחים למאכל בני אדם ושיהיה במקומות ההם בורות מים, על כן הרחיק מלבות בני אדם המחשבות האלה וחזק אלה האותות כולם בזכרון המסעות כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו האותות הגדולות איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה".

מסעות ונדודים – של העם

עם ישראל לא פסק מלנדוד לאורך ההיסטוריה. הגויים כינו את היהודי בשם "היהודי הנודד" כדימוי שלילי, אולם ביטוי זה הפך להיות למציאות במשך אלפי שנים, בין גלות לגלות ובתוך הגלויות – עם ישראל לא פסק מלנדוד ממקום למקום, מסעות עם ישראל היו והינם עד היום חלק בלתי נפרד מקיומו הפלאי של עם ישראל. לא רק בהיסטוריה הרחוקה, חוקרים בדקו ומצאו שהחל משנת תר"נ עד שנת תש"ע למעלה מ-9 מיליון יהודי היגרו ממקום למקום.

המסעות והנדודים של עם ישראל נגרמו פעמים רבות מגזירות גירוש שחזרו על עצמם שוב ושוב בארצות רבות, פוגורומים ומסעות צלב שאילצו את הקהילות ליטול שוב ושוב את מקל הנדודים, אך לא רק מטעמים אלו נדד העם היהודי שוב ושוב ממקום למקום.

במבט היסטורי כאשר מביטים 'מלמעלה' על הנדודים שנכפו באונס או שנעשו ברצון, לא בהכרח הנדודים שנכפו באונס היו דווקא בסופו של תהליך אסון, ולעיתים להיפך, נדודים אלו חיזקו את מעמדו של עם ישראל גם פנימה כשימור העם וגם מבחינה כלכלית ומעמדם במקום החדש שאליו הגיעו.

מסעות ונדודים – של היחיד

מסעות ונדודים אינם רק מסעות של עם ישראל כעם.

היהודי עובר מסע בעולם הזה, מסע שיש לו ראשית ואחרית, בניגוד ליצורים אחרים החיים על פני האדמה, ליהודי נכתבה ונמסרה תכלית קיומית שכרוכה במסע שעליו לעבור בעולם הזה. החל מעת הגעתו לעולם, על היהודי מוטלת משימה שעליו לצלוח, הוא יוצא מנקודה מסוימת וחותר להגיע לתכלית קיומו בעולם הזה ולממש את שליחותו עלי אדמות.

המסע האישי של האדם כולל עליות ומורדות, התמודדויות, ניסיונות, גירוש ממקום אחד והתייצבות במקום אחר, כיבוש מדרגה לאחר מדרגה, לעולם לא יהיה האדם במצב של מנוחה במסע האישי וחובה עליו להיות תמיד בתנועה.

מהותו של המסע של היחיד – כמו המסע של העם כולו, לכבוש את היעדים, לעמוד באופן יציב על היעד החדש שקבע לעצמו ולחזור לצאת להמשך המסע ליעד הבא.

תכלית העם והיחיד – מסע

משה רבינו 'כותב' את המסעות של עם ישראל במדבר ובא ללמד לדורות כולם את מהותו של עם ישראל ואת מהותו של היחיד – המסע!

המסע הוא חלק בלתי נפרד מעם ישראל ובלתי נפרד מהיחיד. המסע מתחיל ביציאה ממצרים, היציאה ממקור הטומאה והזהומה, מהעבדות לחירות, מהשיעבוד להבל ולרע - לעצמאות ולזכות להיות העם הנבחר ובן לעם הנבחר. מסע זה כולל התמודדויות רבות, ועליו להיות מבוצע שלב אחר שלב כדי להגיע בסופו של דבר למטרה העליונה והמיוחדת – הכניסה לארץ ישראל. כך הוא במסע של המדבר, וכך ההגעה לתכלית הקיומית במסע האישי של האדם והמסע של העם כולו לאורך כל הדורות עד סוף כל הדורות.

לאחר היציאה לתחנה הבאה במסע, יש לוודא את ההגעה לתחנה הבאה, יש לצאת למסע ולאחר מכן 'לחנות' במקום שאליו התקדם האדם, לכן מציין משה רבינו את המסע ואת החניה, ישנה חשיבות גדולה לחניה כי היא המקום שבו על האדם להתייצב טרם ימשיך במסע, לאחר שירגיש בטוח במעמדו בדרגה שאליו כבר הגיע.

ולאורך כל המסע של העם והמסע האישי, יש לזכור מהיכן יצאנו, ולכן עלינו להגיע בסופו של התהליך. מוצאיהם למסעיהם - ומסעיהם למוצאיהם, זה הוא סוד הצלחתו של המסע, זו מהותו של המסע, לוודא שיש דרך ברורה לאדם היודע מה הייתה נקודת מוצאו הכללית והיעד הסופי, וגם בתוך המסע להבין צעד אחר צעד מהיכן יצא ולהיכן התקדם ולוודא כי המוצא הקודם והיעד הבא, אכן מסמנים עבורו התקדמות בדרך הנכונה.

סיכום של המסעות – מבט מלמעלה

המסע של העם היהודי והמסע הפרטי של כל אדם, הוא אינו 'טיול'. פרשת מסעי לא באה לספר לנו על מסלול הליכה או מסלול טיול שעשה עם ישראל במדבר. המסע בהגדרתו הוא מסע שיש לו תכלית ולא טיול לצפייה בנופים וביקור באתרים.

המסע של עם ישראל במדבר הוא מסע של זיכור, ליבון והתקדמות.

אין אפשרות להבין את מהותו של המסע כאשר מביטים על כל אחת מתחנות המסע בפני עצמה, העיון בתוך כל אחד משלבי המסע מעלה תהיות רבות כפי שצינו לעיל, חוסר הבנה למהותו של הסיפור שאירע בכל אחת מהתחנות, איך ומדוע זה קרה, כיצד עולה על הדעת להבין את הניסיונות ואת התהליכים כאשר מביטים על כל אחד מהם וכשהם באים ברצף פרשיות התורה בחומש במדבר שבוע אחר שבוע.

כאשר מנחמים אדם על אסון או מקרה רע שאירע, מביאים את דבריו המופלאים של דוד המלך בתהילים 'משפטי ד' אמת - צדקו יחדיו', דהיינו אין לנו יכולת להבין את משפטי ד' ולהבין את האמת שבהם אלא אם כן נראה את התמונה הכוללת. לעיתים נגזרה גזירה על האדם, קושי, יסורים, או כל דבר אחר שהאדם לא מבין מדוע באה עליו הצרה הזאת, אולם הוא אינו יודע ואינו מכיר את כל הסיבות ואת הדרך שעליו לעשות, ואדרבה פעמים רבות שיש לאדם תועלת גדולה מקושי מסוים שעובר עליו. רק מתי משפטי ד' יכולים להיראות ולהיות מובנים כ'אמת' - צדקו יחדיו! רק כשרואים את התמונה הכללית ואת כל הסיבות והתוצאות יחדיו, בראי הזמן ובמבט מלמעלה על כל הקורה את האדם, העבר והעתיד, מאין בא ומה היא תועלתו באמת.

כעת, לאחר כל המסעות כולם, בא משה רבינו ו'כותב' את הסיפור של המסע. הסיפור של המסע של עם ישראל במדבר, ולכל הדורות את המסע האישי ואת המסע שיעבור העם לאורך כל הדורות. מסעות שצריך להביט עליהם מלמעלה - לעשות סיכום של הדברים, לראות את כל התהליך מהיכן יצאו ולאן הגיעו.

הבה נראה את דבריו של המלבים על פרשה זו: "אלה מסעי בני ישראל. כבר בארתי ב'אמצות השלום' (דרוש ב') שהטעם מה שהניע הקדוש ברוך הוא את ישראל במדבר ארבעים שנה ולא הכניסם לארץ ישראל תיכף, הוא כי יען שבמצרים השתקעו מאד בטומאת מצרים ולא יכלו להטהר ממנה כמו שנראה ממה ששבו לסורם כמה פעמים במדבר, ועל כן הניעם במדבר ארבעים שנה וסבלו כמה תלאות ונבחנו בכמה בחינות ונצרכו צירוף אחר צירוף עד שהטהרו והחליפו שמלותיהם הצואים ולבשו בגדי קדש מדות הטהרה והקדושה כמו שכתוב "אתם ראיתם את כל אשר עשה ה' לעיניכם בארץ מצרים וגו' ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו' עד היום הזה (ומצד זה הטעם) ואולך אתכם ארבעים שנה במדבר... למען תדעו כי אני ה' אלהיכם".

והספורנו ביאר, שמטרת התורה להודיע על זכותו של עם ישראל שהלך אחרי הקב"ה במדבר. נראה שהקושי היותר גדול בהליכה במדבר הוא לא עצם ההליכה, אלא העראיות. עם ישראל עמד בקושי לחיות במצב של אי ודאות מתי נוסעים ומתי עוצרים, שהרי כל בוקר ייתכן והענן יעלה ויהיה צורך לקפל את האהלים ולהמשיך במסע.

משה רבינו מדגיש בתיאור המסעות את מועד היציאה - כי כאמור זו התכלית לצאת ממצרים ולעבור את מסע הזיכור, עוד הוא מזכיר את ההתמודדויות - אין מים! יש ארעיות, יש מסעות בלתי צפויים. ולכן מצטרף פירושו של רש"י והמשל על המלך שמסביר לבנו החולה על המסע הארוך שבנקודה זו הוא היה חולה ובנקודה אחרת קיררו אותו במים וכו', מסע של רפואה, מסע שהיו בו קשיים מרובים - ואיננו יכולים לדון או לשפוט את החולה וקשייו הרבים לאורך מסע הרפואה. אולם כעת, בסופו של המסע אנו יכולים להביט על התמונה הכוללת מלמעלה ולראות כי המסע היה במדויק כפי שהוא היה צריך להיות. מסע של יציאה מנקודה נמוכה מאד של מצרים, טלטלות וקשיים וניסיונות וחוסר באמצעים בסיסיים - כאשר הם מרוחקים מכל נקודת יישוב וכפי שכותב לנו הרמב"ם הנ"ל במורה נבוכים, וצעד אחר צעד, נסיעה וחניה, ליבון וזיכור, התקדמות מחניה בדרגה אחת להמשך המסע לדרגה הבאה - עד עמידתם בכניסה לארץ ישראל כשהם ראויים לכך.

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם מנחובסקי זללה"ה

מסעי תשפ"ב ❖ גליון תפ"ח

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

תחילתו בפסול

כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרצח וגו' (ל"ה ל')

הנה קיימא לן (ערכין י"ח א') עדים שתחילתם בפסול, מיפסלו לעדות, כגון דבשעת הראיה היו פסולים ולאחר מכן נתכשרו, אינם יכולים להעיד, ולפיכך זה מקרא "או ראה" דבעינן שיהא כשר בשעת ראיה.

הלכך אם היה קרוב בשעת ראיה כגון שהיה חתנו, ולאחר מכן בשעת הגדת עדות נתרחק כגון שמתה אשתו, מכל מקום מיפסל. ונחלקו רבנן בתראי לענין פסול דעדות שאי אתה יכול להזימה, האם אמרינן בהו תחילתו בפסול, דהיינו בגוונא שבשעת הראיה אם היה מעיד לא הוה מקבילין עדותו מפאת דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, ואחר כך בשעת הגדת העדות פקע האי פסולא, האם יכול להעיד.

דעת הגאון רבי שלמה איגר (מונח בתשובות הגר"א קמא סי' קע"ו) דכשרים לעדות, דלא איתמר בזה דינא דתחילתו בפסול, אמנם דעת הגבורות ארי (מכות ב' א') דפסולים לעדות.

והנה בראוהו בלילה, אין העדים ראויים להעיד בשעת הראיה, מכיון דאין קבלת עדות בלילה, חזינן דאם בשעת הראיה היו עדים כשרים רק לא היו ראויים להגדת העדות, לא חשיב תחילתו בפסול. ותיקשי על הגבורות ארי.

אמנם יש לחלק, דשאני התם דליכא חסרון בהעדות אלא רק ליכא בית דין בלילה, משא"כ בעדות שאי אתה יכול להזימה דיש לומר דהוה חסרון בהעדות ואם כן נימא דהוה תחילתו בפסול.

והנה יש לדון בפלוגתתם בכמה נפקותות:

נפקא מינה א' - אנשים ולא קטנים

הנה נפקא מינה בפלוגתתם, בראו עדות כשהיו קטנים, דבאותה שעה הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, ואחר כך העידו עליו בגדלותם, האם פסולים משום שהיה תחילתם בפסול.

א. עדות קטנים אינה יכולה להזימה

הנה איתא בגמרא בבא בתרא (קנ"ה ב') דקטנים פסולים לעדות, דילפינן מקרא "ועמדו שני האנשים" אנשים ולא קטנים.

והקשה הגר"ע (קמא סי' קע"ו) אמאי בעינן ילפותא מיוחדת לפסול קטנים לעדות, הא עדותם הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דהרי אי אפשר להעניש לקטנים דהרי לאו בני עונשין הם. נוכך כתב רש"י (בבא קמא פ"ח א' ד"ה פסולה) דמהאי טעמא נמי קטנים פסולין לעדות.

ב. העיד בגודלו מה שראה בקוטנו

הנה מביא הגר"ע לתרץ בשם בנו הגאון רבי שלמה איגר, דנפקא מינה בגוונא דבשעת הראיה היה קטן, ואחר כך העיד בגודלו מה שראה בקוטנו, דמצד פסול דעדות שאי אתה יכול להזימה, הרי עכשיו הוה עדות שאתה יכול להזימה, ויש לומר דלא מקרי תחילה בפסול דאין הפסול בגופו, משא"כ אחרי דילפינן מקרא "ועמדו" הקטן בפסול, דמקרי תחילתו בפסול, דהרי הפסול הוה בגוף הקטנות.

אמנם לאידך גיסא, בגבורות ארי (מכות ב' א') כתב דאין ליישב כן, דהרי גם מצד דינא ד"עדות שאי אתה יכול להזימה" חשיב תחילתן בפסול, דהרי בשעת הראיה היה עדות שאי אתה יכול להזימה.

חזינן דפלגי הגאון רבי שלמה איגר וגבורות ארי אם גם פסול "דעדות שאי אתה יכול להזימה" מיקרי תחילתו בפסול.

ג. ליכא נפקותא לדינא

אמנם לכאורה ליכא נפקותא לדינא בהאי נפקותא, דהרי לבתר קרא דממעטינן קטנים, לכולי עלמא מיפסל אף לבתר דגדלי מפאת תחילתו בפסול מכיון דהוה פסול בגוף הקטנות, ולא משכחת לה גוונא שבשעת ראיה הוה אי אתה יכול להזימה ובשעת ההגדה יכול להזימה.

נפקא מינה ב' - בן חורין ועבד שנתערבו

הנה דן בירושלמי ביבמות (פ"א ה"ה) באשה ושפחה שילדו ונתערבו הולדות, האם יכולים תרויהו להעיד עם עד שלישי, דממה נפשך שנים מהם עדים כשרים.

וקאמר הירושלמי דלא מהני, דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו לא יענשו, דלא ידעינן איזה מהם הוא הוא העד הכשר [היינו הבן של בת חורין] כדי לחייבו בעונש דכאשר זמם.

מעתה יש לדון אם בשעת ראיה לא הוכרו ורק לאחר מכאן הוכרו. ולכאורה יהא תליא בפלוגתא הנ"ל דהגבורות ארי והגאון רבי שלמה איגר האם לענין פסול דעדות שאי אתה יכול להזימה אמרינן בו דנפסל בהיה תחילתו בפסול.

אך יש לחלק דבזה לכולי עלמא כשר, דהרי אגלאי מילתא דהיה כשר מתחילתו.

וזה תליא היאך הדין אם יעידו קודם שהוכרו ולאחר מכן נתברר מי הכשר אם צריך להעיד בשנית, דיש לומר דלא בעינן להעיד שנית, דהרי נתברר דהעדו הראשונה מעליא, אע"ג דבשעת מעשה הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה.

נפקא מינה ג' - מודה להעדים ומת

הנה אמרינן בגמרא בבא קמא (ע"ה ב') דהיכא דהנתבע מודה שהעדים היו שם, אי אפשר להם להעדים להעיד שחייב קנס, דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, דאם יוזמו לא יוכל לתובעם.

ויש לעיין היכא דהנתבע הודה שהיו שם קודם שאירע המעשה באופן שהיו מוכרחים להיות שם בעת המעשה, נמצא דבשעת ראייתם הוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה, ואחר כך מת, האם יוכלו לתבוע הקנס מבניו, דלדידהו הוה ליה עדות שאתה יכול להזימה, דהרי אם יוזמו, הבנים יתבעו העדים, כיון דהודאת בעל דין דהאב אינה מחייבתם.

ונראה דזה תליא בפלוגתת הגאון רבי שלמה איגר והגבורות

ארי הנ"ל האם בכהאי גוונא נפסלו משום תחילתם בפסול.

א. גוביינא מחמת האב

הנה יש לדון דכיון דהאב הודה וכל הגוביינא רק מנכסי האב אם כן לפום הודאתו העידו העדים נכונה ואם כן לא יוכלו גם היורשים לתובעם דהודה על ממון ידיה.

אך אינו מוכרח דהא גוף הממון ירשו היורשים ואינו אלא גוביינא, ואם כן יוכלו לתובעם את ההזמה.

ב. כלפי היורשים הוה תחילתו בכשרות

אך יש לומר דאף להגאון רבי שלמה איגר יהיו כשירים כיון דלגבי היורשים היתה מתחילה עדות כשירה.

ג. עדים הקרובים לשכיב מרע ורחוקים מבניו

הנה אפשר דתליא בב' הדיעות בשולחן ערוך (ח"מ סי' ל"ג סעי' י"ד) בשכיב מרע שצווה בפני עדים הקרובים לו ורחוקים מבניו, האם חשיבא תחילתו בפסול מכיון שהיו קרובים בשעה שנמסר להם העדות.

נפקא מינה ד' - ליישב הקושיא על רש"י

הנה איתא ב' פסוקים לחייב רוצח, בפרשת משפטים "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כ"א י"ב). ובפרשת אמור "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כ"ד י"ז).

וביאר רש"י (שמות שס) דאע"פ דכבר כתיב חיוב רוצח בפרשת משפטים, מכל מקום בעינן לקרא הנ"ל בפרשת אמור לתרי ילפותות, חדא, ילפינן "ואיש כי יכה" למעט דקטן שהרג פטור ממיתה, ושנית, ילפינן "מכה כל נפש" דאף ההורג קטן חייב מיתה. ותיקשי למה לן ילפותא השני דהורג קטן חייב מיתה, תיפוק ליה מילפותא קמא דילפינן דקטן שהרג פטור ממיתה, וממילא שמעינן דהורג קטן חייב מיתה, דאם לא כן לא צריך קרא למעט קטן שהרג, כיון דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה דהעדים יכולים לומר שרצו להרוג רק את הקטן. אלא ודאי דהורג את הקטן חייב מיתה ואם כן איצטריך קרא למעט קטן שהרג. [כך הקשה בכלי חמדה פרשת משפטים, וכתב שכן מקשים העולם ומטו משמיה דרבי לייב חריף זצ"ל. ובספר כוכבי אור הביאו בשם הדברי חיים].

א. קטן הרג והגדיל

הנה לדברי הגרע"א הנ"ל יש לתרץ קושיין, דבענן קרא בגוונא שקטן הרג ועכשיו כבר הגדיל, נמצא דמעידים על גדול שהרג כשהיה קטן, דמפאת "עדות שאי אתה יכול להזימה" הא אם יזימום יתחייבו מיתה דהרי רצו להרוג גדול, משא"כ לבתר קרא הרי ממעטינן בהדיא מ"איש" דקטן שהרג פטור.

ב. קטן זרק חץ והגדיל

אך באמת גם לגבורות ארי אתי שפיר, דיש לתרץ דבעינן קרא לגוונא דמעידים על הקטן שזרק חץ, שפגע בנהרג בהיות הזורק גדול, כגון שזרק סמוך לשקיעת החמה לפני שהגדיל ופגע בו לאחר שהגדיל. דלכאורה בכהאי גוונא אין כאן תחילתו בפסול, דעדותם על זה שנהרג, ואז הרוצח היה גדול.

אך לא ברירא לי, דמכל מקום צריכים גם להעיד שהוא זרק החץ, ובזה תחילתו בפסול. אך אינו כן, דהרי על העדות שזרק החץ לא יהיו חייב מיתה, והחייב מיתה על שהעידו שנהרג, ואז הוי גדול, ולא העמקתי.

ג. בתחילה היו נוגעין

תו יש ליישב, דלעולם כמו שכתבנו שהגדיל אחר כך, וכי תימא דתיקשי לדעת הגבורות ארי הא הוה תחילתו בפסול.

הנה חזינן בגמרא בבא בתרא (מ"ג א') דבני עיר שנגנב ספר תורה שלהן, אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר, דהרי הוה נוגעין בעדותן. ומקשינן בגמרא דיסתלקו בי תרי מינייהו, ואז יוכלו לדון, דכבר לא יהיו נוגעין בעדותן.

והקשו קמאי הא הוה תחילתו בפסול, דהרי בשעת ראיית הגניבה הם היו נוגעים. ותירץ ברשב"א (שם) בשם הראב"ד דהפסול דתחילתו פסול הוה רק בעדים, משא"כ בבעל דבר דאינו עד בכלל. [נוכשיתו בנמצא אחד קרוב או פסול דבעל דבר אינו פוסל]. ולפי זה נמצא דמי שהיה בעל דבר וגם היה קרוב, ואחר כך נתרחק, יהא כשר.

ולפי זה יש ליישב קושיין דידן, דמשכחת לה כשבשעה שראו שהקטן הרג, היו נוגעים בעדות, כגון שעל ידי שהקטן ימות

יקבלו ירושתו, ואחר כך פקעה נגיעתם, כגון שנעשו רחוקים. [כגון שתחילה היו רק דודים, ואחר כך נולד אח], נמצא דבכהאי גוונא לכולי עלמא אתי שפיר היטב, דודאי ליכא בזה דינא תחילתו בפסול.

נפקא מינה ה' - אינו יודע בחקירות

הנה בגבורות ארי אייתי ראיה מהא דמבואר בגמרא סנהדרין (מ"א ב') דשלשה עדים אחד מינייהו הוה אינו יודע בחקירות, הוה עדות שאי אתה יכול להזימה, וכל העדות בטל דומיא דנמצא אחד מהם קרוב או פסול. חזינן דמחמת שהיה פסול משום עדות שאי אתה יכול להזימה בטל העדות כמו בנמצא קרוב או פסול. חזינן דהוה פסול בגוף העדים, ואם כן נימא דהכי נמי חשיב תחילתו בפסול.

מיהו דעת הרמב"ם (פ"ב מהל' עדות ה"ג) דבאמר עד אחד אינו יודע בחקירות, שאר העדים קיימים. וכתב בלחם משנה (שם) דסבירא ליה דאינו מבטל השאר אלא תוך כדי דיבור, וברמב"ם איירי לאחר כדי דיבור.

ובחזון איש (ח"מ ליקוטים סי' כ"ב לדף ל"א) הסכים עם הלחם משנה דלאחר כדי דיבור ודאי אינו מבטל, ובגמרא איירי בתוך כדי דיבור. אך כתב עוד, דסבירא ליה להרמב"ם דאף בתוך כדי דיבור אינו מבטל דלא חשיבא עדות כלל ומפרש לסוגיית הגמרא באופן אחר. וכן כתב בתומים (סי' ל' ס"ק ג'). וכדבריהם מבואר במאירי בסנהדרין (שם) בשיטת הרמב"ם.

נפקא מינה ו' - נתגייר לאחר הראיה

תו נפקא מינה, בהעיד על ספק נכרי ספק ישראל, באופן שחייב הנתבע בין אם הוא נכרי ובין אם הוא ישראל, אך חשיבא עדות שאי אתה יכול להזימה, דילמא הנתבע ישראל, ולתבוע דמי הזמה לא יוכל דיאמרו העדים שהוא נכרי.

מעתה אם לאחר ראית המאורע קודם ההגדה, נתגייר הנתבע, להגרע"א תיהני עדותו. וכך כתב הגרע"א (כתובות ט"ו ב') ואזיל לשיטתו. אבל לגבורות ארי לא תועיל עדותו.

עדות על שותפו

הנה יש לדון היכא דיש ב' שותפים ויש עדים שכשרים לאחד ופסולים לאחר. [בגוונא דלא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה]. האם מהני עדותם להעיד להשותף שהם כשרים להעיד לו, ורק האי שותף יקבל חלקו בהשותפות.

וכתב הגרע"א (תשובה בספר כתב וחזות סי' י') דלא מהני עדותם, דכיון דאחד מהשותפין לא יקנה חלקו, אם כן החסרון מתחלק בין כולם. נמצא שעדותו הוא גם לצורך השותף שפסול להעיד עליו. וכן דעת הנתביבות המפשט (סי' ל"ד ס"ק י"ז).

ויש לדון בדברי הגרע"א בכמה אנפי:

א. עדות מהני להרחוק

הנה איתא בשולחן ערוך (ח"מ סי' נ"א סעי' ו') הכותב כל נכסיו לשני בני אדם בעדות אחת, והעדים קרובים לאחד ממקבלי המתנה ורחוקים מהשני, הוי השטר פסול, מפני שהוא עדות אחת, אלא אם כן נסתלק אותו שהעדים פסולים לו מאותו ממון. אמנם כתב ברמ"א (שם) דהיינו דוקא בעדות שבשטר, אבל בעדות בעל פה בכי האי גוונא כשרים להעיד לזה שאינן קרובים. [מקורו במדכ"י גיטין פ"ב].

והקשה בישועות ישראל (סוף סי' נ"א) היאך מהני עדותם בעל פה, הא מכל מקום כיון דהמקבלים מודים ששניהם קיבלו בשותפות אם כן הרחוק שמקבל רק מחצה הא צריך להפריש ליתן מחלקו מחצית לחבירו, נמצא דבעדותם תועלת לקרובים ואכתי יפסל.

ותירץ בישועות ישראל דמבואר דלא כדברי הגרע"א הנ"ל, אלא העדים נאמנים דבכגון דא שותף חולק שלא לדעת חבירו, נמצא דבאמת העידו רק לצורך השותף הרחוק. וכתב דבאמת אם השותף השני אינו כאן דלא שייך חולק שלא לדעת חבירו, באמת יפסלו. [אך בעיקר דינא דהרמ"א כתב בישועות ישראל דאין כן דעת רוב הפוסקים].

ב. יהני העדות רק לשאר בני העיר

הנה איתא בגמרא בבא בתרא (מ"ג א') דבני עיר שנגנב מהם ספר

פסק דין בתרי ותרי

הנה יש לדון כשחיבו בית דין על פי עדים, ואחר כך הגיעו עדים אחרים והכחישו אותם, האם בטל הפסק בתורת ודאי. ויש לדון בזה בכמה נפקותות:

א. תפיסה בתרי ותרי

הנה פליגי רמב"ם וראב"ד (פ"ב מהל' גניבה ה"ב, פ"ח מהל' עבדים ה"ד) בספק קנס אם מהני תפיסה. ולשיטת הראב"ד לא מהני תפיסה, כיון דבספק ליכא פסק דין כלל ואם כן ליכא חיוב קנס.

ויש לעיין לדעת הראב"ד, היכא דבית דין פסקו דחייב קנס ולאחר הפסק באו עדים והכחישו, אם בהא מודה הראב"ד דתועיל תפיסה דהרי הכא היה פסק בית דין ורק אחר כך היה הכחשה, ואם כן הוה ספק ממון, או דילמא לא מהני תפיסה, דבתרי ותרי ליכא כלל פסק בית דין.

ותליא נמי בפסקו בית דין על שור שחייב מיתה ואחר כך הוכחשו, האם נקטול השור מספק.

ולענין דיותר נראה מסברא דבטל הפסק בתורת ודאי, דהשתא הוי תרי ותרי. אך מה חילי ומה כוחי למידן מצד הסברא.

ב. גברא קטילא בתרי ותרי

הנה איתא במשנה בסנהדרין (פ"א א') מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בחמורה. ומפרשין בגמרא דאייירי כגון שעבר עבירה קלה, ונגמר דינו על עבירה קלה, וחזר ועבר עבירה חמורה, דסלקא דעתך אמינא כיון דנגמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא, קא משמע לן שחייב במיתה החמורה.

והקשו תוספות (שם ד"ה ונגמר) אמאי נידון בחמורה הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, דאי מיתזמי סהדי בתראי לא מיקטלי כיון דבלאו סהדותיהו הוה בר קטלא, דהרי כבר נגמר דינו למיתה.

ותירצו תוספות בתירוצם השני, דכיון דאי מיתזמי קמאי או מיתכחשי, אם כן מהני סהדותיהו דבתראי, נמצא דחשיב עדות שאתה יכול להזימה.

ותיקשי הרי אע"פ שהוכחו עדים הראשונים, אכתי הוה עכ"פ ספק גברא קטילא ואם כן אכתי תיקשי דלא יהרגו העדים זוממין והוה עדות שאי אתה יכול להזימה. אלא שמעינן כהצד הנ"ל שכתבנו דבהכחשה לא הוי גברא קטילא, דבטל הפסק דין בתורת ודאי.

ג. תרי ותרי בגברא קטילא

הנה בדינא דמי שנגמר דינו למיתה דהוה גברא קטילא וההורגו פטור, כתב באור שמח (פ"ט מהל' עדות ה"ב) דאף היכא דלאחר הגמר דין נקטעה יד העדים באופן שנפטר, מכל מקום פטורים המזומנים דחשיבא גברא קטילא. [ולפי זה ודאי נראה דצריך לומר כמו שכתב בבאור הלכה (סוף סי' שכ"ט) דמי שנגמר דינו למיתה ונפלה עליו מפותל אין מפקחין הגל בשבת, ופליג על הפרי מגדים דסובר דכיון דבשבת אין דין אותו למיתה מפקחין עליו את הגל].

ומתבאר לפי זה דדינא דגברא קטילא לא מפאת דעומד למיתה, אלא מפאת דנגמר דינו למיתה. הלכך מי שנגמר דינו למיתה אך נכרי אמר שאם יהרגוהו יהרגו אחרים, דהדין דאסור להורגו, מכל מקום הוי גברא קטילא וההורגו פטור.

מעתה יש לעיין במי שנגמר דינו למיתה ונתערב עם אדם אחר הפטור ממיתה ובא אדם והרג אחד מהם, האם חייב הרוצח, דמחד גיסא יש לדון דהרוצח חייב, דהרי אי אפשר לדון את מי שנגמר דינו מחמת שהתערב ואם כן אין כאן גברא קטילא, אך לאידך גיסא יש לדון דהרוצח פטור מספק, דהרי כלפי שמיא גליא דאחד מהם נגמר דינו והוה גברא קטילא.

ולכאורה להאמור לעיל מהאור שמח, יהא כהצד השני ופטור מספק. דהרי גברא קטילא אינו מפאת דעומד למיתה אלא מפאת דנגמר דינו למיתה.

אך למה שנתבאר בתוספות הנ"ל דבתרי ותרי פקע ממנו דין גברא קטילא, אם כן יש לדון דבתערובת נמי דמי לתרי ותרי ובטל דין גברא קטילא.

אך יש לחלק דהתם אם בגמר דין היה תרי ותרי לא היו גומרים את דינו והלכך פקע השתא, משא"כ בתערובת. אך הא נמי אם היה בתערובת קודם הגמר דין לא הוה גמרין הגמר דין. וצריך תלמוד [ויש לעיין בדין שור הנסקל שנתערב].

תורה, אין דנין הגנב בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראיה על התניבה מאנשי אותה העיר, דהרי כל בני העיר הם נוגעין בעדותן דהרי הם נהנין מהספר תורה.

ומקשינן בגמרא דליסקלו תרי מבני העיר מהספר תורה, והשתא דלהני תרי אין חלק בהספר תורה, כבר אינם נוגעים ויכולים להיות הדיינים.

והקשה הגרע"א (שם) למה לן סילוק נימא פלגינן וייאמן רק על חלק חבירו. אלא תירץ הגרע"א דמוכח כדבריו הנ"ל דמכל מקום ירויח בזה, דהרי החלק שישאר ביד הגנב הוה הפסד, וההפסד מתחלק בין כל השותפים, נמצא דאכתי יקבלו העדים חלקם בהספר תורה. ואם כן אין תקנה אלא אם העדים יקנו חלקם להגנב או לבני העיר.

אמנם באמת בחידושי הרשב"א (שם) הקשה קושיית הגרע"א, חזינן דפסיקא ליה דמהני עדות לחד מהשותפין ולא אמרינן דתחול העדות לשניהם. ובהגהות אמרי ברוך (לחיים סי' ל"ד) נחלק על הגרע"א והנתיבות המשפט מכח דברי הרשב"א.

וכן איתא בתוספות רי"ד (פרק חזקת הבתים) דשני שותפים הנמצאים בקרקע ובא אחר והביא שני עדים שהקרקע שלו, והינם קרובים לאחר ורחוקים לאחד, השותף הרחוק מפסיד. חזינן מזה דלא כסברת הגרע"א.

ג. העדות מתייחסת רק לחלקו

הנה לכאורה היה מקום לומר סברא אחריתי בטעמא דהאי דינא העולה מדברי הרשב"א והתוספות רי"ד ודלא כהגרע"א, דלא כטעמא דהישועות ישראל דמשום חלוקה נגעו בה, אלא דחשבינן שהעדות מתייחסת רק לחלק השותף שהעדים כשרים להעיד עליו, ואין אידך שותף יוכל לטעון אחר כך שכתוצאה מעדותם נימא שההפסד יעלה על שניהם.

[בגוונא דהרשב"א הנידון על ריוח ובגוונא דהתוספות רי"ד הנידון על הפסד, אך שורש הדין חדא הוא, וטעמא דהישועות ישראל עולה על שני המקרים דאמרינן דחיילא חלוקה, וטעמא דידן נמי עולה על שני המקרים].

אלא שיש לעיין בהאי טעמא, דהא תינח אם גם לדברי השותף שהעדות עולה לו, [כגון בגוונא דהרשב"א], כל הא דיש לו בנכסים הוא רק מכח העדות, בזה מצינן למימר דאין לחבריה זכות בהאי עדות, אבל הא יש נמי הודאת בעל דין מכח כל שותף שהדבר שייך לשותפות, ונהי דכלפי השלישי אינו יכול לתבוע אלא מכח עדים, אך לאחר שהדבר הגיע כבר לשותפות שזוכה אידך מכח הודאת בעל דין, ואם כן שוב נימא שאין העדים יכולים להעיד.

ודמי לראובן שנגנב ממנו חפץ ומודה בהודאת בעל דין ששייך לשמעון, דלא יוכלו עדים הקרובים לשמעון להעיד על הגניבה. וצ"ת.

ד. שמעון טוען שלי קנה

הנה יש לעיין בגוונא דראובן ושמעון שותפין, ומכר ראובן וספק אם ללוי או ליהודה, ושמעון טוען שלי קנה.

ויש לדון אם יהודה יביא עדים שהוא קנה, האם שמעון חייב ליתן מחלקו ללוי מפאת הודאת בעל דין. [וכן כלפי עצמו לפום ידיעתו דהכי הוה].

והנה לדעת הגרע"א ונתיבות המשפט, באמת שמעון יתחייב לשלם, [א"י. דהרי כל הפסד מתחלק בין כל השותפים, ונמצא דלדברי שמעון, יהודה לוקח שלא כדון ומפסיד להשותפין, וההפסד הוא על כולם, נמצא שגם שמעון חייב לתת מחלקו ללוי], משא"כ לדעת ישועות ישראל לא ישלם. [א"י. דהרי כיון דשמעון יפסיד מחלקו מחמת המכירה של ראובן, אם כן בכגון זה שותף חולק שלא לדעת חבירו].

ה. מערער על חלק של אחד מהשותפין

הנה איתא בשולחן ערוך (ח"מ סי' ל"ז סעי' א') דאם בא מערער רק על חלק שותף, כגון שטוען שמכרה לו השותף, יכול השותף השני להעיד לו, שאינו נוגע בעדות כלל.

ויש לשאול לדעת הגרע"א והנתיבות המשפט, הרי אם לא יעיד, הא יפסיד לאחר הודאתו ששייך לשותפו, ואם כן הוה נוגע בעדותו.

אך בפשוטו לא קשה דמכל מקום אינו נוגע דהרי יכול לשתוק לגמרי, אע"פ שלאחר דיבורו הרי מעיד לטובתו.

אך תליא בדברי קמאי בסוגיא בכתובות (פ"ה א') דהיכא דמהני לעצמו מדין עדות לא מהני אף כשיכול לשתוק. ועיין בקהילת יעקב [בבא בתרא סי' י"ט בדיה ונראה] ולפי כללא דידיה אכתי קשיא, ואם כן יהא מוכח כדעת החולקים על הגרע"א.

בתורת הדרך אמונה [י"ג]

להנ"ל יכול לטמאותו, אך כיון דאין מצוה לטמאותו, שוב דמי לתרומה דליכא מצוה לאתשולי והוה דבר שאין לו מתירין. [וכדאמרינן בסוגיא בנדרים (נ"ט א') לענין תרומה].

דרך ב', דלא יתבטל ברוב, דאין הכי נמי אמרינן דמכיון דיכול לטמאותו ולפדותו באמת הוה דבר שיש לו מתירין.

הנה לדרך א' דבטל ברוב, יש לעיין בנפול לתערובת דאמרינן דבטל ברוב, ואחר כך נטמא דהשתא יש לו מתירין ונשתנה דינו שלא יתבטל ברוב, האם אמרינן דעכשיו לא בטל, או דילמא אמרינן דכיון שנתבטל נתבטל, והיינו דלאחר שנתבטל אינו חוזר. וכן הוא בפשוטו. [ועוד עיין מה שהבאנו בגליון פרשת ראה תשע"ח].

ענינים שונים [א]

הכלים חשיבא הגבהה.

ואע"פ דלקנין הגבהה בעינן שכל החפץ יהא למעלה מג' טפחים, והרי הכא חלק של הפיל למטה מג' טפחים, אך יש לחלק דשאני פיל דעיקרו עומד על רגליו. [א"ה. היינו שאין חלק מעיקר הפיל למטה מג' אלא רק רגליו].

ג. רגלים בחצר וכרס בהגבהה

תו כתב באבני נזר (אה"ע סי' קס"א) דחלק קונה בחצר וחלק בהגבהה, דהרגלים שבתוך הכלים קונה בקנין חצר, והבכרס קונה בהגבהה דהרי גבוהה ג' טפחים.

אך זה צריך עיון דהרי חזינן (בבא מציעא ח' א') בטלית שחלקו על גבי קרקע אינו קונה גם החלק האחר שהוא בידו, וטעמא דהגבהה צריכה להיות בכל החפץ, מעתה מה יעזור לן שאת הרגלים ואשר עליהם קנה בחצר, מכל מקום על שאר חלקי הפיל כגון הבטן ליכא הגבהה כיון שהרגלים בתוך ג' טפחים לארץ. ואם כן הדרא הראיה לצמח צדק.

ד. ד' רגליו הם יסודותיו

אלא נראה ליישב דהכא לא דמי לגט הבולט החוצה מידו, דהתם בגט מאי אולמיה האי חלק הגט הבולט מהחלק שבפנים, ולכן לא יקנה החלק הבולט, משא"כ בפיל עיקר עמידתו על רגליו דד' רגליו הם יסודותיו ובוזה סגי בהיותו בד' כלים.

ענינים שונים [ב]

ג. דברי הפרי מגדים

אמנם הנה חזינן בפרי מגדים (סי' רי"א משב"ז סי"א) דכשיש לפניו ב' מאכלים, חדא, שהוא ספק שהכל ספק אדמה, וחדא שהוא ודאי שהכל, יקדים הודאי, שעדיף לברך תחילה על זה שודאי שכך ברכתו. והנה זה דלא כדברינו, דהרי לדברי הפרי מגדים אדרבה יש לו לאכול תחילה את הגבינה שהוא ודאי שהכל.

אך באמת תיקשי על הפרי מגדים אמאי לא חשש לשיטת רש"י. ויש ליישב, או משום דסבירא ליה כהפוסקים דלא חששו לרש"י, וכסתימת השולחן ערוך (סי' ר"ו סעי' ב') ודלא כהמשנה ברורה (שם סי"ק י') שחשש לרש"י. [ונבדוק יוסף שם אות ה' כתב דדעת כל האחרונים דלא כרש"י, או דילמא נימא דאף דחיישינן לרש"י אך לא כנגד דיני הקדימה].

אמנם יותר נראה לבאר דעת הפרי מגדים באופן אחר, דהנה הגאון בעל זכר טוב שליט"א קאמר דהיכא דהוה ספק העץ ספק שהכל, דפסקינן שיברך עליו שהכל, ובידך שהכל על מאכל אחר שודאי הוה שהכל, מודה רש"י שיצא את הספק, שהרי נקבע דינו לברך שהכל. וכדבריו איתא בתשובות בצל החכמה (ח"ב סי' ט' אות ט"ו). [אך העירו דמסברא אינו מוכרח, דהרי להצד שברכתו בורא פרי העץ, היאך יפטר בשהכל שנתפס על דבר אחר]. והשתא אם נימא כהאמור, אין דברי הפרי מגדים ענין לנידון דידן, דהרי התם מספק הברכה שהכל, משא"כ בנידון דידן שלכתחילה ברכת התפוח הוא העץ.

כיון שנתבטל נתבטל

הנה אסור לטמא מעשר שני (סוכה ל"ה ב' וברש"י שם, ועי' בירושלמי שבת פט"ז ה"ג), אמנם בזמן הזה מותר לטמא מעשר שני בירושלים כדי שיוכל לפדותו, ואין בזה איסור של מטמא מעשר שני, כיון שאינו ראוי לאכילה ומטמאו רק כדי שיוכל לפדותו. [עיין חזון איש שביעית סי' ה' סק"י, ודרך אמונה הל' הלכות מעשר שני פ"ב ס"ק כ"ד].
ודן בדרך אמונה (פ"ב מעשר שני ה"ד) במעשר שני טהור בזמן הזה, האם בטל ברוב.

וכתב ב' דרכים, דרך א', דבאמת בטל ברוב, דהוה דבר שאין לו מתירין, מפאת דאי אפשר לפדותו ואי אפשר לאוכלו, וכי תימא הרי

היאך קונה פיל

הנה דעת הגרע"א (קמא סי' רכ"ב אות כ"ג) ונתיבות המשפט (סי' קצ"ח ס"ק ג'), ובספרו תורת גיטין סי' קל"ט סעי' ט"ו) דקנין יד הוה רק בחפץ הנמצא בתוך היד, אבל חפץ הבולט מחוץ להיד אינו קונה מפאת קנין יד אלא רק מפאת קנין הגבהה. [ומשום הכי בעי הגבהה ג' טפחים].

אמנם בתשובות צמח צדק (החדש, אה"ע סי' ד"ש) פליג וסבירא ליה דגם בזה קונה משום יד. וכמו כן אורח החצר קונה בקנין חצר אע"פ שחלקו מחוץ להחצר, ורק אם חלקו נמצא על הקרקע מחוץ לחצר אינו קונה את הנמצא מחוץ לחצר.

ולכאורה איכא ראייה לצמח צדק מהא דאמרינן בגמרא קידושין (כ"ה ב') שלרבי שמעון קונה "פיל" במביא ארבעה כלים ומניחן תחת רגליו. והרי חלק של גוף הפיל הוא מחוץ להכלים והיאך קונה. אלא מוכח דגם מה שמחוץ להכלי קונה בקנין יד או קנין חצר.

א. כלים רחבים תחת כל הפיל

הנה הקשה זאת באבני נזר (אה"ע סי' ק"ס) ורצה למילף כהצמח צדק דמהני בקנין יד גם על מה שיוצא לצדדים. אך דחה דאירי שהארבעה כלים הם רחבים עד שכל גוף הפיל הוה בתוך הכלים.

ב. קנין הגבהה

המגיה על האבני נזר (שם) כתב דיקנה כל הפיל בקנין הגבהה, דיש אורח ג' טפחים עד כריסו של הפיל. וצריך לומר דחליכתו על גבי

גבינה או תפוח

הנה עובדא הוה שבאמצע סעודה היה מסופק אם הסיח דעתו מלאכול, ורצה עדיין לאכול תפוח וגבינה, [ומדינא שרי לאכול מספק בלא ברכה דזילמא לא הסיח דעתו], והיה אדם שמברך שהכל וכוון להוציאו, היאך יהא סדר אכילתו, תחילה תפוח ואחר כך גבינה, או דילמא תחילה גבינה ואחר כך תפוח.

א. לחשוש לשיטת רש"י

הנה שיטת רש"י (ברכות מ"א א', מובא בשערי תשובה סי' ר"ו סי"ק א', ופסק כוותיה בשאגת אריה סי' כ"ז) דהמברך כהלכתו על פרי אחד, לא מצי לפטור בברכתו פרי שני שבו רק בדיעבד יצא בהברכה. ואם כן יש לומר שיחשוש לשיטת רש"י ויקדים התפוח, דאם יקדים הגבינה ויתפס עליו שההכל שהוא כדינו לכתחילה, אם כן לרש"י לא חיילא ברכת שהכל על התפוח מכיון דיצא בו בשהכל רק בדיעבד.

ב. אם הגבינה חביב

אמנם יש לעיין אם הגבינה חביבה יותר מאשר התפוח, האם גם בכהאי גוונא נימא שיקדים התפוח מחמת שיטת רש"י. אך יש לומר דלא חיישינן לרש"י כולי האי כאשר מחמת זה ישנה דיני הקדימה. אך יש לדון דמכל מקום יקדים התפוח כדי לחשוש לשיטת רש"י.
תו יש לדון, דדיני קדימה הוה בחשיבות הברכות ולא בחשיבות המאכל, ואם כן הכא דיוצא בשניהם בברכה אחת, אם כן אין כאן קדימה דחביב.

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.
לקבלת הגליון לתרומות והערות: L5703949@gmail.com

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת מסעי תשפ"ב

"עשה לך רב" - על מה ולמה?

ערי מקלט תהיינה

בפרשת השבוע אנו לומדים על אחת המצוות אותן צווה השי"ת את עם ישראל בעודם מתכוננים להיכנס אל ארץ כנען: "כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָהּ כְּנָעַן, וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מְקֹלֵט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכָּה נָפֶשׁ בְּשִׁגְגָה" (במדבר לה, י-יא). יהודי שהרג נפש בשוגג, וכעת הוא מוצא את עצמו בסכנה מפני נקמתו של גואל הדם, מספקת לו התורה מקלט בטוח אליו הוא יוכל לברוח. בעיר המקלט הרוצח מוגן מפני גואל הדם, וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ" (שם פסוק יב).

אולם עיר המקלט לא היוותה רק מקום שבו "לא ימות הָרֹצֵחַ", מקום בו הרוצח מוגן מפני זעמו של גואל הדם, אלא התורה מלמדת אותנו שבמשך זמן שהותו שם, מחויב בית הדין לצאת מגדרו כדי לספק לו את כל האמצעים הדרושים כדי לחיות חיים רגילים. הגמרא דורשת מהפסוק בפרשת ואתחנן (דברים ד, מב), "וְנָס אֶל אֶחָת מֵן הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי" - "עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא", כלומר עלינו לדאוג שהוא יוכל לחיות שם בעיר המקלט, ועל אף שאיש זה נתון בבחינה מסוימת של מאסר, מכל מקום על בית הדין מוטל לספק לו את כל הצריך לו לחיים תקינים.

חיים ומוות

איננו דורשים מהרוצח להסתפק בלחם ומים; הוא מקבל אוכל מזין, וכן וויטמינים ותרופות, וכל מה שהוא צריך כדי לחיות בהצלחה. זהו הפירוש של "וחי" - לתת לו כל מה שהוא צריך כדי לחיות בצורה נורמטיבית.

והנה, בעולם המטורף שבו אנחנו חיים היום, יש שיחשבו שהכוונה היא שצריכים לספק לו טלוויזיה צבעונית. אחרי הכל, מה הם החיים בלי טלוויזיה? אתם יודעים שבשנה שעברה היתה מהומה גדולה באחד מבתי הכלא בצפון המדינה. האסירים ניפצו חלונות ושברו שולחנות. מדוע הם כעסו כל כך? כי בית הכלא סיפק להם רק טלוויזיה רגילה, בשחור-לבן. "זה לא נקרא לחיות", הם טענו. "אנחנו צריכים טלוויזיה צבעונית". ואכן, הגיעה ועדה מיוחדת, ועדת חקירה ממלכתית, וחברי הוועדה המשכילים ישבו יחד, בכובד ראש, וחשבו לעומק מהי

משמעות החיים, ומה נכלל בלחיות את החיים במלואם, והם הגיעו למסקנה שהפושעים צודקים! לא ניתן לשלול מבני אדם את הזכות לטלוויזיה צבעונית!

אבל זו אינה השקפת התורה לגבי המושג "חיים"! צפייה בטלוויזיה ובסרטים הרי היא כהמשכת מי ביוב אל תוך ראשך. מים הנמצאים במוח הוא מצב מסוכן ביותר, אך מי שיש לו מי ביוב בתוך מוחו - אין לו תקווה כלל וכלל!

"וחי" פירושו ללא טלוויזיה! טלוויזיה היא ההפך מחיים. "עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא" אין פירושו לספק לו את הדבר אותו חושבים האנשים השפלים ביותר בחברה ל"חיים" - "וחי" פירושו לתת לרוצח את האמצעים לחיות חיים של הצלחה.

חיי בעלי החכמה

דין זה של "וחי" כולל בתוכו הלכה יוצאת דופן, אותה לא היינו מעלים על דעתנו לולא התורה. חז"ל מלמדים אותנו ש"תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" (מכות י, א). בדיוק כפי שמחויבים בית דין לספק לו עיר שבה הוא יכול לחיות מחוץ להישג ידו של גואל הדם, ובדיוק כפי שאנחנו מספקים לו את כל הנצרך לו כדי עבור קיום תקין ונורמלי, כך גם מחויבים אנו לספק לו את ההזדמנות של "וחי" - לחיות חיים עם משמעות. ומכאן זה אנחנו מחייבים את רבו לצאת יחד איתו לגלות.

והנה, הרב הוא חף מפשע - התלמיד הוא זה שהרג בשוגג, לא הוא - אולם כאשר נגזר על התלמיד לגלות, בית הדין מאלץ את הרב ללכת יחד עם תלמידו.

גם אם הרב יפנה אלינו ויטען: "מה עשיתי?! אני חף מפשע! מדוע עלי להיות כלוא בעיר מקלט?!"

אנחנו אומרים לו: "מצטערים, זה לא תלוי בנו. התורה אומרת "וחי", תלמידך צריך לחיות".

"שיחיה", אומר הרבי, "אין לי שום דבר נגד זה. אבל מדוע אני צריך להישפט יחד איתו? אכתוב לו מכתבי תורה, אבקר אותו מפעם לפעם, אבל שיתכבד ויחיה בלעדיו!"

לא ולא! התורה היא משהו אחר לגמרי - זו דרך חיים; הלימודים אותם מלמדת אותנו התורה נועדו להפוך לחלק מהאישיות שלנו.

יש הטוענים לחשוב על התורה במונחים של שאר חכמות. הם סבורים שכפי שמורה למדעים מלמד מדעים, כך גם הרב מלמד תורה. מכיון שבחרתי ללמוד בישיבה במקום באוניברסיטה, ולראש הישיבה יש ידע מסוים שלי אין אותו, לכן עלי לבא עמו במגע כדי שתהיה לי גישה למידע זה.

אמנם, האמת היא שאי אפשר כל כך לבא בתלונות אל מי שסבור כך, כי כיום, רוב התורה שלנו נלמדת מִדְּפִים מודפסים שהם נטולי אופי - אין להם אישיות ורגשות. אפילו חלק מהמלמדים והרבנים עצמם הם לא יותר מתוצאות של דפים מודפסים, וכל המושגים שלהם הם מושגים של נייר. מאז שהותר לכתוב את התורה שבעל פה, פנינה זו, שיהיה לאדם רב'ה, הוזנחה במידה מסוימת. כי למעשה, הרב'ה נותן לאדם הרבה יותר מאשר ידע תורני בלבד.

זכרונות מהמעבורת

המחשה לדבר מוצאים אנו במעשה המסופר בגמרא בקידושין (ע, ב). הגמרא מספרת שפעם הגיע רב מתנה, שהיה תלמידו של שמואל, לבקר בנהרדעא, ורב נחמן ניצל את ההזדמנות כדי לשאול אותו לגבי שאלה בהלכה ששמואל רבם התייחס אליה, וביקש לדעת מה הוא אמר. הגמרא מספרת שרב נחמן שאל את רב מתנה כך, "דכיר מר מאי אמר שמואל כי קאי חדא כרעא אגודא וחדא כרעא במברא" - 'האם אתה זוכה מה אמר שמואל בזמן שעמד להיפרד מאיתנו, תלמידו, והוא עמד כשרגלו האחת מונחת על שפת הנהר ורגלו השניה מונחת על גבי המעבורת שעל גבה עמד לחצות את הנהר?'

כך זכרו האמוראים את רבם. בכל פעם שהם חזרו על דבר מה שאמר, פני הרב עלו לגד עיניהם. אופן עמידתו, הצורה שבה הוא דיבר, כל הדקויות הקטנות ביותר של הנהגתו היו חלק מתורת רבם.

התורה אינה ההלכה בלבד; היא כוללת הרבה יותר מזה. כשהרב'ה מדבר, התלמיד מבין שהוא מקבל מרבו חלק מנשמתו. התורה ניתנה עם הבעות פנים מסוימות, תוך שיתוף רגשות באופן כזה שהיא אינה יכולה להיות חסרת חיים. כי הם חיינו! דם התמצית של הרב עובר לתלמיד, והופך להיות חלק מנשמתו.

וזו המשמעות האמיתית של "חיים", והמשמעות האמיתית של המושג "רב'ה". רב'ה אינו "מותרות"! תפקידו של הרב אינו רק ללטש ולזקק את התלמיד, אלא הוא נשמת רוח אפו! ברבך תלויים חיי העולם הבא שלך! זה מה

"לא", אומרים חכמינו. "לחיות ללא רב - לזה לא ייקרא חיים".

הרב נאלץ אם כן לעבור דירה; עליו לעזוב את ביתו ולמצוא דירה בעיר מקלט על מנת לדור בה ולמלא את מצות התורה. אם יש לו ישיבה, עליו לעזוב את ישיבתו; זוהי אחריותו ללכת יחד עם תלמידו לעיר מקלט. זה בכלל הצינוי של "וחי - עבד ליה חיותא", ואין חיים ללא רב.

והנה, יכולנו לחשוב שכל זה היה בימים עברו, בתקופה שבה עדיין היה אסור לכתוב את התורה שבעל פה, את המשנה והגמרא, ולכן המקור היחיד לידיעת התורה היה הרב. אמנם היה אפשר ללמוד קצת חומש לבד, אבל זה הכל - ואפילו החומש היה ללא פירוש רש"י. משכך, ללא רב ומורה, האדם היה מנותק כמעט לחלוטין ממעיינה של תורה.

אבל אולי לאחר שהותר לכתוב את התורה שבעל פה, ובפרט לאחר המצאת הדפוס, הדברים השתנו. נניח שהיתה לנו כיום את המערכת של ערי המקלט, ולמרבה הצער, אחד מתלמידיו נשפט לגלות, ניתן היה לחשוב שמוטל על בית דין לספק לו ש"ס, ש"ס גדול עם כל המפרשים, וכן להזמין עבורו את כל ספרי הראשונים והאחרונים, ובכך היינו מקיימים דין זה של "וחי", ומאפשרים לו חיים רוחניים בעיר המקלט. לכאורה אין לו צורך ביותר מכך - כך היה נראה מסברא. ראש הישיבה יכול היה להמשיך בעבודתו הגדולה והחשובה בהרבצת תורה בישיבתו באשר הוא, ולהסתפק בהזמנה גדולה מחנות ספרי הקודש עבור תלמידו השרוי בגלות.

משמעות החיים

אולם קולא כזו אינה קיימת בהלכה. גם כיום, עם כל הספרים המודפסים וכל שיעורי התורה הזמינים בטלפון, כשהיו לנו שוב ערי מקלט, דין זה של "תלמיד שגלה מגלין רבו עמו" אינו עתיד להשתנות. "וחי" אין פירושו שיהיו לו רק אוכל ובגדים ותרופות וספרי קודש, אלא יותר מכל דבר אחר הוא זקוק לרבו, והרב יצטרך לבוא באופן אישי, כי לכן מתכוונת התורה כשהיא אומרת "וחי". לחיות פירושו לחיות יחד עם רבך.

אמנם עלינו לנסות להבין מדוע זה כך. הרי כשלומדים מתמטיקה, המורה אינו מוסר לתלמיד חלק מנשמתו. הוא לוקח נוסחה יבשה הנמצאת היכן שהוא בכיסו, ומגיש אותה לתלמיד, ואין שום הבדל אם הוא מעביר את הנוסחה עם חיוך, עם אנחה, או עם מחשבות נעלות מכל סוג שהוא.

תורה אינה מתמטיקה

אבל לא כך הם פני הדברים ביחס לתורה הקדושה; התורה אינה כמו חוקים מתמטיים להבדיל. טעות גדולה היא לחשוב שהתורה היא מערכת של ידיעות מופשטות.

מיומן, הן באמצעות האותות שנוצרו על ידי חלוצי התעופה שהיו כאן לפניו, והן על ידי כוחות טבע מסוימים כגון השמש והכח המגנטי של כדור הארץ. דבורה זעירה זו, שמעולם לא הלכה לבית הספר - היא אפילו לא קיבלה חינוך ביתי על ידי אמה - מתעופפת אל הפרחים ואוספת מהם אבקה וצוף. והיא עושה הכל ביעילות מירבית! היא אינה מבינה דבר, אולם הכל מקודד במוחה, עם כל הפרטים של מה לעשות ואיך לעשות.

זוהי אמת בלתי ניתנת לערעור לגבי הבריאה כולה - שום דבר ביקום אינו בעל בחירה; הכל מתנהג על פי דפוסי החכמה שהטביע בהם הבורא יתברך מתחילת בריאת העולם.

בעל הבחירה

עם זאת, ישנה החרגה אחת לכלל זה: האדם! לאדם יש בחירה חפשית - היכולת לבחור ולהחליט. זוהי עובדה שמוכחת מתורתנו הקדושה; זה חלק מובן מאליו מהמסורת שלנו, שהרי התורה מדברת כל הזמן אל האדם, מבטיחה לו שכר אם יבחר כך, ומצד שני מזהירה אותו ומאיימת עליו בעונש אם יבחר בדרך אחרת חלילה. אם האדם היה מוכרח מטבעו או מכורח נסיבות מסוימות לפעול בצורה מסוימת, בלתי אפשרי היה לצוות אותו לנהוג כך או אחרת, ובוודאי שלא היה כל צדק בהענשתו; גם למושג שכר אין מקום לאדם שאינו בוחר להתנהג כפי שהוא מתנהג. הבחירה החפשית היא היסוד של כל התורה כולה.

ועדיין, עבור העולם הזה לבדו היינו מאושרים יותר אילו לא ניתנה לנו בחירה חפשית; הקב"ה יכול היה לברוא בנו אינסטינקטים כיצד לחיות בהצלחה, וכמו הפרה שבשדה והציפור שעל העץ, היינו מאוד מרוצים מהחיים. אף אחד לא היה עורך הפגנות, לא היו מהפכות, לא היו מריבות או גירושין - היה רק אורח חיים מיושב ורגיל. היינו עוברים את החיים בשמחה, ומתים כמו כל בעלי החיים. לא היה לנו למה לצפות ולקראת מה לעבוד, אבל לפחות העולם הזה היה סיפור של הצלחה מבחינתנו.

אולם בניגוד לשאר הבריאה, תכליתנו אינה עולם הזה; **התכלית שלנו היא העולם הבא**. ולפיכך ניתנה לנו גדולה זו, שהיא מעבר לכל דבר אחר בעולם הזה - שכן תכליתה הינה מעבר לכל דבר בעולם הזה.

השאלה הגדולה

אז במובן מסוים, בחירה חפשית היא המתנה הגדולה ביותר שבה חנן אותנו הבורא יתברך בחסדו, שכן זהו האמצעי שעל ידו אנו משיגים את האושר הגדול של העולם הבא. האמת הפשוטה היא שאין דבר גדול מהיכולת

שאנחנו לומדים כאן בפרשה, ולכך התכוונה התורה כשאמרה, "וחי". לחיות בעולם הזה פירושו לחיות יחד עם רבך.

הלום ושמו "בחירה"

והנה, מלבד הנושא הגדול עליו דיברנו, עלינו לדעת שישנו ענין נוסף הנכלל בחיים אותם מעניק הרב'ה כאשר הוא בא לדור יחד עם תלמידו בעיר מקלט, והוא הנושא הגדול של "וּבְחִירַת בְּחִיִּים". זוהי מצוה בתורה - לבחור תמיד בדרך הנכונה, הדרך שתוביל אותנו לחיי העולם הבא.

אך ראשית, כהקדמה, חשוב שנבין איזו פנינה יקרה ונדירה היא היכולת הזו לבחור. אין בעולמנו דבר מיוחד במינו כמו הבחירה החפשית. שהרי, אם נבחן את הבריאה כולה נראה, שבעולמנו אין כלל מושג של דבר הפועל מעצמו - כל חפץ ביקום, כל תהליך, כל מעשה, הוא תוצאה של סיבות מסוימות שגרמו לו להיות מה שהוא או לתפקד כפי שהוא מתפקד. אין דבר שפועל באופן עצמאי, מבלי להיות תלוי בחוקי הסיבה ומסובב שהטביע השי"ת בטבע הבריאה בשעה שברא את העולם.

הרוח אינה בוחרת לנשוב; היא נושבת כחלק ממערכת שה' ברא. הגשם אינו מחליט שהיום הוא יום מתאים לגשם; הכל הוא חלק ממערכת מחושבת של סיבה ומסובב שנוצרה על ידי הק-ל עליון, שהוא היחיד שמחליט ובוחר.

מוחן המבריק של הציפור והדבורה

גם בעולם החי - כל בעלי החיים נשמעים לאינסטינקטים שעמם הם נבראו. אתה מביט על המדרכה ורואה ציפור מקפצת ומדלגת, בפיה מונח עלה, והיא בדרכה לבנות קן. האם הציפור החליטה שהגיע הזמן לבנות קן? לא. היא בונה קן כי יש במוחה תכנית מובנית שמורה לה מתי לבנות קן ואיך לבנות קן. הציפור אינה בוחרת לעשות את מה שהיא עושה - היא לא מבינה דבר; כל מה שהיא עושה כבר מקודד במוחה לפרטי הפרטים, מה לעשות ואיך לעשות, מבלי שלמדה דבר מהוריה. הציפור נולדה כשמידע זה כבר מתוכנת במחשב הקרוי "מוח".

אם אתה מבחין בדבורה היוצאת מהכוורת שלה, גם אם היא נמצאת כעת ב"טיסת בכורה", היא אינה זקוקה לשום הדרכה. הדבורה עפה בצורה מדהימה ומדויקת, בהתאם למידע המסופק לה על ידי דבורים שעזבו בעבר את הכוורת והשאירו מאחור שבילים, אותות מסוימים שלפיהם הדבורה הצעירה יכולה לצאת לדרכה תוך כדי שהיא עוקבת אחרי נתיב הטיסה המתוכנת מראש.

הדבורה אפילו יודעת לעקוב אחר זווית נטיית השמש! זהו דבר מדהים ביותר, כיצד הדבורה מתפקדת כמו נווט

לקיים "ובְּחֶרֶת בְּחִיִּים", כי הרי על איזה חיים אנו מדברים? חיי הנצח!

חיים שיש בהן יראת שמים

ב"יהי רצון" שאומרים לפני ברכת החודש, אנו מבקשים על "חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא" ואז מוסיפים, "חיים שֶׁתֵּהָא בָנוּ אֶהְבֵּת תּוֹרָה וִירָאָת שְׁמַיִם", ולכאורה נראה שיש כאן כפילות - אנחנו מבקשים על יראת שמים פעמים באותה התפילה.

אומר לכם ביאור ששמעתי לפני למעלה משישים שנה, מהחברותא שלי בישיבת סלבודקה, הגאון רבי אהרן בירזער זצ"ל הי"ד, שנרצח על ידי הנאצים ימח שמו. הוא היה תלמיד חכם, וחתנו של הרב מקורדאן הי"ד, שנרצח יחד עם יהודי קורדאן. הוא ביאר זאת כך. הדבר הטוב ביותר הוא "שֶׁתֵּהָא בָנוּ", שאנחנו בעצמנו נהיה יראי שמים, אולם במקרה שלנו עצמנו אין את זה, אז לכל הפחות שיהיו לנו "חיים שיש בהם" - שנהיה בסביבה של יראת שמים, סביבה שמכריחה אותנו להיות טובים.

נצחיות על ידי חיצוניות

אברך כולל, גם אם הוא לא המתמיד הגדול ביותר, אבל הוא מוכרח לפתוח ספר מדי פעם. כשראש הכולל מרים את עיניו מהגמרא, בוודאי שהוא חייב! זהו דבר גדול! דבר מצוין ממש!

הדבר נכון גם כלפי מי שלובש כובע וחליפה ומתנהג כיהודי חרדי, הדבר מחייב אותו ואת משפחתו ברמה מסוימת של צניעות ושאר ההנהגות של בני תורה. הוא נכפה לנהוג בצורה מסוימת. אל תזלזלו בזה! זה הישג גדול ביותר, לחפש דברים חיצוניים שיכריחו אותנו להיות אנשים טובים יותר, ויאלצו אותנו לבחור בטוב. זהו חלק חשוב מאוד של מצות "ובְּחֶרֶת בְּחִיִּים", לבחור בחיים המקנים לך חיי נצח. ככל שנבחר להגביל את בחירתנו החפשית ונציב את עצמנו בסביבה שבה אנו מחויבים להיות טובים יותר, אנחנו כבר נמצאים בדרך להשגת גדולה.

גלגל ההצלה

ולכן, תלמיד שנאלץ להיכנס לגלות, גם אם הוא למדן גדול - איננו מדברים כאן רק על בחור צעיר שזקוק לרב'ה שילמד אותו כיצד לומר "טייטש" בגמרא; אנחנו מדברים גם על אברך בן ארבעים, חמישים, שישים, הוא כבר תלמיד חכם גדול, אולי אפילו יותר מרבו. הוא יכול להשאיר את הרב'ה מאחור ולפתוח ישיבה משלו בעיר מקלט. אולם התורה אומרת - לא יקום ולא יהיה! זה לא נקרא חיים. לא משנה מי אתה, אתה זקוק למישהו אחר; כל אדם זקוק ל"גִּבְרָא דְּמִסְתָּפִינָא מִנָּה" (עיין מועד קטן כד, א). זה היתרון בלהיות קרוב לרב'ה.

כשהרב'ה נמצא בסביבה יש כח מסוים שמרסן אותך; זה גורם לך לחשוב פעמיים ושלוש לפני שאתה עושה

וזה מביא אותנו לשאלה הגדולה: מה עלינו לעשות עם האחריות הגדולה הזו? ה' הרי לא ברא אותך ציפור או דבורה - הוא נתן לך את המתנה הנדירה הזו ששמה בחירה חפשית, ואם כך, עליך להשקיע מעט זמן במחשבה אודות שאלה זו. זו לא שאלה קטנה כלל וכלל - אל תחשוב שזהו דיון פילוסופי חסר תכלית, שאינו דורש את תשומת לבך. לא ולא, זוהי שאלת כל השאלות, זו ככל הנראה השאלה הגדולה ביותר שאי פעם תתמודד עמה: "מה עלי לעשות עם האחריות האדירה הזו?" אחרי הכל, אנשים רבים בילו את חייהם בבחירה מתמדת בדברים הלא נכונים, ובכך נכשלו במשימתם בעולם הזה, ולא השיגו את מה שהם היו מסוגלים להשיג.

ממנים משגיח

וכאן אנחנו מגיעים לאחת הנקודות בנושא הזה של בחירה, שלעיתים קרובות מדי בני אדם מתעלמים ממנה - והוא, העיקרון החשוב של ניצול הבחירה החפשית כדי להגביל את הבחירה החפשית. זה נשמע כמו חידוש, הלא כן?! ישנן דרכים שבהן נוכל לקחת את הבחירה החפשית שניתנה לנו, ולבחור להשתמש בה כדי לשלול מעצמנו את הבחירה! וזו הסיבה שחיים שבהם האדם אינו נתון תחת עינו הפקוחה של רבו אינם חיים. כי הרב מכריח אותך לבחור טוב; נוכחותו מכריחה אותך לבחור בחיים!

אני בטוח שהרעיון הזה אינו מוערך כל כך, כי אנשים אינם מבינים מה הפירוש לרסן את הבחירה החפשית שלהם, ולכן ננסה להמחיש את הענין בעזרת דוגמא שכיחה מהחיים, שתעזור לנו להבין את המושג הזה. נניח שיש בחור ישיבה שלעיתים אינו קם לתפילת שחרית בישיבה. דבר כזה קורה לפעמים בישיבה. יום אחד המשגיח ניגש אליו ונוזף בו, "מה עם שחרית?" ומה עונה הבחור? הוא אומר, "אני אוהב לבא לשחרית בלי שיכריחו אותי". הוא לא רוצה שיאמרו לו לבוא.

הבחור הזה אינו מבין שמה שהוא אומר זה ההפך מהשכל הישר, כי אחת הדרכים הטובות ביותר לנצל את בחירתנו החפשית היא לשים את עצמנו במצב שבו אנחנו נאלצים לבחור בחיים. עליך לרצות שיכריחו אותך, כי כאשר אתה בוחר להגביל את הבחירה החפשית שלך בכך שאתה מציב את עצמך תחת עיניהם הפקוחות של אחרים, אתה עושה שימוש באחד מהכלים הטובים ביותר, הזמינים עבורך להציל את עצמך. וכך היה אומר רבינו ירוחם הלוי זצ"ל המשגיח דמיר, "עלינו להתפלל להיות מוכרחים ליראת שמים".

"לא. הוא מעולם לא הלך אפילו לומר 'גוט שבת' לאף אחד מהרבנים".

לפעמים הן אומרות לי שהרב'ה היחיד שלו קבור באירופה. זה לא מספיק. רב'ה שאינו בין החיים אינו יכול להוכיח אותך, הוא אינו יכול לפקוח עין עליך. אדם שאין לו רב'ה, הוא מקרה אבוד. הלא אינך חרק או ציפור שיכולים לסמוך על האינסטינקטים שלהם כדי להצליח. בן אדם זקוק לרב'ה, מישהו שעומד מעליו, אחרת חייו אינם קרויים חיים.

השכונה הנחשקת ביותר

אם מעולם לא היה לך רב'ה, זו בעיה גדולה. רחמנות עליך. איפה כדאי לך לגור? בשכונה שאשתך מחליטה שהיא השכונה הכי נחמדה? "אולי עלי לעבור למקום פלוני? מדובר בקהילה חדשה עם עצים חדשים ובתים חדשים ויהודים חדשים". כאשר אתה עובר דירה אתה לוקח בחשבון את כל השיקולים, מלבד את השיקול החשוב ביותר. הכלל החשוב ביותר - לדור במקום רבו - נזנח ונשכח.

חשבתם על זה פעם? כאשר אתם חושבים היכן כדאי לכם לקבוע את מושבכם, וודאו שזה יהיה בסמוך לרב'ה. אם זה לא רבך, אז לכל הפחות שיהיה זה רב אחר. "עשה לך רב" פירושו שתדאג שמישהו יהיה רבך! הרב של בית הכנסת המקומי, תלמיד חכם המתגורר בסביבה, מישהו! כמובן שכדאי לחפש את הטוב ביותר, אבל מי שזה לא יהיה, עליך לדבוק בו. זה לא אומר שאתה מחויב אליו לכל החיים, אבל עד שתמצא מישהו טוב יותר, אלו הם החיים שלך.

בחרו ישיבה ותעברו להתגורר כמה שיותר קרוב אליה. הישיבה תהיה הרב'ה שלך. זה טוב שתרגיש שבני הישיבה בוחנים אותך ומסתכלים מעבר לכתף שלך. בניין הישיבה מסתכל מעבר לכתף שלך - ראש הישיבה, ראש הכולל. שווה לשלם כל סכום שיהיה כדי להתגורר שם. הדברים שאני אומר לכם כעת הינם רציניים ביותר. השכונה שבה שוכנת הישיבה היא הסביבה הבריאה ביותר שאפשר לדור בה. אין לכם מושג כמה גדולה תהיה ההשפעה עליך, על אשתך ועל ילדיך, אם תפעל לפי המרשם שקבעו חז"ל, "לעולם ידור אדם במקום רבו".

זהו זה - כך קבעה התורה הקדושה. ו"לעולם" פירושו **תמיד!** גם אחרי שהתבגרת והפכת להיות עצמאית. יתכן שאתה כבר גברא רבה, אדם גדול; אתה בעל משפחה, יש

משהו. כמה אנשים הלכו לאיבוד מפני שלא ידעו או לא שמו לב לאזהרה זו? גם מי שלא אבד לגמרי, מכל מקום אין ספק שהוא טעה פעמים רבות, טעויות שיכולות היו להימנע אילו היה דבק ברבו.

לא משנה כמה טוב אתה יודע לשחות, הגלים הגבוהים של החיים חזקים יותר מכפי שאתה מעלה על דעתך. נניח שאתה נמצא בלב ים ונפלת מהסירה, אם מישהו יזרוק לך גלגל הצלה, אתה לא תמשיך לשחות לבד, גם אם אתה שחיין מעולה. אתה תחזיק חזק בגלגל - כי זוהי הצלתך! "וחי!" בטוח ככל שתהיה ביכולתך לשחות בעולם הזה, כל אדם חייב להחזיק חזק ברבו, כי חייו תלויים בכך.

החיים על יד הרב'ה

ישנו יסוד גדול אותו מלמדת אותנו הגמרא: "לעולם ידור אדם במקום רבו" (ברכות ח, א). יש החושבים שענין זה שייך ל"חסידים" בלבד, אבל אפילו "חסידים" לא בהכרח מקיימים גמרא זו כפי המכוון בה. יש המשתמשים באדמו"ר כדי לקבל ברכה, לבקש ממנו שיתפלל עליהם, או לשאול עצה במצב מסובך. אבל לחיות על יד הרב'ה כי זה החיים שלך, זהו מושג שמתעלמים ממנו פעמים רבות. ולהתעלם מזה פירושו להתעלם מהחיים.

כמובן שתשאלו, "מי הרב שלי? היה לי את הר"מ הזה, את המגיד שיעור ההוא. בישיבה היה לי ר"מ אחר בכל וועד, וכל אחד מהם מתגורר במקום אחר, אז לאן עלי לעבור דירה?", התשובה היא: לפחות על יד אחד מהם! ליד זה שאיתו היתה לך הכי הרבה "שייכות", זה שהיית הכי קרוב אליו.

אין לך אפשרות לעבור דירה? לכל הפחות וודא שאתה פוגש את רבך כמה שיותר. לאנשים רבים אין רב כלל. נשים מתקשרות אלי בטלפון, יש להם בעיות עם בעליהם. אני שואל אותם, "באיזה בית כנסת הוא מתפלל?" אם היה לו רב שאליו תוכל להתקשר, הרב יוכל לדבר איתו.

"הוא מתפלל בכמה בתי כנסת", היא אומרת לי.

פירוש הדבר הוא שאדם זה הוא יתום. בליל שבת הוא הולך למקום אחד, בשבת בבוקר הוא מתעטף בטלית ומסתובב במקומות שונים. למנחה ומעריב, אם הוא הולך, הוא הולך למקום אחר.

שאלתי אותה, "האם הוא מכיר את הרב באחד מבתי הכנסת?"

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שער אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקניני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אצל מן השוק

לו השפעה רבה על מלכי העולם. מה שזה לא היה, שלמה בוודאי יכול היה להתגונן בעוצמה מפני תוכחתו של רבו.

"רומא לא נבנתה ביום אחד"

ובכל זאת אומרת הגמרא ששלמה נהג כן רק משום שרבו לא היה יותר בין החיים. הוא לעולם לא היה עושה זאת אילו רבו היה עדיין חי. זהו דבר מדהים! לו היה נמצא בצילו של הרב'ה, שלמה המלך היה מהסס לעשות את הצעד הזה. הוא היה חוכך בדבר שוב ושוב, ומשהו בשכלו היה אומר לו להימנע מכך. עצם נוכחותו של שמעי בן גרא היתה מרתיעה אותו - למרות דעתו האדירה של שלמה המלך וכוחו המופלא לבחור ולהחליט, העובדה שיש מישהו שנמצא ברקע, היתה מגבילה את בחירתו החפשית העצומה.

רק לאחר ששלמה איבד את רבו, נזרעו זרעי חורבן בית המקדש. הגמרא (שבת נו, א, סנהדרין כא, ב) אומרת כי "בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ועלה בו שירטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי". כוונת הגמרא היא שכאשר הגיעה לבסוף מלכות רומי והחריבה את בית המקדש השני, היתה זו תוצאה של מעשה זה של שלמה.

כמובן שמיום נישואיו ועד החורבן עבר זמן רב, והיו פיתולים רבים בדרך, אבל חכמינו גילו שלחורבן בית המקדש וגלותו מארץ ישראל, היה קשר למאורע שהתרחש מאות שנים קודם לכן, כאשר לאדם גדול זה לא היה רב'ה.

"אין עוד נביא"

יש כאן מסר גדול וחשוב, אותו מבקשים חז"ל ללמד אותנו - ענין זה, שיהיה מי שיסתכל לך מעבר לכתף הוא חשוב כל כך, עד שעתידו של כל עם ישראל תלוי בזה. קיומו והצלחתו של עם ישראל, תלויים בכך שכל אחד מאיתנו יחיה בצילו של רב, מישהו שיסתכל לנו מעבר לכתף.

לכן אחד הדברים החשובים ביותר שעליהם אנחנו מתאבלים בימי בין המצרים הוא העובדה שאבדה מאיתנו הנבואה; איבדנו מערכת שלמה של אנשים שעומדים מעלינו ומנחים אותנו. כמובן שאנו בוכים על חורבן בית אלקינו ועל עם ה' כי נפלו בחרב, אולם אל לנו לשכוח שבכיינו הוא גם על ההזדמנות הגדולה שאיבדנו כאשר הנבואה הגיע לקיצה.

אמנם, אם אנחנו מתכוונים להתאבל כראוי, עלינו לדעת על מה אנחנו מתאבלים. כלומר, אנחנו צריכים לקבל תמונה ברורה בשכלנו, מה היה תפקידם של הנביאים?

לך אפילו נכדים, אז אתה חושב שאתה כבר משהו. ואולי אתה באמת כזה. אבל אין זה משנה; לעולם! תמיד! עליך לדור תמיד קרוב ככל הניתן לרבך, כדי שאתה תראה אותו והוא יראה אותך. אתה חייב להישאר תחת השגחה קבועה של מישהו.

שורש החורבן

על מנת להדגיש את חשיבותו של רב'ה שמסתכל מבעד לכתף, הגמרא בברכות מספרת לנו עובדה אודות אדם גדול ביותר, עובדה שבמבט ראשון נראית כל כך מדהימה, עד שכמעט קשה לקבל אותה. חז"ל מגלים לנו שהפרת הוראה זו, לדור במקום רבו, היא זו שגרמה לחורבן הבית ולגלות! היודעים אתם מדוע אנחנו אבלים על חורבן בית המקדש? משום ששלמה המלך טעה טעות גדולה וקיבל החלטות מבלי להיוועץ ברבו.

הגמרא מלמדת אותנו כי "לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה". רק לאחר פטירת רבו, שמעי בן גרא, קיבל שלמה את ההחלטה להתחתן עם בת פרעה, שהביאה בסופו של דבר לחורבן הבית.

ואל תטענו ששמעי בן גרא היה גדול יותר משלמה המלך. שלמה היה גדול בהרבה מרבו, והקב"ה העיד זה מכבר כי שלמה היה החכם מכל אדם (מלכים א' ה, יא). הוא היה גאון הגאונים, ובהחלט יכול היה להסתדר בכוחות עצמו. ביכולתו היה לקבל את ההחלטות הטובות ביותר, כך היה נראה לנו לכאורה.

מערכות של כח דהיתרא

למען האמת, אילו שמעי בן גרא היה מוכיח את שלמה בפניו על כך שנשא את בת פרעה, אין ספק שתשובתו של שלמה היתה ערוכה היטב. בוודאי היו לו מערכות שלמות, פלפולים אדירים, לבאר מדוע נהג כדין. ולא היתה זו רק מערכה עם עשרה ענפים כפי שמצוי בספרי השו"ת, לא ולא! שלמה המלך יכול היה לחבר סדרה שלמה של ספרים, עם כמה וכמה חלקים, כדי לבאר מדוע הדבר היה מותר.

ישנו ספר הנקרא "חזקה רבה" שחובר על ידי אחד מרבותינו האחרונים. ספר זה כולל כמה וכמה חלקים, אשר עוסקים כולם בעניני חזקה. שלמה המלך יכול היה לחבר סדרה גדולה פי שלוש, פי עשר, מהספר "חזקה רבה"! הוא היה מוכיח באותות ובמופתים שלא זו בלבד שמותר היה לו לישא את בת פרעה, אלא שהיתה כאן מצוה, והוא היה מחויב בדבר.

כבר ביארנו בעבר שלשלמה המלך היתה תכלית גדולה מאד בנישואין אלו, תכנית שמטרתה היתה ריבוי כבוד שמים, להינשא אל תוך משפחות מלכותיות, ובכך תהיה

ועי' מסכת דרך ארץ זוטא פרק א וילקוט שמעוני רמז (שסז) אבל אנחנו רואים שהיהודים הכניסו את ירמיהו הנביא לבור הטיט על מנת להטביע אותו. וזאת משום שליירמיהו היתה לשון מרה. אמנם לשון זו לא היתה שלו - הוא דיבר את הדברים אותם צווה עליו הקב"ה לומר.

מניעת הגלות

אולם עלינו לדעת שבמשך מאות שנים עם ישראל כן קיבל את הנביאים. זה לא אומר שכולם תמיד צייתו להם, אבל הם איפשרו להם לדבר. כולם הבינו שזהו הדבר הטוב ביותר עבור עם ישראל; הם ידעו שקיום האומה תלוי בשמיעת דברי מוסר ותוכחה, ושטוב שיש להם רב'ה.

ומה אירע לבסוף? בסוף תקופת בית ראשון, נחישותו של עם ישראל החלה להיחלש, ואז החלו להופיע נביאי השקר; הדבר קרה כי אנשים ביקשו סוג אחר של נבואה - נבואה נטולת ביקורת.

כך התנבא ירמיה בשם ה' במגילת איכה (ב, יד): "נְבִיאִיךָ - לא היו אלו הנביאים שלי אלא שלכם, "חָזוּ לְךָ שְׁנֵא וְתִפֹּל" - אמרו לכם דברים שקריים וחסרי משמעות, "וְלֹא גָלוּ עַל עֲוֹנְךָ לְהָשִׁיב שְׁבוּתְךָ" הם נמנעו מלדבר על חטאיכם, מה שיכול היה להשיב את השבויים, כלומר למנוע את הגלות.

משכך, אמר הקב"ה לכלל ישראל, "נתתי לכם את המתנה הגדולה הזו כדי לעזור לכם בעולם הזה ובעולם הבא, ועכשיו התעייפתם ממנה? ובכן, אקח בחזרה את המתנה", ומאז פסקה הנבואה; חורבן בית המקדש היווה את סיום הנבואה. בתחילת ימי בית שני עדיין נשארו מספר נביאים זקנים שהמשיכו לחיות עוד זמן מה, ומאז שהם הסתלקו לבית עולמם, לא קם עוד נביא בישראל.

זוכה ורואה בשמחתה

זהו דבר גדול שאיבדנו בחורבן, כי זו היתה הצלחתו של עם ישראל. עד אז, עם ישראל סמך על הנביאים שידריכו אותו אל השלמות בעבודת ה'. ולכן הדורות הללו הצליחו והצטיינו כל כך בעבודתם; מעולם לא השיגו יהודים שלמות גדולה יותר מאשר בתקופה שבה הנביאים עמדו על המשמר וגערו בכל דבר רע אותו ראו. הנביאים עוררו אותנו לתקן את דרכינו, וכך הפכנו לטובים יותר ויותר.

ולכן עלינו לזכור תמיד את מה שאיבדנו כשפסקה הנבואה. כשהנבואה הגיעה לקיצה, איבדנו את אחת מאבני החן היקרות ביותר שהיו לעמנו אי פעם, המתנה של ביקורת בלתי משוחדת ובלתי מוגבלת שמנחה אותנו אל חיי נצח. וזו המתנה שעלינו לנסות ולחיות מחדש בחיינו בכך שנחפש תמיד את קרבתו של מי שיסתכל מעבר לכתפינו וינחה אותנו. זהו הלקח של "זחי" - החיוב

המגידיים של פעם

אתם יודעים שעד לפני כמאה שנה היו בעם ישראל מגידיים, מטיפים, שנהגו לעבור בין קהילות ישראל ולדבר אל העם היהודי. הם דיברו במשך שעות, ואמרו דברי מוסר וכיבושין לתושבי המקום. המגיד מקלם נהג להגיע לעיירה ולמסור דרשות בנות שנים או שלוש שעות. הוא נזף וגער קשות בשומעי לקחו! ואל תחשבו שהציבור לא הגיע כדי לשמוע אותו. הדברים הכאיבו להם, אבל הם הקשיבו לדבריו אף על פי כן.

סיפר לי יהודי אחד שהוא זוכר שבעשרת ימי תשובה, המגיד נהג לדבר עם בעלי החנויות אודות החובה לדייק במידות ומשקולות. הוא אמר שהוא זוכר שמי שהיה יוצא אל מחוץ לעיר, היה רואה כל מיני כלי מדידה מפוזרים לכל עבר. היו אלו כלים ישנים ושחוקים, שכבר לא נתנו מידות מדויקות, והסוחרים השליכו אותם לאחר ששמעו את דבריו של המגיד. אלו היו ההישגים שהשיגו המגידיים באותם ימים, לפני זמן לא רב.

המגידיים המקוריים

אולם כל זה הוא כאין וכאפס לעומת הנביאים שהיו לעם ישראל בעבר! הנביא היה מדבר במרץ רב, ומוקיע כל דבר שראה כבלתי ראוי. אף אחד - לא המלכים, לא התלמידי חכמים, לא העשירים - איש לא היה חסין בפני ביקורתו.

הנביא לא היה כמו מרצה מקצועי שיודע להסתיר את דברי המוסר והביקורת שלו בינות לסיפוריו. הוא אמר להם בצורה ישירה ביותר מה לא בסדר אצלם. החטאים הקטנים ביותר תוארו על ידי הנביא במילים קשות ביותר. זו היתה המערכת של הנבואה. שום דבר לא נחשב לדבר קטן. והדברים נאמרו בצורה המרה ביותר!

היו מקרים בהם ניסו להשתיק את הנביא על ידי רציחתו. הנביא זכריה בן ברכיה נרצח בפקודתו של יואש המלך. הוא היה מוכיח את המלך בפומבי, עד שלבסוף שלח המלך אדם שיתקוף וירצח אותו בחשאי. זה היה מקרה שמעולם לא נשכח בהיסטוריה שלנו; דמו של הנביא מעולם לא נשכח. זה היה מקרה נדיר אבל זה קרה. אוריה הנביא נהרג גם הוא, על ידי המלך יהויקים. גם ישעיה הנביא הוצא להורג על ידי המלך מנשה.

אכן, היה זה דבר מסוכן להיות נביא. ירמיה הנביא אומר (איכה ג, ג) "וַיֵּדוּ אֲבָן בִּי". העניין מבואר בספר ירמיה פרק ל"ח, שם מסופר כיצד שרי המלך ניסו להרוג את ירמיה בכך שהשליכו אותו אל בור טיט בחצר המטרה. ירמיהו החל לשקוע, עד שהגיע עבד מלך הכושי והציל את חייו. עד היום אנחנו אסירי תודה לאותו עבד כושי על מעשה זה, והוא אף זכה לשכר רב על כך! (שם לט, טז-יח,

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

באחד מספריו משווה הרב את התפילה יחד עם אנשים שאינם לוקחים ברצינות את עבודת ה' שלהם לשעטנז - ערבוב שהוא בלתי חיובי בעיני ה'. האם איננו מחויבים להתפלל יחד עם כל יהודי באשר הוא - גם אם הוא מהחוטאים?

תשובה:

לא. איננו מחויבים להתפלל עם כל יהודי, לא ולא. והסיבה לכך היא שישנה חשיבות עליונה בקיום הערך של "הַחֶחֶק מִשְׁכָּן רָע" (אבות א, ז). צריך להישאר הרחק ממנו, ואסור להשתתף עם הרשע אפילו לדבר מצוה (אבות דר' נתן ט, ד). כך מבואר בפסוקים בצורה הברורה ביותר - שאסור להתחבר עמם אפילו כדי לקיים מצוה.

ולכן חשוב מאוד לא להיות משוחדים מהעובדה שכולנו אומרים את אותם המילים בתפילתנו. עליך לדעת שגם בבית הכנסת הטוב ביותר, אם אתה יושב ליד אדם רע, הוא עלול לקלקל אותך חלילה. ראיתי את זה קורה שוב ושוב.

היה פעם יהודי שהחל להתפלל בבית הכנסת שלנו. הוא היה בעל תשובה, כולו מלא בהתלהבות, מלא בלהט ללמוד. אבל הוא התיישב בבית הכנסת ליד איש זקן שהכרתי אותו כלץ, והזקן הזה היה מדבר איתו תמיד במהלך התפילה. הוא דיבר כל הזמן נגד כולם בבית הכנסת - כולל אני. סופו של הבעל תשובה הזה שהוא התקלקל לגמרי, הפך להיות אויב שלי, ועזב את בית הכנסת. רציתי לעשות ממנו משהו, אולם השכן הרע הזה הרס אותו. פעמיים אירע לי מקרה מעין זה.

ולכן חשוב כל כך להימנע מלבוא במגע עם אנשים שעלולים לקלקל אותך. גם אם זה יקלקל אותך רק במקצת, עליך להיזהר. חשוב עד למאוד לחפש את הטובים ביותר בכל מקום שתלך.

לוודא שהורג בשגגה יחיה בצורה מוצלחת בעיר המקלט. "לחיות" פירושו לחיות חיים של התקרבות לה' באמצעות הכלל של "עשה לך רב".

ואם כחלק מאבלותנו על חורבן הבית ואובדנם של ימי קדם, נזכיר לעצמנו את אותם הימים, ונשתדל גם אנו לנסות להשתמש במתנה הגדולה ששמה "בחירה חפשית" כדי להגביל את עצמנו על ידי קבלת הדרכה מאחרים, נזכה בעזרת ה' יתברך להיכלל בהבטחה הגדולה של "כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זֹכֶה וְרוּאָה בְּשִׁמְחָתָהּ" (תענית ל, ב).

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים

דקה אחת ביום של בחירה בחיים האמיתיים

"חיים" פירושה לחיות עם רב'ה שמאלץ אותך להגביל את בחירתך ולבחור רק בטוב. מעכשיו ועד תשעה באב, נשקיע בלי נדר שלושים שניות ביום במחשבה אודות האובדן שפקד את אומתנו כשאיבדנו את המערכת הגדולה הזו של הנבואה, שבה הנביאים לימדו, השגינו, וביקרו את עם ישראל. לאחר מכן נשקיע בלי נדר שלושים שניות נוספות כדי לחשוב על דרכים מעשיות שעל ידן נוכל להשיג את אותה השלמות שהיתה לנו פעם, באמצעות בחירת רב ומורה דרך שיעמוד על גבנו ויעזור לנו לבחור בחיים.

קדושת בתי מקדש מעט

בהמונות הגרמ"מ לזבין שליט"א רב שכונת רמת אהרן בני-ברק

דבר המערכת

שהיה אחר החורבן, נכנס פעם אחת לחורבה אחת מחורבות ירושלים - בית כנסת חרב. שהיה סבור שמכיון שהיה כאן מקום תפילה, על כן ראוי להתפלל כאן, ועל כן אמר לו אליהו זכור לטוב: 'מה קול שמעת' - כן, שמעתי בת קול מנהמת 'אוי לי' רואה את האלמנה יושבת וראשה חפוי, שבעונותיהם החרבתי את ביתי, שאין להם שום מושג בכבוד הבית. וכי אילו היה בביתו הפרטי מצב כזה, היה גם כן משאיר כך? **אבל בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ובתי מדרשות, בנין מפואר מסוייד ומכוויר, שם נשמע קול אחר 'אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו, מה לו לאב שהגלה'.**

ובקובץ תשובות ח"ג (אחרי תשובה י"ט) הביאו מילי דאגדתא ממרן זצוק"ל: [א] (הגמרא בסנהדרין קה, אומרת: אמר רבי יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו, ביקש לומר שלא יהיו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות אמר מה טובו אהליך יעקב וכו') לכאורה צריך ביאור, לפי האמור בגמרא סנהדרין, הכוונה של מה טובו אהליך יעקב לבתי כנסיות ובתי מדרשות, [וכן מתחיל סידור התפילה בכל בוקר בדורכו על סף ביהכ"נ אומר מה טובו אהליך]. ובבבא בתרא דף ס. מנה"מ לא יפתח אדם פתח כנגד פתח חלון כנגד חלון, א"ר יוחנן דאמר קרא 'וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו' ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר ראויין שתשרה עליהן שכינה, פירש רשב"ם, ראה היאך שוכנים ולפיכך אמר מה טובו אהליך אמר ראויין הללו שתשרה עליהן שכינה מדכתיב התם מה טובו אהליך קדייך. ובכן הכוונה לאוהליך ומשכנותיך קאי על אהליהם של כל פרט ופרט, לא כמו שאמרו בסנהדרין שבבתי כנסיות דיבר הכתוב.

אך באמת הם שנים שהן אחד אם יש בתי כנסיות בישראל שעליהם אפשר להגיד מה טובו אהליך יעקב, [בית ד' זה בית המקדש - 'ואת כל בית גדול' ר"י וריב"ל חד אמר מקום שמגדלין בו תורה וחד אמר מקום שמגדלין בו תפלה (מגילה כ"ז), 'ה' מעוז אתה היית לנו' אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות 'ד' אהבתי מעוז ביתך' (מגילה כ"ט)]. אז כל בית של הפרט בשעה שהוא בא להניח את היסוד לבנין בית הוא כבר הכין תכנית שהבית יהיה מתאים להשלחן ערוך שלא יהיה פתחי אהליהן מכוונים זה לזה, ומה טובו אהליך יעקב קוראים על שניהם יחד, הן על בתי כנסיות והן על אהלי ישראל. **ואם ח"ו אי אפשר לקרוא על אהלו את המקרא הזה 'מה טובו אהליך' האהל לא בנוי על פי התורה והשלחן ערוך, סימן הוא כי אצלו גם הבית כנסת לא חשוב כבית גדול שמגדלין בו תורה ותפלה.**

ב [מגילה כ"ח, (במשנה, ועוד אמר רבי יהודה ביהכ"נ שחרב... עלו בו עשבים לא יתלוש מפני עגמת נפש) רש"י ד"ה מפני עגמת נפש, מניחין בו עשבים כדי שתהא עגמת נפש לרואיהן ושיזכירו את ימי בניינו ואת שהיו רגילין להתאסף שם ויבקשו רחמים שיחדרו לקדמות.

חז"ל אמרו בילקוט שמואל 'ויבא גד אל דוד ביום ההוא כאשר יצא הקצף על ישראל ויאמר לו עלה הקם לד' מזבח בגורן ארונה היבוס' ואמרו חז"ל כי כל אותן אוכלסין שנפלו הוא על ידי שלא תבעו את בנק בית המקדש, והלא דבר קל וחומר ומה אלו שלא ראו את בנין בית המקדש כך אנו על אחת כמה וכמה, וכן התקינו הנביאים הראשונים שיהיו כל ישראל מתפללים בכל יום ג' פעמים השב שכינתך לציון.

קוראים כותבים

לבן-שיחם לצאת אחריהם...]. אשריהם ואשרי חלקיהם, יה"ר שחלקינו יהיה עימכם בתוך כלל ישראל בקרוב, אמן. אבל לאלו שעדיין לא זכו לכך (והוכתב הקטן בתוכם) בס"ד מרובה עלה בידי רעיון פשוט וידוע איך לבצע התחלה ולכבושה... והוא, שכאשר נזכרים להתחזק, מחליטים חזק, מעכשיו רק עד... סוף הסדר, עד אחרי

השבע ביום רביעי כ"ח תמוז יחול היארציט העשירי לרשכבה"ג מרן פוסק הדור רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל, ברצוננו להביא שיחת חיזוק שמסר מרן זצ"ל בחינוך ושיפוץ בית הכנסת בחשיבות תפארת בית הכנסת (דברי אגדה, פר' תרומה):

תניא א"ר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא אליהו זכור לטוב ושמר לי על הפתח (והמתין לי) עד שסיימתי תפילתי לאחר שסיימתי תפילתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו שלום עליך רבי ומורי ואמר לי בני מפני מה נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר לי היה לך להתפלל בדרך ואמרתי לו מתיירא הייתי שמא יפסיקו בי עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה. באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה. ואמר לי בני מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי בת קול שמנהמת כיונה ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות ואמר לי חיך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל יום ויום שלש פעמים אומרת כך, ולא זו בלבד אלא בשעה שישראל נכנסין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא שמייה הגדול מבורך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם (ברכות ג.).

ויש להבין, מה קול בחורבה 'זו' דוקא, ועוד וכי בכל חורבה שומעים קול זה? ועוד שלש פעמים ביום? עוד יש הבדל בין הקול שבחורבה, לקול שבבתי כנסיות ובתי מדרשות. בחורבה מתחיל ב'אוי' לבנים, ובבתי כנסיות מתחיל ב'אשרי המלך' ומה לו לאב' המעורר מדת הרחמים. בבתי כנסיות ובבתי מדרשות נאמר שהקב"ה מנענע בראשו, מה שלא נאמר בחורבה? **יש מצות עשה של בנין בית המקדש 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכו', אף שהקב"ה אמר 'לי הכסף ולי הזהב', ואין לו צורך בכך; אבל כל זה הוא נסיון לדעת כמה אהבה יש לישראל אליו, וכמה רוצים באמת בזה. וכן אנו מוצאים 'אפריין עשה לו המלך שלמה מעצי לבנון... רפידתו זהב מרכבו ארגמן' מפני 'שתוכו רצוף אהבה'! וכן היה הדין שבבוא כל ישראל ליראות 'ולא יראה את פני ד' ריקם'. והנה כאשר חרב הבית מבקש היהודי בכל עת מצוא 'בנה ביתך כבתחילה', 'השב את העבודה לדביר ביתך', הוא גם אומר 'ונשלמה פרים שפתינו', 'יהי רצון כאילו הקרבתי עולה... חטאת...'. הוא יכול להביא אלף עולות בכל יום אבל רק באמירה (ומהאי טעמא אין אדם מביא קרבן עולה ויורד באמירתו). אבל מי יודע אם מקירות לבו הוא מתפלל כך? לכן אף שחרב הבית, השאיר לנו הקב"ה את המקדש מעט, וצווה לרומם את בית אלוקינו, ולהעמיד את חורבותיו, והמה הסימן והסמל לבית הגדול והקדוש.**

וכאשר בא הקב"ה אל הבית מקדש מעט, ורואה איך הם מפוארים, רואה איך הכל בסדר נאה ויפה, ניכר כבוד התורה והבית, ואז חושב הוא כי ראויים המה גם לבית הגדול. אבל אם בא הקב"ה ורואה שהקירות מנוקבים, חלונות שבורים, חושך, והספרים קרועים ובלולים, והם אומרים "יהי רצון כאילו הקרבתי עולה... חטאת...", אבל כל זה רק באמירה, כשרואים שאין מחזיקים את התורה בכבוד, אז כדי בזיון וקצף. וזה היה אצל רבי יוסי,

לעילוי נשמת רבן של כל בני הגולה מרן פוסק הדור רבי יוסף שלום בן רבי אברהם אלישיב זצוקללה"ה

לעילוי נשמת רבן של כל בני הגולה מרן שר התורה רבי שמריהו יוסף חיים בן רבי יעקב ישראל קניבסקי זצוקללה"ה

לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. בדוק ומנוסה התפילה אחרת, הלימוד לימוד אחר... תטעמו תבינו. ויה"ר שנזכה בקרוב לפתחו של אולם, ולנשמע קולו בבואו אל הקודש י.ל.ב"ב

בירורי הלכה

ולא סגי במה שיש בחלון אחד שיעור י"ב חלונות (קו"ת ח"ג ס" כב).
[ג] פרוכת התלויה על ארון הקודש אין לה קדושת ארון רק קדושת ביהכ"נ ומותר לעשות ממנו דבר אחר לביהכ"נ דלב ב"ד מתנה עליהם ובמקום שאין דרך להשתמש לדבר אחר (כבזמנינו) אין ההיתר של לב ב"ד.
[ד] הא דנהגו לעשות צורות של אריות במעיל של ס"ת או מעל ארון הקודש ועל הפרוכת, רצוי שלא לעשות כן לכתחילה.
[טו] מומר לחלל שבת בפרהסיא (כשאינו תינוק שנשבה) או מומר להכעיס אפילו באחד משאר עבירות שנתן נרות לביהכ"נ (וה"ה שאר דברים) אסור להדליקם, וכן אין להשתמש בנרות חשמל שנדב המומר לביהכ"נ, אבל אם נתנו מעות לקנותם מותר.
[טז] נמצא בתקנות הקדמונים שלא להוציא טלית או ספר מביהכ"נ בלי רשות בעלים, וכן אין להוציא ספרים של ביהכ"נ בלי רשות הממונה, ויש רשות לממונה (הגבאי) להשאל ספרים בזמן שאין צורך בהם לאנשי ביהכ"נ.
[יז] נשאל על ביהכ"נ שרוצים לסתור את הקיר המפריד בין ביהכ"נ לעז"נ, בכדי להרחיב את ביהכ"נ, ורוצים לבנות עזרת נשים חדשה מעבר לקיר המזרחי של ביהכ"נ וישברו חלק מהקיר שמעל הארון-קודש בשביל פתיחת החלונות. והשיב שע"פ ז' טובי ביהכ"נ יפדו ע"י מכירה את חלק הקיר שרוצים לשבור, ויתנו במפורש שדמי הקיר יחול על הכסף (ויזהרו שלא יהיה פחות מסלע) והכסף ילך לתיקוני ס"ת, ויתרו ע"י גוי (קובץ תשובות ח"ה). ביהכ"נ שנותן, ימכרו אבניו ע"י ז' טובי העיר בפרוטה ומותר להשליך האבנים (אשרי האיש).
[יח] נשאל בענין מה שמבואר בהגהות רעק"א (סי' ק"נ ס"א) שאין נוטעין אילנות בסמוך לביהכ"נ, האם מועלת מחיצה נוספת שמעבר לקיר ביהכ"נ? והשיב: שמועילה מחיצה גם אם צמודה לקיר ביהכ"נ וכן מועיל צורה"פ, ומועלת המחיצה גם אם גובה האילנות גבוה מהמחיצה (משנת איש ס" כד). ומותר להניח פרחים וכן עציץ נקוב, ואם הביהכ"נ בקומה שניה ובקומה ראשונה יש חניה וכדו' שרי ליטע אילנות. (אשרי האיש)
[יט] וילון המשמש מחיצה בין ביהכ"נ לעזרת-נשים, שאילו היתה רוח מצויה בביהכ"נ היה הוילון מתנדנד, אין למחיצה זאת שם מחיצה רק שם מגביל.
[כ] מי שגר בשכירות בעיר י"ב חודש יש לו ליתן דמים לבנות ביהכ"נ גם אם דעתו לעזוב את העיר, ד"ב חודש משוי ליה לבן עיר גם אם דעתו לעזוב (אשרי האיש).
[לוקט מהספר 'פסקי הגר"ש אלישיב', אלא א"כ צויין אחרת]

התפילה, רק לשעה וכדו' [כ"א לפום חורפיה] אני לא מדבר דברי חולין בביהכ"נ, ואם יבואו לדבר איתי אסמן להם לצאת החוצה וכדו'. זה אמנם חור שהוא רק בגודל של מחט, אבל זהו מה שהקב"ה מבקש מאיתנו פתחו

ליקוט הלכות מרשכבה"ג מרן פוסק הדור רבי יוסף שלום אלישיב זצוק"ל
[א] הא דהותר לת"ח הלומדים בקביעות בבית המדרש לאכול ולשתות ושאר דברים שאינם בזיון, הנ"מ בזמן שלומדים שם אבל כשלא לומדים שם אין היתר.
[ב] הלומדים בביהמ"ד בקביעות יש להקל להם ללוות או לשלם חוב ולדבר דברים הנחוצים, אם ע"י שיצאו לחוץ יגרם להם ביטול תורה.
[ג] אין איסור קפנדריא מחדר לחדר בבית הכנסת ומותר ליכנס מחדר אחד דרך חדר אחר גם מבלי לומר פסוק, דכל בית הכנסת חשיב מקום אחד, וה"ה לעבור דרך ביהכ"נ לעזרת נשים המיועדת ללימוד הסמוכה לה דחשיב ג"כ מקום אחד.
[ד] אף שבביהכ"נ זמני אין קדושה מ"מ קפנדריא אסור לעשות שם דחשיב בזיון.
[ה] אם יש לביהכ"נ שתי כניסות, יש להדר לצאת מהדלת השניה ולא מזו שנכנס בה ואפילו אם זה מאריך לו את הדרך.
[ו] עיין קובץ תשובות ח"א שכתב לענין ארץ ישראל: ואף שאנשים מקרוב באו להנהיג לערוך קידוש בביהכ"נ בקריאת חתן או בר מצוה דבר זה הוא לא לפי השו"ע וע"ש בדבריו.
[ז] הלומד בביהכ"נ כל הלילה יכול לישן אם יש צורך.
[ח] אין לנשק לבניו הקטנים בבית הכנסת, ובעזרת נשים יש להקל. (א.ה. ובעז"נ שלומדים בה לכאורה דינה כביהמ"ד).
[ט] החצר או רחבה שעל יד ביהכ"נ שעושים שם מנינים בשעה שאין מקום בביהכ"נ אין לה קדושת ביהכ"נ. (א.ה. ובמקום שמתפללים שם תדיר כל זמן שהם נדחקים, המקום נעשה קבע לעצלנים כמבואר במהרי"ט מובא במשנ"ב סי' קנ"ד סק"ג)
[י] רחבת הכותל המערבי שהוא מקום קבוע לתפילה יש לו קדושת ביהכ"נ. רצוי לא לנקות ולחדש את פני הכותל ולהסיר השחוריות שעליהם והעשבים שעלו בהם אלא רצוי להשאירו כמות שהוא, כיון שע"ז מוסיף עגמת נפש לרואים ויזכרו החורבן ויתפללו שיחזור לקדמותו (קוב"ת ח"ג ס"כ).
[יא] חדר המשמש לתשמיש חול ויש בו כל יום מנין קבוע למנחה ומערב (כדוגמת בית חרושת שבזמן התפילות מתאספין בו) אין לו קדושת ביהכ"נ.
[יב] טוב שיהיה בביהכ"נ י"ב חלונות (שו"ע סי' צ' ס"ד), ושיעור גודל החלון הוא בכדי שראשו של אדם יוכל לעבור בו, וצריך י"ב חלונות ממש

סיפור השבוע

בעת אמירת קדיש, בחזרת הש"ץ, בקריאת התורה ולכבוד כל דבר שבקדושה, כעומד לקראת מלך... כל המביט בו ראה אדם בגיל מאה שנים, שהתורה הינה נשמת אפו ועצם חייו, וכאשר הוא מגיע לעניין של הלכה אין ניכר בו כל שמץ של עצלות. ועל כן, **אם מובא בהלכה שיש לעמוד בתפילה, אזי גם אדם בגיל כזה, הניצב לאחר שעות רבות של עמל עצום בתורה, אינו מוותר על דבר, מגיע לבית הכנסת ואומר פסוקי דזמרה מילה במילה בכוונה עצומה עד כלות הנפש.** שהרי מבין הוא ויודע, כי אלו תפילות דוד בן ישי המחברות בין קודשא בריך הוא לבניו. ואם כן, היאך אפשר להחמיץ אפילו מילה אחת, וכיצד ניתן להסיח את הדעת אף לרגע קט, בעת שאדם חי ומרגיש בידיעה חושית את הווית "שויתי ה' לנגדי תמיד"! (דרשו, בלק תש"פ)

סיפר הגה"צ רבי יצחק קולדצקי שליט"א, לפני כעשרים שנה היה פיגוע בעיצומו של עריכת ליל הסדר במלון פארק בנתניה, ורח"ל נהרגו שלושים ושתים אנשים הי"ד.

במוצאי יו"ט הלכתי למרן הגר"ש ושאלתי אותו במה להתעורר, ענה לי הגר"ש לתת כבוד לה' (כבוד בגימטריא ל"ב כמנין ההרואים), שאלתי אותו מה זה כבוד לה', אמר לי אם התפילה מתחילה בשעה שבע אזי מגיעים ברבע לשבע מתעטפים בטלית ובתפילין אומרים ברכות השחר וקרבות זהו מכבדי אכבד כפשוטו ממש. (דרשו)

לעילוי נשמת מזכי הרבים

הגה"צ רבי יהודה אריה בן רבי יעקב שכטר זצ"ל והגאון הגדול רבי עוזר בן רבי שלמה זלמן דרורי זצ"ל

לתרומות ולהפצת העלון 052-7101970 | לשליחת חומר ולקבלת העלון: פקס 15335792498 y0527176420@gmail.com

ברומז של עולם

גליון היוצא מבית ועד של חכמים העוסקים בענייני תפילה | גליון כ"ג

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכה

פרשיות
פנחס - מסעי
תשפ"ב

ברכת שעשה לי כל צרכי

כי סיים מסאניה לימא
כרוך שעשה לי כל צרכי [סס]

ברכת מלביש ערומים

כד לביש, לימא מלביש כרוך
מלביש ערומים [ברכות ס ע"ב]ברכות השחר
חלק ו'

פנימיות התפילה

הרב דוד יצחק וועקסלער שליט"א בעמח"ס אני לדודי

וידעו כי ערומים הם - ערום מן המצות

כתב הרוקח "מה שאמר מלביש ערומים אחר פוקח עורים, לפי שכתוב באדם הראשון וחיה" ו"תפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם ויתפרו עלי תאניה", הרי פקחיה ואחר כך לבישה". והנה רש"י מפרש מהו הכוונה וידעו כי ערומים הם, "אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מצוה אחת היתה בידם ונתערטלה ממנה".

על ידי המצות נברא מלבוש לנשמתו בגן עדן

והחפץ חיים בספר שם עולם (חלק א פרק י"ד) ביאר הענין, דלכד מלבוש הגשמי המכסה גופו של אדם, כמו"כ יש לבוש להנשמה. ובהאי עלמא הלבוש הוא העור והבשר וכמ"ש עור ובושר תלבישו וגו'. אך לבוש זה לא יתקיים לאחר מיתתו, אלא נתן לנו השי"ת את התורה שע"י קיום מצותיה נברא מלבושי הוד להנפש. וזהו מה שכתוב [זכריה ג'] אצל יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול הסירו הבגדים הצואים מעליו והלבש אותך מחלצות. וכדאיתא בזה"ק (פרשת פקודי היכלא תניינא), ע"ש. ומביא דברי הגר"א שפירש הפסוק "בכל עת יהיו בגדי לבנים" דקאי על מעשה המצות שיהיה כראוי דע"י יתוקן עבורו לנפשו בגדים לבנים שיהיה יכול לעמוד בהן לפני השי"ת. ואמר הח"ח דבזה יומתק דברי רש"י כאן, דהכוונה הוא כפשוטו ממש דמתחילה כשקיימו את המצוה ולא אכלו היה על גופן בג"ע מלבושי הוד שבזה היו ראויים לעמוד לפני השי"ת כמו היום כל ישראל אחר פטירתם בגן עדן.

הקב"ה מלביש הנשמה בתוך הגוף בעוה"ז

והשל"ה הק' ביאר כוונת פנימיות הברכה, דהוא הודאה על מה שהקב"ה מלביש את הנשמה בתוך הגוף בעוה"ז שהנשמה הוא ערום, דהרי בעת פטירתו של האדם הנשמה לובשת לבושי מכלול המצוות שנתעסק בהם בעוה"ז, אמנם בצאתו מהגוף בעת השינה אין לה לבוש כלל, והוא משל אל בת נקבה שיש לה נדוניה ומלבוש ותכשיט הרבה בבית אביה שהרויחה היא במעשי ידיה, ועכ"ז כ"ז שלא נישאת אינה לובשת כלל, כן ענין הנשמה שהכל שמוזר לה עד צאתה מהגוף מכל וכל והקב"ה מלבישה בכל יום מהגוף הזה, לכן צריך לברך ליוצרה.

ביאורי התפילה על ברכת מלביש ערומים

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברומז של עולם

הקב"ה הלביש אדם וחיה אחר שנפקחו עיניהם ונתביישו

כתבו רבינו יעקב בן יקר והאבודרהם, שלשון ברכה זו מיוסדת על הפסוק (בראשית ג' כא) ויעש ה' אלקים לאדם כתנות עור וילבישם. ובגמ' סוטה (יד' א') איתא, מאי דכתיב (דברים י"ג) אחרי ה' אלקיכם תלכו, לילך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב ויעש ה' א' כתנות וכו'. ובפי' הראב"ן והרוקח על התפלה ביארו שברכה זו אחר ברכת פוקח עורים, ע"פ מש"כ בראשית (שם) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי ערומים הם, ויתפרו עלה תאניה ויעשו להם חגורות, ולכן אחר פקחת עיניו, לובש, ע"כ תוכן דבריו, וצ"ב.

ונראה לבאר בס"ד, דאחר החטא נשתנו אדם וחיה מנשמה גבוהה בגוף קדוש וטהור, לגוף מגושם שעלול להיסחב אחרי תאוות העוה"ז (ע' בספרונו שם), ולכן נתביישו מעצמם וכל שכן מבוראם ית' (כמ"ש שם בפסוק ח'). והנה הם גרמו זה לעצמם, והשתדלו לכסות את בושתם ע"י בגד ארעי ובזוי, היינו החגורות מעלי תאניה, והיה מהראוי שלא יזכו לעזרת הבורא ית' בזה. אך רחמי שמים מרובים מאד גם אחר שיחטא האדם, ולכן ריחם הקב"ה עליהם ועל בושתם, ובכבודו ובעצמו עשה להם לבושין דיקר (כלשון התרגום), ולא הסתפק בזה להסיר את בושתם, אלא הלבישם בלבושים מכובדים וחשובים.

הקב"ה הלביש אדם הראשון מבגדי כהונה

והוסיף הבעל הטורים, שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגדי כהונה, וכדאיתא במד"ר (במדבר ד' ח'), אדם הראשון היה גבורו של עולם, וכיון שקרב קרבנו וכו' לבש בגדי כהונה גדולה, שנא' ויעש ה' א' כתנות עור וילבישם [והבעה"ט יליף זה בגז"ש ממש"כ לגבי אהרן וילבישם כותנות]. ואלו הם הבגדי עשו החמודות (פ' תולדות כ"ז ט"ו) כמ"ש תרגום יונתן (שם), שלבש יעקב אבינו כשקבל הברכות.

המלבושים מכבדין את בעליהן

וע"ז תקנו לברך הקב"ה כל יום על שהוא מלביש אותנו מלהיות ערומים, ומציל אותנו מבשתנו וגם נותן לנו ברחמי ית' לבושי יקר, כמ"ש במס' שבת (ק"ג א') דר' יוחנן קארי למאניה (בגדים) מכבדו, ופרש"י, שמכבדין בעליהן. וכל שכן שבשבת קודש יש לכוון בברכה זו עוד יותר, דהרי אנו זוכים ללבוש בגדי שבת (ויש גרסא במד"ר הנ"ל דבגדי שבת היו אלו שהקב"ה עשה לאדה"ר), והם מכבדים את השבת (כמ"ש שם בגמ') ובהם אנו מקיימים מצוה מן התורה של מקראי קודש בכל יו"ט, כמו שפירש"י בפ' אמור (כ"ג ל"ה). וכן לענין תפילה, כתב הטור (סי' צ"ח) "ראוי לאדם שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפילה כגון בגדי כהונה אלא שאין כל אדם יכול לבזבז ע"ז".

אנו מודים על מה שנתן לנו הקב"ה דעה לתקן המלבושים

ובפי' של רבינו מנוח, הוסיף בזה"ל, הודאה לשם שחננו דעת לתקן מלבושים לכסות ערותנו, ע"כ. וביאור דבריו הוא ע"פ מש"כ הרוקח "כי לביש לימא ברוך מלביש ערומים. דכתיב ויעש אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, שנתן בהם דיעה שגזוז הצאן וטו ווארגו ותפרו ולבושו". והוא ע"פ דברי הגמ' ברכות (נח, א) כמה יגיעות יגע אדה"ר עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ וטווה וכו'. ויש להתבונן גם בנפלאותיו ית' שברא את הצמר הנפלא של הרחלים והחוטאים של הפשתן והניילון מהדלק, שאין סוף לחכמה וגמילות חסדים מצדו ית' בכל היסודות האלו שנבראו כדי להלביש אותנו בכבוד ובשמחה ובחמימות לכאן"א מכל באי עולם.

הגליון הוקדש לע"נ

שרה בת שמואל הלוי ע"ה

נפטרה י"ב תמוז תשס"ז

הונצח ע"י בנה משה נייראטה נ"י

לעילוי נשמת האשה החשובה

מרת מרים ע"ה בת הרב בנימין זאב זצ"ל

יצתה נשמתה בטירה ביום ראשון י"א תמוז תשפ"ב

ביאורי התפילה על ברכת שעשה לי כל צרכי

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברומי של עולם

איתא בגמ' ברכות (ס:) כי סיים מסאנאי (פרש"י שבר"י, כשנועל את מנעליו) לימא, ברוך שעשה לי כל צרכי. ויש לדעת מדוע הנעלים מכונים כל צרכי יותר משאר הלבושים, שנכללו בברכת מלביש ערומים. ומצינו כמה מהלכים בראשונים בזה.

הנעלים נקראו 'צרכי'

אז"ל רבינו יעקב בן יקר, שעשה לי כל צרכי, כלומר, כשהוא ערום ממנעלים אפילו לבוש וחגור ולבוש מכנסיים, אינו יכול ללכת בשוק לקנות צרכיו, ועכשיו כשהוא לבוש מנעליו, לבוש כל צרכיו, ע"כ. ומשמע דר"ל דבדאי שאר מלבושיו הם יותר חשובים, מ"מ עדיין חסר לו נעליים לרגליו, ובלעדן לא יוכל לצאת למלאכתו ועבודתו ולכל צרכיו, ולכן אחר שהודה וברך לבוראו על החסד הגדול שנתן לו כל בגדיו, יש להוסיף להודות על תוספת החסד של נעליים, וזו כוונת "כל צרכי", דלא החסיר השי"ת כלום מכל הצרכים. וכע"ז כתב רבינו מנוח שפי' כל צרכי, לפי שהם המלבוש האחרון הצריך לגוף. ובמס' פסחים (ק"ב א') אי' שר"ע צוה לבנו "אל תמנע מנעלים מרגליך", ופרשב"ם "שגנאי הוא לת"ח ללכת יחף וכו'", וחזינן דמצד מלבושים אין המנעלים דבר המוכרח כ"כ לסתם בנ"א. [וע' בעיוני התפילה]

ולפי פירוש זה, המכוון של 'צרכי' הוא על הנעלים בעצמם. שאנו מודים בזה להקב"ה שבחסדיו הרבים לא חסר לנו כלום, ומלבד החסדים הרבים של כל הבגדים, הוסיף לנו השי"ת גם הנעליים. ויש להתבונן עוד, שהנעליים נעשים מהחומר המתאים ביותר לתפקידם, דהרי העור של בהמה עבה וחזקה כדי לשמור הרגליים מזוק, ומ"מ יש לה גם הרגשה של רכות לנוחות, וכמ"כ הם שומרים את רגליו מלחות וממים, וגם מתקיים הרבה זמן. ועל כל זה יש להודות בכל לב למי שברא דבר נפלא זה לצרכי בני אדם.

'צרכי' קאי על כל הצרכים המגיעים ע"י לבישת הנעלים

בן אף האבודרהם כתב וז"ל "הטעם לברכה זו שכ"ז שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו וצרכי ביתו, וכיון שלבש מנעליו כאילו נעשה לו כל צרכיו". ע"כ. ונראה בכוונתו, דכיון דא"א לאדם להגיע לכל צרכיו בין רוחניים ובין גשמיים אא"כ יוכל לילך ברגליו, והרי ההליכה תלויה בנעליים, לכן רק ע"י מנעליו יוכל לספק כל צרכיו. וכע"ז פ'י הלבוש (סי' מ"ו סעי' ב) וז"ל "שכיון שיש לו לאדם מנעלים ברגליו הרי הוא מוכן ללכת לכל אשר ירצה, וזהו כל צרכי". וכ"כ היסוד ושורש עבודה שהעתיק דברי האבודרהם וכתב "חיוב על האדם לברך ברכה זו בשמחת הלב מאוד, ויאמין האמנה גדולה בה' ית' ויתעלה שיספיק לו צרכו. וביחוד האדם שחננו ה' יתעלה בלחם ושמלה ובית דירה וכי יש לו כל, יברך ברכה זו בשמחה עצומה מאוד ויתן שבח גדול והודאה על העבר והאמנה על העתיד. ואף שנתקנה ברכה זו על לבישת מנעלים, בודאי צריך האדם ליתן הודאה במחשבתו בברכה זו על כל הטוב שחננו השם יתעלה".

ויש נפק"מ להלכה בין הפירושים לענין אמירתה בט' באב ויוה"כ, כמש"כ הדרישה (סימן תרי"ג) בהא דיכול לברך בט"ב י"דשאני ברכת שעשה לי כל צרכי שהיא ברכה כוללת ואינה מיוחדת דוקא לנעילת הסנדל אלא שתיקונו לאמרה בשעת נעילה", ע"ש. [וע' בתפילה כהלכתה].

עומק התפילה

האדם מושל על כל חלקי הבריאה למטה ממנו

כתב הגר"א בס' אמרי נועם (ברכות ס' ע"ב), דנתקנה ברכה זאת ע"פ מש"כ בתהלים (פ' ח') "כל שמה תחת רגליו צונה ואלפים כולם" (שמות הכל, צאן ובקר תחתיו) שמורה על השליטה, שהשליט הקב"ה את האדם על הכל, שנוטל ולד הבהמה ושוחטו ואוכלו, ושמה החלב של אמו, ויותר מכן ששוחט הבהמה עצמה ואוכל בשרה, וגם נוטל עורה ועשה ממנו מנעליו לרגליו, וזהו שליטה גדולה שאין למעלה ממנה. [וכ"כ ביצירת האדם שהקב"ה ברכו, וירדו בגדת הים ובעו השמים ובבהמה ובכל הארץ].

והשל"ה בסידורו הוסיף ביאור בזה בשם רבו המהרש"ל דידוע דהקב"ה ברא ד' מדריגות בעולם הזה זו למעלה מזו - דומם צומח חיומדר. ועל זה אמר הכתוב דמאחר שמושל על דרגה של חי שהוא הבהמות, וזהו 'צונה' ואלפים', כל שכן שמושל בצומח ודומם שתחתיהם. ונמצא שהאדם מושל על כל המדריגות למטה ממנו. וכשהאדם לוקח עור בהמה ועושה ממנו מנעלים, ע"י ממשלה הזאת מורה שנעשה לו כל הצרכים מכל חלקי הבריאה, שהרי הוא מושל בכלם. על כן תיקנו בשעת נעילת מנעליו ברכת שעשה לי 'כל' צרכי.

המנעלים חוצצים מהשפעת הקללה על האדמה

מצינו עוד ביאור בספר אגרא דפרקא (לבעל סה"ק בני יששכר) כתב בשם ס' משנת חכמים (למהר"ם חאגיז) בשם סה"ק, שלבישת המנעלים הוא כדי שלא יגעו הרגלים על האדמה שנתקללה בחטאו של אדם הראשון, אבל במקום אדמת קודש שיצאה האדמה מכלל ארור לברוך, יש ללכת יחף כמ"ש במשה (שמות ג') "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא".

ולפ"ז, ההודאה להקב"ה שעשה לי כל צרכי, כולל בה גם הודאה על שנתן האפשרות להתרחק מהשפעת הקללה שקבלה האדמה, ולישאר בכלל ברכה.

מסורת התפילה

הפר"ח שכל הברכות מדברים בנמצא ואח"כ בנסתר, וכונתו דאע"פ שמתחילים בלשון נוכח שאומרים 'אתה' אבל שאר הברכה תמיד היא בלשון נסתר. והנה בברכת בורא נפשות ג"כ מצינו דיש נוהגין לומר "כל מה שבראת", נ"כ"ה בכמה פוסקים וכתבי האר"י, ע' א"ר סי' ר"ז ג, והגר"א בשנות אליהו (ברכות פ"ו מ"ח) משגי' ע"ז דכל הברכות בלשון נסתר. והסדר היום ביאר דכוונת שני ברכות אלו שוות וז"ל "ועשה לי כל צרכי שכל הענינים הצריכין לאדם הם כדי להשיג בהם מבוקשו מכל אשר יעלה על לבנו לעשות ימצא בעולם ולא ישוב מפני כל והוא כענין שאמרו בברכת בורא נפשות רבות וחסרונן שלא חסר מהם כלום מכל אשר האדם תאב וחומד ואף על פי שאין הענין מוכרח לקיומו וכו'". וי"ל דעל קורבה מיוחדת זו שהקב"ה הרבה להיטיב עמנו יותר מן הצורך, נופל בהם לשון נוכח. ויתכן דזהו ג"כ הטעם שאומרים בלשון יחיד, דכמו שמדברים בלשון נוכח להקב"ה, מביעים ג"כ הפרטיות שלנו, שאתה הקב"ה עשה עבורי כל צרכי.

צורך שמידתם תהא מדויקת למידת הלובושם (וזה רק חסרון ביופי), משא"כ מנעלים צריכים להתאים למידת רגל הלובוש, דהנעל אינו ראוי אלא לרגליך, ולא להגל אחר, עכ"ל. ויש לציין לזה מה דא' בגמ' (ב"מ כז, ב) דלא שאולי אינשי אוכפא משום שמזיק לבהמתו, וביארו הראשונים דהוא משום שצורת האוכף משתנה לפי הבהמה. ונר' דזהו משום שנעשית מעור שהוא גם קשה וגם רך, ועל כן דרך של כלי עור קשה להתאים עצמו לצורת סביביו. ודבר זה שייך גם בנעלים, שדרך הנעלים להתאים עצמם ולהתלבש צורת רגל האדם הנועלם, ובזה נעשים נוחים טפי.

וכ"ז את"ש, דפירוש 'כל צרכי' קאי על גוף הנעלים, אבל להמפרשים דהכוונה דע"י הנעלים יכול להשיג כל צרכיו, עדיין קשה. והגר"ח ק"צ"ל אמר לר' צבי יברוך שליט"א משום שלכל אחד יש את הצורך פרטי שלו, והקב"ה דואג לכל אחד על צרכיו שלו.

גירסת הרמב"ם 'שעשית'

והנה גירסת הרמב"ם (לפנינו, וע' שינוי נוסחאות במהד' פרנקל) הוא 'שעשית לי כל כל צרכי', ותמה

'שעשה' בלשון עבר

תמה המחצית השקל דאין אנו יודעים הטעם שנאמר ברכה זו בלשון עבר. הגר"א באמרי נועם ביאר דקאי על תחילת בריאתו של אדם, ע' מש"כ בפנימיות התפילה. ובפירוש דובר שלום ביאר ע"פ מאמר חז"ל שהובא בתוס' בברכות (ריש ס' ע"ב) בביאור לשון ברכת אשר יצר את האדם 'בחכמה', שהחכמה הוא מה שהקדים מזונותיו של אדם לבריאתו. וה"נ הכוונה הוא שהקדים צרכיו של אדם לבריאת האדם עצמו. ויתכן דהאבודרהם כיוון לבאר זה במש"כ "דע"י שעושה מנעליו כאילו נעשו לו כל צרכיו", ודו"ק.

'צרכי' בלשון יחיד

הקשה הערוך השולחן (ס"מ ס"ח), מאי טעמא ברכת מלביש ערומים היא בלשון רבים, וברכת כל צרכי היא בלשון יחיד. והגר"א"ל זצ"ל (אילת השחר דברים פ' כי תבוא כט, ד) ביאר דמצינו חילוק זה בלישנא דקרא "דעל בגדים נאמר" לא בלו שלמותכם מעליכם", בלשון רבים, ועל נעלים כתיב "ונעלך לא בלתה מעל רגליך", בלשון יחיד. ואולי כיון דבגדים אין

תפילה כהלכתה

הרב אלחנן ברונו שליט"א

בעמ"ס נתיבות הברכה

ברכת מלביש ערומים

ברכת מלביש ערומים בלבישת בגד חדש

תוס' בברכות (נט ע"ב ד"ה ורבי) הביאו דברי הירושלמי (פ"ט ה"ג) ר' יעקב בשם ר' חייא בר אבא אמר קנה [בגד חדש] אומר שהחיינו וכו' לבש בגדים אומר מלביש ערומים, וכן פסק השו"ע (סי' רכ"ג ס"ד) הקונה בגד חדש נשצריך לברך עליו שהחיינו, כשלו בשו"ע מברך מלביש ערומים.²

וכתבו הפוסקים (א"ר בשם הסדר ברכות) דהנזהר בברכה זו עליו נאמר וירח את ריח בגדיו, (בראשית פכ"ז פכ"ז). וכתב המ"ב (סקי"ח), דדוקא כשלו בשו"ע באמצע היום או בלילה אחר שכבר בירך ברכת מלביש ערומים של ברכות השחר, אבל אם לובשו בבוקר יכול לכוון בברכת מלביש ערומים של ברכות השחר גם על הבגד החדש ושוב אין צריך לחזור ולברך.³ ואם מברך גם שהחיינו בשעת הלבישה, יקדים ברכת מלביש ערומים לשהחיינו.⁴

גדר חיוב הברכה

נחלקו הראשונים אם מברכים ברכה זו דוקא אם לבש בגדים או שהברכה היא על מנהגו של עולם. ונפק"מ אם ישן במטתו ערום ולא נתלבש בבגדים עדיין (רא"ש פ"ט סי' כ"ג, ועי' הגי' היעבי"ץ שם), או ישן במטתו בבגדים ועדיין לא החליפו אותם, (רמב"ם פ"ז ה"ח). ולמעשה נחלקו בזה השו"ע והרמ"א (סימן מ"ו סעי' ח'), דדעת השו"ע דאין מברכים ברכה זו אם לא נתחייבו בהם. ודעת הרמ"א שהברכה היא על מנהגו של עולם. וכתב המג"א (סקי"ד) דנכון לכתחילה לחייב עצמו בברכה כדי לצאת ידי כולם.

נגיעה במלבושים קודם נטילת ידיים

כתב המג"א (סי' ד' סק"א והובא במ"ב סק"ב) וז"ל, כתב בסדר היום שלא יגע במלבושיו עד שיטול ידיהו. ובגמ' לא משמע כן. עי' סי' מ"ו. ובברכות (נא). אל תטול חלוקך שחרית מיד השמש ותלבש, עכ"ל. וביאר המחצית השקל דהא דבגמ' ובשו"ע לא משמע כן, היינו משום דבגמ' ובשו"ע (סי' מ"ו) מסודרים סדר ברכות השחר, וכתוב כשלו בשו"ע מברך מלביש ערומים וכו' כשנועל מנעליו מברך וכו' כשחוגר וכו' כשמשים כובע בראשו וכו' כשיטול ידיהו יברך וכו'. הרי דנטיילה מסודר לאחר לבישת כל בגדיו. ומה שהביא ראה מהגמ' (נא). ביאר הלבושי שרד כוונתו, דמסדר הגמ' אפשר לדחות דמייירי שאדם אחר שנטל ידיהו מלביש אותו. לכן הביא הך דאל תטול חלוקך מיד השמש אלא הוא עצמו ילבש, ומשמע דאסור אפילו אם השמש נטל ידיהו.

אמנם בצוואת ר' אליעזר הגדול (הודפס בספר שבט מוסר פט"ז) כתב וז"ל "הוי זהיר בכלי של מים סמוך למטתך, וכשתקום בבוקר אל תקח חלוק ללבוש קודם נטילת ידיים לא מידך ולא מיד אחר שלא נטל ידיהו, כי רוח הטומאה שורה על הידיים".

לברוכי כ"א שהחיינו, יעי"ש. ועוד יש לתת טעם דלא נהגו לברך מלביש ערומים על בגד חדש, משום דמלביש ערומים משמע ערום לגמרי, לא כן בלבוש מלבושים, וזהו דוקא בגד עליון או גלימא. ועי"כ לא נהגו לברך רק שהחיינו, וכו', עכ"ל. אכן לענ"ד דבריהם צ"ב, דהנה דין זה איתא להדיא בירושלמי והובא בכל הראשונים בלי חולק, ומה טעם לא יברך. ומש"כ הכף החיים בשם היפה ללב, דברכת מלביש ערומים דשחרית פוטרו, הלא זה דוקא אם לבש את הבגד החדש בשעת שבירך מלביש ערומים, או שעכ"פ כיוון לפטור את הבגד החדש, אבל אם לא לבש את הבגד החדש בשעה שבירך בשחרית מלביש ערומים, וגם לא היתה דעתו לפטור, אמאי לא יברך. ומש"כ הכף החיים גופיה ד"ל דברכת מלביש ערומים היא לא על מלבושים עליונים, לכאן מסתימת דברי הירושלמי והראשונים והפוסקים לא משמע חילוק זה. ותו, דלכאן נראה דדוקא על בגד חשוב שמברכים עליו שהחיינו מברכים מלביש ערומים, נכנראה מהשו"ע שהביא האי דינא רק הכא גבי ברכת שהחיינו, ואילו על הבגדים שמכסים את גוף האדם ממש אין מברכים שהחיינו כיון שאינם בגדים חשובים כ"כ, וא"כ מוכח דהכונה היא לבגד עליון שהוא בגד חשוב. ולכן לדינא נראה, דכיון שסתימת דברי הירושלמי והראשונים והפוסקים היא, שהלבוש בגד חדש צריך לברך מלביש ערומים, פשיטא שכן צריך לנהוג מן הדין. אמנם הנהוג שלא לברך יש לו על מי לסמוך.

3. כ"כ המ"ב בשם האחרונים, שאם לובש הבגד שחרית יכול לצאת בברכת מלביש ערומים שמברך בברכת השחר. אמנם אם לבש את הבגד החדש באמצע היום או בלילה, צריך לחזור ולברך ברכת מלביש ערומים, וכ"כ בשו"ת קול אליהו (ח"ב או"ח סי' א') וז"ל "דאף שמברך בבוקר השכם מלביש ערומים בתוך ברכות של שחר, אפ"ה צריך לברך פעם אחרת כשלו בשו"ע מלבוש חדש, וטעמא הוי ודאי כדכתיבנא, משום דהוי שבח והודאה. והכי חזינן דנהוג עלמא כשלו בשו"ע מלבוש חדש, לברך עליו מלביש ערומים אף שכבר בירך בבוקר השכם".

4. מ"ב (סי' רכ"ג סקי"ז), ועי' שעה"צ (שם סק"כ"א).

1. ועי' מש"כ בזה בשו"ת דברי יציב (או"ח סי' ב').

2. ודברי הירושלמי הובא בהרבה ראשונים ועי' רשב"א ומאירי (שם) וברא"ש (שם פ"ט סי' ט"ז) וברבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב יג חלק ב'), ובאבודרהם (ברכות הראייה והשבח). וכן הובא בח"א (כלל ס"ב ס"ב) והדרך החיים (סי' רכ"ב ס"ז) והערוה"ש (שם ס"ו) והמ"ב (שם). ואף שכבר בירך ברכה זו בהשכמה מ"מ יברך כשלו בשו"ע, מיהו אם לבשו בבוקר יכול לצאת בברכה זו. ומי שמברך מלביש ערומים ושהחיינו יקדים מלביש ערומים נא"ר (שם סקי"ז), מגן גיבורים (אלף המגן שם סקי"ב). אלא דצ"ב אמאי ברכת מלביש ערומים נתקנה דוקא על בגד שמברכים שהחיינו (והיינו בגד חשוב), דלכאן על כל בגד חדש לו יצטרך לברך ברכה זו (כיון שהבגד מכסה את גופו), ומה לי בין בגד חשוב לבגד שאינו חשוב, וצ"ע.

והנה יש פוסקים שכתבו שלא יברך ברכה זו ועכ"פ בשם ומלכות, כ"כ בשו"ע הגר"ז (סדר ברכת הנהנין פ"ב ס"ו) וז"ל, הלבוש בגד חדש, יש אומרים שמברך מלביש ערומים אע"פ שכבר בירך בשחר, ונכון לברך בלא שם ומלכות, וטוב ללבוש קודם ברכת השחר לפוטרו בברכת מלביש ערומים שבשחר, עכ"ל. ואולם בלוח ברכות הנהנין (פי"א הכ"א) סתם שצריך לברך בשם ומלכות, וצ"ע. וכ"כ הבן איש חי (שנה ראשונה פרשת ראה ס"א) וז"ל, אך יש אומרים שאם קנה או עשה איזה מלבוש חדש אז כשלו בשו"ע מברך ברכת מלביש ערומים, ובאזור כשאזור בו מברך אזור ישראל בגבורה, והכובע כשמשומו בראשו מברך עוטר ישראל בתפארה, ויש חולקין וס"ל דאין לברך ברכות אלו, ומשום ספק ברכות לא נהגו העולם לברכם, ומ"מ טוב ללבשם פעם הראשון בשחרית ויכוין לפטרם בברכות השחר שיברך קודם שילבשם, ויכוין עליהם וילבשם תכף אחר ברכות השחר בלא היסח הדעת והפסק ובוה יצא י"ח לכו"ע, ואם הוא מוכרח ללבשם ערבית יברך עליהם הברכות הנ"ל בלי שם ומלכות ויהדרה שם ומלכות בלבו, עכ"ל. וכ"כ הכף החיים (שם סקי"ב) וז"ל, מלביש ערומים. מיהו היפה ללב כתב, דלא נהגו עכשיו לברך מלביש ערומים, משום דברכת מלביש ערומים דשחרית פוטרו, ולא בעי

ברכת שעשה לי כל צרכי בט' באב ויום הכיפורים

הב"י (סי' תרי"ג) הביא שיטת הבעל העיטור (הל' יוה"כ עמ' ק"ו) דגם ביוה"כ שאסור בנעילת הסנדל מברך "שעשה לי כל צרכי", כיון דבידו וברשותו הם לעולם כגון מפני סכנת עקרב מותר ויכול לברך כסדר כל השנה כולה, והביאו הרא"ש (הל' יוה"כ סי' ג'). ועוד כתבו הראשונים דלמאי דמברכין [ברה"ש] על מנהגו של עולם, שפיר מברך גם ביוה"כ², אבל לדעת הרמב"ם דאינו מברך אא"כ נהנה אינו יכול לברך, עכ"ד הב"י.

אך השע"ת הביא דעת המקובלים דאף דבכל השנה מברכין על מנהג העולם, אפ"ה ביוה"כ שכל העולם אין נהנין אין מברכין³. ושיטת הגר"א במעשה רב (אות ט') שאין לברך ביה"כ וט"ב, אבל במוצאי יוה"כ וט"ב תיכף כשנועל מנעליו יברך⁴.

ולדינא, כתב המ"ב (סי' תקנ"ד סקל"א) "אע"פ שאסור בט"ב וביוה"כ בנעילת הסנדל מ"מ הסכימו הרבה אחרונים שיוכל לברך ברכת שעשה לי כל צרכי".

1. ותמחהו הפוסקים דשיטת הרא"ש בברכות הוא דברכת שעשה לי כל צרכי הוא מהברכות שתיקנו על הנאתו ואינו מברך אא"כ נהנה, ומה יועיל מה שבידו ליהנות. וע' בדרישה שם וצ"ע. והב"י הביא עוד טעם בשם הרא"ש דמברכין על מנהג העולם, ובאמת המעיין בהרא"ש בפנים הרי העתיק לשון הבעה"ט ואינם ב' טעמים, אלא הוא המשך של טעם הראשון של 'בידו', דלא דוקא נהנה אלא כל שבידו ליהנות דומיא דברכת הנותן לשכוי בינה (וע' בהערה הבאה בב"א"ד). והדבר תמוה, דהרא"ש בהדיא ס"ל דהא דמברך "הנותן לשכוי" קודם אור הבוקר משום דקאי על בינת האדם, ע"ש. וע' הג' ה"ב דהג"י בהרא"ש "ועוד", ובין כך תמוה, דהרא"ש לא ס"ל דמברכין על מנהג העולם, וצ"ע. וכמו"כ קשה על הטור שס"ל כהרא"ש בסי' מ"ו [ואף דלא נקט ברכת 'שעשה לי כל צרכי' בהדיא ברכות דתיקנו על הנאתו, אבל פשוט נכלל ברכה זו ג"כ, וכ"כ בהדיא ברמזים] והכא פסק דיכול לברך ביוה"כ, וצ"ע.

2. והנה הלבוש (סי' תרי"ד סע' ד) פסק כהבה"ט דיכול לברך בת"ב ויוה"כ כיון דמותר לנעול במקום חשש עקרב נמצא דבידו וברשותו הוא. והלבוש (סי' מ"ו) הביא כל הדעות בענין מברך בלי הנאה, וז"ל בדעה האחרונה "וי"א שמברך כולם אפילו לא נהנה מהם ולא נתחייב, שלא נתקנו הברכות הללו על הנאת עצמו אלא משבח להשם יתברך שברא כל צרכי העולם ליהנות מהם בריותיו הן הוא הן אחרים, ואם הוא לא נהנה עכשיו אחרים נהנו לפיכך לעולם מברך כולם". ומבואר מדבריו, דהא דמברכין על מנהגו של עולם, אין הכוונה דמברכין על מה שהקב"ה המציא לנו האפשרות של ההנאה, אלא הברכה באמת הוא עבור מה שבפועל נהנין ממנו, אלא דלא צריך שהוא עצמו נהנה אלא יכול לברך גם על הנאת אחרים, וכמ"כ דאם הוא לא נהנה עכשיו, אחרים נהנים ממנו. ולפי"ז, א"ש היטיב דביום שהכל אין נהנין ממנו דלא מצי לברך, דגם הנאת אחרים אין כאן, ומשו"ה צריך להטעם דבידו ליהנות משום חשש עקרב, ובלא"ה אין לברך. ובזה מדוקדקין היטיב דברי הבעה"ט, דהתחיל בסברת 'בידו', ובסו"ד מסיים דדומיא דהנותן לשכוי בינה דמברכין על מנהגו של עולם, דאין כוונתו לב' סברות, אלא הכל סברא אחד, דלא מסתבר דמשום חשש רחוק של סכנת עקרב חשיב בזה כמו שנהנה בעצמו, ולא מועיל אלא דע"פ חשיב דאיתיה הנאה זו בעולם בשום אדם, כיון דבכל העולם כולו לא נתבטלה הנאת הנעלים מחמת אנשים שצריכים ללבוש משום סכנת עקרב.

ובאמת כל דברי הלבוש למשנתו אזיל, דהנה פשוט משמעות הרמב"ן והר"ן (פסחים ז ע"ב) דאם הברכה הוא על מנהגו של עולם, אין הכוונה שהוא ברכת הנהנין, ואסור להנות עד שמברך, אלא הוא ברכות השבח על הטבות הקב"ה, ולא תלוי בהנאת המברך כלל, אך מהלבוש בריש הסימן לא משמע כן, דהאריך לבאר דענין ברכות אלו הוא משום איסור ליהנות בעוה"ז בלי ברכה, ע"ש. ולדבריו צ"ב דא"כ איך מברך על מנהגו של עולם. אך לפי מה שנתברר א"ש היטיב, דנתחדש כאן דין ברכת הנהנין גם על הנאת אחרים, ואה"נ הרי מברך על הנאה ואינו ברכות השבח בעלמא. וכל דברי הלבוש עולין בקנה אחד.

3. והנה האריז"ל כתב ב' טעמים דיכול לברך בלא הנאה, [א] משום דנתקן על מנהגו של עולם ולא על כל אדם בפרטות, [ב] כי כולן יש בהם רמז אל אורות העליונים ואין ראוי לבטל. ולטעם הא' צ"ל דשאני ט"ב ויוה"כ דליכא מנהגא של עולם באותו יום. ולפי טעם הב', דלא שייך זה בימים שאסור לכל העולם לנעול מנעלים, וע' בשלמי ציבור שהאריך בזה.

וע' בברכי יוסף (סי' מז) בשו"ת ברכה שהביא מהרמ"ע מפאנו (באלפסי וזוטא כ"י שלהי ברכות) שמחלק בין ת"ב ליוה"כ וז"ל, "נהגו שלא לברך שעשה לי כל צרכי בט"ב דליכא מסאני, וניחא דעניי אגן באותה שעה, וחסרון לא יוכל להמנות, אבל ביה"כ שבח היא לנו שאין אנו צריכים לנעילת סנדל ויש לנו כל צרכנו בלעדיו, וכן מפורש באגדה, אע"פ שדרשו בו אחד מה' עניינים לפי המפורסם".

4. וכ"ז לדרכו דס"ל דבכל ברכות השחר יש לברך גם בלילה שלאחריו, כל שעדיין לא הלך לישון, ע"ש בתחילת דבריו. והגר"ה בהגהותיו למע"ר ביאר דס"ל להגר"א דצרכי' משמע לשון יחיד, וא"א לברך על מנהגו של עולם, [דומיא דמש"כ הפמ"ג לענין המעביר שינה]. והא דהמציא טעם חדש לבאר דעת הגר"א, אולי למשום דלברי האריז"ל יש לפטור גם במוצאי יוה"כ, כיון דכבר נפטר יום הזה. אך הגר"ה בעצמו ציין לדברי האריז"ל ומשמע דהגר"א באמת ס"ל כהאריז"ל, וצ"ע בכוונת דבריו.

עיוני התפילה

המנועלים אינם בכלל מלבושי כבוד

הנה בפרשת עקב (פ"ח פ"ח) משה רבינו מוכיח כלל ישראל על החסד הגדול שעשה הקב"ה עמם במדבר "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה". והק' המהר"ל בגור אריה מהו השינוי לשון, דלענין הבגדים התורה מדבר על עצם הבגד, אבל לענין כיסוי הרגלים ע"י המנועלים, לא דיבר על המנועלים עצמם, אלא על ה'רגל'. וביאר המהר"ל דהטעם הוא להודיע שיש חלוק בין "שמלתך" ובין "נעלך", כי המלבושים הם לכבוד האדם, כמו רבי יוחנן קרי למאניה 'מכבדותיה' (שבת סוף ק"ג), ובשביל זה הם צריכים לאדם כדי להתכבד ולהתקשט האדם בהם, ובשביל כך לא בלו. ומנועלים אינם מלבושי כבוד, אבל הם מלבוש גנאי לאדם, שהרי בכל מקום קדושה אסור לילך במנועלים, כדכתיב (שמות ג, ה) "של נעלך". נמצא, כי המנועלים אינם אלא להכרח האדם, שלא יקבל נזק ברגליו, ואינם לעצמם. וזהו שתקנו חכמים (ברכות ס ע"ב) כשלוש סודר שלו או טליתו לברך 'מלביש ערומים', כלשון לבישה. וכשהוא מסיים מסאני 'שעשית לי כל צרכי', כלומר בשביל הכרח וצורך נבראו, לא בשביל עצמם כלל, שאין זה מלבוש לכבוד. לכך קאמר גבי מנועלים "ורגלך לא בצקה", כלומר מה שהמנועלים משמשות אל האדם שלא יהיה ניזק היה לך. והשתא הוי הכתוב כמשמעו "שמלתך" שהיו צריכים להיות לך שמלה לכסות בו היה לך ארבעים שנה, ולא חסרת. ומה שהיה צריך לך למנועלים שלא יהיו רגליך נפוחים היה לך גם כן.

החלפת נעליים חדשים לכבוד שבת

ובשו"ת רב פעלים (להבן איש חי) (ח"ד סי' י"ג) נשאל לו אם הסנדל נכלל בדין חליפת בגדי שבת. והשיב בזה"ל "תשובה הסברא מחייבת דאין הסנדל הזה בכלל הבגדים שחייב האדם להחליף בשבת בגדים שלובשן בחול אע"פ שהם חדשים ונאים דאין המנועל בכלל המלבושים, והראיה דברכת מלביש ערומים שנתקנה בשביל מלבושים של האדם לא נכלל בה המנועל והסנדל אלא תקנו רז"ל ברכה אחרת בשביל הנאת המנועל והיא ברכת שעשה לי כל צרכי דברכה זו נתקנה בעבור נעילת המנועלים כידוע". ומסיים, דהדבר מפורש בירושלמי שבת (פ"ו ה"ב) (לפ' הק"ע) לאו אורחיה דבר נשא מיהוי ליה תרין סנדלין חד לחולא וחד לשבתא. והובא דבריו בכה"ח (סי' רס"ב) וע"ש שכתב דמ"מ מידת חסידות יש בזה להחליף גם הנעלים לשבת. [ויש עוד נידון בהפוסקים (שו"ת שער אפרים סי' קכ"ד ובשבו"י א' כד) גם לענין חו"מ, כמי שקיבל על עצמו להלביש את חבריו אם המנועלים הם בכלל. וע' בשו"ת יחיהו דעת (ח"ה סכ"ג) שהאריך הרבה בכ"ז].

וע' בח' טוב ירושלים (להאדרת) דהק' על הירושלמי מהא דאמרינן בשבת (קכט.) לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנועלים לרגליו. וכן בפסחים (ק"ב) דר"ע צוה לבנו אל תמנע מנועלים מרגלך, ופרשב"ם "שגנאי הוא לת"ח ללכת יחף", וחזו"ן דהם מהבגדים הנצרכים. ולדברי המהר"ל יש לחלק, דאע"ג דיש בה צורך גדול עדיין אינו נכלל בבגדי כבוד, ומבואר בגמרא בשבת (ק"ג.) דענין החלפת הבגדים בשבת הוא משום דר' יוחנן הוי קרי למאני "מכבדתיה" ופרש"י "שמכבדין בעליהן", וממילא נכלל בהחיוב 'וכבדתו' - שלא יהא מלבושך בחול כמלבושו בשבת. וכ"ז בכל בגדיו חוץ מהנעלים דאינם לכבוד אלא 'לצורך' ואדרבה הכבוד הוא בלי נעלים, וממילא אף שהוא ודאי דבר חשוב וכמו דמציו דנתקן ברכה מיוחדת ע"ז, עדיין אינו ענין ל'וכבדתו' דאינו ענין של כבוד, ומשו"ה לא נאמר דין החלפת בגדים ע"ז.

פרקי אבות

על פי דברי מרן רבנו הגראי"ל שטינמן זיע"א

גליון 14 – מסעי תשפ"ב – פרק ב'

לא הקפדן למד

כל הזכויות שמורות (פר' בא, תשס"ד): הרבה אנשים כותבים בספרים שלהם כל הזכויות שמורות ואסור בהעתקה. כי הוא חושב שהספר שלו הוא מי יודע מה, אין כמוהו בעולם. אני לא כותב בספרים שלי את זה, כי מי ירצה לקחת ולמכור? הרי אף אחד לא יקנה כזה דבר... ולגבי להקפיד אם מישוהו מעיין בספר, שיעיין, הלואי שיצא מזה שילמד יותר טוב, אצלי אין הקפדה, אבל יש מוכרי ספרים שכן מקפידים על זה. וגם מי שקונה ממני ספר, אי"צ לחשוש אולי כבר הסתכלו בספר, כי אפילו אם הסתכלו חמש דקות - לא קרה לספר כלום...

משתרר שלא לשם שמים

כת המפילים חיתתם בארץ חיים על הציבור שלא לשם שמים - אין לו חלק לעוה"ב (שערי תשובה - ג - קסב). ולפי"ז יוצא שקשה מאד להיות ראש עיר, או אפילו משגיח, או אפילו רבה בחיידר ונותן עונשים, ואם זה מאה אחוז לשם חינוך - נוח, אבל אם יש בזה מעט מגיע בכבודו, ומה שמעניש את החניך הוא לא רק לשם הטלת משמעת, כפי שאומר, אלא יש בזה גם בגלל עצמו - זה נקרא משתרר שלא לשם שמים. זה קשה מאד, כי האדם אינו נקי (ריין, ריין), הוא קצת כועס, קצת לחוץ, ולא תמיד חושב רק על הקב"ה, אלא גם קצת על עצמו, וצריך להחזיק לעצמו כבוד, ומעמד ושליטה - כבר הכניס עצמו לסכנה של חלק לעוה"ב. מה לעשות באמת - זה מאד קשה. יש מורה היתר של שו"גים, של לא יודעים מה שעושים (וזה תירוץ טוב לכל מה שעושים...). כמדומני שר' אלי דושניצר היה מבקש מחילה מהתלמידים על מה שמעז לומר להם. והוא באמת היה צדיק גדול. לא פשוט, מסתמא בגן עדן בגלל דבר זה קשה להשיג מניין... וזה דבר שאדם דש בעקביו... לפעמים זורקים בחור מהשיבה בגלל שהסתכסך עם המשגיח או עם הרב או עם הראש ישיבה. האם יש בזה הכל לשם שמים? אין בזה שום חשבון אישי? זה מעשים שבכל יום שרבה מבזה את תלמידו בגלל מעשה שלא עשה, ואח"כ כשמתברר האמת בקושי מבקש מחילה. וזה גורם לילד להשתנות באמונות ודעות, וגורם לו לרדת ח"ו ולומר כך נראית התורה!... ומי יודע מתי עושה כמה שצריך... הקב"ה יעזור שנוכח באמת לקיים את הדברים הללו. [כל השמועים הזה החל כשנגמר השיעור על מסכת ב"ב, ורבנו אמר חידוש. בסוף השיעור ביקש ר' עזריאל מונק מרבנו שיכתוב את החידוש שאמר. ואמר לו רבנו: תכתוב אתה. ואמר ר' מונק: אם הראש ישיבה מצווה עלי - אכתוב. וענה לו רבנו אינני מצווה בשום אופן. ואח"כ הוסיף, אינני מצווה אף פעם, שלא יהיה מפיל חיתתם בארץ חיים. ואז אמר את הדברים שלעיל. והדברים ארכו כעשרים דקות, במקום שיעור מ"ב, עד לתפילת ערבית].

מרבזה צדקה

ואותו דבר כשהיו באים לפניו גבירים ואפילו כאלו שהזילו זהב מכיסם להחזקת תורה ושאר ענייני צדקה, הוא לא נשא להם פנים והעמידם על האמת, שכמה שהם נותנים זה לא מספיק, והם עדיין לא הגיעו לידי מעשר ולא לידי חומש וכ"ש שהם לא נותנים כפי היכולת שלהם. וכפי שסיפר לי שבגיר גדול הגיע אליו לאחר שהוא הפסיד 100 מליון דולר ועל מה עשה לו ה' ככה, והרי הוא מחזיק תורה ונותן צדקה, אמרתי לו - אמר לי רבינו שהוא חושב שזה הגיע לו כדי היות שהוא לא נתן מעשר, שלמרות שנתן הרבה צדקה אבל הוא לא נתן מעשר, וכתוב בגר"א (כתר ראש סי' קכג) שמי שנותן מעשר מובטח לו שלא יפסיד את כספו ומי

שנותן חומש מובטח לו שיעשיר, [רבינו זיע"א היה נותן מעשר וחומש וכדעת הגר"א באיגרת שהוא חיוב דאורייתא]. א"ל הגביר מנלן לרבינו שאני לא נתתי מעשר, השיב לו רבינו הבה נחשב אתה אומר שהפסדת 100 מליון דולר הוה אומר שהיה לך רכוש של 100 מליון, כמה זה מעשר 10 מליון, נו, האם נתת 10 מליון לתורה וצדקה? זה התשובה לתמיהה שלך.

וכשהיו מבקשים ממנו ברכה להצלחה בפרנסה באמתלה שזה לצורך החזקת תורה היה משיב להם הקב"ה יכול לתת ישר לתורה ולמה הוא צריך להעביר דרכם, או שהיה אומר ומה תעשו עם העודף, כמה כסף צריך כמה כבר אפשר לאכול. ולא פעם ראינו איך שעשירים נותנים לו סכומי כסף גדולים לצדקה, הוא לא נשא להם פנים יותר ממה שצריך בדקדוק אלא הודה להם בחביבות תזכו למצוות ונטל את חפצת הכסף הענקית לכיסו [ע"מ לחלקו] בלי להוסיף עוד דברים יותר מהנצרך, שלא כפי הנהוג במקומות אחרים.

והתבטא בצחות שכביכול הקב"ה עשה הסכם עם העשירים הוא נותן להם כסף ולוקח מהם את השכל, כי אנשים לא נותנים כסף לצדקה, בשביל מה הם שומרים את זה, לילדים שלהם, הרי הילדים שלהם יריבו על הירושה, וככל שהירושה תהיה יותר גדולה המריבה תהיה גדולה יותר, וכל הכסף יתבזבז בשביל עו"ד של שתי הצדדים, נמצא א"כ שהעשיר עבד קשה בשביל לעשות מחלוקת במשפחה שלו ובשביל העו"ד האם זה לא טיפשות? תיקח את הכסף שלך ותתן לתורה ולצדקה. והאמת האמיתית שלו השפיעה על כולם בצורה מדהימה, כי דברים היוצאים מן הלב ונאמרים באמת משפיעים היטב.

החורבן הינו חסד או זכר

כותב הגאון רבי יעקב גולדברג שליט"א בספר החדש דביר קדשו על בין המצרים עמ' רג: שאל ידידי הר"ג ר'א"ג שליט"א את מרן הגראי"ל שטינמן זצ"ל, מפני מה לענין הימים הטובים כמו פסח שבועות וסוכות עושים זכר רק של פעם בשנה, פסח מט"ו בחודש ניסן אולים מצה וכו' שבעת ימים מתן תורה גם כן עושם יום טוב פכעם בשנה, בחג השבועות. וכן לענין עניי כבו כו' חוגגים בחג הסוכות שבוע ימים מטו לחודש תשרי. מו"כ גם בחגים מדרבנן עושים להם זכר פעם בשנה, כמו חנוכה ופזים, ואילו על החורבן עושים זכר בכל ארוע, ראשית מזכירים בתפל ובברכת המזון, וכן צריך להשאיר אמה על אמה בלי טיח בביתו, בחתונה שמים אפר מקלה בראשו של החתן, שבירת הכלי מתחת החופה, ועוד ועוד. ולא עוד אלא ארבע פעמים בשנה צמים ועושים יום התענית זכר לחורבן, עשרה בטבת שבעה עשר בתמוז, תשעה באב וצום גדליה שהוא מר החורבן מהענין יש בחורבן בית המקדש יותר מיסודות האומה הישראלית, כמו יציאת מצרים, מתן תורה וכו'.

צעק ראש הישיבה ואמר בהתלהבות רק ד' פעמים בשנה, ארבעים פעמים בשנה ארבע מאות פעמים בשנה, שלש מאות ימים בשנה צריכים להתענות על החורבן, ומיד יש מכונה אל עצמו ושתק.

ונראה בביאור הדברים יש זכר ויש חסר, כל הימים טובים עושים להם זכר, זכר ליציאת מצרים, זכר למתן תורה, זכר לעניי כבוד, זכר לחנוכה ופורים, אבל לענין החורבן זהו חסר יום יומי, וחסר חסר לנו בכליום ובכל רגע. גלות השכינה חורבן הבית וגלות ישראל, אמנם את הזכר והחסר אנו נוהגים לפי תקנות חז"ל ומעבר לזה אסור כי זהו יוהרא.

להארות הערות והוספות: 0527680034@okmail.co.il

בסוד שיח

דברים שהתבטא מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל על מרן הגרא"ל שטיינמץ זצ"ל [חלק ב']

שר"ת

נכנסנו קמיה דמרן זצ"ל ביי"ח כסלו תשע"ד, יחד עם ידידנו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א.

ושאלנו: האם אפשר לברך על הגרא"ל ברוך שחלק מחמתו ליראיו.

ת. כן.

כל כמה זמן צריך לברך.

ת. אחת לשלושים יום.

ואם לומד מהספרים שלו וזוכר אותו.

ת. זה שום דבר.

כתב החת"ס בשו"ע או"ח ק"ב שיש ענין להתפלל בד"א שליד צדיק האם נאמר בזה כוליה ביתא כד' אמות.

ת. כתוב ארבע אמות.

היכן לכוין בתפילה עליו לרפואתו בברכת על הצדיקים, או בנוסח מיוחד בסוף התפילה.

ת. בשתייהם.

באיזה נקודה זכה רבנו הגרא"ל להיות מעל כל בני דורו.

ת. ישב ולמד.

הזהר בגחלתו

אברך בא קמי רבינו מבוהל כולו וסיפר שאמש פגש את חברו ופער פיו נגד רבינו הגרא"ל שטיינמן שליט"א לתדהמתו למחרת בבוקר ראה מודעה שהנ"ל לא קם בבוקר ושואל האם יש קשר בין הדברים השיב רבינו ודאי שיכול להיות שזה עונש על כך הזהר בגחלתו. (מנחת תודה עמ' לוט)

(אב תשע"ד) אברך פנה לרבינו הגר"ח שדיבר אתמול בערב על רבינו לא עברה שעה ובנו החל להרגיש לא טוב ורתוק למטתו בבית החולים, האם מועיל שליח לבקש מרבינו מחילה, אמר רבינו הגר"ח שחייב ללכת בעצמו לרבינו לבקש מחילה וברכה לרפוי"ש לבנו, ואכן בא לרבינו וביקש מחילה ורפוי"ש, השיב רבינו שמוחל ורפוי"ש לבנו. =

אצל הגר"ש אלישיב

רגיל היה מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל לומר בשמו ששמעו מפיו כמה וכמה פעמים שהנהגת הדור תהיה מסורה לרבנו.

אמר חתנו הגר"ח קניבסקי: למו"ח הגר"ש אלישיב הייתה הרבה הכרת הטוב לרבנו על הנהגה. (דברי הגר"א מן ט"ז חשוון תשע"ד)

וז"ל רבנו הגר"ח: בעזה"י כ"א סיון תשע"ב הנה הנהגת הדור מסורה כיום למרן גאון ישראל הגרא"ל שטיינמן שליט"א אשר כל מעשיו לשם שמים והנה עתה זכינו שמרן שליט"א ע"פ הוראת מו"ח שליט"א נטל עליו כל הנהגת העיתון יתד נאמן אשר אאמו"ר זללה"ה יסדו יחד עם מו"ר מרן הגרא"מ שך זללה"ה והנה חובה לכל לציית לכל מוצא פיו של מרן שליט"א והזהרו בגחלתו ובה מקיימים מ"ע ועשית ככל אשר יורוך וכל העוזרים והמסיעים בהנהגת העיתון החדשה בראשות הר"ר שמעון גליק שליט"א יתברכו בכל טוב סלה. חיים קניבסקי

"אבל כבד מאד"

בעת ניחום אבלים של מרן הגר"ח אצל בני מרן זצ"ל, בחנוכה, (ויש"כ לר"א חפץ שהמציא לידיו). נביא את סדרן וכך היה סדרן של דברים.

יום חמישי כ"ו כסלו תשע"ח, אחרי הצהרים רבינו אמר כי מעונין ללכת לנחם את בני מרן זצוק"ל. השעה קצרה לקראת הדלקת נרות.

מיד הודיעו לבני מרן כי רבינו עומד לבוא, מרן יוצא מביתו במאמץ, נכנס לרכב ונסעו, בדרך הוא כבר דיבר בשבחו של מרן זצוק"ל ובגודל האבדה לדור. רבינו נכנס אל הבית הגדול, הוא התיישב על הכסא מול האבלים הדוממים. שני דקות רצופות של שקט נורא בחלל.

ואז חתנו - הגר"ר שרגא שיהלסט"א אמר לרבינו כי בני הגר"ש גרינמן באו להעיד כי אחיהם (ר' אברהם) למד בכפר סבא וכל פעם לפני שהיה יוצא מביתו בחזרה לשיבה היה החזו"א נותן לו כמה פתקים שמות לברכה, ואומר לו שימסור אותם להגרא"ל מהשיבה.

מרן מהנהן עם הראש כאומר, מתאים שאכן כך.

בני הבית מביאים למרן את דפי הצוואה המרגשת, רבינו קרא וכאשר הגיע לסעיף שאמר שהוא מייעץ לא לקרוא על שמו לפתע החל להזיל דמעות. הרי על ברכיו נימולו כבר בימים אחרונים כמה וכמה בריתות עם השם הטהור הזה.

רבינו: החזון איש החזיק ממנו הוא ליווה אותו עד הפתח ואמר לי תלווה אותו עוד.

רבינו: הרבה פעמים היה שולח אלי שאני יחתום, כאילו ואני חבר שלו. צדיקים אינם מכירים בעצמם עד יום מותם, זה מדרש, וזה עצמו סימן מובהק שהוא צדיק. רבינו שותק רגע קצר ומוסיף: ובגלל שאינם מכירים בעצמם זה טובה עבורם.

הגר"ר שרגא: מרן הסתייפלר אמר לי כמה פעמים כי המושכל ראשון שלו זה דעת תורה.

מרן באידיש: גם, את העולם אי אפשר לרמות.

הגר"ר משה שטיינמן מספר את המעשה שמרן ציוה לקנות קבר כאיש פשוט ושאלו אותו ואמר, הרי אחרי שאני ימות כבר לא אתעסק בצרכי הכלל והציבור ושוב אחזור להיות איש פשוט.

מרן מהנהן בראשו על ענוותנותו הנאה לו למרן זצוק"ל.

רבי שרגא שליט"א: שאלתיו פעם ואמר כי הבחין כאשר הגיע לחזון איש שהחזו"א קם לו מעט, עשה הידור, והיה אכפת לו על כך עד מאוד.

רבינו: גם אבא (מרן הסטיפלער) היה קם בפני אביכם.

רבי שרגא: כאשר מרן היה שומע על אנשים שהלכו על קברו של החזו"א, התבטא אני לא מבין, והוא התפלא כיצד אפשר לעמוד שם בכלל. הרי מי שהכיר אותו רועד.

רבינו מתפעל מהסיפור. ומוסיף בהתרגשות, רק לאחרונה ביקרתי אותו כאן כמה פעמים. גדולי ישראל אינם מכירים בעצמם, אבל העולם מכיר אותם טוב.

רבינו מקנח את עיניו, ואומר המקום ינחם אתכם, ויוצא את הבית וממהר להדלקת נר חנוכה.

"הצוואה הקדושה"

בצוואתו המפורסמת כותב מרן זצוק"ל שהוא מייעץ שלא לקרוא על שמו, למעשה מורה ובא רבינו שיש מעלה לתינוק להיקרות על שם צדיק, ואף הורה כי גם לקרוא רק שם אחד מתוך שלושת השמות שהיו לו - גם בזה יש ענין.

מדברי הספד שהורה לומר בשמו

וז"ל "איתא בתשובות הגאונים שלרב היו עשר מעלות שנשתבח בהם מעל כל בני דורו, כגון לא להסתכל חוץ לד' אמותיו, לא ללכת ד' אמות בקומה זקופה, וכשנסתלק רב מן העולם, כל תלמיד מגדולי תלמידיו קיבל על עצמו מידה ממידותיו, כי המידה משוטטת בעולם עד שיטלוה כדי שלא יחסר כבוד שמייס חס ושלוס, רב ששת קיבל על עצמו לא להסתכל חוץ לד' אמותיו, וראה שאינו עומד בזה, וביקש מהקב"ה להיות סגי נהור, וכן שאר תלמידי רב כל אחד לקח מידה אחת.

הנה אני הכרתי את מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן זללה"ה שבעים שנה, היו לו כמה מעלות גדולות שנשתבח בהם יותר מכל בני דורו כבר אז, ואחד מהם שלא הסיח דעתו ומחשבתו אפי' רגע מהתורה הקדושה בין בישיבתו ובין בהליכתו וגם בתוך שנתו בכל המצבים, לכן החובה על כאו"א לתפוס את המעלה הזאת. כמובן בחלק ממנה סגי כ"א לפי דרגתו ולהתחזק וללמוד עוד כמה רגעים ביום לע"י ולהתרכז יותר בשעת הלימוד ובה נזכה להרבות כבוד שמים וכבוד התורה בעולם ולזכות את הרבים כשאפינתו זללה"ה עכ"ל.

כותב הרה"ג ר' בנימין גרוסברד שליט"א: הורה לי מו"ר מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי להגיד בהספד ר' אהרן לייב למד כל ימיו וכל הזמן ומוזה הוא הגיע לכל המדרגות שלו, וכל מי שיעשה כך ג"כ יכול לזכות להגיע לכל המדרגות הגבוהות בלי שום הגבלה.

וארטים לפרשת מסעי

לד יז ואילך. בכל ראשי המטות של השבטים נאמר בני. כגון למטה בני שמעון. למטה בני דן. למטה בני מנשה. למטה בני אפרים. וכן בשאר ראשי המטות מלבד ראש מטה יהודה (יט) וראש מטה בנימין (כא) שבהם לא נאמר בני. והטעם לכך, אומר הבנין אריאל, שכל הנשיאים מתו במדבר בעוונם בגלל חטא המרגלים ומתו מי שהיה מבן כ' עד בן ס' וכל ראשי השבטים היו מבניהם, כי היו בזמן יציאת מצרים מתחת לגיל כ' לכן הם כולם נקראים בני. אבל נשיא יהודה שהיה כלב שלא חטא, הוא לא מת ולא מבניהם של יוצאי מצרים אלא הוא יוצא בעצמו, וכן נשיא בנימין היה אלדד שהיה בזמן החטא מעל גיל ס' ג"כ לא מת (אלדד לפי תרגום יונתן היה אח משו ונולד לפניו אי"כ היה ביציאת מצרים בן המעלה משמונים כמשה) לכן הם לא נקראו בני.

לד יט-כב. למטה יהודה, שמעון, ובנימין, לא כתוב נשיא, אלא כתוב למטה יהודה כלב בן יפונה וכו'. ואילו כל השבטים שאח"כ כתוב נשיא היינו שכתוב כך: **למטה בני דן נשיא בקי בן יגלי.** וי"ל דאיתא בגמ' שבני גליל קנטרנים היו, והיו אוסרים הנאה זע"ז לכך כתבו כל חלקיהם לנשיאים כדי שיוכלו להנות זה מנכסי זה, ואיתא בחז"ל (מובא בהרבה מקומות ובגאון שביעית ט' ב') שכל הארצות נקראות גליל, לבד מחלק יהודה ובנימין, וחלק משמעון, ולכן בשלושתם לא הוצרכו לכתוב את נכסיהם לנשיא כי לא היו קנטרנים שהדירו הנאה זה מזה.... מאידך שאר השבטים שהיו גליליים והיו מדירים הנאה זמ"ז אז בכדי שיוכלו להנות אחד מהשני היו כותבים הכל לנשיא, לכן כתוב בהם נשיא, היינו שכל הנחלה שלהם היתה אצל הנשיאים.

לה יד. את שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה. ערי מקלט שבארץ ישראל היו חברון שכם קדש וזה מרומז בפסוק כי בי חש"ק ואפלטוהו. היינו חש"ק ר"ת חברון שכם קדש. ואז אני אפלט אותם מיתיהם. וערי מקלט שהיו בעבר הירדן הם גולן בצר רמות, והוא מרומז בתהילים פט מי גב"ר יחיה ולא ימות ימלט נפשו. היינו גב"ר ר"ת גולן בצר ורמות ימלט נפשו וכו'. מרבי אליהו דיסקין

לה כה. וישב בה עד מות הכהן הגדול. שנינו במכות יא: לגבי דינו של רוצח בשגגה: אם משנגמר דינו מת כה"ג הר"ז אינו גולה, ואם עד שלא נגמר דינו מת כה"ג ומינו כה"ג אחר הר"ז גולה עד שימות הכה"ג השני. ולמה כי היה לו להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו. וביאורו שאפילו שבשעת מעשה הריצחה הוא עדיין לא היה כה"ג, בכ"א כיוון שבשעת גמר דין הוא היה כה"ג, אז הוא היה צריך להתפלל שיגמר דינו לטובה. וקשה מה שייך להתפלל שיגמר דינו לטובה הרי אם באמת הוא חייב האם דורשים מהכהן גדול להתפלל שהדיינים יטעו? וי"ל שיש הלכה שאם כל הדיינים חייבו את החייב אז החייב פטור. והיה עליו להתפלל על הרוצח שינצל מגלות בין אם באופן שתיחייב בין ע"י כל הדיינים שאז הוא פטור או ע"י שיזכה בדין.

לה לא. ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות יומתה הרוצח. המילים 'אשר הוא רשע למות' לאארוה כי מיותרות כי הוא רוצח וממילא היה גם רשע למות: וי"ל דהנה מביאר בחז"ל (מובא ברש"י דברים כב ה) שהנהרג היה דינו למות ובכ"ז ההורג נענש אפי' שהרג משהו שבצדק היה דינו למות משום שהוא הרג במוזד על כן אין לחוס עליו. וכעת מובן הפסוק היטב: לא תקחו כופר לנפש רוצח, והיינו שלא ילמדו עליו זכות ולומר שההרוג הרי נגזר דינו למות והיינו 'רשע למות', אלא מות יומת הרוצח.

לג ב. ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם ע"פ ה' ואלה מסעיהם למוצאיהם. צריך להבין מהו כפל הלשון כאן שנכתב פעמיים מוצאיהם למסעיהם? י"ל דהנה לול המרגלים היו מגיעים לארץ מיד במסע אחד ולא היו נאלצים להתעכב במדבר בריבוי מסע במשך ארבעים שנה. וזה כוונת הפסוק: ויכתוב משה את מוצאיהם, והיינו שבתחילה משה כתב רק את מוצאיהם למסעיהם והיינו שהקב"ה הוציאם מארץ מצרים שישעו אלו המסעות ע"פ ה' עד שיבואו לארץ, ואח"כ כתוב ואלה מסעיהם היינו המסעות שנתווספו עליהם אחרי חטא המרגלים והיינו למוצאיהם - בעבור מוצאי הדיבה שהם גרמו לכך.

לג ג. ויסעו מרעמסס בחודש הראשון. ובהמשך בפסוק ה' שוב נכתב ויסעו בני ישראל מרעמסס וצ"ב הרי נסעו כבר מרעמסס? וי"ל ע"פ התרגום יונתן שמות יט ד ואשא אתכם על כנפי נשרים ושם מבואר שהקב"ה נשא אותם מרעמסס על עננים אל מקום המקדש כדי שיקריבו קרבן פסח ביד בניסן ובאותו לילה החזירים לרעמסס. וא"כ כך מתפרשים הפסוקים ויסעו מרעמסס בחודש הראשון וגו' זה היה מסע בעננים כדי להקריב קרבן פסח ואח"כ החזירים, ואז נסעו שוב מרעמסס. רבי נתן גשטטנר.

לג יז. ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצרות. הגמ' בפסחים אומרת האדם האוכל מעדנים הוא נכנס לחובות ומתחבא וישן בעלית הגג. ואילו אדם שאוכל פירות וירקות פשוטים יכול לישון בחצר בלי פחד. וא"כ י"ל, אומר רבי חיים פלאג"י, שזאת כוונת הפסוק: ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצרות, כאשר יוצא מהתאוה ממילא הוא יכול לישון בחצר.

לג נג. והורשתם את הארץ וישבתם בה. הרמב"ן לומד מכאן איסור יציאה מהארץ לחו"ל. הנה בגמ' בקידושין לא: רב אסי בא לפני רבי יוחנן ושאלו האם מותר לצאת מהארץ לחו"ל לקראת אמו, ולא ידע רבי יוחנן תשובה לכך. וקשה הא המג"א תקלא סק"ז פסק בפשיטות שלדבר מצווה קטן כגון לקראת פני חברו שרי לצאת לחו"ל, ואילו רבי יוחנן הסתפק בכך: וי"ל שלכהנים יש איסור נוסף ביציאה לחו"ל והוא טומאת ארץ העמים, ובמגילה כב. איתא שרב אסי היה כהן וא"כ כל זמן שזאת לא מצווה חשובה כגון ללמוד תורה ולישא אישה על כך הסתפק אולי יהיה אסור לו לצאת, אבל המג"א דיבר על איסור לישראל. בשם רבי אביגדור נבנצאל.

לג נד. אל אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה. וברש"י כאן הביא שקיצר והיינו שלא פירש המקום היכן הוא. ויש להבין למה קיצר: וי"ל ע"פ גיטין נו. שארץ ישראל נקראת ארץ הצבי ש כמו צבי עורו יותר קטן מגופו ומתרחב רק לגודל הצריך לגופו, כך ארץ ישראל כל זמן שיש ישראל כל היא קטנה וישראל נכנסים אליה היא מתרחבת, ולכך כעת לא היה כזה מקום בארץ ישראל כי עדיין לא נכנסו אליה, ולכך כתב בלי שם ברור, אבל אח"כ כשיכנסו יתרחב המקום כפי הגורל וזה לו יהיה.

לד יד. כי לקחו מטה בני הראובני לבית אבותם ומטה בני הגדי לבית אבותם וחצי מטה מנשה לקחו נחלתם. יש להקשות למה בשבט מנשה לא כתוב לבית אבותם כשם שנאמר בראובן וגד? וי"ל, אומר המשך חכמה, כיוון שבשבט מנשה ירשו גם בנות צלפחד ואם יקחו להם זכרים משבט אחר כי הותר להם כדכתיב 'לטוב בעיניהם תהייה לנשים' אז הנחלה תיסוב ממטה למטה ולכך לא כתיב בו לבית אבותם, כי לא בטוח שישאר שם.

בין המצרים: לרבי חיים קניבסקי מותר לתת מתנה
למלמד או לבר מצווה וכיו"ב גם בתשעת הימים, והרב אלישיב החמיר בזה. **שירה בפה** בבין המצרים בסעודת מצווה התירו רוב הפוסקים. ומה ששרים לחתן בישיבה לאחר שמתארח אי"ז סעודת מצווה ואסור. וה"ה התירו שירה בפה לילדים קטנים בגן וכדו', אך אסרו להשמיע קלטת לילדים קטנים בגן. אדם שנוסע באוטובוס ושומע שירים אמצ' לאטום אוזניים, וכן כשמשתמש בשיחת טלפון, כשבהמתנה יש שירים מותר כיוון שאין מתכווין להנות מזה. **חלאקה לקטן** שהגיע לגיל שלוש בשלושת השבועות רבי חיים קניבסקי אסר והרב אלישיב התיר עד תשעת הימים.

דינים לתשעת הימים: קניות בתשעת הימים: מראש חודש עד ט' באב ממעטים במשא ומתן ויעסוק רק כדי פרנסתו, ונהגו שכל מה ששייך לעבודתו הוא כדי פרנסתו. מר"ח אב אסור לקנות בגדים חדשים אפי' כשעדתו ללבוש אחרי ט' באב וה"ה רהיטים וכלים חדשים אסור. אבל תפילין וספרים לצורך לימוד מותר. ואם יש איזה יריד של מציאות רק בטי' הימים וכן דבר שא"א לקנותו לאחר ט' באב ואם יחכה עד לאחר ט' באב יפסיד מותר לקנות. ולעניין קניית מגון למי שסובל ביותר מהחום הקיץ ג"כ. וקנייה לצורך פרנסה התירו.

הלכות תשעת הימים (לאשכנזים) מתוך פסקי ר"צ קרליץ: ניקוי בגדים: ניקוי כתם אחד התירו, וכמה כתמים אסור. ניקוי בלי מים התירו, וה"ה במטלית לחה שלא טופח ע"מ להטפוח. ומותר לנקות בגד במים אם כשלא ינקה הבגד עלול להתקלקל, וינקה רק מה שצריך בשביל שלא יתקלקל. **רחיצה:** אפשר לנקות את הגוף עם מגבת רטובה לא כשנוגל ממנה מים, וה"ה ממחטות לחות שרי. מותר להתיז דאדורנט על גופו. רחיצה עם סבון בשביל למנוע פצעים וכינים וכדו' מותר. ט"ע מותר בתשעת הימים למי שנוהג כך וה"ה רחיצה בער"ש. רחיצת קטנים במקומות חמים מאוד כבני ברק וכדו' שרי עד שנה לפני בר מצווה. לצורך שידוך מותר הכל. אדם שריח רע נודף מגופו יכול לרוחץ בתשעת הימים.

הלכות

לבישת בגדים נקיים (גם בגדים שמוכים לגוף) בתשעת הימים מותר רק כשדורך עליהם עד שיהיה ניכר שאינו נקי. אא"כ לבשם לפני תשעת הימים. **תפית בגדים ישינים בתשעת הימים,** מותר. וכן מותר להטיל ציצית בבגד בתשעת הימים.

המשך הלכות שבת מתוך מנחת איש לרבי אי"ש שפירא שליט"א: המשך שבת: **משקה שיש בו פירורי פסולת:** משקה שיש בו פירורי פסולת קטנים אחר בני אדם שותים אותו כך בלא סינון [ובאופן זה מותר לסננם בשבת], וכגון מים חמים שיש בהם פירורי אבנית משאריות האבן שבדוד ושותים אותם כמות שהם, יש הוא אסטניס ואינו שותה אותם אלא ע"י סינון, יש להסתפק אם מותר לו לסננם בשבת. **משקה שיש בו חתיכות פרי:** משקה שיש בו תערובת של דברים שאינם נחשבים כפסולת, וכגון משקה תפוזים סחוט שיש בו חתיכות פרי קטנות, ובני אדם רגילים שותים אותו כמות שהוא ואין המשקה נחשב כמקולקל ואפילו מעט , ויש אדם שאינו שותה אלא משקה בלא שום חתיכות פרי, נראה שאין לו איסור להוציא בשבת את חתיכות הפרי, וכל שכן שמותר לשאר בני אדם [נהרגילים גם לשותות את המשקה עם מעט חתיכות פרי] להוציא מן המשקה את אותן חתיכות הפרי .

המשך הלכות שביעית המצויות בנופש ערוך מתוך שיעורי רבי דוד שריבר שליט"א: **הפקר - קטיפת פירות בטילות וכדו': א.** פירות הגדלים בשביעית הינם הפקר, גם אם הבעלים לא שומר תו"מ ואינו מפקיר פירות שגדלו בפרשותם הם הפקר. וגם אם בעל השדה מתנגד לקליטה כל הרצוה יכול לקלוט מהם בין עני ובין עשיר [אמנם יש אופנים שצריך לחשב גם חשש חילול ה' וסכנה]. **ב.** רק הפירות הגדלים בשדה של יהודי הינם הפקר. אך פירות הגדלים בשדה של גוי, גם לדעות הסוברים שהם קדושים בקדוש"ש, אינם הפקר ואסור לקחתם. אך אלו שמוכרים את שדותיהם לגוי ע"י 'חיתר מכירה' אין לזה משמעות

ומותר לקטוף מפירות אלו. ג. אמנם לא כל הפירות הינם הפקר אלא רק הפירות הקדושים בקדושת שביעית, והם רק הפירות שחנטו אחרי ר"ה של שנת השמיטה. פירות אלו שחנטו בשנה השביעית גם אם קוטפים אותם בשנה השמינית הינם הפקר. ד. רק הפירות עצמם הפקר, אך השדה והעצים עצמם אינם הפקר. ולכן כאשר נוסעים לטיול וכדו' כאשר ידוע שהשדה הינה בבעלות יהודי, למרות שמותר להיכנס לפרדסים ולבצע פסולת, אך צריך להיזהר שלא להזיק לעצים ולענפים ולצידו החקלאי הנמצא שם. ה. כל ההיתר להכנס לשדה, פרדס, חצר וכדו' כדי לקטוף הוא רק כאשר אין גישה מבחוץ לקטוף, אבל אם ישנה אפשרות בנקל לקטוף מבחוץ, אסור להיכנס לפרדס לקטוף. ו. רק הכניסה לצורך קטיפה מותרת ללא רשות, אבל להיכנס סתם לפרדס לראות, לטייל וכדו' אסורה, ובוודאי שאין היתר בשנה השביעית להשתמש בשדה, חצר או גינה כדי לקצר את הדרך. יתרה מכך גם כאשר נכנס לשדה לצורך קטיפה אין להתעכב שם כדי לאכול את הפירות או סתם לשהות שם. ז. גם פרדס שפירותיו הם אוצר בי"ד הר"ז הפקר ומותר לקטוף שם פירות, אך צריך לשלם לאוצר בי"ד דמי השתתפות בהוצאות טיפול בפרדס. ח. הלוקט פירות משדה הפקר אסור לשלם אפילו מעט ממון לבעלים ואפילו עושה זאת כהכרת הטוב, אך רשאי להודות לבעל השדה על לקיטת הפירות. ט. מותר ללקוט רק כמות מועטת של פירות, בין אם לוקט מפרדס אחד ובין אם לוקט מכמה פרדסים, ובין אם קוץ רק לעצמו ובין אם קוץ למנה פרדים ביחד. שיעור כמות מועטת הינה לפי צורכו ובני משפחתו לכמה ימים. ההיתר לקטוף הוא בין לו עצמו ובין לקטוף לאדם אחר, אך אסור לשכור פועלים שיטפפו עבורו, ורשאי לשכור אדם יחיד שיקטוף עבורו. י. ישנם הסוברים שאין לקטוף בצורה הרגילה, אך אינו צריך לקטוף ביד, ובפרט במקומות ואופנים שע"י"ז יפגע בפרי או בעץ, ואם אפשר ישנה מהצורה שבה הרגילות לקטוף.

מאמרי מוסר וסיפורים מענייני הפרשה

איסור חנופה

בספרי לפרשה: ולא תחניפו את הארץ, הרי זו אזהרה לחניפים. אמרו חז"ל ארבע כיתות אינם מקבלים פני שכניה ואחת מהם זו כת חניפים. **הארחות צדיקים** כותב רבות בגנות החנופה ונביא מקצת מדבריו: החניפות נחלקת לתשעה חלקים. הראשון מי שהוא מכיר בחבירו שהוא רשע ובה זה ומחניף לו, לא שהוא מחניף לו ומשבחו, אלא שהוא מחליק לו לשון לאמר: לא עשית עבירה וע"ז נאמר תועבת ה' גם שניהם. וכל שכן אם עוון זה החוטא גלוי לרבים, וזה החניף לו ברבים, אז חילל השם, וחייב אדם למסור עצמו לסכנה. השני החנף המשבח רשע בפני בני אדם, בפניו או שלא בפניו, ואף על פי שלא יצדיק אותו על מעשיו הרעים, אלא יאמר בסתם איש טוב הוא. מי שעושה כך זהו רע מאד, כי השומעים סבורים שהוא צדיק, ויתנו לו כבוד, ויש מכשולים גדולים בכבוד הרשעים. השלישי החנף המשבח רשע בפניו, ואומר לו: כמה איש נחמד ואדם טוב אתה! אף כי אינו מספר בשבחיו ברבים, שלא יהיה לרבים למוקש, גם זה החנף גדול עוונו. הרביעי המתחבר לרשע, אף על פי שאינו מחניף לו ואינו משבח, אלא שהוא מקרבו ומתחבר עמו, יש לו עונש. החמישי איש שהוא נאמן בעיני כל העם, וכולם שומעים לו, והוא מעמיד קרובו להיות פרנס או להיות רב, ואומר עליו: הנהגתיו שהוא חכם - ואינו כן, וכל העם סומכים עליו. וכן האומר על מי שאינו מכירו שהוא נאמן, והעם מפקידים בידו פקדונות ומכחש. ועתיד הקדוש ברוך הוא ליפרע ממעמידיו. עי"ש שהביא רבות בעניין תוכחה ובסוף דבריו הביא את התשיעי שהוא המכבד את הרשעים מחמת דרך שלום. אמנם לא ידבר טוב על הרשע, ולא יתנהג בכבודו על דרך שיחשבו בני אדם שהוא נכבד בעיניו, כי לא יחלוק לו כבוד אלא כדרך בני אדם המכבדים העשירים בעבור כי חלוקה דרכם אל מנפי חין ערכם. ואף בזה יש חמת ואשמה, כי לא הותר לכבד הרשעים אלא מחמת מורא, שירא שיזיק לו הרשע ויגרום לו הפסד בזמן שיד הרשעים תקיפה. על כן הותר לכבדו כדרך שמכבדים בני אדם בעלי זרוע, אך לא ידבר עליו טוב בפני בני אדם.

אבל, מוסיף האורחות צדיקים, יש מקרים שמצווה להחניף: כגון לאשתו משום שלום בית, לבעל חוב - שלא ילחצנו, לרבו - שילמדנו תורה. ומצוה גדולה להחניף לתלמידיו ולחבריו, כדי שילמדו וישימשו לדבריו לקבל תוכחתו לקיים המצוות. וכן כל אדם שהוא סבור שימשכנו אליו שישמע לו לקיים המצוות, ואם יבוא עליו כעס לא ישמע לו, אלא בתנאות יקבל תוכחתו, מצוה גדולה להחניף לו כדי להוציא יקר מזולל. וכמו"כ מותר להחניף בשביל להרבות שלום. וכבוד שנותנים לעשירים או לאנשים שיש מהם תועלת זה לא חנופה ושרי. **הגמ' בסוטה מא:** מביאה כמה חמור איסור חנופה: אמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם, ולא עוד אלא שאין תפילתו נשמעת, ואפילו עוברים שבמעשי אדם מקללים אותו. והוא נופל בגיהנם. וכל המחניף לרשע נופל בידו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בנו, ואם אינו נופל ביד בנו, נופל ביד בן בנו. ובסוטה מב. כל עדה שיש בה חנופה מאוסה כנידה, ולבסוף גולה.

ובספר חסידים כתב בזה חז"ל: לכן יתרחק אדם מן החנופה, ולא יחניף לאדם להחזיק ברשעו, גם אם יש לו לקבל טובות הרבה ממנו. לא יחניף לקרובו ולא לבניו בזמן שאינם הולכים בדרך טובה, כי כמה בני אדם עומדים ברשעים מחמת שרואים שאין להם בושה עבור דרכיהם המכוערות ועבור שרואים שמחניפים להם, **ואין דבר בעולם הנופל פתחי התשובה** כמו החניפות.

משל למה דומה החנפן. החמור שאל את הכלב: אני לא מבין, אני עובד כל היום 'כמו חמור', מבוקר עד ערב סוחב משאות על גבי, ובעל הבית לא אוהב אותי. ואילו אתה, הכלב, לא עובד כלום, וכולם אוהבים אותך, מלטפים אותך, מטטילים אותך, אתה ממש 'מלך' - מה הסוד שלך? אמר לו הכלב: בוא ואלמד אותך את הסוד! בלילה, כאשר בעל הבית מביא לך לאכול, תוציא לשון, תלקק אותו כך הוא יאהב אותך תבין היטב: גם בעל הבית זקוק לליטוף! אם תלטף אותו - הוא גם ילטף אותך! הגיע הליילה. בעל הבית הגיש לחמור את מנתו. החמור הוציא את לשונו הארוכה והחל ללקק את אדונו לאורך ולרוחב, כשפמיו נוזל ריר בכמויות נדיבות, בעל הבית התרגז מאד, והחל לצעוק עליו בקולי קולות: חמור שכמו! מה אתה עושה ל?! ממחר בבוקר אכפיל ואשלש את

עבודתך, עד שתלמד איך מתנהגים. למחרת בבוקר פנה החמור לכלב ואמר לו: כלב שכמוך! למה רימית אותי? עשיתי כמו שאמרת לי לעשות, ליטפתי את בעל הבית, ורק נזק יצא לי מזה, אמר לו הכלב: זהו! אמנות מיוחדת לדעת איך ללקק, אני הכלב, יודע איך מלקקים. אתה, החמור, לא בקי במלאכה זו. אך כולם יודעים להחניף. במקרים רבים החנופה מאד מאד לא מוצלחת אבל 'כלב' - יודע להחניף! הוא יודע טוב מאד ללקק.

נביא להלן מספר סיפורים כמה גדולי ישראל נזהרו מהלחנף: **ה'בית הלוי'** היה רב בעיר סלוצק במשך עשר שנים. בנו מספר כי הוא עזב את העיר בעקבות מעשה שארע: באותה התקופה החלו רבים מהגבירים לשלוח את ילדיהם למוסדות של משכילים, בנו של אחד הגבירים הגיע למצוות. הגביר התכוון לערוך לו סעודה מפוארת, וכדי 'להשלים את התמונה' הוא נכנס למעונו של ה'בית הלוי' להזמין להשתתף בסעודה. שאל אותו ה'בית הלוי': באיזו סוגיה ידרוש הבחור, נער בר המצוה? הגביר התבלבל לגמרי בבית ספר של בנו לא ממש לומדים סוגיות, הוא השיב ואמר: כבוד הרב יודע! הילדים של היום הם לא הילדים של פעם, הילדים של היום כבר לא אומרים פלפול בבר מצוה שלהם, נענה ה'בית הלוי' ואמר לגביר: אם הנער לא דורש בדברי תורה הרי זה 'מושב צים', ואיני הולך למקום שכזה. האבא ניסה לשכנע את הרב: אין אדם טורח בסעודה ומפסידה! ערכנו סעודה שלמה, ישתתפו בה אנשים חשובים, וכולם מחכים שהרב יבוא. אך הרב נשאר בשלו: זה לא נקרא בר מצוה! כולם יאכלו וישתו ולא יגידו דברי תורה! לכזאת בר מצוה אני לא הולך. והנה בעוד השניים מדברים, הגיע אדם נוסף, עני ואביון, ביחד עם בנו, לבקש ברכה מהרב לרגל היכנסו של הנער לעול תורה ומצוות. האיש לא התכוון להטריח את הרב להשתתף בשמחה. כל כוונתו היתה, כאמור, הרב לבקש את ברכת הרב. האיש האזין לשיחה של הרב עם הגביר, ולפתע אור אומץ ושאל: אולי יכול הרב לבוא להשתתף בשמחה שלנו. בני, נער בר המצוה, הכין פלפול ארוך, ולכבוד גדול יהיה לנו אם יטרח הרב ויבוא שמחתנו, ואף יאזין לדברי התורה שיאמר הבן. נענה ה'בית הלוי' על אחר ואמר: אליכם, בע"ה, אבוא! ילד שלומד בחיידר תורה, ואומר דברי תורה - אבוא להשתתף בשמחתו! הגביר ראה, שמע ונדהם אלי הוא לא בא, ולשלעפער הזה כן. הוא מיהר לספר לחבריו מה שהרב עוול! אם: מילא אם הרב לא היה הולך בכלל לבר מצוה נוחא, אבל אליו כן ואלי לא, רק מכיוון שבנו לומד בחיידר, ובני לא - דבר כזה לא מתקבל על הדעת, אמר. הוא החליט לנקום ברב! בהיותו גביר בעל השפעה רבה בעיר, פנה לבעל האכסניה בה התגורר הרב, והורה לו באופן חד משמעי להוציא את הרב מביתו. במקביל הוציא הודעה לכל בעלי הבתים שבעיר, לבל יחילו להשכיר את דירותיהם לרב! בעל האכסניה נאלץ בעל כרחו, להודיע לרב על הצורך לפנות את האכסניה. הרב הבין למצוקתו והרגיע אותו: "אני מבין אותך, אתה חייב לשמוע בקולו של הגביר. אם לא תשמע לדבריו עלול אתה למצוא את עצמך לא פרנסה, ללא פת לחם. הרב ניסה למצוא מקום מגורים אחר, ומשנתקל שוב ושוב בסירוב, הבין את שעולל לו הגביר, והנה מושל העיר, גוי מבטן ומלידה, שהעריך מאד את הרב, שמע את כל הסיפור ואמר לרב: "אני אתן לך דירה מפוארת חנים אין כסף, ובלבד שתישארו עמנו בעירנו, אך ה'בית הלוי' חשש שמא יהיה בזה חילול השם ועזב את העיר. בצורה שכזאת קיים ה'בית הלוי' את הולא תחניפו. הוא לא נרתע להשמיע את דעתו הברורה, דעת תורה, באזינו של הגביר, ואף אם הדבר יהיה כרוך באיבוד מקום המגורים. מתוך יחי ראובן.

סיפור רבי אלחנן וסרמן כאשר השתוללה שריפה גדולה בעיירה ראדין, ובתי העץ הדלים של תושביה לא עמדו ברובם מול האש שאכלה בהם ללא רחם. לאחר שהצליחו להשתלט על השריפה הנוראה התגלה החורבן הגדול, כאשר רבים רבים מתושביה היהודים של ראדין נשארו ללא קורת גג לראשם להם ולטפם. כמובן שהתארגנו מיד לבוא לעזרת התושבים, כל אחד ביכולותיו. גם הח'פץ חיים' נרתם בכל כוחו לעזרת התושבים, והתיישב לכתוב מכתבים של קריאת קודש לאחינו היהודים לבוא לעזרת תושבי ראדין שנשארו ללא קורת גג לראשם. אחד הגבירים ראדין ערסלם שהיה בעל השפעה גדולה, ורצה 'חפץ חיים' גם לכתוב לו מכתב שיעזור ואף יירתם את ידידיו למצווה חשובה זו. התיישב הח'פץ חיים'

לכתוב את המכתב לאותו גביר גדול ובעל השפעה, ורק התחיל לכתוב את שמו ונעצר, הוא היה צריך לכתוב לו תואר של כבוד ולא ידע להשית עצות בנפשו, איך לצמצם בתואר שלא תהיה בו תיבה אחת מיותרת שלא לצורך, וח"ו יהיה כאן חנופה לרשע. ישב הח'פץ חיים' כמה ימים רק על השורה הראשונה במכתב, עד אשר החליט איך לכתוב את התואר לאותו גביר. ומספר רבי אלחנן, שאף אחר שנשלח המכתב ישב הח'פץ חיים' ודאג והצטער שמא לא נזהר כראוי וכתב איזו מילה שלא נצרכת שיש בה חנופה. עוד סיפר רבי אלחנן על פחדו וזהירותו של הח"ח מאיסור חנופה לרשעים, סיפר לו הח'פץ חיים' בהתלהבות גדולה שהוא היה נוכח פעם באסיפה בוויילנה ובאסיפה השתתפו כל הגדולים, גם רבי ישראל סלנטר נכח שם, וסיפר הח'פץ חיים': והקשית קושיה ואני ידעו איך להשיבני! הקשית, נניח שאין זה בכוונה ואין זו הדרך עתה לערוך מלחמה ברשעים, אך מנין לקחנו היתר לחלוק להם כבוד? וסיים ר' אלחנן, שהמעשה הזה סיפר לי הח"ח בהתפעלות גדולה.

סיפור הרב מבריסק שבשעה שפולין הלך וכבש את רוסיה, בכל מקום שכבש היו הפריצים באותו האזור צאים לקראתו ועושים לו מסיבה ודורשים בה דרשות לכבודו, וכמובן שדרשות אלו היו מלאות חנופה ושקר. באחד המקומות שכבש ועשו ג"כ מסיבה לכבודו ונשאו דרשות מלאות חנופה ונשאו בשבח, מאס נפוליון (שהיה בו מקצת אמת) בגודל השקר והחנופה שבדבריהם, ושאל אותם האם יש במסיבה איזה רב יהודי, והגויים הללו כששמעו שאלת נפוליון רגזו, וכי מה צריך המלך ליהודים, וענו לו שלא הזמינו למסיבה הזו שום רב יהודי. שאלם המלך וזאת למה, ענו לו משום שהרבנים הללו בטלנים הם ואינם יודעים כלום במילי דעלמא, ולא יאות הוא לכבוד המלך להזמין רב יהודי לקבלת הפנים הזו, וגם אין בכל האזור רב יהודי, רק במרחק רב מכאן יש איזה רב זקן ובטלן שאינו חכם כלל ועיקר, ואך לבושה יהיה להביאו במסיבה. אמנם נפוליון פקד עליהם להביאו מיד למסיבה שם, ומיד נענו קבוצה של אנשי צבא להביא את הרב. היתה זו עת מלחמה וכמובן כשצבא באישון לילה ודרשו שהרב יבוא עמם נפלה על כולם אימה ופחד, אבל לא היתה לו שום ברירה והוא נטל עמו הטילות ותפילין והלך עמם. בהגיעם אל המסיבה אמר לו נפוליון כי ישמח לשמוע גם ממנו איזה דרשה לכבודו. נענה הרב ועלה לבימה לדבר, וכך אמר: הנה אתה נפוליון אף שוודאי הינך אדם חכם ואיש מלחמה מלומד, אבל ניכר הדבר שהצלחותיך אינן בדרך הטבע לכבוש ולהצליח כ"כ במלחמות, אלא שיש כח נסתר ממעל שמביא לך הניצחונות, ועל כרחך שיש כאן סיבה לכל האירועים הללו. ואני אומר לך שהסיבה היא משום שיש בארצות האלו שאתה כובש רבבות יהודים מעונים ועשוקים תחת ידי הרודים בהם, ורובצים תחת הגזירות אשר מטילים עליהם חדשים לבקרים עד אשר כשל כוחם לסבול, והביאוך ממעל עד הלום למען תדע בחכמתך הגדולה ובחסדיך הטובים איך להקל סבלם ולבטל מעליהם הגזירות הקשות, וזו הסיבה להצלחותיך לצורך מטרה זו, וזה המבוקש ממך ממעל לאור הצלחותיך. נפוליון נהנה מאוד מדרשה זו, שלא היתה שקר וחנופה ככל הפריצים, אלא מלאה דברי חכמה וטעם. הרב הזה היה אביו של המהר"ל דיסקין.

רבי שרגא פיבל מנדלוביץ נסע לגייס תמיכה ליישובו מתלמידו לשעבר שפרש בנתיים מדרך היהדות. האיש היה עשיר גדול וקיווה הרב מנדלוביץ שיסיים לתמוך במקום שלמד בו בילדותו. העשיר קיבל את פני רבו בסבר פנים יפות וציפה לדברי ברכה ושבח חמים למרות פטאיו כי הרי רבו נזקק לו. לתדהמתו שומע הוא מרוב דברי תוכחה ונוקבים והבעת צער על שהעמיד תלמיד כמותו. העשיר הנדהם התרשם מטוהר ליבו של רבו שאינו נושא פנים בעבור בצע כסף והגיש לרבו תרומה כספית גדולה במיוחד.

כשנסע פעם רבי יהודה צדקה לחוץ לארץ להתרים עבור בניית ישיבת 'פורת יוסף', הוזמן לדרוש באחת הקהילות החשובות שחבריה נמנו עם התורמים החשובים ליישיבה מימים רבים. ויהי בבואו אל בית הכנסת, התברר לו שחלק מהציבור אשר התאסף אינו מקפיד כראוי לשמור תורה ומצוות, אבל מכיוון שעונים בעין יפה למגביות ומפזרים כסף רב לצדקה, הרשה

לעצמו הרב שנאם לפני רבי יהודה צדקה להרעיק עליהם ברכות ודברי חנופה בלי מעצור. מיד אחריו קם רבי יהודה ושאל מנהמת ליבו הקרוע לגזרים כי למשמע דברי רב זה חייבים בקריעה, בדיוק כמו בעת ששומעים דברי חירוף וגידוף, רחמנא ליצלן, באשר מדבריו עולה כאילו בזכות הכסף שיתרמו לצדקה ימחל להם הקדוש ברוך הוא על כל החטאים והעוונות, ואינו כן. בהמשך דרש לפניהם באריכות רבה ובדבריו פרט עד כמה מקנא הוא בהם מחד גיסא, ועד כמה בוכה ליבו עליהם מאידך גיסא. מקנא אני בכם, הכריז בהתרגשות, שזכותם להחזיק בעץ החיים היא תורתנו הקדושה ולתמוך בעוסקיה העמלים בה בתוככי ירושלים. אבל ליבי בוכה עליכם, המשיך בתוכחה מגולה, אנשים בעלי לב חם הנכשלים באיסורי דאורייתא חמורים. אוי ואבוי, נכשלים בחילול שבת קודש, ששקולה כנגד כל התורה, נכשלים במאכלות אסורות, נכשלים בטהרת המשפחה, היש מכאוב כמכאובי? כאן שינה את נעימת דיבורו והוסיף בתקיפות ובגערה: ראו רבותי, הזהרתכם, כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן יותירו חייו, ואל תבואו אלי אחר כך בטענות. כל מי שסבור כי המעות שינדוב לשיבה ישמשו לו כפרה על חטאיו הגדולים או הקטנים טעות גדולה היא בידו. בבקשה, אחים אהובים, אל תתנו לי כספים, תנו שמירת שבת, תנו כשרות, תנו טהרת המשפחה. אמרו: מעולם לא התרחש בקהל ההוא מעמד כזה של קידוש השם, הציבור יצא מכליו והתרגש עד כדי דמעות, האנשים הכפילו ושילשו את נדבותיהם לשיבת פורת יוסף פי כמה. ועיקר העיקרים, בגמר הדרשה נדחקו ובאו אליו רבים מתוך הקהל

לבקש עצות ותיקונים האיד יעזבו דרכם ויטיבו מעשיהם.

מעשה בגביר שתרם שני מיליון דולר לארגון פלוני. ביום מן הימים ערך הגביר חתונה לבנו, ורבני הארגון, אשר ביקשו לכבדו, כתבו לו מכתב הוקרה וברכה. אחד מהם אף העלה רעיון לצרף לחתימותיהם של הרבנים גם את חתימתו של הרב שטינמן, ונציגי הארגון באו לבקש שיעשה זאת. הרב שטינמן עבר על המכתב וכשהגיע למילים וכידוע, מי שדואג לילדים של הקב"ה, הקב"ה דואג לילדים שלו. בשלב זה עצר את הכתיבה והעיר: משפט כזה איני כותב. שאלוהו למה? ענה הרב שטינמן זהו משפט של חנופה, שאלוהו הלא מדובר ביהודי הנותן שני מיליון דולר, ולכתוב עליו שהוא דואג לילדים של הקב"ה זה שקר וחנופה? ראה הרב שטינמן שאינם יורדים לסוף דעתו והסביר: כמה מדברים שיהודי זה הרוויח השנה? שבעים מיליון דולר הסיבו, מה עושה אדם עם 70 מיליון דולר? שאל והמשיך: הוא תרם שני מיליון לארגון פלוני, חצי מיליון לשיבה פלונית, ועוד רבע מיליון למוסד פלוני. בסך הכל הגיעו תרומותיו לסכום גדול של שלושה מיליון. יפה, אבל נשאר לו עדיין 67 מיליון דולר. מה הוא אמור לעשות בהם?! לאדם רגיל באמת אין מה לעשות עם סכום כזה, אבל לילדים של הקב"ה יש הרבה דברים טובים שהיו יכולים להיעשות ב־67 מיליון דולר, אילו היה אותו גביר משאיר אצלו שלושה מיליון ונותן לילדים של הקב"ה את כל השאר, יכולים היינו לכתוב עליו שהוא ידאג לילדים של הקב"ה אך כל עוד עשה ההיפך, אין הדברים הללו אלא חנופה ושקר.

ידיעות חשובות, וכן דברים מגדולי ישראל, ערוך בדרך של שו"ת

רבי חיים קניבסקי היה מפורסם כאחד שלא מחניף מעולם לאיש ופעמים רבות כשהיו אומרים לפניו על יהודי פלוני שהוא אדם חשוב היה רגיל על לשונו כל יהודי הוא חשוב, וכשהיו מגיעים לפניו גבירים גדולים והיו שואלים אותו מה הוא רוצה שיעשו בשבילו היה אומר אני רוצה שתשבו ותלמדו. בפעם הראשונה שהגיע לפניו ראש הממשלה לשעבר ב.נ. היה זה בשנת תשנ"ו אני הייתי נוכח ורבי חיים סיבב את הראש ולא הביט בפניו כלל באומרו אסור להסתכל בפני רשע. בפעם השנייה כשהיה כבר במעמד ראה"מ הוא כבר הסתכל עליו כי יש לזה גדר אחר שלמרות שהוא רשע אך צריך שיעשה טוב ליהודים.

הרבנית א"ח ע"ה היתה מספרת שפעם אחת חזרה אחת מהבנות שלו מבית הספר, עם פתק מהמורה בו היא כתבה: היות והילדה מצטיינת בכל הלימודים אבל היא שקטה ולא מספיק מתערבת, איד לתת לה ציונים בתעודה! הרבנית סיפרה שהיא לא יודעת מה קרה פתאום, כשראה את הפתק, לקח פיסת נייר שהיתה לידו וכתב: נא לתת לבתי את הציונים שמגיע לה ולא להחניף לה כלל וכלל. הוא קיפל את הפתק ואמר לבתו להכניס לכיס ולא להוציא את הפתק עד שתביא אותו למורה. הרבנית אמרה שהרגישה הרגשה לא טובה, מכיוון שהרב רשם את הדברים בלא הקדמה לכבוד המורה וכו' כפי שהיא הייתה רשומת. בהזדמנות הראשונה שגפשה את המורה, נגשה אליה הרבנית להתנצל על הפתק. אמרה לה המורה: הפתק שקיבלתי והכי נהניתי ממנו, היה הפתק הזה שראיתי כמה מידת אמת יש בו.

שאלה: מה הדבר הכי טבעי והכי יעיל לשחרר לחצים מהראש, ולהרפות את הנפש? **תשובה:** הליכה של מינימום חצי שעה ברצף, ואם זה בחוף הים זה הרבה יותר יעיל.

שאלה: מה הדבר הכי חשוב ללמוד בבין הזמנים ובזמנים שאין סדרים רגילים? **תשובה:** לחזור על הנלמד בזמן, כי ללימוד ללא חזרה כמעט ואין בזה תועלת.

שאלה: איזה מצוה היא סגולה גדולה ורבה, והיא מאוד קשה? **תשובה:** לאכול מלווה מלכה במוצאי שבתות הקיץ. כידוע יש חיוב גמור ע"פ הלכה לערוך סעודת מלווה מלכה. ומובא בחז"ל שהיא שמירה גדולה והצלחה בכל הימים ואף יש עצם הניזונות רק מסעודת מלווה מלכה והיא עצם שנשארת גם אחרי המיתה והאוכל מלווה מלכה היא המחיה את האדם לתחתית המתים. סעודת מלווה מלכה היא סגולה ליראת שמים, פרנסה בשפע ובכבוד, רפואה, לידה קלה, ולכל שאר הישועות, ועיקר מצוותה היא בפת, ויש ונוהגים בפת חמה אך מועיל גם כוס שתיה חמה בשביל לקיים חמין מוצאי שבת מלוגמה (רפואה).

שאלה: על מה ראוי להקפיד ביום שיש לאדם יארצייט של קרוב? **תשובה:** יום שיש לאדם יארצייט מזל רע באותו יום ולא יעשה בו עסקים, אלא ילמד משניות יאמר תהילים ויתפלל הרבה.

שאלה: מהו הצניור להורדת השפע אלינו משמים? **תשובה:** תפילה. אבל תפילה צריכה להיות באופן כזה שבטוח בה שרק י יכול לסייע לנו וצריך שתהיה תפילה בלי חסרון, והיינו שסומך רק על תפילתו, ולא על כל מיני דברים חיצוניים ושונים. ויש להוסיף שתפילה ובקשה בענייני החיים לא תמיד נענית כי לא תמיד זה טוב לנו והקב"ה יודע מה טוב לנו כי הוא אוהב אותנו יותר ממה שאנחנו אוהבים את עצמנו, ואמנם רוב המקרים הצרות והטרדות שיש לנו הם בשביל שנרבה בתפילה שתמיד נענית אבל צריך גם להתפלל שנבקש רק דברים שטובים לנו. וזה הכל בענייני העולם, אבל בעניינים רוחניים יש להתעקש בתפילה כי זה וודאי טוב לנו להצליח בתורה ויר"ש אנו ובנינו ובהו וודאי שנענה בתפילתנו. ואל לנו לחשוש כשלא נענים כי גם קרבת אלוקים הוא דבר ענק.

שאלה: מהיכן מגיע השוקולד שאנחנו אוכלים? **תשובה:** שוקולד מיוצר מפולים הגדלים על עצי קקאו שלמעשה התגלה בעולם רק לפני 450 שנה.

שאלה: איזה דבר עושה נחת רוח גדולה להקב"ה? **תשובה:** שמשתתפים בצערו. הקב"ה יושב כל לילה ושואג כארי כמה פעמים אוי להם לבנים שבעוונותיהם החרבתי את היכלי והגלייתים לבין האומות. הקב"ה נאלץ להגלותינו ומצפה להשיבנו אליו. נדמין לעצמנו אבא שנאלץ להיפרד מהילדים שלו לתקופה של שנה כמה געגועים וצער יש לו שהוא לא קרוב אליהם. והנה תקנו חז"ל ימים מיוחדים בהם ראוי להתעורר ולהתאבל על החורבן, וזה בימים אלו שאנו נמצאים בהם, ויש הרבה דרכים והעיקר זה לשבת לחשוב כמה אבינו המיטיב אתנו נמצא בצער ולהתאמץ בשבילו לכמובן בשביל הגאולה שלנו. להתפלל ע"ז, להרבות אהבה ואחוה, לכווין בתפילה מה שצריך, וכמה הדבר הזה עושה נחת רוח שמשתתפים בצערו. ועצם התפילה והבקשה לגאולה עושה נח"ר לקב"ה.

שאלה: איזה עלייה חשובה מאוד בשבוע זה? **תשובה:** בספר 'לקט יושר' לתלמיד התרומת הדשן כתב בשם התרומה"ד שטוב לקנות סיום במדבר כי איכא למי"ד שהעלייה בסוף פרשת במדבר היא 'חתן תורה' האמיתי ולא סוף דברים, כי יש כאן סיום התורה ודברים הוא רק משנה תורה וחוזר על התורה.

שאלה: מה קורה לפני ביאת המשיח? **תשובה:** כידוע טרם הגאולה הצרות והמצוקות גדלים מאוד וחבלי משיח מתרבים, ודוקא כשיש צרות כ"כ משונות צריך לדעת ולזכור שזה הבשורה הגדולה שהמשיח עומד אחר כותלינו ממש בפתח ואוטוטו נזכה לגאולה השלימה והמהירה, רק צריך להתעודד ולקוות ואז רואים את האור.

שאלה: בימים אלו שורר מתח גדול בין ישראל לרוסיה בנוגע להתנהלות הרוסים כלפי יהודי רוסיה, ויש חשש שיהודים לא יוכלו לצאת מרוסיה כמו שהיה בעבר לפני שלושים שנה. מה בדיוק היה אז? **תשובה:** במלחמת העולם השנייה רוסיה, שהיתה אז "ברית המועצות", כבשה שטחים רבים וסיפחה אותם אליה. בשטחים אלו התגוררו יהודים רבים אשר השלטון הרוסי התנכל להם ושלטון התאפיין ברדיפת ודיכוי הדת היהודית. יהודים רבים מסרו נפשם במאבק מתמיד מול השלטון על שמירת הזהות היהודית וקיום התורה והמצוות. אבל השלטונות ניהלו נגדם רדיפות קשות. הם ניסו בכל דרך לרדוף את מוסדות הדת, הם סתמו מקוואות, נעלו בתי כנסת, ריגלו ועקבו אחר כל מוסדות הדת על מנת

שאלה: רבי שמשון אוסטרופולי נרצח בג' אב לפני קרוב ל – 400 שנה אין נרצח? **תשובה:** רבי שמשון היה ידוע כאחד מגדולי המקובלים שבכל הדורות והתפרסם שהיה לומד עם המגיד. רבי שמשון חיבר אגרת הנחשבת כבעלת סגולה בייחוד בערב פסח ולפי המסורת מי שקורא אותה מובטחת לו שמירה מפורענויות לכל השנה. כשלוש וחצי שנים לפני גזירות ת"ח ות"ט, רבי שמשון זכה לגלוי מהמגיד שהתגלה לו, שהודיע לו על הגזירות הממשמשות לבוא, והכינו לכן. רבי שמשון עורר בעקבות כך את הסובבים אותו לשוב בתשובה, אך תשובתם לא הועילה לבטל את גזר הדין. ובחודש אב ה'ת"ח, בהתקרב הפרועים, אסף רבי שמשון את בני עירו לבית הכנסת ועסק עמם בתפילה, עד שנהרגו על ידי הפרועים.

במאות השנים הראשונות היה זה מוצר שרק עשירים גדולים יכלו ליהנות מזה, אך לפני 200 שנה זה התפשט יותר בעולם והמוצר התחיל להיות שווה לכל נפש. שוקולד ממש יוצר בשנים מאוחרות יותר לפני כ-130 שנים.

שאלה: מה הגורם המרכזי לשחיקת סחוס? **תשובה:** סחוס זה דבר שמפסיק לגדול קצת אחרי גיל שלוש, וכשמגיע לגיל זה עליו לשמור על הסחוס שלו, ומלבד תזונה בריאה, צריך להשתדל מגיל זה לא לרדת הרבה במדרגות במהירות ולא לרוץ מידי מהר, לא לקפוץ, וכן לא לסחוב משאות כבדים מידי, כי יכולה להיגרם לו שחיקת הסחוס ולא יוכל ללכת ועוד צרות שבאות מזה. וע"ע בספר חיים בריאים כהלכה לרב אסחייק.

שאלה: מה יעשה כל אדם בביתו בשביל להקל על בן הוג שעובד קשה אם זה בארגון וניהול הבית, אם זה בכולל, אם זה בעבודה? **תשובה:** כשנותנים הערכה מרובה על המעשים שהבן זוג עושה משקיע ועובד, זה לא רק מקל עליו אלא דוחף אותו לעבוד עוד ועוד בלי גבול ומידה. רק צריך כל יום להחמיא ולתת הערכה לא לדלג שום יום מזה.

שאלה: איך מונעים נדודים וסחיטה של הילד שרוצה לנסוע לשם ולשם, וכולם שם וכו'? **תשובה:** כשילד רואה שמתחשבים בו הכל יסתדר, ונסביר הדברים: ילד מבקש לנסוע לטיול שאין באפשרותו להרשות לו את זה, נשם נשמע מה הוא רוצה נגיד מה האפשרויות ויחליטו ביחד, יש רצון ויש מצוי וההתחשבות והשמיעה זה יותר מכל הטיולים.

שאלה: כיצד להתייחס לילד מתבגר שיש לו בקשות ורצונות שונות ומשונות? **תשובה:** כיוון שהוא רוצה ומעוניין שישמעו אותו ויקשיבו לרצונות ולצרכים שלו, לכן תמיד צריך להתייחס לזה, לומר לו נחשוב, אתה מדבר לעניין וכדו'. למרות שאנו יודעים היטב שלפעמים בקשתו היא דבר המנוגד לכל הכללים ולפעמים גם להלכה. ורק ע"י אפשר להגיע למצב שהילד יהיה יותר ממושמע ומקבל, אבל אם מזלזלים ברצונותיו, בקשותיו וצרכיו שום דבר טוב לא יכול לצמוח מזה, והוא רק ימרוד בתשובות שלנו.

שאלה בחושן משפט: שוכר הדליק את הבוילר ויצא מהדירה, לאחר כמה ימים התפוצץ הבוילר והדוד נשרף האם חייב השוכר לשלם את הנזקים? **תשובה:** בפשטות הוא נחשב לאדם המזיק ובפתיח תשובה (שען סק"א) כתב בשם החות יאיר לגבי אורח שהשאיר נר דולק ונשרפה הדירה שנחשב לאדם המזיק. אמנם כאן יש לדון דבבוילר רגיל יש טרמוסטט שאמור לעצור את ההתחממות וכאן הבוילר היה לא תקין ואולי יהיה פטור, וכ"א נראה לחייב כי האנשים לא סומכים על הטרמוסטט ורואים שלמרות שיש טרמוסטט הרבה פעמים מתפוצץ הדוד.

יש להימנע מלקרוא מדור זה בשבת: רעיונות שנשלחו לי להשבות.

א. מה יעשו אלו שסובלים מפצעי בגרות ועודף שומן ובעיות בעיכול? **תשובה:** הפתרון הוא לסחוט חצי לימון, ולשנות את זה על הבוקר על קיבה ריקה עם כוס מים פושרים. זה מנקה את הגוף מרעלים.

ב. לגבי כתמים צהובים בבגדי תינוקות וכן כתמים מפירות, השמש מאוד עוזרת להעלמת הכתמים הללו. פשוט לתלות בשמש עד שהכתם נעלם מומלץ גם לכתמים על בגדים לבנים מאיכסון ממושך וכן לכתמים מטיטול ולעילולות גדולה יותר עדיף לשפשף קודם עם מיץ לימון וסבון כלים מומלץ פיירי. **עצות** להורדת כתמי פליטות מבגדי תינוקות- סנט מוריץ מסיר שומנים של סנו, להשרות קצת ואז לכבס. שאר הכתמים- להשרות במים לילה או יותר ואז רוב הכתמים כבר יורדים, ומה שלא- להשפירץ סנט מוריץ + אוקסיגן. מוריד את כל הכתמים!!!

ג. זיעה מרובה בידים. יש ניתוח לא מסובך הממומן ע"י קופ"ח שמעביר את הזיעה למקום אחר בגוף והיד ממש חלקה. ולמקרים פחות קשים יש איזה רולר כזה בשם אנדרול פורטה בכל בית מרקחת או סופר פארם לא צריך מרשם. שמים בלילה ובבוקר הכל יבש. הוא עוזר למקרים קלים אבל למקרים קשים הוא לא כ"כ עוזר.

ד. עצה להורדת מיקאפ מבגד. תוספת על מה שהבאנו שבוע שעבר. לשים על הכתם סבון כלים פיירי למשך מספר דקות, לשפשף עם מברשת ומים, לשטוף, לשים שוב סבון כלים פיירי ולכבס במכונה...

ה. רעיון יפה ומעסיק את הילדים מאוד פשוט קל ונעים מכינים חול קינטי 500 גר' קמח תפוז"א ומוסיפים 3/4 בקבוק מרכז פינוק (כן ... דוקא פינוק) מערבבים יחד. אפשר להוסיף צבע מאכל שיהיה צבעוני ויפה העיקר שלא ילכלך את הבגדים. ו מרשם להכנת תרכיז (פטל) בזול לאור העלאת המחירים. הובא במרווה לצמא, ומנסיון זה ממש מוצלח בקבוק של ליטר וחצי שתיה מתוקה, לבחירה. כפית גדושה מלח לימון. 1 ק"ג סוכר להרתיח על האש תוך ערבוב הסוכר (שלא ישרף) להוריד ולקרר, לברך ולשתות בהנאה...

ז. לטיפול בפיסורה יש תרסיס בשם אלו פירסט שמרגיע מאוד את הכאב ובנוסף יש משחת פרופוליס של חברת פוראורו שממש מצילה אלפים!! ניתן להשיג בטל 0504164831.

ח. בקשר לפתרון של סגירת דלת המקרר, ברוב המקרים רגלי המקרר הם בעצם ברגים מתכוננים, [ע"פ רוב הם מכוסים בפלסטיק וכדו' ליופן] ואפשר איתם להגביה ולהנמיך את המקרר, וכדי שהדלת תיסגר לבד אפשר לכוון את הרגל הסמוכה לצירים שתהיה יותר גבוהה.

חידות

חידות שינון הפרשה: א. בני ישראל נצטוו לתת ללווים מנחלת! אחוזתם. **ב.** מקום מחנית בני ישראל בני עקנן. **ג.** רוצה לקום על רצח קרובו? גואל הדם. **ד.** בנות צלפחד התחתנו עם בני? דודיהן. **ה.** קבורת אהרון? הר ההר. **ו.** איך כתוב שה' כעס? ויחר אף ה' בישראל. **ז.** מהיכן גבול ארץ ישראל? זפרונה. **ח.** המגרש יהיה לבהמות לרכוש וכן? חיות. **ט.** בנות צלפחד כתב שנשאו? לו טוב בעיניהם. **י.** אבא של בקי? יגלי. **כ.** מי במותו משחרר הרבה אנשים? כהן גדול במותו משתחררים מערי מקלט. **ל.** מקום מחניית ישראל? לבנה. **מ.** הלוויים קבלו ערים וכן? מגרשיהם. **נ.** מה חולק לשבטים בארץ ישראל? נחלות. **ס.** איזה מדבר חנו בני ישראל? סיני. **ע.** שני נשיאים שלאביהם אותו השם מי זהב האבא? עמיהוד. **פ.** נשיא מטה נפתלי פלטיאל. **צ.** מקום חנית בני ישראל? צלמונה. **ק.** מזרחת? קדמה. **ר.** מי בורח לערי מקלט? רוצח. **ש.** נשיא מטה שמעון? שמואל. **ת.** באילים היו שבעים? תמרים.

חידות פרשת שבוע: א. ארבע פרשות בפרשה: **ב.** חודש מחדשי השנה בפרשה: **ג.** שני חגים בפרשה: **ד.** שנים משבעת המינים בפרשה: **ה.** מחנה משותף לשלושים ושלושה פסוקים בפרשה: **ו.** פרה נדירה בפרשה: **ז.** תשובות: **א.** מסעי (לג א) צו (לה ב) משפטים (לו יג) בהר (לג כג). **ב.** אדר (לד ד). **ג.** פסח (לג ג) סוכות (לג ה). **ד.** תמרים (לג ט) רימון (לג יט). **ה.** מתחיל ב- ויסעו מ... ו. קרני פרה. **פ.** פעם יחידה בתורה שיש את הטעם הזה.

חידות ידע תורני: א. מה פירוש אכיל קקולי אקיקלי שכיב? **ב.** איך יתכן אדם לפני 200 שנה וראה את שאול המלך בהקיצ? **ג.** מה הפרוש 'נקמז'? **ד.** האם אישה גולה לעיר מקלט? **תשובות:** פסחים קיד. האוכל ירק שוכב בחצר ביתו. **ב.** רבי

ט. לגבי קילופים בכף הרגל יש תכשיר שנקרא 'אונדזיל' נמכר בכל בית מרקחת גם ללא מרשם. יש באבקה ויש במשחה, האבקה יותר מומלצת מבחינת נוחות שמים בבוקר קצת בנעל וזה עוזר פלאים. אגב זה מועיל מאוד גם לריחות מהנעליים.

י. עצה ששמעתי ממנהנדס מחשבים בכיר: אם רוצים לעשות את המחשב מהיר יותר יש לפנות לחלוטין את שולחן העבודה מתיקיות וכדו'. יש להעתיק הכל לכונן C ואח"כ ליצור קיצורי דרך לכל התיקיות שרוצים, ושעל שולחן העבודה יהיו רק קיצורי דרך לכל תיקייה במחשב.

יא. לידעית ציבור המשתמשים בתחבורה הציבורית: החל מיום שני ד' במנחם-אב (1.8.22) מתבטלת ההנחה שהייתה ברכישת 'ערך צבור' לבעלי פרופיל רגיל בסך 25 אחוז. ולדוגמא: בטעינה של ערך צבור במחיר 200ש"ח, ייטעו לכרטיס הרב-קו 200ש"ח ערך צבור ולא 250ש"ח כפי המקובל עד לתאריך זה. מי שיטעין את הכרטיס לפני ה-1.8.22 ירוויח את ההנחה הנ"ל גם לאחר תאריך זה, עד למימוש כל הסכום שנצבר בכרטיס. מומלץ להזדרז ולהטעין את הכרטיס בסכום האפשרי של 999 שקל.

התורה חסה על ממונם של ישראל, בקשות שנשלחו למדור, מי שיש בידו לסייע או למי שיש איזה רעיון יש לשלוח למייל שבסוף העלון תודה רבה:

א. אנחנו מחפשים עצה לניקוי חולצות ילדים מעטים טושים וכדו'.

ב. מה אפשר לעשות מתי שמקבלים עקיצה של מדוזה.

ג. אשמח לדעת האם ישנו קרם פנים או חומר להכנה ביתית שמסייע לעור הפנים ומטפל באדמומיות ופיגמנטציה וכן עוזר לקילופים בפנים ומונע קמטים-משחו זול...

ד. נשמח לקבל עצה איך אפשר להוריד קשקוש של עט שחור מבד פוליאסטר צהוב.

ה. אם אפשר בבקשה לבקש את עזרת הציבור לרעיונות לתעסוקה ולסדר יום בימי בין הזמנים לילדים???

ו. כיצד ניתן לחסוך בעליית המחירים ברב קו.

ז. האם יש למישחו עצה לגבי קילופי עור בכפות הידיים ובאצבעות שמופיעות מפעם לפעם כבר כמה שנים וניסו כמה משחות ולא עזר. תודה מראש ושבו תודה על הגיליון שכל המשפחה מקטן לגדול נהנים ממנו.

ח. מעוניין מאוד לדעת על תרופה טבעית בדוקה ומנוסה המועילה למצבי לחץ או חרדות ועוזרת לרוגע נפשי.

ט. נדבק לי סילקון [משובח מאוד...] על החליפה השחורה וגם נספג בתוכה.

בכל ענייני העלון, וכן להשיג את העלון 'המלא' במיל או בכתב יותר גדול

אפשר לפנות למיל: 456alon@gmail.com

יש לדייק במייל ולכתוב קודם 456 ואח"כ alon@gmail.com או לטל: 0527633431

לקבלת העלון בפקס יש להתקשר לטלפון 03:6180383

נאה דורש

פנינים ממיטב המגידים בהוצאת "יפה נוף"

אמותיהן של כהנים מספקות להם מחיה וכסות

וישב בה עד מות הכהן הגדול (לה, כה)

הרוצח בשגגה יושב בעיר מקלט, ויודע שתקופת שהותו במקום תלויה בחייו - או יותר נכון במותו - של הכהן הגדול. קים חשש גדול שהוא יתפלל מפל הלב ויחל למותו של הכהן הגדול, ומי ערב לכהן הגדול שתפלתו של אותו יהודי שבור לא תתקבל בשמים, הרי "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה" (תהלים נא, יט).

יש פתרון: צריך להנעים לרוצח את השניה בעיר המקלט ככל האפשר, כדי שלא יתעורר בו הרצון להתפלל למותו של הכהן הגדול. כך באמת היה: "אמותיהן של כהנים מספקות להם מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו" (מכות יא ע"א). כשהוא 'מסדר' מבחינה חמורית - הוא לא חושב כל הזמן איך יוצאים מכאן. יש לו אכל בשפע ואינו צריך לדאג לבגדים, ממש טוב לו שם...

מכאן יכולים ללמוד משהו על נפש האדם. האדם הזה מנתק ממשפחתו ומידידיו, חי כמו אסיר בבית הסהר. יש לו הרבה זמן להרהר במצבו. ועל מה הוא חושב ומרהר? בודאי הוא מתגעגע לחיי החפש שבחוץ, למשפחתו, לידדיו; הוא ודאי משתוקק לחזור לחיים הרגילים של אדם מן הישוב. ובכל זאת, יש משהו שיכול להשתיק את רגשותיו - אם מרפדים אותו בתנאי מחיה נוחים, ומסירים ממנו את דאגות הפרנסה. לפעמים כשהוא חושב מה מחכה לו בחוץ ונזכר בקשיי החיים שהוא נאלץ להתמודד עמם בעבר - הוא כבר מעדיף להשאר כאן, בעיר מקלט...

נשאלת השאלה: מדוע "אמותיהן של כהנים מספקות להם מחיה וכסות", מדוע לא עושה זאת הכהן הגדול בעצמו?

התשובה פשוטה: הרי אמרנו שלעתים הרוצח מעדיף להשאר בעיר מקלט מאשר להתמודד עם קשיי הפרנסה שבחוץ. והנה, יש מקרה קיצוני עוד יותר: אדם לא הרג ולא פשע, אך מצבו החמרי הקשה גורם לו לחשב על פתרון מקורי: אם ידע שבעיר מקלט כל מזונותיו מצויים בשפע למשך שנים רבות, הוא מוכן להכנס לשם בזמנו... ואיך יעשה זאת, הרי לא רצח איש, לא בשוגג ולא במזיד? אל דאגה, גם לזה הוא מצא פתרון: הוא יגיש לבית הדין ויודה ברצח שהוא כמובן לא בצע. בית הדין יקבל את דבריו, ידונו אותו לגלות בעיר מקלט, והנה הוא בא אל המנוחה ואל הנחלה...

אם הכהנים הגדולים היו מביאים בעצמם את המחיה והכסות לרוצחים השוהים בעיר המקלט, יש חשש גדול שיהיה מי שייקנה ברצינות את הרעיון הזה. אותו אדם יודע שבדרך הטבע מזמנות עוד הרבה שנות חיים לכהן הגדול שבגמיו, ובינתיים הוא עצמו יהנה משפע של מחיה וכסות שהכהן הגדול מספק לו בקביעות.

נכון, לא נעים שמכריו וידידיו סבורים שהוא רוצח, על לא עול בכפו, אבל יותר לא נעים להיות רעב לחם... גם בימינו יש אנשים גלמודים וחסרי בית, שבמקום להתגולל ברחובות היו מעדיפים שיכלאו אותם בבית כלא, שם יספקו להם משה מצעת ואכל חם... בית מלון של ממש. די בטעם הזה כדי שהכהנים לא יספקו מחיה וכסות ליושבי ערי המקלט. אם כן, מה הפתרון לבעיה האחרת - הרי אם יחסרו להם מחיה ומזון יש חשש שהם יתפללו על הכהנים שימותו?

על כך אמרו שאמותיהם של הכהנים - הן שמספקות ליושבי ערי המקלט את צרכיהם. מצד אחד, בכך סר החשש לתפלתיים הלא-רצויות, ומאידך גיסא אין חשש שאנשים יתנדבו מיומנתם

לגלות לערי מקלט רק כדי לקבל את המחיה והכסות בלי מאמץ. שכן מדרך הטבע, אמותיהם של הכהנים הן נשים מבגרות שלא נותרו להן שנות חיים רבות, והאדם לא יכול סכון... גם אם במשך זמן מסוים יהנה ממחיה ומזון שתספק לו אמו של הכהן הגדול, הרי מרגע שיגיע זמנה להפטר מן העולם הוא ישאר תקוע בתוך עיר המקלט, ויאלץ להמתין בסבלנות עוד שנים רבות עד מותו של הכהן הגדול. הוא לא יוכל לזעק בקול: "אני חף מפשע, הפלתי את עצמי בכונה". פעת כבר מאחר מדי, איש לא יאמין לו...

(רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל - יחי ראובן)

רחמנא לבא בעי

ונס שמה רצח מכה נפש בשגגה (לה, יא)

ההבדל בין שוגג למזיד - הכונה!

מורי ורבותי, יש בפרשה א מוראדיגער רבנו בחיי. אני מקדים ומדגיש שאנו אומרים את דברי רבנו בחיי, ומדוע אני מקדים? כי אם לא אגיד שרבנו בחיי שואל את השאלה, אתם תתפסו אותי ותזרקו אותי מחוץ לבית המדרש... לכן אני מקדים שוב, כי לא אני השואל, השאלה נשאלה על ידי רבנו בחיי. אם יש לכם טענות? לא עלי תלונותיכם...

בפרשתנו למדנו, כי הרוצח בשוגג חייב גלות לעיר מקלט, אבל רוצח במזיד חייב מיתה. ואם הרוצח במזיד ובהתראה רוצה לגלות? - אין כזה דבר, מוציאים אותו מעיר המקלט ומביאים אותו לבית הדין, למיתה. נשאלת השאלה: מדוע? מה ההבדל בין הרוצח בשוגג לרוצח במזיד, הלא סוף כל סוף שניהם עשו את אותו מעשה?

בוא נגיד ככה. אחד היה רוצח בשוגג. הלך ביער לחטב עצים, ונשל הגרזן. הוא לא ידע שיש שם מישהו והוא לא שובא למישהו הזה, הכל בסדר. ואוי, רחמנא ליצלו, הגרזן נפל, העץ נפל - ובו אדם נהרג. הוא קורע את השערות מהראש: "מה עשיתי?! מצטער מאד. בוכה ומילל: "הרגתי בן אדם!"

בסדר, מבינים ללבנו. אבל למעשה, בוכה ומצטער או לא מצטער, הוא הרג בן אדם. לוקחים את הנפטר שנרצח בשוגג, מניחים אותו בחדר המתים, להכין את הלוייה.

באותו יום, רחמנא ליצלו, במרחק של כמה קילומטרים, היה בן אדם, רוצח. עם עדים, עם התראה, הלך ורצח בן אדם. נו, מה עושים עם הנרצח? שמים אותו גם בן בחדר המתים, על יד הנפטר ההוא.

שואל רבנו בחיי: וכי יש הבדל בין שני הנפטרים האלה, שני הנרצחים? זה מת וזה מת, אם כן, מדוע רוצח במזיד נענש במיתה ורוצח בשוגג רק גלות? תשמעו תשמעו, הלא למעשה התוצאה שונה, שניהם עשו את אותו הדבר - הרגו בן אדם. זה בשוגג, זה במזיד, אבל הנפטרים שווים, מתו ונקברו.

אז מה - ממשיך רבנו בחיי ואומר: זה אפה מבין שהקשיא לא קשיא. מדוע?

אתה שואל מה ההבדל? הרי שמים וארץ - ההבדל ביניהם! מה פרוש מה ההבדל? כל בר דעת יאמר לבד את ההבדל: זה הרג עם מחשבה, עם כונה, עם רצון, לכן הוא רוצח במזיד וחייב מיתה. השני, גם הרג, נכון, אותו המעשה עשה, אבל בלי שום מחשבה. בלי כונה, וללא רצון כלל.

אה, אומר רבנו בחיי - זה אתה מבין שיש הבדל, אם כך, תמשיך

להבין עוד:

אחד מברך ברכת המזון, עם כוונה, עם שמחה, עם רצון, והשני לידו מברך, ללא כוונה, בלי מחשבה, בלי רצון ושימת לב.

נו, מה ההבדל ביניהם?

אי רבנתי, אי, כמה חזק יש בברכים אלו של הרבנו בחי. שניהם עושים את אותו מעשה, וההבדל - שמים וארץ. געוואלדיג, אותו מעשה, ועולם אחר. שונה לחלוטין.

הכלב ושכרו

אני נזכר במעשה שספר לי בחור, שהיום הוא כבר סבא זמן ובבחרותו למד בישיבת פוניבז', אגיד את שמו - "מביא גאלה לעולם" - הרב ר' אליהו שחרני, שיהיה בריא, וכן הוא ספר:

ביום בהיר הגיע לישיבת פוניבז' אורח. רבי אליה לופיאן זצ"ל. הוא עוד למד אצל הסבא מקלם, והכיר את מרן המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל מכמה תקופות בחייו. הוא בא לר' חצקל ודבר אתו [יש תמונות מאותו בקור ששניהם יושבים יחד, ליד המרפסת של הישיבה]. לפני שהלך לדרשו, ר' חצקל בקש ממנו שיגיד דברי חזק בלישיבה. - מספר הרב שחרני.

בסדר, ר' אליה הסכים.

בין הדברים בשמוע'ס הוא אמר לתלמידים: "אני רוצה לספר ספור". בדורות הקודמים היתה, כידוע, מציאות של עלילות דם, ה' ישמור. הגויים היו מעלילים עלילות שהיהודים שוחטים שייגא, גוי, ואת הדם לוקחים לאפית מצות.

אי אפשר לתאר מה שהיה באותן תקופות, כזה שגעון נכנס בהם באמות העולם, בגורת שמים. [ספר לי רבי יוסף טולידנו זצ"ל, שאביו - רבי ברוך זצ"ל - היה רב במקנס. וספר לו שמלך מרוקו - שהיה מלך חסד - שלח לקרוא לו בצנעה. הוא הגיע למלך. המלך נכנס אתו לחדר לפני מחדר. התישב. ואמר לו: "אף אחד לא שומע. אני רוצה לשאל אותך דבר. אין איש אתנו, אין לה מה לפחד, אני נשבע לך שלא אספר לאדם בעולם. תגיד לי - זה אמת שהיהודים לא צריכים דם של גוים למצות? האם זה אמת לאמתה?"

הוא אמר לו: "מה המלך מדבר? במצות, דם? וכי במצות שמים דם? מצות עם דם?...!"

עד כדי כך, ממך עד לפני דור, עוד היו כאלה שיידעו - שהיהודים לוקחים דם למצות. מוראדיג. כאלו גזרות היו על עם ישראל קדושים. וידוע שהמהר"ל מפראג ברא את הגלם לענין הזה, ודרשו היו מוראדיגע ישועות].

ובכן, אמר רבי אליה, בעיר ובמקום פלוני, מצאו בערב פסח פגור גוי בחצר של יהודי. שייגא.

נו, נהיה רעש גדול. אוהו, ותהם כל העיר. הגויים צעקו - "אטבח אל יהוד", יש להרג את כל היהודים!

"לב מלכים ושרים ביד ה'" - הקב"ה הכניס למושל העיר בראש, ואמר להמון העם: "מה פתאום? למה אתם אומרים שאם מצאו גוי, היהודים הרגוהו? מי אומר, אולי הגויים הרגו אותו כדי שיגידו שהיהודים צריכים דם?"

אמרו לו: "מה פרוש, אולי? הרי כאן הוא נמצא - בחצר של היהודי". אמר המלך: "אולי גוי עשה את זה?"

"אם כן כיצד נדע? תמהו המון העם, הרי אין לנו אפשרות לעבר על מקרה כזה לסדר היום, העולם אינו הפקרו! צעק המון המוסת.

אמר המושל: "יש לי דרך לברר האם הרוצח הוא מתוך הבית או מחוץ לבית. ונהיה, אם נגלה כי הרוצח מתוך הבית - יהודי הרג אותו. נגרש את כל היהודים שנמצאים בעיר [כששליש אלה יהודים] ואת המשפחה נהרג מיד, אבל אם הרוצח מבחוץ - הרי שלא היהודים עשו את הדבר הרע הזה".

נו נו, ואיך אפשר לברר את הדבר?

אמר המושל: "לאחרונה המציאו את המשג של כלב הגשוש. נביא כלב גשוש, שיריח את הפגור, ואחרי שהוא מריח את הפגור, הוא הולך לפי הפסיעות. אם הפסיעות מבפנים - הוא ילך פנימה. אם הפסיעות מבחוץ - ילך החוצה.

אה, היהודים שמעו שהכלב, הוא העתיד להיות השופט שלהם, הוא יהיה הפוסק. אוי, מה שיהיה... התחילו תעניות, וצעקות, תפלות, עד השמים. התחננו שהקב"ה יתן שכל לכלב שיצא החוצה. הרי אם יטעה ויכנס בפנים, שמו שמים.

א קיצער רבנתי. הביאו את הכלב לעיר. לקח שעות רבות עד שהביאו אותו למקום, הבולדוג הגדול.

המושל עמד שם בשעת מעשה, אתו עמדו גויים וכמרים, וגם הרבנים היהודים עמדו שם, לראות בדייק כיצד מתנהל הדבר.

תושבי העיר היהודים התכנסו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, צעקו ונכו והתפללו.

כאמור, הבולדוג התחיל להריח את הפגור, עוד ועוד ועוד, והוא היה עצבני. הריח את הפגור של השייגא. מריח, מריח.

הכלב, התחיל לעשות הקפות. מקיף את הפגור פעם, עוד פעם, מריח, שוב פעם עושה הקפות, הנשמה פרהה.

נו כבר, - יכנס בפנים או יצא החוצה? מריח עוד פעם, ולא מסתפק, מריח, מסתובב, עושה סבובים.

עד שבסוף, אחרי ששים להריח, ואת הסבובים - - - הלקח החוצה!!! וליהודים היתה אורה ושמחה.

זה מעשה שהיה. כך אמר רבי אליה זצ"ל בשמוע'ס בישיבת פוניבז'. עד כאן הכל טוב ויפה. אבל - ממשיך רבי אליה - אשאל אתכם שאלה: איזה שבר מגיע לכלב? כזו זכות יש לו, הציל שלשים אלף יהודים מגזרת גרוש, והציל משפחה שלמה שלא ירצחו אותה. כאלו זכויות. כמה ומה השכר המגיע לכלב?

מה תגידו לי? עולם הבא ודאי שלא מגיע לו. - לכלב אין עולם הבא. אולי עולם הזה? אויך נישט [-גם לא]. מדוע? והרי עשה כזה מעשה נורא!

אה, כי הוא כלום. הוא עשה מעשה טבעי בלבד! ככה למדו אותו! הוא מאלף ללכת אחרי הפסיעות. אינו יכול אחרת.

על מעשה טבעי, לא מגיע שום שכר.

נמשיך. איי, פעת כבר לא כל כך שמח. אמר לכם מה הוא אמר, עם מעט הוספה.

אם ככה, יהודי קם בבוקר, נוטל נעגל וואסער, מתלבש וכו', הולך לבית הכנסת, מניח של יד, מניח של ראש ומתחיל להתפלל. מסים להתפלל, מניח את התפלין בנרתיק, חוצר בחזרה הביתה.

מה זה?

טבעי. הוא רגיל. אם מניח תפלין ללא מחשבה, אם עושה את כל הנ"ל ללא שמחה, אם זה טבעי בלבד כי לכן הוא רגיל, "מצות אנשים מלמדה" שמקימים מצוות - האם מגיע לו שכר עבור מעשים אלו?...

אלו הם דברי קדשו של ר' אליה.

ודאי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, ויהיה שכר גם על כאלו מצוות, אך כפי שאומר רבנו בחי: אין דמיון כלל בין העושה מצוה בכונה, לעושה ללא כונה. ההבדל הוא כהבדל שמים וארץ!

אצל פלוני ברכת המזון זו 'עבודה', התפלין 'עבודה', התפלה עבודת ה', ואצל חברו - שום דבר, טבעי בלבד.

מוראדיג, רבנתי. כמה עלינו להתחזק ולהוסיף באמונה ובעבודת הלב. ולה' הישועה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 332
תמוז תשפ"ב

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

לא אחריות שלו. וגם מצוות הישיבה לפעמים אנו מקבלים תשובה דומה, זה לא אני אירגנתי, לא אני בחרתי את המקום הזה, ואני ימנע לעצמי.

הנה ודאי שאם זה היה ענין של סכנה גשמית, אפילו של חולי קל, לא היה נמנע מלעורר את חבריו ובני משפחתו להיזהר מכך. וגם אם זה היה מאכל שיש בו ספק תערובת בשר בחלב, שזה ענין הלכתי, בודאי היה

אומר להם להימנע מלאכול, אבל בעירוב יש אנשים שמתעלמים, אנשים חושבים שזה מצוה שלא חייבים לקיים אותה, או שיש אנשים שקיבלו על עצמם לקיים אותה, וכביכול מספיק שמישהו אמר בשם המשכיר החילוני שיש עירוב, בזה יוצאים ידי חובה. האמת היא שהמצב כיום שגם בישובים דתיים אין לסמוך על מה שמספרים בעיר, אלא צריך לברר אצל רב מומחה שמכיר את העוסק במלאכה, ואת העירוב, ויודע להגדיר מהי רמת הכשרות באותו עירוב.

במקביל לאנשים שאינם יודעים כמה צריך להיזהר מלסמוך על עירובים סתם בפרט בישובים, יש גם הרבה שכבר למדו לשאול ולברר, ואמנם מן הראוי שלא לסוּעו למקומות שהעירוב אינו מסודר כהלכה, כיון שקל מאוד להיכשל בהוצאה וטלטול האסור, בפרט כשבני המשפחה רגילים לטלטל במקום מגורם. אבל למעשה אנשים זקוקים לסוּעו למגוון מקומות מאיזה

**לפני שיוצאים לנופש
מבררים על
כשרות העירוב ותחום שבת**

במוקד העירוב
054-84-833-20

סיבה, וצריך לדעת להתמודד נכון עם המציאות, להימנע מלטלטל ברחובות, ולדאוג להיקר עירוב טוב במתחם ובחצר.

סידור העירוב בחצר הוא דבר הכרחי מאוד, כי במקומות נופש באים על דעת ליהנות משיבה בחוץ, ואי אפשר שישבו זמן מה בלי טלטול. כל הוזת כסא ד' אמות אסור, אם החצר אינה

מסודרת בפני עצמה. ילד שנפל ומרימים אותו והולכים שלוש או ארבע פסיעות, אסור. הבאת מאכל, הוצאת ספר קריאה, סגירת הדלת במפתח, ועוד עשרות פעולות שאם עושים אותם כאשר אין עירוב, הרי זה חילול שבת רח"ל. ולהיפך, כל המסדר את העירוב ומזכה את הרבים, זו זכות עצומה לאין שיעור, שמנע עשרות מקרים של חילולי שבת מחוסר ידיעה, מאנשים ששומרים מצוות בדקדוק וכהלכה.

נסיגנות רבים שיערכנו לאביזרים להקמת עירוב בנופש

בגליון זה אנו מבשרים בשורה משמחת לציבור היקר, שפעמים רבות פנה למוקד העירוב שיעשה ערכה להקמת עירוב בצורה עצמאית, כי לא ניתן להזמין מומחים לכל צימר פרטי ששוכרים בישובים ובמקומות נדחים. במשך השנים האחרונות עלו כמה פתרונות מגוונים, ניסינו למצוא דבר מתאים, להזמין חומרים, חתכנו וסידרנו, פעם מעץ ופעם מברזל, אבל אף אחד מהפתרונות לא היה טוב, כיון שצריך גם מצד אחד חוזק ויציבות, שהעמוד יוכל להחזיק חוט מתוח, וגם יהא ראוי להעמיד דלת קלה (ש"ע ס"י ש"ב ס"א), וגם מצד שני שיהיה אפשר להעמיד אותו בלי לקדוח בקירות, וגם במקומות שאין גדרות, וכן צריך שיהיה קל לסחיבה ברכב רגיל, אך עם משקל כבד שיעמיד אותו ישר. ובנוסף לכל שיוכל להעמיד אותו גם מי שלא למד את ההלכות, רק קיבל דף הוראות, וגם למי שאין לו ידיים טובות לטכניקה.

היה אפשר לעשות ברזלים דקים שינעצו בקרקע ויקשרו עליהם חוט, אבל זה יתעקם, החוט יתנדנד מעובי העמוד, ואחרי הכל לא בכל חצר יש אדמה שאפשר לתקוע בה, ואחרי שתאמת ויצליח לתקוע, איך יוציא אותם

סידור בעירובין בשערי העיר מודיעין עילית

בשבוע זה התקיים סיור מיוחד בשערי העיר מודיעין עילית, בהשתתפות האברכים שלומדים בשיעורי העירובין למעשה. בשערי העיר התבוננו על דין השערים המבטלים דין רה"י, כיצד עשו מעבר לרכבי חירום אופן שלא יצטרכו לפתוח את השער. וכיצד עשו בכל זאת צורת הפתח על השער, משום שבאמת יש זמנים שהשער נפתח בשבת מה דין צורת הפתח שעוברת על הגגון של השומרים, וכיצד אפשר להחשים את עמודי השער כלחיים. המשכנו בסיור עד הכניסה לישוב מתתיהו, ולמדנו עשרות הלכות, למדנו לחשב אותם בשטח, וכל האברכים הרגישו תועלת עצומה, למרות שכבר למדו את הדברים.

בשבוע הקרוב ייערכו בעז"ה סיורים גם בירושלים ובבני ברק, סיורים אלו מיועדים ללומדי השעורים שכבר יודעים את עיקר ההלכות ובעז"ה בתחילת ימי בין הזמנים ייערכו סיורים פתוחים לציבור הרחב. פרטים נוספים יעדכנו א"ה בימים הקרובים.

מי יודע לברר על העירוב, ומה הוא מקבל

לקראת ימי בין הזמנים, אשר משפחות רבות נוסעות לשבת לשהות בישובים רבים, ואף בשבועות אלו שיש הרבה קבוצות של ישיבות ומוסדות ומשפחות שעושות שמחה משפחתית בוילות ומתחמים בישובים ברחבי הארץ, וחלק מהם פונים אל מוקד העירוב לברר על מצב העירוב בישוב. לצערנו אנו נאלצים לגלות להם שברוב המקומות רמת הכשרות של העירוב שדואגים לה אנשי המקום, נמוכה בהרבה מרמת הכשרות המתאימה לציבור בני התורה, וגם במקומות שיש אדם שבדק את העירוב, עדיין אינו מחייב שאפשר לטלטל בישוב, כי יש הרבה הלכות שנדחקים בהם בכשרות הישובים, באופן שגם את הילדים צריך לחנך שלא יטלטלו. אך הרבה מהעם אינם מבינים מדוע לא כל מי שעושה עירוב נהיה אפשר לטלטל, ואנו עמלים להסביר ולבאר עד כמה שידינו משגת, שיבינו שבאמת מצויים הרבה בעיות חמורות.

עוד יש להוסיף שבהרבה מקומות אנו יודעים שהמצב בעייתי מאוד, באופן שאין להכשיר אפילו בדיעבד, ויש מהם שאין כלל עירוב מחמת שנקרע ולא תקנו אותו כהלכה, כפי שמובא בגליונות אלו מידי שבוע, מקום שקשרו את החוט לגג בלי עמוד או לחי, או עיר שהעמידו לחי תחת העמוד חשמל ולא בדקו אותו חצי שנה עד שהתברר שהוא לא קיים. עמוד שהברזלים התעקמו בראשו והחוט יצא מהצד, ועוד עשרות מקרים שהעירוב לא היה כשר כלל. ורק מעטים יודעים לשים לב נכון לכל פרטי ההלכות ולהכשיר את העירוב כראוי.

לאור זאת עלינו לזכור כשנוסעים לכל מקום, לברר מראש לפני ששוכרים אם הוא מהמקומות הבוודיים שנמצאים ברמה טובה, ואם אינו ממקומות אלו, עלינו לדאוג להזמין מומחה שיבוא במיוחד לפני כן, יבדוק ויאשר שלפחות החצר סגורה כהלכה. ואם אינה סגורה, יתקן את מה שצריך, כדי להימנע מחילול שבת בין בני המשפחה.

על מי מוטל לדאוג שיהיה עירוב בשבת משפחה

פעמים רבות אנו נתקלים במצב שאחד מבני המשפחות המתארחות מתקשר לשאול על העירוב ביום שיש בצהריים, ומספר שהם נסעו עם כמה בני משפחה, או מאתים בחורי הישיבה, ואף אחד לא שואל ומברר, רק אותו אחד שהתקשר שהוא קורא את העלונים בשקיקה, או השתתף פעם אחת במצגת שנערכה, ומזה הוא יודע על הצורך לשאול בכלל. כעת לאחר שהוא שמע את המצב, הוא משער שאם האמת היא כך, ודאי שהרבה מהקבוצה אמורים לא לטלטל, אלא שזה לא קשור אליו, או שזה

במוצאי שבת להחזירם. ואם נעשה להם תושבת גדולה עם גובה חצי מטר, הרי זה לא פרקטי לסחיבה, וגם יכנסו לחשש פתחי שימאי. ואפילו ניסיונו להזמין כלי פלסטיק שימלאו אותם במים ויצמידו להם לחיים, שבסחיבה אין להם משקל ולאחר מילוי המים יש משקל, אבל גם זה נתקל בבעיה שגודל הגלון היה באופן שחמשה כאלו כבר לא נכנסים בתא המטען של רכב פרטי. בקיצור הנסיונות לא נתנו מענה טוב.

ערכה מיוחדת להקמת עירוב בצורה עצמאית

השבוע יצאה לדרך ערכה חדשה שהוכיחה את עצמה. דוקא הפעם הסיפור היה מעניין, שאדם ממוצא מח"ל ויש לו בני משפחה שאינם דתיים, הוצרך להשתתף איתם בשבת בהתקבצות כל המשפחה באחד מהקבוצים החילוניים, שהוא כבר ידע לומר שאין שם עירוב, הוא גם ידע לומר שהחצר אינה מוקפת בגדר, ועוד הוא הוסיף שסעודות השבת יתקיימו בחצר הפתוחה, והשאלה שלו איך מוקד העירוב יכול לעזור לו לשמור שבת בנתונים האלו.

בתחילה הוא ניסה לשלוח תמונה של גגון שנמצא בפתח הבית, ושאל אולי תחתיו יהיה מותר לטלטל, ואז הוא יקפיד לשבת שם ולא להוציא מחוץ לגגון. אבל לאחר שבדקנו היטב את הגגון לא ניתן להחשיב את המקום שתחתיו סגור, וגם התיקון אינו קל, כי דין פי תקרה אי אפשר לומר בגגון משתי סיבות, כמו שכתב המשנ"ב (ס"ט ש"מ) שרבים טועים לומר פי תקרה, אבל אינו כן, א. הגגון יורד בשיפוע, ואין אומרים פי תקרה במשופע (שו"ע סי' שס"א ס"ב), ב. המקום פתוח מג' רוחות, ואין אומרים פי תקרה משלש רוחות (רמ"א שם). אמנם היה אפשר להחשיב את עמודי הגגון והפס השוכב עליהם לאורך הגגון, כדין צורת הפתח, אבל זה לא יעזור לשני הצדדים של רוח הגגון, שבהם הפס השוכב אינו על העמודים, וקשה להעמיד תחתיהם לחיים, שכאמור אין דרך לחבר אותם לקיר הבית למעשה הוא היה בבעיה קשה, איך ישמר בשבת זו מחילול שבת.

וכאן הגיע הפתרון של הערכה החדשה, אמרנו לו שיבוא לקחת את הערכה ויקים עירוב לפי הכללים שניתן לו. הוא שמח מאוד, ואפילו שלח את אחד מקרובי משפחתו שאינו דתי, והגיע עם תלתלים גדולים דפק בדלת וביקש עירוב הבאנו לו את הערכה עם חוטים מתאימים, ואמרנו שיעמוד בקשר לראות שעושה כדן. ואכן הוא עבד לפי הכללים, וביום שישי שלח למוקד העירוב תמונות של מה שעשה סביב החצר, על מנת שנבדוק ונאשר שעשה כדן. העירוב אושר, והיהודי היקר זכה לשמור שבת גם בקיבוץ החילוני, ובתנאים מיוחדים.

לאחר שראינו שניתן להשתמש בפתרון הזה בקלות, אנו מציעים אותה לכלל הציבור, שכאמור מדובר אחרי כמה נסיונות שלא הצליחו, ובה שהפתרון הזה הצליח בס"ד.

פרטים הלכתיים שנוגעים למי שיעושה עירוב פרטי בחצר

בעשיית העירוב ברור שאינו כבניית לגו של ילדים, אלא צריך להשקיע כדי שיעמוד בכללי ההלכה, אבל זה נותן מענה די קל. נביא כאן כמה הלכות הנוגעות להקמת העירוב. א. גובה צורת הפתח אינו צריך שיהיה גבוה, אבל צריך לפחות חלל בגובה

י' טפחים לכל אורך הפתח (עי' משנ"ב סי' שס"ג ס"ק צ"ד). בתחילה עשינו עמודים בגובה שני מטרים עם תושבת ברזל נשלפת, אבל כיון שזה ארוך אי אפשר לקחת אותו ברכב רגיל. מצד שני אם גובה העמוד יהיה מטר, מצוי שיש איזה מדרגה קטנה בקרקע לאורך החוט,

והיא תמטע את החלל מי' טפחים. לכן עשינו גובה 1.20 מטר, שזה נכנס בקלות גם ברכב קטן, ובכל זאת מדרגה קטנה לא תפסול. ובדף ההוראות כתוב שצריך לבדוק שיש גובה מטר לכל אורך החוט.

ב. בעיה מרכזית בהעמדת עמודים זמניים, שהם יתעקמו ממתחת החוט, ובעמוד עקום נחלקו הפוסקים, והעירוב לא יהיה ברמה טובה. לכן הפתרון היה שהלחים יהיו העמודים, וממילא יש להם רוחב ויציבות כלפי שני צדדים של החוט, וגם אם יהיה קצת נטיה מחמת הקרקע עדיין זה יהיה כולו תחת החוט. ואם תהיה נטיה לכיוון החוט או להיפך מהחוט, זה לכרע כשר.

ג. כדי לקשור את החוט על העמוד, צריך לחבר ברזלים או ברגים, והם נתקעים כל פעם, דוקרים את האנשים וקורעים את הריפוד ברכב. גם זה עמד לפנינו ומצאנו פתרון לעשות חור לקראת סוף הקרש, ויכניסו את

החוט בחור ויעשו סיבוב ויקשרו. אלא שאז נכנסים למחלוקת המשנ"ב והחזו"א בדין חוט שנכנס בחור, שהמשנ"ב מצדד להחמיר (סי' שט"ב ס"ק ס"ד). גם בזה היה פתרון, שהוסבר בדף ההוראות, לא להכניס את החוט מיד בחור, אלא להעביר אותו מעל הלחי, ואחר כך להכניס לחור מאחורה. עוד פרט קטן, שאחרי שהכניס לחור עדיף לעשות עוד סיבוב וקשור אליו, באופן שלא יכביד על החוט ויגרם לו לשקוע כלפי מטה.

ד. הבעיה העיקרית היא איך לחבר. בלחיים אלו עשינו תושבת שמחוברת לחצי מצד אחד, ואפשר להניח עליה אבנים להחזיק את הלחי. והקפדנו שהתושבת תהיה נמוכה, והאבנים שיניחו יהיו עד עשרים ס"מ, כדי שלא יהיה חשש פתחי שימאי [תוך ג"ט לקרקע אין בעיה]. ועוד יותר יש לחשוש שהאבנים ייחשבו מבוטלים לקרקע, ואז מחשבים את הלחי רק מעל גובה האבנים, וצריך שישאר מטר בגובה הלחי מעל האבנים. וזה אחת מהסיבות שעשינו לחי בגובה מטר ועשרים, שיש אפשרות להניח אבנים כבדות בגובה עשרים ס"מ. גם יש לחי משקל עצמי ששומר עליו.

אבל יש עוד דין שיהיה ראוי להעמיד דלת ובשביל זה יש חורים בשני צידי הלחי, לחבר בהם חוטים או אזיקונים, שיתפסו את הלחי לאיזה דבר קבוע, ואז לא יפול כשיעמידו לו דלת והבעיה תמיד שאי אפשר לחבר לקיר הסמוך, אבל בצורה זו אפשר לקשור גם למזגן גבוה או רחוק מעט, וכן לענפי עץ, כי כבר יש לחי יציבות, וחסר רק עמידה בלחץ של דלת, ולכן עוזר החוט שקשור אפילו לדבר רחוק מעט, שאינו צמוד אליו.

להשתמשות בערכת העירוב החדשה, ניתן להתקשר למוקד העירוב.

הודעות חשובות ללומדי משנ"ב הלכות עירובין

במסגרת "עיון ההלכה", או במסגרת אחרת

מכיון שכל לומד מרגיש את הקושי לדמיין במה אנו יכולים לקיים את הלימוד שלומדים במשנה ברורה, מחמת שהמציאות היום שונה בהרבה מהמציאות בימי הפוסקים, ערכנו כמה דברים שיעזרו ללומדים להבין את הלימוד, ולהבין את הקשר למציאות שלנו.

א. ניתן לשמוע שיעורים קצרים [כל אחד כעשרים דקות], על סדר המשנ"ב, ובהם מבוארים דוגמאות מעשיות ונידונים מעשיים אקטואליים בזמנינו.

השיעורים נמצאים ב"קול הלשון" על שם הרב משה אנגלרד שליט"א, אפשר להוריד בעמדות של קול הלשון, ובטלפון, וכן בקו הישיר 073-295-1621

ב. חוברת "פתח העירוב" החדשה הכוללת מאות מקרים המצויים בזמנינו איך לתרגם את ההלכות למעשה, ותן לחכם ויחכם עוד.

ג. סיורים בתחילת ימי בין הזמנים. לאור הביקוש הרב שמגיע למוקד העירוב מאברכים שמבקשים לחוש את העירובין למעשה, ולהשתתף בסיור מודרך בעירוב, אע"פ שאין בידם להשתתף בכל מסגרת השיעורים. נקיים בעז"ה סיורים מיוחדים בירושלים, בני ברק, ומודיעין עילית. כל סיור למשך כשעה.

כמות המשתתפים בכל קבוצה מוגבלת, לכן חובה להירשם מראש

ההרשמה לסיורי בין הזמנים, בטל' - 055-678-3323

זמני הסיורים יעודכנו בימים הקרובים

ד. בימים הקרובים אנו עומדים להוציא לאור חוברת מיוחדת צבעונית עם תמונות הכוללת את הדינים האקטואליים בעירובים בזמנינו, עם דיני המחיצות וצורות הפתח, בצורה מעשית. כולל פי תקרה ועומד מרובה ועשיית עירוב צורות, ועוד.

ה. משחק "ארבע שעות לפני שבת", ילמד את כל משפחה מה האחראי עובד קשה ביום שישי עד כמה דקות לפני כניסת השבת.

יתן ה' שנזכה להצליח להוציא את כל הדברים בצורה מושלמת

שיעורים המתקיימים בימים אלו

ליל שבת קודש פרשת מטות, לאחר קבלת שבת בביהכ"ס משכנות יעקב רח' קהילות יעקב בני ברק

שבת אח"צ בשעה 6:00 בביהכ"ס זי' יהודה קרית הרצוג בני ברק

יום שלישי פרשת מסעי, כ"ז תמוז, מרחביה בשכונת החדשה

יום רביעי בבוקר, בבניי המועצה מרחביה, בצומת גילת ליד אופקים.

שיעור זה מיועד לרבני ישובים. ניתן להצטרף בתיאום.

יום חמישי בערב, במושב אחיסמך, השוכן ליד שכונת אחיסמך בעיר

לוד. שיעור זה יעסוק גם בתמונות ממצב העירוב של הישוב

כנס הכנה לישיבה גדולה

כנס הכנה לישיבה גדולה

לבני הישיבות העולים לישיבה גדולה

עם סיום תקופת העליה בישיבות לצעירים
ולקראת המעבר להיכלי התורה - הישיבות הגדולות
הננו להזמיןכם לכנס הכנה

בהשתתפות מרנן ורבנן מאורי העדה ראשי ישיבות וחברי מועצה"ת שליט"א

**במהלך הכינוס יובאו דבריו של רבינו הגדול רשכבה"ג
מנן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א**

במהלך האירוע
יוקרנו תשובותיו
של רבינו הגדול
רשכבה"ג
הגר"ח קנייבסקי
זצוק"ל

פרקי הדרכה

מנן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א
מנן ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א

תשובות לשאלות יינתנו

ממנן ראש הישיבה הגר"ד כהן שליט"א
וחברי ועדת הרבנים של לב שומע
מנן ראש הישיבה הגר"ש שטיינמן שליט"א
ראש הישיבה הגאון הגדול רבי חיים פרץ ברמן שליט"א

פאנל "אחריות"

הגאון רבי אליהו קלרמן שליט"א מנהל רוחני בישיבת 'פוניבז'
הגאון רבי חיים פלאי שליט"א מנהל רוחני בישיבת 'חברון'
הגאון רבי יעקב שטרנשוס שליט"א מנהל רוחני בישיבת 'שערי שמועות'
פרקי הדרכה נוספים יובאו מרבני לב שומע

"אשרי מי שעמלו בתורה"

כיבוד עשיר יוגש במקום

הכינוס יתקיים אי"ה

ביום ראשון ג' לחודש מנחם אב באולמי שירת ירושלים (גרשון המלמד 12 ירושלים)

פתיחת האולם | תחילת המעמד | סיום משוער
18:30 | 19:30 | 22:30

לקבלת כרטיסים: *8147 שלוחה 4

קנין הלכה

לאחר חמש שנים נפתח הרישום ל'קנין הלכה' 4

בשבח ובהודאה להשי"ת שזכינו להיות שותפים בזיכוי הרבים, בעידודם של מרבנן גדולי ופוסקי הדור זצוק"ל ושל"א, להעמיד מאות עמלי תורה ובעלי הוראה מופלגים ע"י תכנית 'קנין הלכה', אנו שמחים להודיע לציבור בני התורה ולצורבא מרבנן, על פתיחת ההרשמה מחדש לתכנית 'קנין הלכה' (4), אשר מטרתה הינה לחזק את לימוד ההלכה בעיון משרשי הסוגיא, והעמדת תלמידי חכמים בעלי 'קנין הלכה'.

תכנית 'קנין הלכה' נועדה להעמיק את לימוד ההלכה בעיון ומשלבת בתוכה הדרכה מפורטת בלימוד ההלכה החל מסוגיות הש"ס טור בית יוסף שו"ע ונושאי כליו עד לפסיקות גדולי הפוסקים בדורנו המופיעים מידי חודש בקובץ מראי המקומות הנשלחים לחברי 'קנין הלכה'.

(התאריך)

- תכנית 'קנין הלכה' כוללת את לימוד הלכות שבת, הלכות שביו"ד ח"ב, הלכות בשר בחלב, הלכות תערובות, הלכות מליחה, הלכות פסח הנוגעות להלכות תערובות, הלכות הגעלת כלים.
- תכנית הלימוד ומבחני 'קנין הלכה' מיועדת לאברכים מעל גיל 30 ומעלה השואפים ללמוד ולהורות הוראה בישראל ומעוניינים להכשיר את עצמם לקבלת "היתר הוראה" מגדולי הדור בעתיד. התכנית אינה מיועדת לאברכים שהינם בעלי "היתר הוראה" או שלמדו בעיון את עיקרי ההלכות הנלמדות במסגרת תכנית זו. או אלו שנבחנו במסגרת תכנית 'קנין הלכה' בחמש שנים הקודמות.
- לאברכים המשתתפים הוכנה תכנית לימודים מיוחדת בטור ושו"ע עם הנושאי כלים ושילוב של לימוד סוגיות הש"ס הנוגעות למקור ההלכות. כמו כן יקבלו המשתתפים מראי מקומות והכוונה מדויקת בכל סוגיא ונושא אותם ילמדו במשך השנים הקרובות.
- בתכנית זו כל אברך לומד את החומר החודשי בכולל בו הוא לומד או בכל שעה ומקום הנראה לו, כאשר זמן הלימוד הסביר להצלחה בתכנית זו הוא בין 3-4 שעות ביום. במהלך תכנית זו יתקיימו אחד עשר מבחנים שיתפרסו על חמש שנים ומחצה.
- מבחני 'קנין הלכה' ממצים את יסודות החומר הנלמד עד המסקנות ההלכתיות. המבחנים יתקיימו אי"ה בחודשי תשרי אחרי סוכות וניסן אחרי פסח, כאשר המבחנים נערכים ונבדקים ע"י מוצי"ם חשובים.

(התאריך)

מצטייני תכנית קנין הלכה - בציון של 90% ומעלה יקבלו מילגה על כל המבחנים בסך 5,000 דולר

כאשר נקבעו מילגות מופחתות לבעלי ציונים נמוכים יותר. המילגות יחולקו בשני פרקי זמן שונים. א. לאחר סיום מחצית מהמבחנים. ב. לאחר סיום כל המבחנים. כאשר שליש מהמילגה תינתן לאחר חמשת המבחנים הראשונים.

(התאריך)

- הרישום לתכנית 'קנין הלכה' יתקבל אך ורק בטופס המצורף עד לתאריך " באב תשפ"ב בלבד!
- הנהלת 'דרשו' קבעה מספר פרמטרים שעל פיהם יקבעו מי יוכל להתקבל להרשמה לתכנית במילגות, כאשר המתקבלים לתכנית, יבחנו במבחן קבלה שיערך על הנלמד בתוכנית בחודשי החורף שבהם כאמור מאות הנבחנים בעלי הציון הגבוה יוכלו להכנס לתכנית במילגות מלאות.
- עד ערב חג הסוכות, יקבלו הנרשמים תשובה לבתייהם בדבר קבלתם או אי קבלתם למבחן הקבלה לתכנית.
- כל המתקבלים למבחן הקבלה יקבלו מלגה לפי הציון שלהם.

ההרשמה בעמדות נדרים פלוס בלבד!

טופס הרשמה למבחן קבלה - קנין הלכה

דוגמא
ההרשמה בעמדות נדרים פלוס בלבד!

לאור הביקוש הגדול של אברכים רבים להשתתף בתוכנית, והאילוץ שלנו המחייבים הגבלת מספר המשתתפים במילגות מלאות, נקבע סדר עדיפות שבמסגרתו תינתן עדיפות לאברכים מגיל 30 ומעלה, וכן תינתן עדיפות לאלו שעדיין לא למדו את החומר הנלמד.

שם: _____ ת"ז / דרכון: _____ תאריך לידה: _____
כתובת: _____ טלפון: _____ נייד: _____
החומר שלמדתי כבר בעבר, ומקום הלימודים: _____
הל' שבת (שוה"ה, חזרה, הטמנה, בישול) _____ הל' שבת (מוקצה) _____ הל' שבת (מלאכות) _____
הל' בשר בחלב _____ הל' תערובות _____ הל' מליחה _____
הל' פסח (ט"י חמ"ב, תמ"ז, חס"ו, וי"ד הל' הגעלת כלים) _____ הערות: _____

יש לפרט את כל הפרטים בטופס הרישום. אחרת ניאליץ לדחותו הרישום עד לתאריך " אב תשובות לרישום יישלחו במהלך חודש אלו

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 95 | פר' מסעי תשפ"ב | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

נגידים תומכי החינוך העצמאי מתברכים אצל מרן גאון ישראל הגר"ד לנדז שליט"א

תלמידי כיתות ה' של תלמוד תורה החדש בביקור במעונם של גדולי ישראל
- להדרכה ולברכה לקראת עלייתם לישיבה קטנה

מרן ראש הישיבה הגרב"ד פוברסקי שליט"א

בניחוס אבליס אצל בני
הגר"ד משה הלוי זצ"ל

רבני קרית הרצוג הגרי"א שוורץ
והגר"ש אלטמן בהתייעצות

תלמידי כיתות ו' מת"ת 'חכמת שלמה'
ירושלים במבחן

חנוכת הבית לבית הכנסת "אהבת תורה" בעיר חריש,

נשאו דברים המדא דאתרא הגאון ד' שמואל דוד דייסנר, הגאון ד' בונים שדייכר, ד' יהודה ברונר ראש כולל עטר"ש

האדמו"ר מדרחמסטריווקא הגיע לשיבת מיר בירושלים וחזק את חבורת החסידים במעמד ראשי ורבני הישיבה

המשגיח הגה"צ רבי דן סגל שליט"א נכנס לשמחת הברית לנכדו של ד' בנימין דוד אלישיב שליט"א נשיא דשת הכוללים 'תפארת בחורים', שם שימש מרח המשגיח שליט"א כסנדק

כנס חיזוק ועידוד אבות ובנים התקיים בחיידר 'הבאר' ברחובות בהשתתפות מאות ילדים

הגרש"ב סודצקין ד"ר 'עטרת שלמה' בבחירת אתרוגים לסוכות בפרדס במדוקדק

מסיבת חומשי בת"ת "בני יששכר" בהר יונה

בהשתתפות המדא דאתרא הר"ה ג'ד' מאיר יהודה פישר שליט"א והמפקח הר"ה ג'ד' יהושע זעליג דיסקין שליט"א

מסע הלווית ראש ישיבת טלז לאחד שהגיע הארון מארה"ב לקבורה בבני ברק

מעמד האדיר 'קרא דאוריתא' בסיום מבצע 'ישיבת עת הקציר' שע"י ת"ת 'תורת חיים' רבנים בהשתתפות מרנן ורבנן גדולי ישראל שליט"א ואישי ציבור. צילום: ב.א. זיעקב כהן

רבני העיר במעמד

משא מרן דה"י
הגר"ש שטינמן שליט"א

המרא דאתרא
הגרי"מ זוננפלד שליט"א

המנהל הרח"ג ר' רפאל פנחס
זיינט שליט"א

הרב חייקין זרחב יעקובי שליט"א במעמד

רב הקהילה הגר"י ברנדייס שליט"א במעמד

הגרי"מ חייקין שליט"א במעמד

התלמידים בקבלת הפרסים

חלק מהקהל

שולחן הכבוד בעת משאו
של הגר"ש שטינמן שליט"א

מסע הלווית הרב משה הלוי זצ"ל
מייסד ומנהל ת"ת תשב"ד בבית מדרן החזון איש

עצרת תפילה בביהמ"ד 'תולדות אהרן'

בהשתתפות אלפי ילדי ירושלים
השופכים לבם לפני השם
לדפואת גאב"ד העדה"ח בירושלים
רבי יצחק טוביה בן דיקל
(צילום איציק ו.)

ילדי ירושלים בלימוד הלכות טבילת כלים: שלום קרויס

מסיבת חומש וביקור בבתי גדולי ישראל ת"ת 'אילת השחר'

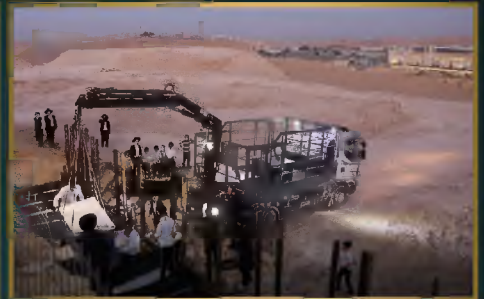

בחורי הקיבוץ בנדבורנה בבחינה בבית הגאון רבי עמרם פריד שליט"א

מעמד קבורת סת"מ שע"י "גניזה כללית"

בו הובאו לקבורה מעל 60 ספרי תורה ומאות אלפי פרשיות תפילין ומזוזות שהצטברו במשך השנים
המעמד התקיים בהשתתפות גדולי ישראל

בין המצרים: תלמידי ישיבת 'שובה לדוד' בירושלים עלו לשיחת חיזוק

אצל רב מרכז ב"ב הגאון הגדול רבי יהודה אריה דינר שליט"א בבית מדרשו 'דברי שיר'. לאחר השיחה זכו התלמידים, והגאון רבי מרדכי שמואל אדלשטיין ששהה אצל הגר"א דינר לשימוש חכמים מסר גם הוא דברים קצרים בפני התלמידים. צילום: אלי קובין

מרן גאון ישראל הגר"ד לנדר
בניחוס אבלים בבית משפחת הלוי

מרן הגאון הצדיק רבי שמעון גלאי השווה במנוחה בדאבוס שבשווייץ,
ערך טיש יחד עם האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק,
הטיש נערך בשעות הלילה במלון 'כרםטה' שבהרי דאבוס שבשווייץ,
בעדיבת הטיש השתתף גם האדמו"ר מוויזניץ לונדון

להיות שותפים בתרומותיהם
במצוה רבה זו ולתמוך
במיוחד ב"קרן השביעית"
וזכות שמירת השביעית,
תעמוד לנו לקרב גאולתנו,
אמן

מרן הסטייפלר זצוק"ל

"..ולתמוך ביד
נדיבה ב'קרן
השביעית'
ושמירת שביעית
תקרב את
גאולתנו בביאת
משיח צדקנו"

מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

"לכן אנו פונים אל אחינו
בני ישראל לתמוך
במיוחד ביד נדיבה בקרן
השביעית אשר הוקם
במיוחד למטרה קדושה
זו, אשר בעוון ביטולה
גלינו מארצנו"

מרן בעל האבי עזרי זיע"א

"בוודאי שרצונו שישמרו
שמיטה ותוך תנאים
ונסיונות גדולים העומדים
בדרכנו ומצוה זו תחיש את
הגאולה כפי שהורנו חז"ל
שכל גלותנו וגאולתנו
תלויה בזה"

מרן רבי בנימין מנדלזון זיע"א
גאב"ד קוממיות ומייסד קרן השביעית

החזרה להאזין לזעקת גיבורי הכוח

להגנה על קדושת הארץ
ולחלק בבניין בית המקדש, תרמו:

100 ₪ * 7 חודשים

וזכות זו תעמוד לכם לקניין שלם בביתכם ולצאצאיכם עד עולם

שמיטה קרן
תשפ"ב
השביעית

קרן הקודש של גדולי ישראל שליט"א
לקיום מצוות השביעית בארץ ישראל
מיסודו של מרן רבי בנימין פנדלון זצק"ל

הזכות

לקרב
את
הגאולה
השלמה

1800-300-544

לתרומות בהעברה בנקאית: בנק פאגי / סניף 185 / מס' חשבון 485101

בס"ד

בשמחה רבה הננו לבשור
לבני הישיבות הק' על
**פתיחת ההרשמה
לימי עיון ונופש**

אי"ה החל מיום חמישי כ"א אב
עד מוצש"ק פרשת 'עקב' מברכים אלול,
בקמפוס כרם ביבנה

בהשתתפות רבותינו גדולי ישראל שליט"א

לפרטים והרשמה:
קו ועידת בני הישיבות:
072-3181860

ובמערכות נדרים פלוס בקופה
ע"ש ועידת בני הישיבות (לאחר אישור נציג)
- הועידה לבני ש"ג ומעלה -

